LIBRI HISTORICI
VET. TEST.
JOSUA, JUDICES, RUTH, SAMUEL, REGES, CHRONICI, ESRA, NEHEMIA ET ESTHER

EX

RECENSIONE
TEXTUS HEBRÆI

ET

VERSIONUM ANTIQUARUM
LATINE VERSI
NOTISQUE PHILOLOGICIS
ET CRITICIS
ILLUSTRATI

A

JOANNE AUGUSTO DATHIO
S. THEOL. DOCT. ET PROF. LINGUAE HEBR. ORD.
IN ACAD. LIPSIENSI.

HALAE
SUMTIBUS ORPHANOTROPHEI
MDCCLXXXIV.

PRÆFATIO

Quæ me cauſæ moverint, ut, contra quam Pentateucho nuper a me edito præfatus promiſeram, libros hiſtoricos prius, quam Pſalmos, ex verſione mea vulgarem; his commemorandis, non invito benevolo Lectore, equidem ſuperſedere me poſſe arbitror. Quid igitur

in hoc volumine præſtare voluerim, potius indicandum videtur. Quod ad rationem vertendi attinet, eandem legem ſervare ſtudui, quam in Pentateuchi verſione mihi ipſe ſcripſeram, ut antiquam Hebræorum ſimplicitatem in modo narrandi ita ſervarem, ne Latinorum hiſtoriæ ſcribendæ leges prorſus negligerentur. — Notæ verſioni ſubjectæ duplicis generis ſunt; critici aliæ, aliæ philologici. Et criticarum quidem plures eſſe, quam in Pentateuchi verſione, nemo mirabitur, qui textum hebraicum librorum hiſtoricorum minus accurate deſcriptum ad nos perveniſſe, quam textum Pentateuchi meminerit. Hinc fieri non potuit, quin rationem redderem, cur in verſione non ubique lectionem textus recepti expreſſerim. In quo lectionum diverſarum examine diligenter, uti debui, contuli opus Kennicot-

nicottianum, et quam in locis fuſpectis codicum varietatem notatam inveni, indicavi. Singulos quidem numeros, quibus *Kennicottus* codices fuos fignavit, non excerpfi, fi quidem, quod fæpe factum eft, complures oſtenderam; (quod pro brevitate, cui ftudendum erat, prolixum nimis fuiffet et lectoribus meis fortaffe minus expetitum) fed fi pauci, tres forte aut quatuor, adfcripfi numeros, ut, qui differtatione præliminari *Kennicotti*, in qua operis fui et codicum a fe collatorum rationem reddit, uterentur, quam Celeb. *Bruns* notis doctiffimis auctam (*Brunovici* MDCCLXXXIII) typis repetendam curavit, eam conferre et de pretio codicum citatorum ipfi poffent judicare. Sed quoniam tantum in iis locis, in quibus lectio textus vulgaris fuſpecta mihi videtur, diverfas lectiones antiquarum verfio-

fionum afferre foleo, codicum Kennicottianorum lectiones quoque tantum eas commemoro, quæ ad illas emendationes probandas faciunt, omiffis aliis critico examine fubinde non indignis, fi lectio textus vulgaris commodam admittere explicationem ex meo quidem fenfu videtur. — *Conjecturas* raro admifi. Quanquam enim criticam conjecturalem non repudio, fed exiftimo eam in libris hiftoricis felicius exerceri poffe, quam in moralibus, quoniam in illis circumftantiæ hiftoricæ, quæ dicuntur, non nunquam conjectandi anfam præbent; in his vero ingeniorum diverfitas minus probabile reddit judicium, quid aut quomodo fcriptor fuam fententiam fit elocutus: tamen lubrico huic emendandi generi, quod fummi critici, Grævii, Gronovii, Burmanni, in libris profanis plerumque improbarunt, in libris facris

non

non nimis indulgendum exiſtimavi. vid. 2 Sam. 23, a. — *Notas philologicas* adjeci partim in iis locis, in quibus lectores hærere de ipſis rebus poſſent, quarum brevem dedi explicationem; partim in quibus a ſententia aliorum interpretum, recentiorum inprimis, diſcedo, ut meæ explicationis rationes redderem; quibus nonnunquam (nam ab aliorum refutatione lubentius abſtineo) addidi, quæ mihi in aliorum interpretationibus dubia, aut minus accurate dicta viſa fuiſſent. Sed in his modus erat ſervandus, (criticas tamen obſervationes omnes pro inſtituti mei ratione dedi) ne libri moles nimis excreſceret. Qui textum ipſum cum verſione contulerit, facile intelliget, quem ſenſum verbis hebræis ſubeſſe putem. Nec tamen in locis per interpretum diſſenſiones claris meam qualemcunque ſententiam proferre dubitavi,

vi, ut ſacrarum literarum ſtudioſi, quibus maxime hocce labore prodeſſe cupio, diſcerent, quid et quomodo ſuper locis difficilioribus a viris doctis eſſet diſputatum, e. c. Joſ. 10, 13. Jud. 11, 39. 1 Sam. 6, 19. Cap. 17, 12 ſeqq. Cap. 28, 20. etc. Cæterum vehementer gaudebo, ſi hoc quoque volumen verſionis meæ librorum ſacrorum viris doctis linguarum et artis criticæ peritis non diſplicuerit. Benigna multorum judicia, quibus priora volumina excepta ſunt, animum addunt, ut in cœpto labore pergam, et, ſi Deus vitam et valetudinem conceſſerit, reliqua quoque perficere adnitar. Scripſi in Academia Lipſ. Menſe Martio A. R. S. MDCCLXXXIV.

JOSUA

JOSUA.

CAPUT I

Jubet Deus Josuam trajicere Jordanum, addita felicis successus promissione, si ejus voluntati in omnibus obtemperaret 1 — 9. Josua praecipit ut populus victum sibi paret. Rubenitas, Gaditas et dimidiam Manassitarum tribum admonet de promisso suo servando. Omnes promittunt se imperata facturos 10 — 18.

1. Post mortem Mosis, ministri Jovae, hic Josuam, Nunis filium, famulum Mosis, hunc in modum est allocutus: 2, Mortuus est Moses, meus minister. Jam igitur tu trajice Jordanum una cum toto hoc Israelitarum populo in terram, quam ego eis dare promisi. 3. Quemcunque in locum pedem inferetis, hunc vobis tradam, quemadmodum Mosi sum pollicitus. 4. A deserto atque hoc Libano usque ad flumen magnum Euphratem tota Chittaeorum regio, atque usque ad mare magnum versus

occasum sint fines vestri. *a)* 5. Nemo tibi poterit, quamdiu vives, resistere. Quemadmodum Mosi adfui, ita tibi adero. Non te deseram, nec relinquam. 6. Fortem te præbe et alacrem, tu enim immittes hunc populum in possessionem terræ, quam ejus majoribus jurejurando interposito dare promiseram. 7. Forti animo sis, et imperterrito, ita ut diligenter observes hanc legem omnem, quam Mosi ministro meo præcepi; nullam in partem neque ad dextram neque ad sinistram deflectens, sic enim prudenter te geres in omnibus quæ susceperis. 8. Ex

a) Termini universe describuntur a tribus cæli regionibus. Desertum Sin et Cadesch erant a meridie, Libanus a septentrione, mare magnum, h. e. mediterraneum, ab occidente. Ab oriente erat Jordanus. Qui non nominatur, quia ab eo fines Josuæ ostenduntur. Ante *Libanum* supplendum putat Masius עַד *usque*, quod quidem sæpe deest, ut in simili loco Deut. 11, 24. sed h. l. non necessarium videtur, quia ex sequentibus facile intelligitur. — Verba interjecta, *omnis terra Chittæorum*, videri possent redundare, quia in describendis limitibus loca intermedia nihil attinet commemorare. Omittunt ea *oi ó* (etiam Ill. *Michaelis* ea omisit causa non indicata). Sed habent ea reliqui interpretes antiqui. Arabs tantum habet *supra terra Chitt.* Obscure. Fortasse legit על pro כל. Igitur et nos ea retinenda putavimus.

8. Ex hac lege semper de jure *b*) responde; perpetuo animo tuo obversetur, ut diligenter observes omnia, quæ in ea scripta extant, tunc enim felices habebis rerum tuarum successus et prudenter te geres. 9. Volo ut animo forti sis et alacri et imperterrito, ego enim conatibus tuis omnibus adero. — 10. Tum Josua jussit tribunos 11. castra obire populoque præcipere, ut sibi victum pararet, nam post triduum eum trajecturum esse Jordanum ad occupandam terram, quam Jova Deus ei sit in possessionem daturus. 12. Cum Rubenitis autem, Gaditis et dimidia Manassitarum tribu in hunc modum egit: 13. Eos meminisse eorum, quæ Moses, Jovæ minister, eis præcepisset, *c*) nimirum, ut postquam Jova Deus eorum quietem eis concessisset, atque hanc terram eis dedisset, 14. mulieres eorum, liberi et greges remanerent in terra hac cis Jordanum, quam a Mose accepissent, ipsi vero antecederent omnes armis idonei populares suos, eosque adjuvarent, 15. donec et hos Jova ad quietem sit perducturus, ut terram occupent, quam eis sit daturus; tunc ipsi reverterentur ad terræ suæ possessionem cis Jordanum orientalem, quam eis Moses Dei minister distribuisset. 16. Ad hæc Josuæ respon-

b) Hebr. non recedat ex ore tuo.

c) Num. 32, 20.

respondent: se imperata facturos, quocunque ab eo mitterentur se ituros, 17. prorsus sicuti Mosi, ita et ei esse obtemperaturos, modo Jova ei adsit sicuti Mosi. 18. Quicunque imperium ejus detrectasset, neque ei in omnibus quæ ediceret morem gessisset, eum moriturum. Tantum fortis esset et strenuus.

CAPUT II

Josua mittit duos exploratores, qui a Rachaba meretrice excepti et absconditi salvi ab ea dimittuntur, postquam suæ suorumque saluti promisso ab eis impetrato prospexerat. Ad Josuam reversi narrant quæ sibi acciderint.

1. Interea miserat Josua Nunis filius ex Schittimo clam duos homines exploratores, cum hoc mandato, ut regionem, inprimis autem Hierichuntem, explorarent. Qui cum discessissent, diverterunt in domum mulieris meretricis, nomine Rachabæ, ibique pernoctarunt. 2. Regi Hierichuntis indicatur, venisse sub noctem homines quosdam de Israelitis terræ explorandæ causa. 3. Rex mittit ad Rachabam, iubetque ut tradat homines istos qui ad eam venissent, esse eos exploratores. 4. Illa vero postquam eos absconderat, respondet, venisse quidem ad se homines, sed unde venissent se quidem nescire. 5. Cum porta esset ortis tenebris claudenda, eos discessisse; quo iverint, se ignorare; si eos celeri-

leriter persequantur, assecuturos esse. 6. Duxerat vero eos in tectum, et abdiderat eos inter lini culmos *a*) quos ibi habebat dispositos. 7. Illi igitur *a rege missi* eos persequuntur usque ad vada Jordani; quibus egressis porta clauditur. 8. Antequam vero viri illi *exploratores* cubitum irent, venit ad eos *Rachaba* in tectum, atque hunc in modum cum eis loquitur: 9. Novi Jovam vobis hanc terram tradi-

a) Sub פִּשְׁתֵּה עֵץ ego cum *Masio* aliisque interpretibus plurimis intelligo *linum*, idque crudum adhuc et lignosum, h. e. de quo cortices et stipulae nondum sunt stupario malleo atque carminatione decussæ depexæque. Solent enim lina antequam tundantur insolari. Quæ sunt verba *Masii*. Qui tamen dubitanter hæc dixit, existimans posse etiam *gossypium* intelligi, quo frutice constat Syriam abundare. Hæc sententia *Michaeli* probatur, qui confidenter in nota ad h. l. asserit, vocabulum hebraicum significare gossypium. Nec tamen ipse sibi satis constat, nam Exod. 9, 31. Jer. 13, 1. Hos. 2, 5. 10. vertit per *linum*. Sed capsulæ illæ, quas vocat, fruticis gossypii, ceparum folliculis similes, sub quibus exploratores illos abditos esse putat, neque satis idoneæ ad homines obtegendos fuerint, neque τῷ עֵץ nomine insignitæ. Verum caules illi sive culmi lini modo demessi rectius eo nomine venire possunt, qui quoque ligni exponuntur, quod omnes sciunt qui lini parandi rationem norunt. De פִּשְׁתָּה *lino* egit *Celsius* in Hierob. P. II. p. 283

traditurum esse; omnes enim vestri terrore perculsi sumus, omnes metu sunt exanimati. 10. Audivimus enim Jovam vestra causa sinum Arabicum exsiccasse, cum ex Aegypto essetis egressi, vosque duo Amoritarum reges cis Jordanum, Sichonem atque Ogum devovisse, 11. Quibus auditis nos omnes summo timore sumus perterriti et debilitati, nam Jova Deus vester cæli terræque dominus est. 12. Jam igitur jurate mihi per Jovam, cum ego de vobis tam bene merita sim, vos domui meæ paternæ parem esse gratiam relaturos, atque signum certum mihi date, 13. quo parentes mei, fratres et sorores et omnia quæ habent conserventur, et sic nos a morte defendatis. 14. Ad hæc viri illi respondent: nos ipsi morti erimus obnoxii, (dummodo nos non prodideritis) nisi hanc gratiam tibi fideliter referemus, quando Jova nobis hanc terram tradet. 15. Tum eos in fune per fenestram demittit (nam domus ejus muro juncta erat, et ipsa in muro habitabat) 16. et monet, ut ad montem se recipiant, ne occurrerent iis, qui ipsos persequebantur, ibique per triduum lateant donec illi redierint, tunc ipsi iter suum continuent. 17. Hanc quoque cum ea viri illi fecerant pactionem: Soluti erimus, inquiebant, jure jurando, quo nos obstrinxisti, 18. nisi filum hoc coccineum fenestræ, per quam nos

dimi-

dimisisti, alligatum fuerit, et nisi parentes tuos fratres omnemque tuam paternam domum tecum in ædibus tuis habeas aggregatam. 19. Quicunque ædium tuarum foribus egredietur, suo periculo hoc faciet, nos culpa carebimus. Quisquis autem tecum domi tuæ erit, hunc salvum et incolumem præstabimus. 20. Præterea quoque soluti erimus jurejurando, quo nos obstrinxisti, si hoc negotium nostrum prodideris. 21. Has conditiones omnes mulier accepit, et cum eos dimisisset, filum illud coccineum fenestræ alligavit. 22. Illi vero sese ad montem convertebant, ibique triduum commorati, donec qui eos persequebantur rediissent, (hi quidem totam illam viam sed frustra pervestigarant) 23. de monte descendebant et flumine trajecto veniebant ad Josuam Nunis filium, cui referebant quæ sibi accidissent, 24. nimirum Jovam haud dubie totam hanc terram eorum manibus esse traditurum, omnes enim incolas propter eos timore fere esse exanimatos.

CAPUT III

Transeunt Israelitæ Jordanum aquis utrinque scissis atque alveo fluminis exsiccato.

1. Postridie Josua castra movet ex Schittimo *a*) et cum

a) *Masius* putat ordinem narrationis in hoc capite usque ad vers.

cum omnibus Israelitis proficiscitur usque ad Jordanum, ubi pernoctant antequam transirent. 2. Exactis

vers. 14. valde esse perturbatum. Verisimilius videri ea quæ a vers. 7 — 14. narrantur esse prius acta quam ista edicta, quæ vers. 2. 3. 4. leguntur, promulgarentur. Credibile esse, Josuam primum certiorem esse factum a Deo de ratione transmittendi fluminis, quod vers. 7. 8. explicatur; deinde vero ipsum, quam a Deo acceperat trajectus rationem populo indicasse, quod narratur v. 9 — 13. ac tum demum populo esse edictum, ut simulac videret sibi arcam præferri sequeretur. v. 2 — 5. Mox jussos esse sacerdotes sublata arca præire populo v. 6. atque deinceps succedere narrationem quæ v. 14. inchoatur. Cui assentitur *Hubigantius* ordinem tantum versuum paulo aliter constituens, nempe sic: E versu secundo verba: *post tres dies;* deinde 1. 7. 8. 9. 5. 10. 11. 13. 2. 3. 4. 6. 14. 15. 16. 17. — Negari quidem non potest, hoc vel illo modo ordinem melius sibi constare, atque dubitari vix potest quin eo ordine res gestæ sint. Neque tamen propterea arbitror scribarum negligentia versuum ordinem esse turbatum, cum constet ex quam plurimis librorum historicorum exemplis, scriptores sacros in narrando minime eam ἀκρίβειαν adhibere, quam in scriptoribus græcis et latinis deprehendimus, atque inprimis ordinem temporis sæpe negligere. Simile exemplum jam adfuit Cap. 2, 17 seqq. In hujusmodi locis tempus præteritum per plusquamperfectum expressi, quod Hebræi peculiari verbi forma non indicant. Quo adhibito connexio minus dura videtur.

actis *tribus* diebus castra obeunt tribuni 3. et præcipiunt populo, ut quando viderent arcam legis Jovæ Dei sui et sacerdotes Levitas eam portantes, ipsi quoque proficiscantur et subsequantur, 4. ita tamen ut spatium intersit inter ipsos et arcam circiter bis mille cubitorum; ne propius ad eam accedant, ut sciant qua via eis incedendum sit, quod hanc viam antea nunquam sint ingressi. 5. Josua vero populo edicit, ut sese lustret, postridie enim Jovam inter eos mirum esse facturum. 6. Sacerdotes autem jubet arcam legis portare et populum præcedere. quod etiam fecerunt — 7. Jova enim cum Josua locutus fuerat hunc in modum: Hodierno die incipiam te illustrem facere coram Israelitis, ut intelligant me tibi æque ac Mosi adesse. 8. Jube, ut sacerdotes arcam legis portantes subsistant, quando ad extremas Jordani aquas pervenerint — 9. Convocavit igitur Josua Israelitas *b*) et sic eos allocutus est: huc adeste et audite quæ Jova dixit: 10. Ex eo intelligetis Deum vivum inter vos versari, qui ante vos expellet Cananitas, Chetitas, Chivvæos, Pheresitas, Girgaschæos, Amoritas et Jebusitas. 11. Arca legis Domini totius terrarum orbis vos antecedet in ipso Jordano (12. Eligite

 vero

b) h. e. legatos sive deputatos populi. cf. quæ de his notata sunt ad Levit. 8, 3. et Deut. 1, sub *.

vero duodecim viros singulos ex singulis tribubus *c*)) 13. Simul ac sacerdotes arcam Jovæ totius mundi domini portantes pedum vestigia in aqua Jordani ponent, hæc scindetur et quæ defluit aqua subsistet, tanquam in cumulum congesta — 14. Cum igitur populus castra moveret ad Jordanum trajiciendum, et sacerdotes arcam legis portantes populum præcederent, 15. simulac illi qui arcam portabant ad Jordanum venissent et pedes eorum extrema aqua tincti essent, (Jordanus autem messis tempore in ripa sua redundat) 16. stetit aqua, quæ defluebat et tanquam in cumulum excrevit longe admodum ab Adama oppido ad latus Sarthani sito; d) inferior autem aqua a mari campestri, quod est mare salis, excepta est et prorsus sublata. Hac ratione populus e regione Hierichuntis Jordanum trajecit. 17. Sacerdotes arcam portantes stabant in medio Jordani alveo immoti, ita ut omnes Israelitæ sicco pede transirent.

CAPUT

c) Hic versus utique interrumpit seriem narrationis, cum in sequenti capite v. 2. hoc mandatum repetatur, et dicatur cui negotio hi viri deberent adhiberi. Sed omnes versiones antiquæ eum exhibent, propterea temerarium videtur eum h. l. omittere, aut ad sequens caput transferre, quod fecit *Hubigantius*.

d) h. e. inundavit aqua totum tractum circa illa oppida.

CAPUT IV

In memoriam mirandi transitus per Jordanum jubentur Israelitæ duodecim lapides ex fluminis alveo tollere et in loco quo castra sint posituri erigere; alios vero in ipso flumine collocare. 1 — 9. Quibus confectis sacerdotes cum arca e fluminis alveo ascendunt, in quem aqua redit. Josua castra ponit Gilgale, ibique lapides illos erigit. 10 — 24.

1. Cum universus populus Jordanum trajecisset, 2. jubet Jova Josuam, ut duodecim viri singuli e singulis tribubus 3. tollant e medio Jordano ex eo ipso loco in quo sacerdotes constitissent, duodecim lapides, quos transferant et collocent in loco eo quo hac nocte sint pernoctaturi. 4. Igitur Josua evocat duodecim viros Israelitas singulos ex singulis tribubus. 5. quos jubet accedere ad arcam Jovæ in medium Jordanum et tollere singulos lapides pro numero tribuum Israeliticarum, 6. qui essent inter eos monumentum. De quo quando in posterum eorum liberi interrogarent, quid isti lapides significarent? 7. responderent eis, aquam Jordani scissam esse ante arcam legis cum hoc flumen transiret, atque lapides hos perpetuæ huius rei memoriæ inservire Israelitis. — 8. Igitur faciunt Israelitæ quod Josua ex voluntate Jovæ jusserat, atque duodecim lapides pro numero tribuum Israeliticarum e medio Jordano transferunt et in loco nocturnæ stationis collo-

collocant. 9. Alios vero duodecim lapides ponere jubet Josua in eo loco, in quo sacerdotes cum arca legis in medio Jordano constiterant, in quo etiamnum extant. *a*) 10. Igitur sacerdotes arcam portantes consistunt in Jordano, donec peracta erant omnia quæ Jova Josuæ ad populum et quæ jam Moses Josuæ *b*) præceperat. 11. Cum omnes sine mora transjecissent, sacerdotes quoque cum arca Dei transeunt et populum præcedunt. 12. Rubenitæ quoque, Gaditæ et Manassitarum dimidia tribus Israelitas armati, quemadmodum eis Moses præceperat, 13. circiter quadraginta millia ad militiam idonei in campos Hierichuntis Jovam antecedunt. 14. Illo die Jova Josuam magnum fecit apud Israelitas, ita ut eum per omnem ejus vitam revererentur, quemadmodum Mosen

a) Ex hac formula *usque in hunc diem* sæpe in hoc libro obvia, v. c. cap. 5, 3. 8, 29. 9, 27. 10, 27. etc. plane apparet Josuam non esse auctorem hujus libri, sed alium ab Josuæ ætate longe remotum. cf. Celeb. *Eichhorn* in Introduct. in V. T. P. II. p. 458. seqq.

b) Difficilem admittunt hæc verba explicationem. Nusquam enim legimus Mosen Josuam instruxisse de trajectus ratione aut de lapidibus illis vel efferendis vel ponendis. Omittunt hæc verba *οἱ ό*, sed habent ea reliqui interpretes omnes. Universe tantum de obedientia Josuæ Mosis admonitionibus præstita sunt intelligenda. *Hubigantius* pro critica sua audaciori ea omittere non dubitavit.

ſen erant reveriti. — 15. Cum Joſua ex voluntate Jovæ 16. juberet ſacerdotes arcam legis ferentes e flumine eſcendere, 17. atque illi feciſſent quod juſſi erant: *c*) 18. aqua Jordani rediit, atque ſicuti antea in ripis ſuis fluxit, ſimul ac ſacerdotes flumine egreſſi terram continentem pedibus tetigerant. 19. Die decimo menſis primi populus Jordanum trajecit atque caſtra poſuit Hierichunti ab oriente Gilgale. 20. ubi quoque Joſua duodecim illos lapides collocauit, quos e Jordano tollendos curaverat, 21. atque Iſraelitas admonuit, ut ſi eorum liberi aliquando ex eis quaererent, quid ſibi vellent iſti lapides? 22. docerent eos, populum Iſraeliticum ſicco pede tranſiiſſe Jordanum, 23. nam Jovam Deum ejus aquam exſiccaſſe donec trajeciſſent, eodem modo quo etiam ſinum Arabicum eundem in finem areſecerat, 24. ut omnes nationes potentiam Jovæ agnoſcerent, et ut vos illum Jovam Deum veſtrum perpetuo revereamini.

CAPUT

c) verſſ. 15. 16. 17. repetuntur pro antiquiſſimo illo narrandi modo jam ante dicta propter ea, quæ verſu ſequenti adduntur.

CAPUT V

Fama mirandi tranſitus Iſraelitarum per Jordanum magnum timorem injicit Cananitarum regibus 1. Jubetur circumciſio Iſraelitarum in itinere natorum 2 — 9. Paſcha celebratur & Manna ceſſat 10 — 12. Videt Joſua angelum Jovæ populi ducem 13 — 15.

1. Cum audirent reges Amoritarum in tractu Jordani occidentali, nec non Cananitarum reges maris *mediterranei*, Jovam Jordanum exſiccaſſe ut Iſraelitæ tranſire poſſent, ſummo horum terrore percuſſi ſunt et timore fere exanimati. — 2. Illo tempore Jova Joſuam iuſſit facere cultros lapideos, quibus Iſraelitas rurſus circumcidere inciperet. 3. Quod cum Joſua curaſſet, circumciſi ſunt Iſraelitae in colle præputiorum. 4. Ratio autem huius circumciſionis fuit haec: Omnes mares qui ex Aegypto emigrarant ad militiam idonei, mortui erant in peregrinatione per deſertum. 5. Hi quidem omnes fuerant circumciſi. Sed qui poſt illum ex Aegypto exitum nati fuerant, non erant circumciſi. 6. Etenim Iſraelitae per quadraginta annos iter fecerant in deſerto usque dum mortui eſſent omnes armis ferendis idonei ex Aegypto egreſſi, qui Jovæ dicto non audientes fuerant, ita ut Jova juraret eos non viſuros eſſe terram optimam & fertiliſſimam, quam eorum majoribus jure-

jurando interpoſito promiſiſſet. 7. Quorum in locum ſubſtituit eorum filios quos Joſua circumcidit. Nam hi erant praeputiati, utpote in itinere non circumciſi. 8. Poſtquam illa caeremonia in omnibus eſſet peracta, ſubſtiterunt in caſtris donec revaleſcerent. 9. Tum Jova Joſuae dixit: hodie abſtuli a vobis Aegyptiorum opprobrium, hinc locus hic vocatus eſt Gilgal, quod nomen ei etiamnum manſit. — 10. Cum Iſraelitae caſtra haberent Gilgale, Paſcha celebrarunt quarto decimo die menſis *primi* circa veſperam in planitie Hierichuntis. 11. Poſtridie de frugibus terræ comederunt panes azymos et ſpicas toſtas. 12. Quod cum facere incepiſſent, Manna ceſſavit, neque eam amplius habuerunt, ſed veſcebantur proventu terræ hoc ipſo anno. — 13. Aliquando cum Joſua apud Hierichuntem eſſet, vidit virum ſibi ex adverſo ſtantem et ſtrictum gladium manu tenentem. Ad quem cum acceſſiſſet; num noſter es, inquit, an hoſtium? 14. Reſpondet ei: *a*) Ego dux exercitus Jovæ

a) In voce לֹא ex lectione recepta Codices et verſiones antiquae diſſentiunt. *οἱ ό* et Syrus legerunt לוֹ *dixit ei.* *Kennicottius* duo de viginti Codd. citat pro hac lectione. *Lilienthalius* (in Comment. crit. p. 149.) cuius prior Codex eandem lectionem exhibet, hanc quoque præferendam cenſet, quoniam alias reſponſio quæſtioni disjunctivæ minus

Jovæ jam adſum. Tum Joſua pronus in terram cecidit & adoravit, quid iubes Domine? inquiens; 15. Ad haec ille: detrahe calceos pedibus tuis, nam locus in quo ſtas ſacer eſt. Quod fecit Joſua.

CAPUT VI

Hierichuntis expugnatio 1 — 21. Rachabæ meretricis conſervatio 22 — 25. Diræ a Joſua dictæ in eum, qui oppidum reſtauraret 26. 27.

1. Hiericho autem propter Iſraelitas ita clauſa erat et obſerata, ut nemo neque exiret neque intraret. 2. Tum Jova Joſuæ dixit: Tradidi tibi Hierichuntem & regem eius, homines ob virtutem ſuam claros. 3. Circumeant oppidum milites ſenis diebus vicibus ſingulis. 4. Septem ſacerdotes ſeptem tubis canant arcam praecedentes. Septimo autem die oppidum circûmeant ſeptem vicibus et ſacerdotes itidem tubis canant. 5. Quando autem tubarum clangorem audietis, clamorem tollant omnes quam maximum, et concident oppidi moenia: ita ut populus ubique poſſit irrumpere. — 6. Igitur Joſua Nunis filius convoca-

minus eſſet accommodata. Ego quoque in verſione hanc expreſſi, quanquam neque illam prorſus improbo. Non obſtat particula כִּי quæ ſæpe initio ſermonis redundat, ſive per *imo vero* verti poteſt.

vocavit facerdotes, eisque mandavit, ut arcam legis tollerent et feptem ex eis cum totidem buccinis eam præcederent, clangorem edentes. 7. Militibus autem juffit, ut expediti vrbem circumirent arcam Jovæ præcedentes. 8. Milites quod juffi erant a Jofua fecerunt, et feptem facerdotes cum totidem buccinis ante arcam Jovæ continuo clangorem ediderunt, hæc vero eos fubfequebatur. 9. Milites expediti, facerdotes tubis canentes partim antecefferunt, partim agmen claudentes poft arcam iverunt, inter eundum continuo tubis fonantes. 10. Populo autem Jofua fevere interdixerat, ne clamarent, nec omnino vocem emitterent usque ad eum diem, quo ipfe ut hoc facerent juberet. — 11. Sic arca Dei oppidum uno ambitu circumivit, rediitque in caftra ibique pernoctavit. 12. Poftridie Jofua mane juffit, ut facerdotes arcam Dei tollerent, 13. et alii feptem cum totidem tubis eam praecederent, continuo cum eis canentes: milites autem arcam partim antecederent, partim agmen clauderent: Inter eundum tubis clangor edebatur. 14. Sic fecundo die femel oppidum circumierunt et in caftra redierunt, idque fecerunt per fex dies. 15. Septimo autem die mane fub ortum auroræ oppidum eadem ratione fepties circumierunt (quod tamen tantum hoc die factum eft) 16. et cum facerdotes feptima vice tubis clangorem darent, iuf-

ſit Joſua populum clamorem tollere, nam Jova eis oppidum tradidiſſe. 17. Ipſum oppidum et omnia quae in eo eſſent Jovæ devota eſſe debere, tantum Rachabam meretricem, cum omnibus qui in aedibus eius eſſent, conſervari, quoniam miſſos a ſe viros occultaſſet. 18. Abſtinerent vero a rebus devotis, ne et ipſi devotionis rei fierent, ſi quid de illis auferrent atque Iſraelitarum caſtris ſacrilegii crimen contraherent. 19. Argentum et aurum, vaſa ænea et ferrea ſacra eſſe Jovæ, in fiſcum eius referenda. 20. Quamprimum igitur milites tubarum ſonum audiebant, omnes ingentem clamorem ſuſtulere, quo facto concidit murus, et quo quisque loco ſtabat, in oppidum irrupit. 21. Quod totum devovere, viros et mulieres, iuvenes et ſenes, boves, et oves et aſinos ferro trucidarunt. 22. Duobus autem viris illis, qui regionem explorarant, Joſua mandarat, ut domum illius meretricis adirent, atque ex ea educerent cum ipſam tum ſuos, quod ei jurejurando promiſiſſent. 23. Quod etiam fecerunt, Rachabam, eius patrem, matrem, fratres et omnes eius cognatos in caſtra Iſraelitarum abduxerunt. 24. Oppidum ipſum igne combuſtum eſt, tantum argentum et aurum et vaſa ænea et ferrea in fiſcum Jovæ ſunt relata. 25. Rachabam autem meretricem una cum domo ejus paterna et omnibus quæ habebat, ſervavit Joſua (atque etiamnum

num de familia ejus inter Israelitas superstites sunt) quoniam missos a se exploratores occultarat. — 26. Tum Josua has diras pronunciavit: Infelix sit per Jovam, qui hoc oppidum Hierichuntem restaurare conatus fuerit. • Cum jactura filii sui primogeniti ponat ejus fundamenta, et cum interitu natu minimi collocet portas. 27. Josuæ autem Jova ita adfuit, ut fama ejus per totam terram innotesceret.

CAPUT VII

Ob sacrilegium ab Achane commissum Israelitæ clade officiuntur 1 — 5. cum omnes de casu hoc inexpectato vehementer perturbantur, Deus causam indicat 6 — 15. de homine sacrilego supplicium sumitur 16 — 26.

1. Israelitæ autem culpam contraxerant sacrilegio. Nimirum Achan, filius Carmi, nepos Sabdi et pronepos Serachi de tribu Juda, surripuerat nonnulla de rebus devotis; qua de re Jova Israelitis succensuit. — 2. Misit Josua Hierichunte homines quosdam Ajam, quæ juxta Bethaven sita erat ab oriente Bethelis, eisque mandavit, ut regionem explorarent. Quod cum fecissent, 3. redierunt ad Josuam eique indicarunt, non opus esse ut omnes expeditionem susciperent; duo aut tria millia sufficere ad oppidum capiendum. Ne universo populo negotium facesseret,

cum pauci essent. 4. Profecti igitur sunt circiter tria millia hominum, qui ab Ajensibus fugiebant. 5. Cædebant præterea Ajenses ex illis circiter triginta sex, eosque persequebantur a portis, donec eos in locum declivem dejectos dissipassent. a) Qua de re omnes vehementer sunt consternati. 6. Josua quidem vestibus laceratis abjecit se in terram ante arcam Jovæ usque ad vesperam, nec non Israelitarum principes, et capita sua pulvere consperserunt. 7. O domine Jova, inquiebat Josua, cur hunc populum Jordanum traduxisti, si nos perdendos tradere Amoritis decrevisti? utinam cis Jordanum mansissemus! 8. Quid quæso domine dicam, postquam Israelitæ terga dederunt hostibus suis? 9. Audient hoc Cananitæ, omnesque huius terræ incolæ nos cingent et nomen nostrum e terrarum orbe delebunt. Quid facies pro nominis tui majestate? 10. Ad hæc Jova Josuæ respondit: Surge, quid hic pronus jaces? 11. Peccarunt Israelitæ, legem transgressi sunt, quam eis dederam, abstulerunt e rebus devotis, furati sunt, furtum

a) Multi interpretes verba textus הַשְּׁבָרִים vertunt ut nomen proprium loci, *usque ad Sebarim.* Ex antiquis consentientem habent *Vulgatum.* Sed οἱ ό ut verbum, ἕως συνέτριψαν αὐτοὺς, *donec eos contrivissent*, sic quoque Chaldæus, Syrus et Arabs, qui haud dubie legerunt עַד הַשְּׁבְרָם, quos ego in versione sum secutus.

tum occultarunt et inter sua reposuerunt. 12. Non possunt hostes suos sustinere, terga eis dabunt, nam sunt sacrilegii rei. Non amplius vobis adero, nisi sacrilegium e medio vestrum sustuleritis. 13. Surge, lustra populum. Dic ei: lustrate vos in crastinum. Sic enim ait Jova Israelitarum Deus: Sacrilegus est inter vos, non potestis ferre conspectum hostium vestrorum, antequam eum e vobis removeritis. 14. Accedite cras tributim. Quam tribum Jova sorte designabit, ea accedat secundum domos, domus tandem a Jova notata viritim accedat. 15. Tum qui sacrilegii reus deprehensus fuerit, igne comburatur cum suis omnibus, nam legem Dei violavit magnumque scelus admisit inter Israelitas. 16. Postridie Josua mane adduxit singulas Israelitarum tribus, et sorte signata est tribus Juda. 17. Ex cuius familiis *b*) indicata est familia Serachi. Quae cum secundum domos *c*) accessisset, notatus est Sabdi; 18. cuius domus

cum

b) Pro מִשְׁפַּחַת legendum esse מִשְׁפְּחוֹת partim e vers. 14. apparet, partim ex codicibus et versionibus antiquis. *Kennicottius* quidem sex codices pro hac lectione citavit. οἱ ό habent *κατὰ δήμους*, Vulgatus: *iuxta familias.* Syrus: *adduxit tribum Juda secundum familias*, quam lectionem etiam exhibet Codex 562. *Kennicotti.*

c) Pro לַגְּבָרִים legendum esse לַבָּתִּים nemo dubitet qui

versum

cum viritim acceſſiſſet, deprehenſus eſt Achan filius, Carmi, nepos Sabdi, pronepos Serachi e tribu Juda. 19. Hunc Joſua ſic alloquitur: mi fili, exhibe hunc Jovæ Iſraelitarum Deo honorem, confitere culpam a te admiſſam, noli quidquam celare. 20. Reſpondit Achan Joſuæ: Sane ego peccavi in Jovam Deum Iſraelitarum. Hoc vero eſt crimen, cujus reus ſum: 21. Vidi in praeda paludamentum Babylonicum pretioſum, ducentos ſiclos argenteos et laminam auream quinquaginta ſiclos pendentem. Quae cum mihi placerent ſurripui. Defoſſa ſunt in terra in tabernaculo meo, argento ſubterpoſito. 22. Tum miſſi a Joſua nuncii currunt ad tabernaculum ibique inveniunt omnia abdita, uti Achan dixerat. 23. Hæc capiunt et deferunt ad Joſuam et Iſraelitarum coetum et coram Jova expandunt. 24. Quo facto Joſua Achanem Serachi filium, argentum, paludamentum et laminam auream, filios ejus et filias, d) boves, aſinos,

verſum 14. inſpiciat, in quo ordo rei gerendæ deſcribitur. Sed exhibent quoque veram lectionem ſex Codd. a *Kennicotto* citati. *Vulgatus: per domos.* Item *Syrus.* Quid οἱ ὁ legerint, non ſatis clarum eſt. Nam quoniam omittunt verba וילכד זבדי poſſunt illa: καὶ προσήλθη κατ' ἄνδρα etiam cum ſequenti verſu connecti. Ex Chaldæo mendoſam illam lectionem in pleroſque Codd. fluxiſſe, mirum non eſt.

d) Conſcios haud dubie facti. Deut. 24, 16.

asinos, oves, tabernaculum et quidquid ille habebat, comitantibus omnibus Israelitis in vallem Achoris deducit, 25. eique dicit: tu nos perturbasti, jam te Jova perturbat. Tum lapidibus eos obruunt omnes Israelitae et igne comburunt. Deinde iterum lapides in eos conjiciunt, 26. magnumque super eis acervum congerunt, qui etiamnum extat. Quo facto ira Jovæ resedit. Hinc locus ille hodienum vallis Achoris vocatur.

CAPUT VIII

Ajæ expugnatio et destructio 1 — 29. Foederis solennis renovatio ex lege Mosis praescripta 30 — 35.

1. Tum Jova Josuam jussit abjecto omni timore et formidine cum omni exercitu Ajam aggredi, velle se ejus regem et incolas, oppidum et terram ei tradere. 2. Idem cum Aja et rege eius facere debere, quod cum Hierichunte ejusque rege fecisset, praedam tamen et animalia concessa esse populo diripienda, insidias vero struere oppido a tergo. 3. Igitur Josua paravit expeditionem adversus Ajam cum omni exercitu, atque selegit triginta millia hominum fortissimorum, quos noctu dimisit *a*) 4. cum his man-

 datis:

a) Non leves sunt difficultates in enarratione strategematis a Josua

datis: ut post oppidum, nec tamen nimis remoti ab eo, essent in insidiis et omnes parati, 5. se cum omnibus

Josua ad expugnandam Ajam adhibiti. Primo dubium videri potest, quomodo triginta millia hominum per integrum diem in insidiis latere potuerint. Deinde quomodo et cur secundum vers. 12. a Josua illis insidiis aliæ quinque millium hominum in eodem loco collocandæ addantur. *Masius* quidem existimat non universum populum a Josua in hanc expeditionem productum esse, sed tantum triginta millia, ex quibus quinque millia in insidiis essent collocata. Obscuritatem vero in hoc et similibus locis reperit ex annalibus diversis alio et alio ordine diversisque verbis scriptis, in quibus contrahendis is qui hunc librum composuerit non satis ad diversitatem illam attenderit. Sed hac ratione *Masius* multis videbitur nodum magis secasse quam solvisse. Idem fecit *Hubigantius*, qui primam vers. 12. partem ad vers. 13. transfert et utrumque sic vertit: *Cum interea illi qui insidias collocarant, inter Bethel erant et urbem Hai, ad occidentem Hai.* 13. *Erant autem populi universi castra ita posita, ut caput eorum esset ad urbis aquilonem, postrema agmina* (sic vertit עקב Vulgatum fere secutus) *ad occidentem; cepit autem Josua circiter quinque millia hominum, ivitque nocte illa mediam in vallem.* — Ex versione græca apparet fuisse dissensum, aut variationem h. l. in antiquissimis Codd. Etenim illa maximam partem v. 12. omittit et hæc tantum habet: καὶ τὰ ἔνεδρα τῆς πόλεως ἀπὸ θαλάσσης. Versum autem 13. prorsus non exhibet. Sed Vulg.

bus ſuis copiis oppidum eſſe aggreſſurum, et quando hoſtes eruptionem facerent uti antea, fugam ſimulaturum. 6. Illos ſe perſequentes fuga ſimulata velle ſe ab oppido abſcindere (nam facile eos credituros ſe fugere uti antea) 7. tum ex inſidiis eos debere prorumpere et occupare oppidum, quod Jova eis ſit traditurus, 8. et igne incendere; facerent omnia diligenter quae ex voluntate Jovæ eis praecepiſſet. 9. Sic dimiſſi a Joſua abierunt ad inſidias, et conſederunt inter Bethelem et Ajam, huic ab occidente. Joſua autem noctem tranſegit in exercitu, 10. quem poſtridie mane recenſitum ipſe cum principibus Iſraelitarum ad oppidum duxit. 11. Igitur totus exercitus, qui cum Joſua erat, in conſpectum urbis proceſſit, valle tantum inter eum et Ajam interjecta. 12. Circiter quinque millia in inſidiis collocavit inter Bethelem et Ajam, huic ab occidente. 13. Sic totius exercitus caſtris oppido a ſeptentrione poſitis, inſidiis vero ab occidente, Joſua hac ipſa nocte proceſſit in vallem. 14. Quod cum rex Ajae vidiſſet, ipſe propere cum omnibus oppidanis, tempore conſtituto

Vulg. Syrus, Chald. Arabs conſentiunt cum lectione recepta, quanquam in verbis reddendis paullulum variant. Equidem non potui difficultatem indicatam ſilentio praeterire, ſed non audeo rem inextricabilem explicare.

eruptionem fecit in Israelitas in loco campestri, ignarus insidiarum oppido a tergo imminentium. 15. Tum Josua cum suis veluti caesi fugerunt versus desertum. 16. Quo facto omnes oppidani evocati sunt ad persequendos Israelitas. Sic vero ab oppido avulsi sunt. 17. Nemine neque Ajæ neque Bethele remanente oppidum apertum reliquerunt, omnes ad persequendos Israelitas conversi. 18. Tum vero Jova Josuam jussit hastam, quam manu tenebat, versus Ajam extendere, quoniam eam ei tradidisset. Quod simul ac Josua fecisset, 19. insidiæ repente e loco suo proruperunt, ad oppidum contenderunt, idque captum statim incenderunt. 20. Oppidani cum respexissent, viderunt fumum oppidi ascendentem, neque in ullam partem elabendi locum habuerunt. Nam *Israelitæ* qui ad desertum fugerant, jam sese converterunt in persecutores suos. 21. Josua vero cum suis, ex fumo intelligentes oppidum ab insidiis captum esse, conversi oppidanos quoque aggressi sunt. 22. Illi quoque *qui oppidum incenderunt* ex eo eis occurrunt, ita ut essent ab Israelitis ab utraque parte cincti, qui omnes interfecerunt nemine relicto aut superstite. 23. Regem Ajensem vivum ceperunt, quem ad Josuam duxerunt. 24. Postquam Israelitæ omnes oppidi incolas, quos partim in campis, partim in deserto eos persequentes assequi poterant, ferro trucidarant, reversi

versi ad oppidum ipsum, hujus quoque reliquos incolas gladio interfecerunt. 25. Numerus autem Ajensium omnium, cum virorum tum foeminarum, qui eo die perierunt, fuit duodecim millium. 26. Josua manum suam cum hasta protensa non reduxit, donec omnes Ajæ incolæ essent devoti. 27. Animalia tantum et reliquam oppidi prædam sibi diripuerunt Israelitæ ex concessione Jovæ per Josuam data. 28. Tandem Ajam ipsam combussit Josua et in rudus perpetuæ vastitatis redegit, quod etiamnum superest. 29. Regem vero Ajensem e patibulo suspendi jussit usque ad vesperam, sub occasum solis autem cadaver e patibulo sublatum abjici ad portam oppidi, magno lapidum acervo super eo congesto, qui adhuc extat. — 30. Tunc Josua exstruxit aram Jovæ Israelitarum Deo in monte Ebal, 31. Quemadmodum Moses Jovæ minister in lege sua Israelitis præceperat. *b*) Haec ara fuit ex lapidibus integris, non adhibito instrumento ferreo in eorum constructione. Super ea holocausta fecerunt Jovæ et sacrificia eucharistica obtulerunt. 32. Insculpta quoque est ibidem tabulis lapideis repetitio legis Mosaicæ, quam Israelitis dederat. 33. Omnes Israelitæ, nempe senatores, scribæ et judices ab utroque arcæ latere steterunt e regione sacerdotum Levitarum arcam legis portantium, peregrini aeque ac indigenæ,

b) Deut. 11, 29. & Cap. 27, 1. seqq.

genæ, altera eorum pars versus montem Garizim, altera versus montem Ebal, quemadmodum Moses Jovæ minister præceperat; primo quidem ad bene precandum Israelitico populo, 34. deinde etiam prælegit totam legem, cum promissiones tum comminationes in libro legis scriptas. 35. Nihil eorum quæ Moses præceperat Josua omisit, prælegit omnia universo cœtui Israelitarum, mulieribus quoque et infantibus, et peregrinis inter eos degentibus.

CAPUT IX

Gibeonitæ fraude adhibita pacem ab Israelitis impetrant 1 — 15. hi quidem pacis conditiones servant, sed ad perpetuam servitutem eos condemnant 16 — 27.

1. Cum hæc audivissent reges trans Jordanum, Chittaeorum, Amoritarum, Cananaeorum, Pheresitarum, Chivaeorum et Jebusaeorum, regionem montanam et campestrem et oram maritimam tenentes: 2. conspirarunt omnes ad bellum gerendum cum Josua et Israelitis. 3. Gibeonitæ autem certiores facti de iis quæ Josua Hierichunti et Ajæ fecisset, 4. dolum adhibuerunt. *a*) Nimirum hujusmodi commeatu se in-

a) Vocabulum גם *etiam* non nisi difficilem admittit explicationem et tamen exprimunt illud omnes versiones antiquæ. Non

instruunt. *b*) Saccos veteres et utres vini obsoletos, laceros et resartos asinis suis imponunt. 5. Calceos induunt veteres et consutos, et vestibus contritis sese amiciunt. Panis, quem in viaticum secum sumunt, aridus erat et mucidus. 6. Sic instructi veniunt ad Josuam in castra Gilgale, atque huic et Israelitis dicunt, se e terra longinqua venire, et rogare ut foedus secum ineant. 7. Cum Israelitæ his Chivvæis dicerent, eos fortassa

Non apparet, cum quo hic Gibeonitarum dolus comparetur, nam in antecedentibus nullius doli mentio fit. Alii ad dolum Israelitarum referunt quo Ajam expugnarunt, quod nimis remotum videtur. Alii ad reges Cananæorum modo memoratos, qui resistere Israelitis ausi fuissent, *etiam* Gibeonitas suæ saluti prospexisse, sed dolo. In qua explicatione nimis multa sunt supplenda. *Michaelis* junxit cum שמעו in versu præced. 3. *Gibeonitae qui quoque audierant, quae Josua* & rel. 4. *dolum adhibuerunt.* In explicatione adeo dubia illud גַם omisi, quoniam salvo sensu omitti poterat; attamen lectores de eo admonendos putavi.

b) Pro יִצְטַיָּרוּ legerunt omnes interpretes antiqui יִצְטַיָּדוּ. Nam *οἱ ὁ* vertunt *ἐπεσιτίσαντο*, *Vulg. tulerunt sibi cibaria.* Similiter Chald. Syrus et Arabs. Præterea confirmant hanc lectionem vers. 11. et 12. ubi idem repetitur. Sed hoc iam a *Cappello* in Critica S. Lib. V. Cap. 2, 2. et *Clerico* qui tamen alteram lectionem aeque bonam judicat, observatum est. Addo, *Kennicottum* pro hac lectione sex Codices citare.

fortasse hac ipsa in terra habitare, quam occupare velint, igitur se non posse foedus cum illis pangere, 8. respondent Josuæ, se in ejus fore potestate, et cum denuo ex iis quæreret, cujates essent et unde venirent? 9. in hunc modum verba faciunt: e terra perquam remota venimus reverentia in Jovam Deum vestrum impulsi. Fama enim ejus ad nos quoque pervenit, et omnia quæ fecit Aegypto 10. et duobus Amoritarum regibus cis Jordanum, Sihoni regi Hesbonis et Ogo Basanis regi Aschtarote. 11. Propterea mandarunt nobis senatores et populares nostri, ut commeatu instructi vobis obviam veniremus, nos submitteremus, et de foedere nobiscum pangendo rogaremus. 12. Hic panis, quem in victum nobis parabamus, calidus erat, cum iter ad vos ingrederemur, et ecce jam exaruit et mucidus factus est. 13. Hi vini utres, quos novos implevimus, jam fissi sunt. Vestes et calcei obsoleverunt per itineris longinquitatem. 14. Tum acceperunt Israelitarum proceres aliquid de eorum commeatu, Jova non consulto, 15. et Josua cum eis pacem fecit et icto foedere salutem concessit; principes quoque senatus eis jurarunt. 16. Tribus diebus post, cum jam foedus cum iis pepigissent, audiunt, eos sibi admodum propinquos esse et eandem regionem inhabitare. 17. Atque etiam re vera Israelitæ, cum progressi essent, tertio die ad eorum oppida vene-

enerunt, (erant hæc Gibeon, Cephira, Beeroth et iriathjearim) 18. fed eos non interfecerunt, quod rincipes fenatus eis per Jovam Ifraelitarum Deum raverant. Populus quidem ægre ferebat hoc quod ecerant principes. 19. Verum hi demonftrabant populo, propter jurisjurandi fanctitatem non poffe eos violari. 20. Sed ita cum eis agemus, inquiebant, vivos eos confervabimus, ne nobis propter jusjurandum Deus irafcatur. 21. Vivant, fed fint lignatores et lixones publici. Ex hac principum fententia, 22. convocat eos ad fe Jofua et fic eis dicit: cur nos decepiftis, quafi a nobis valde effetis remoti, cum tamen inter nos habitetis? 23. Propterea ad hoc fervitium debetis effe devoti, quod femper e vobis fumantur lignatores et lixones ad cultum Deo meo præftandum. 24. Refpondent Jofuæ: cum indicatum nobis effet, Jovam Deum tuum præcepiffe Mofi miniftro fuo totam hanc terram ejusque incolas devovere, de vita noftra poft adventum veftrum folliciti hoc fecimus. 25. Jam vero fumus in poteftate tua, age nobiscum pro arbitrio tuo. 26. Jofua igitur fecit eis quod dixerat, et fic eos ab Ifraelitarum ira defendit, quo minus interficerentur. 27. Deftinavit eos ut effent calones et lixones publici ad aram Jovæ in loco cultui ejus dicato. Quo opere etiamnum funguntur.

CAPUT

CAPUT X

Quinque Cananæorum reges obsident Gibeonem 1 — 5. cui Josua auxilium fert. Reges illos aggreditur et magna clade afficit 6 — 15. Reges ipsos vivos capit et trucidat 16 — 27. Post hanc victoriam omnia tractus meridionalis oppida expugnat eorumque incolas devovet 28 — 43.

1. Cum Adonisedek rex Hierosolymæ audiret Josuam expugnasse Ajam et devovisse, eodem modo quo Hierichuntem ejusque regem, atque Gibeonitas pacem fecisse cum Israelitis ut inter eos habitarent: 2. magno timore est perculsus, nam Gibeon oppidum erat magnitudine eis, quæ reges habebant, par; majus Aja, et incolæ ejus omnes bellicosi. 3. Misit igitur ille Adonisedek Hierosolymæ rex ad Hohamum Chebronis, Piramum Jarmuthæ, Japhiam Lachischæ et Debirum Eglonis reges, atque eos rogavit, 4. ut sibi auxilium ferrent ad Gibeonem destruendam, quod pacem fecisset cum Josua et Israelitis. 5. Quinque illi Amorræorum reges, nimirum Hierosolymitanus, Chebronensis, Jarmuthensis, Lachischensis, Eglonensis, coactis omnibus suis copiis expeditionem suscipiunt, castrisque juxta Gibeonem positis eam oppugnant. 6. Gibeonitæ mittunt ad Josuam in castra Gilgalensia, et rogant ne se auxilio destituat, et sine mora ad suam defensionem approperet, omnes enim Amo-

Amoritarum reges montanos contra se conspirasse. — 7. Josua cum omni exercitu, viris fortissimis, Gilgale proficiscitur, 8. a Jova admonitus, ne eos timeret, se enim eos ipsi traditurum esse et in fugam conversurum. 9. Opprimit eos ex improviso, nam tota nocte Gilgale profectus erat, 10. atque a Jova conturbatos magna clade eos Israelitæ afficiunt Gibeone; unde eos persequuntur versus Bethchoronem et profligant usque ad Asekam et Makkedam. 11. In hac eorum fuga post inferiorem partem Bethchoronis Jova tantam grandinem in eos usque ad Asekam dejecit, ut plures ea perirent quam ab Israelitis gladio interficerentur. 12. Tunc allocutus est Josua Jovam, cum hic Amoritas Israelitis tradidisset, et dixit præsentibus Israelitis: Sol morare Gibeone, et luna in valle Ajalon: 13. Et morabatur sol et substitit luna donec ultionem sumsisset populus ab hostibus suis. *a*) Ita enim

a) Quanquam in explicanda hac ῥήσει sine hæsitatione iis assentior interpretibus, qui negant motum astrorum impeditum fuisse, et poetice tantum dici Josuam per integrum diem et totam noctem hostes esse persecutum: tamen hoc non impedire videtur, quominus aliquid extraordinarii, nec tamen prorsus inauditi extiterit; nempe ut per refractionem sol supra horizontem esse videretur, postquam jam occiderat; quod vero a poeta suo more, aut uti oculis visum

ſum fuerat, ornatum eſt et deſcriptum. Joſua fortaſſe hujusmodi quid precatus fuerat a Deo audientibus aliis, et Deus votis ejus annuit. In quam ſententiam me impellunt verba verſus 12. et 13. quæ non putem verba eſſe libri mox citandi, ſed auctoris, qui ex annalibus, quos in manibus habebat, hæc excerpſit. Quibus deinde addidit teſtimonium illud ex libro canticorum. Igitur neque aſſentior Ill. *Michaeli*, qui in verſ. 12. med. putat incipere citatum illud, formulam autem citandi in medio poſitam. Quod recte, uti arbitror, a Cel. *Eichhorn* (in Introduct. in Vet. Teſt. Tom. II. p. 466.) notatum eſt ſtatui contra conſuetudinem ſcriptorum hebræorum. Neque tamen verſ. 12. et 13. putem eſſe initium carminis triumphalis, quod Joſua cum Iſraelitis poſt illam victoriam cecinerit, quæ ſententia eſt Cel. *Eichhorn*. Etenim ſi hujusmodi carmine victoria illa eſſet celebrata, haud dubie ſcriptor ſacer hanc ſolennitatem verbis clarioribus indicaſſet, ut Exod. 15, 1. Non minus dubia mihi videtur S. R. *Herderi* ſententia, qui (de genio poeſeos Hebr. P. II. p. 247.) totum hunc locum unius carminis poeticam deſcriptionem ſtatuit, atque adeo verſum 11. et priorem partem 12. ſtilo poetico ſcriptam putat. At enimvero ſi in his quoque Vir Cel. ſtilum poeticum agnoſcit, miror eum non integrum caput, aut potiorem totius libri partem poetice ſcriptam ſtatuere, quæ huic in ſtilo eſt ſimillima et facili negotio in longiores et breviores lineas poteſt dirimi. Quæ difficultates omnes removentur, ſi ſumamus in verſ. 12. et 13. auctorem libri narrare rem geſtam, prouti eam in commentariis, quibus utebatur, narratam inveniebat, atque inſuper addere teſtimonium de eadem re ex libro citato, quod ei inter ſcribendum in mentem venerat.

enim ſcriptum extat in libro canticorum: *b*) Stetit ſol in medio cælo, nec feſtinavit occidere per diem integrum. 14. Qualis dies neque antea neque poſtea fuit, ut ita Jova hominis vocem exaudiret. Nimirum Deus pugnabat pro Iſraele — 15. Quibus confectis rediit Joſua cum omnibus Iſraelitis Gilgalem in caſtra. *c*) — 16. Quinque autem reges iſti in fuga ſeſe abdi-

b)* Librum, qui ſub titulo סֵפֶר הַיָּשָׁר in h. l. et 2 Sam. 1, 18. citatur, collectionem canticorum continuiſſe, ipſa illa citata luculenter evincunt. In hoc quidem loco exhibentur verſiculi nonnulli carminis in memoriam victoriæ illius inſignis. In altero legimus elegiam illam pulcherrimam a Davide in memoriam Jonathanis et Sauli ſcriptam. In origine nominis ישר tantum laborant interpretes, cuius vulgaris ſignificatio *recti* carminum collectioni non ſatis apta videtur. Qui varias virorum doctorum ſententias noſſe cupit, evolvat *Wolfium* in Biblioth. Hebr. T. II. p. 219. ſqq. Ex verſionibus antiquis Syriaca in h. l. vertit בְּסִפְרָא דְתֻשְׁבְּחוּתָא *in libro carminum.* Sed in altero loco 2 Sam. 1, 18. בְּסֵפֶר אִשִׁיר in quo interpres, diverſus fortaſſe ab illo, non titulum explicaſſe, ſed hebraicum retinuiſſe videtur; quod etiam Arabs fecit, qui vero in noſtro loco habet: *in libro recti* *Jonathan* in utroque loco habet *in libro legis.* Vulg. *in libro juſtorum.* *oἱ ὁ* in noſtro loco citationem omittunt; in altero habent: *ἐπὶ βιβλίου τοῦ εὐθοῦς.*

c) Hunc verſum alieno loco poſitum, tantum in fine capitis legen-

abdiderant in ſpelunca quadam Makkedæ. 17. Quod cum Joſuæ eſſet indicatum, 18. juſſit ut iſtius ſpeluncæ introitus magnis lapidibus obſtrueretur et cuſtodes ad eum collocarentur. 19. Militibus vero imperavit, ut ab hoſtibus perſequendis non remitterent, ſed extremos eorum carperent, nec receptum eis in oppida concederent, cum Jova eos ipſis tradidiſſet. 20. Poſtquam Joſua et Iſraelitæ tanta clade hoſtes ad internecionem affecerat, paucis tantum ex his in oppida munita elapſis, 21. omnes ad Joſuam in caſtra Makkedæ incolumes reverterunt, nec quisquam *d*) contra Iſraelitas vel mutire

legendum eſſe, ubi etiam repetitur, contextus evincit. Quod a pluribus interpretibus et criticis jam eſt obſervatum. Nam ſecundum verſ. 21. Iſraelitæ poſt primam victoriam in caſtra Makkedam reverterunt et poſt complures complurium dierum victorias, quarum catalogus a verſ. 18 — 42. exhibetur, tandem Gilgalem redierunt. — Nova ratione hunc verſum vindicare ſtudet Ill. *Michaelis*, dum eum non verba ſcriptoris, ſed carminis citati eſſe arbitratur. Quæ ſi cui probabilis videtur, non contradicam. *οἱ ό* hunc verſum non legerunt in codice ſuo, ſed reliqui interpretes.

d) Non inepta videtur conjectura *Hubigantii*, literam ל ante לאִישׁ abeſſe debere et ex præcedenti voce ſcribarum errore eſſe repetitum; alias vertendum eſſe: *non acuta eſt homini lingua ſua.* Sed חָרַץ in ſimili loco active dicitur, Exod. 11, 7.

mutire ausus est — 22. Tunc Josua jussit, ut introitu speluncæ aperto educerentur quinque illi reges. 23. Quod cum factum esset, 24. convocavit Israelitas atque duces exercitus, qui ipsum comitati fuerant, jussit eos accedere et pedes suos illorum regum cervicibus imponere. Quod cum fecissent, 25. sic eos est allocutus: nolite timere, fortes estote et imperterriti, sic enim faciet Jova omnibus hostibus veris, cum quibus bellum geritis. 26. Deinde jussit reges istos interfici et in quinque patibulis suspendi. E uibus usque ad vesperam pendebant. 27. Sub occam vero solis jussit Josua, ut ex patibulis demissi abjirentur in speluncam, in qua sese abdiderant, atque is aditus magnis lapidibus obstrueretur, qui etiamm videri possunt. — 28. Eodem die Josua cepit akkedam, cujus regem omnesque incolas ferro truavit, neminem sivit esse superstitem. Idem fecit i Makkedensi, quod Hierichuntino. 29. Inde proffus est cum toto Israelitarum exercitu Libnam, ique oppugnavit. 30. Quam cum Jova ut et re- ejus Israelitis tradidisset, incolas omnes nemine ꝛto gladio occidit. Idem fecit ejus regi, quod ꝛichuntino. 31. E Libna profectus est Josua cum Israelitarum exercitu Lachischam, quam castris is oppugnavit. 32. Sed hanc quoque juvante die secundo cepit, omnesque homines nemine

relicto occidit, eodem modo quo Libnæ fecerat. 33. Huic Lachischæ in auxilium venit Horam rex Geserensis, sed Josua eum clade totali prostravit. 34. E Lachischa Josua cum exercitu suo progressus est Eglonem, quam oppugnatam 35. eodem die cepit, incolas gladio peremit et devovit, sicut Lachischæ fecerat. 36. Inde profectus est Hebronem, quam ex oppugnatione 37. cepit et regem ejus gladio interfecit. Municipia ejus omnesque oppidanos devovit, nemine relicto, quemadmodum Egloni fecerat. 38. Conversus deinde cum copiis suis aggressus est Debiram, quam ex oppugnatione 39. cepit. Regem ejus et municipiorum incolas ferro trucidavit et omnes omnino homines devovit, quemadmodum Hebroni et Libnæ eorumque regibus fecerat. 40. Sic vastavit Josua totam illam regionem, montanam, meridionalem, campestrem, et quæ sub montium radicibus erant *e*). Reges eorum interfecit, neminem superstitem reliquit, homines omnes interemit, quemadmodum Jova Israelitarum Deus præceperat. 41. A Kadeschbarnea usque ad Gazam, terram Goschen et Gibeonem, 42. una expeditione Josua his regibus et eorum terris potitus est. Nam Jova Israelita-

e) Vel: *et nomadum bubilia* s. *ovilia*, ex significatione vocabuli אשדה Arabica. Sic *Faber* in Archæol. hebr. p. 179.

raelitarum Deus pro eis pugnabat. 43. Tandem cum toto Israelitarum exercitu in castra Gilgalensia rediit.

CAPUT XI

Josua post magnam cladem, qua reges Cananitarum septentrionales profligavit, totum illum tractum occupat 1 — 15. qui describitur 16 — 20. Troglodytas quoque delet, tandemque bellandi finem facit 21 — 23.

1. Cum Jabin rex Chazoris hæc audiret, misit ad Jobabum Madonis et ad Schimronem Achschaphi reges, 2. ut et ad reges septentrionales, montanos et campestres, et meridionales Genezarethi et oræ maritimæ in tractibus Doræ ab occidente. 3. Ad Cananitas orientales et occidentales, Amoritas, Hethitas, Pheresitas, Jebusitas montanos, ad Hevitas sub Hermone in terra Mizpa. 4. Qui omnes cum copiis suis, quæ arenam maris multitudine æquabant, et ingenti equorum et curruum numero 5. convenerunt castris ad lacum Meromi positis, ut prœlio decertarent cum Israelitis. 6. At Jova jussit Josuam omnem metum deponere, postridie velle se hostes illos omnes Israelitis trucidandos objicere. Equis eorum poplites succideret, currus igne cremaret. 7. Igitur Josua cum toto exercitu suo ad lacum Meromi eos derepente aggressus est, 8. et Jova tradidit eos Israelitis, qui eos profligarunt et persecuti sunt us-

que ad Sidonem metropolin et salinas a) et usque ad vallem Mizpeh ab oriente, neminem sivit esse superstitem. 9. Eorum equis Josua ex voluntate Jovæ poplites præcidit, currus combussit. 10. Quo facto revertit atque Chazorem, quæ olim horum regnorum metropolis fuit, occupavit et regem ejus gladio interfecit. 11. Homines omnes occidit et devovit nemine relicto, urbem ipsam concremavit. 12. Idem illud fecit omnibus istorum regum oppidis, quemadmodum Moses

a) Dissentiunt interpretes circa vocabula hebraica quæ h. l. leguntur מִשְׂרְפוֹת מַיִם num sint nomen proprium loci, an appellative dicta. *Hubigantius* quidem more suo reprehendit *Clericum*, qui puncta recepta defendit et vertit *ad aquas calentes*, quales in illis regionibus fuisse ex scriptoribus profanis probat. Ille vero legere vult מִיָּם *a mari* h. e. ab occidente, et sub Masrephoth, Sareptam Sidoniorum intelligit. Chaldæus vertit: *fossas s. lacunas* aquarum; quas Judæi explicant de fossis illis, in quas maris aqua salsuginosa deducta fuerit et solis fervore excocta. *Aquila* et *Symmachus* ut nomen proprium retinent. Ille tamen vertit מַיִם *τῶν ὑδάτων*. Hic vero legit מִיָּם *ἀπὸ θαλάττης*. *Vulg. ad aquas Masrephoth*. Sed *οἱ ὁ* integras voces ex lectione recepta exhibent: *μασρεφὼθ μαείμ* in Cod. Alex. sed in Vaticano legitur *καὶ ἕως Μασερών*. Syrus habet usque ad לְבֵית כְנֵשָׁא דְמַיָּא *locum receptaculi aquarum*, qui igitur quoque de salinis intellexisse videtur. Arabs: *usque ad locum aquæ calidæ*.

Moses Dei minister præceperat. 13. Ex quibus tamen ea, quæ in locis eminentioribus sita erant, non combussit præter unam Chazorem. 14. Prædam istorum oppidorum et pecudes Israelitæ diripuerunt; homines tantum omnes deleverunt, neminem ex his superstitem reliquerunt. 15. Quæ Jova Mosi atque hic Josuæ præceperat, hæc omnia summa fide executus est Josua. 16. Occupavit totam hanc terram, tractum montanum, meridionalem, terram Goschen, planitiem, loca campestria, montes Israeliticos et planitiem eis subjectam, 17. a monte glabro, qui vergit ad Seirem, usque ad Baalgad in valle Libani sub monte Hermone; horum reges omnes cepit et supplicio affecit. 18. Bellum autem, quod Josua cum his regibus gessit, fuit diuturnum. 19. Nulla erat civitas, quæ pacem faceret cum Israelitis præter Chivvæos, qui Gibeonem incolebant: reliquis omnibus bello potiti sunt. 20. Nimirum Jova permittente factum est, ut animis obstinatis bello Israelitis resisterent, utque sic sine omni misericordia delerentur et perderentur, quod Jova Mosi præceperat. — 21. Eo tempore quoque Josua deturbavit Troglodytas e montibus ex Hebrone, Debire, Anaba, et ex omnibus Judææ et Israelis montibus, devotis eorum oppidis. 22. Nullos reliquit in terra Israelitica Troglodytas, præter Gazæ, Gathæ et Aschdodæ. 23. Hanc igitur terram

a Josua, quemadmodum Jova Mosi præceperat, occupatam inter Israelitas secundum eorum tribus distribuit, quæ post bella ista pace fruebatur.

CAPUT XII

Recensentur reges partim a Mose cis Jordanum victi, Sihon et Ogus 1 — 6. partim a Josua trans Jordanum debellati unus et triginta. 7 — 24.

1. Reges, quorum terram Israelitæ eis victis occuparunt cis Jordanum ab Oriente, a flumine Arnone usque ad montem Hermonem omnemque tractum campestrem orientalem, 2. fuerunt Sichon rex Amoritarum. Cujus regia fuit Cheschbon, fines autem regni ab Aroere, quod est ad littus fluminis Arnonis et a dimidio illius fluminis et Gileaditis usque ad flumen Jabokum. 3. Porro planities lacus Genezareth versus orientem usque ad mare campestre, quod est mare salsuginosum versus Bethjeschimoth; a meridie vero a radicibus montis Pisgæ. 4. Tum Ogus rex Basanis de gigantibus superstes, qui Aschtarotæ et Edreæ sedem regiam habebat. 5. Is imperio tenebat montem Hermonem, Salcam, totam Basanem usque ad terminos Geschuræorum et Maachatitarum et partem dimidiam Gileaditidis, ubi incipiebant termini Sichonis regis Heschbonis. 6. Hos reges Moses minister Jovæ et Israelitæ bello superarant,

rant, atque ille horum terram Rubenitis, Gaditis et dimidiæ Manaſſitarum tribui poſſidendam aſſignaverat. -- 7. Reges autem quos Joſua et Iſraelitæ trans Jordanum ab occidente debellabant, regnarunt a Baalgad usque ad vallem Libani et montem glabrum qui vergit ad Seirum. Horum terram Joſua inter Iſraelitarum tribus diviſit. 8. Regiones montanas et planitiei, campeſtres et quæ montibus ſubjacent, *a*) deſerti et meridionales Chittæorum, Amoritarum, Canaanitarum, Phereſitarum, Chivvæorum et Jebuſitarum. 9. E quibus fuit rex Hierichuntis. Rex Ajæ, quæ eſt ad latus Bethelis. 10. Rex Hieroſolymæ, rex Hebronis. 11. Rex Jarmuthæ, rex Lachiſchae. 12. Rex Eglonis, rex Geſeris. 13. Rex Debiri, rex Gederi. 14. Rex Chormæ, rex Aradi. 15. Rex Libnæ, rex Adullami. 16. Rex Makedæ, rex Bethelis. 17. Rex Tappuchæ, rex Chepheri. 18. Rex Apheki, rex Scharonis. 19. Rex Madonis, rex Chazoris. 20. Rex Schimronis Meronis, rex Achſchaphi. 21. Rex Taanachi, rex Megiddonis. 22. Rex Kedeſchi, rex Jokneami ad Carmelum. 23. Rex Dori in tractu Dori, rex Gojitarum *b*) in Gilgale. 24. Rex Tirzæ. Quorum regum omnium ſumma eſt unus et triginta.

a) hebr. ובאשׁרות de quo ſupra Cap. 11, 40. obſervatum eſt, poſſe etiam verti: *nomadum bubilia.*

b) Horum mentio quoque fit Jud. 4, 2.

CAPUT XIII

Jubetur Josua novem et dimidiæ Ifraelitarum tribui terram tum occupatam tum occupandam diftribuere 1 — 7. Tres et dimidia tribus portiones fuas cis Jordanum jam a Mofe acceperant, quarum fines defcribuntur. 8 — 33.

1. Jofuam, cum jam ætate effet provectiori, Jova fic eft allocutus: Tu jam confenuifti et tamen multum terræ adhuc fupereft occupandæ. 2. Nimirum hæc: tota Philiftæorum et Gefchuræorum regio, 3. Quæ a Nilo contra Aegyptum usque ad terminos Ekronis verfus feptentrionem funt, pars eft Cananææ. Quinque Philiftæorum ducatus, Gaza, Afchdod, Afchkelon, Gath, Ekron et Avvæi. 4. A meridie tota terra Cananitarum et fpelunca Sidoniorum usque ad Aphekam et fines Amoritarum. 5. Tum terra Gibli, totus Libanus a parte orientali a Baalgad fub monte Hermone usque Chamatham. 6. Omnes montium incolæ a Libano usque ad falinas *a*) omnes Sidonii. Quos omnes ante Ifraelitas expellam *deinceps*. Jam quidem forte hanc terram diftribue inter eos, 7. nempe novem tribubus et dimidiæ Manaffitarum tribui. 8. Hujus enim altera pars, ut et Rubenitæ et Gaditæ fuas poffeffiones jam acceperant a Mofe in tractu Jordani orientali, quemadmodum Jova ei præ-

a) De his vid. obfervata ad Cap. 11, 8.

præceperat. 9. Ab Aroere in littore Arnonis una cum oppido in insula huius fluminis sito; omnem planitiem Medabæ usque ad Dibonem. 10. Omnia oppida Sichonis regis Amoritarum, qui regiam sedem habebat Cheschbone usque ad terminos Ammonitarum. 11. Gileaditidem, Geschurem et Maacham, totum Hermonem montem, totamque Basanem usque ad Salcam. 12. Totum regnum Ogi regis Basanis, qui Aschtaarote et Edreæ sedem regni habebat, atque solus ex Gigantibus superstes erat, quos Moses profligavit eorumque terram occupavit; 13. præter Geschuræos et Maachitas, quos Israelitæ non depulerunt, hinc factum est ut illi etiamnum inter hos habitent. 14. Levitis autem nullæ assignabantur possessiones, quarum loco eis esse debebant sacrificia Jovæ Dei Israelitarum, quod eis promiserat. *b*) — 15. Rubenitis quidem secundum gentilitates suas has possessiones distribuerat, 16. quarum termini erant ab Aroere in littore fluminis Arnonis una cum oppido in insula hujus fluminis, totam planitiem, quæ est ad Medebam. 17. Cheschbonem cum oppidis suis in planitie, Dibonem, Bamotham, Baalam, Bethbaalam, Meonem, 18. Jahzam, Kedemoth, Mepaatam, 19. Kiriatajim, Sibmam, Serethhassacharem in monte vallis, 20. Bethpeorem loca declivia *montis*

b) Num. 18, 18. seqq.

tis Pisgæ, Bethjeſchimoth. 21. omnia oppida campeſtria et totum omnino regnum Sichonis regis Amoritarum Cheſchbone ſedem regiam habentis. Quem Moſes profligavit, ut et Midianitarum principes, Evimum, Rekemum, Zurum, Churum et Rebam, Sichonis præfectos, terræ incolas. (22. Tum quoque Iſraelitæ Bileamum Peoris filium fatidicum gladio interfecerunt.) 23. Terminos Rubenitarum conſtituebat Jordanus. Hæ fuerunt eorum poſſeſſiones, oppida et vici, ſecundum gentilitates ſuas eis aſſignatæ. — 24. Gaditarum quoque tribui Moſes ſuas dederat poſſeſſiones ſecundum gentilitates. 25. Termini ejus erant Jaeſer, omnia oppida Gileaditica, dimidia pars terræ Ammonitarum, usque ad Aroerem, quod eſt e regione Rabbæ. 26. A Cheſchbone usque ad Ramath Hammizpa, et Bedonim, et a Machanaim usque ad terminos Debiri. 27. Porro in valle, Betharam, Betnimra, Succoth et Saſon. Reliqua nempe de regno Sichonis regis Hesbone. Jordani finitima usque ad fines maris Cinnereth Jordano ab Oriente. 28. Hæc fuit poſſeſſio Gaditarum, eorum oppida et vici ſecundum gentilitates — 29. Dimidiæ Manaſſitarum tribui Moſes hæc diſtribuit: 30. A Machanaim totam Baſanem, nimirum totum regnum Ogi, regis Baſanis. Omnes Jairi vici in Baſane ſiti ſexaginta oppida. 31. Dimidiam Gileaditidem, Aſchta-

roth

roth et Edrei, oppida Ogi regis Basanitici. Hæc data posteris Machiri Manassis filii, sed tantum parti eorum dimidiæ secundum gentilitates suas. 32. Hæ fuerunt possessiones, quas Moses distribuit in campis Moabiticis cis Jordanum Hierichunti ab oriente. 33. Levitis vero nullas assignavit possessiones, quod Jova Israelitarum Deus eis harum loco esse debebat, quemadmodum eis promiserat.

CAPUT XIV

Cum de dividendis agris novem et dimidiæ tribui agitur, Calebus sibi expetit partem præcipuam a Mose promissam, quæ quoque ei a Josua conceditur.

1. Possessiones Israelitis in terra Cananæa ab Eleasare sacerdote, Josua Jephunnæ filio et principibus familiarum tribuum singularum, 2. novem nempe et dimidiæ tribui sorte assignatæ ex voluntate Jovæ per Mosen indicata, hæ fere fuerunt: 3. Duabus et dimidiæ tribui Moses jam cis Jordanum suas possessiones distribuerat, Levitæ vero nullas omnino inter eos accipiebant. 4. Josephi autem posteri duas constituebant tribus, Manassiticam et Ephraimiticam. Levitis non dabantur agri, sed oppida in quibus habitarent cum suis pomœriis pro pecore aliisque eorum facultatibus. a) 5. Israelitæ terram diviserunt eadem prorsus

a) Num. 35, 2. 3.

prorſus ratione quam Jova per Moſen præſcripſerat. — 6. Cum tribus Juda Gilgale Joſuam conveniret, Calebus Jephunnæ filius e familia Keniſæorum in hunc modum apud eum verba fecit: Tu noſti, quæ Jova Moſi viro divino de me et de te Kadeſchbarneæ dixit. 7. Annum agebam quadrageſimum, cum me Moſes Dei miniſter ad terram explorandam miſiſſet. Retuli ad eum quod mihi verum videbatur. 8. Atque cum populares mei, qui mecum profecti erant, populum timidum redderent, ego conſtanter Jovam Deum meum ſequi paratus eram. 9. Tum Moſes jurejurando interpoſito mihi promiſit, terram quam peragraſſem meam fore hæreditatem meorumque poſterorum ad remotiſſima tempora, propter conſtantiam illam, quam in Jova Deo obſequendo oſtendiſſem. 10. Jam igitur vide, Jova me per hos quadraginta annos, quibus Iſraelitæ in deſerto perierunt, conſervavit, quemadmodum per Moſen promiſerat. Scito, me hodie implere annum quintum ſupra octogeſimum, 11. et tam fortem eſſe, quam tunc eram, cum me Moſes miſit. Quæ tunc mihi vires erant, eæ nunc quoque ſunt ad pugnandum et ad res gerendas. 12. Jam igitur da mihi hunc montem, quem Jova mihi tunc promiſit. Ipſe noſti rumorem de eo tunc fuiſſe, Troglodytas ibi eſſe, atque oppida magna et munita. Fortaſſe Deo juvante eos expellam,

lam, ficuti promifit. 13. Tum Jofua bene precatus Calebo Jephunnæ filio, dedit ei Chebronem in poffeffionem, 14. propter conftantem illam fuam in Jovam Ifraelitarum Deum obedientiam. 15. Olim vero Chebron vocabatur oppidum Arbæ ab homine Troglodytarum maximo. Deinceps terra a bello quievit.

CAPUT XV.

Defcribitur terra, quæ tribui Judæ forte obtigit.

1. Tribui Judae forte fecundum gentilitates ducta obtigit tractus, qui terminatur terra Moabitica et deferto Sin meridionali, ab extremo auftrali. 2. Terminus meridionalis erat mare falis, ab ea quidem parte quæ ad Auftrum fpectat; 3. hinc vergebat ad clivum Akrabbim et Sin, afcendebat a meridie ad Kadefchbarneam, Chezronem, Adaram, Karkaam, 4. Azmonam, et definebat in flumine Aegypti et mari. Hi erant termini auftrales. 5. Meridionales erant mare falis usque ad exitum Jordani. Septentrionalis incipiebat ab illa maris falis et Jordani parte, 6. et afcendebat Bethoglam, porro a parte feptentrionali Betarabæ ad lapidem Bohan Rubenitæ. 7. porro ad Debiram e valle Achor, fpectabat ad Galgalam, quæ eft e regione clivi Adummim in parte meridionali vallis, porro ad aquas Enfchemefch, et definebat in

Enrogel. 8. Protendebatur ad Benhinnomi vallem ad latus Jebusitarum meridionale (quæ Hierosolyma est), ad verticem montis, qui est valli Benhinnomi ab occidente et valli Rephaim a septentrione. 9. Ab illo montis vertice sese flectebat ad fontem aquarum Nephtoach, exibat usque ad oppida montis Ephron et usque ad Baalam, quæ et Kiriathjearim vocatur. 10. ab hac ad montes Seir occidentales; porro sese extendebat ad latus montis Jearim (qui et Cesalon vocatur) septentrionale, hinc declinabat Bethschemeschum et pergebat Timnam. 11. Hinc ad latus Ekronis septentrionale, porro versus Schikkeronam ad montem Baala, et tandem supra Jabnielem finiebatur ad mare magnum. 12. Quod *solum* terminum constituebat occidentalem. His finibus continebantur Judæ posteri secundum gentilitates suas divisi. — 13. Calebo autem Jephunnæ filio data fuerat pars quædam inter Judæ posteros ex voluntate Jovæ Josuæ indicata, nempe Kiriatharba, a progenitore Troglodytarum sic dicta, quæ et Hebron vocatur. 14. Exinde expulit Calebus tres istius Troglodytæ familias, Schefchæi, Achimanis et Talmai. 15. Hinc aggressus incolas Debiri (quod olim Kiriathsepher vocabatur) 16. promisit ei qui hoc oppidum expugnasset Achsam filiam suam in matrimonium. 17. Expugnavit illud Othniel filius Kenasi, ei igitur nuptum collocavit

Achsam

Achſam filiam ſuam. 18. Hæc inſtigaverat *ſponſum ſuum*, ut a patre fundum peteret. Cum vero domum deduceretur, ſeſe ab aſino demiſit. Pater eam interrogavit, quid vellet? 19. Reſpondet: da mihi donum. Fundum mihi dediſti auſtralem, adde quoque aquarum ſcaturigines. Dedit igitur ei fontes ſuperiores et inferiores. — 20. Hæ ſunt poſſeſſiones tribus Judæ ſecundum gentilitates diſtributæ. 21. Oppida in tractu meridionali Edomitis finitima erant: Kabzeel, Eder, Jagur, 22. Kina, Dimona, Adada, 23. Kedeſch, Chazor, Jitnan, 24. Siph, Thelem, Bealoth, 25. Chazor, Chadatta, Kirjoth, (Chezron idem eſt quod Chazor) 26. Amam, Schema, Moada, 27. Chazar Gadda, Cheſchmon, Betpalet, 28. Chazar Schual, Beerſchaba, Bisjotja, 29. Baalah, Ijim, Ezem, 30. Eltolat, Keſil, Charma, 31. Ziklag, Madmanna, Sanſanna, 32. Lebaoth, Schilchim, Ain, Rimmon. Quorum oppidorum ſumma eſt undetriginta et eorum pagi. 33. In tractu terræ humiliori ſita erant: Eſchtaol, Zora, Aſchna, 34. Sanoach, Engannim, Tappuach, Haenam, 35. Jarmut, Adullam, Socho, Aſeka, 36. Schaarajim, Aditajim, Haggedera, Gederotajim. Quæ ſunt quatuordecim oppida cum ſuis pagis. 37. Zenan, Chadaſcha, Migdalgad, 38. Dilan, Mizpa, Jokteel, 39. Lachiſch, Bozkat, Eglon, 40. Cabbon, Lachmas,

Citlifch, 41. Gederot, Betdagon, Naama, Makkeda. Sedecim oppida cum fuis pagis. 42. Libna, Eder, Afchan, 43. Jiphtach, Afchna, Nefib, 44. Kegila, Achfib, Marefcha. Novem oppida cum fuis pagis. 45. Ekron cum fuis municipiis et pagis. 46. Ab Ekrone ad mare omnia quæ vergunt ad Afchdodum, et eorum pagi. 47. Afchdod et Gaza cum fuis municipiis et pagis usque ad flumen Aegypti. Mare magnum terminum conftituebat. 48. In tractu montano Schamir, Jattir, Socho, 49. Danna, KirjathSanna, quæ et Debir vocatur, 50. Anab, Efchtemo, Anim, 51. Gofchen, Cholon, Gilo. Undecim oppida cum fuis pagis. 52. Arab, Duma, Efchan, 53. Janum, Bettappuach, Apheka, 54. Chumta, Kiriatarba, quæ et Hebron vocatur, Sior. Novem oppida cum fuis pagis. 55. Maon, Carmel, Siph, Jutta, 56. Jifreel, Jokdeam, Sanoach, 57. Cain, Gibea, Timna. Decem oppida cum pagis fuis. 58. Chalchul, Bethzur, Gedor, 59. Maarat, Betanoth, Eltekon. Sex oppida cum fuis pagis. a) 60.

a) Poft hunc verfum leguntur in verfione τῶν ὁ nonnulla, quæ neque in Codicibus Hebræis, neque in reliquis verfionibus antiquis extant. Sic enim habet Codex Vat. Θεκὼ καὶ Ἐφραθὴ, αὕτη ἐστὶ Βαιθλεὲμ καὶ Φαγὼρ, καὶ Αἰτὰν, καὶ Κουλὸν, καὶ Τατὰμ, καὶ Θοβὴς, καὶ Καρὲμ, καὶ Γαλὲμ, καὶ Φεθὴρ,

60. Kiriathbaal, quæ et Kiriathjearim vocatur, et Rabba. Duo oppida cum ſuis pagis. 61. In deſerto *b*) Betabara, Middin, Sechacha, 62. Nibſchan, Irhammelach, *c*) Engedi. Sex oppida cum pagis ſuis. 63. Jebuſitas Hieroſolymam incolentes non potuerunt

Φιθὴρ, καὶ Μανοχὼ, πόλεις ἕνδεκα καὶ αἱ κῶμαι αὐτῶν. Quæ cum levi variatione etiam in Codice Alex. leguntur. *Hieronymus* quidem in Commentario ad Mich. V, 1. exiſtimat, eraſa fortaſſe eſſe hæc ex Codd. malitia Judæorum, ne Jeſus Chriſtus de tribu Juda ortus videretur. Sed recte defenſi ſunt Judæi a recentioribus Criticis contra hanc iniquam *Hieronymi* accuſationem, quoniam in tot aliis locis, in quibus Bethlehemi mentio fit, nullibi hanc corruptionem tentarunt. Attamen non probabilis reddi ratio poteſt, unde ille verſiculus in verſionem græcam venerit, niſi olim in Codd. hebr. legeretur. Hoc vero maxime veriſimile eſt, eum omiſſum eſſe ſcribarum errore, propter ſimiles voces, in quibus præcedentes verſus deſinunt: *cum pagis ſuis.* cf. *Clericus* ad h. l. *Cappellus* in Critica Sacra Lib. IV. Cap. XIV. §. 3.

b) De hoc deſerto Judæ vid. *Relandus* in Palæſtina p. 375. et *Bachiene* in deſcriptione hiſt. et geogr. Palæſtinæ P. I. Vol. I. p. 361.

c) Hebr. עִיר הַמֶּלַח h. e. oppidum ſalis. Sed quoniam in reliquis nomina propria retinentur, non ex ſignificatione vocum vertuntur, nolui neque in hoc, neque in ſimilibus a regula illa diſcedere.

Judæi expellere. Hinc eſt, quod etiamnum una cum Judæis ibi habitent.

CAPUT XVI

Poſſeſſiones poſterorum Joſephi. Primo Ephraimitarum.

1. Joſephitis ſors obtigit a Jordano *juxta* Hierichuntem, fonti huius oppidi ab oriente. Hinc per deſertum, quo ab Hierichunte *a*) per montem aſcenditur Bethelem. 2. Unde Luſam vergebat et progrediebatur ad terminos Archiatarotam. 3. Deflectebat deinde verſus occidentem ad fines Japhletæorum usque ad Bethchoronem inferiorem et usque ad Gaſerem, tandemque mari terminabatur. 4. Hæ fuerunt poſſeſſiones Joſephi, poſteris Manaſſis et Ephraimi aſſignatæ. 5. Atque horum quidem terra ſecundum gentilitates eis diſtributa verſus orientem erat Athrotadar usque ad Bethchoronem ſuperiorem. 6. Hinc flectebant termini verſus occidentem Michmetatæ a ſeptentrione, ulterius verſus orientem Taanatſilonem, et tranſibant ab oriente Tanocham. 7. Hinc deſcendebant Atharotam et Naaratam, pertingebant usque ad Hierichuntem, et deſinebant in Jordano. 8. A Tappuach vergebant termini verſus occidentem ad rivum Cana,

a) De ſolitudine illa prope Hierichuntem vaſtiſſima, quæ hodienum *Quarantania* vocatur, vid *Bachiene* l. c. p. 357. ſeqq.

Cana, et desinebant in mari. Hæ sunt possessiones Ephraimitarum secundum gentilitates suas. 9. Habebant vero præterea et alia oppida cum vicis suis inter Manassitas. *b*) 10. Sed cum non expellerent Cananitas Geseram incolentes, hi inter eos usque ad hoc tempus habitant; facti tamen sunt eis tributarii.

CAPUT XVII

Possessiones Manassitarum.

1. Sors tribus Manassis, primogeniti Josephi filii, quæ ducta est, spectabat Machirum. Hic fuit Manassis primogenitus et pater Gileadi. Hujus posteri bellicosi erant et terram Gileaditicam et Basanem acceperant. 2. *Igitur sors ducta est* in reliquos Manassis posteros secundum gentilitates, nimirum in posteros Abieseri, Cheleki, Asrielis, Schechemi, Chepheri, Schemidæ. Qui omnes fuerunt posteri Manassis filii Josephi, mares harumque familiarum conditores. 3. Zelophchadus autem filius Chepheri, nepos Gileadi, pronepos Machiri, trinepos Manassis, filios non habebat, sed filias. Quarum nomina erant Machla, Noa, Chogla, Milca, Thirza. 4. Hæ adierunt Eleasarem sacerdotem, Josuam Nunis filium et principes, eisque demonstrarunt, Jovam Mosi præcepisse, *a*) ut

 sibi

b) Nominantur Cap. seq. v. 8. 9.

a) Historia legitur Num. 27, 1. seqq.

ſibi poſſeſſiones inter fratres ſuos darentur. Quod igitur etiam ex voluntate Jovæ factum eſt. 5. Sic decem portiones diſtributæ ſunt inter Manaſſitas, præter terram Gileaditicam et Baſanem cis Jordanum. 6. Nam filiæ quoque Manaſſis fundos acceperunt æque ac filii. Reliqui vero Manaſſis poſteri obtinuerant Gileaditidem. 7. Termini autem Manaſſitarum patebant ab Aſchere Michmatatam, quæ eſt e regione Sichemi: unde vergebat dextrorſum ad incolas fontis Tappuach. (8. Regio quidem Tappuach erat Manaſſitarum; oppidum vero hujus nominis, ſitum in horum finibus, erat Ephraimitarum.) 9. Hinc declinabant termini ad vallem Canæ in parte ejus meridionali. Oppida Ephraimitarum illius tractus interjecta erant inter oppida Manaſſitarum. Quorum termini etiam vergebant ad ſeptentrionem illius vallis, et tandem deſinebant in mari. 10. Ephraimitæ meridionales erant, ſeptentrionales Manaſſitæ, quorum terminos mare conſtituit. Aſcheritis erant ſeptentrionales atque orientales Iſaſcharitis. 11. Inter hos, nempe Iſaſcharitas et Aſcheritas, tenebant Manaſſitæ etiam ſequentia oppida cum ſuis municipiis: Betſchean, Jibleam, Dor, Endor, Taanach, Megiddo, *qui ſunt* tres tractus. 12. Sed non poterant incolas horum oppidorum expellere, igitur Cananitæ quoque hanc regionem inhabitabant. 13. Quando

Iſrae-

Israelitæ prævalebant, eos tributarios faciebant, prorsus vero non ejecerunt. — 14. Tum posteri Josephi conquesti sunt coram Josua, quod unius tantum sortis possessiones eis distribuissent, cum tamen potentes essent et Jovæ beneficio insigniter aucti. 15. Respondit eis Josua, si adeo numerosi essent, et montana regio Ephraimitis tributa angustior videretur, ascenderent *montem* silvestrem, ibique sibi sedes pararent in terra Pheresæorum et Rephæorum. 16. Tum illi objiciebant, sibi non sufficere regionem illam montanam, et Cananitas vallem incolentes, eos nimirum qui Bethscheane essent et in valle Jesreel, currus habere ferreos. 17. Verum Josua Josephi posteris, Ephraimitis et Manassitis respondit: eos esse populum numerosum et potentem, neque una portione contentos esse debere; 18. occuparent igitur montem, cuius silvam succiderent ejusque extremos fines sibi vindicarent; Cananitas quoque expellerent, quamvis currus ferreos haberent et potentes essent.

CAPUT XVIII

Jubet Josua, ut terra nondum occupata, reliquis septem tribubus distribuenda, ab hominibus quibusdam hunc in finem missis describatur et in septem partes dividatur. 1—10. Quod cum factum esset, sortes Silunte jaciuntur. Prima prodit tribus Benjaminiticæ, cujus termini describuntur. 11—28.

1. Tum convenit universus Israelitarum cœtus Silunte,

lunte, ibique tentorium conventus erexerunt. Terra quidem ab eis occupata erat, 2. ſed reſtabant adhuc ſeptem tribus, quæ nondum poſſeſſiones erant ſortitæ. 3. Tum Joſua coram Iſraelitis hunc in modum verba fecit: Quousque adeo negligentes eritis ad occupandam terram, quam vobis Jova, majorum veſtrorum Deus, dedit? 4. Eligite tres ex ſingulis tribubus homines, quos ego mittam ad terram peragrandam. Et cum eam ſecundum partes ſuas deſcripſerint, ad me redeant. 5. Dividant vero eam in ſeptem partes. Judæis termini ſui meridionales et Joſephitis ſeptentrionales manent. 6. Vos vero *reliquæ ſeptem tribus* deſcribite terram in ſeptem portiones. Quas mihi monſtratas hic coram Jova Deo noſtro vobis ſorte diſtribuam. 7. Levitæ nullam inter vos portionem accipiunt, ſacerdotium Jovæ eſt eis patrimonii loco. Gaditæ vero, Rubenitæ et dimidia Manaſſitarum tribus ſuas poſſeſſiones acceperunt cis Jordanum ab oriente, quas eis Moſes, Jovæ miniſter, diſtribuit. — 8. Igitur his qui proficiſcebantur, Joſua mandavit, ut terram peragrarent et deſcriberent; poſt reditum eorum velle ſe ſuper ea ſortiri coram Jova Silunte. 9. Sic illi terram obierunt et delinearunt eam in ſchedula ſecundum oppida in ſeptem partes, et reverſi ad Joſuam in caſtra Siluntem, 10. hic ſortes jecit coram Jova, et diſtribuit

tribuit terram Israelitis secundum portiones suas. — 11. Prima sors exiit tribui Benjamin, cujus termini fuerunt inter Judæ et Josephi posteros. 12. Terminus septentrionalis incipiebat a Jordano, vergebat deinde ad Hierichuntem a septentrione, hinc ad montes versus occidentem, et desinebat in deserto Betaven. 13. Hinc transibat Lusam (quæ est Bethel) et quidem a parte ejus meridionali, hinc descendebat Atrotadaram trans montem, qui est inferiori Bethchoron a meridie. 14. Hinc vergebat versus occidentem, ita ut mons, qui e regione Bethoron est, a meridie esset, et desinebat ad Kiriathbaalem, quod oppidum est tribus Judæ et Kiriatjearim quoque vocatur. Hoc latus erat occidentale. 15. Meridionale sese extendebat a Kiriathjearim versus occidentem ad fontes aquarum Naphtoach, 16. procedebat ad extremum montis, qui est e regione vallis filii Hinnomi in valle Rephaim septentrionali, deflectebat ad vallem Hinnomi ad latus Jebusitarum et declinabat ad fontem Rogel. 17. Hinc a septentrione vergebat Enschemesch, hinc Gelilotham, quæ est e regione clivi Adummim, hinc ad lapidem Bohami Rubenitæ. 18. Hinc progrediebatur ad latus Betoglæ septentrionale in planitiem, 19. et terminabatur, ubi septentrionalis pars maris salsi jungitur extremo Jordani meridionali. Hi sunt termini australes. 20. In tra-

ctu

ctu orientali terminum conſtituebat Jordanus. Atque hi ſunt fines Benjaminitarum ab omnibus partibus ſecundum gentilitates eorum. 21. Oppida, quæ acceperunt, erant: Hiericho, Bethogla, vallis Keſis, 22. Betaraba, Semarim, Betel, 23. Avvim, Para, Ophra, 24. Cephar Ammonai, Ophni, Gaba. Duodecim oppida præter eorum pagos. 25. Gibeon, Rama, Beerot, 26. Mizpa, Cephira, Moza, 27. Rekem, Jirpeel, Tarala, 28. Sela, Eleph, Jebuſi, quæ eſt Hieroſolyma, Gibeat, Kirjat. Quatuordecim oppida præter eorum pagos. Hæ ſunt poſſeſſiones Benjaminitarum ſecundum gentilitates diviſæ.

CAPUT XIX

Deſcribuntur fines tribuum Simeonis 1 — 9. Sebulonis 10 — 16. Iſaſcharis 17 — 23. Aſeris 24 — 31. Naphtali 32 — 39. Danis 40 — 50.

1. Secunda ſors obtigit Simeonitis, qui poſſeſſiones ſuas acceperunt ſecundum gentilitates ſuas inter Judæos. 2. Nempe hæc oppida: Berſcheba, Scheba, Molada, 3. Chazarſchual, Bala, Ezem, 4. Eltolad, Betul, Chorma, 5. Siklag, Betmarcabot, Chazarſuſa, 6. Betlebaot et Scharuchen. Tredecim oppida cum pagis ſuis. 7. Ajin, Rimmon, Eter, Aſchan. Quatuor oppida cum pagis ſuis, 8. et omnes

omnes pagos illis oppidis finitimos usque ad Baalat Beerramot versus meridiem. Hæ sunt possessiones inter Simeonitarum gentilitates distributæ. 9. quæ a portione, quam Judæi acceperant, sumtæ sunt, quoniam hæc eis nimis ampla erat, propterea Simeonitæ suas possessiones inter eos sortiebantur. — 10. Tertia sors obvenit Sebulonitis secundum gentilitates eorum. Fines possessionum patebant usque ad Saridum. 11. Inde vergebat ad occidentem Margelam ad Dabbeschet, et rivum qui Jokneam præterfluit. 12. Atque iterum a Sarido ad orientem in confinia Cislot Tabor, exibant ad Daberatam, Japhiam ascendentes. 13. Hinc ulterius ad orientem Gittachepher, Ittakazin, exibant Rimmone, Neam complectentes. 14. Deinde se vertebant versus septentrionem Natonem, et desinebant in valle Jiphtachel. 15. Et Kattat, Nahalal, Schimron, Jidala et Bethlehem. Duodecim oppida cum vicis suis. *a*) 16. Hæ sunt possessiones

a) At quinque tantum oppida in hoc versu nominantur. Reliqua igitur septem *Masius* in affinium tribuum hæreditatibus extitisse arbitratur. Quam sententiam alii quoque interpretes, e. c. *Bonfrerius* in commentario suo, amplectuntur, quoniam non omnia omnino Sebulonitarum oppida h. l. recensentur, et alia quoque Cap. 21, 34. nominantur. Ill. *Michaelis* putat septem nomina ex illis duodecim scribarum

nes Sebulonitarum, pro suis gentilitatibus, hæc oppida cum vicis suis. — 17. Quarta sors exiit Isaschatitis secundum eorum gentilitates. 18. Termini erant Jesreel, Cesilot et Schunem, 19. Capharajim, Schion, Anacharat, 20. Rabbit, Kischjon, Ebez, 21. Remet, Engamim, Enchadda, Betpazzez. 22. Hinc vergebant termini Taborem, Schahazimam, Betschemeschum, et desinebant ad Jordanum. Sex oppida præter eorum vicos. 23. Hæ sunt possessiones tribus Isascharis, pro cognationibus ejus, oppida et vici. — 24. Quinta sors ducta est tribui Ascher secundum cognationes. 25. Termini ejus erant Chelkat, Chali, Beten, Aschschaph, 26. Allamelech, Amat, Mischal. Hinc vergebat ad Carmelum versus occidentem et ad Schichorlibnat. 27. Inde ad orientem, Betdagonem, attingebant terminos Sebulonitarum et vallem Jiphtachel, Betemek et Neïel versus septentrionem, et exibant ad Cabul sinistrorsum. 28. Ebronem, Rechobam, Chammonem et Kannam usque ad Sidonem metropolin. 29. Hinc revertebant Ramam usque ad munitam urbem Tyrum, ulterius Chosam, et exibant tandem ad mare circa Achsibam. 30. Umma, Aphek et Rechob,

barum errore excidisse, et fortasse plura, quoniam duodecim oppida tribui satis numerosæ non satisfecissent. Sed nulla versionum antiquarum omissa supplet.

chob, viginti duo oppida cum vicis suis. 31. Hæ sunt possessiones tribus Ascher secundum gentilitates ejus, oppida et vici. — 32. Sexta sors obvenit Naphtalitis pro eorum cognationibus. 33. Fines incipiebant a Cheleph, a therebintho ad Gaanannim, Adami, Nekeb, Jabneel usque ad Lakkum, et desinebant ad Jordanum. 34. Hinc vergebant versus occidentem Asnottaborem, et exibant Chakkokam. Sebulonitæ eis erant a meridie, Ascheritæ ab occidente, et Judæi ad Jordanum ab oriente. 35. Oppida munita erant Siddim, Ser, Chammat, Rakkat, Cinneret, 36. Adama, Harama, Chazor, 37. Kedesch, Edrei, Enchazor, 38. Jiron, Migdalel, Charem, Betanat, Betschemesch; undeviginti oppida præter eorum pagos. 39. Hæ sunt possessiones tribus Naphthalitarum secundum eorum gentilitates, oppida et vici. — 40. Septima sors ducta est Danitarum tribui secundum cognationes eorum. 41. Termini possessionum erant Sorga, Eschtaol, Irschemesch, 42. Schaalbin, Ajjalon, Jitla, 43. Elon, Timna, Ekron, 44. Eltekea, Gibton, Baalat, 45. Jehud, Benebarak, Gatrimmon, 46. Mejerkon, Rakkon, cum tractu Joppæ objacente. 47. Verum et ulterius se extendebant termini Danitarum. Nam expeditionem fecerunt et aggressi sunt Leschemum, quam captam et devotam inhabitarunt et Danem vocarunt

carunt ex nomine progenitoris fui. *b*) 48. Hæ funt poffeffiones Danitarum et gentilitatum eorum, hæc funt oppida et vici eorum. 49. Abfoluta fic divifione terræ et finium defignatione, Ifraelitæ dederunt Jofuæ filio Nunis poffeffionem, 50. et quidem ex voluntate Jovæ oppidum, quod ipfe fibi expetierat, Timnatferacham in montibus Ephraimiticis, quod ædificavit et incoluit. 51. Hæ igitur funt poffeffiones, quas Eleafar facerdos, Jofua Nunis filius et principes populi inter tribus Ifraeliticas forte diftribuerunt Silunte ante tabernaculum conventus præfente Jova. Atque hac ratione abfoluta eft terræ divifio.

CAPUT XX

Separatio oppidorum afyli.

1. Tum Jova juffit Jofuam 2. Ifraelitas admonere, ut deligerent oppida afyli, de quibus jam Mofi dixiffet. *a*) 3. ut nempe ad ea confugeret, qui alium per imprudentiam interfeciffet, atque eo elapfus tutus effet a vindice fanguinis. 4. Si *huiusmodi homicida* confugerit ad aliquod iftorum oppidorum, ante portam oppidi exponeret fenatoribus caufam fuam, qui eum in oppidum reciperent et locum habitandi inter eos concederent. 5. Si fanguinis vindex homicidam perfe-

b) Hiftoria legitur Jud. 18.

a) vid. Num. 35, 9 — 35. Deut. 4, 41 — 43. 19, 1 — 13.

perſequeretur, eum non traderent, quoniam per imprudentiam alterum, cui antea nunquam infenſus fuerat, occiderit. 6. Maneret in oppido, poſtquam cauſam in iudicio dixerit, usque ad mortem ſacerdotis ſummi, qui eo tempore erit. Tunc rediret in oppidum et domum ſuam, unde aufugiſſet. — 7. Igitur ſepararunt *b*) *Iſraelitæ* Kedeſcham in Galilæa in montibus Naphtalitarum, Sichemum in montibus Ephraimitarum, et Kiriatharbam, quæ et Hebron vocatur, in montibus Judææ. 8. Cis Jordanum vero Hierichunti ab oriente delegerunt Bezeram in deſerto in planitie tribus Rubeniticæ, Ramotham in Gileaditido tribus Gaditicæ, et Golanam in Baſane tribus Manaſſitarum. 9. Hæc erant oppida deſtinata omnibus cum Iſraelitis tum peregrinis inter eos viventibus, ad perfugium, ſi quis hominem per errorem occiderit, ne a vindice ſanguinis, antequam cauſam in loco judicii dixerit, interficeretur.

CAPUT XXI

Oppida Levitis ab omnibus tribubus Iſraeliticis aſſignata.

1. Tum principes Leviticarum familiarum Eleaſarem

b) hebr. קדש h. l. non *conſecrare* ſed *ſeparare* ex ſignificatione primaria. In ſeq. verſu ejus loco eſt נתן.

rem facerdotem, Jofuam filium Nunis et principes tribuum Ifraeliticarum convenerunt, 2. eisque Silunte in terra Cananæa demonftrarunt, Jovam per Mofen præcepiffe, ut fibi darentur ad habitandum oppida cum fuis pomœriis pro pecore. 3. Igitur Ifraelitæ dederunt Levitis de fuis poffeffionibus ex voluntate Jovæ oppida, quorum nomina fequuntur, cum fuis pomœriis. 4. Sorte educta pro familia Kehatitarum, hi Aaronis facerdotis Levitæ pofteri a tribubus Judæorum, Simeonitarum et Benjaminitarum acceperunt oppida tredecim. 5. Reliqui vero ejusdem Kehatitarum familiæ a tribubus Ephraimitarum, Danitarum et dimidia Manaffitarum decem. 6. Pofteri Gerfchonis a tribubus Ifafchar, Afcher, Naphtali et dimidia Manaffis in Bafane forte acceperunt tredecim oppida. 7. Merari autem pofteri pro familiis fuis a tribubus Ruben, Gad et Sebulon duodecim. 8. Hæc oppida cum pomœriis fuis Ifraelitæ Levitis forte dederunt, quemadmodum Jova per Mofen præceperat. 9. Nimirum tribus Juda et Simeon hæc oppida, quorum nomina fequuntur, dederunt 10. pofteris Aaronis, qui fuerunt de familiis Kehatitarum, (his enim prima fors obtigit) 11. oppidum Arbæ patris Troglodytarum, quod et Hebron vocatur, in montibus Judæ, et pomoeria eius circumquaque. 12. Agrum autem oppidanum et pagos dederunt Calebo Jephunnæ filio

filio in possessionem. 13. Igitur Aaronis sacerdotis posteris dederunt oppidum asyli pro homicidis, Hebronem et Libnam cum suis pomœriis. 14. Porro Jattirum, Eschtemoam, 15. Cholonem, Debirum, 16. Ajin, Juttam et Betschemeschum, quodque cum suis pomœriis, novem oppida ab his duabus tribubus. 17. A tribu Benjamin Gibeonem, Gebam, 18. Anatolam, Almonem, quodque cum suis pomoeriis, quatuor oppida. 19. Omnium oppidorum Aaronis posteris sacerdotibus datorum fuerunt tredecim cum suis pomœriis. — 20. Reliquis familiis Kehatitarum Leviticis forte ducta a tribu Ephraim 21. dederunt oppidum asyli pro homicidis Sichemum in montibus Ephraim, Geserum, 22. Kibzaimum et Betchoronem, quodque cum suis pomœriis, oppida quatuor. 23. A tribu Dan Eltekoam, Gibtonem, 24. Ajjalonem et Gatrimmonem, quatuor oppida cum suis pomœriis. 25. A dimidia Manassitarum tribu Taanach et Gatrimmonem, duo oppida cum suis pomœriis, 26. atque omnino decem, quæ familiæ Kehatitarum reliquæ acceperunt. — 27. Posteris Gerschonis, Levitis, a tribu Manassis dederunt oppidum asyli pro homicidis Golanam Basanis et Beeschteram, duo oppida cum suis pomœriis. 28. A tribu Issacharis Kischjonem, Dabratam, 29. Jarmutham et Engannin, quatuor oppida cum suis pomœriis. 30. A tribu Ascher, Mi-

ſchalem, Abdonem, 31. Chelkatam et Rechobam, quatuor oppida cum ſuis pomœriis. 32. A tribu Naphtali oppidum aſyli pro homicidis, Kedeſchum in Galilæa, Chammotdoram, et Kartanem, tria oppida cum ſuis pomœriis. 33. Sic familiæ Gerſchonitarum omnino tredecim oppida cum ſuis pomœriis acceperunt. — 34. Familiis Meraritarum, qui reſtabant de Levitis, dederunt a tribu Sebulonis Jokneam, Kartam, 35. Dimnam et Nahalalem, quatuor oppida cum ſuis pomœriis. 36. A tribu Rubenis, Beſerum, Jahzam, a) 37. Kedemotam et Mephaatam, quatuor oppida

a) Hic verſus et ſequens 37. in Codd. MSS. et editionibus ad normam Maſoræ vel ſcriptis vel expreſſis non leguntur. Nimirum annotarunt Maſorethæ ad hunc locum: inde a verſu 3. hujus capitis usque ad verſum 42. tam in principio verſus, quam in ejus medio ſemper poſitum eſſe ואת cum nomine oppidi, exceptis 28. locis, in quibus את nomini urbis jungeretur. In his 28. locis, quorum catalogum exhibent, non leguntur nomina oppidorum quæ in his duobus verſibus occurrunt. Ex quo Judæi et Chriſtiani nonnulli collegerunt hos verſus e Codd. hebr. eſſe omittendos. Sed partim e totius loci contextu, partim ex teſtimoniis complurium Codd. Editionum et verſionum antiquarum omnium plane poteſt probari, hos verſus neceſſario h. l. eſſe legendos et perperam ex illa Maſoretharum obſervatione omitti. Quod ad contextum attinet, primo in

oppida cum suis pomœriis. 38. A tribu Gad, oppidum asyli pro homicidis Ramotam in Gileaditide, E 3 Macha-

in versu 7. clare dicitur, quædam oppida Meraritis a Rubenitis esse data; quæ propterea non possunt omitti, cum, quæ a Gaditis et Sebulonitis data essent, recenseantur. Deinde numerus duodecim oppidorum Meraritis datorum vers. 7. et 40. non conveniret, siquidem his versibus omissis tantum octo efficerentur. Tandem et universæ oppidorum Leviticorum summæ, quæ versu 41. exhibetur, quatuor deessent. — Codd. MSS. vero et editionum plenissimam haud dubie recensionem exhibuit *Kennicottus* in bibliis suis, ex quibus notam ejus adscribam, cum opus ipsum in paucorum manibus versetur: Codices, inquit, pro hoc opere, vel per totum vel in locis selectis collati et in quibus est hoc caput Josuæ, sunt 208. Ex his sunt 59. in quibus desunt (Masora sic jubente) duo commata inter 35. et 38. cæteri tamen codices 149. hæc habent commata; in textu 137. in margine 12. Inter hos 208, codices MSti sunt 182; quorum 126. habent hæc commata, 56. non habent: et sunt Codices *impressi* 26; quorum 23. hæc habent commata, et 3. non habent. Hactenus *Kennicottus*. Sed in Codd. MSS. est dissensus quidam. Nam alii post verba illa: *a tribu Rubenis* habent את עיר מקלט הרצח. Alii post *Beserum* במדבר. Tandem alii utrumque illud additamentum exhibent. Priorum Codd. lectio valde probabilis videtur. Nam habent eam *οἱ ό*, atque ex verss. 21. 27. 32. 38. confirmatur. — Vid. *Kennicottus* in Diss. 1. super ratione textus

Machanaim, 39. Cheſchbonem et Jaſerem, quatuor omnino oppida cum ſuis pomœriis. 40. Ita ut familiæ Meraritarum, qui reſtabant de Levitis, ſorte accipe-

textus hebr. Vet. Teſt. p. 424. verſ. lat. *Hubigantius* ad h. l. V. C. *Schulze* in uberiori critica editt. (vollſtændigere Kritik über die gewœhnlichen Ausgaben der hebr. Bibel) p. 25. ubi hos verſus ex editione Gerſoniana, qua Lutherus in verſione ſua uſus eſt, exhibet; *Lilienthal* in Commentatione Crit. p. 186. qui obſervat hanc omiſſionem eſſe valde antiquam, cum Origenes hos verſus in Hexaplis ſuis obelo notarit, nec ſatis certum ſit, num Hieronymus eos legerit. Extat etiam peculiaris Diſſertatio *Abichtii* Prof. olim Lipſienſis non contemnenda: de reſtituendis duobus verſibus Joſuæ XXI. in quibusdam Codicibus hebræis omiſſis, 1714. habita et inſerta *Ikenii* Theſauro theol. philologico. — Celeb. *Bruns* in Repert. Lit. Orient. P. XIII. p. 60 ſeqq. concedit quidem, per contextum utique hos verſus abeſſe non poſſe, ſed ſi ex externis Codd. et Verſſ. teſtimoniis quæſtio decidenda ſit, ſibi hos verſus ſpurios videri et interpolatos fatetur. Quod etiam magno eruditionis apparatu probare ſtuduit. At enim vero illa argumenta ex contextu deſumta, quæ ex ipſa Viri Cel. ſententia evincunt, hos verſus eſſe genuinos, mibi tamen graviora videntur, quam ea quæ contra eorum authentiam attulit; ex quibus omnibus id tantum apparet, partim errorem illum ſcribarum eſſe perquam antiquum, partim Judæos in deſcribendis ſuis Codd. pertinaciſſime obſervare leges Maſoræ. Quod utrumque lubenter concedo.

ciperent duodecim oppida. 41. Numerus vero omnium oppidorum Levitis inter Israelitas assignatorum fuit duodequinquaginta, cum suis pomœriis. 42. Quodque horum oppidorum circumquaque cinctum fuit pomœrio. — 43. Sic Jova Israelitis terram, quam majoribus eorum jurejurando interposito promiserat, occupandam et possidendam dederat. 44. Pacemque eis ex eodem promisso concesserat. Nemo ex hostibus eis resistere audebat, Jova omnes eis dederat. 45. Nulla promissio Israelitis a Jova facta eventu caruit, omnes fuerunt impletæ.

CAPUT XXII

Dimittuntur a Josua Rubenitæ, Gaditæ et Manassitæ. Qui in ripa Jordani aram exstruunt. 1—10. Hoc eorum factum ægre ferunt reliquæ tribus trans Jordanum, atque missa legatione hac de re cum eis expostulant. 11 — 20. Sed cum audiunt aram illam tantum in memoriam suæ cum reliquis Israelitis conjunctionis esse exstructam, acquiescunt in hac illorum responsione. 21 — 34.

1. Quibus confectis Josua Rubenitas, Gaditas et dimidiam Manassitarum tribum convocavit, 2. atque his verbis ad eos locutus est: Vos observastis omnia, quæ Moses Jovæ minister vobis præcepit. Mihi quoque in omnibus morem gessistis. 3. Per tot annos usque in hunc diem non deseruistis populares vestros.

 Volun-

Voluntatem Jovæ Dei vestri diligenter estis exsecuti. 4. Jam vero quietem concessit ille Jova Deus vester, quemadmodum promisit, popularibus vestris. Revertimini igitur ad tentoria vestra in terram, quam vobis Moses Jovæ minister cis Jordanum dedit possidendam. 5. Modo omnem operam navate, ut obtemperetis præceptis et legi, quam vobis idem ille Moses dedit, ut Jovam Deum vestrum ametis, ex lege eius vivatis, præcepta eius servantes ei adhæreatis, totoque corde et animo eum colatis. — 6. Sic bonis votis eos prosecutus dimisit. (7. Dimidiæ Manassitarum tribui Moses possessiones dederat in Basane, alteri vero dimidiæ Josua inter reliquos eorum populares trans Jordanum ad occidentem.) Cum vero eis valediceret, hortatus quoque est, 8. ut, quoniam cum multis opibus, cum magno pecorum numero, cum argenti, auri, æris, ferri et vestimentorum copia insigni domum reverterentur, hæc hostium spolia cum popularibus suis partirentur. — 9. Igitur Rubenitæ, Gaditæ et dimidia Manassitarum tribus ab Israelitis Silunte, quæ est in Cananæa, digressi, ut in Gileaditidem, suæ possessionis terram, quam ex voluntate Jovæ per Mosen acceperant, contenderent: 10. cum ad Jordanum Cananææ fines constituentem pervenissent, ibi magnæ molis aram exstruxerunt. 11. Quod cum Israelitæ audirent, 12. convenerunt omnes Silunte

ad

ad bellum eis *propterea* inferendum. 13. Antea tamen miserunt ad eos in Gileaditidem Pineasum Eleasaris filium sacerdotem, 14. et cum eo decem principes ex singulis tribubus singulos, quorum quisque paternæ domus ex chiliadibus Israeliticis primarius erat. 15. Qui cum venissent ad Rubenitas, Gaditas et dimidiam Manassitarum tribum in Gileaditidem, hunc in modum cum eis egerunt: 16. Hæc vobis dicit universus cœtus Jovæ *sacer*: Ecquid est tantum scelus quod commisistis contra Deum Israelitarum, ut ab eo deficientes aram exstrueretis, quo facto contra Jovam rebellastis. 17. Num parum nobis erat peccatum in Peore admissum, (de quo ad hunc usque diem nondum purgati sumus) *a*) quod iram Jovæ in coetum suum provocabat, 18. ut vos hodie a Jova deficiatis, atque propter hanc vestram adversus eum rebellio-

 nem

a) Historia legitur Num. 25, 1 — 9. Nonnulli hæc verba de infamia ex scelere illo relicta explicant. Sed alii distinguunt inter gratiam culpæ, quam Deus hominibus facit, et gratiam poenæ, et putant multos, qui se illius sceleris reos fecissent, procedente tempore divino judicio esse sublatos. Simillimus locus est Num. 14, 20. seqq. atque etiam exemplo Davidis potest illustrari, qui postquam ei a Nathane peccati cum Bathseba commissi remissio annunciata erat, tamen postea graves poenas propter id ipsum peccatum luit.

nem ira ejus in universum Israeliticum coetum exardescat? 19. Si immunda vobis videtur terra quam vos possidetis, transite ad terram Jovæ sacram, *b*) in qua sedem suam fixit, atque inter nos habitate. Tantum neque contra Jovam, neque contra nos ne rebelletis, dum aram vobis exstruitis præter eam Jovæ Deo nostro *sacram*. 20. Nonne propter Achanis Serachi filii delictum in rebus devotis admissum ira *Dei* in universam Israelitarum civitatem exarsit, neque ille solus culpa sua periit? *c*) — 21. Ad hæc Rubenitæ, Gaditæ et dimidia Manassitarum tribus responderunt principibus chiliadum Israeliticarum: 22. Deum Deorum Jovam, Deum Deorum Jovam testa-

b) Sensus est: si existimatis Deum regionem vestram non perinde atque nostram suo favore complecti, quoniam apud nos habitare videtur, dum peculiarem cultum inter nos institutit; nostras possessiones vobiscum participare malumus, quam permittere, ut in Deum et nosmet ipsos peccetis, violando nempe religionis consensionem, sine qua nulla respublica consistere potest.

c) Historia legitur Cap. 7. Exemplum vero hoc referendum est ad vers. 18. nam v. 19. per occupationem est interpositus. Argumentum est a minori ad majus: Si Achan, cum sacrilegium commisisset, non solus est punitus, sed Deus indignatus est universo coetui, quid futurum existimatis, si vos, tantus hominum numerus, tam graviter contra Deum peccaveritis?

teſtamur, (hoc ſciant Iſraelitæ) ſi per rebellionem, ſi per defectionem a Jova *hoc fecimus*, ne *Deus* nos adjuvet! *d*) 23. Si aram hanc exſtruximus, ut a Jova deficeremus, ſi holocauſta aut oblationes in ea immolare, ſi ſacrificia euchariſtica offerre voluerimus, Jova nos puniat! 24. Et ſi non potius ex cautione quadam conſulto *e*) hoc fecimus, ſi forte aliquando poſteri veſtri negarent, noſtros poſteros venire debere in ſocietatem cultus Jovæ Dei Iſraelitarum: 25. terminum conſtituiſſe Jovam Rubenitis et Gaditis Jordanum; nihil juris eis eſſe in Jova, et ſic veſtri poſteri noſtros a religione Jovæ averterent: 26. propterea ſtatuimus aram hanc exſtruere, non ad holocauſta aut ſacrificia immolanda, 27. ſed ut teſtimonium perhiberet inter nos et vos et inter poſteros noſtros de cultu religioſo Jovæ exhibendo holocauſtis et ſacrificiis euchariſticis, nec poſſent poſteri veſtri noſtros ab eo cultu arcere. 28. Hoc

d) In textu hebr. eſt ſecunda perſona, *ne ſerves nos hodie!* Sed durior mihi videtur Apoſtrophe in hoc contextu. Quoniam igitur omnes interpretes antiqui tertiam perſonam expreſſerunt, hos in verſione ſum ſecutus.

e) מִדְּבָר h. l. *conſulto*, *cogitate*. Sic enim דבר ad animum relatum eſt *cogitatio*. Deut. 15, 9.

28. Hoc igitur fuit consilium nostrum, si ista nobis aut posteris nostris aliquando objicerentur, ut respondere possemus: En! hanc aram exstruxerunt majores nostri, non ut holocausta aut alia sacrificia super ea efferrent, sed ut testis esset inter nos et vos. *f*) 29. Absit a nobis, ut contra Jovam rebellemus, aut ab eo deficiamus atque aram exstruamus holocaustis, oblationibus et sacrificiis destinatam, præter eam, quæ ei sacra est ad ejus tabernaculum. — 30. Placuit hæc Rubenitarum, Gaditarum et Manassitarum responsio Pineaso sacerdoti; principibus reipublicæ et viris Israeliticarum familiarum primariis. 31. Atque ille, jam quidem certo cognoscimus, inquit, Jovam inter nos versari, quod ab eo non defecistis atque hoc ipso ejus iram ab Israelitis avertistis. 32. Tum reverterunt Pineasus Eleasaris filius sacerdos et principes a Rubenitis et Gaditis ex Gileaditide in Cananæam ad Israelitas, eisque quid factum esset retulerunt. 33. Hi valde rem approbabant Deoque propterea gratias agebant. De bello autem Rubenitis et Gaditis inferendo ad terram eorum vastandam non amplius cogitarunt. 34. Illi vero vocarunt

f) De verbo אמר quod est in h. l. et alias sæpe latissimæ significationis, vid. *Glassii* Philologia S. p. 182. edit. recent.

runt hanc aram Ed *g*), quoniam testis est, inquiebant, inter nos, Jovam Deum esse *h*) *quem colimus*.

CAPUT XXIII

Josua in conventu procerum reipublicæ eos hortatur, ut bellum cum Cananæis continuent et reliquam terræ partem nondum occupatam sibi subjiciant. Simul admonet eos de vitanda omni cum his gentibus consuetudine præmiis et pœnis propositis.

1. Post annos complures, cum Jova Israelitis quietem concessisset ab omnibus hostibus finitimis, et Josua

g) Post לַמִּזְבֵּחַ haud dubie addendum est lectioni receptæ עֵד quod non solum antiqui interpretes, Syrus, Arabs, Chaldæus et Vulgatus legerunt, sed etiam in aliquot Codd. MSS. et editionibus antiquis a *Kennicotto* citatis extat. Facile errare in ea voce potuerunt scribæ, quoniam statim repetitur, idque factum quoque est in Codice τῶν ό, qui propterea locum non intelligentes longe alium sensum indicarunt, quasi nempe Josua hanc aram, aram Rubenis et Gadi vocasset.

h) *Kennicottus* quindecim Codd. citat, qui inter duas ultimas voces habent הוּא Jova *ille* est Deus. Et sic quoque interpres Chaldæus. Mihi quidem hæc lectio valde probabilis videtur. Nam fuerunt hæc verba quasi formula solennis professionis veri Dei, quo sensu etiam legitur 1 Reg. 18, 39. Cf. *Kennicottus* in Dissert. I. p. 428. *Hubigantius*, et *Lilienthal* in Comment. crit. ad h. l.

ſua jam ſenex factus ætate eſſet provecta, 2. hic omnes Iſraelitas, hoc eſt, eorum ſenatores, principes, judices et tribunos, convocavit, atque hunc apud eos ſermonem habuit: Ego jam conſenui et aetate proceſſi. 3. Vos vero vidiſtis omnia, quæ Jova Deus veſter fecit omnibus iſtis gentibus, quomodo ipſe pro vobis bellum geſſit. 4. Noſtis, me vobis omnes reliquas gentes ſecundum tribus ſorte diſtribuiſſe, æque ac eas quas delevi a Jordano usque ad mare magnum ad occaſum. 5. Jova Deus veſter eas ante vos expellet et ejiciet, ut vos ex ejus promiſſione eorum terram poſſitis occupare. 6. Modo omnem operam adhibete, ut ſummo ſtudio faciatis omnia quæ in lege Moſis ſcripta ſunt, in neutram partem neque ad dextram neque ad ſiniſtram deflectentes. 7. Nullam omnino cum his gentibus conſuetudinem habetote, nomina Deorum ſuorum ne pronuntiate, neque per eos jurate, ne colite eos, ne adorate! 8. Jovæ Deo veſtro tantum adhærete, quemadmodum hactenus feciſtis. 9. Ejecit Jova ante vos gentes magnas et potentes. Nemo vobis hucusque potuit reſiſtere. 10. Unus ex vobis perſequetur mille, nam Jova Deus veſter, quemadmodum promiſit, pro vobis pugnabit. 11. Modo ſummo ſtudio hoc agite, ſi ſalus veſtra vobis curæ eſt, ut ametis Jovam Deum veſtrum. 12. At enim vero ſi ab eo defeceritis, ſi neceſſitudines con-

tra

traxeritis cum reliquis his gentibus, ſi affinitatibus cum eis initis mutuam conſuetudinem habueritis, 13. ſcitote, Jovam non amplius eas *a*) eſſe expulſurum, ſed eas vobis futuras laqueos et tendiculas, flagella lateribus veſtris, et ſpinas oculis *b*), donec ſublati fueritis e terra illa bona, quam vobis dedit Jova Deus veſter. 14. Equidem mox viam ingrediar, qua omnibus eundum eſt. *c*) Probe noſtis, nullam promiſſionem, quam vobis Jova Deus veſter dederat, irritam fuiſſe; omnes impletæ ſunt, nulla eventu caruit. 15. Quemadmodum vero bona iſta omnia evenerunt ex Jovæ Dei veſtri promiſſo *d*): ita idem in vos adducet mala, donec vos perdiderit ex terra hac bona, quam vobis dedit, 16. quando violaveritis legem ejus vobis præſcriptam, atque deos alienos colueritis et adoraveritis; tum enim per iram ejus cito auferemini ex terra hac bona vobis conceſſa.

CAPUT

a) Pro את־הגוים viginti tres Codices a *Kennicotto* citati habent את־כל־הגוים. Sic quoque Lutherus ex editione Gerſon.

b) h. e. *noxiæ vobis erunt et perniciosæ*. Vocabula tropica ut facilia intellectu retinui.

c) hebr. *via totius terræ*. Periphraſis mortis.

d) Pro אליכם legitur עליכם in 17. Codd. a *Kennicotto* citatis. Sic quoque οἱ ό et Chaldæus.

CAPUT XXIV

Josua iterum convocat Israelitarum proceres ad solennem conventum, et commemoratis breviter summis Dei in populum beneficiis, eos hortatur ad constantem obedientiam Deo præstandam. 1 — 15. Quam promittunt et novo foedere confirmant. 16 — 28. Moritur Josua et sepelitur. Conduntur ossa Josephi. Moritur Eleasar et sepelitur. 29 — 33.

1. *Iterum* Josua omnes Israelitarum tribus Sichemum congregavit, et convocatis omnibus eorum senatoribus, principibus, judicibus et tribunis, ut coram Deo sese sisterent, 2. hanc ad universum populum orationem habuit: sic dicit Jova Deus Israelitarum: trans Euphratem habitarunt majores vestri antiquissimis temporibus, Terachus pater Abrahami et Nachoris, aliosque Deos coluerunt. 3. Ego vero patrem vestrum Abrahamum exinde evocatum totam Cananæam peragrare jussi. Promisi ei numerosam progeniem. *a*) Dedi ei Isaacum. 4. Isaaco vero dedi Jacobum et Esavum. Huic montes Seir possidendos assignavi, ille vero cum filiis suis in Aegyptum migravit. 5. Inde misso Mose et Aarone, cum tot ei plagas intulissem, vos eduxi. 6. Illos majores vestros ex Aegypto a me edu-

a) Hebr. וָאַרְבֶּה Non, *multiplicavi posteros ejus*, sed *promisi ei numerosam progeniem*, quem sensum sequentia verba: *dedi ei Isaacum*, ostendunt. vid. *Glassii* Philol. S. p. 216.

eductos, cum ad mare veniſſent, perſecuti ſunt Aegyptii cum curribus atque equitibus usque ad ſinum Arabicum. 7. Sed cum ad me clamarent, interjecta inter vos et Aegyptios caligine adduxi in hos mare, quo obruebantur. Ipſi oculis veſtris vidiſtis, quæ Aegyptiis feci. Deinde diu vixiſtis in ſolitudine. 8. Tandem duxi vos in terram Amoritarum cis Jordanum habitantium. Quos prœlio vobiscum decertantes vobis tradidi, ut eorum terram occupare poſſetis, eosque propter vos perdidi. 9. Tum Balak Zipporis filius, Moabitarum rex, vobis reſtitit, miſitque arceſſitum Bileamum Beoris filium, qui vobis diras imprecaretur. 10. Ego vero hoc ei non conceſſi, ſed bene precari vobis coactus eſt, et ſic vos ab eo liberavi. 11. Jordano trajecto veniſtis ad Hierichuntem. Cujus incolæ, ut et Amoritæ, Phereſitæ, Cananitæ, Chittæi, Girgaſchæi, Chivvæi, Jebuſitæ, armis vobis reſiſtebant, ſed tradidi eos veſtris manibus. 12. Præmiſi ante vos crabrones, qui duos Amoritarum reges expellerent, non gladio, non arcu veſtro *eos viciſtis*. 13. Tradidi vobis terram non veſtro labore cultam, oppida habitatis a vobis non exſtructa, fructibus vinearum et olivetorum veſcimini, quæ non plantaſtis. *b*) — 14. Igitur reveremini Jovam, colite eum ſincere

b) Hactenus Joſua nomine Dei locutus eſt: jam ſuis verbis populum admonet.

ſincere et conſtanter. Removete Deos, quos coluerunt majores veſtri trans Euphratem et in Aegypto. Colite Jovam. 15. Quodſi vobis non viſum fuerit Jovam colere, deligite iam ipſi, quos Deos culturi ſitis, num eos quos majores veſtri trans Euphratem coluerunt, an Amoritarum Deos, quorum terram inhabitatis. Ego vero et domus mea Jovam colemus. — 16. Ad hæc omnes reſponderunt: Abſit ut Jova deſerto alios Deos colamus. 17. Ille enim eſt Deus noſter, qui nos et majores noſtros ex Aegypto, ex ergaſtulo eduxit, qui nobis ſpectantibus iſta tanta miracula patravit, nosque in toto iſto itinere, quod emenſi ſumus, et inter omnes gentes, per quas profecti ſumus, conſervavit. 18. Jova ejecit ante nos iſtos populos, inprimis Amoritas terræ incolas. Igitur nos quoque Jovam colemus, hic erit Deus noſter. — 19. At Joſua, non poteſtis, inquit, Jovam colere. Etenim Deus eſt ſanctus, Deus æmulus, qui non feret defectionem veſtram et peccata veſtra. 20. Nam eo relicto peregrinos Deos coletis, quo facto vos puniet, imo prorſus perdet poſt tanta in vos collata beneficia. 21. Cum vero populus denuo negaret, ſe alios Deos quam Jovam eſſe culturum, 22. dixit ei Joſua: igitur ipſi contra vos teſtes eſtis, vos elegiſſe *unius* Jovæ cultum. Teſtes ſumus, inquiebant. 23. Tollite igitur, *pergebat ille*, e medio veſtrum deos peregrinos, atque

atque ad Jovam Iſraelitarum Deum animos veſtros convertite. 24. Ad hæc illi: Jovam Deum noſtrum colemus et voluntati ejus obtemperabimus. 25. Eo die foedus pepigit Joſua cum populo, quod ut legem latam Sichemi confirmavit. 26. Deinde quæ acta eſſent adſcripſit legi divinæ, atque magnum lapidem ibi erexit ſub therebintho, quæ erat ad ſacrarium Jovæ. 27. Quo facto Joſua denuo populum his verbis eſt allocutus: En, hic lapis contra nos teſtabitur, nam audiuit quæ Jova nobis dixit. Admoneat vos, ne Deum veſtrum abnegetis. 28. Et ſic populum dimiſit. — 29. Poſtea mortuus eſt Joſua Nunis filius, Dei miniſter, anno ætatis decimo ſupra centeſimum. 30. Sepeliverunt eum in patrimonio ſuo Timnatſerachi, quod eſt in montibus Ephraimiticis ad ſeptentrionem montis Gaaſchi. 31. Iſraelitæ autem coluerunt Jovam quam diu Joſua vixit, et qui poſt eum ſuperſtites erant ſenes, qui quæ Jova Iſraelitis feciſſet noverant. 32. Joſephi oſſa, quæ ex Aegypto translata fuerant, ſepeliverunt Sichemi in fundo quem Jacobus a poſteris Chamoris patris Sichemi centum Keſitis emerat, ut eſſet c) patrimonium poſterorum Joſephi.

 33. Tan-

c) In textu eſt וַיִּהְיוּ qui numerus pluralis ad oſſa Joſephi eſſet referendus. De quibus etiam multi interpretes explicant. Sed

33. Tandem quoque Eleasar Aaronis filius diem suum obiit. Sepultus est in colle Pineasi filii, qui ei in montibus Ephraimiticis datus fuerat.

Sed quanquam non ignoro reverentiam, quam orientales erga ossa majorum suorum habuerunt, tamen phrasis hebraea quæ h. l. legitur יִהְיוּ לִבְנֵי יוֹסֵף לְנַחֲלָה non satis apta videtur illi pietati significandæ. Igitur ego hæc verba de fundo illo explico, quem Jacobus Josepho ejusque posteris tanquam præcipuam aliquam possessionem destinarit. Historia emti agri legitur Genes. 33, 19. Ad quem locum cf. versionem nostram. — Sic quoque ex antiquis interpretibus verterunt Syrus ܘܗܘܬ ܝܪܬܘܬܐ ܠܒܢܝ̈ ܝܘܣܦ *et fuit hæreditas posterorum Josephi*, Arabs et Vulgatus, qui verbum in numero singulari exprimunt: *et fuit in possessionem filiorum Joseph.*

JUDI-

JUDICES.

CAPUT I

Pars terræ nondum occupatæ a nonnullis tribubus post mortem Josuæ occupatur, alia antiquis incolis relinquitur.

1. Post mortem Josuæ interrogarunt Israelitæ Jovam, quis eorum initium facere deberet belli Cananæis inferendi. 2. Respondit Jova: Judæi bellum inchoarent, velle se eis hostes tradere. 3. Illi igitur a Simeonitis petierunt, velint se in hac adversus Cananæos expeditione, qua terram sorte acceptam occuparent, adjuvare, se deinde eandem operam illis esse præstituros. Simeonitæ junxerunt se Judæis. 4. Igitur hi expeditionem susceperunt, et Jova eis Cananæos et Pheresæos tradidit, ex quibus decem millia ad Besekum interfecerunt. 5. Quo facto principem illius oppidi, qui se eo receperat, aggressi sunt. Sed profligatis Cananæis et Pheresæis 6. ille fugit. Sed in fuga eum comprehenderunt, eique manuum et pedum pollices amputarunt. 7. Tum ille dixit: septuaginta reges manuum pedumque pollicibus mutilati pa-

nem ſub menſa mea collegerunt; quod ego feci, Deus mihi rependit. Deductus deinde Hieroſolymam ibi mortuus eſt. 8. Quod oppidum quoque aggreſſi ſunt Judæi et ceperunt. Incolas ferro trucidarunt, ipſum oppidum combuſſerunt. 9. Quibus confectis bellum intulerunt Cananæis, qui tractum montanum auſtralem et planitiem incolebant. 10. Ulterius progreſſi ſunt adverſus Cananæos Hebrone, quod olim oppidum Arbæ vocabatur et Scheſchæi, Achimanis et Talmæi poſteros profligarunt. 11. Hinc ſeſe converterunt ad incolas Debiri, quod olim Kiriathſepher dictum eſt. 12. Ubi Calebus ei qui hoc oppidum expugnaſſet, Achſam filiam ſuam in matrimonium promiſit. 13. Expugnavit illud Othniel, filius Kenaſi, frater Calebi natu minor, ei igitur nuptum collocavit Achſam filiam ſuam. 14. Hæc inſtigaverat ſponſum ſuum, ut a patre fundum peteret. Cum vero domum deduceretur, ſeſe ab aſino demiſit. Pater eam interrogavit, quid vellet? 15. Reſpondit: Da mihi donum. Fundum mihi dediſti auſtralem, adde quoque aquarum ſcaturigines. Dedit igitur ei fontes ſuperiores et inferiores. a) 16. Poſteri Keni, affinis Moſis

a) Haec pericopa ſupra jam adfuit in libro Joſuæ Cap. 15, 16 — 20. ſed in noſtro loco rectius quoad tempus legitur. Videntur enim hæc geſta eſſe poſt tempora Joſuæ. In libro

ſis *b*), ex urbe palmarum *c*) profecti ſunt cum Judæis in deſertum Judæ ad meridiem Aradi, atque inter eos habitarunt. — 17. Poſtea Judæi Simeonitas populares ſuos adjuvarunt, et debellarunt Cananæos Sephatam incolentes et devoverunt oppidum quod Chormam vocarunt. 18. Porro Judæi Gazam, Aſchkelonem et Ekronem earumque fines ceperunt. 19. Deo juvante potiti quoque ſunt regione montana, ſed vallium incolas, quoniam currus ferreos habebant, non potuerunt expellere. 20. Calebo ex mandato Moſis dederant Hebronem, qui hinc tres Troglodytarum *d*) familias ejecit. 21. Jebuſitas Hieroſolymam incolentes non expulerunt Benjaminitæ; hinc factum eſt, ut illi etiamnum inter illos habitent. — 22. Poſteri Joſephi quoque expeditionem fecerunt adverſus Betelem,

bro Joſuæ vero narrata fuerunt, quoniam ibi de diviſione terræ ſermo eſt, et Calebus ex divino mandato terræ portionem quandam præcipuam acceperat.

b) Cf. Num. 10, 29.

c) Hæc a plerisque interpretibus Jericho eſſe putatur, vid. *Relandus* in Palæſtina Lib. I. cap. 57. *Bachiene* in deſcriptione Palæſtinæ Vol. II. P. II. p. 70. — et de deſerto Judæ ſupra obſervata ad Joſ. 15, 61.

d) De Troglodytis vid. *Michaelis* in Syntagm. Commentt. P. 1. p. 193. et *Faber* in Archæol. Hebr. p. 31. ſeqq.

telem, in qua Deus eos adjuvit. 23. Nam cum hoc oppidum, quod olim Lus vocabatur, obſiderent, 24. viderunt cuſtodes hominem ex oppido egredientem. Huic veniam et impunitatem promiſerunt, ſi ſibi aditum ad oppidum oſtenderet. 25. Quod cum feciſſet, oppidanos omnes gladio interfecerunt, præter iſtum hominem, quem cum ſuis dimiſerunt. 26. Hic vero migravit in terram Chittæorum, atque oppidum exſtruxit, cui nomen Luſæ impoſuit, quod etiamnum gerit. 27. Manaſſitæ non expulerunt incolas Betſcheani, Taanachi, Dori, Jibleami, Megiddonis et minorum oppidorum his junctorum. Hinc auſi ſunt Cananæi in hoc terræ tractu habitare. 28. Attamen ſi Iſraelitæ Cananæis erant ſuperiores, hos tributarios fecerunt, penitus vero eos non exterminarunt. — 29. Ephraimitæ non ejecerunt Cananæos Gaſerem incolentes; hinc factum eſt, ut hi inter illos ibi habitarent. 30. Sebulonitæ non ejecerunt Kidronenſes et Nahalonenſes; igitur Cananæi inter eos conſederunt, ſed tributarii. 31. Idem illud facere neglexerunt Aſcheritæ cum incolis Acconis, Sidonis, Achlabi, Achſibi, Chelbahi, Aphiki et Rechobi. 32. Igitur Aſcheritæ inter medios Cananæos habitarunt. 33. Item Naphtalitæ non exterminarunt Betſchemenſes, et Betanatenſes, ſed vixerunt inter Cananæos terræ incolas, attamen hi tributa illis ſolvebant.

bant. 34. Amoritæ coercuerunt Danitas intra regionem montanam, neque eis in valles defcendere permiferunt, 35. atque confederunt Harcherefi, Ajjalone et Schaalbimi. Sed quod Jofephitæ prævalebant, facti funt tributarii. 36. Termini igitur Amoritarum a clivo Akrabbim et Sela et ultra patebant.

CAPUT II

Legatus divinus reprehendit Ifraelitarum focordiam in ejiciendis Cananitis 1 — 5. Illi poft mortem Jofuæ idola gentium colunt. Deus propterea iratus tradit eos hoftibus fuis 6 — 16. A quibus quidem fubinde liberantur, fed cum femper ad idololatriam redeunt, Deus antiquos terræ incolas ulterius non expellere minatur.

1. Legatus divinus Gilgale Bochimum venit a) et dixit: vos ex Aegypto eductos, *inquit Jova*, in terram

a) Piska, five fpatium vacuum, quod h. l. eft in vulgaribus bibliorum editionibus, non reperitur in 15. Codd. a *Kennicotto* citatis. Cum lectione recepta confentiunt Chaldæus et Vulgatus, qui fic habet: *afcenditque angelus Domini de Galgalis ad locum flentium et air.* Sed οἱ ὁ plura exhibent: *καὶ ἀνέβη ἄγγελος Κυρίε ἀπὸ Γαλγὰλ ἐπὶ τὸν κλαυθμῶνα καὶ ἐπὶ Βαιθὴλ καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον Ισραὴλ καὶ εἶπε πρὸς αὐτὰς, τάδε λέγει κύριος κ. λ.* Syrus quidem non habet prius additamentum, fed pofterius: *et afcendit angelus Domini ex Galgale Bechonem, et dixit filiis Ifrael, fic dicit Dominus.* Sic quoque

ram introduxi, quam majoribus veſtris jurejurando interpoſito promiſeram, neque meum, quod vobiscum pepigeram, foedus unquam irritum futurum eſſe pollicebar: 2. Sed ſub hac conditione, ne pacta iniretis cum hujus terræ incolis, atque ut eorum aras deſtrueretis. Sed vos mihi non obtemperaſtis. Quare hoc feciſtis? 3. Propterea decrevi eos ante vos non expellere. Erunt adverſarii veſtri *b*) et eorum dii vobis

que Arabs. Sed nihil videtur deeſſe. Fortaſſe illa verba τῶν ὁ, καὶ ἐπὶ Βαιθὴλ gloſſema ſunt alicujus, qui crediderit locum hunc prope Bethelem fuiſſe. Quæ *Clerici* eſt conjectura. Formula vero illa, *ſic dicit Dominus*, qua propheta haud dubie uſus eſt, omitti potuit a ſcriptore, quoniam ex verbis prophetæ facile intelligitur. Interpretes vero illi eam perſpicuitatis cauſa addiderunt, quod etiam a me factum eſt.

b) Sic explico cum *Schultenſio* (in Animadv. philol. ad h. l.) vocabulum hebr. לְצִדִּים in quo interpretes antiquiores et recentiores diſſentiunt. *οἱ ὁ, εἰς συνοχὰς, in anguſtias*, h. e. vos prement. Syrus vertit: *erunt vobis* ܠܡܛܥܝܢܘܬܐ *in errorem*, h. e. vos ſeducent. Sic quoque Arabs. Vulgatus et Chaldæus: *hoſtes*. Hinc Druſius aliique conjectant eos legiſſe צָרִים. Sed non neceſſarium eſt, neque ſuſpecta debet videri lectio recepta. ضدّ *contrarius fuit* in tertia Conjugatione eſt *hoſtiliter ſe opponere*, hinc ſubſtantivum ſignificat *hoſtem*. Plura dabit *Schultenſius* l. c.

vobis perniciosi. 4. Hæc cum legatus divinus ad Israelitas dixisset, omnes sublata voce fleverunt. 5. Inde locum Bochim vocarunt, ibique Jovæ sacrificarunt. — 6. Postquam Josua populum dimiserat et quisque ad occupandas suas possessiones discesserat, 7. coluerunt Jovam quamdiu Josua vixit; et seniores illi, qui post illum superstites fuerunt, qui magna illa facinora viderant quæ in gratiam Israelitarum patraverat. 8. Sed mortuo Josua Nunis filio, Jovæ ministro, anno ætatis suæ decimo et centesimo, (9. Sepultus est in patrimonio suo TimnatCheresi c) in montibus Ephraimiticis ad septentrionem montis Gaaschi) 10. atque illa quoque generatione omni extincta, extitit alia hominum generatio, qui nullam habebant Jovæ cognitionem, neque eorum quæ pro Israelitis fecerat. 11. Tum Israelitæ Jovam Baalum cultu offenderunt. 12. Relicto Jova majorum suorum Deo, qui eos ex Aegypto eduxerat, sectati sunt alios Deos gentium finitimarum, eosque adorarunt, atque hac ratione Jovam

c) Hoc oppidum, quod Jos. 19, 50. et 24, 30. תמנת־סרח vocatur, hoc loco scribitur literis transpositis תמנת־חרס. Quæ vera sit lectio, nemo facile dixerit. Syrus et Arabs priorem scriptionem iisdem literis exhibent; in versione græca legitur Θαμναθαρες; apud Vulgatum: *in Thamnathare.* Chaldæus habet lectionem receptam, et *Kennicottus* in sex Codd. lectionem quæ in libro Josua extat, invenit.

vam irritarunt. 13. Quem cum deseruissent, et Baalem et Astharoth colerent, 14. ira eius in Israelitas exarsit. Tradidit eos diripiendos prædatoribus, addixit eos hostibus finitimis, ita ut non possent eis amplius resistere. 15. Quocunque se vertebant, Jova eis est adversatus, quemadmodum jurejurando minatus erat. In tantis eorum angustiis 16. excitavit *subinde* Jova duces, *d*) qui eos a tyrannorum imperio libe-

d) Sic verti vocem שֹׁפְטִים qua viri illi insigniuntur, quorum virtute Deus usus est ad Israelitas ab hostibus suis liberandos. Audacia enim sua et fortitudine magis profuisse popularibus suis, quam jure dicundo, historia rerum ab illis gestarum testatur. Dicuntur excitati a Deo, ex usu loquendi Hebræorum, qui in omnibus hujus mundi eventis Deum ut caussam immediate agentem sistit, atque directionem actionum humanarum liberrimarum ad bonos fines obtinendos non satis subtiliter ab actionum ipsarum auctore distinguit. Hac cautione adhibita legendus est totus hic liber, ne nempe offendamus, si Deus auctor et impulsor actionum minime bonarum dicitur. Deinde in judicio ferendo super his viris eorumque moribus semper memores simus temporum, quibus hæc gesta sunt, populi, de quo hæc narrantur, et status ejus civilis, qui tum fuerit cum ista in eo evenirent. Tunc minus offendemus in multis et ad complura dubia facilius poterimus respondere. Dignus est qui de his legatur S. R. *Niemeyer* in Characteristica biblio-

liberarent. 17. At enim vero neque his ducibus morem gesserunt, sed ad aliorum Deorum cultum nimis proclives cito deflexerunt a via, qaa majores eorum incesserant, ut ad eorum exemplum Jovæ præceptis obedirent. 18. Quodsi Jova, duce excitato, quem quamdiu vixit adjuvabat, ab hostibus eos liberavit, permotus nempe eorum gemitu propter oppressorum et tyrannorum crudelitatem, 19. tamen duce illo mortuo pejores fuerunt patribus suis, alios Deos sectantes, quos colerent et adorarent, nullo modo remittentes a pravis suis et perversis moribus. 20. Propterea Jova Israelitis iratus decrevit, quoniam iste populus legibus, quas eorum majoribus dedisset, violatis suæ voluntati non obtemperaret, 21. nolle se amplius ullam istarum gentium expellere, quas Josua cum moreretur reliquisset. — 22. Ut exploraret Jova Israelitarum constantiam in religione eis præscripta, quam majores eorum ostenderant, e) 23. propterea reliquit istas gentes, ut eas non statim ejiceret, neque Josuae traderet.

bliorum, T. III. p. 402 seqq. Item Celeb. *Eichhorn* in Introduct. ad Vet. Test. P. II. p. 482.

e) Hi duo versus rectius initium facerent sequentis capitis, in cujus primo versu alia ratio additur huic, quæ in his versibus datur, cur nempe Deus non omnes gentes Cananiticas

CAPUT III

Gentes ab Israelitis in terra relictæ, a quibus ad idololatriam seducuntur 1 — 6. Duces, qui eis ab istis gentibus oppressis libertatem restituunt, tres. Otniel, 7 — 11. Ehud, 12 — 30. Samgar, 31.

1. Hae fuerunt gentes, quas Jova *in terra* reliquit, ut in eis Israelitas exploraret, qui nempe rationem belli Cananitici ignorabant, 2. ut hi quoque belli gerendi peritiam consequerentur, qui rerum olim gestarum erant imperiti. 3. Quinque Philistæorum principes, Cananitæ et Sidonii, Chivvæi Libanum incolentes a Baalchermone usque ad Chamatam. 4. Simul vero explorare voluit Jova Israelitas, num obtemperarent legibus, eorum majoribus per Mosen latis. 5. Sed cum inter Cananitas, Hetitas, Amoritas, Pheresitas, Chivvæos et Jebusitas viverent, 6. eorum filias in matrimonium duxerunt, et suas vicissim eorum filiis nuptum elocarunt, eorumque Deos coluerunt. 7. Sic Jovam graviter offenderunt, dum ejus obliti Baalibus et

niticas Josua duce exterminaverit, ne nempe Israelitis occasio deesset virtutis suæ bellicæ exercendæ et alendæ, quæ alias in populo pace non interrupta fruente facile extinguitur. Priorem rationem repetit scriptor hujus libri in versu 4. sequentis capitis.

et Aſtaroto *a*) ſerviebant. 8. Quare ira incenſus eos tradidit Cuſchanriſchataimo Meſopotamiae regi. Huic cum octo annos ſerviiſſent, 9. clamarunt ad Jovam. Qui eis liberatorem excitavit, Otnielem filium Kenaſi, fratrem Calebi natu minorem. 10. Hic divina virtute *b*) impulſus præfuit Iſraelitis, et bello aggreſſus eſt Cuſchanriſchataimum, Meſopotamiæ regem, eumque a Jova adjutus ſuperavit. Sic pacem habuit terra quadraginta annos. 11. Sed mortuo Otniele, Kenaſi filio,

a) In textu hebr. eſt וְאֶת־הָאֲשֵׁרוֹת *et lucos;* quod per metonymiam ſolet explicari, Iſraelitas *idola*, quibus *luci* iſti ſacri erant, coluiſſe. Quam lectionem quoque exhibent οἱ ό, ἐλάτρευσαν τοῖς Βααλὶμ καὶ τοῖς ἄλσεσι, Chaldæus et Arabs. Sed Syrus legit עַשְׁתָּרוֹת. Item Vulgatus: *ſervientes Baalim et Aſtaroth:* et *Kennicottus* citat Codicem bonæ notæ 253. in quo eadem lectio extet, quæ propterea quoque receptæ præferenda videtur, quia Cap. 2, 13. auctor hujus libri idem jam dixerat. Conſtat eum ſolere easdem ſententias præſertim in enumerandis populi vitiis repetere.

b) Hebr. *fuit ſuper ipſum ſpiritus Jovæ.* Forma loquendi in hoc libro ſæpe obvia; qua nihil aliud quam *indoles egregia*, *dotes eximiæ* aut *virtutes excellentes*, minime vero miraculoſæ indicantur, quarum, ut et actionum per eas patratarum, Hebræi Deum dicunt auctorem immediate eas producentem, ut ſupra jam obſervatum eſt ad Cap. 2, 16. Cf. de hac latiſſima ſignificatione τῶ רוּחַ יְהוָה *Glaſſius* p. 819.

filio, 12. Israelitæ denuo Jovam offenderunt, qui propterea Eglonem Moabitarum regem eis potentiorem esse sivit. 13. Hic igitur conjunctis Ammonitis et Amalekitis Israelitas aggressus est, atque cepit oppidum palmarum. 14. Huic Egloni Moabitarum regi cum octodecim annos subjecti fuissent, 15. Israelitæ Jovam implorarunt, qui eis liberatorem excitavit Ehudum, Geræ filium, Benjaminitam. Hic manu dextra uti non potuit. Cum vero Israelitæ per eum munus Egloni Moabitarum regi mitterent, 16. sicam sibi fecerat ancipitem mensura cubitali, quam sub veste ad dextrum latus accinxit. 17. *Sic instructus* obtulit munus Egloni Moabitarum regi, qui homo erat perquam obesus. 18. Munere oblato dimisit eos qui illud attulerant. 19. Ipse vero a simulacris, quæ apud Gilgalem sunt, reversus simulavit se habere quod regi secreto dicat. Hic jussit silere, donec qui aderant exiissent. 20. Igitur Ehud ad eum in conclavi æstivo sedentem accessit et dixit: habeo ad te mandatum divinum. Tum hic surrexit e sede sua. 21. Ehud vero manu sinistra prehendit sicam e femore dextro, eamque tanta vi infixit ejus ventri, 22. ut adacto post ferrum capulo ferrum adipe clauderetur et per partes posteriores exiret, cum sicam e ventre non extraheret. 23. Tum Ehud clausa et obserata conclavis janua per vestibulum egressus est. 24. Cum discessisset, venerunt

runt domestici et viderunt januam conclavis obseratam. Existimabant regem in conclavi æstivo dormire. *c*) 25. Sed cum diutius expectassent, neque ille januam aperiret, clavem sumserunt, et aperta janua dominum suum humi jacentem exanimem viderunt. 26. Illis cunctantibus Ehud evasit, et cum simulacra *prope Gilgalem* præteriisset, salvus pervenit Seiram. 27. Post adventum suum tuba sonare jussit in montibus Ephraimiticis; quo facto istius regionis Israelitæ convenerunt. His ducem se præbuit 28. et hortatus est, ut se sequerentur, nam Jovam hostes eorum, Moabitas, eis tradidisse. Sic cum secuti occuparunt Moabitis vada Jordani, nec quenquam transire concesserunt. 29. Tunc circiter decem millia Moabitarum interfecerunt, omnes homines fortes et bellatores, ut nullus posset evadere. 30. Qua victoria subacti sunt Moabitæ ab Israelitis, qui pace fruebantur octoginta annos. — 31. Postea Samgar, Anathi filius, sexcentos Philistæos baculis, quibus boves stimulantur, cædebat, *d*) et liberabat Israelitas.

CAPUT

c) hebr. *eum pedes tegere*. De hac phrasi, quæ præter h. l. semel tantum occurrit 1 Sam. 24, 4. cf. observata ad *Glassium* p. 891.

d) Non solus, sed cum sociis. De *stimulo boum*, instrumento ad aggrediendum minime inepto, vid. *Paulsen* in relationibus

CAPUT IV

Israelitæ a Jabine, Chazoris rege, oppressi, liberantur a Debora et Barako 1—16. Sisera, dux exercitus hostilis, a Jaele occiditur, 17—24.

1. Cum denuo Israelitæ Jovam peccatis suis offendissent, Ehudo mortuo, 2. tradidit eos Jabini, Cananitarum regi, qui Chazore sedem suam regiam habebat. Dux vero ejus, Sisera, habitabat Charoschet Gojitarum. 3. Propter hunc Israelitæ auxilium Jovæ implorarunt, nam nongentos habebat currus ferreos, atque duro imperio Israelitas viginti annos premebat. 4. Eo tempore Debora prophetissa, uxor Lapidothi, jus dixit Israelitis. 5. Habitavit sub palma, quæ ab ea nomen accepit, inter Ramam et Betelem in montibus Ephraimiticis. Hanc adire solebant Israelitæ, ut sibi de jure responderet. 6. Hæc Barako, Abinoami filio, ex Kedescha Naphtalitarum arcessito indicavit, Jovam jubere, ut Taborem montem cum decem millibus Naphtalitarum et Sebulonitarum occupet, 7. se effecturum esse, ut Sisera, dux Jabinis, ad torrentem Kischon currus suos omnemque exercitum congreget, quem ejus manibus

bus fide dignis de agricultura Orientalium germanice scriptis p. 83. et *Bochartus* in Hieroz. P. 1. Lib. II. Cap. 39. p. 585.

nibus ſit traditurus. 8. Reſpondit Barakus: ſi me comitaberis, expeditionem ſuſcipiam; ſin minus, non audebo. 9. Comitabor te, inquit Debora, ſed gloria expeditionis a te ſuſcipiendæ non tua erit, ſed mulieris, cujus manibus Jova Siſeram tradet. 10. Igitur ſecuta eſt Debora Barakum Kedeſcham. Quo hic decem millia Sebulonitarum et Naphtalitarum coegit, quorum dux fuit, Debora eum comitante. — 11. Cheber autem, Kenæus, a reliquis Kenæis, poſteris Chobabi, affinis Moſis, ſe ſeparaverat, *a*) et tabernacula habebat usque ad terebinthum Zaannajimi prope Kedeſcham. — 12. Siſera certior factus, Barakum, Abinoami filium, Taborem montem occupaſſe, 13. congregavit currus ſuos ferreos numero nongentos, nec non omnem ſuum exercitum e Charoſchet Gojitarum ad torrentem Kiſchon. 14. Tum Debora juſſit Barakum, ut hoſtem aggrederetur, hunc eſſe diem, quo Siſeram Jova ei ſit traditurus, Jovam jam ipſum præcedere. *b*) Igitur monte deſcendit Barakus, ſubſequentibus decem hominum millibus. 15. Jova vero vehementer perturbavit Siſeram, currus omnemque ejus exercitum, et Baraki gladio objecit. *c*) Ille curru deſcendere et

 pedi-

a) cf. Cap. I, 16.

b) ſc. in tempeſtate, quam Debora haud dubie videbat oriri.

c) וַיָּהָם explico in ſignificatione prægnante.

pedibus fugere coactus est. 16. Hic autem currus et hostem persecutus est usque ad Charoschet Gojitarum. Sic omnis Siseræ exercitus gladio est confectus. 17. Ipse autem in fuga venit ad tentorium Jaelis, conjugis Cheberi, Kenæi, qui tum amicus erat Jabini, regis Chazorensis. 18. Jael, obviam egressa Siseræ, eum rogavit, ut ad se omni metu deposito diverteret. Quod cum fecisset, texit eum stragulo. 19. Deinde cum paululum aquæ ab ea peteret, quod sitiret, illa ex utre lac bibendum præbuit atque *iterum stragulo* texit. 20. Jusserat autem eam ante tabernaculum stare, et negare quenquam adesse, si quis eam interrogaret. 21. At Jael, Cheberi conjux, sumto tabernaculi clavo et prehenso malleo, clam ad eum accessit, et infixit clavum ejus temporibus *tanta vi*, ut humum usque transfigeret. Sic somno oppressus mortuus est. 22. Tum Barakus Siseram persequens venit. Cui Jael obviam egressa dixit: huc ades, ostendam tibi hominem, quem quæris. Cum intrasset, vidit Siseram prostratum et exanimem, clavo temporibus ejus infixo. 23. Sic Deus eo die Jabinum, Canaanitarum regem, suppressit Israelitis, 24. qui deinde eum magis magisque urgebant, donec eum tandem prorsus exscinderent.

CAPUT V

Carmen triumphale Deboræ et Baraki. a)

1. Tunc Debora et Barakus, Abinoami filius, hoc carmen cecinerunt: 2. Quod principes Israelis muneri suo non defuerint, *b*) quod populus sponte se *ad*

bellum

a) Carmen hoc elegantissimum, sed in nonnullis locis difficillimum, complures viri docti sibi illustrandum sumserunt. Ex quibus duos tantum hoc loco nominasse sufficiat, quoniam reliqui in horum commentationibus doctissimis sunt laudati. Alter est Celeberrimus *Schnurrer*, qui eruditissimam in hoc canticum scripsit dissertationem Tubingæ 1775; cujus, cum raro obvia sit, excerpta reperiuntur in *Ernesti* Biblioth. theol. recentiss. P. IV. p. 148. Alter est Celeb. *Kæhler*, qui novam dedit hujus carminis versionem germanicam, notis subjectis, in quibus rationem reddit dissensus in nonnullis locis a *Schnurreri* interpretatione, in *Repertorio literaturæ oriental.* P. VI. p. 163. Cui spicilegium addidit in parte XII. p. 238. Ego illum potissimum secutus sum. Rationes autem versionis meæ quærant lectores vel in disputatione laudata, vel in excerptis indicatis. Nam cum in notis versioni subjectis brevitati inprimis sit studendum, non nisi pauca ad ejus explicationem addere potui.

b) Sic fere *οἱ ό* et *Theodotion* verba hebraica difficillima בִּפְרֹעַ פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל explicant: *ἐν τῷ ἄρξασθαι ἀρχηγοὺς ἐν Ἰσραήλ.* Sensus est: quod fuerint in Israele principes, qui mandata dare et rebus afflictis opem ferre ausi sunt. —

Præ-

bellum obtulerit, laudate Jovam. 3. Audite reges, attendite principes! ego Jovam canam, ego Jovæ Iſraelitarum Deo pſallam. 4. Jova, cum prodires ex Seire, cum incederes per campos Idumæos, terra concuſſa eſt, cælum ſtillavit, ſtillarunt nubes aquam. 5. Montes diffluxerunt ad adventum Jovæ, ille Sina ad adventum Jovæ Dei Iſraelitarum. 6. Tempore Samgaris, Anathi filii, tempore Jaelis deſertæ erant viæ, et qui *antea* in viis regiis proficiſcebantur, per vias tortuoſas iter faciebant. 7. Deerant duces *c*) Iſrae-

Præter h. l. extat Deut. 32, 42. ubi eodem modo explicat Arabs et Onkelos Deut. 16, 18. שֹׁטְרִים vertit פּוּרְעָנִין.

c) Ad illuſtrationem vocabuli פְּרָזוֹן in hac forma tantum h. l. et verſu 11. obvii, interpretes triplicem attulere ſignificationem ex linguis cognatis. Prima eſt quam in verſione poſui et quam *οἱ ό* et Vulgatus quoque ei tribuerunt: *δυνατοί*, *fortes*. Quæ ex Arabico فرز poteſt illuſtrari, quod eſt in ſecunda conjugatione *ſtatuere*, *litem dirimere*. Hinc noſtrum פרזון poteſt eſſe ſynonymum *τῷ* שֹׁפֵט. — Altera nititur auctoritate Chaldæi interpretis, qui פרזים et פרזות quæ ſumuntur eſſe ſynonyma noſtri פרזון per *pagos* explicat. — Tertia ſequitur interpretem Syrum et Arabem, qui illud per *planitiem* ſ. *deſertum* tranſtulerunt, quæ ſignificatio ex Arab. فَرَزٌ poteſt probari. At ſecundum hanc expli-

Iſraeli, deerant donec ego ſurgerem Debora, donec ſurgerem mater Iſraelis. 8. *Qui ſimul atque* novos Deos elegerat, hoſtis erat ante portas. Per Deum! neque clipeus, neque jaculum inveniebatur in quadraginta millibus Iſraelitarum. 9. Faveo ducibus Iſraeliticis, *faveo* militibus, qui ſe voluntarie ſiſtebant. Laudate Jovam. 10. Qui equitatis ſuper albis mulis, qui inſidetis ſtragulis pretioſis, qui pedibus terram peragratis: omnes carmen meditamini. 11. *Carmen meditamini* ob jubila prædam ſortientium, inter loca, ubi aqua hauritur. Ibi celebrent virtutem Jovæ, virtutem ducum ejus in Iſraele, tunc deſcendat *d*) ad oppida ſua populus Jovæ. 12. Age, age, Debora, *inquiebam*, age, age, carmen cane. Surge, Barak, et captivos fac, fili Abinoam. 13. Tunc reliquiæ, *quæ evaſerant*, occurrunt validis, populus Jovæ obviam procedit heroibus. *e*) —

 14.

explicationem in tribus membris eadem eſſet ſententia repetita, quod recte *Kœhlerus* obſervavit. Altera verſui 11. non ſatis convenire videtur. Igitur primam in verſione expreſſi.

d) Pro יְרְדוּ legendum videtur יֵרְדוּן in futuro, *deſcendent*.

e) Omnis hujus verſus difficultas tollitur leviſſima vocalium et accentuum mutatione. Pro יְרַד legendum eſt יָרַד *deſcendit*. עַם jungendum eſt cum ſequenti יהוה, non cum לאדירים. Quem nexum facillimum eſſe, non eget fere probatione.

14. De Ephraimitis descenderunt, quorum sedes est in monte Amalek. *f)* Post vos, o Ephraimitæ, venerunt Benjaminitæ cum vestris copiis. De Machiritis adfuerunt præfecti militares, et de Sebulonitis tenentes baculum numeratoris. *g)* 15. Primarii *h)* de Issacharitis erant circa Deboram, et *reliqui* illius tribus præsidium Baraki in vallem missi eum comitantes. — 16. Juxta rivos Rubenitæ magna inter se agitabant consilia. Quare vero mansistis inter canales ad audiendos gregum balatus? Juxta rivos Rubenitæ multa consultabant. 17. Gileaditæ trans Jordanum conquiescebant, et Danitæ, quare divertebant

f) *Amalek* est nomen montis in regione Ephraimitarum Jud. 12, 15. Ad שָׁרְשָׁם supple אֲשֶׁר *qui radicem suam habent*, h. e. qui suas sedes habent. Sic Es. 27, 6. Ps. 80, 10.

g) In textu est: מֹשְׁכִים בְּשֵׁבֶט סֹפֵר. Ex 2 Reg. 25, 19. et 2 Paral. 26, 11. plane apparet סֹפֵר significare præfectum rei militaris, cujus erat officium numerare milites et in suos ordines et classes distribuere. Credibile est, baculum gestatum fuisse ab hujus ordinis hominibus, tanquam insigne muneris sui. — מֹשֵׁךְ sequenti בּ est *prehensum aliquid tenere*, ut Cap. 4, 6.

h) Pro שָׂרַי legendum est שָׂרֵי non obstante בּ in regimine, ut Ps. 2, 12. 84, 7.

i) Sic

bant *i*) ad mare? Ascheritæ manebant in littore maris et in urbibus suis maritimis conquiescebant. — 18. Sebulonitæ vitam suam præsentissimo periculo objecerunt, quod idem fecerunt Naphtalitæ in campis patentibus. — 19. Venerunt reges, pugnarunt, tunc pugnarunt reges Canaanis, in Taanach ad aquas Megiddo, sed ne frustulum quidem argenti abstulerunt. 20. E cælo pugnatum est, stellæ ex orbitis suis pugnarunt cum Sisera. 21. Torrens Kischon devolvit eos, torrens prœliorum est torrens Kischon; calcabas, o Debora, robustos. 22. Tunc calces equorum tundebant terram, ob præcipitem cursum nobiliorum de illis. 23. Execramini Meros, jubet legatus Jovæ. *k*) Execramini ejus incolas, quia non venit ad auxilium Jovæ inter alios fortes bellatores. — 24. Laudetur, si quæ alia, Jael, uxor Heberi Kenitæ. Laudetur præ aliis tabernacula incolentibus. 25. Aquam petiit, lac dedit, in patera pretiosa obtulit cremorem lactis. *l*) 26. Sinistram extendit ad clavum et dextram ad malleum operariorum et contudit Siseram, conquassavit

i) Sic verto גּוּר ex significatione sua primaria. Sic quoque οἱ ὁ, παροικεῖ πλοίοις. Nam Danitarum regio æque ac Ascheritarum erat maritima.

k) h. e. Debora.

l) Probabiliter lactis camelini, quod vim habet inebriandi.

ejus caput, percuſſit et transfixit ejus tempora.
27. Ad pedes ejus proſtratus ſe curvabat, ad pedes
curvatus cecidit; ubi ſe curvabat, ibi cecidit oppreſ-
ſus. — 28. Per feneſtram proſpicit et clamat
mater Siſeræ, per cancellos: quare tardat currus ejus
venire? cur morantur quadrigarum ejus inceſſus?
29. Sapientiores fœminarum ejus reſpondent, imo
ipſa ſibi reſpondet: 30. Annon potitam divident
prædam? puellam, immo duas unicuique puellas?
Prædam verſicolorem Siſeræ, prædam verſicolorem,
acupictam, coloratam, utrinque acupictam, tegmina
collis jumentorum. *m*) — 31. Sic pereant omnes
hoſtes tui, o Jova! Sed qui te diligunt, *n*) ſplen-
deant ſicuti ſol in ortu ſuo. — Poſt hæc pax fuit
quadraginta annorum.

CAPUT VI

Iſraelitæ propter iteratam a Deo defectionem traduntur Midianitis et Amalekitis, a quibus per ſeptem annos male vexantur, 1—10. Gideon ab angelo Dei evocatur ad eos liberandos, 11—24. qui in ſomnio divinitus excitatur ad aram Baalis deſtruendam, 25—32. Exercitum cogit et miraculo victoria ei promittitur, 33—40.

1. Cum Iſraelitæ Jovam *denuo* offendiſſent, tradidit

eos

m) De elegantiſſima hujus loci conſtructione poetica vid. *Lowth* de poeſi S. Hebr. p. 255. ſeqq.

n) Pro אהבין *amantes eum* legendum videtur אֹהֲבֶיךָ. Sic Syrus, Arabs et Vulgatus.

eos per ſeptem annos Midianitis. 2. Qui Iſraelitis ſuperiores facti eos coegerunt ſeſe cavernis montanis, ſpeluncis et turribus continere. 3. Nam quando Iſraelitæ ſementem fecerant, invadebant eos cum Amalekitis et Arabibus, 4. et caſtris in eorum terra poſitis depopulabantur fruges usque ad Gazam, neque victum eis, neque oves, boves aut aſinos relinquentes. 5. Etenim cum pecore ſuo et tentoriis, tanta multitudine, quæ locuſtis æquaret, et innumerabili hominum et camelorum copia veniebant, totamque terram vaſtabant. 6. Ita viribus per Midianitas valde attriti Iſraelitæ Jovam invocarunt. 7. Hic commotus eorum precibus 8. miſit ad eos prophetam, qui hunc in modum apud eos verba fecit: Sic dicit Jova Deus Iſraelitarum: ego vos ex Aegypto, ex ergaſtulo iſto eduxi, 9. liberavi vos ab Aegyptiis et omnibus qui vos affligebant, atque his ejectis dedi vobis eorum terram. 10. Vosque hortatus ſum, cum ego Jova Deus veſter eſſem, ne timeretis Deos Amoritarum, quorum terram inhabitatis. Sed mihi morem non geſſiſtis. — 11. Poſtea Jovæ angelus apparuit ſedens ſub terebintho Ophræ, quæ Joaſchi erat, ex familia Abieſeris. Hujus filius Gideon triticum triturabat in torculari, ut illud a Midianitis ſervaret. 12. Hunc Jovæ angelus ſic eſt allocutus: Adſit tibi Jova, vir fortis! 13. Reſpondit

dit Gideon: quæſo te, mi domine, ſi Jova nobis adeſt, qui ſit ut iſta nobis eveniant? ubi ſunt tot ejus miracula, quæ nobis majores noſtri narrarunt, nos eductos a Jova eſſe ex Aegypto? Nunc enim nos deſeruit tradiditque Midianitis. 14. *a*) Vade, inquiebat Jova, in hac virtute tua et libera Iſraelitas a Midianitis, ego te mitto. 15. Reſpondit Gideon: quomodo ego, domine, liberabo Iſraelitas, cum familia mea tenuis ſit inter Manaſſitas, atque ego minimus ſim in domo paterna? 16. Tecum ero, inquit Jova, tu Midianitas ad unum omnes concides. 17. Tum ille: ſi quid gratia apud te valeo, ede mihi ſignum, *ex quo intelligam*, te mecum loqui. *b*) 18. Noli hinc diſcedere, donec rediero munusque quod tibi offeram attulero. Expectabo, inquit, reditum tuum. 19. Tum Gideon, domum ingreſſus, parat hœdum caprinum, et Epham farinæ non fermentatæ. Carnem ponit in caniſtro, jus in olla, et ſic egreditur ad illum ſub terebintho et offert. 20. At angelus Dei jubet eum, carnem et panes azy-

a) Omitto verba וַיִּפֶן אֵלָיו in quibus non putem eſſe argutandum. Redundare videniur ut illud: *et reſpondit et dixit.* Vel dicta ſuni cum reſpectu ad verſ. 11. ubi narraiur, angelum illum ſub terebiniho conſediſſe. Ex quo loco fortaſſe ſeſe propius ad Gideonem converiit.

b) Scilicet, tanquam legatus Dei, ejus nomine.

azymos deponere in petra, et jus effundere. Quod cum ille fecisset, 21. cum extrema parte baculi, quem manu tenebat, tangit carnem et panes azymos. Tunc ignis erupit ex petra, et consumsit utrumque. Angelus Jovæ autem e conspectu ejus disparuit. 22. At Gideon, animadvertens, Jovæ angelum fuisse, dixit: heu domine Jova! revera vidi angelum tuum præsentem. 23. Securus esto, inquit c) Jova, depone metum, non morieris. 24. Tunc Gideon ibi d) aram extruxit Jovæ, quam *Jovæ securitas* vocavit, quæ etiamnum extat Ophræ Abiesferis. 25. Hac ipsa nocte jussit eum Jova, sumere taurum de armento patris sui, et alium taurum septennem, et destruere aram Baalis, quæ patri suo esset, et succidere lucum juxta eam positum. 26. Jovæ autem Deo suo ædificare aram in vertice illius rupis, in quo antea sacrificium deposuisset, atque alterum taurum in holocaustum immolare, adhibitis lignis de luco succiso. 27. Gideon adjutus a decem servis fecit quod Jova jusserat, sed quoniam sibi timebat a paterna familia et oppidanis, non interdiu fecit, sed noctu. 28. Postridie mane oppidani vident aram Baalis destructam, lucum ejus succisum, et taurum immolatum super ara exstructa. 29. Hic alius

c) Procul dubio noctu in somnio.

d) sc. ubi angelum viderat.

alius alium rogat, quis hoc feciſſet? inquirunt et inveſtigant, et cognoſcunt Gideonem Joaſchi filium auctorem eſſe. 30. Tum omnes a Joaſcho filium ſuum ad ſupplicium poſtulant, quod aram Baalis deſtruxiſſet et lucum ejus ſuccidiſſet. 31. At Joaſchus omnibus qui aderant ſic reſpondit: num vos cauſam agitis Baalis? num vos eum defendetis? Qui pro eo contenderit, hoc ipſo die *e)* morietur. Si Deus eſt, ipſe cauſam ſuam agat de ara ſua deſtructa. 32. Ab eo tempore Gideon vocabatur Jerubbaal, quod *pater* dixerat: contendat cum eo Baal, quia aram ejus evertit. — 33. Cum vero Midianitæ, Amalekitæ et Arabes conjunctim Jordano trajecto caſtra poſuiſſent in valle Jeſreelis, 34. Gideon divina virtute excitatus, tuba ſignum dedit, et convenerunt ad eum, qui erant de familia Abieferis. 35. Tum nuncios miſit ad Manaſſitas, qui etiam ad eum confluebant, et cum alios nuncios miſiſſet ad Aſcheritas, Sebulonitas et Naphtalitas, hi jam eis occurrebant. 36. Quo facto Gideon Deum his verbis eſt allocutus: Si per me liberaturus es Iſraelitas, quemadmodum promiſiſti, *confirma me ſigno quodam, quod abs te petam.* 37. Ego ponam

e) hebr. עַד הַבֹּקֶר *usque ad mane.* Sed עַד non ſemper terminum temporis, ſed totum ejus tractum indicat, propterea ego verti: *hoc ipſo die.* cf. *Glaſſius* pag. 382.

nam vellus in area. Si ros fuerit in ſolo vellere, et tota terra ſicca, ego intelligam, te per me liberaturum eſſe Iſraelitas, quemadmodum promiſiſti. 38. Atque ita etiam evenit: Poſtridie mane, cum comprimeret vellus, expreſſit roris plenam aquæ patinam. 39. At Gideon Deum iterum precatus eſt: Ne ægre feras, quod ſemel adhuc rogem. Experiar iterato rem in vellere. Sit vellus tantum ſiccum, in terra vero ros. 40. Atque ita Deus fecit hac nocte. Siccum erat tantum vellus, et tota terra rore madebat.

CAPUT VII

Juſſu Dei Gideon maximam partem exercitus collecti dimittit, trecentis tantum relictis, quibus victoria promittitur, 1 — 7. Stratagemate uſus, hoſtes aggreditur et vincit, 8 — 22. in fuga Iſraelitæ finitimi eos perſequuntur. 23 — 25.

1. Tum Jerubbaal, alias Gideon dictus, mane cum omnibus ſuis copiis caſtra ponit ad fontem Charod. Caſtra Midianitarum ei erant ad ſeptentrionem juxta collem Moræ in valle. 2. Hic Jova Gideoni dixit: numeroſior eſt ille exercitus, quem habes, quam ut ei Midianitas tradam, ne Iſraelitæ glorientur, ſe non meo beneficio ſed ſua virtute victoriam eſſe confecutos. 3. Igitur edicito in exercitu, ut timi-

timidi aut meticulosi revertantur et properent ad montem Gilead. *a*) — Tum redierunt viginti et duo

a) Multi interpretes hærent in his verbis textus: מֵהַר הַגִּלְעָד quoniam præpositioni מִן frequentiorem significationem *ex* tribuunt. Quod, si fit, non apparet, quomodo hæc conciliari possint cum situ regionum, de quibus h. l. sermo est. Gideon castra habebat in regione Jordani occidentali, mons vero Gilead ei erat cis Jordanum ad orientem. Igitur qui in castris Gideonis erant, non poterant *ex* monte Gilead, per Jordanum ab eis separato, discedere. Ad hanc contradictionem tollendam viri docti varias sententias attulerunt. Quarum duas tantum recentissimas commemorabo. *Clericus* quidem (nescio num ante eum jam alii) pro גלעד legi vult גִּלְבֹּעַ *mons Gilboæ*, in quo Gideon castra sua habebat, qui valli Jesreelis, in qua Midianitæ castrametabantur, erat a septentrione. Quam *Clerici* conjecturam *Hubigantius* tanquam unice veram lectionem approbavit et in versione sua posuit. Mihi vero parum probabilis videtur. Primo enim nullus antiquorum interpretum eam habet, aut alius cujusdam lectionis variæ indicium prodit. Omnes in recepta consentiunt, quod in lectione dubia aut obscura raro solet evenire. Deinde, si Gideon hoc tantum edixit: timidos posse domum reverti, non locum ipsum, in quo castra habebat, suo nomine vocasset, sed particulam מִשָּׁם adhibuisset: *qui timidus est, hinc celerrime discedat.* Quid opus erat Israelitis nominare montem, cujus nomen omnibus satis notum erat? — Ill. *Michaelis* non satis apta hæc esse

duo millia, et relicta sunt decem millia. 4. Ast Jova Gideoni dixit: hi quoque nimis multi sunt, deduc eos ad aquas, ibi separabo eos, tibique indicabo, qui te comitari aut non comitari debeant. 5. Cum illud fecisset, jussit eum Jova, ut qui aquam lingua more canum lambissent, seorsim collocaret, atque eos, qui in genua procubuissent ad bibendum, *etiam seorsim.* 6. Fuit autem numerus eorum, qui manu ori admota biberunt, hominum trecentorum. Reli-

esse fortasse sentiens, sed usitatiorem significationem praepositionis מִן tantum attendens, alia ratione difficultatem tollere tentavit. Pro מֵהַר *a monte* legit מַהֵר *cito.* *Timidus revertatur et cito volet Gileadum.* Nam צִפֹּר ἅπαξ λεγομ. ei est *volare.* Quem tropum etiam in versione retinuit et sic vertit: Lass unter dem Volke ausrufen, dass wer sich fürchtet und wem ein Schauder anwandelt (חָרֵד) wieder umkehre und geschwind nach Gilead fliege. — At enim vero neque hac emendatione opus videtur, quoniam ex aliquot locis plane constat מִן dictum quoque esse Hebraeis de motu ad locum, nempe Genes. 13, 11. 2 Sam. 6, 2. coll. 1 Chron. 13, 6. Es. 18, 2. (*Glassius* p. 576.) quibus addi possunt loca Levit. 4, 17. *intingat sacerdos digitum* מִן הַשֶּׁמֶן *in oleum*, coll. v. 6. ubi pro מִן ponitur בְּ, it. Levit. 14, 16. Sic jubentur in nostro loco timidi fuga saluti suae prospicere Jordano trajecto in montibus Gilead.

Reliqui omnes in genua procubuerant ad bibendum. 7. Per hos trecentos homines, inquit Jova Gideoni, qui lambendo biberunt, vos liberabo, tradamque Midianitas in manus tuas, reliqui omnes domum redeant. 8. Itaque illi commeatu et tubis instructi sunt, et reliquis Israelitis omnibus a Gideone dimissis, retinuit tantum illos trecentos. Castra Midianitarum infra eum posita erant in valle. 9. Hac ipsa nocte eum jussit Jova ad illa castra, quæ ei tradidisset, descendere. 10. Sin vereretur *solus* descendere, secum sumeret Puram, famulum suum, 11. ut audito eorum colloquio animo confirmatus, castra deinde aggrederetur. Igitur descendit cum Pura famulo suo ad extremas castrorum stationes: (12. Midianitæ autem, Amalekitæ et Arabes jacebant in valle tanta multitudine, quanta locustarum esse solet, cum innumerabili camelorum copia, quæ arenam ad littus maris æquaret.) 13. Quo cum venisset, audivit aliquem, qui alii somnium narrabat his verbis: videbam ego in somnio panem hordeaceum sese cum strepitu provolventem per castra Midianitarum; cumque ad tentorium *meum* pervenisset, hoc ita concussit, ut corrueret et totum everteret. 14. Respondit ille: nihil aliud hoc est, nisi gladius Gideonis, filii Joaschi Israelitæ, cui Deus Midianitas eorumque castra tradidit. 15. Cum hanc somnii narra-

narrationem ejusque interpretationem Gideon audiſſet, Deo gratias agit, et in caſtra Iſraelitica reverſus hortatur ſuos, ut ſeſe expediant, nam Jovam eis Midianitarum caſtra tradidiſſe. 16. Tunc trecentos illos in tria agmina dividit, ſingulis ſingulas tubas dat, et vacuos urceos in quibus faces *occultent*, 17. jubetque ut ad ſe attendant et idem faciant. Quando, inquiebat, ad extrema caſtra pervenero, quod ego fecero, idem et vos facitote. 18. Tuba clangorem edam una cum illis qui mecum ſunt: tum vos quoque tubis clangite circum caſtra *hoſtium* et clamate: gladius *b*) Jovæ et Gideonis. 19. Cum Gideon et centum ejus comites ad extrema caſtra initio mediæ vigiliæ veniſſet, vigilibus ad ſtationes ſuas modo deductis, tubis clangunt, et frangunt urceos, quos manibus tenebant. 20. Tunc omnia tria agmina tubis clangunt, fractisque urceis ſiniſtra manu faces tenent, dextra vero tubas ad clan-

b) Vocabulum חֶרֶב in textu recepto quidem non legitur, ſed *Kennikottus* ſex Codd. citavit, in quibus invenitur. Ex verſionibus antiquis illud habent Chaldæus, Syrus et Arabs. In verſione græca quidem jam non extat, ſed Druſius auctor eſt antiquos libros habere ῥομφαία κυρίῳ καὶ τῷ Γεδεών. Præter hæc antiquiſſimorum Codd. teſtimonia etiam ex verſu 20. plane intelligitur, hanc vocem textui eſſe reſtituendam, ubi narratur, milites Gideonis feciſſe quod juſſi erant.

clangendum, et exclamant: gladius Jovæ et Gideonis. 21. Omnes vero in locis suis subsistunt circum castra. Tunc in castris omnes concurrere, vociferari, fugere, 22. et clangentibus illis trecentis tubis, alius in alium per tota castra gladium convertere, tandemque omnes fugere usque ad Betschittam versus Zereratam et usque ad ripam Abelmelochæ ad Tabbatam. 23. Israelitæ vero e *tribubus c)* Naphtali, Aser et Manasse evocati, persecuti sunt Midianitas, 24. et Gideon misit nuncios ad regionem montanam Ephraimitarum, ut occurrerent Midianitis eisque aquam occuparent usque ad Betbaram et Jordanum. Quod cum Ephraimitæ fecissent, 25. ceperunt duos Midianitarum principes, Orebum et Seebum. Illum quidem in rupe Orebi, hunc in torculari Seebi *d)* interfecerunt, capita vero eorum, Midianitas ulterius persequentes, miserunt ad Gideonem trans Jordanum.

CAPUT

c) Illi haud dubie, qui ex majori exercitu, quem Gideon ab initio coegerat, discesserant in reditu adhuc constituti.

d) Nomina locis ex facto deinceps imposita.

CAPUT VIII

Gideon Ephraimitas cum eo altercantes prudenti responso placat 1 — 3. Midianitas trans Jordanum persequens ab incolis Succoth et Pnuel commeatum petit; quem cum denegassent redux factus pœnas ab eis sumit 4 — 17. Duos Midianitarum reges captos occidit 18 — 21. Regnum hæreditarium sibi ab Israelitis oblatum deprecatur, sed inaures ex præda hostium sibi expetit, ex quibus simulacrum fundit et cultum idololatricum instituit, quo ut et aliorum Baalim cultu Israelitæ denuo a Jova deficiunt 22 — 34.

1. Simul cum eo expostulantes *a*), quod, cum hanc adversus Midianitas expeditionem suscepisset, eos non in subsidium vocasset: qua de re vehementer cum eo altercabantur. 2. At Gideon respondit: quid feci, quod cum eo quod vos fecistis posset comparari? Nonne racematio Ephraimi melior est vindemia Abieseris? 3. Deus manibus vestris tradidit duos Midianitarum principes, Orebum et Seebum. Ecquid ego feci quod huic vestro facto simile sit? — Cum sic eis respondisset, ira eorum resedit. — 4. Deinde

a) Cohæret vers. 1. cum fine præcedentis capitis. Cæterum de principatu, quem tribus Ephraim inprimis affectabat, cf. Ill. *Michaelis* in Jure Mosaico P. I. §. 47. p. 232. Extat etiam peculiaris dissertatio *de æmulatione Israelitarum mutua* in *Verschuir.* Theol. Batav. dissertationibus philol. exeget, quæ prodierunt Leowardiæ 1773.

Gideon venit ad Jordanum. Quo trajecto cum trecentis illis comitibus suis, qui ex persecutione omnes fatigati erant, 5. petiit ab incolis Succoth, ut panes darent suis militibus delassatis, se persequi Midianitarum reges, Sebachum et Salmunam. 6. At proceres Succothensium responderunt: num Sebach et Salmuna jam sunt in potestate tua, ut copiis tuis panem praebeamus? 7. At Gideon: Si Jova Sebachum et Salmunam mihi tradiderit, vos spinis silvestribus tribulisque cædam. 8. Hinc progressus est Pnuelem, atque eadem petiit. Sed oppidani eadem quæ Succothenses responderunt. 9. Igitur Gideon minabatur Pnuelensibus, si salvus rediret, se velle turrim istam diruere. — 10. Sebach autem et Salmuna cum exercitu circiter decem millium hominum Karkore erant. (Tot enim omnino supererant ex istis Arabibus, ex quibus centum et viginti millia ceciderant, qui omnes armis ferendis erant idonei.) 11. Hos Gideon securos via Scenitarum ab oriente Nobachæ et Jogbehæ aggreditur et cædit. 12. Sebachum et Salmunam Midianitarum reges in fuga persequitur et capit, castra ipsa dispergit. 13. Quibus confectis per loca edita Cheresi ex illa expeditione reversus, 14. comprehendit juvenem quendam Succothensem. Hunc percontatus nomina principum et senatorum Succothensium literis consignare jussit, qui erant numero

mero ſeptem et ſeptuaginta. 15. Tunc eos convenit et ſic eſt allocutus: en Sebachum et Salmunam, de quibus vos contemtim ex me quaerebatis, num jam in poteſtate mea eſſent, ut victum dare poſſitis meis militibus fatigatis? 16. Tum ſumſit ſpinas ſilveſtres et tribulos, quibus ſenatores oppidi Succoth contrivit. *b*) 17. Turrim autem Pnuelenſem deſtruxit et oppidi

H 4

b) In textu eſt וַיֹּדַע בָּהֶם. Quæ lectio defendi quidem poteſt ex ſignificatione verbi ידע *ſupplicio affecit*, quam *Schultenſius* in Comment. ad Proverb. Sal. et Jobum ei tribuit. Sed antiquiores interpretes diverſam a recepta legerunt: *οἱ ό* vertunt: *καὶ ἠλόησεν ἐν αὐτοῖς τοὺς ἄνδρας τῆς πόλεως.* Illi igitur in ſuo Cod. habuerunt יָדֹשׁ ut eſt in verſ. 7. Vulgatus: *et contrivit cum eis atque comminuit viros Succoth.* Sive יָדֹק legerit ſive etiam יָדֹשׁ ut *οἱ ό* modo latiori ſignificatione poſita. Syrus: ܘܫܢܩ *ſupplicio affecit*, quæ eſſet receptæ lectionis verſio ex ſignificatione verbi ידע ſupra indicata. Mihi quidem præferenda videtur lectio *τῶν ό*, quoniam non ſolet ſcriptor noſter variare in formis loquendi, ſed easdem repetere, ubi de eadem re ſermo eſt. Error vero in literis ſimilibus ש et ע facile potuit admitti. Cæterum ſub ברקנים intelligo ſpinarum ſpeciem, quamquam quæ proprie ſit nemo facile dixerit. Antiquiores quidem interpretes ignorarunt. *οἱ ό* hebraicum verbum retinuerunt, *ἐν τοῖς βαρκηνὶμ*, Aquila *ἀκάνθαις*, Syrus ܡܣܐܟܢ, ſimiliter Arabs *tribuli.* Cf. *Celſius* in Hie-

oppidi incolas interfecit. 18. Deinde Sebacho et Salmunæ dixit: quales erant homines illi quos in Tabore occidiſtis? Reſpondebant: tui ſimillimi, et alter quidem forma plane regali. 19. Fratres mei germani erant, inquit ille; per Jovam, ſi vos vivos conſervaſſetis, ego vos non interficerem. 20. Tunc juſſit filium ſuum primogenitum Jeterum, eos interimere. Sed cum puer præ timore gladium non ſtringeret, quod tenerrimæ adhuc ætatis erat, 21. dixerunt Sebach et Salmuna: age tu jam nos interfice, nam viro virtus etiam reſpondet. Tunc Gideon eos interfecit et ſumſit lunulas, quæ erant collis camelorum illorum adpenſæ. — 22. Deinde Iſraelitæ poſtulant a Gideone, ut primo ipſe, deinde filii ejus et nepotes, ſibi imperet, quod ipſos a Midianitis liberaſſet. 23. At Gideon, neque ego, inquit, neque filii mei vobis imperabunt. Jova ſit dominus veſter. 24. Unum vero a vobis peto, date mihi omnes inaures, quas ex præda cepiſtis. (nam hoſtes inaures aureas habuerant, quod Iſmaelitæ erant) 25. Dabimus, inquiunt, ſimul in pannum expanſum conjiciunt omnes inaures, quibus præda erant potiti. 26. Fuit autem pondus inaurium aurearum, quas Gideon ſibi expetierat, mille et ſeptin-

Hierobot. P. II. p. 192. qui nominat roſam ſilveſtrem vulgarem. Nec tamen auſus eſt aliquid definire.

ſeptingentorum ſiclorum aureorum, præter lunulas, monilia et veſtes purpureas regum Midianiticorum, et præter torques quibus ornata fuerant camelorum colla. 27. Ex his fecit ſimulacrum, quod in urbe patria Ophra collocavit et omnes Iſraelitæ cultu idololatrico impuro proſecuti ſunt. Hæc res Gideoni et familiæ ejus fuit perniciofa. 28. Midianitæ autem ab Iſraelitis ita ſubacti fuerunt, ut non auderent caput efferre. Hinc pace fruebatur terra per quadraginta annos, quamdiu Gideon vixit. 29. Hic (qui et Jerubbaal vocabatur, Joaſchi filius) domum ſuam rediit. 30. Habuit ſeptuaginta filios ab ipſo genitos, nam multæ ei erant uxores. 31. Præterea e pellice, quæ Sichemi habitabat, filium ſuſtulit, quem Abimelechum vocavit. 32. Tandem grandævus mortuus eſt et ſepultus in ſepulcro Joaſchi patris ſui, Ophræ Abieſritarum. 33. Poſt mortem ejus Iſraelitæ iterum ſeſe ad cultum idololatricum Baalim converterunt, inprimis Baalberith ut Deum ſuum coluerunt, 34. immemores Jovæ Dei ſui, qui eos ab omnibus hoſtibus finitimis liberaverat. 35. Neque etiam gratiam retulerunt familiæ Jerubbaalis ſive Gideonis pro tot tantisque beneficiis, quibus eos affecerat. c)

c) Hæc connectunt hiſtoriam, quæ in ſequenti capite legitur.

CAPUT IX

Abimelechus Gideonis filius e pellice natus regnum affectat 1—4. Occidit fratres suos omnes septuaginta numero, uno Jothamo excepto, qui eleganti apologo Sichemitas redarguit atque parum felices se in rege suo Abimelecho futuros esse prædicit 5—21. Oritur bellum civile inter Israelitas et Abimelechum, in quo hic in oppugnatione turris perit 22—57.

1. Abimelechus, Jerubbaalis filius, Sichemi matris suæ fratres convenit, atque ab his reliquisque cognatis paternæ domus matris suæ petiit, 2. ut incolis Sichemi demonstrarent: minus utile eis videri posse, omnes Jerubbaalis filios numero septuaginta eis imperare, quam unum; meminerint præterea se eorum esse consanguineum. 3. Egerunt igitur fratres Abimelechi ex matre cum Sichemitis hac de re, eorumque animos ad illum inclinarunt, propterea quod eorum esset consanguineus, 4. eique dederunt septuaginta siclos argenteos e fano Baalberith, quibus conduxit homines quosdam leves et perditos, 5. atque cum his venit domum paternam Ophræ, et interfecit fratres suos Jerubbaalis filios numero septuaginta super uno lapide a), excepto Jothamo natu minimo, qui abditus erat. 6. Tum convenerunt omnes Sichemitæ et uni-

a) Videntur esse decollati.

universa domus Millo, *b*) regemque crearunt Abimelechum juxta terebinthum, quæ est prope Sichemum. 7. Quod cum Jothamo esset indicatum, petit montem Garizim, et ex ejus vertice sublata voce eis acclamat: Audite me, o Sichemitæ, ut Deus vos audiat! 8. Arbores aliquando coierunt ad regem sibi ungendum, dixeruntque oleæ: sis rex noster. 9. Respondit eis olea: num ego deseram oleum meum, quo Dii hominesque honorantur, ut arborum negotia curem? 10. Tum a ficu petierunt, ut regnum in se capesseret. 11. Verum et hæc negavit, se posse dulcedinem suam relinquere fructusque suaves, ut res arborum curaret. 12. Tum vitem rogarunt, ut regnum in se susciperet. 13. At vitis quoque negavit, se velle mustum suum relinquere, quod Deos hominesque exhilaret, ut arborum negotia exsequeretur. 14. Tum omnes sese converterunt ad rhamnum, et petierunt, ut in se regnaret. 15. Respondit rhamnus arboribus: Si bona fide me regem vestrum ungere velitis, venite, confugite sub umbram meam. Sin minus, ignis ex me erumpet, qui Libani cedros consumet. *c*) 16. Jam si

b) Domus Millo videtur fuisse arx, sive turris quæ infra vers. 46. et 49. turris Sichemi vocatur. Igitur h. l. intelliguntur, qui hanc arcem incolebant.

c) Applicatio apologi est hæc: Hominem divitem non magnopere

si bona fide et recte fecistis, dum Abimelechum regem constituistis, si amice vos gessistis erga Jerubbaalem et familiam ejus, si beneficia ab eo accepta ei rependistis, 17. Siquidem pater ille meus bellum vestrum gessit et cum summo vitæ suæ periculo vos a Midianitis liberavit, 18. Sed vos aggressi estis domum patris mei et occidistis ejus filios numero septuaginta in uno lapide regemque in vos fecistis Abimelechum, ancillæ suæ filium, quod consanguineus vester est; 19. Si, inquam, recte et pie vos gessistis in Jerubbaalem et domum ejus, lætemini de Abimelecho, et hic vicissim lætetur de vobis. 20. Sin minus, prodeat ignis ab Abimelecho et consumat vos et domum Millo; et vicissim a vobis ignis erumpat, qui eum consumat. 21. *Hæc locutus* fugit Jothamus Beeram, ibique, ut ab Abimelecho fratre suo tutus esset, vixit. 22. Hic autem principatum tenuit in Israelitas per tres annos. 23. Postea orta est dissensio inter eum et Sichemitas. Ex justo Dei judicio ab eo defecerunt. 24. *Volebat nimirum Deus* punire crudelitatem admissam in septuaginta Jerubbaalis filiis et cædem eorum ulcisci, tum

gnopere expetiturum esse honorem regni aut principatus Israelitarum, quoniam hic cum neglectu rei familiaris suæ sit conjunctus. Propterea Gideon et filii ejus regnum oblatum recusassent. Sed hominem pauperem et tenuem, qualis sit Abimelechus, lucri sui causa hoc appetere.

tum in Abimelecho, eorum fratre, qui eos interfecerat, tum in Sichemitis, qui illum in cæde fratrum suorum adjuverant. 25. Struxerunt autem ei Sichemitæ insidias in montium jugis, simul spoliabant eos qui illuc iter faciebant; quod Abimelecho quoque est indicatum. 26. Tum Gaal quidam, Ebedi filius, cum cognatis suis Sichemum venit, cujus adventu Sichemitæ magnam spem conceperunt. 27. Oppido egressi sunt in fundos suos, vindemiarunt vineas suas, *uvisque* calcatis, festa celebrarunt in templo Dei sui, et inter comessationes et compotationes Abimelecho sunt imprecati. 28. *In his* Gaal, Ebedi filius, quis est Abimelechus, inquiebat, et quis est Sichemus, ut isti serviamus? nonne est filius Jerubbaalis et Sebulum præfectum constituit? Servite, *si servire vultis*, posteris Chamori, patris Sichemi, d) quid isti serviamus? 29. Utinam ego horum hominum dux essem, Abimelechum mox removerem. Simul ad eum sermonem convertens dixit: coge copias, quantas poteris, et prodi. 30. Sebul autem, urbis præfectus, cum audiret istos Gaalis Ebedi filii sermones, graviter irascebatur, 31. et mittebat clam nuncios ad Abimelechum, qui ei indicarent, venisse Gaalem Ebedi

d) Principi illi antiquo urbis, cujus historia legitur Genes. 34. At nullus eorum superstes esse poterat? Recte. At meminerimus loqui hominem ebrium.

Ebedi filium cum cognatis suis Sichemum, et concitare adversus eum civitatem. 32. Igitur coactis copiis suis noctu adesset, et in campis insidias disponeret. 33. Postridie mane sub ortum solis oppidum aggrederetur, tum Gaalem cum hominibus suis ei obviam esse egressurum, et sic ageret cum eo quod posset et juberet. 34. Igitur Abimelechus cum toto exercitu suo noctu iter fecit, atque contra Sichemum quatuor turmas in insidiis collocavit. 35. Gaal Ebedi filius oppido est egressus, sed in ipso portæ introitu substiterat. Abimelechus cum copiis ex insidiis prodiit. 36. Quem cum Gaal videret, dixit Sebulo: ecce homines descendentes de montium cacuminibus. Respondit Sebul: umbram montium vides, et homines esse putas. 37. Tum ille iterum, immo vero homines sunt, inquit, qui descendunt ex loco illo eminentiori, et altera caterva in via terebinthi augurum venit. 38. Hic Sebul ei dixit: ubi jam est illa tua jactantia, qua nuper dicebas: quis est Abimelechus ut ei serviamus? hi sunt isti homines quos tu despexisti, egredere jam et manus cum eis confere. 39. Igitur Gaal eduxit Sichemitas et prœlium commisit Abimelecho. 40. Hic eum *profligavit* et persecutus est, et in fuga multi occisi sunt usque ad portas oppidi. 41. Quo facto Abimelechus Arumæ consedit, Sebul autem Gaalem cum cognatis suis Sichemo ejecit. 42. Postero die oppi-

oppidani egredi volebant *e*) in campos. Quod cum Abimelecho esset nunciatum, 43. exercitum suum in tria agmina divisit et in insidiis per campos collocavit, et cum videret homines ex oppido exiisse, invasit eos et occidit. 44. Ipse cum suo agmine *f*) aditum ad urbem obsedit, dum interea duo reliqua agmina homines passim in campis occidunt. 45. Deinde oppidum toto illo die oppugnatum cepit, homines qui in eo supererant interfecit, ipsum oppidum evertit et sale conspersit. 46. Quod cum audirent incolæ turris Sichemiticæ, sese receperunt ad castellum

e) Haud dubie instigante Sebulo hoc factum est, qui eos objicere voluit Abimelecho. Propterea et propter versum sequentem verti: *egredi volebant.*

f) In textu hebræo legitur pluralis; *et agmina, quæ cum eo erant*, et rel. Sed quoniam in altero membro hujus versus duo reliqua agmina, in quæ Abimelechus exercitum suum distribuerat secundum versum præcedentem, huic opponuntur, non dubitem legendum esse in singulari. Atque hunc quoque expressit Vulgatus: *cum cuneo suo.* Syrus secundum puncta habet quidem pluralem, sed parum accurate puncta h. l. videntur adjecta et tantum textui hebræo accommodata. Sequitur enim singularis in verbis הֵלַךְ וְקוּם. Verum οἱ ό legerunt in plurali *οἱ ἀρχηγοὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἐξέτειναν καὶ ἔστησαν*, pro quibus in Cod. Alex. legitur: *καὶ αἱ ἀρχαὶ αἱ μετ' αὐτοῦ κ. λ.* *Kennicottus* h. l. nihil annotavit.

lum templi Dei fœderalis. 47. Abimelechus hac de re certior factus, 48. ascendit montem Salmonem cum copiis suis omnibus, et prehensa securi arboris ramum succidit, eoque humeris suis imposito militibus jussit ut sine mora idem facerent. 49. Igitur omnes suum quisque ramum cædunt, et Abimelechum secuti ramos castello admovent et igne comburunt, quo simul omnes turris Sichemiticæ incolæ perierunt; mille circiter homines, viri et fœminæ. 50. Inde Abimelechus aggressus est Tebezum, quod ex oppugnatione cepit. 51. Sed turris fuit in media urbe admodum munita, ad quam confugerant omnes utriusque sexus incolae eaque obserata tectum turris conscenderunt. *g*) 52. Abimelechus turrim oppugnare instituit, et dum propius ad portam turris accedit ad eam incendendam, 53. mulier dejicit molæ fragmentum in caput ejus, quo cranium ei perrumpitur. 54. Hic statim armigero suo jubet, ut stricto gladio se interficiat, ne a muliere occisus dicatur. Igitur armiger eum transfodit. 55. Israelitæ vero cum viderent Abimelechum periisse, omnes domum redeunt. 56. Sic ultus est Deus scelus ab Abimelecho in patrem suum commissum occidendo septuaginta fratres suos. 57. Neque minus puniit flagitium Sichemitarum, et sic evenit eis, quod Jothamus Jerubbaalis filius imprecatus fuerat.

CAPUT

g) sc. ut se ex eo defenderent.

CAPUT X

Thola et Jair populi præsides 1 — 5. Propter iteratam idololatriam traditur Philistæis et Ammonitis, a quibus octodecim annos male vexatur. Pœnitentiam agit et de duce eligendo deliberat 6 — 18.

1. Post Abimelechum exstitit defensor Israelitarum Thola filius Puæ, nepos Dodonis Isascharita. Habitavit Schamire in montibus Ephraim, 2. et præfuit Israelitis per tres et viginti annos. Mortuus et sepultus est Schamire. — 3. Huic successit Jair Gileadita, qui rexit Israelitas annos duo et viginti. 4. Hic habuit triginta filios super totidem asinis equitantes *a)* totidemque oppida tenentes, quæ etiamnum in terra Gileaditica supersunt et Jairi villæ vocantur. 5. Mortuus est Jair et sepultus Kamone. — 6. Tum Israelitæ Jovam denuo offenderunt cultu idololatrico Baalum, Astaroth, deorumque Syrorum, Sidoniorum, Moabitarum, Ammonitarum, Philistæorum, cultu Jovæ prorsus neglecto. 7. Hic igitur ira commotus tradi-

a) Quod erat eo tempore hominum divitum et nobiliorum, cf. Cap. 5, 10. et infra Cap. 12, 14. — Posterius עֲיָרִים significat *oppida*, quæ alias semper עָרִים dicuntur. Sed analogiæ grammaticæ non repugnat ab עִיר in plurali עֲיָרִים esse formatum.

tradidit eos Philistæis et Ammonitis, 8. a quibus eo anno *b*) crudelissime sunt vexati, *inprimis* qui cis Jordanum in terra Amoritarum in Gileaditide habitabant per octodecim annos graviter sunt afflicti, 9. Trajecerunt etiam Ammonitæ Jordanum ad bellum inferendum Judæis, Benjaminitis et Ephraimitis. In his tantis angustiis Israelitae 10. clamarunt ad Jovam, culpam suam confessi, quod Deo suo relicto Baales coluissent. 11. Jova autem eis respondit: Nonne vos ab Aegyptiis, Amoritis, Ammonitis, Philistæis, 12. Sidoniis, Amalekitis et Maonitis *c*) vos affligentibus

b) In textu est בַּשָּׁנָה הַהִיא. Sed difficile est indicare, quinam ille annus sit. Alii annum mortis Jairi intelligunt, de quo est in v. 3. Alii annum defectionis Israelitarum. *Clericus* supplet: qui erat *eorum imperii*, sc. hostium, decimus octavus. Quod æque durum videtur. Ego nihil definio. Addidi *inprimis*, quoniam de Israelitis cis Jordanum anni illi octodecim dicuntur.

c) Qui illi fuerint, incertum videtur. Fortasse veram lectionem nobis servarunt *οἱ ό*, qui in Cod. Vat. et Alex. habent Μαδιὰμ, *Midianitæ*, a quibus Israelitæ per Gideonem liberati erant, Cap. VIII. Sed Aldina, Complutensis et Hieronymus habent: *Canaan*, quam lectionem *Hubigantius* præfert, scilicet quia vulgatæ versioni præ græca prærogativa debetur. — Alii, in his *Michaelis*, Minæos Arabiæ felicis populum intelligunt, coll. 2 Paral. 26, 7. Sed hi

tibus, cum me invocaretis, liberavi? 13. Sed vos me relicto alios Deos coluistis, propterea vos non amplius defendam. 14. Abite et invocate Deos, quos vobis elegistis, hi vos defendant temporibus hisce calamitosissimis. 15. Sed Israelitæ instabant precibus suis ad Jovam, peccavimus, inquientes, age nobiscum pro arbitrio tuo, dummodo hac vice nos defendas. 16. Simul remotis omnibus peregrinis diis Jovam coluerunt. Quo facto non potuit ulterius æquo animo ferre eorum miseriam. — 17. Cum Ammonitæ copias suas congregassent et castra posuissent in Gileaditide, Israelitæ quoque convenerunt et castrametati sunt Mizpæ. 18. Tunc nomine totius exercitus et principum Gileaditidis edictum est, ut is qui ducem se præberet in hoc bello adversus Ammonitas, princeps sit futurus inter omnes Gileaditas.

CAPUT XI

Jephta dux belli eligitur, 1 — 11. mittit legatos de pace ad Ammonitas, sed re irrita, 12 — 28. Coacto igitur exercitu hostem aggreditur, cum antea votum temere concepisset. Hoste profligato domum redux a filia excipitur, quam ex voto supplicio afficit, 29 — 40.

1. Jephta Gileadita fuit vir fortis, sed e meretrice natus:

hi remotiores fuisse ab Israelitis videntur. Cf. *Clericus* ad h. l.

tus: patrem habuit Gileadum, 2. cui plures erant filii ex conjuge legitima nati. Qui cum adolevissent, ejecerunt Jephtam, negantes eum utpote spurium hæredem esse posse domus paternæ. 3. Jephta igitur discessit a fratribus suis, atque habitavit in terra Tob. Ibi confluxerunt ad eum homines pauperes cum eo latrocinantes. *a*) 4. Anno post, cum bellum Ammonitæ

a) In textu est ויצאו עמו *exierunt cum eo*. Sed satis constat verbum יצא de expeditionibus bellicis dici. Bellum vero, quod Jephta cum sociis suis gessit, nullum aliud fuit quam latrocinium et irruptiones in regiones, quarum incolæ non pacem colebant cum hujusmodi duce circumvagante. Quod vitæ genus tantum abest ut illis temporibus atque inter has gentes ignominiosum putaretur, ut potius virtutis et prudentiæ laudem haberet. Davidis quidem exemplum, in exilio suo propter Sauli persecutiones idem belli genus exercentis, hoc satis probat. Atque legatio admodum honorifica Israelitarum ad Jephtam docet Israelitas minime offendisse, quod ille faceret. Igitur omnes conditiones illi libenter concedunt, sub quibus imperium deposcit, et se felices putant, quod vir tantæ famæ ad ipsos rediret. — Apte h. l. observat Ill. *Michaelis*, quod non inter orientales tantum latrocinari olim turpe non fuerit, sed etiam in Germania ante secula non adeo multa nobiliores ab hoc vitæ genere non abhorruisse. Quid igitur miremur, antiquissimis illis temporibus et inter nationes minus cultas homines in alios sibi ignotos parum humanos fuisse?

nitæ intulissent Israelitis, 5. profecti sunt senatores Gileaditidis ad Jephtam e terra Tob arcessendum, 6. atque petierunt ab eo, ut se ducem eis præberet in bello isto adversus Ammonitas. 7. Quibus ille respondit: sese ab iis per odium e domo paterna esse ejectum; cur nunc ad se venirent, cum in angustiis versarentur? 8. Tum illi, ergo nos ad te redimus, inquiunt, ut nobiscum profectus bellum geras adversus Ammonitas, et princeps noster fias omniumque Gileaditarum. 9. Ad hæc Jephta senatoribus Gileaditidis respondet, *se conditionem accipere*, si ipsum revocarent, ut bello in Ammonitas Deo juvante a se feliciter gesto, principem constituerent. 10. Tum illi: Jova testis sit, inquiunt, eorum quæ inter nos acta sunt, nos ex voluntate tua esse facturos. 11. Igitur Jephta profectus cum senatoribus Gileaditidis a populo princeps et dux electus est, ipsum vero pactum ab eo in solenni conventu Mizpæ est sancitum. 12. Quo facto misit legatos ad Ammonitarum regem nomine populi Israelitici, qui ex eo quærerent, quid sibi cum ipso esset negotii, ut in terram suam invasisset? 13. Rex Ammonitarum respondet legatis Jephtæ: Israelitas, cum ex Aegypto essent egressi, occupasse suæ ditionis terram ab Arnone usque ad Jabocum et Jordanum, velle se, ut ea sibi amice restituatur. 14. Tum Jephta iterum misit legatos

ad Ammonitarum regem, 15. qui sic cum eo suo nomine agerent. Nihil ceperunt Israelitæ, neque de terra Moabitarum, neque de terra Ammonitarum. 16. Nam cum ex Aegypto emigrassent et per solitudinem venissent usque ad sinum Arabicum *b*) et Kadescham, 17. miserunt legatos ad Edomitarum regem *c*), qui ab eo peterent, ut transitum sibi concederet. Quem cum ille denegasset, ut et Moabitarum rex ad quem miserant, manserunt Kedeschæ. 18. Tum per solitudinem terram Edomitarum et Moabitarum circumierunt, et venerunt Moabitarum regioni ab oriente, ipsos vero eorum fines non sunt ingressi, nam cis Arnonem, qui fines terræ Moabiticæ constituit, castra posuerunt. 19. Unde missa legatione ab Sichone Amoritarum rege Chesbone regnante petierunt, *d*) ut sibi liceret per ejus terram ad suas sedes transire. 20. Sed verebatur Sichon Israelitis transitum concedere, et coacto exercitu castrisque Jahzæ positis prœlium commisit Israelitis. 21. In quo Jova Israelitarum Deus eum cum toto exercitu suo Israelitis tradidit, qui hinc totam Amoritarum terram occuparunt et incoluerunt 22. ab Arnone usque ad Jabocum et a solitudine usque ad Jordanum. 23. Cum igitur

b) Num. 21, 4.

c) Num. 20, 14 seqq. Deut. 2, 1 seqq.

d) Num. 21, 21 — 31.

tur Jova Israelitarum Deus ejecerit Amoritas ante populum suum Israelem, tunc eorum terram tibi vindicabis? 24. Nonne quam Camosch Deus tuus tibi terram possidendam tradit, eam tibi tenes? ita et nos terram, cujus incolas Jova Deus noster nobis expulerit, possidebimus. 25. Num potius jus tibi est, quam Balako Sipporis filio, Moabitarum regi, qui nunquam de eo contendit cum Israelitis, neque bellum eis intulit? 26. Quum Israelitæ Hesbonem, Aroerem eorumque municipia, et omnia ista oppida quæ ad Arnonem sita sunt, jam per trecentos annos tenuerunt, cur vos ea interea vobis non vindicastis? 27. Ego quidem te non offendi, tu vero mihi per injuriam bellum infers. Jova judex ipse judicet inter Israelitas et Ammonitas. 28. Sed regi Ammonitarum non probabantur, quæ Jephta ei dicenda jusserat. 29. Igitur hic divina virtute excitatus profectus est per Gileaditas et Manassitas Mizpam in Gileaditide, et hinc contendit ad Ammonitas. 30. Tum votum fecit Jephta Jovæ his verbis: Si mihi tradideris Ammonitas, 31. quod ex ædibus meis mihi incolumi ab Ammonitis redeunti obviam venerit, Jovæ erit, idque immolabo. 32. Sic hostes aggressus prœlium eis commisit, in quo a Jova adjutus eos vicit, 33. et ab Aroere usque ad Minnit et usque ad Abelceramim profligavit *captis* decem oppidis, tantaque clade affecit, ut ab Israelitis

prorsus essent subacti. 34. Quibus confectis Jephta Mizpam domum rediit. Et en! obviam ei venit filia cum tympanis et choris. Unica autem hæc ei erat, præter quam neque filium habebat, neque filiam. 35. Cum eam videret, scissis vestibus exclamavit: heu filia mea, tu me vehementer affligis et perturbas. Ego Jovæ aliquid promisi, quod nullo modo revocare possum. 36. Tum illa, mi pater, inquit, si Jovæ aliquid promisisti, fac mihi ex promisso tuo, postquam Jova tibi ab hostibus tuis, ab Ammonitis ultionem concessit. 37. Verum hoc mihi concedatur, addebat, ut duos menses mihi remittas, quibus deplorem in montibus cum amicis meis meam virginitatem. 38. Pater hoc ei concessit et in duos menses dimisit, quibus illa cum amicis suis per montes *oberrans* deploravit suam virginitatem. 39. Exactis illis duobus mensibus rediit ad patrem, qui ei ex voto suo fecit. *c*) Illa vero viri

c) De voto Jephtæ duplex est interpretum sententia. Altera eorum, qui dicunt Jephtam filiam suam non immolasse, sed ad perpetuam virginitatem Deo consecrasse. Altera eorum, qui hoc negant et prius defendunt. Illud quidem recte negatur, et ab his, qui posteriorem sententiam defendunt, bene est refutatum, (cf. *Michaelis* in Jure Mos. P. III. p. 27.) quorum argumenta nolo hoc loco repetere. At enimvero neque horum sententia mihi probatur. Nam ad eam adstruen-

ri notitiam nunquam habuerat. Hinc in consuetudinem abiit apud Israelitas, 40. ut quotannis irent Israeli-

struendam sumunt nonnulla, quæ mihi quidem parum probabilia videntur, quibus deinde superstruunt id quod volunt, Jephtam nempe filiam suam immani sacrificio Deo immolasse. Nimirum dicunt Jephtam fuisse hominem barbarum, legis Mosaicæ prorsus ignarum. At, quæso, quo argumento id probant? Latro fuit, inquiunt, et inter gentes exteras degens Dei patrii notitiam, quæ fortasse iam antea exigua fuerat, prorsus neglexit. At enimvero supra jam ad v. 3. observavimus, illud vitæ genus minime impietatis maculam habuisse; neque Jephtam Dei patrii contemtorem fuisse, probant omnia quæ ante bellum gerendum facit, atque ipsum illud votum fiduciam in Deo positam animique gratitudinem, nisi valde iniqui esse volumus, declarat. Quod si quoque concedatur, Jephtam non valde accuratam legis Mosaicæ cognitionem habuisse, eum ignorasse sacrificia humana severe esse a Deo interdicta, redimendam esse rem votam, quæ sacrificio apta non esset; num, quæso, probabile est, hominem de voti sui solutione adeo sollicitum alios non consuluisse, quid ipsi faciendum esset? nec alios ei indicasse, quam facile possit ab omni sollicitudine sua liberari, redemtione rei votæ et oblatione sacrificii ex lege constituti? num nullus fuit in Gileaditide sacerdos, nullus Levita, (si vel omnes Israelitas legum de votis solvendis tam ignaros fuisse sumatur) qui meliorem legis scientiam habebat? et cum duo menses usque ad solutionem voti intercederent,

raeliticæ puellæ ad celebrandam memoriam filiæ Jephtæ Gileaditæ per quatuor dies.

CAPUT

derent, resque adeo inaudita necessario per totam terram Israeliticam innotuisset, num probabile est summum pontificem tam parum de prohibendo hoc scelere sollicitum fuisse? — Sed opus non est, ut pluribus ostendam, quam improbabile sit Jephtam filiam suam propter ignorantiam legis ut sacrificium immolasse. Atque haud scio an unquam viri docti in defendenda hac sententia perstiterint, si eis longe facilior quæstionis solutio in mentem venisset. Equidem eam jam indicavi ad *Glassium* pag. 599. Sed quoniam a paucis fortasse est observata, lubet eam hoc loco repetere et alia nonnulla ad uberiorem ejus declarationem addere. Nimirum votum Jephtæ non fuit simplex votum נֶדֶר ubi redemtio locum habebat, de quo agitur Levit. 27, 1 — 28. sed חֵרֶם *devotio*, de qua ibidem agitur vers. 28. et 29.; secundum quam res devota redimi non poterat, *sed morte erat afficienda.* Hinc illæ lacrimæ et tanti luctus patris, qui non ignorabat nullam locum habere redemtionem in voto, quod fecisset: hinc filiæ preces, ut duo menses ei ad lugendam mortem suam scilicet prœmaturam concederentur; hinc etiam conventus illi solennes ad celebrandam huius virginis virtutem et constantiam, optime explicari possunt. Id modo probe tenendum est, Jephtam filiam suam non *ut sacrificium* obtulisse, quod piaculum fuisset, a sacerdotibus non committendum. Lex enim intelli-

telligenda est pro ratione ipsarum rerum, quæ erant devotæ. Si res eiusmodi devota non poterat *sacrificio* offerri, tamen *interfici* debebat, e. g. camelus, equus. Sic etiam homo morte erat afficiendus, non immolandus. Hactenus ea quæ ad *Glassium* dixeram. Equidem fateor me post repetitam hujus sententiæ cognitionem non videre, quid contra eam probabiliter dici possit, nisi hoc: verba textus v. 30. plane dicere, Jephtam נֶדֶר *votum* fecisse, non חֵרֶם *devotionem*. Sed bene habet. Sciendum est נֶדֶר vocabulum *generis* fuisse, quod duas species נֶדֶר *votum*, in quo redemtio locum habebat, et חֵרֶם *devotionem*, quæ nullam redemtionem admittebat, comprehenderit. Quam divisionem ne finxisse videar, inspiciant lectores locum, quem postquam illa ad Glassium scripseram demum observavi. Num. 21, 2. narratur וַיִּדַּר יִשְׂרָאֵל נֶדֶר לַיהוָֹה *votum fecerunt Israelitæ his verbis: si mihi hanc gentem tradideris* הַחֲרַמְתִּי אֶת־עָרֵיהֶם *devovebo eorum oppida*. Quis non videt vocabulum נֶדֶר etiam de חֵרֶם dictum esse? Igitur Jephtæ votum alterius speciei nempe τῶ חרם esse potuit, quanquam vocabulo generis נדר esset indicatum. Nihil addo. Legant velim lectores legem de חרם nullo modo remittendo, Levit. 27, 28. 29. atque sine præconcepta opinione judicent, et habebunt solutionem quæstionis difficillimæ facillimam. Auctorem ejus indicavi l. c. *Cappellum*, cujus extat in hunc locum dissertatio in Commentariis et notis criticis *Capp.* inserta quoque et plenius elaborata in Criticis Anglicanis. Sed, ut videtur, a nullo recentiorum scriptorum super hac quæstione lecta — —.

CAPUT XII

Ephraimitæ cum Jephta de bello Ammonitico contendunt et bellum Gileaditis inferunt, a quibus vincuntur et magna clade afficiuntur, 1 — 6. Moritur Jephta anno sexto principatus sui. Succedunt ei Ibzan, Elon et Abdon 7 — 15.

1. Deinde Ephraimitæ convenerunt et trajecto *Jordano* versus septentrionem *) altercati sunt cum Jephta, quod bellum gessisset cum Ammonitis, neque se in ejus societatem adscivisset. Simul se domum ejus igne esse combusturos minitabantur. *a*) 2. Respondit eis Jephta, sibi et populo suo gravem litem fuisse cum Ammonitis, ad quam Ephraimitarum auxilium frustra imploraffet. *b*) 3. Cum igitur vidisset, eos se nolle adjuvare, cum summo vitæ periculo se ipsum Ammonitas esse aggressum, et Jovam eos sibi tradidisse. Quid igitur se bello lacesserent? 4. Tunc Jephta

*) Jephta erat Manassita. Manassitarum autem agri magis ad septentrionem vergebant, quam agri tribus Ephraimiticæ. *Clericus.*

a) cf. Cap. 8, 1. *a*).

b) Fortasse hoc factum est a Gileaditis antequam Jephtam ducem eligerent. Hic igitur loquitur suo nomine, quanquam populum intelligit, cujus dux erat. *Michaelis.*

ta coactis omnibus Gileaditis prœlium commisit Ephraimitis, in quo hi ab illis sunt concisi, quoniam dixerant: vos Gileaditæ tantum fugitivi estis de Ephraimitis, abjectissimi Ephraimitarum et Manassitarum. 5. Gileaditæ occuparant Ephraimitis vada Jordani. Si quis igitur eorum, qui evaserat, transire volebat, quærebant ex eo, num esset Ephraimita? Quod cum negasset, 6. jusserunt eum pronunciare Schibbolet. Tunc dicebat Sibboleth, quoniam illo modo vocem efferre non poterat. Igitur eum comprehensum jugularunt ad vada Jordani. Sic perierunt eo tempore de Ephraimitis duo et quadraginta millia. — 7. Postquam Jephta in Israelitas principatum tenuerat sex annos, mortuus et sepultus est in uno aliquo oppidorum c) Gileaditidis. 8. Post eum præfuit Israelitis Ibzan Bethlehemita. 9. Hic habuit triginta filios, totidemque filias foras elocavit, et totidem puellas filiis suis ex aliis familiis adscivit. Cum rebus Israelitarum septem annos præfuisset, 10. mortuus et sepultus est Bethlehemi. 11. Huic suc-

c) hebr. בְּעָרֵי גִלְעָד. Sic pluralis numerus interdum pro uno aliquo indefinite ponitur. cf. *Glassius* p. 66. Sed οἱ ὁ habent: ἐν πόλει αὐτοῦ Γαλαάδ, et Vulgatus: *sepultus est in civitate sua Galaad.* Legerunt igitur בְּעִירוֹ. Tunc vel Mizpa, qua in urbe Jephta habitabat, Cap. 11, 3. etiam Gilead vocabatur, vel ipse urbem hujus nominis exstruxit,

successit in principatu Elon Sebulonita, quo cum decem annos functus esset, 12. mortuus et sepultus est Ajjalone in regione Sebulonitarum. 13. Successorem habuit Abdonem, Hillelis filium, Pirathonitam. 14. Huic fuerunt quadraginta filii et triginta nepotes in septuaginta asinis equitantes. *d*) Cum octo annos Israelitas gubernasset, 15. mortuus est et sepultus Pirathone in terra Ephraimitica in monte Amalekitarum.

CAPUT XIII

Israelitæ propter iteratam a Deo defectionem a Philistæis opprimuntur. Manoæ Danitæ ab angelo promittitur filius Deo dicandus, qui natus Simson vocatur.

1. Israelitæ denuo Jovam peccatis suis offenderant, propterea eos quadraginta annos Philistæis tradidit. — 2. Fuit vir quidam Sorgæ, e tribu Danitarum, nomine Manoa. Cujus uxori, quæ propter sterilitatem prolem non habebat, 3. apparuit angelus Jovæ, eamque sic est allocutus: scito te, quanquam sterilem, tamen gravidam futuram esse filiumque pariturum. 4. Cave igitur, ne vinum aut temetum bibas, nec cibis immundis vescaris. 5. Nam gravida fies et paries filium, cujus capiti novacula non debet admoveri. Deo dicatus erit puer a nativitate sua, isque liberabit Israelitas ab Philistæorum oppressionibus. 6. Tum

d) cf. Cap. 10, 4.

6. Tum mulier domum redit, et marito suo narrat, virum divinum ad se venisse, forma angelo divino similem, valde terribilem, se quidem eum non interrogasse, undenam esset, nec illum nomen suum sibi indicasse: 7. eum vero dixisse: se gravidam futuram esse et parituram filium, jussisse abstinere a vino et temeto et cibis immundis, quod puer Deo dicatus esse deberet a nativitate sua usque ad mortem. 8. Tum Manoa Jovam precatus est, velit virum illum divinum, quem misisset, denuo ad se mittere, ut plenius doceret, quid faciendum sit puero nascituro. 9. Annuit Deus votis Manoæ, iterumque venit divinus angelus ad mulierem, cum ruri esset, absente Manoa, ejus marito, 10. ad quem mulier protinus currit eique nunciat, sibi visum esse hominem illum, qui nuper ad eum venisset. 11. Igitur Manoa conjugem subsecutus venit ad virum, et ex eo quærit: num sit is, qui nuper cum muliere sit locutus? Quod cum affirmasset, 12. Manoa, quando, inquit, evenerit quod dixisti, quodnam erit pueri institutum, quæ agendi ratio? 13. Respondet angelus Jovæ Manoæ: cavere sibi debet mulier ab omni quod dixi, 14. abstinere ab omni quod e vite paratur, vinum aut temetum non bibere, non vesci immundis, omnia quæ ei præcepi debet observare. 15. Tum Manoa angelo Jovæ, permitte, quæso, inquit, ut te pau-

lulum

lulum retineamus, tibique paremus hœdum caprinum. 16. Respondet angelus Jovæ Manoæ: si quoque me retines, non possum comedere cibum tuum. Quod si vero Jovæ immolare sacrificium vis, licet. Nesciebat enim Manoa, angelum Jovæ esse. 17. Tum porro ex eo quærit: quodnam est nomen tuum, ut, cum ista quæ dicis evenerint, te honoremus? 18. Quid, inquit ille, quæris de nomine meo, quod est occultum? 19. Manoa igitur sumit hœdum caprinum et fertum, et in holocaustum offert Jovæ super petra. Tum mirum quid accidit *a*) spectantibus Manoa ejusque conjuge. 20. Nam cum flamma ex altari versus cælum ascenderet, ascendit et ipse angelus Jovæ in flamma altaris, spectantibus Manoa et con-

a) Verba textus וּמַפְלִא לַעֲשׂוֹת multi interpretes ad angelum referunt, quod is sacrificium ipse instruxisset. Sed Manoa, hoc ei non commiserat, neque angelus hoc postulaverat. Quin potius verba proxime præcedentia plane dicunt, Manoam ipsum super petra Jovæ immolasse. Equidem arbitror posse illa verba impersonaliter explicari. Tunc omnia bene cohærent, nec opus est ut miracula augeamus, quod fecit *Michaelis* ad h. l. qui putat, ea quæ cum sacrificio sint peragenda, omnia sua sponte evenisse, nemine manum admovente, ligna sese sua sponte disposuisse, fissas esse sacrificii partes, sparsum esse sanguinem, nec tamen visum fuisse, qui hæc omnia peragerat. Ohe! quot quantaque miracula!

conjuge ejus, qui in facies ad terram prociderunt. 21. Poſtea eis angelus Jovæ non amplius apparuit. Tunc Manoa intelligens, quis ille fuerit, 22. dixit conjugi ſuæ: moriemur, quod Deum vidimus. *b*) 23. Sed hæc ei reſpondit: Si Jova nos interficere vellet, non accepiſſet a nobis holocauſtum et ſertum, neque iſta omnia nobis oſtendiſſet, neque prædixiſſet ea, quæ deinceps futura ſunt. — 24. Mulier peperit filium, quem Simſonem vocavit. Puer cum favente Deo adoleviſſet, 25. primum vim divinam, *c*) quæ in eo eſſet, oſtendit in caſtris Danitarum inter Sorgam et Eſchtaolem.

CAPUT XIV

Simſon Timnæ uxorem e Philiſtæis ducit 1 — 4. In itinere leonem interficit. Unde occaſionem ſumit, ænigma proponendi convivis, 5 — 14. quod cum ſolvere non poſſent, ſubornant uxorem ejus, quæ precibus ab eo extorquet ænigmatis ſolutionem, quam popularibus ſuis prodit. Qui a Simſone præmia promiſſa accipiunt quidem, ſed iratus mulierem ſuam recens nuptam relinquit, quæ alii collocatur 15 — 20.

1. Cum aliquando Simſon Timnam veniſſet, videt ibi puellam quandam Philiſtæam. 2. Redit ad parentes

b) Ex vulgari veterum opinione, cf. Geneſ. 16, 13.

c) cf. dicta ad Cap. 3, 10. *b*).

rentes ſuos, eisque narrat, ſe vidiſſe Timnæ puellam Philiſtæam, rogare ut eam ſibi in matrimonium concilient. 3. Reſpondent parentes: num deſunt inter conſanguineos et populares tuos *a*) mulieres, ut ex Philiſtæis præputiatis uxor tibi ducenda ſit? At Simſon a patre flagitat, ut eam ſibi ducat, quoniam ſibi placeret. 4. Neſciebant autem parentes, divinam in his ſubeſſe directionem, nam occaſionem quærebat infeſtandi Philiſtæos, qui eo tempore Iſraelitis imperabant. 5. Simſon igitur cum parentibus ſuis proficiſcitur Timnam. Cum ad vineas oppidi veniſſent, occurrit ei leo rugiens. 6. Hic Simſon robore ſuo eximio incitatus diſcerpit leonem perinde ac ſi hœdus eſſet, nec quidquam in manu habebat. Parentibus autem ſuis nihil de eo quod fecerat indicat. 7. Deinde cum muliere in colloquium venit, quæ ei valde placebat. 8. Interjectis aliquot diebus redit ad eam in matrimonium ducendam, et deflectit a via, ut videat cadaver leonis, atque invenit in ejus corpore examen apum cum melle. 9. De quo melle vola ſua excepto inter eundum comedit, atque ubi ad parentes ſuos venit, etiam dat, qui et ipſi de eo edunt,

a) Pro עַמִּי legendum videtur עַמְּךָ præcedit enim affixum ſecundæ perſonæ אַחֶיךָ Sic quoque legerunt Syrus et Arabs, ſed οἱ ό exhibent receptam lectionem.

edunt, fed eis non indicat, fe ex cadavere leonis mel illud fumfiffe. 10. Pater Simfonis ad mulierem divertit. Ipfe vero Simfon parat convivium *b*), uti mos erat adolefcentum. 11. *Philiftæi* cum eum viderent, triginta paranymphos deligunt, qui cum eo effent. 12. His Simfon dicit: proponam vobis ænigma, quod, fi mihi intra feptem convivii dies inveftigare et explicare potueritis, dabo vobis triginta indufia totidemque veftes fuperiores. 13. Sin minus, vos mihi dabitis triginta indufia totidemque veftes fuperiores. Illi, propone ænigma tuum, inquiunt, ut audiamus. 14. Tum Simfon: ex edace venit cibus, ex feroci venit dulcedo. — Per tres dies non poterant ænigma illud inveftigare. 15. Quarto *c*) uxori Simfonis dicunt: perfuade viro tuo, ut

 nobis

b) *οἱ ό*, Syrus, Arabs addunt *feptem dierum.* Quod additamentum non otiofum, fed potius neceffarium videtur, propter fequentia verba: *nam fic facere folebant juvenes*, quibus ratio redditur, cur hoc *convivium per feptem dies* celebratum fit, non quod omnino *convivium* paratum fit, quod in nuptiis femper fieri folebat. cf. v. 12. Sed quoniam fcriptor nofter minime femper *ἀκρίβειαν* in narrando obfervat, nolui hæc in verfionem recipere.

c) In textu legitur: *die feptimo.* Sed *οἱ ό*, Syrus et Arabs legerunt: *die quarto.* Quæ lectio receptæ utique videtur præferenda. Nam fi convivæ diem feptimum expectaffent, victi

nobis *d*) indicet ænigmatis solutionem, alioquin te cum domo paterna igne comburemus. Num nos depauperandos huc invitastis? 16. Igitur uxor Simsonis flere apud eum et dicere: sese ei odio esse, non amari, quod popularibus suis ænigma proposuisset, sibi vero hoc non indicasset. Ille vero ei demonstrat, se ne patri quidem et matri ænigma indicasse, nedum uxori explicaret. 17. Igitur pergit flere apud ipsum per septem convivii dies. Septimo tandem die ei indicat ænigma, nam nimis eum urgebat, atque illa hoc explicat popularibus suis. 18. Hi ante occasum solis septimæ diei ei dicunt: quid melle dulcius, quid leone ferocius? Sed ille: nisi vitula mea arassetis, non explicassetis meum ænigma. 19. Tunc robore suo eximio compulsus abit Ascalonem, et occidit triginta Philistæos. Hos vestibus spoliat, quas distribuit inter eos, qui ænigma solverant. Quo facto iratus redit ad domum paternam.

20.

victi fuissent a Simsone, et mox narratur mulierem per septem dies Simsonem sollicitasse, ut ænigma ei indicaret. *Lilienthalii* codex posterior hæc verba non habet. vid. ejus Comment. critica p. 192.

d) Videtur legendum *tibi*. Sic quoque *οἱ ό* et Vulg. Sed Chald. Syrus et Arabs habent receptam lectionem. Quæ vulgo sic explicatur, ut Philistæi hæc Simsonis uxori tanquam e gente sua natæ dixerint.

20. Uxor autem Simfonis in matrimonium data eft uni ex illis paranymphis.

CAPUT. XV

Simfon uxorem fuam revifurus ægre fert, eam alii nuptum effe elocatam. Ulcifcitur injuriam fibi illatam, dum Philiftæorum fegetes incendit. 1 — 8. Propter hoc factum traditur a popularibus fuis vinctus Philiftæis. Sed dum eum excipere volunt, rumpit funes, et magna clade eos afficit adhibita afini maxilla. 9 — 16. Siti fere confectus recreatur ex fonte miraculofe excitato. 17 — 20.

1. Poft dies aliquot, tempore meffis triticeæ Simfon invifere volebat mulierem fuam. Secum ferebat hœdum caprinum, atque admitti ad eam in cubiculum poftulabat. Tunc pater mulieris eum prohibet, 2. feque excufat, quod eam illi invifam exiftimaffet, nuptum datam eam effe uni ex ejus fodalibus. Habere autem eam fororem natu minorem et formofiorem, hanc pro illa duceret. 3. Tum Simfon eis dicit: Jam quidem culpa carebo, fi malum intulero Philiftæis. 4. Hinc difcedit et capit trecentos Jakkales, a) quorum caudis inter fe obverfis fingulas faces binis

a) שׁוּעָלִים non funt *vulpes*, fed propriam animalis fpeciem, vulpi, lupo et cani fimilem, conftituit. cf. *Niebuhr* in defcriptione Arabiæ p. 166. et *Shaw* in Itinerario p. 155. verf. germ.

binis caudis interponit. 5. Quibus incensis immittit Jakkales in Philistæorum segetes, atque sic comburit tum manipulos, tum segetes stantes, vineas et oliveta. 6. Philistæi inquirunt in auctorem hujus facinoris, et comperiunt, Simsonem generum Thimnæi hoc fecisse, quod hic uxorem ejus sodali dedisset in matrimonium. Propterea illi eam cum domo paterna igne comburunt. 7. Tum Simson eis dicit: licet hoc feceritis, *tamen non acquiescam*, nisi ultionem de vobis sumsero, deinde desistam. 8. Et cum magnam stragem inter eos edidisset, *b*) discedit et commoratur in vertice petræ Etam. 9. Philistæi coactis copiis suis castra ponunt in Judæa, seque per *tractum* Lechi diffundunt. 10. Judæi quærunt ex iis: cur hanc expeditionem suscepissent? Respondent: ad Simsonem vinciendum, ut ei par pari referamus. 11. Tunc tria millia Judæorum abeunt ad Simsonem in verticem petræ Etam, eumque reprehendunt quod hoc fecisset, cum sciret Philistæos ipsis imperare. Respondet: idem eis feci, quod illi mihi. 12. Ad te vinciendum venimus, inquiunt, ut te eorum manibus tradamus. Jurate

germ. Multa quoque congessit *Bochartus* in Hieroz. P. I, Lib. III. Cap. 13. p. 850. dignus qui legatur.

b) hebr. *percussit eos tibia et super femore*, est dictio proverbialis, cujus sensus sequentibus verbis indicatur, *magna clade*.

Jurate igitur mihi, ait Simson, vos me non esse occisuros. 13. Tum illi, nil mali tibi inferemus, sed te tantum vinctum eis trademus, non te interficiemus. Igitur eum duobus funibus recentibus constrictum a petra deducunt. 14. Cum Lechum veniret, et Philistæi eum magno clamore exciperent, sentit robur extraordinarium, quo præditus erat, et funes, quibus brachia ejus constricta erant, ut fila igni admota decidunt. 15. Tunc maxillam asini adhuc recentem forte obviam arripit, atque ea mille homines interficit. 16. Quo facto dicit: maxilla asini unum duosve acervos prostravi, *c*) maxilla asini mille homines

c) In verbis textus בִּלְחִי הַחֲמוֹר חֲמוֹר חֲמֹרָתָיִם est Antanaclasis s. Dilogia, nam חמור *asinum* et *acervum* notat. Equidem arbitror puncta Masoretica posse h. l. retineri, quanquam antiquiores interpretes alia subjecerint. οἱ ό habent: ἐν σιαγόνι ὄνου ἐξαλείφων ἐξήλειψα αὐτὰς, qua versione non putem, quod *Bocharto* (in Hieroz. P. I. Lib. II. Cap. 15. p. 199.) videtur, eos legisse הָרוֹב חֲרַבְתִּים sed iisdem literis alia puncta dederunt חָמוֹר הֲמַרְתִּים. Sic quoque Syrus verbum expressit: *maxilla asini acervos cumulavi ex eis:* et Chaldæus: *projeci eos acervos.* Quæ lectio etiam recentioribus quibusdam interpretibus placuit. *Hubigantio* ad h. l. et *Verschuir* in Diss. philol. exeget. p. 177. Sed recepta lectio minime difficilis videtur, si verbum ex posteriori membro ad prius referatur.

mines percussi. 17. Atque hæc locutus abjicit maxillam e manu; hinc ille locus vocatur Ramatlechi (h. e. *projectio maxillæ*). 18. Deinde, cum gravi siti laboraret, ad Deum sic precatur: tu quidem tantam per me salutem præstitisti, jam vero siti moriar et in manus istorum præputiatorum incidam. 19. Tunc fidit Deus petram illam obtusam, quæ Lechi est, et aqua emanavit. Qua hausta vita ei rediit et recreatus est. Hinc fons ille nomen accepit Encore (h. e. *fons invocantis*), qui etiamnum Lechi est. 20. Præfuit autem Israelitis Philistæorum temporibus viginti annos.

CAPUT XVI

Simson Gazæ apud meretricem pernoctans, cum jam captus a Philistæis crederetur, oppidi portas evulsas transfert in vicinum montem. 1—3. Deinde Delilæ se tradit. Hæc a Philistæis pecunia corrupta blanditiis suis, aliquoties ab eo delusa, tandem expiscatur causam roboris portentosi, 4—17. tonsis igitur capillis vincitur a Philistæis, excæcatur, et in pistrinum detruditur, 18—22. Cum capilli iterum ei succrevissent, deductus in ædem, in qua Philistæi convenerant, dejicit columnas quibus domus superstructa erat, atque hujus ruina una cum magna Philistæorum multitudine opprimitur, 23—31.

1. Aliquando cum Simson Gazam venisset, videt ibi mulierem meretricem, ad quam divertit. 2. Gazenses hac de re certiores facti undique ei insidias struunt

ſtruunt in oppidi portis, cæterum totam noctem quieti tranſigunt, ſperantes orta luce eum interficere. 3. Simſon autem ad mediam noctem concumbit, qua ſurgit et prehendit valvas portæ, easque cum ambobus poſtibus et repagulis evulſas et humeris ſuis impoſitas transfert in faſtigium montis, qui eſt e regione Hebronis. — 4. Poſtea adamavit mulierem quandam in valle Sorek, cujus nomen erat Delila. 5. Ad hanc veniunt Philiſtæorum principes, eique perſuadent, ut blanditiis ex eo eliciat, in quo ſita ſit tanta ejus fortitudo, et qua ratione ſubigi poſſit et vinciri: promittunt ſinguli millenos et centenos ſiclos argenteos. 6. Igitur Delila *aliquando* Simſoni dicit: Indica, quæſo, mihi, in quo tantum tuum robur ſitum eſt, et qua ratione conſtringi et ſubigi potes. 7. Reſpondet Simſon: ſi me ligarent ſeptem chordis humidis necdum areſactis, infirmus fierem aliisque hominibus ſimilis. 8. Igitur principes Philiſtæorum ad eam afferunt ſeptem chordas recentes nondum ſiccatas, quibus Simſonem vincit, 9. atque inſidiis in conclavi ſuo abditis dicit ei: Philiſtæi tibi imminent Simſon. Tum chordas illas rumpit, uti filum ſtupeum rumpi ſolet igni admotum, nec ratio roboris ejus cognita fuit. 10. Tum Delila Simſoni dicit: en! mihi illuſiſti et mentitus es, jam vero indica mihi, quomodo poſſis ligari. 11. Si

me constringerent, inquit, funibus novis operi nondum adhibitis, debilis fierem uti alii homines. 12. Ita igitur hujusmodi funibus eum constringit, et dicit: Philistæi tibi imminent, Simson! (latebant etiam insidiatores in conclavi) tunc funes istos in brachiis rumpit ut fila. 13. Hac quoque vice me delusisti mendaciis, queritur Delila, indica mihi, quomodo possis ligari? Si septem, inquit, capitis mei cincinnos licio intexueris et clavo parieti adfixeris, debilis ero ut alii homines. 14. Cum igitur dormiret, Delila septem cincinnos capitis ejus licio implectit a) et clavo parieti affigit, et dicit: Philistæi tibi imminent Simson. Tum ille somno expergefactus evellit clavum textorium cum licio. 15. Jam Delila: quomodo dicis me a te amari, cum animo

a) Hæc quæ minoribus literis impressa sunt, non leguntur in textu hebraico, sed in versione græca LXXvirali. Quanquam nolim cum *Hubigantio* defendere, ea ex textu errore scribarum excidisse, quoniam ex multis aliis locis constat, scriptorem nostrum interdum omittere quædam, quæ ex contextu facile possunt suppleri, atque fieri potuit, ut librarius hæc quæ deesse videntur versioni insereret: tamen quoniam ad perspicuitatem faciunt, versioni statim adjeci. Vulgatus interpres habet priora ad vers. 13. *et clavum his circumligatum terræ fixeris, infirmus ero. 14. Quod cum fecisset Delila, dixit ad eum* rel. Similiter Arabs. Sed videntur ista omnia a recentiori manu addita. Syrus et Chaldæus cum textu recepto consentiunt.

animo in me fis prorfus alieno? Tribus vicibus me delufifti, neque indicafti, quæ ratio fit tantæ tuæ fortitudinis. 16. Cum vero eum quotidie precibus fuis urgeret et molefta effet, tædio fere enectus 17. omnem fuum animum ei aperit. Novacula, inquit, capiti meo nunquam admota eft, quod Deo dicatus fum inde ab utero materno. Si tonfus fuero, recedet a me robur meum et debilis ero ut omnes homines. 18. Jam vero intelligebat Delila, omnem animum fuum fibi aperuiffe, mittit igitur arceffitum Philiftæorum principes et rogat, ut hac tantum vice veniant, quod ille plane animum fuum fibi *b*) patefeciffet. Veniunt igitur Philiftæorum principes fecum ferentes pecuniam. 19. Illa vero ei in finu fuo confopito, adhibito tonfore detondet feptem capitis cincinnos. Quo facto potuit eum fubigere, quod robur ejus ab eo recefferat. 20. Nam cum exclamaret: inftant tibi Philiftæi, Simfon, hic experrectus e fomno volebat uti antea elabi et perrumpere, nefciens donum divinitus fibi conceffum fe amififfe. 21. Philiftæi igitur eum comprehendunt et effoffis ocu-

b) Lectioni textuali לָהּ *ei* marginalem לִי *mihi* præferendam effe probant cum verfiones antiquæ omnes, tum 56 Codices a *Kennicotto* citati. cf. *Lilienthal* in Comment. crit. p. 193. Admittit tamen illa quoque explicationem. Tunc enim verba effent nuncii quæ Philiftæis diceret.

oculis abducunt Gazam duabusque catenis æneis vinctum molam trudere in carcere cogunt. — 22. Renascente jam ejus cæsarie ex tonsura, 23. Philistæorum principes convenerant ad solenne sacrificium in honorem Dagonis Dei sui celebrandum, quoniam, uti sibi persuadebant, Simsonem hostem suum sibi tradidisset. 24. Igitur cum populus istud idolum suum videret, laudant illud, quod hostem suum, qui terram suam adeo vastasset totque suorum interfecisset, manibus suis tradidisset. 25. In illa animorum hilaritate jubent evocari Simsonem, ut eis ludibrium præbeat. Qui cum e carcere esset adductus, inter columnas eum constituunt et illudunt. 26. Tum Simson a puero, qui manu eum ducebat, rogat, ut se ad columnas contrectandas, quibus ædes superstructa sit, ducat, ut eis inniti possit. 27. Erat autem templum refertum viris et fœminis; omnes Philistæorum principes eo convenerant, et ex tecto circiter tria millia utriusque sexus spectabant, quomodo Simson ludibrio habebatur. 28. Tum hic sic ad Jovam precatur: Memor sis mei, domine Jova, meque hac tantum vice confirma, o Deus, ut ultionem hanc unam sumam in Philistæis propter ambos oculos meos *mihi effossos*. 29. Et amplexus duas columnas medianas, quibus ædes sustinebatur, alteram dextra, alteram sinistra manu, dum eis innitebatur, 30. dicit:

cit: mori cupio cum Philiſtæis. Simul omni vi ſeſe inclinat. Tunc corruit ædes in principes et univerſum populum in ea congregatum, ut plures eſſent, quos in morte occideret, quam quos in vita ſua interfeciſſet. 31. Veniebant deinde fratres ejus et familia paterna, eumque ſublatum ſepelierunt inter Sorgam et Eſchtaolem in ſepulcro Manoæ, patris ſui. Præfuit autem Iſraelitis viginti annos.

CAPUT XVII

Micha ex pecunia, quam matri ſuæ furatus fuerat et hæc ei donaverat, ſimulacrum fingit, et cultum idololatricum domi ſuæ inſtituit; cui Levita forte advena initiatur. a)

1. Fuit

a) Quæ inde ab hoc capite usque ad finem libri leguntur, ab alio ſcriptore appendicis loco eſſe addita, a pluribus interpretibus eſt obſervatum. Quinam ille fuerit, tam parum conſtat, quam qui priorem libri partem compoſuerit. Poſteriorem tamen eum fuiſſe, perquam probabiliter colligitur ex formula illa ei admodum familiari: *non erat rex Iſraelitis, quisque pro lubitu agebat*, Cap. 17, 6. 18, 1. 19, 1. 21, 25. quæ manifeſte docet ejus ætate Iſraelitas reges habuiſſe. Porro, ejus tempore *ædes Dei* non amplius erat *Silunte*, Cap. 18, 31. ex quo ſequitur, eum poſt Davidis tempora vixiſſe, qui arcam Dei in Sione collocaverat. Tandem abductionis decem tribuum in captivitatem aſſyriacam mentionem facit Cap. 18, 30. de quo plura ad illum locum.

1. Fuit vir quidam in regione montana Ephraimitarum nomine Micha. 2. Is faſſus eſt matri ſuæ, centum et mille ſiclos argenteos nuper ei ablatos, propter quos ipſo audiente mala imprecata eſſet *furi*, ſe ſurripuiſſe. Jova tibi ſit propitius, mi fili, reſpondebat mater. 3. Et cum ei pecuniam illam reddere vellet, dixit, eam a ſe Jovæ conſecratam eſſe pro eo ad ſculptum et fuſum ſimulacrum, igitur nolle ſe eam pecuniam ab eo accipere. 4. Sed tamen ille reſtituit. Tunc mater ducentos illius pecuniæ ſiclos dedit aurifabro. Is fecit ex iis ſculptum et fuſum ſimulacrum, quod in ædibus Michæ fuit collocatum. 5. Atque ſic habebat ille Micha ædiculam: fecit enim propterea veſtes ſacerdotales et lares, atque unum filiorum ſuorum his ſacris initiavit,

locum. cf. Cel. *Eichhorn* in Introduct. ad Vet. Teſt. P. II. p. 493. Res geſtæ autem quæ in his Capitibus narrantur, incidunt in tempora longe priora, antequam judices ſic dicti Iſraelitis præeſſe inciperent, h. e. non ita longe poſt mortem Joſuæ. Nam Cap. 18, 1. quærunt Danitæ ſibi hæreditatem, ibid. v. 30. Jonathan, nepos Moſis, ſacerdos eligitur, Cap. 19, 11. negatur, Iſraelitas habitare Hieroſolymæ, cum tamen eam occupaſſe et incoluiſſe dicantur Cap. 1, 21. Tandem Cap. 20, 28. Pineaſi Eleaſaris filii mentio fit, cujus ætas quoque in tempora poſt Joſuam proxima incidit.

tiavit, ut eo ſacerdote uteretur. 6. Illis temporibus Iſraëlitæ regem non habebant, hinc quisque fecit, quod ſibi probabatur. 7. Eodem illo tempore juvenis quidam Levita Bethlehemo Judææ, quod eſt tribus Judaicæ, *b*) ubi peregrinatus fuerat, 8. profectus eſt ad alias ſedes forte obvias ſibi quærendas. Is venit in montana Ephraimitarum ad ædes Michæ. 9. Quærit ex eo Micha, unde veniret? reſpondit ille: ſe Levitam eſſe, *venire* Bethlehemo Judææ, atque alias ſedes ſibi quærere, quas fortuna offerret. 10. Tunc Micha eum rogat, ut apud ſe maneat ſibique præceptoris et ſacerdotis loco ſit, velle ſe ei dare decem ſiclos argenteos quotannis, veſtitum duplicem et victum. 11. Accipit conditionem Levita libenter, et manet apud Micham, a quo inſtar filii habebatur. 12. Sacris ſuis eum

b) Verba textus מִמִּשְׁפַּחַת יְהוּדָה prorſus redundant, ſive ad Bethlehemum ſive ad Levitam referantur. Ab altero Bethlehemo in tribu Sebulon jam ſatis diſtinctum eſt, quod Bethlehem *Judæ* vocatur. Levita autem non potuit eſſe e tribu Juda, et quod nonnullis interpretibus in mentem venit, ejus matrem fortaſſe ex illa tribu fuiſſe, eſt contra uſum loquendi Hebræorum, qui non ſolent de materno genere origines derivare. Videntur eſſe gloſſema quacunque de cauſa margini adſcriptum, et deinde, ut alia, textui inſertum. Omittit ea Syrus et *οἱ ό* in Cod. Vat. ſed habet Cod. Alex.

eum ut facerdotem initiat, et fic vivebat juvenis in ædibus Michæ, 13. qui fperabat Jovam fibi haud dubie benefacturum, quod Levitam facerdotem haberet.

CAPUT XVIII

Mittunt Danitæ coloniam in regionem feptentrionalem, quæ Laifam aggreditur et occupat. In itinere ex aedibus Michæ fimulacra auferunt, Levitam fecum abducunt et Laifæ cultum idololatricum inftituunt, in quo ille et pofteri ejus diu facerdotio funguntur.

1. Cum Ifraelitæ nondum regem haberent, familiæ quædam Danitarum fedes fibi quærebant ad habitandum, quoniam nondum poffeffiones acceperant inter reliquas tribus. 2. Miferunt igitur Danitæ de tribu fua quinque homines, viros fortes ex Sorga et Efchtaole ad regionem explorandam. Qui ex mandato, quod acceperant, venerunt in montana Ephraimitarum ad ædes Michæ, ibique pernoctarunt. 3. Cum fic juxta ædes illas verfarentur, agnoverunt vocem juvenis illius Levitæ. Convenerunt igitur eum et percontati funt ab eo, quis eum huc deduxiffet? quid hic ageret aut haberet? 4. Tunc ille eis narravit, quid fibi feciffet Micha, et quod fe conduxiffet ut ejus effet facerdos. 5. Rogarunt deinde eum, ut Deum confuleret, num iter quod ingreffi

effent

essent, felicem sit successum habiturum. 6. Respondit illis sacerdos: felices eos futuros esse, Deum favere eorum itineri. 7. Cum illinc discessissent quinque isti viri, venerunt Laisam, viderunt oppidanos securos esse, vivere ex legibus et institutis Sidoniorum, tranquillos et tutos, neminem alii nocere, regnum esse hæreditarium, remotos vivere a Sidoniis, nec quidquam habere cum aliis negotii. 8. Redierunt igitur ad populares suos, a quibus interrogati, quid egissent? 9. eos hortati sunt ut expeditionem susciperent, regionem esse perquam bonam, ne igitur dubitarent aut differrent eam invadere et occupare. 10. Homines, quos aggressuri essent, securos esse, terram spatiosam, Deum haud dubie eam ipsis tradidisse, locum esse nulla re, quam quidem terra proferat, carentem. 11. Igitur profecti sunt de tribu Danitarum Sorga et Eschtaole homines sexcenti armis instructi, 12. atque castra posuerunt juxta Kiriathjearimum in Judæa. Hinc ille locus etiamnum vocatur Machane Dan (h. e. *castra Danis*) prope Kiriathjearimum. 13. Illinc progressi in montana Ephraimitica venerunt ad domum Michæ. 14. Hic quinque illi viri, qui ad explorandam regionem Lajisensem missi fuerant, narrant contribulibus suis, esse in illis ædibus vestitum sacerdotalem, lares, sculptum et fusum simulacrum, ipsi viderint quid facere vellent. 15. Illi deflexerunt

L huc,

huc, veneruntque ad ædes juvenis iſtius Levitæ, *ſive potius* ad ædes Michæ, eumque ſalutarunt. 16. Sexcenti illi de tribu Danitarum armis inſtructi ſubſtiterunt ad introitum portæ, 17. et quinque tantum iſti viri, qui ad explorandam terram miſſi fuerant, domum ſunt ingreſſi, atque abſtulerunt ſculptum iſtud ſimulacrum, cum veſtitu ſacerdotali, laribus et fuſa imagine, dum ſacerdos ad portam ſtabat apud ſexcentos illos homines armatos. 18. Cum vero iſta omnia ex ædibus Michæ auferrent, interrogavit ſacerdos, quid hic agerent? 19. Juſſerunt ut taceret, manum ori imponeret, ipſos ſequeretur, doctor et ſacerdos eorum futurus. Num præſtaret in ædibus unius viri ſacerdotem eſſe, an apud tribum aut gentilitatem Iſraeliticam? 20. Placuit hoc ſacerdoti, atque cum veſtitu ſacro, laribus et ſimulacro in medium agmen ſe recepit. 21. Quo facto diſceſſerunt, et liberos, pecudes et facultates ſuas præmiſerunt. 22. Cum jam longe eſſent ab ædibus Michæ progreſſi, hujus vicini ab eo convocati perſecuti ſunt Danitas 23. magno clamore ſublato. Hi converſi quæſiverunt ex Micha, quid eſſet quod tantopere poſt eos clamaret? 24. Tum ille: deum quem mihi feceram abſtuliſtis, ut et ſacerdotem; quid mihi reſtat? et vos quæritis, quid mihi velim? 25. Danitæ ei reſponderunt: noli nos his tuis ſermonibus perturbare, ne forte offendas aliquos facile

facile irritabiles, atque ita ipse caufa fis, quod pereas cum familia tua. 26. Atque fic iter fuum funt profecuti. Micha vero cum videret eos fibi prævalere, etiam domum rediit. 27. Illi cum apparatu facro, quem Micha fibi fecerat, eiusque facerdote venerunt Laifam ad populum tranquille et fecure viventem, quem gladio interfecerunt, oppidum vero combufferunt 28. nemine defendente, quoniam nimis remotum erat a Sidoniis, neque cum aliis negotia ei intercefferant. Situm fuit in valle Betrechobenfi. Deinde oppidum reftaurarunt et incoluerunt, 29. nomenque Danis dederunt ex progenitore fuo Dane filio Ifraelis, antea vero Laifa vocabatur. 30. Simulacrum vero illud Michæ inter fe erexerunt, et facerdotes habuerunt Jonathanem filium Gerfchomi, nepotem Manaffis *a*), ejusque pofteros usque ad illud tempus, quo

incolæ

a) Nomen מְנַשֶּׁה quod in textu legitur habet נ fufpenfum, ex inepta Judæorum κρίσει, quæ in Talmude narratur, hunc Jonathanem fuiffe nepotem Mofis. Sed quoniam ignominofum effet Mofi habuiffe filium impium, literam נ imponi ad indicandum, Jonathanem iftum dignum effe, qui potius pro filio Manaffis, regis illius idololatræ, quam Mofis habeatur. Quam abfona fit illa ratio, non opus eft ut oftendatur. Quæftio mere critica eft; ex Codd. igitur decidenda. Jam vero omnes verfiones antiquæ, οἱ ό, Syrus, Arabs, Chal-

incolæ captivi abducebantur. *b*) 31. Toto illo tempore, quo facrarium Dei Silunte fuit, Danitæ fimulacrum illud Michæ coluerunt.

CAPUT

Chaldæus confentiunt in lectione *Manaffis*, præter Vulgatum f. Hieronymum, qui habet *filii Moyfi*. Neque etiam Codd. hebræos his Talmudiftarum ineptiis affentiri docet *Kennicotti* Codd. collatio, in qua plus quam triginta Codd. citantur, in quibus nomen illud מנשה fine ifta mutatione extet. Quam igitur veram effe lectionem putem, quæ etiam aliis rationibus defendi poteft. Cf. *Lilienthal* in Comment. crit. p. 194. *Clericus* et *Hubigantius* ad h. l.

b) Fateor in explicanda temporis determinatione in hoc et fequenti verfu neutram interpretum fententiam mihi fatisfacere. Alii intelligunt abductionem arcæ a Philiftæis, qua occafione dicunt multos illius regionis incolas fimul effe abductos. Sed de eo nihil legitur in hiftoria, neque admodum probabile videtur, quoniam nimis remoti erant hi Danitæ in extremis Palæftinæ terminis ab illo cum Philiftæis bello. Alii igitur abductionem decem tribuum in captivitatem Affyriacam intelligunt. Sed tunc miror iftam iconolatriam non detectam fuiffe a Samuele, Davide, Salomone, et fublatam. At iterum urget *Clericus* remotionem loci et quod particularis fuerit tantum ifte cultus, unius oppidi non ita magni.

CAPUT XIX

Gibeenses pellicem Levitæ stupro corrumpunt, qui propterea vindictam Israelitarum provocat.

1. Iisdem temporibus, quibus Israelitæ nondum reges habebant, Levita quidam, qui commorabatur in extremis partibus regionis montanæ Ephraimiticæ, pellicem sibi duxerat Bethlehemo Judææ ortam. 2. Hæc ejus pertæsa *a*) eum deseruerat redieratque ad patrem suum Bethlehemum. Cum jam quatuor menses ibi fuisset, 3. secutus est eam maritus, ut blandis verbis eam sibi reconciliaret et reduceret. Secum habebat servum et par asinorum. Mulier introduxit eum in

a) Lectio recepta est וַתִּזְנֶה עָלָיו *et scortata est apud eum*, pro qua Chaldæus habet: וּבְסַרַת עֲלוֹהִי *et contemsit eum*, et legisse videtur levi literarum mutatione תִּבְזֶה עָלָיו. In versione græca duplex lectio est, utraque diversa ab hebræa. Nam Cod. Vat. habet *καὶ ἐπορεύθη ἀπ' αὐτοῦ*, quam Vulgatus videtur expressisse: *quæ reliquit eum.* Sed Cod. Alex. *καὶ ὠργίσθη αὐτῷ*, quæ etiam esse posset lectio תִּבְזֶה vel, quod *Hubigantius* vult, תִּזְעַף. Syrus et Arabs receptam lectionem exhibent. Mihi quidem valde probabilis videtur lectio interpretis Chaldæi et *τῶν ό*, תִּבְזֶה, quoniam vers. 3. narratur, virum illum omnem operam dedisse ut mulierem placaret et ad se reduceret; quod non fecisset, si eam fidei conjugalis violatæ ream novisset.

domum patris sui, atque hic de ejus adventu lætatus est. 4. Retinuit eum socer, pater puellæ, ut apud se maneret tres dies, ederet et biberet et pernoctaret. 5. Quarto die mane discessum pararunt. Sed pater puellæ rogavit generum suum, ut antea cibo sumto animum recrearent et deinde proficiscerentur. 6. Ambo igitur accubuerunt, et cum cibum una sumsissent, placeat tibi, inquit pater puellæ, ut apud me pernoctes et bono animo sis. 7. Sed surrexit iter ingressurus. Cum vero socer insisteret precibus, mansit hac quoque nocte apud eum. 8. Quinto tandem die denuo discessum paravit, tum rursus pater ei persuasit, ut antea aliquid comederet, et sic inter prandendum cunctati sunt donec dies inclinaret. 9. Tum homo surrexit ut proficisceretur cum pellice sua et servo. Hic socer rursus rogavit, ut, cum dies jam ad vesperam vergeret, hac quoque nocte maneret, finem jam diei instare, pernoctet apud ipsum nihil veritus, postridie mane surrecturi domumque perrecturi. 10. At noluit homo manere, sed profectus est venitque versus Jebusam, quæ est Hierosolyma, cum pari asinorum clitellatorum et pellice sua. 11. Erant jam prope Jebusam, et dies valde inclinabat. Tum servus suasit hero suo, ut ad istud Jebusitarum oppidum diverterent, ibique pernoctarent. 12. Hic vero negavit se ad oppidum peregrinum, quod non sit Israelitarum, diver-

diverfurum effe, fed perrecturum Gibeam. 13. Simul juffit ut fervus operam daret, quo ad unum iftorum locorum pervenirent, et Gibeæ aut Ramæ pernoctarent. 14. Perrexerunt igitur atque ipfo cum occafu folis Gibeam venerunt, quod eft oppidum Benjaminitarum. 15. Eo igitur ad pernoctandum diverterunt, et cum nemo effet, qui eis hofpitium præberet, in platea oppidi confederunt. 16. Sed en! fenex ab opere rure venit vefpere, qui quidem in regione montana Ephraimitica natus erat, fed Gibeæ commorabatur, oppidani autem ipfi erant Benjaminitæ. 17. Hic igitur cum videret in platea viatorem, quæfivit ab eo, quo tenderet, unde veniret? 18. Refpondit: venimus Bethlehemo Judææ, atque ad extrema montana Ephraimitarum, unde ego fum, proficifcimur. Ad facrarium Jovæ me conferam, nec eft quisquam qui me domo excipiat. 19. Stramen et pabulum habemus afinis noftris, panem quoque et vinum mihi et huic fœminæ et fervo qui nobiscum eft, nulla re caremus. 20. Bene eft, inquit fenex, omnem tuam inopiam ego explebo, modo in platea ne pernoctes. 21. Tunc introduxit eum domum fuam atque afinis pabulum præbuit, et lotis hominum pedibus cibum ceperunt. 22. Dum hi fic animos fuos exhilarabant, en! oppidani, homines perditi, domum circumdederunt, atque fores pulfantes flagitarunt a fene patre familias, ut educeret homi-

 nem

nem illum, qui apud se divertisset, ut eum corrumperent. 23. Tum hic ad eos egressus his verbis locutus est: nolite quæso, fratres, nolite tam impie agere, siquidem hic homo domum meam tanquam in hospitium venit, ne tantum scelus admittatis. 24. Sed filiam virginem habeo et ille pellicem, has ego ad vos educam, has corrumpite *b*) aut facite eis ut lubet; in hominem autem illum, absit ut hujusmodi flagitium committatis. 25. Sed noluerunt eum audire. Igitur ipse *Levita* pellicem suam ad eos foras eduxit, quam corruperunt et illuserunt tota nocte usque ad mane, tandemque sub auroræ ortum dimiserunt. 26. Venit igitur mulier paulo ante tempus matutinum, et ad fores domus, in qua maritus suus erat, concidit usque ad plenam lucem. 27. Maritus mane aperiens fores domus iter suum ingressurus vidit hic pellicem suam jacentem manibus limini impositis. 28. Surge, inquit, abea-

b) Pro utroque אוֹתָם, quod in textu legitur, ex regulis grammatices utique legendum esset אוֹתָן, et pro sequenti לָהֶם, לָהֶן. Sed tamen *Kennicottus* tot Codicibus collatis in uno tantum Berolinensi, numero 150 signato, invenit אוֹתָן, et in duodecim aliis לָהֶן. Nimirum Hebræi in servando genere tam parum ἀκριβεῖς fuerunt quam Arabes, quod ex exemplis compluribus constat. Cf. *Glassii* Phil. S. p. 161. seqq.

abeamus; ſed non reſpondit. Tum illi eam aſino impoſuit atque ad locum ſuum revertit. 29. Cum domum veniſſet, cultro cadaver pellicis ſuæ membratim in duodecim fruſta diſſecuit, quæ per omnes Iſraeliticæ terræ partes transmiſit. 30. Quod qui vidit, negavit huiusmodi ſcelus patratam eſſe inde ab eo die, quo Iſraelitæ ex Aegypto emigrarunt, usque in præſentem. Rem perpendite et adhibito conſilio decernite.

CAPUT XX

Bellum Benjaminitis ſceleris auctores tradere recuſantibus ab undecim tribubus infertur, 1 — 17. Quod ab initio quidem ab his minus feliciter geritur, poſtea vero Benjaminitis fit exitiale 18 — 48.

1. Quo nuncio commoti Iſraelitæ convenerunt unanimi conſenſu a Dane usque ad Berſebam et regio Gilead coram Jova in monte alto, a) 2. in quo populi Deo ſacri conventu omnes proceres, omnes Iſraelitarum tribus præſentes erant, quadringenta peditum millia, qui arma ferre poterant. 3. Qua de re certiores facti ſunt Benjaminitæ. Principio quæſiverunt Iſrae-

a) hebr. הַמִּצְפָּה Aliis eſt nomen proprium urbis in confinio Judæ et Benjaminis. Cf. *Bachiene* in deſcriptione Palæſtinæ P. II. Vol. II. p. 232.

Israelitæ, qua ratione scelus istud esset patratum. 4. Tum Levita ille maritus mulieris necatæ ita exorsus est: Ego cum pellice mea Gibeam Benjaminitarum veni ad pernoctandum. 5. Noctu oppidani domum in qua eram aggrediebantur, me volebant interficere, pellicem vero ad mortem usque constuprabant. 6. Hanc ego membratim dissecui et *frusta* per omnes terræ Israeliticæ partes transmisi. Turpissimum enim scelus in gente Israelitica est commissum. 7. Jam vos præsentes estis omnes Israelitæ, deliberate et decernite quid faciendum sit. — 8. Tunc universus populus unanimi consensu hoc consilium ceperunt: neminem ad tentorium suum discedere debere, neminem domum repetere; 9. Belli autem gerendi adversus Gibeonitas rationem sic esse instituendam, sorte esse decernendum quinam pugnaturi sint; 10. Deinde denos ex centenis, centenos ex millenis, et millenos ex denis millenis seligendos esse, qui commeatum exercitui subministrarent, ut post adventum suum agere posset cum Gibea Benjaminitarum pro tanto ejus scelere, quod inter Israelitas commisisset. 11. Igitur cum universi Israelitæ conjunctim ad oppidum istud venissent, 12. miserunt certos quosdam homines ad Benjaminitas, *b)* qui eos propter istud

b) Pro שִׁבְטֵי בִנְיָמִן haud dubie legendum est שֵׁבֶט. Sic omnes

ſtud apud ipſos admiſſum ſcelus redarguerent, 13. et poſtularent, ut traderentur homines iſti perditiſſimi Gibeæ ad ſupplicium, ut ſic malum ex populo Iſraelitico tolleretur. Sed recuſarunt Benjaminitæ morem gerere contribulibus ſuis. 14. Imo omnes ex oppidis ſuis convenerunt ad bellum gerendum cum Iſraelitis. 15. Numerus illorum recenſitorum fuit ſex et viginti millia hominum armis inſtructorum, præter incolas Gibeae, quorum recenſiti fuerunt ſeptingenti, homines lectiſſimi. 16. In quo *Benjaminitarum* exercitu fuerunt ſeptingenti homines lectiſſimi ſiniſtra manu pro dextra utentes, funditores adeo exercitati, ut ne pilum quidem aberrarent. 17. Iſraelitarum vero exercitus præter Benjaminitas fuit millium quadringentorum arma ferentium et belli peritorum. 18. Hi omnes ad ſacrarium Dei convenerunt, eumque conſuluerunt, quinam ipſorum belli cum Benjaminitis gerendi initium facere deberent. Cum a Jova Judæi eſſent deſignati: 19. poſtridie mane omnes caſtra poſuerunt ad Gibeam, 20. atque acie contra Benjaminitas inſtructa, ut prœlium iis committerent, 21. hi quoque Gibea egreſſi duo et viginti millia

omnes antiqui interpretes legerunt. *Michaelis* vertit: *an alle Geſchlechter Benjamins.* Sed dubito an unquam שבט ſic dicatur.

millia Israelitarum eo die proſtraverunt. 22. At Iſraelitæ viribus reſumtis aciem iterum eodem loco, quo primo die, inſtruxerunt. 23. Nam lugentes in loco ſacro Jovam interrogarant, num iterum deberent prœlio decertare cum Benjaminitis popularibus ſuis, atque Jova juſſerat, ut eos aggrederentur. 24. Igitur ſecundo die cum eis ſunt congreſſi. 25. At Benjaminitæ, qui quoque Iſraelitis occurrerant, denuo duodeviginti millia proſtraverunt omnes armis inſtructos. 26. Tunc univerſus Iſraelitarum exercitus Dei ſacrarium adierunt, ibique ad veſperam usque coram Jova plorarunt et jejunarunt, holocauſta et expiatoria ei immolantes. 27. Simul eum conſuluerunt, (erat enim ibi tunc arca legis divinæ, 28. et Pineas Eleaſaris filius, nepos Aaronis, ſacerdotio fungebatur) num porro deberent exire dimicaturi cum Benjaminitis, popularibus ſuis, an a bello deſiſtere? Reſpondit Deus: exirent, cras velle ſe eos tradere. 29. Igitur Iſraelitæ inſidias ſtruxerunt circum Gibeam, 30. atque exercitum adverſus Benjaminitas eduxerunt, aciemque ad Gibeam formarunt, ſicuti antea. 31. Tunc Benjaminitæ obviam egreſſi ſunt, atque ab oppido paulo longius diſceſſerunt, cœperuntque inter Iſraelitas cædere ſicuti antea circiter triginta homines, in ſemitis, quarum altera Betelem, altera Gibeam ducit. 32. Hinc arbitrabantur profligatos jam eſſe Iſraelitas, uti

uti ab initio. Verum hi fugam tantum simularant, ut illos ab oppido in semitas abducerent. 33. *Quod cum factum esset*, constiterunt atque aciem iterum instruxerunt ad Baaltamarem, simul insidiæ proruperunt e locis suis ex collibus circa Gibeam. 34. Nimirum decem millia ex toto Israelitarum exercitu delecta, quæ Gibeam aggrediebantur; tunc acerrime pugnatum est. Sed Benjaminitæ non prævidebant calamitatem sibi imminentem. 35. Nam Jova eos Israelitis cædendos objecit, ita ut hi eo die quinque et viginti millia et centum interficerent, omnes armis instructos. — 36. *Nempe sic res peracta est: c)* Viderunt Benjaminitæ profligari Israelitas. Nam hi illis loco cedebant, quoniam insidiis fidebant, quas juxta Gibeam collocarant. 37. Hæ vero propere ad oppidum contenderunt, eoque occupato omnes incolas gladio trucidarunt. 38. Convenerant autem Israelitæ cum insidiatoribus de signo, *quod ipsis darent*, ut quam maximum possent ex oppido fumum excitarent. 39. Igitur cum Israelitæ in prœlio terga darent, atque Benjaminitæ inter eos jam nonnullos cæderent, triginta

c) Inde ab hoc versu repetita incipit prœlii descriptio. — Qui textum hebræum cum versione mea conferre velit, intelliget quam difficile sit hujusmodi pericopas propter morem narrandi Hebræorum simplicissimum sæpe perquam obscuras in aliam linguam salva perspicuitate transferre.

ta circiter homines, hi sibi persuadebant jam profligatos esse Israelitas, uti in prioribus prœliis. 40. Sed tunc fumus ex urbe ascendit, et Benjaminitæ, cum respicerent, viderunt totum oppidum flagrare. 41. Israelitæ vero, *qui fugam simularant*, sese converterunt, hinc Benjaminitæ perturbati sunt, cum viderent sibi jam malum imminere. 42. Igitur terga dederunt Israelitis in via versus solitudinem; verum et ibi ab hostibus *d)* sunt excepti. Nam ex oppidis occurrentes concidebant eos. 43. Sic Benjaminitæ undique cincti ab his, qui eos persequebantur, facile trucidati sunt usque ad partem orientalem Gibeæ, 44. et perierunt ex eis octodecim millia, qui omnes erant viri fortes. 45. *Reliqui* in fuga sese converterant versus solitudinem ad petram Rimmonem, e quibus passim in semitis concidebantur quinque millia, et ulterius persequentes usque ad Gideomum trucidabant adhuc duo millia. 46. Sic numerus omnium Benjaminitarum, qui eo die perierunt, fuit quinque et viginti millia hominum arma ferentium. 47. Sexcenti tantum fuga evaserunt ad solitudinem in rupem Rimmonem, ibique quatuor menses manserunt. 48. Israelitæ vero ab his

d) מִלְחָמָה verti *hostes*, quod tales erant qui ex oppidis occurrebant. Oppida intelligo deserti Judæ, de quo h. l. sermo est.

his conversi aggressi sunt etiam Benjaminitarum oppida, in quibus omnia, homines et pecudes, ferro trucidarunt, ipsa oppida tandem incenderunt.

CAPUT XXI

Poenitet Israelitas crudelitatis in Benjaminitas admissae In restaurationem tribus fere deletae sexcentis illis superstitibus de mulieribus prospiciunt, partim puellis Jabesi potitis, partim raptu virginum Silunte in festo solenni concesso.

1. Israelitae in monte illo alto *Siluntis* juraverant, neminem filiam suam ulli Benjaminitae in matrimonium esse daturum. 2. Igitur, cum exercitus ad sacrarium Dei convenisset, ibi omnes coram Deo usque ad vesperam sublatis vocibus vehementer fleverunt 3. et conquesti sunt, Jovam Israelitarum Deum permisisse, unam tribum jam in gente Israelitica desiderari. 4. Postridie mane exstructo altari, in quo holocausta et expiatoria immolant, 5. inquisiverunt, quinam de tribubus Israeliticis ad conventum in locum sacrum non venisset. Nam gravissimo jurejurando sancitum fuerat, poena capitis animadverti debere in eum qui non coram Jova in monte alto comparuisset. 6. Cum igitur Israelitae commiserarentur fortunam Benjaminitarum popularium suorum, dolerentque deletam esse unam tribum de gente sua, 7. *et solliciti essent*, quomodo

modo reliquis Benjaminitis de uxoribus profpici poffet, quoniam per Jovam juraffent, fe filias fuas eis nolle in matrimonium dare: 8. quæfiverunt, num quis de tribubus non interfuiffet facro conventui in monte alto? repertum eft, neminem Jabefo Gileaditico in caftra ad conventum veniffe. 9. Luftrato enim exercitu intellectum eft neminem incolarum iftius oppidi adeffe. 10. Tum mifit cœtus duodecim militum millia; quibus præcepit, ut incolas Jabefi Gileaditici, mulieres et parvulos gladio interficerent, 11. hac tamen cautione, ut mares tantum, et fœminas, quæ cum viro rem habuiffent, devoverent *a*) — 12. Inventæ autem funt inter Jabefenfes quadringentæ puellæ virgines virum non expertæ; quæ in caftra Siluntem (quod eft Cananææ oppidum) *b*) deductæ funt. 13. Quo facto mifit univerfus cœtus ad Ben-

a) Addunt οἱ ό, *τὰς δὲ παρθένους περιποιήσεσθε*, et Vulg. *Virgines autem refervate*. Quod additamentum non alienum videtur, quoniam in fequenti verfu narratur, has virgines in caftra effe deductas. Sed Syrus, Chaldæus et Arabs illa non legerunt. Cf. obfervat. ad Cap. 14, 10. *b*).

b) Horum verborum, quæ fane redundare videntur, rationem probabilem reddit *Clericus* hanc: ea addita effe non ut Siluntis fitus defignetur, fed ut opponatur fitui Jabefi, quod ultra Jordanum fitum erat, atque adeo extra terminos proprios terræ Cananææ.

Benjaminitas, qui ad petram Rimmonem *c*) *confugerant*, eisque pacem obtulerunt. 14. Cum rediissent, dederunt eis mulieres in matrimonium, quae ex Jabesensibus vivae erant conservatae. Sed ne sic quidem omnibus prospectum est. 15. Igitur cum populus misericordia Benjaminitarum commoveretur, et dolerent, Jovam scindi e tribubus Israeliticis unam permisisse, 16. quaesiverunt ex senioribus coetus, qua ratione reliquis quoque de uxoribus providere possent, deletis omnibus mulieribus Benjaminiticis? 17. Possessionem haereditariam hujus tribus servandam esse eis qui evasissent, ne integra tribus e gente Israelitica periret; 18. nec tamen se posse filias suas eis collocare, quod diras imprecati essent omnes, ei qui hoc faceret. 19. Tum illis in mentem venit festum quotannis Jovae celebrari Silunte sacrario Dei a septentrione, viae quae ab illo sacrario Sichemum ducit ab oriente, Lebonae autem a meridie. 20. Igitur consilium dederunt Benjaminitis, ut in vineis *illius loci* insidiarentur, 21. et quando viderent puellas Silunticas cum choris ad saltandum prodire, prorumperent ex vineis, et sibi quisque uxorem ex eis raperet et in terram Benjaminiticam discederet. 22. Quodsi deinde patres aut fratres *d*) earum

c) Cap. 20, 47.

d) Fratrum mentio fit, quod eorum erat inprimis saluti sororum suarum prospicere, cf. observat. ad Genes. 24, 50.

earum venirent, ut hac de re fecum contenderent, velle fe eos rogare, ut fibi condonarent eorum factum, *e*) quoniam non tot mulieres cepiffent in bello, ut fuam quisque haberet; ipfos autem dare eis non potuiffe *fuas filias*, nifi vellent culpæ rei fieri. 23. Benjaminitæ igitur ita fecerunt, atque ex faltantibus puellis tot quot erant ipfi rapuerunt; quo facto redierunt ad poffeffiones fuas et reftaurarunt oppida fua. 24. Eodem tempore etiam Ifraelitæ ad fuas tribus, gentilitates et patrimonia reverterunt. 25. Illis temporibus Ifraelitæ nondum reges habebant, quisque pro arbitrio fuo agebat.

e) Senfum horum verborum propter breviloquentiam fane difficilium, in quibus adeo Ill. *Michaelis* hæret, recte mihi videor indicaffe. Ad explicandam autem verfionem meam hæc obfervo: Affixum verbi חָנּוּנוּ refolvendum eft in præpofitionem feparatam חָנּוּ לָנוּ *gratificamini nobis* (de quo Idiotifmo vid. *Glaffius* p. 167.). אוֹתָם poteft per Enallagen ad virgines referri, vel ad juvenes, ut pro his immunitatem petant: de his in verfione explicavi. — Bellum intelligitur cum incolis Jabefi in Gileaditide. — נָתַן verbum activum hoc loco de facultate f. poteftate eft intelligendum. (*Glaffius* p. 197.) Propter jusjurandum quo fefe obftrinxerant, de quo verf. 1. et 18., non dare potuiffent filias fuas Benjaminitis.

RUTH

RUTH

CAPUT I

Elimelechus cum familia sua fame coactus Bethlehemo in regionem Moabitarum emigrat. Post patrem duo quoque ejus filii, qui Moabiticas mulieres duxerant, ibi moriuntur; harum altera Rutha cum socru sua Bethlehemum revertitur.

1. Cum judices *Israelitis* præessent, vir quidam Bethlehemo Judææ, fame illius regionis coactus, emigravit ut in Moabitide peregrinaretur, una cum conjuge sua et duobus filiis. 2. Nomen ejus fuit Elimelechus, conjugis Nooma, et duorum filiorum Machlon et Chilchon, Ephratæi, Bethlehemi Judææ *degentes*. Qui cum in Moabitide aliquandiu vixissent, 3. mortuus est Elimelechus Noomæ maritus. Sic sola superstes fuit cum duobus filiis suis. 4. Hi uxores sibi duxerunt Moabiticas, quarum altera Orpa, altera Rutha vocabatur. Postquam decem circiter annos ibi commorati fuerant, 5. ambo mortui sunt Machlon et Chilchon. Sic mulier duobus filiis et marito superstes 6. consilium cepit redeundi e Moabitide *in patriam*. Audierat enim Jovam populi sui habuisse

M 2 ratio-

rationem et de frumento ei profpexiffe. 7. Igitur e loco illo, ubi commorata fuerat, iter in Judæam ingreffa eft, comitantibus eam duabus nuribus fuis. 8. Tum his Nooma dixit: revertimini jam ad domum maternam, rependat vobis Jova pietatem, quam mortuis et mihi exhibuiftis. 9. Faxit Jova ut in novo conjugio felices vivatis. Simul eas exofculata hæ in lacrimas erumpentes, 10. immo vero, inquiebant, redibimus tecum ad populum tuum. 11. Ad hæc Nooma: redite quæfo, o filiæ meæ! quid me comitemini? num fpes mihi eft ut filios adhuc pariam, qui veftri poffint effe mariti? 12. Revertimini quæfo, filiæ meæ, nimis jam ætate provecta fum, quam ut viro nubam. Quodfi dicerem fpem mihi effe, ut hac ipfa nocte marito jungar et pariam filios, 13. an eftis expectaturæ donec adoleverint? an propter eos *quafi* occlufæ victuræ fine viris? Nequaquam, filiæ meæ. Ego quidem fum longe infelicior quam vos, nam Jova me graviter afflixit. 14. Tum illæ denuo plorarunt, tandem Orpa focrum fuam ofculata *revertit. a)* At Rutha

a) *οἱ ό* addunt: *καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὸν λαὸν αὐτῆς.* Quod fupplendum effe ex fequenti verfu apparet. Idem ex parte legerunt Syrus, qui habet: *et reverfa eft et abiit*, Arabs et Vulgatus: *ac reverfa eft*, ut faltem ex teftimonio horum interpretum excidiffet וְשָׁבָה quod tamen *Kennicottus* in nullo Cod. invenit.

tha ei adhærens mansit. 15. Cui Nooma dixit: en rediit fratria tua ad populares suos Deosque patrios, age sequere eam. 16. At Rutha: ne me urge, inquit, ut te relinquam aut a te discedam. Quocunque ibis, ego quoque ibo, ubi pernoctas, ego pernoctabo, tuus populus meus, tuus Deus meus erit. 17. Ubi morieris, ego moriar, ibique sepeliar. Jovam testor! una mors me a te divellet. 18. Igitur cum videret, eam animo obfirmato velle se sequi, dissuadere desiit, 19. et sic una *b*) iter facientes tandem venerunt Bethlehemum. Quarum adventu commotum est totum oppidum. Mulieres inprimis, num hæc Nooma sit, quiritantes. 20. At hæc eis respondit: Nolite me Noomam vocare, vocate me Maram, *c*) nam ingenti moerore me summum numen affecit. 21. Plena ego discessi et vacuam *d*) me Jova reduxit. Quid me vocatis Noomam? Nam Jova me afflixit, Deus summus

b) In textu recepto legitur quidem שְׁתֵּיהֶם sed *Kennicottus* in Codd. quamplurimis lectionem invenit regulis grammaticæ convenientem שְׁתֵּיהֶן Sed non item in reliquis hujus Cap. versibus 8. 9. 11. 13. in quibus genus non respondet subjecto, de quo sermo est. Igitur de his et similibus repetenda est observatio ad Jud. 19, 24. *b*) data.

c) Alludit ad significationem nominis sui. *Noomi* est *grata læta*, et *Mara* significat *amaram*, *tristem*, *afflictam*.

d) Retineo hebraica non obscura intellectu.

mus mihi fuit iratus. 22. Rediit autem Nooma cum Rutha Moabitide nuru ſua ex terra Moabitica, venitque cum ea Bethlehemum ſub initium meſſis hordeaceæ.

CAPUT II

Rutha ſpicas colligens forte venit in agrum Boaſi, affinis Noomæ et Ruthæ. Is eam humaniter excipit.

1. Habebat autem Nooma affinem quendam ex viro ſuo, hominem divitem e familia Elimelechi, nomine Boaſum. — 2. Tunc Rutha Moabitis a Nooma petiit, ut ſibi poteſtatem daret exeundi in agros et ſpicas colligendi apud eum qui ſibi id beneficii vellet concedere. Illa vero lubenter eam dimittit. 3. Venit igitur et collegit in agro quodam poſt meſſores: et caſu factum eſt, ut fundus hic eſſet Boaſi, qui erat e familia Elimelechi. 4. Tum ille *meſſores inviſurus* venit Bethlehemo, et poſtquam eos ſalutarat et hi eum reſalutarant, 5. interrogavit famulum meſſoribus præfectum, cujus eſſet hæc puella? 6. Hic reſpondit: puellam eſſe Moabiticam, quæ cum Nooma ex Moabitis rediiſſet: 7. eam petiiſſe, ut ſibi concederetur, inter manipulos poſt meſſores ſpicilegium facere, opus feciſſe continuo ex quo mane veniſſet, et modo paululum in tugurio confediſſe. 8. Tum Boaſus ad Rutham: audisne, filia, ne eas in

in alium agrum ad colligendum, neque hinc discedas, sed adhære ancillis meis. 9. Vide quo in agro metent, eo eas sequare, ego vetabo servis, ne te offendant: quando sitis, abi ad vasa et bibe aquam quam servi hauserunt. 10. Tum illa in faciem procumbens humillime eum salutavit et dixit: equidem immerito tantam a te benevolentiam experior, qua me, peregrinam, dignaris. 11. Respondit Boasus: indicata sunt mihi omnia quæ fecisti socrui tuæ post mortem mariti tui, quod relictis parentibus tuis et patria te contuleris ad populum tibi antea ignotum. 12. Rependat tibi Jova quod fecisti, magnumque ab eo, Israelitarum Deo, præmium consequare, quod ad tutelam ejus confugisti. 13. Agnosco, inquit Rutha, tuam erga me benignitatem, domine, nam me consolatus es et metu levasti, cum tamen nec uni ancillarum tuarum possim comparari. 14. Sub tempus cibi capiundi jussit eam Boas accedere, et una cibum sumere et panem aceto intingere. Igitur consedit ad latus messorum, et ille porrexit ei frumentum tostum, ut ad satietatem edere posset et superesset. 15. Quo facto surrexit ad spicilegium faciendum. Hic jussit Boasus servis, ut sinerent eam quoque inter mergites colligere, neque eam prohiberent; 16. immo ut ex manipulis detraherent eique ad colligendum relinquerent, nec ullo modo eam offende-

 rent.

rent. 17. Sic ſpicilegium fecit usque ad veſperam. Quod cum excuſſiſſet, habuit fere Epham hordei. 18. Cum hac redit ad oppidum, et ſocru quæ collegerat intuente depromſit etiam reliquias ciborum et dedit. 19. Tunc ſocrus quærit, ubi hodie collegiſſet et operata eſſet, bene ſe precari ei qui hunc in ipſam favorem oſtendiſſet. Illa igitur ſocrui narrat, apud quem opus feciſſet, nomen ejus eſſe Boaſi. 20. Ad hæc Nooma nurui dixit: faveat ei Jova, quod benevolentiam ſuam non detraxit neque vivis neque mortuis. Simul ei exponit virum illum eſſe ſibi affinem et unum ex redemtoribus. *a)* 21. Tum Rutha Moabitis, præcepit mihi, inquit, ut manerem apud *b)* puellas ejus usque ad finem meſſis. 22. Sane, reſpondit Nooma Ruthæ nurui ſuæ, melius eſt mea filia, ut puellas ejus comiteris, ne forte te in alio fundo offendant. 23. Igitur manſit apud puellas

Boaſi

a) Qui nempe ex lege debebat in matrimonium ducere viduam fratris aut affinis ſine prole mortui. Lex extat Deut. 25, 5—10. cf. *Michaelis* in Jure Moſ. P. II. p. 186.

b) In textu eſt עִם הַנְּעָרִים *cum pueris*, h. e. ſervis, pro quo haud dubie eſt legendum עִם הַנְּעָרוֹת *cum puellis*. Sic quoque legerunt *οἱ ό, μετὰ τῶν κορασίων*. Sic quoque ſtatim verſu ſequenti explicatur; cf. v. 8. Et tamen Chaldæus, Syrus et Arabs habent *cum ſervis*. Vulgatus ambigue: *meſſoribus ejus*.

Boafi et fpicilegium fecit usque dum absoluta effet meffis hordeacea et triticea, tunc *iterum* apud focrum fuam commorata eft.

CAPUT III

Rutha ex confilio Noomæ Boafi, ut redemtoris, nuptias petit. Quas hic ei promittit, fi alius propior jure fuo uti nolit.

1. Quo facto Nooma focrus ei dixit: Equidem, mea filia, opto falutem tuam atque ut bene tibi fit, 2. Jam vero Boafus, affinis nofter, is, cum cujus puellis tu fuifti, hac nocte in area hordeum eft ventilaturus. 3. Tu igitur lava et unge te. Indue veftes tuas cultiores, a) et fic abi ad aream. Sed cave, ne te videat antequam cibum et potum fumferit. 4. Si cubitum difcedet, obferva locum, ubi cubabit. Hunc deinde adito et cubato. Tum tibi indicabit, quid facere debeas. 5. Ad hæc illa refpondit: omnia quæ mihi dixifti exequar. 6. Abiit igitur ad aream, fecitque omnia quæ focrus jufferat. 7. Boafus poftquam cibum et potum ad hilaritatem fumferat, cubitum abiit inter acervos. Tum illa clam venit, et retectis ejus pedibus accubuit.

M 5 8. Me-

a) In textu quidem tantum legitur *veftes*, fed recte Vulgatus addit *cultiores*, nam per fe apparet, fubftantivum effe cum emphafi intelligendum.

8. Media nocte homo exterritus contrectando intellexit mulierem cubare ad pedes ſuos. 9. Quænam tu es? inquit. Et illa: ego Rutha ſum, ancilla tua, rogo, ut mecum matrimonium ineas, *b*) tu enim es redemtor. 10. Ad hæc ille: faveat tibi Jova, mea filia, poſterius hoc pietatis tuæ documentum majus eſt priore, dum tu juvenes non appetiiſti, neque pauperes neque divites. 11. Jam igitur, filia, ne dubites. Faciam quod dicis; tota enim popularium meorum civitas novit, te mulierem eſſe virtute præditam. 12. Verum quidem eſt, ego ſum redemtor, ſed eſt alius jure prior. 13. Quieſce hac nocte. Si te cras jure propinquitatis ducere velit, bene eſt, ducat; ſi recuſarit hoc facere, ego te ducam, per Jovam immortalem! quieſce usque in matutinum. 14. Igitur illa quievit ad pedes ejus usque in matutinum. Tunc ſurrexit, antequam alius alium agnoſcere poſſet. Volebat enim, ne quis reſciſceret mulierem in aream veniſſe. 15. Tum juſſit eam pallium, quo tecta eſſet, præbere: quod cum feciſſet, menſus eſt ſex hordei

b) Verba textus ſunt פָּרַשְׂתָּ כְנָפֶךָ עַל־אֲמָתְךָ *expande veſtem tuam ſuper ancilla tua.* Explicari poteſt phraſis ex Deut. 23, 1. et 27, 20. ex quibus videtur *tegere pallio* ſ. *expandere pallium ſuper aliquo* dictum eſſe de matrimonio honeſto.

hordei menſuras, quas ei impoſuit, et abit in oppidum. 16. Illa vero cum ad ſocrum ſuam veniret, hæc quænam eſſet *c*) quærit. Tum ei narravit omnia quæ ſibi homo feciſſet, 17. et quod has ſex hordei menſuras ſibi dediſſet, hac addita ratione: ne vacua ad ſocrum tuum redeas. 18. Tum Nooma: expecta modo, filia, donec videas, quem eventum res habitura ſit. Non quieſcet homo, donec adhuc hodie negotium perfecerit.

CAPUT IV

Boaſus offert propinquo Elimelechi hujus fundum redimendum. Verum hic audita conditione matrimonii cum Rutha, redimere recuſat. Quo facto Boaſus ritu ſolenni ſibi vindicat fundum illum, et Rutham in matrimonium ducit. Ex qua filium ſuſcipit, cujus nepos fuit rex David.

1. Tum Boaſus venit ad portam ibique conſedit, et cum propinquus ille, de quo Boaſus dixerat, præteriret, eum rogavit, nomine ſuo eum compellans, ut accederet et conſideret. Quod cum feciſſet, 2. adhibuit decem civitatis ſenatores; quos cum ſimiliter ad conſidendum eſſet adhortatus, 3. propinquum his verbis eſt allocutus: Nooma, quæ ex Moabitarum regione rediit, vendere vult fundum Elimelechi conſanguinei noſtri. 4. Ego igitur exiſtimavi hoc tibi indi-

c) num uxor Boaſi, an non? Sic *Michaelis.*

indicandum esse, ut tu eum præsentibus his popularium meorum senatoribus emeres. Redime igitur eum, si vis; sin minus, *a*) mihi indices, ut sciam *voluntatem tuam*, nam præter te nemo habet jus magis propinquum, et ego post te. Ad hæc ille, ego redimam, inquit. 5. Tum Boasus: quando emis fundum illum a Nooma, Rutham *b*) quoque Moabitidem

a) Pro יִגְאַל legendum est תִגְאַל ex testimonio omnium versionum antiquarum et plus quam quadraginta Codd. a *Kennicotto* citatorum. *Michaelis* quidem receptam lectionem secutus est, dum vertit: sin minus, alius redimet. Sed illa ellipsis τȣ̃ אחר h. l. dura videtur.

b) Pro וּמֵאֵת legendum esse וְאֵת non solum versionum antiquarum auctoritate defendi potest, sed etiam contextu. Vulgatus habet: *quando emeris agrum de manu mulieris, Ruth quoque Moabitiden, quæ uxor defuncti fuit, debes accipere:* et Syrus accuratius textum hebræum exprimens: *quando emeris agrum a Nooma, et Rutham Moabitidem uxorem defuncti posside.* — οἱ ό quidem legerunt וּמֵאֵת καὶ παρὰ 'Ρούθ κ. λ. sed addunt etiam καὶ αὐτὴν κτήσασθαί σε δεῖ. Similiter Arabs et Chaldæus. Sed sic pro קָנִיתָ legendum esset קְנִיתָהּ לְּךָ. *Clericus* lectionem receptam defendens subintelligit *agrum*: comparabis *eum* ea lege etc. Sic esset legendum קְנִיתוֹ. Quod idem fieri a *Michaele* miror, dum vertit: *si emis agrum a Nooma et Rutha, hoc fit eum in finem et sub hac conditione* etc. Nam vel sic legendum

tidem defuncti uxorem emis, c) ut nomen defuncti in possessione sua hæreditaria servetur. 6. Tum propinquus, non possum redimere, inquit, ne fundum meum hæreditarium perdam. Redime tu, quod ego redimere debebam. Ego quidem non possum redimere. (7. Erat autem olim inter Israelitas mos, ut, qui alteri jus suum redimendi cederet, in hujus rei confirmationem calceum detraheret et alteri traderet; hoc vim probandi habebat apud Israelitas.) 8. Cum igitur propinquus ille Boaso diceret: eme tu *fundum*, extrahebat simul calceum. 9. Tunc Boasus senatores omnesque præsentes est allocutus: testes estis, me mihi comparasse omnia a Nooma, quæ Elimelecho fuerunt, nec non quæ Chilchoni et Machloni. 10. Rutham quoque Moabitidem, Machlonis uxorem, mihimet ut conjugem comparavi, ut servetur nomen defuncti in fundo suo hæreditario, neque pereat ejus memo-

gendum esset קָנִיתוֹ. Quodsi etiam concederem, verba hebræa admittere hanc explicationem, de quo tamen valde dubito, ex verss. 9. et 10. plane apparere arbitror, legendum esse וְאֵת. Nam repetit Boasus in his versibus, quid actum sit, de quo ipse cum altero convenerit, nempe v. 9. *se bona Elimelechi emisse a Nooma*, v. 10. *et præterea Rutham emi mihi uxorem.* cf. *Kennikottus* in Diss. I. p. 433. vers. lat. et *Hubigantius* ad h. l.

c) Literam Jod in lectione textuali קָנִיתִי omittunt plus quam 50 Codd. a *Kennicotto* citati.

memoria inter populares ſuos et in urbe patria. Vos hujus rei teſtes eſtis hodie. 11. Tum omnes, qui in porta præſentes erant, et ſenatores reſponderunt: ſumus teſtes! reddat Jova hanc mulierem, quæ domum tuam venit, Raheli et Leæ ſimilem, quæ domum Iſraelis ſobole inſtruxerunt. Tu felix ſis Ephratæ, et famam tibi acquire Bethlehemi. 12. Sit domus tua inſtar domus Pereſi, *d*) quem Tamar Judæ peperit, in poſteris, quos Jova tibi ex hac fœmina dabit. 13. Sic Boaſus Rutham in matrimonium duxit, quæ ex eo gravida facta, juvante Deo, filium peperit. 14. Tunc mulieres Noomæ dicebant: gratias agimus Jovæ, qui non permiſit, ut tibi redemtor deeſſet, cujus nomen ſemper inter Iſraelitas celebretur. 15. Hic filius tibi animum recreabit et ſenectutem tuam alet, nurus enim tua, quæ tibi ſeptem filiis carior eſt, eum peperit. 16. Nooma autem puerum in ſinu ſuo fovit, et curam ejus geſſit. 17. Nomen ei dederunt vicinæ, dum Noomæ nepotem natum eſſe dictitabant. Vocarunt eum Obedum. 18. Hic pater eſt Iſæi, et hic Davidis. 19. Hæc eſt genealogia Pereſi. Peres genuit Cheſronem, Cheſron Ramum, Ramus Amminadabum, 20. Amminadabus Nachſchonem, Nachſchon Salmam, 21. Salmon Boaſum, Boaſus Obedum, 22. Obedus Iſæum, Iſæus Davidem.

SAMUE-

d) Geneſ. 38, 29.

SAMUELIS LIBER I.

CAPUT I

Elcanae Ephrataei conjux altera, a Peninna aemula sua ob sterilitatem derisa, votum facit, velle se filium, quem paritura sit, Deo dicare. Parit Samuelem, quem consecrat.

1. Fuit vir quidam Ramae Sophaeorum in montanis Ephraimiticis nomine Elcana, filius Jerochami, nepos Elihu, pronepos Tohu, abnepos Suphi, Ephraimita. 2. Is habuit duas uxores, quarum altera Hanna, altera Peninna vocabatur. Peninna liberos habebat, non vero Hanna. 3. Profectus autem est vir ille ex urbe sua quotannis Siluntem, ut adoraret Jovam omnipotentem eique sacrificaret, cujus sacerdotes ibi tunc erant duo Elaei filii, Chophni et Pinehas. — 4. Aliquando, cum Elcana sacrificasset et distribuisset Peninnae, suae conjugi, nec non omnibus ejus filiis et filiabus portiones suas: 5. Hannae dedit unam portionem subtristis; amabat enim Hannam, sed Jova ei prolem non dederat. 6. Qua de causa aemula ejus eam valde irritabat, ut indignationem ejus provocaret. 7. Id vero singulis annis accidit, quo-

quoties ad ædem Jovæ proficifcebatur. Tunc flere folebat *Hanna*, nec edebat. 8. At Elcana maritus ejus eam alloquebatur, quid fles, inquiens, Hanna, cur non edis? quid triftis es? annon ego tibi carior fum decem filiis? 9. Tunc Hanna poft cœnam, cum Elæus pontifex in fella fua ad introitum fanctuarii federet, 10. in magna animi triftitia et inter multas lacrimas precata eft Jovam, 11. et vota fecit in hunc modum: o Jova omnipotens! fi miferiam meam refpexeris, meique memor, nec oblitus *ulterius*, mihi prolem virilem dederis, reddam eum tibi quamdiu vivet, neque novacula capiti ejus admovebitur. 12. Cum vero hunc in modum multum precaretur, Elæus os ejus obfervans 13. (nam Hanna in corde fuo tantum loquebatur, labia motitabat, vocem vero non emittebat) exiftimavit, eam effe ebriam. 14. Igitur dixit ei: quousque ebria eris? exhala vinum tuum. 15. At Hanna, minime vero, inquit, domine. Mulier ego fum triftis, neque vinum neque temetum bibi, fed animi mei defideria coram Jova expofui. 16. Noli me putare pro tali muliere peffima; *a*) ex magno animi mei mœrore et trifti-

a) Verba textus: אַל תִּתֵּן אֶת־אֲמָתְךָ לִפְנֵי בַּת־בְּלִיָּעַל a nonnullis interpretibus fic explicantur: *ne me ludibrio* f. *ignominiæ exponas adverfariæ meæ* fc. Peninnæ. Sic quoque Chal-

triſtitia hactenus locuta ſum. 17. Ad hæc Elæus reſpondit: abi in pace, det tibi Deus Iſraelitarum, quod eum rogaſti. 18. Tum illa, faveas mihi, inquit, et ſic disceſſit, cibum ſumſit, nec vultum amplius triſtem oſtendit. 19. Poſtridie mane ſacris peractis domum redierunt veneruntque Ramam. Elcana rem habuit cum Hanna, conjuge ſua, et Jova ejus miſertus ei conceptum dedit. 20. Hinc anno ſequenti filium peperit, quem Samuelem vocavit, quod eum a Jova petiiſſet. 21. Cum deinde Elcana cum familia ſua rurſus proficiſceretur ad ſacrificium anniverſarium ex voto ſuo peragendum, 22. Hanna non *una cum eis* profecta eſt; ſi puer ablactatus fuerit, inquiebat marito ſuo, deducam eum, ut miniſtret in loco Jovæ ſacro, ibique maneat in perpetuum. 23. Reſpon-

Chaldæus: לָא תַקְלִים. Sed נתן abſolute poſitum uti h. l. quod ego ſciam, non ita dicitur. Verum ſæpe pro *habere*, *reputare aliquem*, v. c. Geneſ. 42, 30. Atque ſic quoque intellexerunt hæc verba *οἱ ό*, Vulg. Syrus, Arabs. Remanet tamen difficultas in voce לִפְנֵי, quod in hac conſtructione non ſic ſolet redundare. Igitur placet lectio, quam Syrus prodit לְפָנַךְ *coram* ſ. *apud te*. Habet enim ܩܕܡܝܟܝ. Quod Caph et fortaſſe alterum Caph ante בַּת propter literarum ſimilitudinem ב et כ facile excidere potuit. Sed nihil definio.

ſpondit ei Elcana: fac quod tibi placet, mane usque dum puer ablactatus fuerit. Jova vero impleat promiſſa ſua. Manſit igitur mulier filiumque ſuum lactavit, donec eum a lacte depelleret. 24. Quod, cum feciſſet, deduxit eum ad ædem Jovæ Siluntem, una cum ſacrificio juvenci triennis, *b*) Epha una farinæ et utre vini. Puer vero teneræ admodum ætatis erat. 25. Mactato juvenco ſiſtebant eum Elæo, 26. quem *Hanna* his verbis alloquebatur: quæſo, domine, profecto ego ſum mulier illa, quæ nuper juxta te ſtabat et Jovam precabatur. 27. Hunc puerum mihi expetii, et dedit mihi Jova quod rogavi. 28. Igitur ego eum viciſſim Jovæ offero, cui in perpetuum ſit oblatus. Quibus dictis ſuppliciter adorant. *c*)

CAPUT

b) In textu eſt בְּפָרִים שְׁלֹשָׁה *cum vitulis tribus.* Veram lectionem procul dubio ſervarunt *οἱ ό*, Syrus et Arabs, qui habent cum vitulo trienni, legentes בְּפַר מְשֻׁלָּשָׁה quibus teſtibus addi poteſt ex Codd. *Kennicotti* unus quidem, nec tamen contemnendus, Cod. 220. qui habet ſingularem בפר. Maxime vero probat hanc lectionem verſus ſequens, ubi eſt: יִשְׁחֲטוּ אֶת הַפָּר *mactarunt juvencum illum*, eum nempe, de quo antea dictum fuerat.

c) In textu recepto legitur quidem ſingularis יִשְׁתַּחוּ *adoravit.* Sed *οἱ ό* in Cod. Alex. Vulg. Syrus, Arabs legerunt plu-

CAPUT II

Carmen Hannæ eucharisticum 1 — 11. Pessimi mores filiorum Elæi 12 — 17. Nimia patris in filios indulgentia, 22 — 26. reprehensa a Deo per prophetam cum comminatione pœnarum familiæ ejus imminentium. 27 — 36.

1. Tum Hanna hunc in modum precata eſt: Exultat animus meus per Jovam, vires mihi ab eo auctæ, jam ore aperto hoſtibus meis obloqui poſſum, gaudeo de ſalute tua. 2. Non eſt alius æque ſanctus ac Jova, et ne quidem alius eſt præter te. Non eſt qui ita ut Deus noſter defendere poſſit. 3. Nolite tam ſuperbe loqui, abſtinete a dictis iſtis ferocibus. Nam Deus eſt omniſcius, ab eo *a*) ponderantur hominum facta. 4. Arcus fortium franguntur, debiles robore inſtruuntur. 5. Saturi ob victum operam ſuam elocant, et famelici feriantur. Jam ſepties parit ſterilis, et quæ fœcunda fuit redditur effœta. 6. Jova occidit et in vitam revocat, ad inferos de-

 primit

pluralem יִשְׁתַּחֲווּ nec non tres Codd. a *Kennicotto* ſub num. 4. 95. 173. ſignati. Et nemo dubitet non ſolum puerum, ſed Hannam quoque Deum ſuppliciter adoraſſe.

a) Secutus ſum lectionem marginalem לוֹ pro qua *Kennicottus* quoque Codd. 42. citavit. Lectionem textualem videntur antiquiores interpretes expreſſiſſe, præter Vulgatum, qui habet: *et ipſi præparantur cogitationes.*

primit et rursus extollit. 7. Jova depauperat et ditat, humiliat et exaltat. 8. E pulvere excitat tenuem, ex abjectissimo vitæ statu erigit egenum, ut eum inter principes collocet sedemque gloriosam tribuat. Nam Jova jecit fundamenta, quibus terrarum orbem superimposuit. 9. Gressus piorum custodit, impii in tenebris pereunt. Nemo suis viribus prævalet. 10. Qui cum Jova contendere audent, terrentur, detonabit in eos e cælo, judicabit totum terrarum orbem. Vires dabit regi suo, augebit potentiam uncti sui. — — 11. Tum Elcana rediit Ramam domum suam, puer vero Jovæ ministravit sub institutione Elæi. 12. Hujus vero Elæi filii pessimi erant homines, neque Jovam curabant, 13. neque jura sacerdotum ad populum. Si quis sacrificabat, veniebat famulus *b*) sacerdotis, dum caro coquebatur, et fuscinam tridentem manu tenebat. 14. Hanc immittebat in cacabum, aut ollam, aut ahenum, aut lebetem, et quidquid fuscina extrahebat, hoc sibi sacerdos vindicabat. Ita vero faciebant omnibus Israelitis, qui Siluntem veniebant. 15. Atque adeo antequam adolevissent adipem, veniebat sacerdotis famulus, atque a sacrificante postulabat, ut carnem daret assandam sacerdoti, nolle enim

b) h. e. unus alterque filiorum Elæi. Infra enim v. 17. vocantur נערים et sunt iidem, de quibus h. *l.* sermo est.

enim sacerdotem carnem coctam sed crudam ab eo accipere. 16. Quodsi ille respondebat: prius adipem adolendam esse, deinde caperet quod placeret; sacerdos regerebat, sine mora dandum esse, alioquin se per vim erepturum esse. 17. Hac vero istorum hominum improbitate Deus vehementer offendebatur, *hinc enim factum est,* ut et alii Jovæ sacra contemnerent. — 18. Samuel autem juvenis ministravit Jovæ Ephodo lineo accinctus. 19. Pallium præterea parvum ei faciebat mater, quod ei quotannis afferebat, quando cum marito suo ad sacrificium anniversarium peragendum veniebat. 20. Tunc Elæus bene precatus est Elcanæ et uxori ejus, det tibi Deus, inquit, alios liberos ex hac fœmina pro eo filio, quem Deo commodavit. c) 21. Et Jova quoque Hannæ rationem habuit, tres enim adhuc filios duasque filias peperit. Samuel autem puer Deo favente adolevit. — 22. Elæus vero jam admodum senex audivit quidem omnia, quæ filii sui Israelitis facerent, et quod concumberent cum mulieribus ad sacrum tabernaculum convenientibus. 23. Sed eos in hunc fere modum tantum admonuit: cur hæc facitis? mala sunt, quæ ego de vobis ab omnibus audio. 24. Non ita, mei filii, non bona hæc fama

c) In textu est abstractum pro concreto.

eſt, quam audio, ſeducitis *d*) populum Dei. 25. Si alius alium offendit, cauſam diſceptat magiſtratus; ſed ſi quis contra Jovam peccat, quis pro eo intercedat? At iſti patri ſuo non obtemperarunt, propterea quoque Deus eos morti addixit. 26. Samuel autem juvenis magis magisque adolevit, cum Jovæ tum hominibus probatus. — 27. Tunc propheta ad Elæum venit, eumque his verbis eſt allocutus: Sic dixit Jova: Ego me familiæ tuæ paternæ manifeſtavi, cum eſſent adhuc in Aegypto, Pharaoni ſervientes, 28. eamque de omnibus tribubus Iſraeliticis elegi, ut ſacerdotes mihi daret, qui ſacrificia in

d) Puncta lectionis receptæ מַעֲבִרִים ſuſpecta videntur *Michaeli.* Igitur aliis ſubjectis legit: מֵעֹבְרִים *a prætereuntibus.* Quam lectionem ſic expreſſit in verſione germanica: *der Ruf iſt nicht gut, den ich ſo beylæufig vom Volke Gottes hœre.* At enim vero, quomodo hæc verſio lectioni mutatæ reſpondeat, fateor me non intelligere. Atque poſt מעברים legitur in textu עַם יְהוָה, non מֵעַם. Sed de hoc alii judicent. In *Appendice* ad P. XII. *Biblioth. Orientalis* dubia ſua propoſuit contra lectionem receptam. Quorum primum, quod מַעֲבִירִים ſcribendum eſſet, *Kennicotti* collatione Codd. remotum eſt. Sic enim ſcriptum reperitur in viginti Codd. Ellipſis pronominis אַתֶּם non nimis dura videri poteſt, quoniam quisque linguæ peritus hanc vocem deſiderat. Syrus et Arabs eam addiderunt.

in altari meo immolarent, suffitum facerent, et vestitu sacro coram me essent induti; præterea familiæ tuæ paternæ omnia Israelitarum sacrificia addixi. 29. Cur igitur spernitis mea sacrificia et in ferta a me præscripta improbe agitis? *e*) cur magis honoras filios tuos quam me, dum vos saginatis optimis omnium munerum populi mei Israelitici? 30. Propterea hæc ait Jova Deus Israelitarum: decreveram quidem, ut tua et paterna domus mihi in perpetuum ministraret, jam vero absit ut hoc fiat, inquit Jova. Nam qui me honorat, hunc ego honorabo, et qui me contemnit, exponetur contemtui. 31. Futurum est, ut tuas paternæque domus vires ita infringam, ut ne sit in ea senex. 32. Videbis

 æmu-

e) In vertendo vocabulo מָעוֹן quod in textu legitur, interpretes antiquiores dissentiunt. Vulgatus et Chaldæus de loco sacro tanquam habitatione Dei explicant. Syrus et Arabs cur verterint in deserto, non intelligo. Ab his discedunt *οἱ ό*, dum vertunt: *ὀφθαλμῷ ἀναιδεῖ oculo impudenti*, derivantes vocem haud dubie a verbo עִין sive עוּן quod est *observare aliquem*. Recentiorum interpretum plurimi, uti Chaldæus et Vulgatus de loco sacro s. tabernaculo explicant. Sed ellipsis præpositionis בְּ dura mihi videtur, neque sensus ipse satis aptus. Igitur ausus sum cum *Hubigantio* vertere, quasi scriptum esset תְּעַוּוּ ab עוה omissa litera Nun, quam ille servat, quæ fortasse ex altera ו longius producta orta est. Sensum tunc esse aptissimum, nemo neget.

æmulum oculo invido *f*) omnibus bonis aliorum Iſraelitarum affluentem, nec erit in familia tua unquam qui ad ſenectutem perveniat. 33. Nec tamen omnes ab altari meo auferam. Sed hoc fiet tantum in anxium deſiderium animique dolorem tuorum; omnes enim poſteri tui, ſi ad ætatem virilem pervenerint, morientur. 34. Signum hujus rei *certo eventuræ* habebis in duobus filiis tuis, Chophni et Pineaſo. Uno die ambo morientur. 35. Sacerdotem autem fidum, qui ex animi mei ſententia et voluntate aget, mihi excitabo, *g*) cujus familiam ego ſtabiliam et uncto meo *h*) aderit in perpetuum. 36. Et qui tunc e familia tua ſuperſtes erit, is eum ſuppliciter rogabit de numo argenteo, aut fruſto panis, admitte me, inquiens, ad munus aliquod ſacerdotale, ut habeam, unde vivam.

CAPUT

f) Altera vice legitur מעון atque æque difficilem habet explicationem ac in altero loco. Mihi quidem *habitationis* ſ. *ſanctuarii* ex iisdem rationibus neque h. l. probatur. Sed putem eſſe Participium in Piel ab illo verbo עון, de quo *oi o* prius illud מעון derivarant. Neque opus videtur mutatione, quam *Hubigantius* h. l. affert ועוין ex ſcriptione ejusdem vocis Cap. 18, 9.

g) Is fuit Sadokus, qui a Salomone ſacerdotio eſt admotus, in locum Abjataris e familia Elæi orti, cf. 1 Reg. 2, 26. 27.

h) h. e. Salomoni ejusque ſucceſſoribus. Quibus verbis prædicitur ſimul mutatio reipublicæ Judaicæ in regnum.

CAPUT III

Primum ad Samuelem oraculum divinum de pœnis ab Elæo fui mendis propter ejus in filios suos indulgentiam.

1. Samuel vero juvenis ministrabat Jovæ sub disciplina Elæi. Rara erant eo tempore oracula divina, nec frequentes obveniebant *cuidam* visiones. 2. Tunc accidit, cum Elæus (cujus oculi caligabant, nec poterat distincte videre) in loco suo cubaret, 3. et Samuel quoque in tabernaculo Jovæ, ubi arca Dei erat, dormiret lucerna sacra nondum extincta: 4. ut Jova Samuelem vocaret. Hic respondens 5. currit ad Elæum et dicit: en! adsum, tu me vocasti. Elæus negat se vocasse, et jubet ut cubitum redeat. Quod cum fecisset, 6. Jova iterum Samuelem vocat. Hic surgit, abit ad Elæum et dicit: en! adsum, tu me vocasti. Hic iterum negat se vocasse jubetque cubitum repetere. 7. Samuel nondum poterat *vocem* Jovæ *ab humana* discernere, quoniam sese ei nondum manifestarat. 8. Igitur cum Jova tertia vice eum vocaret, surgit et abit ad Elæum, se ab eo vocatum esse præsumens. Tunc Elæus intelligit Jovam esse qui puerum vocet. 9. Igitur jubet Samuelem ut cubitum redeat, et si vocem audiret, respondeat: loquere Domine, audit servus tuus. Cum Samuel quod jussus erat fecisset, 10. Jova venit et substitit et vocavit uti antea: Samuel,

muel, Samuel! Tum hic, loquere, inquit, audio. 11. et ille ita pergebat: ſcito, me facturum eſſe aliquid in Iſraele, ad quod omnes qui audient obſtupeſcent. 12. Etenim adducam in Elæum omnia *mala* quæ familiæ ejus minatus ſum, ita ut nihil eorum deſit. 13. Indicavi ei, me poſteros ejus in perpetuum punitūrum eſſe propter culpam *quam admiſit*, cum ſciret quam turpiter ſe gererent ejus filii, nec tamen eos coerceret, 14. propterea juravi familiæ Elæi, ejus culpam nunquam neque ſacrificiis neque oblationibus expiatum iri. 15. Samuel usque ad tempus matutinum dormivit: deinde aperuit fores aedis Jovæ, ſed veritus eſt hoc viſum Elæo indicare. 16. At Elæus eum ad ſe vocavit. Cum veniſſet, 17. ei dixit: quid eſt quod tibi dictum fuit? noli me quidquam celare, Deus te puniet, ſi quid eorum, quæ tibi dicta ſunt, reticeres. 18. Tum Samuel ei omnia indicavit, nec quidquam eum celavit. Ad hæc Elæus reſpondit: Jova eſt, faciat quod ei viſum fuerit — 19. Samuel vero adolevit favente Jova, nec ullum eorum quæ prædixit eventu caruit. 20. Omnes quoque Iſraelitæ a Dane usque ad Berſebam intellexerunt Samuelem verum eſſe Jovæ prophetam. 21. Deinde quoque ulterius Jova ſeſe Silunte manifeſtavit, poſt *primam* illam ibi ei factam revelationem.

CAPUT

CAPUT IV

Israelitae cum Philistaeis minus feliciter pugnant. Sub spe victoriae obtinendae arcam legis in castra deducendam curant. Sed iterum magna clade a Philistaeis afficiuntur, a quibus arca capitur et duo Elaei filii occiduntur. 1 — 11. Pater hoc nuncio audito retro lapsus cervice fracta moritur, itemque nurus ejus post partum. 12 — 22.

1. Suadente Samuele Israelitæ bellum intulerunt Philistæis. Castra ad Ebeneserum habebant, Philistæi ad Aphekum. 2. Acie a Philistæis adversus Israelitas instructa prœlium committitur, in quo hi cæduntur, ita ut in loco pugnæ circiter quatuor millia perirent. 3. Cum se in castra populus recepisset, seniores Israelitarum mirantur Jovam permisisse ut a Philistæis cæderentur, et decernunt arcam legis divinæ Silunte arcessere, quæ sua præsentia eos ab hostibus defendat. 4. Mittit igitur populus Siluntem, et sic abducitur arca legis Jovæ omnipotentis insidentis Cherubis, duo Elæi filii Chophnæus et Pinehasus una adsunt. 5. Cum arca legis divinæ in castra veniret, Israelitæ ingentem clamorem tollunt, ut terra commoveri videretur. 6. Philistæi audito isto clamore quærunt, quæ sit hujus tantæ vociferationis in castris Ebræorum caussa? Vbi cognoscunt arcam Jovæ in castra venisse, 7. perterriti exclamant: Deus venit in castra, heu nobis! jam

jam res in aliud longe mutatæ; 8. heu nobis! quis nos defendet a diis illis potentibus, hi sunt dii illi qui Aegyptios tot plagis in solitudine affecerunt. *a*) 9. Fortes estote, præstate vos viros Philistæi, ne Ebræis subjiciamini, quemadmodum illi vobis fuerunt subjecti; præstate vos viros et pugnate. 10. Sic prœlium committunt Philistæi. Israelitæ profligantur et fugiunt ad tentoria sua magna clade accepta. Ceciderunt enim ex Israelitis triginta millia peditum. 11. Arca quoque Dei capta est, et ambo Elæi filii Chophnæus et Pinehasus perierunt. — 12. Tum Benjaminita ex acie currit, venitque eodem illo die Siluntem scissa veste et capite pulvere consperso. 13. Cum veniret (Elæus sedebat in sella juxta *b*) viam prospectans;

a) Non erat quod nonnulli interpretes laborarent in conciliandis his verbis cum historia, quæ docet hæc non facta esse in solitudine, sed in Aegypto. Meminisse debebant gentiles loqui, qui fando tantum acceperant, quæ Jova Israelitarum Deus Aegyptiis fecisset. Cum his alia ejus miracula in solitudine patrata confundunt. Scriptoris non est hos errores vel indicare vel refutare. Vid. *Michaelis* in Appendice ad Biblioth. Orient. P. XII. p. 183.

b) Perquam placet observatio critica, quam Celeb. *Kœhlerus* dedit (in Repertorio pro literatura Orient. P. II. p. 255.) post יַד excidisse הַשַּׁעַר *prope portam* et sequentia דֶּרֶךְ מִצְפֶּה

ſtans; animo enim erat anxio de arca Dei,) propter nuncium oppidani omnes in clamorem erumpunt. 14. Elæus cum clamorem audiret, cauſam hujus tanti tumultus quærit. Tum vir ille propere venit ad eum narraturus *quid factum ſit.* (15. Annos autem natus erat tunc Elæus octo et nonaginta, oculi ejus caligabant, nec poterat videre.) 16. Venio, inquit vir ille, ex acie ex qua hodie effugi: quid accidit, mi fili, quærit ille. 17. Reſpondet nuncius: Iſraelitæ terga dederunt Philiſtæis, magna clades accepta eſt, ambo tui filii Chophnæus et Pinehaſus mortui ſunt, atque arca Dei capta eſt. 18. Cum arcæ Dei mentionem faceret, Elæus retro ex ſella cadit prope portam et fracta cervice moritur; erat enim ſenex et gravis. Iſraelitis autem præerat quadraginta annos. 19. Ejus nurus

מְצַפֶּה transpoſite eſſe legenda. LXX quidem interpretes ſic legerunt: *καὶ ἰδοὺ Ἠλεὶ ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ δίφρου παρὰ τὴν πύλην σκοπεύων τὴν ὁδόν.* *Chaldæus* quoque et *Joſephus* (Antiquitt. V, 11. §. 3.) legerunt vocabulum שַׁעַר et infra verſ. 18. narratur Elæum יַד הַשַּׁעַר *prope portam* à ſella cecidiſſe et fregiſſe cervicem. Sed quoniam recepta textus lectio commodam admittit explicationem (marginalis nempe ſ. Keri, Cetib enim nihil niſi ſcribæ vitium eſt,) verſiones quoque Syriaca, Arabica et Vulgata cum ea conſentiunt, illam, quanquam mihi valde probatur, nolui in verſione exprimere.

nurus Pinehasi uxor gravida et partui proxima cum audiret captam esse arcam Dei, socerum et maritum suum mortuum esse, doloribus correpta peperit. 20. Hanc jam moribundam adstantes hortabantur ut bono esset animo, nam filium peperisse; sed illa nihil respondit, neque ad dicta attendit. 21. Puerum vocavit Icabod *c*) et dixit: ablata est gloria ab Israelitis: nempe propter captam arcam Dei et propter socerum et maritum suum. 22. Dum dicebat: ablata est gloria ab Israelitis, innuebat arcam Dei captam.

CAPUT V

Philistæi propter arcam captam variis et gravibus calamitatibus affliguntur.

1. Philistæi arcam Dei ex Ebenesero abduxerunt Aschdodam, 2. eamque in fano Dagonis juxta Dagonem collocarunt. 3. Postridie Aschdodenses invenerunt Dagonem humi prolapsum ante arcam Jovæ. Eum igitur sublatum reposuerunt in loco suo. 4. Ast sequenti die viderunt eum humi jacentem ante arcam Jovæ, caput ejus detruncatum et manus ejus abscissas super limine, ea tantum parte, quæ piscem repræsentabat relicta. (5. Hinc fit, ut sacerdotes Dagonis et omnino omnes, qui fanum Dagonis Aschdodi

c) h. e. ubi est gloria?

dodi ingrediuntur, limen non calçent usque in hunc diem.) 6. Præterea Jova Afchdodenfes graviter infectatus eft et vexavit marifçis, neque folum eos, fed etiam eorum confinia. 7. Illi cum hæc intelligerent, ftatuerunt arcam Dei Ifraelitarum apud ipfos non manere poffe, quod iram ejus tum ipfi tum Dagon eorum Deus nimis fentirent. 8. Convocatis igitur omnibus Philiftæorum fatrapis confultarunt, quid faciendum fit arcæ Dei Ifraelitarum? Decretum eft: ut Gatham deferretur. 9. Quod cum factum effet, Jova magnos motus in oppido illo excitavit, vehementer affligens oppidanos, ut omnes majores et minores fciffis marifcis laborarent. 10. Tum arcam Dei Ekronem miferunt. Ad cujus adventum oppidani vehementer conquefti funt, fibi fuisque mortem ex eo ominantes, 11. et convocatis omnibus Philiftæorum fatrapis confilium ceperunt arcæ Dei Ifraelitarum remittendæ ad locum fuum, ne Ekronenfes et populares perderet; mortis enim terror totum oppidum pervaferat, manu Dei omnes graviter affligente. 12. Nam qui non moriebantur, tamen marifcis laborabant. Hinc totius oppidi clamores ad cœlum funt fublati.

CAPUT

CAPUT VI

Philiſtæi arcam Dei ex conſilio ſacerdotum ſuorum cum muneribus remittunt 1 — 13. Excipitur a Bethſemitis magna cum lætitia, ſed quod nonnulli ex iis non ſatis reverenter eam tractarant puniuntur. Hinc Kiriathjearim mittitur, ubi diu manſit. 14 — 21.

1. Cum arca Jovæ in terra Philiſtæorum ſeptem menſes fuiſſet: *a*) 2. convocarunt ſacerdotes et vates,

a) Non caret probabilitate, quod *Michaelis* exiſtimat, excidiſſe h. l. quædam ex textu, in quibus de plaga murium agris Philiſtæorum immiſſa narratum fuerit. Errat vero in eo, quod dicit LXX interpretes hujus rei tantum Cap. 5, 6. loco alieno mentionem feciſſe. Nam etiam h. l. apud eos hæc leguntur: καὶ ἐξέλεσεν ἡ γῆ αὐτῶν μύας. Vulgatus vero tantum in altero loco habet: *Ebullierunt villæ et agri in medio regionis illius et nati ſunt mures.* — Sane non valde probabile videtur, ſcriptorem hujus rei mentionem non feciſſe, quæ ad divinum in Philiſtæos judicium demonſtrandum maxime faciebat. Quanquam enim non deſunt exempla in hiſtoricis ſacris ſimilium omiſſionum, quarum deinceps obiter quaſi mentio fit, tamen hæ ſunt plerumque minoris momenti circumſtantiæ. Spes vero non eſt, ut verba fortaſſe omiſſa e codice hebræo reſtituantur. Syrus interpres cum textu recepto conſentit et *Kennicottus* in nullo Codd. collatorum quæ deſunt reperit. — Neque altera hypotheſis Ill. *Michaelis* improbabilis

tes, eosque interrogarunt, quid facerent arcæ Jovæ? qua ratione eam in locum ſuum remitterent? 3. Illi reſponderunt: Si eam vellent remittere, ne eam vacuam remitterent, ſed ei mulctam aliquam ſolverent, tunc eos ſanitatem eſſe recuperaturos, et intellecturos, quare non deſiſtat ab eis affligendis? 4. Tum illi quæſiverunt, quænam hæc eſſe deberet mulcta a ſe ſolvenda? Sacerdotes reſponderunt: Pro numero principum Philiſtæorum, quinque mariſcæ aureæ et quinque mures aurei, nam una omnium et principum quoque veſtrorum plaga fuit. 5. Facite igitur ſimulacra mariſcarum veſtrarum, ut et murium qui terram vaſtarunt, atque hunc Deo Iſraelitarum honorem exhibete,

babilis videatur, qua Philiſtæos putat arcam ex oppidis, quorum incolæ hactenus tantum afflicti fuerant, in campos ſub dio expoſuiſſe, (Sic enim verbum בַּשָּׂדֶה explicat) et tunc mures agros vaſtaſſe. — At enim vero ſic ſcriptor hoc quoque narrare omiſit minime omittendum, quod nempe Philiſtæi arcam ex oppidis in campos extuliſſent? Atque haud ſcio, an quisquam, qui verba hebr. legit, ea aliter intelligat, quam ab omnibus interpretibus, quos ego quidem vidi, intellecta ſunt: cum arca in terra Philiſtæorum ſeptem menſes fuiſſet, eos conſilium cepiſſe ejus remittendæ. — Sed mures occaſionem dederunt huic interpretationi, quæ tamen multis fortaſſe ſe veri ſpecie commendet.

bete, fortaſſe remittit ejus ira a vobis, a Deo veſtro et terra veſtra. 6. Cur obduretis animos veſtros quemadmodum hoc fecerunt Aegyptii et Pharao. Nonne prorſus eos confecit et tandem tamen coacti ſunt *Iſraelitas* dimittere? 7. Igitur facite plauſtrum novum eique duas juvencas lactantes, quibus jugum nondum impoſitum fuit, alligate, relictis tamen earum vitulis. 8. Tum arcam Dei huic plauſtro imponite, et donaria illa aurea, quæ ei pro expiatione offertis, in ciſta recondita ejus lateri apponite, atque hac ratione eam dimittite. 9. Tunc vero attendite, ſi in via ad fines ſuos Bethſchemeſchum contendit, illa nobis mala iſta magna intulit; ſin minus, novimus non ejus potentiam nos afflixiſſe, ſed caſu nobis ea eveniſſe. — 10. Igitur fecerunt ita Philiſtæi. Sumebant duas juvencas lactantes, quas plauſtro alligarunt retentis earum vitulis. 11. Huic plauſtro imponebant arcam Jovæ cum ciſta murium aureorum et ſimulacrorum ſuarum mariſcarum. 12. Juvencæ recta via ad Bethſchemeſchum contendebant, unam viam tenentes, inter eundum continuo mugientes, nec tamen vel ad dextram vel ad ſiniſtram deflectentes; ſequebantur eas Philiſtæorum principes usque ad Bethſchemeſchi terminos. 13. Betſchemenſes, qui tunc meſſem triticeam in valle faciebant, cum arcam eminus conſpica-

rea-

rentur, magnopere de ea lætabantur. 14. Veniebat plauſtrum in agrum Joſuæ Bethſchemenſis et ſubſiſtebat. Ibi erat lapis magnus. Fiſſis plauſtri lignis juvencas in holocauſtum immolabant. 15. Nam *b*) Levitæ arcam Jovæ, una cum ciſta, in qua aurea illa donaria erant, depoſuerant ſuper lapide iſto magno. Etiam Bethſchemenſes holocauſta et alia ſacrificia eo die obtulerunt. 16. Quinque autem Philiſtæorum principes, poſtquam hæc omnia viderant, Ekronem redierunt. 17. *Numerus* mariſcarum aurearum, quas Philiſtæi mulctæ loco Jovæ penderunt, fuit hic: unam pro Aſchdode, unam pro Gaza, unam pro Aſchkalone, unam pro Gatha, unam pro Ekrone. 18. Numerus murium aureorum fuit pro numero oppidorum Philiſtæorum ſecundum quinque præfecturas, cum oppidorum munitorum, tum pagorum. Atque hujus rei monumentum eſt lapis ille magnus *c*),

 ſuper

b) Sic Vau explicandum eſt, non per *et* ſ. *autem*. Nam hoc prius factum eſſe quam præcedens, facile intelligitur.

c) In textu eſt: וְעַד אָבֵל גְּדֹלָה *et usque ad Abel magnum.* Quæ verba non admittunt explicationem. Sed primo pro אבל *οἱ ό* et Chaldæus legerunt אֶבֶן. Illi vertunt: *ἕως λίθου τοῦ μεγάλου οὗ ἐπέθηκαν ἐπ' αὐτοῦ τὴν κιβωτόν.* Hic ועד אבנא רבתא et tres Codd. a *Kennicotto* citati, 96. 562. 602. Deinde pro עַד legendum eſt עֵד *teſtis*, quod etiam pro *monu-*

ſuper quo arcam Jovæ depoſuerunt, qui etiamnum exiſtit in agro Joſuæ Betſchemenſis. 19. E Bethſchemenſibus autem, quoniam arcam minus reverenter *d*) inſpexerant, Jova occidit ſeptuaginta homines, quinquaginta millia hominum *e*). Ob quam tantam

monumento dicitur, v. c. Geneſ. 31, 52. Illa quidem emendatio auctoritate verſſ. antiquarum et codd. hebr. in quibus vera ſcriptio ſervata eſt, ſatis defenditur. Hæc vero, quæ ad punctum vocale tantum vocabuli עַד pertinet, tam plana eſt et facilis, et ſequentibus verbis tam conveniens et neceſſaria, ut mirum ſit neminem interpretum antiquiorum ſic vocem pronunciaſſe.

d) vel, *nimis curioſe.* רָאָה ſequente בּ.

e) Lectionem hujus numeri mendoſam eſſe, tum ipſa verborum ſtructura, tum diſſenſus interpretum antiquiorum, tum virorum doctorum, qui eam defendere ſtuduerunt, explicationes nimis quæſitæ ſatis probant. Quod primum attinet, numerus major deberet minorem præcedere, חֲמִשִּׁים אֶלֶף וְשִׁבְעִים אִישׁ, aut חמשים Vau deberet habere præfixum. Deinde Syrus et Arabs longe minorem numerum exhibent 5070. et *Joſephus* (Lib. VI. c. 2.) tantum ſeptuaginta, omiſſo numero majori. *Kennicottus* tres Codd. citavit ſub num. 84. 210. 418. in quibus numerus major non legitur. Longum foret et a meo inſtituto quoque alienum, recenſere vel recentiorum tantum interpretum explicationes, quibus lectionem receptam defendere allaborarunt.

tantam cladem a Jova illatam lugebant Betſchemenſes; 20. et dicebant: quis poteſt conſiſtere coram

rarunt. Infra citabo libros, in quibus hoc factum eſt. Jam vero ſi meam qualemcunque ſententiam profiteri debeam, fateor mihi maxime probabile videri eorum ſententiam, qui numerum minorem veram lectionem putant, majorem vero numerum (50000) ex nota marginali, cujuscunque ea originis fuerit, textui eſſe illatum. Quam ſententiam præter argumenta ſupra poſita, hoc quoque mihi perſuaſit. Si illa quinquaginta millia hominum, qui perierunt, non unius oppidi Bethſchemeſi fuerunt, (quod recte negant, qui quam parum probabile ſit vident, oppidulum Levitarum tot incolas continuiſſe), ſed totius illius regionis, h. e. oppidorum vicinorum, qui tempore meſſis in campis confluxerant: qui factum eſt, ut Kiriathjearimenſes, Bethſemenſibus vicini, rerum iſtarum omnium eſſent ignari? Nihil eis innotuerat de arca a Philiſtæis remiſſa; atque hujus rei certiores facti non recuſant arcam excipere, cf. v. 21. et Cap. ſeq. 1. — Vid. Remarques Critiques ſur 1 Sam. VI, 19. par B. *Kennicott*, à Londres 1768. Cujus libelli argumentum indicatur in *Erneſti* Biblioth. Theol. nova P. IX. p. 587. *Haſſencampii* contra illos Kennicotti obſervationes criticas libellus una cum nova loci vexati explicatione, et *Bohnii* diſquiſitio in Bocharti et Kennicotti ſententiam, recenſentur in *Erneſti* Biblioth. Theol. noviſſima P. I. p. 228. *Hufnagelii* Diſſert. ſuper loco 1 Sam. VI, 19. Erlangæ 1778. in qua inprimis Rabbinorum explicatio h. l. ab Italo illo doctiſſimo *de Roſſi* recocta

Jova Deo adeo sancto? ad quem a nobis transferatur? 21. Miserunt igitur ad incolas Kiriathjearimi nuncios, qui eis indicarent, Philistæos arcam Jovæ remisisse, venirent, eamque ad se transferrent.

CAPUT VII

Israelitæ auctore et suasore Samuele remotis idolis unum Jovam colunt 2 — 6. Philistæi qui Israelitas aggressi erant, tempestate perterriti ab his magna clade afficiuntur 7 — 14. Samuel judex perpetuus constituitur 15 — 17.

1. Venerunt igitur Kiriathjearimenses atque translatam a se arcam Jovæ deposuerunt in ædibus Abinadabi in colle. Eleasarem autem ejus filium consecrarunt ad eam custodiendam *a*). — 2. Postquam arca satis diu, viginti nimirum annos, Kiriathjearimi fuerat, omnes Israelitæ in loco Jovæ sacro convenerunt. 3. Hic Samuel eos cohortatus est, ut, si ex animo vellent ad Jovam redire, omnes peregrinos Deos, inprimis Aschtarot, a se removerent, atque ad unum Jovam

recocta impugnatur, a *Michaele* recensetur in Bibliotheca Orient. P. XIV. p. 1. et hujus ipsius sententia in notis ad versionem bibliorum germ. et in Appendice ad P. XII. Bibliothecæ Orientalis.

a) Male hic versus novum caput incipit. Debebat finire caput præcedens.

Jovam colendum mentes suas converterent, tunc quoque futurum esse, ut eos a Philistæis defenderet. 4. Igitur Israelitæ remotis Baalibus et Aschtarot unum Jovam coluerunt. 5. Tunc Samuel eis solennem conventum Mizpæ habendum indixit, ubi vellet pro eis apud Jovam intercedere. 6. Postquam ibi convenerant et aquam haustam coram Jova effuderant, jejunarunt eo die, et se in Jovam peccasse confessi sunt. Simul Samuel judicis munus ibi capessivit. 7. Cum Philistæi audirent Israelitas Mizpæ convenisse, eorum principes bellum intulerunt Israelitis, qui hac de re certiores facti vehementer sibi ab illis timuerunt, 8. atque Samuelem rogarunt, ne desisteret Jovam Deum suum invocare, ut eos a Philistæis defenderet. 9. Tunc Samuel agnum lactentem Jovæ in holocaustum obtulit, atque apud eum precibus pro Israelitis intercessit, quas etiam Jova ratas habuit. 10. Nam cum adhuc sacrificaret, Philistæi processerant ad prœlium Israelitis committendum. Sed Jova ingenti tonitruum tempestate eos perterruit, ut ab Israelitis profligarentur. 11. Tunc illi qui Mizpæ erant etiam Philistæos persecuti sunt et conciderunt usque ad Betcarem. 12. Quibus confectis Samuel lapidem collocavit inter Mizpam et rupem prominentem, quem Ebeneserum (*lapidem auxilii*) vocavit; huc usque enim, inquiebat, Jova nobis est auxiliatus. 13. Tunc

Philiſtæi ita ſunt debilitati, ut non amplius auderent Iſraelitarum terminos invadere, atque etiam quamdiu Samuel vixit Jova eos coercuit. 14. Oppida quoque a Philiſtæis Iſraelitis erepta recuperata ſunt ab Ekrone usque ad Gatam; quibus Iſraelitæ ut et eorum confiniis potiti ſunt, pace inter eos et Amoritas intercedente. 15. Judicis munere functus eſt Samuel quamdiu vixit. 16. Quotannis iter fecit Betelem, Gilgalem et Mizpam, ibique jus dixit Iſraelitis. 17. Quo facto rediit Ramam, ubi habitabat et de jure reſpondebat. Ibi quoque aram Jovæ exſtruxit.

CAPUT VIII.

Filii Samuelis, a patre judices populi ſubſtituti munere ſuo non recte funguntur, 1. 2. 3. propterea Iſraelitæ regem ab eo poſtulant. Samuel hoc valde improbat, et quæ ſint eis incommoda inde metuenda demonſtrat. 4 — 18. Sed perſiſtunt in ſententia ſua 19 — 22.

1. Cum Samuel conſenuiſſet, filios ſuos judices dedit Iſraelitis. 2. Primogeniti nomen fuit Joel, alterius Abija. Jus dixerunt Berſabæ. 3. Enimvero patris ſui mores non imitabantur, ſed lucro inhiabant et muneribus corrupti jus pervertebant. 4. Propterea Iſraelitarum principes congregati Samuelem Ramæ adierunt, 5. eique demonſtrarunt: quoniam ipſe jam ſenex eſſet, et filii ejus ei valde diſſimiles, velle

ſe

ſe ut regem ſibi præficeret, qui ſe omnium gentium more gubernaret. 6. Samueli vero hoc eorum deſiderium valde diſplicuit. Sed cum propterea Jovam precaretur, 7. hic ei reſpondit: Obtempera Iſraelitis in omnibus, quæ a te poſtularunt. Non tam te, quam me repudiarunt, quo minus eorum rex eſſem. 8. Idem prorſus tibi faciunt, quod fecerunt inde ab eo tempore, quo eos ex Aegypto eduxi, usque in hunc diem, ut me relicto alios deos colant. 9. Igitur obtempera eis, verum antea demonſtra et expone eis mores *a*) regis in eos regnaturi. 10. Tum Samuel, quæ Jova reſponderat, retulit ad *legatos* populi regem ab eo poſtulantis. 11. Hi erunt mores, inquiebat, regis in vos regnaturi: filios veſtros ut aurigas aut equites adhibebit, aut ut præcurſores currus ſui. 12. Alios chiliarchos et pentecontarchos conſtituet, aliis utetur ut aratoribus, meſſoribus et inſtrumenti bellici aut curruum ſuorum fabricatoribus.

 13. Filias

a) Vocabulum hebr. מִשְׁפַּט quod h. l. legitur, non poteſt *jus* ſignificare, quod regi propter dignitatem ei collatam competat. Nam nonnulla eorum quæ in v. 11. et ſqq. commemorantur, ita ſunt comparata, ut ab iis rex probus et æquus lubenter abſtineat. Igitur משפט h. l. *mores* et *conſuetudinem* notat, quam utique reges orientales plerique eorum temporum ſequebantur. Sic alias quoque dicitur, v. c. 1 Sam. 27, 11. 2 Reg. 11, 14.

13. Filias veſtras tanquam unguentarias, coquas et piſtrices uſurpabit. 14. Agrorum veſtrorum, vinearum et olivetorum optima diſtribuet miniſtris ſuis. 15. Fructuum et vinearum veſtrarum decimas exiget atque aulicis ſuis dabit. 16. Servos veſtros, ancillas, juvenes lectiſſimos, itemque aſinos ad ſua negotia curanda adhibebit. 17. Oves veſtras decimabit, et omnino vos ſervi ejus eritis. 18. Tunc conqueremini propter illum regem veſtrum, quem vobis elegiſtis, Jova vero vos non exaudiet. — 19. Nolebant autem populi *legati* conſilium Samuelis admittere, ſed inſiſtebant ſententiæ ſuæ ut regem eis præficeret, 20. ſic enim ſimiles erimus, inquiebant, aliis gentibus, jus nobis dicet rex noſter et ducem ſeſe præbebit in bellis noſtris gerendis. 21. Cum hanc populi ſententiam Samuel Jovæ renunciaſſet, 22. hic juſſit eum facere quod populus vellet, et regem eis dare. Sic Samuel Iſraelitarum delegatos ad ſua oppida dimiſit.

CAPUT IX

Saulus patris ſui amiſſas aſinas quærens venit ad Samuelem 1 — 14. a quo benigne excipitur, convivio adhibetur 15 — 24. et diſcedens ad privatum colloquium retinetur 25 — 27.

1. Fuit vir quidam ex Benjaminitis nomine Ciſch, filius Abielis, nepos Seroris, pronepos Bechorati, abnepos Aphichæ, Benjaminita, homo fortis. 2. Is habebat

bebat filium nomine Saulum, juvenem admodum formosum, cui nullus ex Israelitis poterat præferri, humeris excedebat omnes ex populo. 3. Huic pater Cisch mandaverat, ut assumto servo iret ad quærendas asinas, quæ tum perditæ erant. 4. Igitur Saulus peragrabat regionem montanam Ephraimiticam, pergebat deinde ad regionem Schalischam. Cum ibi *asinas* non inveniret, progrediebatur ad regionem Schualim, sed frustra. Hinc in terram Benjaminiticam, nec ibi eas inveniebat. 5. Cum in regionem Suph venissent, Saulus servo eum comitanti dixit: revertamur, ne pater missis asinis de nobis sit sollicitus. 6. Respondit servus: En! propheta est in hoc oppido, vir magnæ auctoritatis, futura quæ prædicit eveniunt, hunc, age, adeamus, fortasse nobis indicat viam, qua eundum nobis sit. 7. Respondit Saulus servo: Quodsi imus, quid viro offeremus? nam panis ex pera nostra consumtus est, nec aliud munus, quod prophetæ offerre possemus, habemus. Nonne? 8. Mecum habeo, pergebat servus, quartam sicli argentei partem, hanc dabo prophetæ ut nobis viam monstret. (9. Olim si Israelitæ Deum volebant consulere, dicere solebant: eamus ad *videntem*, nam qui jam *propheta*, is olim *videns* vocabatur.) 10. Tum Saulus servo: bene est, inquit, eamus. Igitur perrexerunt ad oppidum, in quo vates erat. 11. Ad quod cum ascenderent,

rent, offenderunt puellas, quæ aquatum exierant. has interrogant, num videns adſit? 12. Reſpondent: adeſt, vobis obviam venturus, modo properetis, nam hodie ad oppidum venit, quoniam populus epulas ſacrificiales in ſacello peragit. 13. Simulac ad oppidum perveneritis, eum offendetis antequam ad ſacellum aſcendit ad convivium. Nam non ſolent convivari invitati ante adventum ejus, quoniam antea preces facit. Igitur modo aſcendite, nam hodie eum invenietis. 14. Quod cum feciſſent oppidumque eſſent ingreſſi, obviam eis venit Samuel aſcenſurus ad ſacellum. 15. Jova autem præmonuerat Samuelem pridie antequam Saulus veniret: 16. ſe miſſurum eſſe ad eum cras virum Benjaminiticum, hunc ungeret principem populi Iſraelitici, eum defenſurum eſſe populum ſibi ſacrum a Philiſtæis, cujus jam rationem habere vellet, quod ejus clamores ad ſe perveniſſent. 17. Cum igitur Samuel Saulum videret, Jova eum monuit, hunc eſſe virum quem populi ſui imperatorem futurum eſſe prædixiſſet. 18. Saulus ad Samuelem in ipſa porta accedens ei dixit: indica, quæſo, mihi, ubinam ſit domus videntis? 19. Reſpondit Samuel: ego ſum videns, aſcende ante me ad ſacellum. Vos enim hodie mecum epulabimini, cras te dimittam tibique omnia indicabo, quæ ſcire cupis. 20. Quod ad aſinas attinet ante hos tres dies deperditas, noli

eſſe

esse sollicitus; sunt repertæ. Et omnino cujus erit summa fortuna in Israele? nonne tibi et domui paternæ? 21. Respondit Saulus: Ego sum Benjaminita ex minima tribuum Israeliticarum ortus, atque etiam gentilitas mea omnium tribus *a*) Benjaminiticæ minima, quomodo igitur hæc mihi dicis? 22. At Samuel Saulum et servum ejus introduxit in conclave, et primum eis locum inter invitatos, quorum fere triginta fuerunt, assignavit. 23. Tum Samuel jussit coquum afferre portionem, quam ei servandam tradidisset. 24. Coquus igitur femur cum jure *b*) attulit et Saulo apposuit. Samuel *c*) autem dixit: en reliquias! cape tibi et ede, nam ad illud ipsum tempus tibi servatæ sunt, cum dicerem me quosdam invitasse. Postquam Saulus cum Samuele convivatus erat, 25. descenderunt e sacello in oppidum, et hic cum eo in tecto est collocutus. 26. Postridie mane sub auroræ ortum Samuel Saulum in tecto *dormientem* excitavit, surge, inqui-

a) Pro שִׁבְטֵי בִנְיָמִן haud dubie est legendum שֵׁבֶט. Sic quoque omnes versiones antiquæ.

b) hebr. הַשּׁוֹק וְהֶעָלֶיהָ Vulgo: *femur et quod super illo*, sc. armus. Non recte, uti arbitror, sed *jus*, quocum caro edebatur. vid. *Faber* ad Harmarum, P. I. p. 312.

c) Nomen Samuelis h. l. supplendum videtur. Hospitis hæc verba sunt, non coqui, ut multi volunt.

inquiens, te dimittam. Hic cum surrexisset, ambo egressi sunt ex oppido. 27. Ad cujus extremum cum pervenissent, postulavit Samuel a Saulo, ut juberet servum præcedere, ipse vero paulisper subsisteret, velle se ei mandata divina exponere.

CAPUT X

Samuel primo privatim Saulum regem ungit, eique novi muneris varia omina prædicit 1 — 12., mox in conventu omnium tribuum solenni rex sorte eligitur, aliis approbantibus, aliis contemnentibus. 17 — 27.

1. Hic Samuel prolata olei ampulla perfudit caput Sauli, eumque osculatus, en, inquit, Jova te principem populi tui ungit. 2. Jam cum a me discesseris, offendes duos homines ad sepulcrum Rachelis in confiniis Benjaminiticis Selsachæ. Hi tibi dicent: repertas esse asinas, ad quas quærendas profectus es, patremque tuum omissa cura asinorum de te esse sollicitum et incertum, unde te requirat. 3. Hinc progressus ulterius venies ad terebinthum Tabor, ubi tres homines tibi occurrent, qui sacrorum causa Bethelem proficiscuntur. Quorum unus tres hœdos, alter tres panes et tertius utrem vini portat. 4. Hi te salutabunt et duos panes offerent, quos etiam ab eis accipies. 5. Posthæc venies ad collem Dei, ubi sunt Philistæorum præsidia. Oppidum ingressus occurres choro pro-

prophetarum, qui de facello descendentes præeunte nablio, tympano, tibia et cithara carmina sacra canunt. *a*) 6. Hic furore divino correptus et ipse una cum illis carmina dices, in alium prorsus mutatus. 7. Quæ signa quando tibi evenerint, *b*) fac quod lubet,

a) hebr. מִתְנַבְּאִים Verbum נבא, si de institutis prophetarum usurpatur, equidem minime de prædictione rerum divinarum intelligo, neque ideo per *vaticinari* explicandum putem. Sed fuit hoc unum ex præcipuis harum societatum, quæ in libris Samuelis et Regum scholæ prophetarum vocantur, officium, ut hymnos religiosos adhibitis instrumentis musicis canerent, (vid. S. R. *Niemeyer* Charakterist. Bibl. P. V. p. 254.) quod verbo נבא indicatur. Chaldæus explicavit per מְשַׁבְּחִין et 1 Chron. 25, 1. de Asapho ejusque sociis adhibetur. — Miror igitur, *Michaelem* vertere: und beym Schall dieser musikalischen Instrumente (hæc in textu non leguntur) eine Weissagung absingen.

b) In textu legitur תבאינה quod nota marginalis sine Jod legendum esse observat. Sic ex regulis grammaticis. Sed Ill. *Michaelis* (in Appendice ad P. XII. Bibl. Or. p. 191.) lectionem textualem defendit, quæ explicanda sit ex Arab. באה quod significat *superbivit*, *gloriosum se præbuit*. (*Golius* p. 213.) Hinc legit תְּבָאֶינָה et vertit: diese Zeichen sollen dir Muth machen — Fortasse Jod illud est mater lectionis. Eadem scriptio extat quoque Ps. 45, 16. et Esth. 4, 4. quibus locis illa arabica significatio subjici non potest.

Ver-

bet, Deus tibi adeſt. 8. Abibis autem ante me Gilgalem, quo ego quoque ad te venturus ſum ad holocauſta et ſacrificia euchariſtica ibi facienda. Septem dies me ibi expectato, tunc tibi ulterius dicam, quæ facere debeas. — 9. Vix tergum obverterat a Samuele diſcedens, Deus mentem ejus prorſus immutavit. Signa vero iſta eo die omnia evenerunt. 10. Cum ad collem iſtum veniſſet, *c*) occurrit ei chorus prophetarum. Hic furore divino correptus inter eos ſacra carmina canit. 11. Quod cum viderent, qui eum antea noverant, alter alteri dicit: quid filio Ciſchi accidit? num Saulus quoque eſt inter prophetas? 12. et alius ibi obvius interrogat: quemnam magiſtrum *d*) habuit? hinc eſt illud proverbium: num Saulus quoque inter pro-

Verſiones antiquæ omnes explicant per *evenire*, et *Kennicottus* 36 Codd. citavit, in quibus Jod illud deeſt.

c) Pro וַיָּבֹאוּ legendum videtur ויבא quia ſingularis præcedit. Sic quoque omnes verſſ. antiquæ et Codex 70. et 150 *Kennicotti*. Poteſt tamen lectio recepta ſic explicari, ut Saulus cum ſervo, quem ſecum habebat, veniſſe dicatur.

d) Pro אֲבִיהֶם *οἱ ὁ*, Syrus, Arabs legerunt אָבִין, quæ lectio præferenda videtur, quia de Saulo tantum ſermo eſt, quanquam numerus pluralis de toto prophetarum cœtu poſſit explicari, ſed minus apte. Cæterum אָב *pater* h. l. dicitur pro *doctore et magiſtro*, uti alias, v. c. Jud. 17, 10. 2 Reg. 2, 12. Sic quoque Chaldæus explicavit וּמַן רַבְּהוֹן.

prophetas? 13. Poſtquam furor ille propheticus reſederat, venit ad ſacellum. 14. Hic patruus ejus ex eo et ſervo quærit: ubi fuiſſent? Reſpondit Saulus: aſinas quæſivimus, et cum eas nullibi reperiremus, Samuelem adiimus. 15. Quid quæſo dicebat vobis Samuel? inquit patruus Sauli. 16. Hic ei reſpondit: indicavit nobis aſinas eſſe repertas. Sed de regno *Saulus* nihil patruo ſuo dixit, uti Samuel ei præceperat. — 17. Deinde convocavit Samuel populum ad ſacra Jovæ faciunda Mizpam. 18. Atque hunc ad Iſraelitas ſermonem habuit: Hæc dicit Jova Iſraelitarum Deus: Ego vos ex Aegypto eductos, cum ab Aegyptiorum tyrannide, tum ab omnibus gentibus vos opprimentibus liberavi. 19. Vos vero jam repudiaſtis Deum veſtrum, qui in tot malis et calamitatibus vos ſervavit atque ab eo regem flagitaſtis. Igitur ſecedite jam in tribus et familias diſtributi. 20. Tunc accedere juſſit Samuel ſingulas tribus, et forte ſignata eſt tribus Benjamin. 21. Poſtea evocatæ ſunt ſingulæ hujus tribus familiæ, atque ſors deſignavit familiam Matri atque in hac Saulum filium Ciſchi: quem cum quærerent non invenerunt. 22. Igitur Jovam denuo conſuluerunt: num homo e) huc veniſſet? Cum Jova

e) hebr. איש h. e. Saulus: quod ex reſponſo Dei apparet.

ya reſponderet eum inter impedimenta latere, 23. eo currunt atque inde Saulum arceſſunt: qui ſtans in media concione omnes humeris ſupereminebat. 24. En! inquiebat Samuel univerſo cœtui, videte quem Jova elegit. Non eſt ei ſimilis in toto populo. Tunc omnes exclamarunt: vivat rex! 25. Quo facto Samuel populo jura regis expoſuit, atque literis conſignata in loco ſacro depoſuit, tandemque univerſam concionem dimiſit. 26. Saulus quoque domum ſuam Gibeam diſceſſit comitantibus eum viris bonis, quorum animos Deus excitaverat. 27. Verum alii quidam, homines malevoli dixerunt: quomodo hic nos defendet? eumque contemſerunt, nec munera obtulerunt. Sed Saulus ſe hæc reſcire diſſimulavit.

CAPUT XI

Saulus Jabenſes Gileaditas ab Ammonitarum rege eos obſidente liberat 1 — 11. et propter illam victoriam ab univerſo populo in regno confirmatur 12 — 15.

1. Poſtea *a*) Nachaſch Ammonitarum rex oppugnavit Jabeſchum in Gileaditica regione. Oppidani egerunt cum eo de deditione, ſeque ſervos ejus futuros eſſe promiſerunt. 2. At Nachaſch hac tantum conditione

a) *οἱ ό* habent: *καὶ ἐγενήθη ὡς μετὰ μῆνα*, et Vulgatus: *et factum eſt quaſi poſt menſem.*

tione eos in deditionem dixit accepturum esse, si omnibus oculum dextrum effodisset, atque sic omnes Israelitas affecisset opprobrio. 3. Principes Jabensium eum rogarunt, ut sibi septem dies concederet, quibus legatos mitterent ad universos Israelitas, si non auxilium mitteretur, sese ei esse dedituros. 4. Venerunt legati Gibeam, ubi Saulus habitabat, atque negotium suum universo cœtui exposuerunt. Qua de re omnes sublata voce plorant. 5. Saulus tum forte rure veniens bovesque agens, quid populo factum sit quæsivit, quod fleret? Narrarunt ei, quo in statu essent Jabenses. 6. Hoc nuncio audito fervore divino impulsus, gravique ira commotus, 7. cepit par boum eosque dissectos misit per nuncios in omnes Israelitarum fines, cum hoc edicto, ut qui non Saulum et Samuelem secutus esset, ejus bubus idem fieret. Tunc tantus terror invasit universum populum, ut omnes venirent. 8. Cum eos Beseki recenseret, Israelitarum fuerunt trecenta millia, Judæorum triginta millia. 9. Tum legatis qui venerant mandatum est, ut renunciarent Jabensibus Gileaditis, cras eis auxilium esse affuturum, cum sol incaluisset. Quod cum legati Jabensibus retulissent, hi gavisi sunt 10. atque *Ammonitis* responderunt: cras se deditionem esse facturos, posse eos cum ipsis pro arbitrio agere. 11. Postridie autem Saulus tripartito exercitu castra hostilia vigilia matu-

 tina

tina invafit atque Ammonitas usque ad meridiem concidit, reliqui ita difperfi funt, ut non duo una fupereffent. 12. Tunc populus a Samuele poftulavit, ut ifti, qui Saulum regem repudiaffent, ad fupplicium traderentur. 13. Sed negavit Saulus eo die fupplicium ab ullo fumi debere, quo Jova tantam falutem Ifraelitis præftitiffet. 14. Samuel autem populum hortatus eft, ut Gilgale convenirent, ibique regis electionem renovarent. 15. Fecerunt hoc omnes, atque Gilgale Saulum regem crearunt ritibus facris adhibitis. Sacrificia nempe euchariftica Jovæ ibi obtulerunt, et Saulus et omnes Ifraelitæ vehementer funt lætati.

CAPUT XII

In illo folenni populi conventu Samuel judicis munere fe abdicat, commemorat innocentiam fuam 1—5. populi ingratitudinem erga fumma Dei beneficia reprehendit 6—14. et ad conftantiam in cultu Jovæ adhortatur 15—25.

1. Tunc Samuel ad Ifraelitas hunc fermonem habuit: Obtemperavi vobis in omnibus, quæ a me poftulaftis. Dedi vobis regem. 2. Hic adeft rex ille, qui vobis præfit. Equidem fenex fum et canus, at filii mei inter vos verfantur. Cum vero inde a pueritia mea usque in hunc diem vobis præfuerim, 3. refpondete jam mihi, coram Jova et coram uncto

ejus,

ejus, cujus bovem, aut asinum surripuerim? quem oppresserim? aut cui vim fecerim? a quo munus acceperim, ut ei conniverem? id vobis restituam. 4. Responderunt: minime nos oppressisti, aut affecisti injuria, nec ab ullo aliquid accepisti. 5. Igitur Jova testis est, inquit Samuel, et unctus ejus testis est, vos nihil omnino *quod culpandum sit*, in me deprehendisse. — Responderunt: a) testes sumus. 6. Tunc Samuel hunc in modum pergebat ad populum: *Testis b)* est Jova, qui Mosen et Aaronem constituit, et majores vestros ex Aegypto eduxit. 7. Adeste igitur, disceptabo vobiscum, præsente Jova, de summis ejus beneficiis, quæ in vos et majores vestros contulit. 8. Postquam Jacobus in Aegyptum migraverat et majores vestri ad Jovam clamaverant, misit Mosen et Aaronem, qui eos ex Aegypto eduxerunt

a) In textu est: וַיֹּאמֶר עֵד Masora observat recte ita legi, quanquam videri posset legendum esse ויאמרו. Sed pluralem legerunt omnes versiones antiquæ, οἱ ὁ, Vulg. Chald. Syrus, Arabs et 12 Codd. *Kennicotti.* Igitur hanc lectionem per regulas criticas præferendam judicavi.

b) Hoc suppleo ex versione græca, quæ habet *μάρτυς κύριος.* Excidisse videtur עֵד, alias sententia imperfecta est. Sic vero repetit Samuel hanc vocem, ut transitum faciat ad sequentia — Sed nihil definio. Syrus et Arabs vertunt: *Deus solus est Dominus;* quasi אֶחָד legissent.

runt et hanc terram eis habitandam dederunt. 9. Sed mox Jovæ Dei fui funt obliti, qui eos propterea tradidit Siferæ, duci exercitus regis Chazorenfis, Philiftæis et Moabitis, qui eos bellis infeftarunt. 10. Tunc clamarunt ad Jovam, culpamque fuam funt confeffi, quod eo relicto Baales et Aftarothum coluiffent, jam vero rogare fe, ut eos ab hoftibus fuis defenderet, velle fe in pofterum eum colere. 11. Mifit igitur Jova Jerubbaalem, Barakum *c*), Jephtam et Simfonem, vosque ab omnibus hoftibus veftris vindicatos, tranquillos et fecuros reddidit. 12. Cum vero videretis Nachafchum, Ammonitarum regem, bellum in vos parare, *d*) regem a me flagitaftis, eum tamen Jova Deus vefter rex quoque vefter effet. 13. Habetis igitur hic regem, quem elegiftis, quem præoptaftis. Dedit vobis Jova regem.

14.

c) In textu hebr. legitur וְאֶת־בְּדָן fed in hiftoria judicum nullus hujus nominis invenitur. Multi dicunt intelligi Simfonem, qui *Bedan* vocetur pro *Bendan*, quoniam e tribu Dan ortus erat. Sic Chaldæus interpres: *mifit Gideonem et Simfonem.* Sed *oi ó* et Syrus nominant *Barakum*, et hic addit etiam Deboram et loco Samuelis nominat Simfonem. Quæ nomina, quoniam cum hiftoria melius confentiunt, in verfione expreffi.

d) Hanc caufam, cur Ifraelitæ regem poftularant, auctor fupra Cap. 8, 5. commemorare omifit.

14. Si Jovam reveremini, eumque colitis; si ei obtemperatis, neque contra eum rebellatis, felices eritis, *e*) tum vos, tum rex vester, qui in vos regnat post Jovam Deum vestrum. 15. Quodsi Jovæ dicto non audientes estis, sed contra eum rebellatis: manus Jovæ erit in vos, quemadmodum fuit in majores vestros. *f*) 16. Accedite jam, et videte rem mi-

 ram,

e) Sic verto ex lectione Chaldæi interpretis, qui pro וִהְיִתֶם *et eritis*, legit וחיתם *et vivetis*, h. e. felices eritis. Mirum tamen est, τὰς ὁ, Vulg. Syrum et Arabem lectionem receptam exprimere: *eritis post Jovam*, phrasi alias nullibi obvia, pro *Jovæ deditum esse*, quod alias est: *ire post Jovam.* Neque sensus contextui aptus est, nam *præmium obedientiæ* promittitur, uti in sequenti versu *pœna inobedientiæ*, quæ futura sit, ostenditur. — In ultimis verbis secundum hanc lectionem tunc gravis est reprehensio, quod populus, Jova rege suo repudiato, jam alium regem haberet.

f) Verba textus sunt: בָּכֶם וּבַאֲבוֹתֵיכֶם. Verum LXX interpretes legerunt וּבְמַלְכְּכֶם vertunt enim *ἐφ' ὑμᾶς καὶ ἐπὶ τὸν βασιλέα ὑμῶν.* Quæ lectio placuit *Hubigantio* et *Michaeli.* Sed Chaldæus et Syrus vertunt: *sicuti fuit in patres vestros:* quo receptam lectionem omni ex parte videntur expressisse. Nam literam Vau sæpe habere vim comparandi ex multis exemplis constat (vid. *Glassius* p. 603.). Igitur nulla mutatione h. l. opus videtur, nisi malis ex illa τῶν ὁ et recepta lectione novam componere, quod fecit *Hubigantius*:

ram, quam Jova faciet vobis videntibus. 17. Meſſis tritici jam eſt. Sed invocabo Jovam, et tonabit et depluet, ex quo poteritis intelligere, quantopere Jovæ diſpliceat, quod regem poſtulaſtis. 18. Tunc preces fecit Samuel ad Jovam, et hic tonitrua et pluviam dedit. Qua de re univerſus populus magno Jovæ et Samuelis timore eſt perculſus, 19. et dixit: intercede, quæſumus, pro nobis apud Jovam Deum tuum, ne moriamur: nam utique auximus peccata noſtra eo, quod regem nobis expetiimus. 20. Ad hæc Samuel populo reſpondit: Nolite timere, vos quidem grave malum admiſiſtis, verum ne recedatis a Jova, ſed eum ſincere colatis. 21. Nolite deflectere *g*) ad idola vana, quæ nihil proſunt, neque defendere poſſunt, quoniam vana ſunt. 22. Non deſtituet Jova populum ſuum propter ſui ipſius honorem et gloriam, cum ei placuerit vos populum ſibi ſacrum conſtituere. 23. Abſit quoque a me, ut ita in Jovam peccem, ut deſiſtam pro vobis intercedere, aut monſtrare vobis viam bonam et rectam. 24. Modo vos quoque timete Jovam, eumque vere atque ex animo

rius: erit manus Jovæ in vos et regem veſtrum, quemadmodum fuit in vos et patres veſtros.

g) Prius כִּי non commodam admittit explicationem. Nullus interpretum antiquiorum illud expreſſit. Igitur quoque illud omiſi.

animo colite, nam vidiſtis, quanta inter vos fecerit. 25. Quodſi male feceritis, tum vos, tum rex veſter peribitis.

CAPUT XIII

Saulus in bello contra Philiſtæos ab initio feliciter geſto deſtituitur ab exercitu 1—7. Samuelis adventum promiſſum non expectat, et contra mandatum ipſe ſacrificat. Quam ejus temeritatem Samuel reprehendit, regnumque ejus non perpetuum futurum eſſe prædicit, 8—14. Saulus cum reliquiis exercitus Gibeæ caſtra ponit. Iſraelitæ arte Philiſtæorum fere inermes. 15—23.

1. Annos natus erat Saulus unum et a) — — cum regnum capeſſeret. Poſtquam duos annos regnarat

a) Quoniam priora verba hujus verſus בֶּן־שָׁנָה שָׁאוּל בְּמָלְכוֹ non commodam admittunt explicationem, jam *Caſtellio* ſuſpicatus eſt, excidiſſe numerum, quot annos natus Saulus regnum inierit. Hunc reſtituere temerarium foret. Sed conjecturam dicere quid vetat? Ill. *Michaelis*, poſtquam difficultates in hoc verſu obvias diligenter explicavit (in notis ad verſ. germ.) tandem conjectat, excidiſſe numerum שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה *duo de viginti annorum*, et ante וּשְׁתֵּי addendum eſſe וְעֶשְׂרִים *viginti et duos annos* regnarat Saulus, cum eligeret etc. Equidem minime id mihi ſumo, nodum adeo intricatum explicare. In numero poſteriori ab Ill. *Michaele* inſerto id modo dubium mihi videtur, non probabile eſſe, Saulum regem adeo bellicoſum tam ſero de milite perpetuo alendo cogitaſſe.

gnarat in Ifraelitas, 2. ex eis delegit tria millia, quorum duo millia cum ipfo erant Michmafche et in montibus Betelis. Mille vero fub ductu Jonathanis Gibcæ Benjaminitarum. Reliquos domum dimifit. 3. Jonathan profligaverat ftationes Philiftæorum, qui colleni tenebant. Philiftæi hoc audierunt. Tum Saulus tuba clangi juffit per omnem terram, eo confilio ut et transfluviales *b*) hujus rei certiores fierent. 4. Ifraelitæ cum audiffent, cæfa effe a Saulo Philiftæorum præfidia, fibique hos admodum infenfos factos effe, omnes apud Saulum Gilgale convenerunt. 5. Philiftæi vero ad bellum hoc cum Ifraelitis gerendum coegerant tria millia *c*) curruum, fex

b) הָעִבְרִים videtur hoc loco non effe nomen gentilitium, fed appellativum, eos notans qui trans Jordanum erant, qui quoque ad Saulum convenire debebant. Venerunt quoque, fed fecundum verf. 7. præ timore mox revertebantur.

c) In textu funt *triginta millia* curruum: quam incredibilem curruum multitudinem recte uti arbitror *Bochartus* in Hieroz. P. I. Lib. II. Cap. IX. in dubium vocavit atque Syri et Arabis lectionem, qui 3000 habent, defendit: et tamen *oí ó*, Vulg. et Chald. receptam lectionem exprimunt. *Kennikottus* citavit Cod. 584. in quo שְׁלֹשִׁים omittitur. Sic fupereffent tantum *mille currus*, qui numerus utroque illo probabilior.

ſex millia equitum, peditum autem tantam multitudinem, quæ arenæ in littore maris æquaret; caſtraque poſuerunt Michmaſche e regione Bethaven. 6. Iſraelitæ viderunt, ſe ab exercitu *hoſtili* appropinquante *d*) urgeri; igitur ſeſe abdiderunt in ſpeluncis, in locis circumſeptis, in petris, turribus et ciſternis, 7. et transfluviales Jordanum tranſierunt regionem Gadenſem et Gileaditicam *repetentes*. Saulus quidem manſit adhuc Gilgale, omnibus qui cum eo erant trepidantibus. 8. Cum ſeptem dies expectaſſet, quod tempus ei erat a Samuele definitum, neque hic veniret, populus autem ab eo dilaberetur, 9. juſſit holocauſta et ſacrificia euchariſtica adduci, quæ immolavit. 10. Quibus peractis venit Samuel. Saulus ei obviam proceſſit ſalutandi cauſa. 11. Tum ille, quid feciſti? inquit. Reſpondit Saulus: cum viderem populum a me dilabi, te vero ad diem dictum non adeſſe, et Philiſtæos Michmaſche conveniſſe, 12. verebar, eos me Gilgale eſſe aggreſſuros, antequam Jovæ auxilium imploraſſem, propterea auſus ſum ſacrificium offerre. 13. Temere feciſti, inquit Samuel. Non obtemperaſti dictis Jovæ Dei tui. Jam vero regnum tuum in Iſraelitas, quod Jova tibi in perpetuum confirmaſſet,

14.

d) Pro נִגַּשׂ *coegit* lege נִגַּשׁ *acceſſit*. Sic οἱ ό. Sed Syrus et Arabs omittunt hæc verba ſane difficilia.

14. non perſiſtet. . Quæſivit ſibi Jova virum ex animi ſui ſententia, qnem principem populi ſui conſtituet, quoniam tu voluntati ejus non es obſecutus. 15. Cum hæc Samuel dixiſſet, Gilgale Gibeam Benjaminitarum diſceſſit. Saulus autem recenſuit milites qui reſtabant, quorum circiter ſexcenti fuerunt. 16. Cum his et Jonathane filio ſuo Gibeæ Benjaminitarum conſedit. Philiſtæi autem caſtra habebant Michmaſche, 17. e quibus tria depopulatorum agmina emiſerunt. Quorum unum ſe vertebat verſus Ophram in tractu Schual, 18. alterum verſus Bethchoronem, et tertium ad eam regionem, quæ ſpectat vallem Seboim ad ſolitudinem. — 19. Tunc in tota terra Iſraelitica faber ferrarius non extitit. Quod a Philiſtæis propterea edictum eſt, ne Hebræi ſibi gladios aut haſtas facerent. 20. Propterea Iſraelitis *ſemper* ad Philiſtæos fuit diſcedendum, ſi quis vomerem ſuum, aut ligonem, aut ſecurim, aut rutrum acuere volebat. 21. Igitur *tunc* obtuſa erant rutra, ligones, tridentes, furcæ, ſecures, et infigendi erant ſtimuli. 22. Cum prœlium jam eſſet committendum, nemo militum, qui cum Saulo et Jonathane erant, gladio aut haſta fuit inſtructus — 23. Progreſſi ſunt Philiſtæi ad aditum Michmaſchæ.

CAPUT

CAPUT XIV

Jonathan cum armigero suo Philistæos aggreditur et cædit 1 — 15. Saulus hostes persecuturus, jurejurando cogit milites a cibis abstinere, 16 — 24. Jonathan ejus ignarus mel gustat, et in vitæ periculum propterea venit, sed a militibus vindicatur 25 — 45. Alia Sauli bella et familia. 45 — 52.

1. Aliquando Jonathan, Sauli filius, armigero suo dixit: age transeamus ad stationem illam Philistæorum, quæ nobis est ex adverso. (Patri autem suo nihil de eo dixerat. 2. Is tunc erat ad extremum Gibeæ sub malo punica, quæ est apud Migronem, et secum habebat circiter sexcentos milites. 3. Achija, filius Achitubi, frater Icabodi, filius Pineasi, nepos Elæi, sacerdotis Jovæ Silunte *a*), *tum* Ephodum gestabat. Milites quoque ignorabant Jonathanem discessisse. 4. Inter locum illum, ad quem Jonathan transire volebat ad stationem Philistæorum, scopulus erat præruptus ab utraque parte, nomen alterius erat Boses, et nomen alterius Sena. 5. Alter spectabat septentrionem e regione Michmaschæ, alter meridiem e regione Gibeæ.) 6. Jonathan igitur armigero suo dixit: age, transeamus ad stationem istorum præ-

a) Hæc jungo propterea, quia constat ex Cap. 6, 21. arcam Siluntem non esse reportatam, postquam a Philistæis fuerat remissa.

præputiatorum. Fortaffe Jova nos adjuvat, neque enim ei difficilius eft per complures, quam per paucos fervare. 7. Refpondit armiger: fac quod lubet, perge modo, ego te fequar ut voles. 8. Tum Jonathan, quando eos aggrediemur, inquit, et illi nobis confpectis 9. dixerint: expectate modo, donec ad vos pervenerimus; fubfiftemus, neque ad eos afcendemus. 10. Quodfi vero dixerint: afcendite ad nos; afcendemus. Jova nobis eos haud dubie tradidit. Idque nobis fignum erit. 11. Cum eos Philiftæi, qui in ftatione erant, viderent, dixerunt: Hebræi prodeunt ex cavernis, in quibus fe abdiderunt. 12. Jonathani autem ejusque armigero acclamarunt: afcendite ad nos, habemus quôd vobis dicamus. Hic Jonathanus armigerum fuum juffit poft fe afcendere, quod Jova eos Ifraelitis tradidiffet, 13. et fimul ipfe manibus pedibusque fcandit fequente armigero. Jonathan nonnullos interfecit, itemque ejus armiger poft eum; 14. atque prima hæc ftrages ab illis illata fuit circiter viginti hominum in agri fpatio dimidii fere jugeri. 15. Qua re tantus terror caftra, agros, omnem exercitum, milites ftationarios et populatores invafit, ut omnes contremifcerent. Terror erat divinitus immiffus. 16. Sauli fpeculatores Gibeæ Benjaminitarum viderunt tumultum exiftere, qui ferperet et magis magisque crefceret.

ret. 17. Tum Saulus eos, qui aderant, juſſit diſpicere, quis ab ipſis disceſſiſſet. Quod cum feciſſent, Jonathan ejusque armiger deſiderati ſunt. 18. Deinde Achijam juſſit arcam *b*) Dei admovere, quam tum

b) LXX interpretes hæc verba ſic verterunt: *ὅτι αὐτὸς ἦρεν τὸ ἐφοὺδ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐνώπιον Ἰσραήλ.* In qua verſione probo lectionem vocis אֵפוֹד loco אֲרוֹן partim quoniam in verſu tertio de illo Achija narratur, eum cum Ephodo adfuiſſe, partim quoniam ad Deum conſulendum non arca ſed Ephodus adhibebatur. Nam Sauli conſilium non videtur fuiſſe, ut arcam Dei ſecum in prœlium educeret, quod nonnulli interpretes opinantur, ſed ut quæreret, quænam cauſa ſit tanti apud hoſtes tumultus, et quid ſibi faciendum eſſet. Illius enim mandati revocandi cauſa non erat Saulo, quoniam contra hoſtem egrediebatur; ſed nolebat Deo non conſulto prœlium committere. Jam vero, cum de fuga hoſtium non amplius dubitaret, non erat, cur Deum conſuleret. — Attamen nullus interpretum reliquorum ex antiquis legit אפוד pro ארון, igitur vulgarem lectionem retinui. In reliquis verſio græca nimis recedit a textu quem nos legimus, quam ut hunc ex illa emendare audeam, quod fieri debere auctor eſt Celeb. *Kœhlerus* in Repertorio P. II. p. 256. Præterea de uno illo Achija dici non poterat, eum *ferre arcam Dei* ante Iſraelitas, ſed *Ephodum* eum tuliſſe, h. e. ſecum habuiſſe, ut eum, ſi opus eſſet, indueret, ſupra verſ. 3. jam erat dictum. — Literam Vau in voce ובני pro multiplici ejus ſignificatione putem

tum ſecum habebant Iſraelitæ. 19. Sed eo adhuc cum ſacerdote colloquente tumultus in caſtris Philiſtæorum magis magisque auctus eſt. Propterea illud ſacerdoti rurſus interdixit, 20. et convocatis omnibus quæ cum eo erant copiis, ad locum pugnæ abiit. Ibi vero alius in alium ferro ſæviebat, et maxima erat omnium perturbatio. 21. Tum Hebræi, *c*) qui antea ſervi Philiſtæorum fuerant atque ab eis ad caſtra deducti, junxerunt ſe Iſraelitis pugnantibus, Saulo et Jonathane ducibus. 22. Itemque Iſraelitæ, qui ſe in montibus Ephraimiticis abdiderant, cum audirent de fuga Philiſtæorum, eos quoque perſequebantur. 23. Hoc die Jova inſignem dedit Iſraelitis victoriam, prœlium enim usque ad Bethavenſe extendit. — 24. Sed vi coacti ſunt *ad hoſtes perſequendos,*

putem explicari poſſe per *cum* ſ. *apud* (*Glaſſius* p. 602.) ſine mutatione in עִם vel בְ, quam *Hubigantius* ſuadet.

c) Pro הָעִבְרִים *οἱ ὁ* legerunt הָעֲבָדִים et pro סָבִיב, quod ſequitur, *οἱ ὁ*, Vulg. Syrus: יָסֹבּוּ גַם הֵמָּה, vertunt enim *ἐπεστράφησαν καὶ αὐτοί.* Quas lectiones receptæ præferendas eſſe nemo neget. Quoad primam vocem aſſentior *Michaeli*, qui utramque, tum quæ in textu hebræo legitur, tum quam *οἱ ὁ* ſubſtituerunt, junxit העברים העבדים *Hebræi, qui Philiſtæorum ſervi fuerant.* cf. Appendix ad P. XII. Biblioth. Orient. p. 193. et *Hubigantius* ad h. l.

dos, nam Saulus eos jurejurando obſtrinxerat, mala imprecatus ei, qui ante veſperam cibum ſumeret; quo vindiɑam ſumeret ab hoſtibus ſuis. Sic quidem omnis populus a cibo abſtinuit, 25. adeo ut, cum in ſilvam venirent, et mel in terræ ſolo flueret, 26. nemo tamen manum ori admoveret; tanta erat apud omnes jurisjurandi religio. 27. Jonathan autem, qui neſciebat patrem ſuum populum adjuraſſe, intinxit baculum ſuum melli iſti ſilveſtri. De quo cum aliquid ori ſuo admoviſſet, colluſtrati ſunt ejus oculi. 28. Tum aliquis ex populo ei dixit: jurejurando obſtrinxit pater tuus omnes, ne quis hodie cibum caperet; hinc omnes fame fere ſunt confecti. 29. Sic pater meus, inquit Jonathan, perturbavit omnia, videte modo, quam ſplendent mihi oculi, quod mellis paullulum guſtarim. 30. Sed quoniam populo non licuit hoſtium ſuorum præda frui, clades non adeo magna Philiſtæis eſt illata. 31. Conciderunt autem eos inde a Michmaſcha usque ad Ajjalonem; ſed milites fame vehementer erant defatigati. 32. Hinc omnes in prædam irruebant, oves, boves et vitulos humi maɑabant et cum ſanguine comedebant. 33. Cum Saulo indicatum eſſet, populum peccare in Jovam, dum ſanguinem comederent, redarguebat eum propterea, et jubebat, ut ſtatim ad ſe ſaxum prægrande advolveretur, 34. omnibusque

ediceretur, ut ſuos quisque boves et oves ad ſe adduceret, ibique mactarent et ederent, ne ſanguine vefcendo contra Jovam peccarent. Igitur quisque bovem ſuum adducebat atque hac ipſa nocte ibi mactabat. 35. Tunc Saulus quoque aram Jovæ exſtruxit, quæ quidem prima fuit ab eo conſtructa. 36. Deinde ſuos cohortatus eſt, ut hac ipſa nocte Philiſtæos perſequerentur, eosque usque in ſequentem diem cæderent, *d*) nec quenquam ex iis ſuperſtitem relinquerent. Milites quidem, faceret quod luberet, reſponderunt, verum ſacerdos ſuaſit, ut antea Deum adirent. 37. Igitur Saulus Deum conſuluit: num deberet Philiſtæos perſequi? num vellet eos Iſraelitis tradere? Sed nullum tum quidem reſponſum tulit. 38. Tunc Saulus juſſit omnes exercitus ordines accedere atque accurate inquirere, a quo peccatum ſit admiſſum. 39. Nam per Jovam immortalem, inquit, qui Iſraelitis victoriam dedit, ſi vel Jonathan, filius meus, in culpa eſt, morietur. Sed nemo ei reſpondit. 40. Tunc Iſraelitas allocutus, vos, inquit, ab una parte eritis, ego vero et Jonathan, filius meus, erimus ab altera parte. Reſponderunt omnes, faceret quod placeret. 41. Quo facto Saulus Jovam Deum Iſraelitarum allocutus eſt et

d) In hebræo textu eſt, *diriperent:* ſed ponitur etiam pro *interficere*, ſicut ſæpe apud Homerum *ἐναρίζειν*. *Caſtellio.*

et dixit: profer veritatem. Tunc Jonathan et Saulus forte defignati funt, cæteris elapfis. 42. Etiam inter me et Jonathanem filium meum, inquit Saulus, fortem jacite. Hic igitur cum fignatus effet, 43. juffit eum Saulus confiteri, quid feciffet. Tunc faffus eft Jonathan, fe paullulum mellis extremo baculi fui deguftaffe, num propterea fibi moriendum fit? 44. Refpondit Saulus: Deus me perdat! moriendum tibi eft, Jonathan. 45. At milites Saulo dicunt: num Jonathan morietur, qui tam præclaræ Ifraelitis victoriæ auctor eft? minime vero, per Jovam immortalem! non pilum capitis perdet, Deo juvante hanc falutem hodie præftitit. Sic milites Jonathanem a morte vindicarunt. 46. Saulus vero a perfequendis Philiftæis deftitit, qui propterea ad loca fua redierunt. — 47. Regno Ifraelitico potitus bella geffit Saulus circumquaque, cum hoftibus fuis, cum Moabitis, Ammonitis, Edomitis, cum regibus Sobenfibus et cum Philiftæis, de quibus omnibus fuperior difceffit. 48. Fortiter quoque fe geffit adverfus Amalekitas, quos concidit, et liberavit Ifraelitas ab eorum direptoribus. 49. Filios habuit Jonathanem, Jifchvæum et Malchifchuam, atque filias duas, quarum altera Merob natu major, altera natu minor Michal vocabatur. 50. Nomen uxoris fuit Achinoama, filia Achimaafi. Dux exercitus fuit Abner,

 filius

filius Neri, patrui Sauli. 51. Nam Kifch pater Sauli et Ner pater Abneri filii *e*) erant Abielis. 52. Bellum cum Philiftæis grave fuit, quamdiu Saulus vixit. Si quem vero vidit virum fortem et ftrenuum, eum fuis militibus addidit.

CAPUT XV

Saulus a Deo juffus Amalekitas delere, parcit eorum regi et prædæ optimæ 1 — 9. Quam ejus inobedientiam Samuel nomine Dei graviter reprehendit atque dignitatem regiam in alium translatum iri prædicit 10 — 35.

1. Pofthæc Samuel Saulum hunc in modum eft allocutus: mifit me Jova, ut te regem populi fui Ifraelitici ungerem; jam igitur ejus voluntati obtempera. 2. Hæc enim dicit Jova omnipotens: Memor fum eorum, quæ Amalekitæ Ifraelitis fecerunt, cum eis in itinere infidiabantur, poftquam ex Aegypto emigrarant. 3. Jam igitur concide Amalekitas, devo-

e) Pro בֵּן legendum videtur בְּנֵי, quanquam nullus interpretum antiquiorum hanc lectionem prodit. Nam quoniam fcriptor docere vult Nerum patruum Sauli fuiffe, neceffario ei dicendum fuit Kifchum et Nerum filios fuiffe Abielis, cf. Cap. 9, 1. Sic quoque verterunt *Clericus* et *Hubigantius*, qui tamen de mutanda lectione lectores non admonuerunt. Quod vero fecit *Michaelis* l. c.

devove eos cum ſuis omnibus ſine ulla miſericordia, viros et fœminas, pueros et lactentes, boves, oves, camelos et aſinos debes trucidare. 4. Igitur Saulus, coactis militibus, eos ad Telaim recenſuit, ducenta millia peditum et decem millia de tribu Juda, 5. et progreſſus ad oppidum Amalekitarum, inſidias in valle ſtruxit. *a*) 6. Kenitas autem præmonuerat, ut ſeſe ab Amalekitis ſepararent, ne una cum eis perderentur; quoniam ſe benignos præbuiſſent Iſraelitis, cum ex Aegypto eſſent egreſſi. Quod cum Kenitæ feciſſent, 7. percuſſit Saulus Amalekitas a Chavila usque ad Schurum, quod eſt verſus Aegyptum. 8. Agagum, eorum regem, vivum cepit, reliquos omnes ferro trucidavit. 9. Neque ſolum Agago Saulus et populus pepercerunt, ſed etiam optimo pecori et armento, camelis robuſtiſ-

 ſimis

a) Lectio recepta וַיָּרֶב בַּנָּחַל *contendit in valle*, neque apta eſt contextui, nam de contentione ſ. prœlio cum hoſtibus in ſequentibus ſermo eſt, neque uſui loquendi, quo verbum ריב nunquam de contentione quæ armis fit ſ. de de bello dicitur. Sed *oi o* aptiſſimam lectionem ſervarunt: *καὶ ἐνήδρευσεν ἐν τῷ χειμάῤῥῳ*: et Vulgatus: *tetendit inſidias*. Litera א igitur inſerta legerunt וַיֶּאֱרֹב. Singularem lectionem exhibet Cod. 111. *Kennicotti* וַיֵּרֶד *deſcendit*: apte quoque, ſi pluribus teſtibus confirmaretur.

ſimis *b*) et pilentis camelinis et omnino rebus pretioſis, quas noluerunt perdere, vilia autem et jam corrupta ea devoverunt. — 10. Tum Jova Samueli indicavit, 11. ſe jam pœnitere, quod Saulum regem creaſſet, nam eum a ſe defeciſſe, neque mandata eſſe exſecutum. Qua re Samuel vehementer commotus, tota illa nocte ad Jovam eſt precatus. 12. Poſtridie obviam ivit Saulo. Nam audierat, eum veniſſe Carmelum, ibique ſibi tropæum erexiſſe, hinc converſum Gilgalem deſcendere. 13. Cum Saulum conveniret, hic eum his verbis excepit: plurimam tibi ſalutem a Jova precor! exſecutus ſum mandata Jovæ. 14. Ecquis autem, inquit Samuel, balatus ovium venit ad aures meas? et quem ego boum mugitum audio? 15. Reſpondit Saulus: ceperunt ea ab Amalekitis, ſiquidem populus pepercit optimis de pecore et armento ad ſacrificandum Jovæ Deo tuo, reliqua vero devovimus.

b) מִשְׁנִים ſunt cameli optimi et robuſtiſſimi. Neque opus eſt criſi *Hubigantii*, qui mutat in שְׁמָנִים pinguia. — Sequens vocabulum כָרִים alias quidem *arietes* notat, ſed h. l. non, quia jam ſub צאן comprehenduntur, ſed ſunt *ſellæ* ſ. *pilenta* camelorum. De his pluribus egit *Scheid* in *Obſervatt.* ad eſtis Commentat. in Canticum Hiskiæ p. 59. cf. noſtram obſervationem de כַּר ad Geneſ. 31, 34.

mus. 16. Jam fatis eft, inquit Samuel, indicabo tibi, quæ Jova mihi hac nocte dixit. Loquere, inquit ille. 17. Tum Samuel: Nonne, cum parvus tibi viderere, caput tribuum Ifraeliticarum factus es, teque regem populi Ifraelitici Jova conftituit? 18. Jam te idem ille Jova miferat, jufferatque ut peffimos iftos Amalekitas devoveres et bello ad internecionem usque perderes. 19. Cur igitur ejus voluntati non obtemperafti, fed prædæ inhians eum offendifti? 20. Refpondit Saulus Samueli: Utique ego morem geffi Jovæ, expeditionem ad quam me miferat feci, adduxi Agagum, Amalekitarum regem, reliquos devovi. 21. Milites vero de præda nonnulla ceperunt, oves, boves atque optima rerum devotarum ad facrificia Jovæ Deo tuo Gilgale celebranda. 22. At Samuel: Suntne, inquit, Jovæ facrificia et holocaufta æque grata ac obedientia? Scito, melius effe morem gerere quam facrificare, et obtemperare quam adipem arietum *offerre*, 23. Nam rebellare tam grave peccatum eft, quam artes magicas exercere, et contumacem effe, quam idola colere; hinc quoniam tu voluntatem Dei contemfifti, te quoque contemnit et regno privat. *c*) 24. Ad hæc Saulus Samueli refpondit: peccavi, qui

 contra

c) fc. in pofteris. Nam Saulus ipfe rex fuit usque ad mortem.

contra juſſa Jovæ et tua mandata fecerim, ſed populum veritus ejus voluntati volebam ſatisfacere. 25. Jam vero condona, quæſo, mihi peccatum meum, revertere mecum, adorabo Jovam. 26. At Samuel, non tecum revertar, inquit. Nam ſpreviſti mandatum Jovæ, ideo Jova quoque te repudiavit, quo minus rex ſis Iſraelitarum. 27. Quibus dictis converſus voluit diſcedere. Sed prehendit oram pallii ejus, quæ abſciſſa eſt. 28. Sic Jova regnum Iſraeliticum a te hodie abſcidit, inquit Samuel, deditque hoc alii te meliori. 29. Neque enim veriſſimus Iſraelitarum Deus mentitur, neque eum facti pœnitet. Nam non homo eſt, ut eum poſſit conſilii pœnitere. 30. Peccavi, inquit Saulus, ſed præbe mihi hunc honorem coram principibus populi mei et ipſo Iſraele, ut mecum revertare, nam ſacra faciam Jovæ Deo tuo. 31. Tunc comitatus eſt Samuel Saulum, cum Jovam adoraret. 32. Quo facto juſſit adduci ad ſe Agagum, Amalekitarum regem. Hic læte acceſſit, et dixit: profecto abeſt mortis amaritudo. 33. At Samuel eum ſic allocutus eſt: quemadmodum orbavit mulieres gladius tuus, ſic mater tua orba fiat præ aliis mulieribus: et tunc concidit eum in loco Jovæ ſacro Gilgale. 34. Quibus confectis Samuel Ramam diſceſſit, et Saulus quoque domum ſuam repetiit Gibeæ.

beæ. 35. Ille vero poſtea nunquam Saulum vidit *d*) per omnem vitam ſuam, nam dolebat vicem ejus, quod Jova eum a regno Iſraelitico removerat.

CAPUT XVI

Samuel Dei juſſu Bethlehemum abit, ibique Davidem filium Iſæi natu minimum regem ungit 1 — 12. Saulus melancholico morbo affectus Davidem arceſſi jubet, ut arte muſica animum ſuum triſtem exhilaret 13 — 23.

1. Tandem Jova Samuelem hunc in modum eſt allocutus: quousque lugebis Saulum quem ego repudiavi, quo minus in Iſraelitas regnet? Imple vaſculum tuum oleo, mitto te ad Iſæum Bethlehemitam; nam ex ejus filiis regem mihi elegi. 2. At quomodo audeam, inquit Samuel, eo abire? nam Saulus ſi hoc audierit, me interficiet. Reſpondit Jova: ſume tecum vitulum bovinum, teque ad ſacrificium mihi faciendum veniſſe perhibe. 3. Ad hoc ſacrificium invita Iſæum. Reliqua quæ facere debes, tibi *tunc* indicabo, ut et quem regem mihi unges. 4. Samuel igitur, uti a Jova juſſus erat,

Q 5 venit

d) Hæc non repugnant iis quæ infra Cap. 19, 21. narrantur, quod Saulus Samuelem Ramæ viderit. Senſus eſt, Samuelem Saulum non conveniſſe viſendi cauſa. Neque particula עַד h. l. *terminum* notat, quaſi hoc in ejus morte factum eſſet, ſed continuitatem et perpetuitatem. *Glaſſius* p. 382.

venit Bethlehemum. Senatores oppidi perterriti ei occurrunt, et quærunt: num grata ſit adventus ejus cauſa? 5. Grata, reſpondet, ego veni ad ſacrificandum Jovæ: luſtrate vos et venite mecum ad ſacrificium. Idem illud inprimis Iſæum ejusque filios jubet, quos quoque ad epulas ſacrificiales invitat. 6. Cum venirent, *Samuel* Eliabum intuens, ſecum cogitat hunc eſſe Jovæ unctum. 7. Sed Jova eum admonet, ne ſpectet formam ejus externam et ſtaturæ proceritatem, non hunc ſibi probari. Non quæ homines ſpectant, *ego ſpectare ſoleo. a)* Homines enim externa ſolent ſpectare, ego vero animum intueor. 8. Poſtea Iſæus Abinadabum ſiſtit coram Samuele. Sed hic, neque hunc Jova eligit, inquit. 9. Tum Schammam Iſæus adducit, at negat Samuel hunc a Jova eſſe electum. 10. Cum vero ſeptem ſuos filios Iſæus in conſpectum Samuelis produxiſſet, atque hic nullum eorum a Jova electum eſſe confirmaſſet; 11. interrogat Iſæum: num hi omnes ejus eſſent filii? Reſpondet: ſupereſt natu minimus, qui gregem paſcit. Mitte, inquit Samuel, ut arceſſatur, nam non accumbemus donec venerit. 12. Igitur pater mittit eumque adducit. (erat autem rufus, pulcra facie et forma eleganti.)

a) Hæc ſupplenda eſſe contextus docet. Nec opus eſt, ut cum *Hubigantio* hæc excidiſſe ſtatuatur. Supplent *οἱ ὁ, ὄψεται ὁ Θεός.* Vulgatus: *ego judico.*

ganti.) Tunc Jova jubet Samuelem ut hunc ungat, hunc eum esse. 13. Ille igitur sumto olei vase ungit eum inter fratres suos; a quo die David eximiis animi dotibus a Deo est instructus *b*). Quibus peractis Samuel Ramam rediit. 14. Saulus vero amissa animi indole præclara, qua hactenus divino beneficio ornatus fuerat, perturbatus est morbo melancholico a Deo inflicto. *c*) 15. Tunc aulici ejus ei suaserunt, quod malum istud eum vehementius vexaret, 16. ut mandaret

b) de forma loquendi hebr. תִּצְלַח רוּחַ יְהוָה *venit spiritus Jovæ in eum*, cf. observat. ad Jud. 3, 10.

c) Ex hoc versu plane apparet quam late dixerint Hebræi רוח יהוה *spiritum Jovæ*. Nam sub hoc spiritu non dæmonem aliquem, qui Saulum obsederit, esse intelligendum, docet remedium, quod aulici suadent adhibendum. Musica non expellitur dæmon, sed animus tristis ea adhibita potest exhilarari. Excantatione quadam, quæ hymnorum recitatione facta sit, expulsos esse dæmones qui Saulum vexassent, figmentum est *Josephi* (Antiquitt. Jud. Lib. VI. Cap. 9.) ex opinione Judæorum sui temporis de magna dæmonum vi in homines. Hymnos a Davide hunc in finem adhibitos esse, nullum est in textu indicium. — Sed non est quod hanc opinionem pluribus refutemus. Consentiunt interpretes in allata explicatione. cf. Ill. *Michaelis* in notis ad h. l. S. R. *Niemeyer* in Characterist. Bibl. P. V. p. 297. et P. IV. p. 97.

ret famulis suis requirere aliquem citharæ tangendæ peritum, qui, quando malum istud eum invaserit, pulsandis fidibus eum exhilararet. 17. Jussit igitur Saulus suis, ut sibi circumspicerent virum artis musicæ peritum, quem ad se adducerent. 18. Tum unus de famulis dixit: equidem vidi filium Isæi Bethlehemitæ fidium tractandarum bene peritum esse, qui præterea vir fortis est, bellicosus, prudens, formosus, cui Deus favet. 19. Misit igitur Saulus ad Isæum nuncios, jussitque ut Davidem filium suum pastorem ad se mitteret. 20. Isæus asinum panibus, utre vini et caprino hœdo onustum misit per Davidem filium suum ad Saulum. 21. Cum David ad Saulum venisset, eique aliquandiu ministrasset, hic eum vehementer amavit eoque ut armigero usus est. 22. Misit quoque ad Isæum atque ab eo petiit, ut David sibi ministraret, quod sibi valde probaretur. 23. Quando igitur Saulus a morbo illo divinitus immisso impetebatur, David citharam pulsavit, tunc ille respiravit, melius se habere cœpit et malum remisit.

CAPUT XVII

In bello Israelitarum cum Philistæis David Goliathum ad singulare certamen Israelitas provocantem funda occidit. Hinc Philistæi perterriti fugiunt.

1. Philistæi coactis copiis suis ad bellum conveneo-

venerunt Sochone regionis Judææ, et caſtra poſuerunt inter Sochonem et Aſekam prope Ephesdammim. 2. Idem igitur fecerunt Saulus et Iſraelitæ, et poſitis caſtris in valle terebinthorum aciem contra Philiſtæos inſtruxerunt. 3. Philiſtæi montem tenebant ulteriorem, Iſraelitæ citeriorem valle interjecta. 4. Tunc prodiit vir quidam immanis e caſtris Philiſtæorum nomine Goliathus ex Gatha, ſex cubitos et ſpithamam longus. 5. Galeam æneam in capite geſtabat et lorica ænea ſquamata erat indutus quinque millia ſiclorum pendente. 6. Ocreis item æneis in pedibus *erat munitus* et telum brevius æneum ei inter humeros pendebat. 7. Lignum haſtæ erat inſtar ligni textorii et mucro haſtæ ferreus pondere ſexcentorum ſiclorum. Eum præcedebat qui ſcutum ferret. 8. Hic *Goliathus* ubi conſtitit clamavit ad aciem Iſraelitarum: quid prodiiſtis ad prœlium committendum? ego Philiſtæus ſum, vos ſervi Sauli. Eligite e vobis aliquem, qui ad me veniat. 9. Si me in certamine ſuperaverit et interfecerit, nos erimus ſervi veſtri; ſin ego eum vicero, vos nobis ſervietis. 10. Jam ego, pergebat Philiſtæus, opprobrio affeci Iſraelitarum aciem. Siſtite mihi aliquem, qui mecum decertare audeat. 11. Ad hæc Philiſtæi verba Saulus omnesque Iſraelitæ magno timore ſunt perculſi. 12. a) David filius erat Ephratæi, nempe

a) Pericopa, quæ ſequitur inde ab hoc verſu usque ad verſum

nempe Bethlehemita tribus Judæ, nomine Iſæus. Is octo habebat filios. Sauli temporibus jam ſenex et ætate provecta.

13. Tres

ſum 32, tam parum cohæret cum eis quæ de Davide ſub finem præcedentis capitis narrata ſunt, ut quivis lector facile intelligat hæc cum illis nullo modo poſſe conciliari. Quis non miretur armigerum Sauli belli tempore domum rediiſſe ad gregem paſcendum? Nihil in antecedentibus dictum eſt de præmiis a Saulo propoſitis ei qui cum Goliatho certamen inierit; et Goliatho a Davide interfecto hic nullum horum premiorum accipit. Fratres Davidis eum reprehendunt, quod non domi manſerit et prœlii ſpectator eſſe voluerit; Quaſi vero armiger regis gregem potius paſcere quam prœlio intereſſe deberet: et quam mira eſt Davidis humanitas, qui reprehenſiones tam iniquas æquo animo fert. Tandem qui fit, ut David, qui antea Saulo tam familiaris fuerat, non eum ipſe adeat et de ſpe ei propoſita, qui cum Goliatho pugnare velit, interroget? Quibus argumentis ex rebus, quæ narrantur, deſumtis accedunt alia, quæ fere extra omnem dubitationem ponunt, totam hanc pericopam eſſe interpolatam. Omiſſis his verſibus undecimus cum triceſimo ſecundo optime cohæret, quod fieri vix poſſet, ſi partem hiſtoriæ veræ conſtituerent. Nihil dico de otioſa repetitione filiorum Iſæi, qui jam antea fuerant nominati Cap. 16, 9. neque de ſtili diverſitate, quam alii urgent. Id vero in quæſtione critica maximi eſt momenti, quod deſit hæc pericopa tota in Codice Vaticano, et, quod valde probabile ſit, eam quoque in Codice Alexandrino defuiſſe. Incipit enim ille

locus

13. Tres ejus filii natu majores sub Saulo militabant; quorum nomina erant: Eliabus primogenitus, secundus Abinadabus, et tertius

locus in Cod. Alex. v. 12. καὶ εἶπε Δαυὶδ υἱὸς ἀνθρώπου Ἐφραθαίου, cum tamen verba textus tantum habent: ודוד בן איש אפרתי Unde igitur illud: καὶ εἶπε? Nimirum ab initio, uti in Cod. Vat., legebantur post vers. 11. verba versus 32. καὶ εἶπε Δαυὶδ πρὸς Σαοὺλ. Sed scriba postquam scripserat καὶ εἶπε, vidit vel in margine, vel in alio codice pericopam illam, quæ incipit: καὶ Δαυὶδ υἱὸς ἀνθρώπου Ἐφραθαίου. Igitur hanc quoque inseruit, relictis illis verbis: καὶ εἶπε, quæ haud obscure produnt, in illo codice, quem describebat, hanc pericopam lectam non fuisse. — Quid mirum igitur viros doctos jam dudum de ejus αὐθεντίᾳ dubitasse? In his inprimis est *Kennicottus*, qui in Dissert. II. super ratione textus hebr. p. 402. popularem suum *Pilkingtonum* citavit, qui prolixe probarit h. l. esse interpolatum. Idem de eo judicarunt *Hubigantius* et *Michaelis* in notis ad vers. germ. et *Eichhorn* in Introduct. ad Vet. Test. P. II. p. 571. Neque vero solum hic locus paulo longior, sed etiam in sequentibus nonnulli breviores similem suspicionem præbent, de quibus ad singulos breviter lectores nostros admonebimus. Unum tantum addo de origine harum interpolationum. Assentior nimirum Cl. *Eichhornio*, qui (l. c. p. 583) existimat, eas non esse ex libris scriptis, sed ex traditionibus, quæ varia et vario modo de certamine illo Davidis cum Goliatho et fatis ejus in aula Sauli referebant, quæ deinceps ab alio margini fortasse fuerunt adscriptæ et tandem textui insertæ. Antiquis-

tertius Schamma. 14. David autem natu minimus, interea dum tres illi bello Saulo duce intererant, 15. a Saulo redierat ad oves patris sui Bethlehemi pascendas. 16. Accedebat vero iste Philistæus mane et vespere, atque per quadraginta dies sese *ad certamen* sistebat. 17. Tum Isæus Davidi filio suo dixit: accipe hanc Epham frumenti tosti et hos decem panes fratribus tuis, et curre ad eos in castra. 18. Decem autem hos caseos trade tribuno, vide num valeant fratres tui et quibus forte indigeant. 19. Saulo igitur et illis omnibusque Israelitis in valle terebinthi cum Philistæis pugnantibus, 20. mane David reliquit oves custodi et sublatis *illis rebus* abit, uti a patre Isæo jussus erat, et venit ad plaustrorum munitiones, cum exercitus in aciem prodiret clamore ad prœlium committendum sublato. 21. Sic Israelitarum et Philistæorum acie sibi ex adverso instructa 22. David deposuit ea quæ ferebat apud custodem impedimentorum, cucurrit ad aciem, venit et salutavit fratres suos. 23. Eo cum his colloquente prodiit ille gigas Philistæus nomine Goliathus e castris Philistæorum, atque eadem illa *antea memorata* dixit audiente Davide. 24. Ad conspectum autem istius hominis omnes Israelitæ fugiebant, timidique 25. alius alium interrogabant, num vidisset virum illum, qui conviciis Israelitas provocaret? regem magnas promisisse divitias ei qui illum interfecerit, velle se filiam suam ei dare in matri-

tiquissimas tamen esse has interpolationes, apparet ex eo, quod jam Josephus eas in versione græca legerit, hinc mirum non est, eas in omnibus Codd. hebr. nostrorum temporum reperiri. Ut vero eo melius intelligatur eas salvo reliquo contextu abesse posse, literis minoribus eas curavi imprimendas, atque si in lectione omittantur, nemo hæsitabit, manifesto indicio eas ab alia manu esse insertas.

matrimonium et familiæ ejus immunitatem concedere. 26. Tum David eos qui adstabant interrogavit: quid fiet isti, qui istum Philistæum occiderit atque opprobrium ab Israelitis amoverit? (nam quis est iste Philistæus præputiatus, qui aciem Dei vivi conviciis lacessat?) 27. Responderunt ei eadem confirmantes, præmia illa manere ei qui gigantem istum interfecerit. 28. Cum autem Eliabus frater Davidis natu major audiret, quæ cum aliis loqueretur, ira commotus, cur huc venisti, inquit, cur deseruisti gregem illum exiguum in deserto? equidem bene novi tuam audaciam animique tui levitatem; ad spectandum prœlium modo venisti. 29. David autem respondit: quid igitur commisi? quæro modo. 30. Et sic ab eo ad alios conversus eadem interrogavit, a quibus eadem tulit responsa. 31. Cum vero hi Davidis sermones *a pluribus* audirentur, indicarunt eos quoque Saulo, qui eum ad se arcessi jussit. 32. Tum David Saulo dixit: Nemo propterea animum despondeat, ego abibo et cum Philistæo isto pugnabo. 33. Respondit Saulus Davidi: non potes cum eo manum conserere, quippe qui puer modo sis, ille vero in armis exercitatus inde a pueritia sua. 34. Cum oves pascerem apud patrem meum, inquit David, accidit, ut leo aut ursus veniret et auferret oviculam e grege; 35. tum ego eum persecutus occidi et *prædam* ejus faucibus eripui. Quodsi me aggrediebatur, comprehensa ejus barba eum percussi et interfeci. 36. Sic de leone et urso victor ego discessi, ad instar eorum erit Philistæus iste præputiatus, qui conviciis proscidit aciem Dei vivi.

37. Ille Jova, addebat David, qui me a leone et urso defendit, me quoque a Philistæo isto defendet. Tum Saulus ei dixit: vade, Jova tibi adsit. 38. Simul armis suis eum induit, galeam æneam capiti ejus imposuit et lorica eum vestivit. 39. Tandem et gladium super hac armatura David accinxit et tentavit incedere, quoniam nondum expertus fuerat. Sed negavit se sic incedere posse, quoniam istarum rerum usum non haberet. Igitur his omnibus sepositis, 40. prehendit pedum suum, selegitque sibi quinque lapides læves e valle, quos in pera pastoritia posuit et fundam manu tenens sic procedit ad Philistæum. 41. Hic quoque ad Davidem appropinquat, præeunte eo, qui clypeum ferebat. *b*) 42. Cum vero Philistæus Davidem videret, eum contemsit, (Puer enim adhuc erat, rufus et adspectu pulcher.) 43. et dixit: num canis ego sum, qui me baculo aggrediare; simul ei male precatus est per Deum suum: 44. accede ad me, pergebat, dabo car-

b) Deest hic versus in Cod. Vat. et potest sane salvo contextu abesse. Sed potest etiam ex meo quidem sensu defendi, quoniam non prorsus otiosam aut superfluam rei gestæ circumstantiam narrat, sed id quod in versione expressi: nempe Philistæum cum videret Davidem ad se accedere non substitisse in loco suo, sed etiam Davidi obviam processisse. Quod quin factum sit, vix dubitari potest. De ipsa aggressione, finito illo colloquio, sermo est in vers. 48.

carnem tuam avibus et feris agrestibus *devorandam*. 45. Ad hæc David Philistæo respondit: Tu quidem ad me venis gladio, hasta et telo munitus, ego vero ad te venio nomine Jovæ omnipotentis Dei exercitus Israelitici, quem conviciis lacessisti. 46. Hic Jova jam te mihi tradet interficiendum, et capite tibi detruncato cadavera exercitus Philistæorum avibus rapacibus et feris animalibus objiciam: ex quo omnes intelligent Deum pugnare pro Israelitis. 47. Universus vero hic cœtus cognoscet, non gladio aut hasta Jovæ opus esse ad defendendum. Omnis belli eventus ab eo dependet, et tradet vos manibus nostris. 48. Cum vero Philistæus jam in eo esset, ut Davidem propius aggrederetur, hic quoque properavit et accurrit versus Philistæum, 49. et manu in peram immissa depromtum inde lapidem funda jecit in frontem Philistæi *tanta vi*, ut ei lapis infigeretur et hic pronus in terram concideret. 50. Sic David vicit Philistæum fundæ lapide eumque percussum interfecit, nec gladium manu tenuit *c*) 51. Quo facto accurrit eique insiliit et stricto ejus gladio occidit capite amputato. Cum autem Philistæi viderent suorum fortissimum periisse, fugerunt. 52. Tunc Israelitæ et Judæi clamore sublato eos per-

 secuti

c) Hic versus interrumpit seriem narrationis et aliis verbis modo dicit, quod in versu antecedenti jam dictum erat. Non legitur in Cod. Vat.

fecuti funt usque in vallem et portas Ekronis, multique in via Schaaraimi confoffi perierunt usque ad Gatham et Ekronem. 53. Deinde cum Ifraelitæ a perfecutione Philiftæorum rediiffent, eorum caftra diripuerunt. 54. David caput Philiftæi Hierofolymam detulit, arma vero ejus depofuit in fuo tentorio. *d*) 55. Cum Saulus Davidem videret exeuntem adverfus Philiftæum, quæfivit ex Abnero duce exercitus, cujusnam filius effet ille juvenis? Hic vero per vitam regis juravit, fe hoc nefcire. 56. Tunc juffit eum rex hac de re interrogare. 57. Deinde cum David a cæde Philiftæi rediret, deduxit eum Abnerus ad Saulum, (caput Philiftæi manu tenebat) 58. Hic eum interrogavit, cujusnam filius es, adolefcens? Refpondit David: filius Ifæi Bethlehemitæ. *e*)

CAPUT

d) Hic verfus legitur quidem in Cod. Vat. fed repugnat illorum temporum hiftoriæ. Hierofolymam tunc Jebufitæ tenebant, et quem in finem David caput Goliathi in hanc urbem detuliffet? *Jofephus* (Antiquitt. Lib. VI. Cap. 9. Sect. 5.) ad evitandam illam repugnantiam rem fic narrat: Davidem caput Goliathi in tentorium fuum reportaffe, gladium autem Deo confecraffe.

e) Quis non hæreat in his verfibus? Saulus Davidem armigerum fuum, qui fæpe eum cithara fua exhilaravit, non agnofcit; Abnero quoque homini aulico ignotus eft. — Perquam ingeniofus fit, qui hujus ignorantiæ caufam probabilem (modo non ineptam, quam vulgo dari non ignoro) poteft indicare. Non leguntur hi verfus in Cod. Vat.

CAPUT XVIII

Jonathan fit amicus Davidis, quem propter virtutem suam et milites et aulici Sauli amant 1 — 5. Laudes publice ei datæ invidiam Sauli in eum concitant, qui propterea vitæ ejus insidiatur, 6 — 19. Quod periculum cum evitasset, aliud ei struit ex matrimonio cum Michala filia sua, sed hoc quoque virtute superat 20 — 30.

1. Postquam David cum Saulo collocutus erat, tantum in eum amorem Jonathan concepit, ut eum tanquam se ipsum diligeret. 2. Saulus autem inde ab hoc die eum apud se retinuit, neque ei ad paternam domum redire concessit. 3. Jonathan quidem intimam cum eo amicitiam iniit, quoniam eum tanquam se ipsum amabat. 4. Donavit ei pallium quod ipse gestabat, nec non arma sua, gladium, arcum et balteum. 5. In expeditionibus, ad quas eum Saulus miserat, prudenter se gessit, igitur quoque ab eo parti copiarum *a*) est præfectus, omnino omnibus atque etiam aulicis Sauli placuit. 6. Accidit autem cum redirent, postquam David Philistæum interfecerat, ut mulieres *b*) ex urbibus Israeli-

a) hebr. *viris belli.* Quod, nisi locus suspectus esset, de parte tantum exercitus esset explicandum. Nam Abner dux erat exercitus. Sed infra vers. 13. in loco genuino narratur, ducem mille militum Davidem a Saulo esse constitutum.

b) Cod. Vat. incipit ab his verbis: ותצאנה הנשים Recte. Nam quæ inde ab initio hujus capitis usque ad hæc verba leguntur, pugnant cum his quæ sequuntur. Si Saulus ipso

raeliticis canentes et ſaltantes obviam venirent Saulo cum tympanis et triangulis lætitiæ teſtandæ cauſa 7. et alternatim canerent: Saulus mille, David decem millia percuſſit. 8. Qua de re Saulus vehementer iratus eſt et valde ei carmen illud diſplicuit. Davidi, inquit, decem millia dederunt, mihi vero mille: modo regnum ei ſupereſt. c) 9. Inde ab hoc die Saulus Davidem limis oculis adſpiciebat. 10. Poſtridie morbo ſuo melancholico vexatus, furebat in ædibus ſuis, tunc David pro more citharam pulſabat. Saulus haſtam manu tenens 11. abjiciebat eam in Davidem, eo conſilio, ut eum parieti affigeret. Sed David iterata converſione jactum declinabat. 12. Hinc Saulus Davidem metuebat, cui Deus favebat, cum ipſo gratia divina excidiſſet. 13. Propterea quoque eum

ipſo ille die, quo ex pugna redibant, invidiam erga Davidem concepit, non tot in eum favoris et benevolentiæ ſigna oſtendit.

c) Aeque ſuſpecta ſunt quæ inde ab his verbis ועוד לו אך המלוכה uſque ad finem verſus 11. leguntur. Impetus Sauli in Davidem telo in eum projecto ſummum vitæ periculum Davidi haud obſcure prodebat, propter quod etiam ſaluti ſuæ proſpicit ex narratione genuina, quæ infra cap. 19, 9. legitur. Sed ſecundum hiſtoriam hujus loci David hæc non curat, manet in aula Sauli, tanquam ſi nihil ſibi ab ejus odio eſſet metuendum — Sed omiſſis his verſibus, qui quoque in Cod. Vat. non leguntur, ſequentia optime cohærent.

eum a se removit et præfectum mille militum fecit, quorum dux fuit in variis expeditionibus. 14. Sed in omnibus, Deo juvante, prudenter se gessit. 15. Quod cum Saulus videret, eo magis eum timuit. 16. Omnes autem Israelitæ et Judæi Davidem amarunt, quoniam ducem eis sese præbuit. 17. Tunc Saulus Davidi dixit: filiam meam natu majorem Merabam tibi dabo in matrimonium, modo virum fortem te præbe, et gere bella Jovæ; verebatur enim ipse ei manum inferre, sed per Philistæos eum casurum sperabat. 18. Respondit ei David: quis ego aut quæ vitæ meæ est conditio, aut quæ familia mea patria est inter Israelitas, ut gener fiam regis? 19. Sed cum tempus veniret, quo Davidi Meraba Sauli filia collocari debebat, data est Adrieli Mecholalitæ in matrimonium. *d*) 20. Michal quoque Sauli filia amabat Davidem, quod cum Saulo esset indicatum, placuit ei res. 21. Statuitque eam ei collocare, sed in ejus perniciem, ut nempe per Philistæos caderet. et ei dixit: jam in duabus fies

d) Hi tres versus non solum quoniam in Cod. Vat. omittuntur suspecti sunt, sed etiam propter factum ipsum quod narratur. Offert nempe ex fide hujus scriptoris Saulus filiam suam Merabam Davidi ipse sine ambagibus et in versu 20. genuinæ historiæ alteram filiam Michalam per certos homines a se subornatos offert dubia adhuc conditione. De Meraba obtinenda David non dubitat, sed de Michala petenda vix audet spem concipere. Quis hæc conciliet?

meus gener *e*). 22. Igitur mandavit *quibusdam* de aulicis ſuis ut Davidi tecte demonſtrarent, eum et regi carum eſſe et amari ab aulicis omnibus. Quid? ſi gener regis fieret? 23. Illi quibus hoc a Saulo mandatum erat, egerunt cum Davide hac de re. Sed hic eis reſpondit: num rem putarent adeo facilem, regis generum fieri? ſe quidem pauperem eſſe et humilioris conditionis. 24. Quæ cum Saulo renunciaſſent, 25. hic iterum eos juſſit ſic Davidi reſpondere: regem dotem aliam nullam cupere niſi *f*) centum Philiſtæorum præputia, ut ultionem ſumat de hoſtibus ſuis. Sperabat autem, Davidem per Philiſtæos caſurum eſſe. 26. Aulici Sauli cum rem ad Davidem retuliſſent, hic conditionem, qua regis gener fieret,

e) Hæc verba non admittunt ſanam explicationem. Nam בשתים quid ſibi velit, nemo dixerit. *In duabus* ſc. filiabus meis gener meus eris? Sed unam modo accipere poterat, altera jam elocata. Aut, *in duabus* ſc. conditionibus? Sed quænam illæ erant? — Quid multa? non cohærent hæc neque cum antecedentibus, neque cum conſequentibus. Cod. Vat. quoque ea non habet.

f) Pro כי legendum eſt haud dubie כי אם *niſi*, quod contextus h. l. requirit et כי ſimpliciter poſitum alias non ſignificat. Sic quoque Codd. Orientales Judæorum legunt (*Cappellus* in Crit. S. Lib. III. Cap. 17. n. 18.) et ſeptem Codd. a *Kennicotto* citati.

fieret, lubenter accepit et ante terminum constitutum 27. abiit cum hominibus suis et occidit ducentos Philistæos, quorum præputia reportavit. Conditione sic adimpleta dedit ei Saulus Michalam filiam suam in matrimonium. 28. Cum autem videret Jovam ei adesse et Michalam filiam suam eum adamare, 29. magis adhuc sibi ab eo timere cœpit et per omnem vitam aversatus est. 30. David vero in omnibus bellis cum Philistæis aliis Sauli ducibus prudentius se gessit, ita ut magnam nominis famam consequeretur.

CAPUT XIX

Jonathan Davidem patri suo reconciliat 1 — 7. qui tamen mox denuo invidia impulsus ejus vitæ insidiatur, cui periculo fide conjugis suæ Michalæ effugit 8 — 17. Latet ad tempus apud Samuelem. Quo cum Saulus nuntios mitteret ad eum capiendum, primo hi furore prophetico agitantur, deinde ipse quoque Saulus, cum ad eundem locum venisset. Quo facto David evadendi occasionem consequitur. 18 — 24.

1. Tunc Saulus Jonathani filio suo et aulicis suis omnibus declaravit, velle se mortem Davidis. 2. Jonathan autem, qui Davidem valde amabat, hunc de hoc patris sui consilio certiorem fecit, suasitque ut sibi caveret et sequenti die se in campo abderet, 3. Velle se cum patre suo ad eundem locum, in quo lateret,

 exire,

exire, ejusque caufam apud patrem agere, et quid effeciffet ei deinde indicare. 4. Igitur Jonathan cum Saulo patre fuo bonam in partem de Davide locutus eft: Noli rex, inquit, culpam committere in Davide tibi dedito, qui non folum nihil contra te deliquit, fed cujus opera quoque tibi admodum utilis fuit. 5. Siquidem cum præfentiffimo vitæ fuæ periculo Philiftæum occidit, et infignem Jova tunc victoriam Ifraelitis conceffit, quod ipfe vidifti et de eo lætatus es; cur igitur cæde temeraria, quam in Davide admitteres, peccares? 6. Saulus annuit Jonathanis precibus, et jurejurando per Deum immortalem *Davidis* fecuritatem promifit. 7. Tunc Jonathan Davidem advocavit et quæ acta effent indicavit; poftea eum ad Saulum introduxit et fic uti antea apud eum verfatus eft. 8. Orto deinde iterum bello cum Philiftæis David eos magna clade affecit et in fugam convertit. 9. Tunc Saulus morbo fuo melancholico vexatus domi fuæ fedens et haftam manu tenens, cum David citharam pulfaret, 10. voluit eum hafta parieti affigere. Sed hic ab eo declinavit, ut hafta parieti infigeretur, atque hac ipfa nocte fuga evafit. 11. Mifit quidem Saulus homines quosdam, qui domum ejus obfervarent, ut fequenti die fupplicio afficeretur. Sed Michala, ejus conjux, eum certiorem fecit de præfentiffimo mortis periculo, in quo verfetur, propter quod

ei

ei hac ipsa nocte fugiendum sit, 12. eumque demisit per fenestram. Sic fuga evasit. 13. Michala vero penates posuit in lecto, quorum capiti pilos caprinos applicavit, et pallio obtexit. 14. *Mane* Saulus misit quosdam, qui Davidem caperent. Respondit Michala: eum ægrotare. 15. Tunc Saulus iterum misit cum mandato, ut Davidem ipsi viderent et si *aegrotaret* eum in lecto afferrent, ut eum interficeret. 16. Cum igitur nuncii venirent, viderunt simulacrum in lecto, cujus caput pilis caprinis erat obvelatum. 17. Saulus quidem Michalam reprehendit, quod se decepisset, hostique suo evadendi occasionem dedisset. Sed Michala se excusavit, eum mortem sibi esse minatum, nisi eum dimitteret. 18. David autem fuga elapsus venit ad Samuelem Ramam, eique narravit omnia, quæ sibi Saulus fecisset. Tunc utrique ad tuguria *a*) *prophetarum*, quæ prope Ramam erant, sese receperunt. 19. Quod

a) Sub his נוות f. ניות quæ *οἱ ό* et Vulgatus male ut nomen proprium loci verterunt, nam alias de casis pastoritiis dicuntur, tuguria intelligo, in quibus prophetæ illi, qui Samuelis disciplina utebantur, conjunctim habitabant. Nam discipulos illos prophetarum una habitasse, plane apparet ex 2 Reg. 6, 1. seqq. ubi de Elisæ discipulis idem narratur — Cæterum placet conjectura *Michaelis*, Samuelem et Davidem se propterea ad hæc loca recepisse, quod se in his tanquam in

19. Quod cum Saulo esset indicatum, 20. misit nuncios, qui Davidem caperent. Sed hi cum viderent cœtum prophetarum carmina sacra canentium, quibus Samuel præerat, ipsi quoque impetu extraordinario correpti canebant. 21. Saulus hac de re certior factus, misit alios nuncios, sed idem eis evenit, itemque tertiis quos miserat. 22. Tunc ipse Ramam profectus est. Cum ad puteum magnum, qui Sechone est, venisset, interrogavit, ubi Samuel et David essent? Respondetur: eos esse in *prophetarum* tuguriis Ramæ. 23. Quo cum abiret, in ipsa via statim furore illo prophetico est correptus, ut carmina sacra diceret usque dum ad illa tuguria veniret. 24. Quod etiam ibi præsente Samuele deposita veste superiore *b*) et humi prolapsus toto ille die totaque nocte continuavit.

in asylo quodam tutos putarint a persecutionibus Sauli. Nam ratio probabilis non apparet, cur Samuel Davidem non potius in ædibus suis, quas Ramæ habebat, exceperit.

b) hebr. עָרוֹם *nudus*, dicitur etiam de eo qui vestem superiorem deposuit, Jes. 20, 2. Mich. 1, 8. Sic in N. T. *γυμνὸς* Matth. 25, 36. — Cæterum in his non miraculum subesse puto. Cœtus hominum carmina adhibitis instrumentis musicis cantantium (cf. obs. ad Cap. 10, 5.) facile hanc vim in aliorum animis habere potuit, ut missis omnibus aliis in similes affectus abriperentur. Vid. S. R. *Niemeyer* in Characterist. P. IV. p. 104.

nuavit. Tunc proverbium illud repetitum eſt: num Saulus quoque inter prophetas? c)

CAPUT XX

Jonathan fruſtra tentat Davidem patri ſuo reconciliare. Hinc pacto cum eo fœdere perpetuæ inter ſe et poſteros ſuos amicitiæ eum dimittit.

1. *Interea a)* David ex tuguriis *prophetarum* quæ Ramæ erant, fugit et venit ad Jonathanem; apud quem his verbis conqueritur: quid commiſi? cujus delicti aut ſceleris in patrem tuum reus ſum, quod vitæ meæ inſidiatur? 2. Abſit, inquit ille, ut moriaris. Nihil omnino neque magni neque parvi momenti facere ſolet pater meus, quod non mihi indicet, cur igitur hoc me celaret? Non eſt ita. 3. Tunc David inſuper juravit et dixit: novit pater tuus te mihi favere; igitur non vult ut tu hoc reſciſcas et doleas. At enim vero per Jovam immortalem et per vitam tuam! a morte vix unum paſſum aberam. 4. Quid igitur vis, inquiebat Jonathan, ut faciam? 5. Reſpondit David: cras eſt novilunium, quo ego ſoleo regis epulis intereſſe. Patiare igitur me abeſſe: latebo in agro usque ad veſperam tertii abhinc diei. 6. Si me

c) cf. Cap. 10, 12.

a) Nempe cum Saulus per integrum diem Ramæ eſſet.

me requiret pater tuus, dices, me a te veniam petiisse abeundi Bethlehemum, civitatem patriam, ibi enim sacrificium esse anniversarium totius cognationis. 7. Si approbabit, securus esse possum. Quodsi irascitur, scito, malum ab eo mihi esse decretum. 8. Tunc vero favorem tuum in me ostendas, rogo. *b*) Nam foedus mecum pepigisti, cujus testem Jovam invocavimus. Si quid vero in me delicti est, tu ipse me interfice, modo patri tuo ne me tradas. 9. Absit, inquit Jonathan, si certo cognovero patrem meum intendere tuum interitum, quin te de eo faciam certiorem. 10. Quis vero, inquit David, mihi indicabit, si quid duri tibi responderit pater tuus? 11. Tunc Jonathan Davidi dixit: exeamus in campum. Quo cum exiissent, 12. ille sic infit: Jovam Deum Israelis testor: *c*) me cras, aut perendie, exploraturum esse patrem meum, et si intellexero, eum bene erga te esse animatum, me missurum esse, qui te de eo faciat certiorem. 13. Sed eundem Jovam testor, si malum tibi intendat pater meus, id quoque me velle tibi indicare, teque secure esse dimissurum. Adsit tibi Jova, quemadmodum patri meo adfuit.

b) scilicet, ut eum de periculo certiorem faceret et salvum dimitteret, quod ex promissione Jonathanis, se hoc facere velle, apparet.

c) *οἱ ό* supplent *οἶδεν*, et Syrus: *testis est*.

fuit. 14. *Tunc* si in vivis adhuc fuero, favorem ex jurejurando mihi exhibebis. *d*) Si vero mortuus fuero, 15. non subtrahes benevolentiam tuam meis unquam; ne tunc quidem, quando Jova omnes hostes tuos e medio sustulerit. 16. Sic fœdus pepigit Jonathan cum familia Davidis, pœnas repetat Jova, *inquiens*, ab omnibus Davidis hostibus. *e*) — 17. Deinde denuo jurejúrando Davidi confirmavit, *f*) pro magno

d) In hoc versu videtur errore scribarum ולא irrepsisse. Non legerunt hoc græci interpretes et Vulgatus. Syrus legit: ולו *o utinam!* Sed sic sequentia non bene cohærent. Manifesta est oppositio in עודני חי et אמות et Jonathan dixisse videtur: si vivam, mihi parces; si moriar, parces meæ familiæ. cf. *Hubigantius.*

e) Hunc versum non intelligo. Locus haud dubie corruptus, ut alia in tota hac pericopa, ex versionibus tam parutu tuto, quam ex conjectura restituenda.

f) Neque hujus versus verba priora sana videntur. Pro infinitivo Hiphil להשביע *adjurare*, puto legendum esse infinitivum in Niphal השבע partim, quoniam præcedit ויסף *addidit* h. e. iterum Jonathan jurejurando affirmavit sc. se facturum esse, quod Davidi antea promiserat. Partim propter sequentia: *pro amore suo in eum, amabat eum ut se ipsum.* Quæ sane non cohærent cum priore membro, si hoc vertatur: Jonatha ι jurejurandɔ obstrinxit Davidem, ut

magno suo in eum amore, *amabat enim eum tanquam se ipsum, 18. eique dixit: cras est novilunium, et tu desideraberis sede tua vacante, 19. idque multo magis tertio die. *g*) Eo igitur die, quo res peragetur, veni in hunc locum, ibique te abde et morare prope istum lapidem. *h*) 20. Tunc ego tres sagittas jaculabor versus istud latus, quasi eas ad scopum emitterem, 21. et mittam puerum ad eas colligendas. Cui si dixero: sagittæ sunt citra te horsum, tolle eas; Tu veni, nam res tua salva est, nec ullum est periculum, Jovam immortalem testor. 22. Sed si puero dixero: sagittæ sunt ultra te; abito, Deus ita decrevit. 23. At quæ inter nos acta sunt, horum testis erit Jova in perpetuum. — 24. Latuit igitur David in agro. Novilunio rex consedit ad

ut illa quæ ab eo petierat promitteret, *pro amore suo in eum* etc. Quis enim ab altero jusjurandum exiget amore in eum permotus?

g) Pro תֵּרֵד מְאֹד *descendes valde*, Chaldæus, Syrus et Araba legerunt תִּפָּקֵד מְאֹד *multum desideraberis*. Quorum lectionem in versione expressi.

h) hebr. אֵצֶל הָאֶבֶן הָאָזֶל. LXX et Syrus vertunt tanquam si legissent הַלָּז; παρὰ τῷ λίθῳ ἐκείνῳ. Alii ut nomen proprium. Sic Vulgatus: *juxta lapidem, cui nomen est Ezel.*

ad epulas 25. in loco ſuo conſueto ad parietem, *i*) deinde *k*) Jonathan ei *ad dextram*, Abner *ad ſiniſtram* accubuerunt. Sic ſedes Davidis vacabat. 26. Saulus tamen hoc die nihil dixit, exiſtimans eum caſu fortuito impurum eſſe. 27. Sed poſtridie ſecundo menſis die, cum iterum Davidis ſedes vacaret, interrogavit Jonathanem: cur filius Iſæi neque heri neque hodie convivio intereſt? 28. Reſpondit Jonathan: Petiit a me, ut ipſi concederem Bethlehemum abire, 29. peragi ibi ſacrificium familiæ ſuæ, cui ut intereſſet fratrem juſſiſſe. Enixe me rogavit, ut ſibi diſceden-

i) ut in loco honoratiori, ex more orientalium. cf. *Harmari* Obſervatt. Orient. P. II. p. 66.

k) Pro וַיָּקָם legendum eſt וַיֵּשֶׁב aut ſaltim hoc ſupplendum eſt contextu ſic poſtulante, cum non probabile ſit filium regis ſtetiſſe, ſedente Abnero. Sic quoque *Joſephus* narrat Lib. IV. cap. 14. Jonathanem Saulo ad dextram, Abnerum ad ſiniſtram ſediſſe. Syrus refert illud וַיֵּשֶׁב quod in textu habemus ad Jonathanem: *et ſurrexit Jonathan et accubuit, et Abner ad latus Sauli*, ſc. accubuit. Is igitur legit וְאַבְנֵר. Aliam lectionem exhibent *οἱ ό, καὶ προέφθασεν τὸν Ἰωνάθαν* ſc. Saulus. Legerunt וַיְקַדֵּם pro יָקָם Senſu quoque aptiſſimo. Sic enim diceretur: Saulum tantum anteceſſiſſe Jonathanem, ſive hunc proxime poſt eum conſediſſe.

cedendi fratresque invifendi poteftatem facerem. Propterea non venit ad menfam regiam. 30. Tum Saulus ira in Jonathanem incenfus dixit: o peffime et perverfæ indolis fili! num ego ignorem, te filium Ifæi amare in tuam et in fummam matris tuæ ignominiam? 31. Quamdiu enim filius Ifæi in vivis eft, neque tu, neque regnum tuum ftabilietur. Mitte igitur qui eum arceffant, nam mortem commeruit. 32. Refpondit Jonathan Saulo patri fuo: cur morietur? quid commifit? 33. Hic Saulus haftam ad eum percutiendum projecit: ex quo Jonathan intellexit patrem fuum mortem Davidis certo decreviffe. 34. Propterea gravi ira commotus a menfa furrexit, neque illo fecundo menfis die cibum fumfit, tum quod Davidis vicem doleret, tum quod a patre fuo effet ignominia affectus. 35. Mane egreffus eft in agrum ad locum Davidi dictum, et fecum fumfit puerum parvum. 36. Hunc juffit currere et colligere fagittas, quas fit jaculaturus. Currit igitur puer et ille ultra eum fagittas jaculatus eft. 37. Cum vero ad dimidium *l*) illius loci, ad quem Jonathan jaculatus

l) Pro הַחֵצִי recte, uti arbitror, *Michaelis* conjectavit legendum effe חֲצִי *dimidium.* Nam fi puer jam ad locum ubi fagittæ erant, perveniffet, Jonathan ei acclamare non potuiffet, fagittas ultra eum effe.

tus fuerat, venisset, hic ei acclamavit: sagittæ sunt ultra te, 38. iterumque addidit: festina celeriter, ne subsiste. Collegit igitur puer sagittas et venit ad herum suum, 39. totius rei prorsus ignarus, Jonathane tantum et Davide ejus consciis. 40. Tum dedit Jonathan arma sua puero, jussitque ea in urbem referre. 41. Quo cum puer abiisset, David e loco meridionali prodiit, se in terram abjecit et ter submisse *Jonathanem* veneratus est. Uterque alterum deosculati collacrimarunt, sed David vehementius. 42. Tandem Jonathan Davidi dixit: abi in pace, quæ nos mutuo nobis per Jovam juravimus, hunc testem esse debere æternum inter me et te, inter meos et tuos posteros, hæc rata sunto.

CAPUT XXI

David fugit Nobam ad Abimelechum sacerdotem, a quo per mendacium panes sacros et gladium Goliathi accipit, 1 — 10, hinc ad Achischum Gathæ regem. Ibi cum se parum tutum arbitraretur, amentiam simulat, propter quam dimittitur. 11 — 16.

1. Jonathan rediit in urbem, 2. et David Nobam venit ad Abimelechum sacerdotem. Hic perterritus ei occurrit, et dicit: quid tu solus sine comite? 3. Respondet David: rex mihi negotium quoddam mandavit, et simul præcepit, ne quis, cujus causa

aut quo miſſus eſſem, reſciret. Igitur famulis meis certum aliquem locum aſſignavi. *a)* 4. Jam vero ſi habes panes aliquot, forte quinque, da mihi, aut ſi qua alia tibi ſuppetunt. 5. Non habeo mecum, inquit ſacerdos, panem profanum, ſed tantum ſacrum, ſi modo famuli a mulieribus ſe abſtinuerint. 6. Tum David ſacerdoti, imo vero, inquit, a mulieribus tribus diebus antequam proficiſcerer, ſeparati fuimus, impedimenta quoque famulorum ſacra ſunt, etſi quoque iter ipſum profanum ſit, *b)* tamen per illa ſanctificatur. 7. Igitur dedit ei ſacerdos panes ſanctos, quoniam tum quidem alii non aderant, quam panes illi appoſititii ſublati e loco ſacro hoc ipſo die, ut pro eis recentes imponerentur. (8. Ibi tunc forte ſacrorum cauſa degebat aliquis de aulicis Sauli, nomine Doeg, Edomita, princeps paſtorum.) 9. Porro David Abimelecho dixit: habesne hic haſtam aut gladium? nam neque gladium meum, neque *reliqua* arma mecum ſumere poteram, adeo urgebat mandatum regis. 10. Reſpondit ſacerdos: gladius Goliathi,

a) ſc. ubi me expectent. Pro יוֹדַעְתִּי fortaſſe legendum eſt יוֹעַדְתִּי. Sic Vulgatus legiſſe videtur, qui vertit *condixi*. Etiam *οἱ ό* Ain ante Daleth legiſſe videntur, ſed ab עוּד derivaſſe; habent enim *διαμεμαρτύρημαι*.

b) h. e. profani negotii cauſa ſuſceptum eſt, tamen omnia vaſa ſ. impedimenta in quibus panes ſervantur, ſancta ſunt.

thi, Philistæi istius, quem tu in valle terebinthorum interfecisti, panno involutus est inter vestes sacras, hunc si capere vis, capias. Alius enim præter hunc hic quidem non adest. Similis ei non est, inquit David, da mihi eum. 11. Hinc David in fuga a Saulo venit ad Achischum, regem Gathensem. 12. Aulici ejus ei dicebant: hic est David, rex terræ *Israeliticæ*; hic est is, de quo alternis choris canebant: Saulus mille, David decem millia percussit. 13. Hos sermones David secum perpendens, sibi ab Achischo, Gathensi rege, valde metuit. 14. Propterea gestum suum illis præsentibus mutavit, et se insanire simulavit, dum januas characteribus signabat et salivam in barbam emittebat. 15. Hic Achischus aulicis suis dixit: videtis hominem mente captum esse, quid eum ad me introduxistis? 16. Num desunt mihi insani, ut hunc inducatis, qui apud me deliret? Non debuisset hic admitti.

CAPUT XXII

David fugit in speluncam Adullam, quo tum familia ejus, tum quadringenti alii adversa fortuna pressi conveniunt, quibus se ducem præbet. 1—5. Doeg Saulo narrat Abimelechum dedisse Davidi panes et gladium Goliathi. Propterea ille hunc et octoginta alios sacerdotes ut conjurationis reos trucidari jubet oppidumque Nobam funditus everti. 6—19. Unus Achimelechi filius, Abjatar, fuga evadit ad Davidem 20—23.

1. David igitur hinc discedens evasit in speluncam Adul-

Adullam. Quod cum propinqui ejus et tota domus paterna audiiffent, eo fe quoque contulerunt. 2. Præterea multi adverfa fortuna preffi, aut obærati, aut male affecti ad eum confluxerunt, quibus fe ducem præbuit. Quorum fuerunt circiter quadringenti. 3. Hinc difceffit Mizpam, regionis Moabiticæ, atque a rege Moabitarum petiit, *a*) ut parentibus fuis permitteret, apud eos commorari, donec videret, quo Deus res fuas converteret. 4. Igitur cum eos apud regem introduxiffet, vixerunt apud eum, quamdiu David in illa *Mizpæ* munitione erat. 5. Deinde vero propheta Gad eum admonuit, ne diutius ibi maneret, fed rediret in terram Judaicam. Igitur David fe contulit in filvam Cheret. 6. Saulus ubi audivit, Davidem cum hominibus fuis vifum effe, fedebat fub tamarifco in loco edito, haftam manu tenens, et aulicorum fuorum omnium comitatu ftipatus. 7. Tunc his verbis eos allocutus eft: audite me, Benjaminitæ! num Ifæi filius vobis agros dabit et vineas? num vos tribunos et centuriones conftituet? 8. Cur igitur omnes contra me confpiraftis? nec quisquam mihi indicavit, filium meum cum Ifæi filio fœdus pepigiffe. Non eft, qui vicem meam doleat, aut me certiorem faciat de eo, quod filius meus fubditum meum

a) Quoniam ipfe David Moabiticæ erat originis, ex Rutha Moabitide. cf. Ruth 4, 17. feqq.

meum incitet mihi insidiari, quod est manifestum. 9. Hic Doeg Edomita, qui et ipse tunc inter alios Sauli aulicos aderat, respondit: equidem vidi Isæi filium Nobam venire ad Achimelechum, filium Achitubi. 10. Hic pro eo Jovam consuluit, dedit ei viaticum et gladium Goliathi Philistæi. 11. Tum misit rex, qui arcesserent Achimelechum, Achitubi sacerdotis filium, omnemque ejus familiam paternam, sacerdotes Nobæ degentes. Qui cum adessent, Saulus eos hunc in modum est allocutus: 12. Audi, fili Achitubi. Audio, inquit hic, domine. 13. Cur, pergebat ille, conjurastis contra me, tu et filius Isæi? Dedisti ei panes et gladium, et consuluisti pro eo Deum, ut mihi insidiaretur, quod est certissimum. 14. Respondit Achimelechus regi: quis vero omnium tuorum tam fidelis est quam David? præterea gener tuus, ex mandato tuo profectus, et magni habitus a tuis. 15. Num hodie demum incepi pro eo Deum consulere? Absit hoc a me. Noli mihi, rex, aut paternæ familiæ quidquam imputare, nam nihil omnino de tota re, ne minimum quidem mihi cognitum fuit. 16. At rex, moriendum tibi est, inquit, Achimeleche, tibi omnibusque qui sunt domus tuæ paternæ. 17. Simul jubet satellites, qui adstabant, interficere sacerdotes Jovæ, quod hi quoque cum Davide facerent, et quanquam novissent eum fugere,

tamen hoc sibi non indicassent. Sed recusarunt satellites regii, manum inferre Jovæ sacerdotibus.
18. Tum rex Doegum jussit eos aggredi atque occidere: quod hic etiam fecit atque illo die quinque et octoginta sacerdotes trucidavit, omnes vestitu lineo indutos.
19. Præterea Nobam oppidum sacerdotale gladio evertit, occisis in eo viris et fœminis, pueris et lactentibus, bubus, asinis et ovibus.
20. Evasit tamen unus ex filiis Achimelechi, filii Achitubi, nomine Ebjathar, ad Davidem,
21. eique narravit, Saulum Jovæ sacerdotes interfecisse.
22. Respondit David Ebjatari: noveram Doegum Edomitam adesse, idque Saulo esse renunciaturum; equidem causa sum mortis familiæ tuæ paternæ.
23. Mane apud me, nec quidquam metue. Tuæ saluti æque ac meæ prospiciam, tuique curam geram.

CAPUT XXIII

David Kegilam a Philistæis obsessam liberat, sed a Deo admonitus, oppidanos eum Saulo esse prodituros, hinc migrat in desertum Siph. 1 — 15. Hic Jonathan eum convenit et veterem amicitiam renovat. 16 — 18. Incolæ istius deserti prodere volunt Davidem Saulo. Sed hic, cum fere in eo erat, ut Davidem caperet, avocatur. 19 — 28.

1. Cum Davidi nunciatum esset, Philistæos Kegilam oppugnare atque horrea diripere,
2. interrogavit

vit Jovam, num deberet eos aggredi et profligare? Refpondit Jova: iret, fore enim ut Philiftæos vinceret et Kegilam liberaret. 3. Sed copiæ Davidis dicebant, fe hic in Judæa fibi metuere, multo minus fe Kegilam poffe abire et caftra Philiftæorum aggredi. 4. David iterum Jovam confuluit, qui tum juffit eum Kegilam proficifci, quod ei Philiftæos fit traditurus. 5. Igitur profectus eft cum exercitu fuo Kegilam, et manum conferuit cum Philiftæis. Quos magna clade affecit, pecus eorum abegit, atque Kegilanos liberavit. (6. Cum Ebjatar, Achimelechi filius, ad Davidem confugiffet, eum Kegilam quoque comitatus eft, *a*) atque Ephodum fecum fumferat.) 7. Saulo indicatur Davidem Kegilam veniffe. Tum ille exiftimavit, Deum ipfum eum fibi tradidiffe, quod oppidum effet ingreffus portis et repagulis claufum.

 8. At-

a) Secutus fum interpretes græcos, qui veram lectionem nobis fervaffe videntur. Nam textus hebræus habet: *cum fugiffet Ebjatar, Achimelechi filius,* אֶל דָּוִד קְעִילָה אֵפוֹד יָרַד בְּיָדוֹ *ad Davidem Kegilam Ephodum fecum fumferat.* Quæ repugnant antecedentibus. Nam Ebjatar ad Davidem confugerat antequam hic Kegilæ liberationem fufciperet. Sed οἱ ό fupplent, quæ defunt et lectionem exhibent præcedenti hiftoriæ convenientem: *καὶ ἐγένετο ἐν τῷ φεύγειν Ἀβιάθαρ, υἱὸν Ἀχιμέλεχ, πρὸς Δαυὶδ, καὶ αὐτὸς μετὰ Δαυὶδ εἰς Κειλὰ κατέβη ἔχων ἐφὼδ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ.* Miror, reliquos interpretes cum lectione recepta confentire.

8. Atque omnes copias coegit, ipfe Kegilam profecturus, et Davidem cum hominibus fuis obfeffurus. 9. Sed David intellexit, Saulum mala fibi machinari, propterea juffit Ebjatarem facerdotem Ephodum adhibere, 10. atque in hunc modum interrogavit: o Jova Ifraelitarum Deus, audio Saulum Kegilam velle aggredi atque oppidum mea caufa deftruere. 11. Num me tradent oppidani Saulo? num veniet quemadmodum ego audivi? o Jova, Deus Ifraelitarum, indica, quæfo, hoc mihi. Refpondit Jova: veniet. 12. Tum iterum David: num tradent oppidani me meosque Saulo? Refpondit Jova: tradent. 13. Tum David et milites ejus, quorum erant circiter fexcenti, oppido egreffi difcefferunt, quo forte eos fortuna ferebat. Quod cum Saulo effet nuntiatum, expeditionem omifit. 14. David vero commoratus eft in locis inacceffis deferti, inprimis in tractu montano deferti Siph. Saulus quidem eum perpetuo perfequebatur, fed Deus nunquam eum tradidit. 15. Propter has Sauli perfecutiones cum David in filva folitudinis Siphenfis degeret, 16. Jonathan, Sauli filius, eum in illa filva invifit, atque ad fiduciam in Deo ponendam cohortatus eft. 17. Noli timere, inquiebat, non venies in poteftatem Sauli, patris mei. Rex fies Ifraelitarum, tum ego fecundus a te ero, idque pater meus bene novit.

18.

18. Tum utrique fœdus, jurejurando per Jovam interposito, inierunt. Quo facto, Jonathan domum rediit, David autem mansit in silva. 19. Siphenses vero venerunt ad Saulum Gibeam, eique indicarunt, Davidem apud se latitare in locis inaccessis silvæ, in colle Chachila, qui sit ad dextram solitudinis *Arabicæ.* 20. Jam posse regem pro lubitu venire, se quidem promittere eum regi tradere. 21. Respondit Saulus: Jova vobis faveat, quod mei misereamini. 22. Ite modo atque instruite rem amplius: diligenter explorate loca ubi sit, et quis eum ibi viderit (nam audio hominem esse admodum callidum.) 23. Investigate studiose omnia ejus latibula, in quibus sese solet abscondere, et re comperta ad me revertimini, tunc vobiscum proficiscar, et si modo in hac regione est, ego eum per omnes Judææ præfecturas investigabo. 24. Illi igitur Sipham ante Saulum discesserunt, (David autem cum hominibus suis erat in deserto Maone in planitie ad dextram solitudinis Arabicæ.) 25. qui deinde ipse cum copiis ad Davidem persequendum profectus est. Hic de adventu Sauli certior factus, descendit ad rupem, seque ad desertum Maonem recepit. Quod cum Saulus audisset, eo quoque Davidem persecutus est. 26. Saulus unum montis latus obibat, et David cum suis hominibus alterum. Hic quidem festinabat, ut Saulo effugeret, sed milites

tes Sauli eum cingebant, et jam in eo erat, ut cum hominibus suis caperetur, 27. cum nuncius veniret ad Saulum, sine mora redeundum esse, quod Philistæi terram irrupissent. 28. Igitur Saulus a persequendo Davide conversus obviam ivit Philistæis. Hinc locus ille vocatus est petra evasionis. *b*)

CAPUT XXIV

Saulus a Philistæis reversus denuo Davidem persequitur. In spelunca quadam, in qua hic latebat, venit in vitæ periculum. Sed David ei parcit 1 — 8. Quem Davidis in se amorem miratur et jusjurandum ab eo exigit, ut posteris suis aliquando parcat. Quo præstito pacatus redit.

9 — 23.

1. David illinc digressus commoratus est in locis inaccessis deserti Engeddi. 2. Quod cum Saulo, qui ab expeditione in Philistæos redierat, nunciatum esset: 3. coegit tria millia lectissimorum hominum ex omnibus Israelitis, quibus Davidem comitesque ejus persequeretur per rupes ibicum. 4. Cum ad caulas ovium, quæ sunt in illa via, venisset, ingressus est speluncam illius loci, ut dormiret. *a*) David vero cum

b) hebr. סֶלַע הַמַּחְלְקוֹת a חלק *glaber fuit*, hinc *effugere*, *sese subtrahere*. Ex hac significatione verbi rariori explicandus quoque est locus Jerem. 37, 12.

a) hebr. *ut pedes suos tegeret*. cf. observ. ad Jud. 3, 24.

cum comitibus suis in interioribus partibus ejusdem ſpeluncæ erat. 5. Hi eum hortabantur, ut uteretur opportunitate, quam ipſe Jova oſtenderet, cum hoſtem ei traderet, cui, quod luberet, faceret. Tunc David ſubrepit, et oram penulæ Sauli clam abſcidit. 6. Verum et propter id ipſum animo anxius fuit David, 7. atque comitibus ſuis dixit: avertat hoc a me Jova, ut hoc committam in dominum meum, unctum Jovæ, ut manum ei inferam. 8. Hujusmodi verbis David ſuos cohibuit, neque eis permiſit, ut Saulum invaderent. Hic deinde e ſpelunca diſceſſit viam ſuam continuaturus. 9. Sed tunc David quoque prodiit, et Saulum clamore eſt inſecutus: mi domine rex! Cum Saulus reſpiceret, David eum prono ad terram vultu ſubmiſſe ſalutavit: 10. et dixit: cur credis dictis quorundam, qui tibi perſuadent, me malum tuum machinari? 11. En! hoc ipſo die potes plane intelligere, Jovam te in manus meas tradidiſſe in iſta ſpelunca. Nec defuerunt, qui mortem tuam ſuaderent. Sed ego tibi peperci, et negavi me manum immiſſurum eſſe domino meo, qui ſit unctus Jovæ. 12. Aſpice, mi pater, aſpice oram penulæ tuæ in manu mea. Quam cum abſciderim, neque te interfecerim, potes certo intelligere, me ab omni malo eſſe alienum, me non eſſe in te rebellem, nec aliud ſcelus admiſiſſe, et tamen

tamen tu vitam meam inſectaris. 13. Judicet Jova
inter me et te, meque in te ulciſcatur. Ego qui-
dem tibi manum non inferam. 14. Secundum id
quod in proverbio antiquo dicitur: a fontibus prod-
it ſcelus, ego nunquam tibi manum inferam.
15. Cui tandem Iſraelitarum rex bellum infert?
quem perſequeris? canem mortuum, pulicem unum.
16. Sit Jova judex inter me et te, is litem meam
cognoſcat et dirimat, meque a te defendat.
17. Quæ cum David dixiſſet, nonne hæc tua vox
eſt, mi fili David, inquit Saulus, et flere cœpit.
18. Tu juſtior es me, qui mihi bonum rependeris,
cum ego malum tibi rependerem. 19. Tu quidem
hodie probaſti te mihi favere, quod me non oc-
cidiſti, licet Jova me tibi tradidiſſet. 20. Quis
enim hoſte ſuo potitus eum ſalvum dimittet? Jo-
va tibi remuneretur beneficium, quo me hodie af-
feciſti. 21. Equidem novi te regem futurum, re-
gnumque in Iſraelitas obtenturum. 22. Jura igitur
mihi per Jovam, te poſteros meos non eſſe exſtir-
paturum, nec nomen meum e familia paterna de-
leturum. 23. Juravit David Saulo: quo facto hic
domum rediit, ille vero cum hominibus ſuis ad
loca montuoſa ſe recepit.

CAPUT

CAPUT XXV

Samuel moritur. David in deserto Pharane degens Nabalis inhumanitate offensus vindictam contra eum parat. 1 — 13. Sed prudentia Abigailæ uxoris Nabalis placatur 14 — 35. Nabale mortuo David Abigailam uxorem ducit, et præter eam quoque Achinoamam in locum Michalæ 36 — 44.

1. Eodem *circiter tempore a)* mortuus eſt Samuel. Iſraelitæ omnes congregati eum luxerunt et ſepelierunt in ædibus ſuis Ramæ. — David autem in deſertum Paran diſceſſerat. 2. Tunc vir quidam vixit Maone, cujus res tamen potiſſimum erant Carmeli. *b)* Fuit autem admodum dives. Habuit ovium tria millia et mille caprarum. 3. Nomen hujus viri fuit Nabal, conjugis vero Abigail, quæ tam prudens erat quam pulcra. Vir autem erat durus et malis moribus, e genere Calebi. 4. David in deſerto audierat Nabalem oves ſuas tondere. 5. Miſit igitur decem famulos, quos juſſit Carmelum proficiſci et Nabalem ſuo nomine ſalutare, 6. et dicere: Tu, familia tua tuaque omnia ſemper ſitis felices! 7. Audivi te tonſores habere. Jam paſtores tuos qui nobiscum verſati ſunt,

a) Quod ex ordine chronologico, quo liber ſcriptus eſt, fit probabile.

b) Carmel h. l. non eſt nomen montis qui fuit in tribu Aſer, ſed urbis in tribu Juda. cf. Cap. 15, 12. Joſ. 15, 55.

funt, nunquam injuria affecimus, neque quidquam illis amiffum eft quamdiu Carmeli fuerunt. 8. Quære modo ex famulis tuis, qui id ipfum fatebuntur. Igitur præbe te meis benignum, nam faufto die venimus. Largiare, quæfumus, nobis et Davidi amico tuo, quidquid tibi commodum fuerit. 9. Venerunt famuli Davidis ad Nabalem, et poftquam mandata fua apud eum expofuerant, 10. hunc in modum eis refpondit: Quis eft David, et quis eft filius Ifæi? Jam quidem multi funt fervi fugitivi a dominis fuis. 11. Scilicet ego panem meum, aquam et quæ tonforibus meis mactavi, dabo hominibus mihi prorfus ignotis. 12. Sic difcefferunt famuli Davidis atque ad eum reverfi narrarunt omnia. 13. Tum David juffit milites ut fe gladiis accingerent. Quod poftquam cum illi tum ipfe fecerat, profecti funt cum eo circiter quadringenti, ducenti manferunt apud impedimenta. 14. Interea Abigailæ conjugi Nabalis fervorum aliquis indicavit, Davidem mififfe nuncios ex deferto, qui gratularentur hero fuo, fed hunc vehementer in eos effe invectum; 15. et tamen homines illos fibi valde utiles fuiffe, nunquam fe ab eis læfos effe, nec quidquam fibi defuiffe quamdiu cum eis vixiffent; 16. inftar muri fibi fuiffe diu noctuque, quamdiu cum illis oves paviffent. 17. Igitur ipfa confideraret et videret quid faciendum fit, certiffimam perniciem imminere hero fuo et toti

ejus

ejus familiæ; eum vero nimis esse ferocem, quam ut admonitionem admitteret. 18. Tum Abigail sumsit ducentos panes, duos vini utres, quinque oves paratas, quinque sata fabarum tostarum, centum uvas passas et ducentas palathas ficuum. Quæ omnia asinis imposuit, 19. jussitque famulos suos præcedere, se esse secuturam. Marito vero suo Nabali nihil dixerat. 20. Illi igitur asino vectæ, cum per latera montis descenderet, David cum militibus suis obviam venit. (21. David autem c) dixerat: itane ego frustra servavi omnia quæ iste in deserto habebat, ita ut nihil omnino perdiderit de suis, et jam mihi malum pro bono rependat? 22. Sic puniat Deus inimicos meos, uti ego isti ne canem quidem relinquam in crastinum.) 23. Cum Abigail Davidem videret, propere de asino descendit et coram eo prono ad terram vultu se abjecit, 24. et sic ad pedes ejus prolapsa infit: In me, domine, omnis culpa sit. Permitte ut apud te loquar, mihique aures præbe benignas. 25. Noli animum advertere, domine, ad pessimum istum hominem, ad Nabalem nomini suo plane respondentem. Stultus vocatur, et est quoque stultissimus. Ego vero non vidi famulos tuos, quos misisti. 26. Jam vero, domine, per vitam Jovæ et per vitam tuam; ipse Jova te prohibuit,

c) vel domi, vel in itinere.

hibuit, quo minus cædem committeres, aut te ipſum ulciſcerere. Sint omnes hoſtes tui et qui malum tibi intendunt ſimiles Nabali. *d*) 27. Permitte ut munuſculum, quod tibi hic offero, diſtribuatur inter juvenes qui te ſequuntur. Condona quæſo mihi hoc peccatum. 28. Si Jova fortunam tuam ſtabilierit, tunc, ſi bella Jovæ geres, immunis eris ab omni culpa unquam commiſſa. 29. Si quis te perſequatur aut vitæ tuæ inſidietur, ſit anima tua colligata faſciculo viventium apud Jovam Deum tuum; hoſtium autem tuorum animæ fundæ impoſitæ ex eo projiciantur. 30. Quodſi tandem Jova, mi domine, tibi præſtiterit bona promiſſa, teque principem Iſraelitarum conſtituerit, 31. non te inquietabit aut offendet memoria ſanguinis a te effuſi aut ultionis ſumtæ. Jova tibi benefaciet et tu *horum quæ dixi* recordaberis. 32. Ad hæc David Abigailæ reſpondit: gratias ago Jovæ Iſraelitarum Deo, qui te hodie mihi obviam miſerit. 33. Laudo tuam prudentiam tibique gratias perſolvo, quæ me prohibuiſti, ne cædem patrarem, aut memet ipſum ulciſcerer. 34. Nam Jovam Deum Iſraelitarum immortalem teſtor, qui me cohibuit ne tibi damnum inferrem, niſi mihi propere obviam veniſſes, non canis relictus eſſet Nabali ad lucem matutinam. 35. Tunc accepit David ab ea quæ obtulerat, eique dixit: abi in

d) h. e. a te non timendi, ſ. ira tua indigni.

in pace domum tuam, conceffi precibus tuis, tuique rationem hābui. — 36. Rediit igitur Abigaila ad Nabalem. Qui in ædibus fuis convivium paraverat plane regale, animo erat læto et valde ebrius. Propterea nihil prorfus ei ante fequentem diem dixit. 37. Poftridie autem, poftquam vinum exhalarat, indicavit ei omnia quæ accidiffent. Tunc ille obftupuit et lapidis inftar diriguit, 38. decimoque circiter die poft judicio divino fublatus mortuus eft. 39. Quod cum David audiret, gratias ago, inquit, Jovæ qui caufam meam egit et opprobrium a Nabale mihi illatum vindicavit, eique malum quod commeruerat rependit, me vero a fcelere prohibuit. Deinde mifit quosdam ex famulis fuis, qui cum Abigaila de matrimonio cum ea conciliando agerent. 40. Poftquam illi ad eam Carmelum venerant et mandata fua expofuerant, 41. humi fefe abjecit et refpondit: fe paratam effe veluti ancillam lavare pedes fervorum domini fui. 42. Neque diu morata eft, fed afino vecta cum quinque pediffequis eam comitantibus nuncios Davidis eft fubfecuta, eique matrimonio juncta. 43. *Præter eam* David quoque Achinoamam ex Jisreele duxerat, quas ambas habuit uxores. 44. Nam Saulus Michalam, fuam filiam, Davidis conjugem, collocaverat Phaltæo Laifchi filio e Gallimo.

CAPUT XXVI

Siphenses iterum Davidem Saulo produnt. Hic contra Davidem in colle castra ponit. Quæ David noctu ingreditur et ablata hasta Sauli et patera redit, parcens ejus vitæ. 1 — 12. Quo facto ex loco opposito exprobrat Saulo suspicionem in se injustam. Quam Saulus etiam agnoscit et pacatus redit 13 — 25.

1. Deinde Siphenses *iterum a)* venerunt ad Saulum Gibeam, eique indicarunt, Davidem latere in colle Chakila e regione deserti Arabici. 2. Tunc Saulus profectus est cum tribus millibus lectissimorum militum ad Davidem in solitudine Siphensi pervestigandum, 3. castraque in colle Chakila posuit, qui est e regione viæ ad desertum Arabicum. David consederat in solitudine, et vidit Saulum se eo insequi. 4. Ex exploratoribus etiam cognovit, Saulum haud dubie venisse. 5. Tunc ipse contendit ad locum ubi Saulus castra habebat, et observavit Saulum et Abnerum Neri filium ducem exercitus cubantes *b)*. Saulus intra munitiones cubabat, cinctus circumquaque a militibus. 6. Hic David ex Achimelecho Chittæo et Abischæo Serujæ filio, Joabi fratre, quæsivit: uter secum descendere vellet ad Sauli castra. Abisæus respondit se velle cum

a) cf. Cap. 23, 19.

b) Noctu hæc David eminus ex ignibus accensis videre poterat.

cum eo descendere. 7. Igitur utrique ad exercitum noctu venerunt, et viderunt Saulum cubantem et dormientem intra munitiones, hasta ejus terræ infixa erat ad caput. Abner autem cum militibus circa ipsum etiam cubantes. 8. Tunc Abischæus Davidi dixit: Jam quidem Deus hostem tuum tibi tradidit. Si vis, hasta eum terræ affigam uno ictu non iterando. 9. At David respondit Abischæo: noli eum perimere, nam quis impune uncto Jovæ manum intulerit? 10. Per Deum immortalem! pergebat David, nisi Jova eum auferat c) aut diem suum obeat et moriatur, aut in prœlio cadat, 11. absit a me, ut Jovæ uncto manum inferam. Jam igitur cape hastam juxta caput ejus positam et pateram, et discedamus. 12. Sic sumta hasta et patera a capite Sauli, discesserunt nemine eos vidente aut animadvertente, aut expergefacto, quod gravem soporem Jova omnibus immiserat. 13. Quo facto David in fastigio montis oppositi e longinquo substitit, magno spatio interjecto, 14. et clamavit ad milites et Abnerum Neri filium: heus tu Abnere! non respondes? Quis tu, respondit ille, qui clamas ad regem? 15. Tum David Abnero: Nonne tu vir es, cui nemo Israelitarum comparatur? cur igitur dominum tuum regem non custodiisti? Transiit aliquis *ad*

c) sc. morte præmatura aut inexpectata.

vos ad eum interficiendum. 16. Pessime sane egisti. Per Jovam immortalem! morte digni estis, qui dominum vestrum, unctum Jovæ, non custodiistis. Vide modo ubi sit hasta regis et patera ad caput ejus posita. 17. Tum Saulus agnovit vocem Davidis et dixit: nonne hæc tua vox est, mi fili David? Est, inquit hic, mi domine rex! 18. Cur tu me servum tuum persequeris? num quid feci? aut quod crimen commisi? 19. Jam vero attende, mi domine rex, ad ea quæ servus tuus dicit: Si Jova te contra me incitat, placa eum sacrificio. Sin homines, Jova eos perdat, nam me expellunt quo minus junctus sim populo Jovæ, et perinde faciunt ac si dicerent, abi ad alienos deos. 20. Jam vero non impunitam esse sinet Jova cædem in me commissam. Rex enim Israelitarum pulicem pervestigat, uti solent perdicem in montibus persequi. 21. Ad hæc Saulus, peccavi, inquit, redi mi fili David, non te amplius infestabo, quoniam vita mea hodie tibi cara fuit. Sane ego admodum imprudenter egi. 22. Respondit David: En! hastam regis, accedat aliquis famulorum, eamque capiat. 23. Deus vero rependat cuique pro merito et integritate. Siquidem te hodie mihi tradiderat, ast nolui manum inferre uncto Jovæ. 24. Quemadmodum autem tua vita mihi hodie cara fuit, sic meæ vitæ Deus rationem habebit, meque ex omnibus periculis eripiet. 25. Tum

Saulus

Saulus dixit: tu quidem, mi fili, felix eris, tu omnia perficies et obtinebis. Sic David difceffit, et Saulus quoque unde venerat reverfus eft.

CAPUT XXVII

David ad Achifchum regem Philiftæorum fugit, qui ei oppidum Ziklagam habitandum affignat, 1 — 6. ex quo in regiones gentium finitimarum eruptiones facit, Achifcho vero perfuadet fe terram Ifraeliticam infeftare 7 — 10.

1. At David fecum reputabat, fieri poffe ut tamen aliquando manu Sauli periret, nihil fibi fatius effe, quam fi ad Philiftæos confugeret, tunc enim Saulum omnem effe fpem abjecturum de fe in terra Ifraelitica inveftigando, et fic manibus ejus fe effe evafurum. 2. Igitur fe contulit una cum fexcentis viris, quos fecum habebat, ad Achifchum Maochi filium, regem Gathenfem. 3. Atque apud eum Gathæ commoratus eft una cum militum fuorum familiis, nec non duabus fuis uxoribus, Achinoama Jesreelenfi et Abigaila Nabalis Carmelitæ conjuge. 4. Quod cum Saulo effet nunciatum, defiit eum ulterius perfequi. 5. At David petiit ab Achifcho, ut pro fummo ejus in fe favore oppidum aliquod campeftre fibi affignaret, non decere fe eandem cum illo regiam inhabitare. 6. Igitur Achifchus ei Ziklagam affignavit. Hinc eft quod reges Judæ etiamnum Ziklagam tenent. 7. David au-

tem apud Philistæos commoratus est annum unum et quatuor menses. 8. Istinc vero invasit cum militibus suis Geschuræos, Girgesæos et Amalekitas, qui has regiones inde ab antiquissimis temporibus usque ad Pelusium et Aegyptum incolebant. 9. Homines interfecit omnes, nec viros nec fœminas superstites esse sivit. Prædam tantum abegit pecoris et armenti, asinorum, camelorum et vestium. Quando sic ad Achischum revertebatur, 10. atque hic eum interrogabat, quam in partem irrupissent? respondebat David: ad tractum meridionalem Judææ, Jerachmeelitarum et Kenitarum. 11. Neque viros neque fœminas conservavit Gatham deducendos, ne nempe quid fecisset proderent. *a*) Atque hæc fuit vitæ suæ ratio, quamdiu in Philistæorum terra vixit. 12. Achischus vero credebat Davidi, atque sibi persuadebat, eum adeo invisum factum esse Israelitis, ut perpetuo sibi addictus esse deberet.

CAPUT

a) Accentus h. l. male positos et verba minus accurate distincta arbitror. Verba enim וְכֹה מִשְׁפָּטוֹ וג׳ non possunt esse eorum, qui Davidem prodere potuissent, sed sunt verba scriptoris. Igitur Atnachus poni debebat post verba: *sic fecit David.*

CAPUT XXVIII

Achiſchus jubet Davidem ſe in bello, quod Philiſtæi adverſus Iſraelitas parabant, comitari, quod etiam promittit 1 — 2. Saulus trepidus Pythoniſſam conſulit. Quæ ei Samuelem ex mortuis excitat 3 — 15. Hic ei cladem Iſraelitarum et mortem ipſius et filiorum prædicit. Quo nuncio ſummo terrore perculſus ad ſuos redit. 16 — 24.

1. Illo tempore *a*) Philiſtæi exercitum coegerunt ad bellum inferendum Iſraelitis. Tunc Achiſchus Davidi dixit: ſcito, te cum hominibus tuis me ad caſtra eſſe ſecuturum. 2. Reſpondit ei David: Sane, videbis quid facturus ſim. Profecto, inquit ille, vitæ meæ cuſtodiam tibi concrederem *b*). — 3. Samuel mortuus erat et cum ſolenni omnium Iſraelitarum luctu ſepultus Ramæ in urbe patria. *c*) Saulus vero omnes nekromantas et hariolos e terra expulerat. 4. Philiſtæi

a) ſc. poſt unum annum et quatuor menſes, coll. Cap. 27, 7.

b) Sic *Clericus* hæc verba explicat. Non quod Achiſchus hoc facere promittat, ſed quod dicat quantopere verbis Davidis confidat.

c) hebr. וּבְעִירוֹ Litera Vau videtur redundare. Nullus interpretum antiquiorum eam expreſſit, et *Kennicottus* tres codices citat 168. 198. 182. in quibus deeſt. Poteſt tamen locum ſuum obtinere, ſi explicatur per *id eſt*, quam ſignificationem ſæpe habet. Vid. *Glaſſius* p. 604

listæi coacto exercitu castra posuerant Schunemi. Igitur Saulus quoque coactis Israelitis omnibus in *montibus* Gilboæ castramentatus est. 5. Cum vero Philistæorum castra videret, sibi vehementer timere incepit. 6. Consuluit Jovam, sed hic ei non respondit, neque per somnia, neque per Urim, *d*) neque per prophetas. 7. Tunc Saulus jussit famulos suos investigare necromantidem, quam consultum iret. Illi responderunt: esse hujus artis peritam mulierem Endore. 8. Igitur Saulus, ut se alium simularet, vestes mutavit, atque cum duobus comitibus venit ad mulierem noctu. Hanc rogavit ut arte necromantica adhibita sibi excitaret quem vellet. 9. Respondit mulier: nosti Saulum omnes necromantas et hariolos e terra ejecisse, cur igitur me vitæ periculo tam certo exponis? 10. Sed jurejurando per Jovam immortalem inter-

d) Non levis est difficultas, quomodo hæc sint intelligenda, cum Cap. 23, 6. narretur Ebjatarem Ephodum cum Urim et Tumim secum abstulisse cum ad Davidem fugeret. — Quoniam Saulus ipse v. 15. duorum tantum mediorum mentionem facit, per quæ Deum consuluerit, omisso tertio illo h. l. commemorato, fortasse scriptor tantum indicare voluit, Saulum per Urim Deum consulere non potuisse, quoniam illud non habuerit. Sed durus est loquendi modus. Antiqui interpretes hærent quoque in eo explicando, videntur tamen vocabulum ipsum legisse.

terpofito Saulus ei promifit, nihil mali ei propterea metuendum effe. 11. Tunc mulier interrogavit: quemnam vis ut eliciam? Samuelem, inquit ille. 12. Cum vero mulier Samuelem videret, magno clamore fublato dixit: cur me decepifti? tu es Saulus. 13. Refpondit rex: ne metuas, quid vides? video, inquit mulier, divinam fpeciem e terra afcendentem. 14. Tum ille: quænam eft ejus forma? Senex afcendit, inquit illa, pallio amictus. Ex eo Saulus intellexit, hunc effe Samuelem, et capite inclinato eum fubmiffe falutavit. 15. Tunc Samuel Saulum his verbis eft allocutus: cur me evocando perturbafti? Vehementer angor, refpondit Saulus. Philiftæi bello me impetunt, Deus me deftituit, nec mihi refpondet, neque per prophetas neque per fomnia, igitur te advocavi, ut mihi quid faciendum fit indicares. 16. Cur ergo me confulis, inquit Samuel, fi Jova te deferuit atque æmulo tuo favet? *e*) 17. Faciet Jova quod per me dixit. Eripiet

e) Lectio recepta וַיְהִי עָרֶךָ quæ vulgo vertitur, *et factus eft tuus adverfarius*, non convenit conftructioni verbi היה fæpe obviæ, fi qualitatem indicat, fequenti Lamed. Ex qua effe deberet: וַיְהִי לְעָרֶךָ At enimvero neutram lectionem interpretes antiqui expreflerunt, fed *οἱ ό*, Syrus et Arabs legerunt וַיְהִי עִם רֵעֶךָ *et eft cum proximo tuo*;

Eripiet tibi regnum, idque dabit æmulo tuo Davidi. 18. Quoniam ei non obtemperasti, neque ultionem sumsisti ab Amalekitis ei infensis: propterea haud dubie tibi ita faciet. 19. Præterea Israelitas populum tuum

tuo. Verba τῶν ό habent: *καὶ γέγονε μετὰ τοῦ πλησίον σου.* Syri: ܘܗܘܐ ܥܡ ܚܒܪܟ Arabs *παραφράζει: cur me interrogas, cum Dominus bonum a te averterit et gratiam suam a te amoverit, et quod est in manu tua* (h. e. regnum) *ad alium transtulerit.* Atque etiam Vulgatus haud dubie legit עִם sed quoad alteram vocem videri potest consentire cum recepta lectione עָר quanquam etiam רֵעַ sic explicare potuit, uti ego in versione: *et transierit ad æmulum tuum.* Sic quoque Chaldæus: וְהוּה בְסַעֲדֵיהּ דְגַבְרָא דִיאַתְבְעֵיל דְבָבֵיהּ *et erit in auxilium viri cujus tu inimicitiam obtines* h. e. cum inimico tuo. Equidem non dubito quin h. l. præferenda sit lectio τῶν ό, Syri et Arabis, hac quoque de causa, quoniam ea verbis sequentis versus convenit, nec non iis quæ supra jam Cap. 15, 28. Samuel Saulo dixerat. — *Michaelis* sequitur quidem in versione lectionem et explicationem vulgarem: *et factus est tuus adversarius;* dubitat tamen in notis, annon hæc antiquiorum interpretum præferenda sit. In Appendice ad P. XII. Biblioth. Orient. p. 200. dissensus hujus antiquarum versionum mentionem facit, verum parum accurate. Dicit enim: *pro* ערך *legunt LXX. Syrus et Vulgata* עם רעך *cum adversario tuo* — Quæ quomodo emendanda sint, ex inductione horum interpretum apparet.

tuum tradet Jova Philiſtæis. Cras tu et filii tui mecum eritis, caſtra quoque Iſraelitarum addicet Philiſtæis. 20. Hic Saulus repente tota mole ſua ad terram concidit præ ſummo timore propter hæc quæ Samuel dixerat, præterea viribus erat deſtitutus, quoniam toto illo die totaque nocte cibum non ſumſerat. *f*)

21. Cum

f) Quanquam non ignoro interpretes pleroſque recentiorum temporum exiſtimare apparitionem hanc Samuelis fictam fuiſſe et ementitam; neque ego diffiteor ex hac hypotheſi complures difficultates in hac hiſtoria obvias optime poſſe removeri: tamen aliæ remanent, quibus ſolvendis illa hypotheſis non ſufficit, et quæ tam graves mihi videntur, ut aſſenſum meum retineant. Primò non apparet, cur mulier tam durùm reſponſum dederit Saulo, cur ei eventum belli adeo triſtem et infelicem prædixerit. Quod utrumque contra morem eſt iſtius generis hominum, qui artibus ſuis fallere ſtudent. Quæ placent, quæ optantur ſolent reſpondere, non quæ diſplicent, aut quæ terrorem excitant. Neque periculi quidquam ei timendum fuiſſet, ſi illud feciſſet. Deinde (quod gravius adhuc eſt) quomodo mulier iſta, ſi vel maxime aſtuta et callida fuerit, illum prœlii eventum divinare potuit? Non quidem illum infelicem, ſ. cladem a Philiſtæis inferendam, nam hanc fortaſſe ex timore Sauli præſagierit; ſed *mortem Sauli* in ipſo prœlio, neque hujus tantum, ſed *etiam filiorum ejus*. — Has difficultates nullus iſtorum interpretum, qui hanc hypotheſin defendunt, tangere ſolet, multo minus removere, atque

tamen

21. Cum deinde mulier ad eum intraret, videretque quantopere esset perturbatus, dixit ei: vide, tibi morem

tamen non contemnendæ videntur. Sed removet eas hypothesis, quæ ipsum Samuelem, non quidem artibus mulieris, sed ex judicio Dei singulari apparuisse statuit. Mulieris artes haud dubie inanes et deceptrices erant, ut omnes hujus generis, quas igitur more suo hac quoque occasione exercere volebat. Sed en! præter spem atque opinionem suam apparet Samuel e mortuis excitatus. Hinc clamoris a muliere editi ratio reddi potest vers. 12. cujus nullam video probabilem, si personatum aliquem Samuelem vidisset, nam sistere Samuelem promiserat et sperabat per artes suas fraudulentas, sed alium videbat sibi inexpectatum. Hunc ipsum quoque vidit Saulus, quanquam hoc nonnulli interpretes negant. Nam vers. 14. narratur, Saulum visum istud (quidquid fuerit) salutasse more orientali. Num probabile est eum hoc fecisse, si nihil vidisset? Neque in terram prostratus locutus est cum Samuele, sed erectus. Nam secundum v. 20. finito demum Samuelis sermone sese humi abjecit. — Ex hac hypothesi non est quod miremur, hunc Samuelem tam severe Saulum reprehendisse, eique repetiisse, quæ antea jam ei dixerat, (quæ quoque mulier ista non tam accurate scire poterat, quoniam nemo interfuit illi Samuelis cum Saulo colloquio Cap. 15.) et prædixisse mortem ipsius regis et filiorum. — Non ignoro etiam contra hanc hypothesin posse dubia moveri, sed non tam gravia videntur, quin, quantum in quæstione adeo perplexa fieri potest, solvi satis

rem gessi et cum summo vitæ periculo voluntati tuæ satisfeci. 22. Jam igitur tu quoque me audi et comede paullulum de eo quod tibi apponam, ut vires recipias ad viam tuam prosequendam. 23. Ille vero renuens negavit se cibum esse capturum. Cum vero famuli ejus et mulier instarent, tandem eis obtemperavit, surrexit ex terra et in lecto resedit. 24. Tunc mulier vitulum saginatum, quem domi habebat, mactavit, et subacta farina panes azymos coxit, 25. obtulitque Saulo ejusque famulis, qui postquam comederant hac ipsa nocte abierunt.

CAPUT

satis probabiliter possint. 1) Non credibile esse ajunt, Deum qui antea Saulo respondere noluerit, miræ hujus apparitionis auctorem fuisse. At quis audeat determinare quid Deo placuerit, quid non? quis reprehendet, si hunc modum Sauli redarguendi elegerit? Nihil certe Deo indignum in facto ipso video, neque ab ejus ratione agendi cum illorum temporum hominibus alienum. 2) Idem fere respondeo ad objectionem a reditu mortuorum in hanc vitam non sperando desumtam. Posse tamen Deum mortuos suscitare conceditur, atque factum quoque ab eo esse, exempla probant. Unde igitur constat, hac quidem occasione id Deo non visum fuisse? — Sed, quod ab initio hujus disputationis dixi, nihil definio. Hypothesin hypothesi oppono, et qui difficultates supra allatas satis mihi removerit, is me in defendenda hac sententia minime pertinacem experietur.

CAPUT XXIX

Philistæorum duces Davidem, qui Achischum in castra secutus erat, nolunt admittere. Igitur ab Achischo dimissus redit Ziklagam.

1. Philistæi copias suas coegerant Aphekam. Israelitæ vero castra fecerant ad fontem, qui est prope Jesreelem. 2. Cum igitur illorum duces exercitum in centurias et chiliadas distributum recenserent, David quoque cum militibus postremo cum Achischo venit. 3. Quid sibi volunt isti Hebræi? interrogabant Philistæorum duces. Respondit eis Achischus: hic est ille David, Sauli regis Israelitarum servus, qui jam tot dies sive potius annos apud me versatur: neque ego in eo quidquam quod eum suspectum redderet deprehendi, inde ab eo tempore quo ad me transfugit. 4. At illi indignantes responderunt: dimitte hominem ut redeat in locum cui tu eum præfecisti. Non potest nobiscum ad prœlium egredi. Verendum est, ne in ipsa pugna sese in nos convertat; qua enim ratione posset melius domino suo reconciliari, quam capitibus horum virorum? 5. Nonne hic est ille David, de quo alternis canebant: Saulus mille, decem millia percussit David? 6. Tum Achischus vocavit ad se Davidem, eique dixit: Deum immortalem testor, perplacere mihi quod me ad castra es secutus, neque quidquam in te deprehendi, quod reprehensione dignum esset,

esset, ex quo apud me degis, at enimvero non places principibus. 7. Igitur redi in pace, ne eos offendas. 8. Respondit David Achischo: quid vero feci? quid deprehendisti in me inde ab eo tempore, quo apud te versor, quod mihi non concedatur pugnare cum hostibus domini mei regis? 9. Tum Achischus, verum est, inquit, places mihi ut angelus Dei, sed principes negant tibi concedi posse, ut nobiscum ad prœlium egrediare. 10. Igitur postridie mane cum servis domini tui prima luce revertare. 11. Rediit ergo David cum militibus suis mane in terram Philistæorum. Horum vero exercitus progressus est Jesreelem.

CAPUT XXX

David Ziklagam invenit ab Amalekitis combustam, bona omnia direpta et abacta. Hostes persequitur eosque assecutus cædit et magna præda potitur.

1. Tertio die venit David cum suis Ziklagam. 2. *Interea* vero Amalekitæ irruptionem fecerant in tractum meridionalem, et Ziklagam destruxerant et combusserant. Mulieres *a)* et omnes homines parvos et magnos

a) Post הַנָּשִׁים *οἱ ό* legerunt וְכָל *καὶ τὰς γυναῖκας καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ.* Syrus pro illo legit אֲנָשִׁים Vertit enim: *captivos fecerant* ܘܫܒܘ *in illis.* Illud placet. Sed Vulg. et Chald. consentiunt cum recepta lectione.

gnos captivos abduxerunt, nemine tamen occiso. Sic prædam abigentes discesserant. 3. Cum igitur David et milites ejus ad oppidum venirent, viderunt hoc combustum, mulieres et liberos abactos. 4. Tum omnes sublato clamore tantum ploratum ediderunt, ut jam vires deficerent ad plorandum. 5. Duæ Davidis uxores, Achinoama Jesreelensis et Abigaila, conjux Nabalis Carmelitæ, quoque erant captivæ. 6. Tunc graviter angebatur David, milites enim minabantur eum lapidare, quoniam omnes propter liberos suos vehementer erant commoti. Ast ille Jovæ Deo suo confisus 7. jussit Ebjatarem sacerdotem Achimelechi filium Ephodum afferre. Quod cum factum esset, 8. interrogavit Jovam: num, si agmen illud persequeretur, id sit assecuturus? et responsum tulit: si hostes persequeretur, non solum eos assecuturum esse, sed etiam omnia recuperaturum. 9. Igitur David cum sexcentis suis militibus profectus venit in vallem Besorem, 10. in qua ducenti relicti sunt, qui præ lassitudine vallem transire non poterant. Ipse vero cum quadringentis hostem est persecutus. 11. In campo inciderunt in hominem Aegyptium. Cui ad Davidem deducto panis et aqua datur, 12. itemque frustum massæ ficuum et duæ uvæ passæ. Postquam comederat, vires recuperavit, nam per tres dies totidemque noctes neque cibum neque potum sumserat. 13. Hunc David interro-

terrogavit, cujas esset? unde veniret? Respondit: ego sum Aegyptius, servus Amalekitæ cujusdam. Reliquit me dominus meus, quoniam ægrotabam, tertio abhinc die. 14. Invasionem fecimus in tractum meridionalem Cretæorum, Judæ et Calebi, et Ziklagam combussimus. 15. Visne, inquit David, me ad agmen illud deducere? Volo, respondit, sed jura mihi per Deum, te neque me occisurum esse, neque domino meo traditurum. 16. *Accepto jurejurando a Davide* eum deduxit, ubi *Amalekitæ* humi passim jacebant epulantes et potantes, et tripudiantes pro magna illa præda, quam ex terra Philistæorum et Judæa ceperant. 17. Cædit eos David a diluculo usque ad vesperam sequentis diei, *b*) ita ut nemo ex eis evaderet præter quadringentos juvenes, qui camelis insidentes aufugerunt. 18. Atque recuperavit omnia quæ abstulerant; duas quoque uxores suas. 19. Nec quidquam est desideratum; juniores et seniores, filios et filias, omnem omnino prædam, quam abegerant, David reduxit. 20. Cepit quoque David omne pecus et armentum, quod agebant ante reliquam prædam et spolia Davidis

 voca-

b) Affixum in לְמָחֳרָתָם prorsus otiosum est, neque ab ullo interpretum antiquiorum expressum, præterquam a Syro, qui vero aliam vocem legit. Habet enim ܥܠ ܫܘܠܡܗܘܢ quod est אַחֲרֵיהֶם Legendum est sine Affixo למחרת.

vocabant. 21. Cum deinde ad ducentos illos venirent, qui præ laſſitudine ſequi non potuerant, ſed in valle Beſor remanſerant, hi obviam venerunt Davidi et militibus, qui eum comitati fuerant. David ad eos acceſſit, eosque ſalutavit. 22. Tunc nonnulli ex illis, qui Davidem comitati fuerant, homines mali et improbi negarunt, ſe partem prædæ quam feciſſent daturos eſſe his, qui non ſeçum feciſſent, uxores ſuas et liberos abducerent et abirent. 23. Sed David reſpondit: non ſic utendum eſt, o mei! his quæ Deus nobis conceſſit, et qui nos ſervavit nobisque tradidit hoſtes noſtros. 24. Quis vobis hac in re aſſentiretur? Aequales partes ſint eorum, qui in certamen deſcenderunt cum illis, qui apud impedimenta manſerunt. 25. Atque ab eo tempore hoc in legem et conſuetudinem abiit, quæ etiamnum inter Iſraelitas in uſu eſt. — 26. Cum David Ziklagam rediiſſet, miſit de præda ſenioribus Judæ, amicis ſuis, rogans ut acciperent munus ex ſpoliis hoſtium Jovæ. 27. Nimirum Bethelenſibus, Ramothenſibus meridionalibus, Jattirenſibus, 28. Aroerenſibus, Schiphmotenſibus, Eſchtemoenſibus, 29. Rachalenſibus, incolis oppidorum Jerachmeelis et Kenitarum, 30. Chormenſibus, Choraſchonenſibus et Atachenſibus, 31. Hebronenſibus et omnino omnibus, apud quos cum militibus ſuis fuerat commoratus.

CAPUT XXXI

Magna clade Israelitæ a Philistæis afficiuntur. Sauli filii tres pugnantes cadunt, ipse se gladio perimit 1 — 7. Philistæi corpora Sauli et filiorum ejus detruncata in muro Bethsane suspendunt. Inde vero a Jabensibus auferuntur et prope oppidum Jabes sepeliuntur, 8 — 13.

1. Israelitæ in pugna cum Philistæis fugerunt magnaque in montibus Gilboæ clade sunt affecti. 2. Tunc hostes Saulum vehementer urserunt, ejusque filios Jonathanem, Abinadabum et Malchischuam interfecerunt. 3. Sic prœlio pressus, atque a sagittariis, qui in eum inciderunt, graviter vulneratus, 4. jussit armigerum stricto gladio se transfodere, ne ab istis præputiatis confoderetur, aut ludibrio haberetur. Sed recusavit armiger gravi terrore confusus; tunc ipse Saulus gladio suo incubuit. 5. Cum armiger videret Saulum periisse, ipse quoque gladio suo se occidit. 6. Sic Saulus, tres ejus filii, armiger et omnes, qui cum eo erant, illo die perierunt. 7. Israelitæ vero cis planitiem et Jordanum de fuga popularium suorum certiores facti, ut et de morte Sauli et filiorum ejus, relictis oppidis fugerunt; in quibus deinde Philistæi habitarunt. — 8. Postridie, cum venissent Philistæi ad spoliandos occisos, inter hos quoque Saulum et tres ejus filios invenerunt. 9. Quibus capita absciderunt detractis eorum armis, atque ea per totam

ſuam regionem miſerunt ad lætum illum nuncium in idolorum ſuorum templis et populo annunciandum. 10. Arma depoſuerunt in ſano Aſtharotæ, cadavera autem ſuſpenderunt in muro Bethſanis. 11. Quod cum audirent incolæ Jabeſchi in Gileaditide, 12. eorum fortiſſimi facto tota nocte itinere abſtulerunt cadavera Sauli et filiorum ejus e muro Bethſanis, atque ea Jabeſchum reverſi combuſſerunt. 13. Oſſa autem ſepelierunt ſub terebintho oppidi, et per ſeptem dies jejunarunt.

SAMUE-

SAMUELIS LIBER II.

CAPUT I

Amalekita Davidi mortem Sauli annunciat, et fingit se eum interfecisse, 1 — 10. quem David propterea supplicio affici jubet. 11 — 16. Nænia Davidis in mortem Sauli et Jonathanis. 17 — 27.

Post mortem Sauli, cum David a cæde Amale-
1. kitarum reversus biduum Ziklagæ fuisset,
2. tertio die venit homo quidam e castris Sauli scissis
vestibus et capite pulvere consperso, ad Davidem,
eumque suppliciter est veneratus. 3. Hic ex eo
quæsivit: undenam veniret? Ex castris Israelitarum
evasi, inquit ille. 4. Tum David: quid accidit? indica,
quæso, mihi. Respondit ille: fugit populus
e prœlio et magna clades illata est. Saulus quoque
et Jonathan, ejus filius, mortui sunt. 5. Unde vero
hoc nosti? ait David. 6. Respondit juvenis ille
nuncius: forte veni in montes Gilboæ, et vidi Saulum
hastæ innixum, et currus et equites eum persequebantur.
7. Tum ille circumspiciens me vidit, et
ad se vocavit. 8. Quis tu es? inquit. Respondi:
Amalekita. 9. Tum ille: age jam et me interfice.

 Hor-

Horrore ego fere obrigui, a) quanquam vitæ vigor b) adhuc apud me est. 10. Accessi igitur, eumque interfeci. Vidi enim eum vivere non posse; postquam *gladio suo* incubuerat. Detraxi ejus capiti diadema et brachio armillas; quæ tibi, domine, hic affero. 11. Ad hæc David vestem suam scidit, ut et omnes, qui apud eum erant; 12. atque cum luctu et fletu jejunarunt usque ad vesperam, propter Saulum ejusque filium Jonathanem, et propter populum Jovæ, hoc est, propter Israelitas gladio peremtos. 13. Juveni autem isti nuncio dixit David: cujas es? Peregrinus ego sum, inquit, Amalekita. 14. Tum David: quomodo tu non veritus es manum tuam extendere ad unctum Jovæ interficiendum? 15. Simul advo-

a) Vocabulum ἅπαξ λεγόμ. שָׁבָץ apud Arabes شبص significat *perplexum esse*, *horrore obrigescere*. Hinc substantivum cum mentis horrorem et membrorum rigorem notat, qui Saulum adeo pervaserit, ut ne ferrum quidem contra pectus vertere valeret. Sic locum explicat *Schræder* in Comment. de vestitu mulierum hebr: p. 22.

b) עוֹד h. l. non est particula *adhuc*, sed substantivum, *vigorem* notans ex significatione verbi عاد *iterari*. Sic *Schultensius* in Comment. ad Job. 27, 3. cf. *Glassius* p. 362. Cum hæc verba non bene cohæreant antecedentibus, meminisse debemus, Amalekitam mentiri atque sperare præmium a Davide, si diceret, se Saulum interfecisse.

advocavit militem, quem jussit eum trucidare. Hic igitur sumsit de eo supplicium. 16. Praeterea David ei dixit: Tibi ipse mortem arcessisti, dum contra te testatus es, et fassus: te Jovae unctum interfecisse. 17. Deinde hanc naeniam David composuit in Saulum et Jonathanem, 18. jussitque, ut Judaei hoc carmen c) edifcerent; quod scriptum extat in libro carminum. d) 19. O caprea e) Israelis in montibus tuis

U 5 con-

c) hebr. קֶשֶׁת *arcus* notio h. l. parum apta. *Lowth* de poesi S. Hebr. Praelect. 23. p. 464. edit. Goetting. putat hoc carmen קשת fuisse appellatum vel in memoriam cladis ab hostium sagittariis acceptae 1 Sam. 31, 3. vel ex arcu Jonathathanis, cujus praecipua fit mentio vers. 22. Hanc conjecturam non improbat *Michaelis*, aliam tamen addit. Nempe posse quoque קשת *metrum* significare, i. e. carmen metrice compositum, a قوس *mensurare*.

d) De סֵפֶר הַיָּשָׁר cf. observat. ad Jos. 10, 13.

e) Sic verto צְבִי non per *decus*, ut a multis fit. Sed tropica significatio hujus vocabuli h. l. haud dubie aptior est, qua solent poetae orientales virum propter pulchritudinem suam corporisque agilitatem cum caprea, animali in illis regionibus pulcherrimo, comparare, quamque adeo in stilo prosaico usurpant. cf. Cap. 2, 18. 1 Chron. 12, 8. *Clericus* et *Michaelis* ad h. l. Ille quidem Saulum potissimum putat indigitari, hic vero Jonathanem. Quam sententiam etiam placuisse vidi peritissimo illi poeseos hebraeae judici, S. R.

confoffa! quomodo ceciderunt heroes! 20. Nolite hæc Gathæ annunciare, nec indicare Afchcalone, ne lætentur filiæ Philiftæorum, ne exultent filiæ præputiatorum. 21. O montes Gilboæ! ne in vos ros aut pluvia defcendat, nec facræ e vobis oblationes *f*) offerantur. Ibi enim abjectus eft clypeus heroum, clypeus Sauli, fruftra oleo uncti. 22. A cæde occiforum, a fanguine *g*) heroum arcus Jonathanis non avertebatur, gladius Sauli vacue non redibat.

23.

S. R. *Herdero* P. II. p. 306. de genio poefeos hebr. Alia elegiæ hujus pulcherrimæ verfio germanica legitur in S. R. *Niemeyeri* Characterift. Bibl. P. IV. p. 182.

f) hebr. וּשְׂדֵי תְרוּמֹת *Michaelis* ad *Lowthum* l. c. et in verfione germ. hæc verba vertit: *vos o agri facri!* quos nempe coli nefas erat. Concedo fententiam carmini aptam effe, dummodo verba hebræa hanc explicationem admitterent. Sed תרומות alias femper de oblationibus facris primitiarum dicitur, nec poteft cum חרם conferri, aut ab eo derivari. — Non minus autem digna videtur hæc fententia poeta, quam in verfione indicavi, et quam eleganter expreffit interpres l. l. *Niemeyeri:* euer Gefilde fey dürr, gebe dem Opferer nichts.

g) hebr. מֵחֵלֶב *ab adipe*, pro quo tres codices *Kennicotti* 174. 250. 260. habent מֵחֶרֶב *a gladio*. Digna videbatur hæc five lectio, five emendatio critici cujusdam, quam h. l. commemorarem. Sed verfiones antiquæ omnes in lectione textus recepta confentiunt.

23. Saulus et Jonathan dilecti et suavissima amicitia in vita juncti, ne in morte quidem sunt diremti, aquilis leviores, leonibus fortiores. 24. O virgines Israeliticæ! flete Saulum, qui vos veste coccinea et pretiosissima vestiebat, qui vobis aureum ornatum ad vos vestiendas referebat. 25. Quomodo ceciderunt heroes in medio prœlio! Jonathan in montibus tuis confossus! 26. Vehementer doleo de te, mi frater Jonathan, te inprimis dilexi, amor tuus mihi suavior fuit amore fœminarum. 27. Quomodo ceciderunt heroes, atque arma bellica irrita jacent!

CAPUT II

David a tribu Juda rex eligitur, 1—4. laudat Jabesensium pietatem in regem mortuum. 5—7. Isbboscbetus Sauli filius a reliquis tribubus, auctore Abnero, rex creatur, 8—11. qui bellum infert Davidi, sed in prœlio milites ejus fugantur. 12—32.

1. Postea David Jovam consuluit, num deberet sese ad aliquod oppidorum Judææ conferre? Quod cum Jova juberet, ille iterum interrogavit, ad quodnam? hic Hebronem vocavit. 2. Profectus igitur est David Hebronem cum duabus suis uxoribus, Achinoama Jesreelensi, et Abigaila, conjuge Nabalis Carmelitæ. 3. Milites quoque, quos secum habebat, cum familiis suis eo deduxit, qui in oppidis Hebro-

Hebroni *vicinis* confoderunt. 4. Tum proceres tribus Judæ, qui ibi convenerant, Davidem hujus tribus regem unxerunt. Cum deinde Davidi indicatum effet, incolas Jabefchi in Gileaditide Saulum fepeliiffe, 5. mifit ad eos legatos cum his mandatis: fe quidem plurimam eis falutem a Jova precari, quod pietatem fuam in dominum fuum Saulum eo fepeliendo præclare demonftraffent. 6. Jam fe optare, ut Deus iis hoc officium large remuneretur; fe ipfum quoque gratum fe eis præftiturum effe, quod hoc feciffent, 7. pergerent modo etiam poft mortem domini fui Sauli virtutem et fidem exhibere. Tribum Judam fe regem unxiffe. — 8. At Abnerus, Neri filius, dux exercitus Sauli, eum Ifchbofcheto, Sauli filio, Machanaimum trans Jordanum profectus eft, 9. ibique eum regem conftituit in Gileaditidem, Afchurem, *a*) Jefreelem, Ephraimum, Benjaminum et in omnem Ifraelem. 10. Annum tum agebat quadragefimum ætatis fuæ, et duos omnino annos regnavit. Tantum tribus

a) Lectio hebr. הָאֲשׁוּרִי videtur effe corrupta, nam de Affyriis h. l. fermo effe non poteft. Verfiones antiquæ diffenfentiunt: *οἱ ό* habent *καὶ ἐπὶ τὸν Θασιρί*, in Cod. Alex. legitur *Θασουρι*. Syrus et Vulgatus: *fuper Geffuri*. Chaldæus: וְעַל דְּבֵית אָשֵׁר. Sed tribus Afer nimis remota erat ab reliquis nominatis. cf. *Michaelis* in Biblioth. Orient. P. XIII. p. 218.

tribus Juda ftetit a partibus Davidis, 11. cujus rex per feptem annos et fex menfes fuit Hebrone. — 12. Abnerus, Neri filius, exercitum Ifchbofcheti, filii Sauli, Machanaimo Gibeonem eduxit. 13. Igitur Joabus, Serujæ filius, cum militibus Davidis quoque egreffus eft. Utrique fibi occurrerunt ad pifcinam Gibeonis; igitur alter ab hac, alter ab altera parte pifcinæ conftitit. 14. Tum Abnerus Joabo dixit: præludant nobis *ad pugnam* milites. Cum Joabus conceffiffet, 15. pari numero duodecim Benjaminitæ a partibus Ifchbofcheti et duodecim e militibus Davidis processerunt, 16. qui prehenfis alteri alterorum capitibus, latera fibi mutuo gladiis confoderunt et fimul ceciderunt. Unde hic locus Chelkat hazzurim *b*) vocatur, qui prope Gibeonem eft. 17. Eo die acerrime et pertinaciffime pugnatum eft, tandem tamen Abner et Ifraelitæ a militibus Davidis cæfi funt. 18. Intererant autem huic prœlio tres Serujæ *c*) filii, Joabus, Abifchæus et Afahel. Atque hic quidem pedum velocitate fimilis capræ filveftri, 19. perfequebatur Abnerum et nolebat ab eo defiftere. 20. Tum refpexit Abnerus, et, tune es Afahel, inquit. Sum, refpondit ille. 21. Converte te, dixit Abnerus, alio, et fume tibi unum ex militibus, cui fpolia detrahas.

Ille

b) h. e. ager gladiorum.

c) Seruja foror fuit Davidis. cf. 1 Chron. 2, 16.

Ille vero noluit ab eo desistere. 22. Abnerus iterum, recede a me, inquit, cur te prosternam? et quomodo deinde in conspectum fratris tui Joabi venire potero? 23. Cum vero ille desistere recusaret, Abnerus eum parte extrema hastæ transfodit in abdomine, ut hasta post tergum ejus exiret, et ille eodem in loco mortuus caderet: quo qui veniebant omnes consistebant. 24. Joabus autem et Abischæus persecuti sunt Abnerum. Sub occasum solis venerunt ad collem Ammam, qui est e regione Giachi versus desertum Gibeonis. 25. *Ibi* collegerunt se Benjaminitæ ad Abnerum, et facto agmine in vertice collis cujusdam substiterunt. 26. Hic Abnerus ad Joabum clamavit: num in perpetuum gladius sæviet? num ignoras, quod periculosa sit desperatio? quando tandem jubebis, ut populus a persequendis fratribus desistat? 27. Tum Joabus, per Deum immortalem, inquit, nisi nos provocasses, jam mane discessisset quisque ab insequendis fratribus suis. 28. Simul tuba signum dedit, et omnes milites prœlio omisso desierunt persequi Israelitas. 29. Abnerus cum suis tota nocte per planitiem itinere continuato Jordanum transiit, et peragrata Bithrone venit Mahanaimum. 30. Joabus autem ab Abnero persequendo reversus, milites ad se aggregavit, quorum duodeviginti desiderati sunt et Asahel. 31. Ex Benjaminitis sive exercitu Abneri Davidis milites

lites conciderant trecentos et fexaginta. 32. Afahelem fublatum fepelierunt in fepulcro patris fui Bethlehemi. Facto tota nocte itinere Joabus cum fuis fub diluculum Hebronem pervenit.

CAPUT III

Durante bello inter Davidem et Ifchbofchetum hic offendit Abnerum, 1 — 11. qui propterea cum Davide de regno in eum transferendo agit. 12 — 21. Sed antequam negotium perficere poteft, a Joabo infidiofe interficitur. 22 — 27. David hoc factum vehementer improbat. 28 — 39.

1. Diuturnum autem bellum fuit inter familiam Sauli et Davidis, illa quidem magis magisque decrefcente, hac vero in dies invalefcente. (2. Davidi nati funt Hebrone filii fequentes: Amnon primogenitus ex Achinoama Jefreelenfi, 3. alter Chilabus ex Abigaila, conjuge Nabalis Carmelitæ, tertius Abfalomus, filius Maachæ, Talmæi regis Gefchurenfis filiæ, 4. quartus Adonia, Chagithæ filius, quintus Schephatja, Abitalæ filius, 5. fextus Jitreamus, ex Egla Davidis conjuge. Qui quidem omnes ei nati funt Hebrone.) 6. In illo igitur bello inter familiam Sauli et Davidis Abnerus Sauli partes defenderat. 7. Habuerat autem Saulus pellicem nomine Rizpam, filiam Ajjæ. Aliquando Ifchbofchetus reprehendit Abne-

Abnerum, quod cum patris sui pellice rem haberet. 8. Qua re hic graviter est offensus, et respondit Ischboschetd: an homo sum adeo vilis et abjectæ conditionis? *a*) ego, qui contra Judæos usque ad hunc diem tantopere favi familiæ Sauli, patris tui, cognatis et amicis ejus, neque te Davidi tradidi, ut mihi imputes peccatum cum muliere commissum?. 9. Deus me puniat, nisi Davidi præstitero, quod Jova ei juravit. 10. Auferam regnum a familia Sauli, et stabiliam thronum Davidis in Israelem et Judam, a Dane usque ad Bersebam. *b*) 11. Ad hæc non ausus est *Ischboschetus* Abnero quidquam respondere, adeo eum verebatur. 12. Misit quoque Abnerus statim legatos ad Davidem, qui ei dicerent, regnum haud dubie ejus futurum esse. *c*) Porro adderent: si se recipere in amicitiam vellet, se sua auctoritate omnes Israelitas ei esse conciliaturum. 13. Respondit David: velle se amicitiam cum eo jungere, sed sub hac conditione, ne prius in conspectum ejus veniret, quam Michalam, Sauli filiam, secum adduceret. 14. Misit quoque David legatos ad Ischbosche-

a) hebr. *an caput canis sum?*

b) h. e. super universum populum. Duo extremi termini Palæstinæ ponuntur. cf. Cap. 17, 11. Jud. 20, 1.

c) hebr. *cujus est terra?* Sensum in versione expressi, quem sequentia indicant.

ſchetum, Sauli filium, qui ab eo peterent, ut ſibi redderet Michalam conjugem ſuam, quam ſibi dote centum præputiorum Philiſtæorum comparaſſet. 15. Tum Iſchboſchetus eam arceſſendam curavit ab ejus *d*) marito Paltiele, filio Laiſchi, 16. qui eam lacrimans ſecutus eſt usque ad Baçhurim, tum vero juſſus ab Abnero reverti, revertit. 17. Interea Abnerus cum primoribus Iſraelitarum in hunc modum egerat: eos jam diu Davidem ſibi regem exoptaſſe. 18. Jam igitur rem perficerent. Jovam enim de Davide promiſiſſe, ſe per eum Iſraelitas a Philiſtæis omnibusque hoſtibus eſſe liberaturum. 19. Eadem quoque apud Benjaminitas egerat. Quo facto ad Davidem Hebronem ſe contulit, ut eum de voluntate Iſraelitarum et Benjaminitarum certiorem faceret. 20. David eum et comites ejus, qui viginti erant, convivio excepit. 21. Cum diſcederet, promiſit Davidi, ſe jam velle omnes Iſraelitas congregare ad ipſum, regem dominum ſuum, ut de regno cum eo paciſcerentur, tum ex voto eum eſſe imperaturum. Dimiſit David Abnerum ſalvum et incolumem. — 22. Eodem tempore Joabus cum militibus Davidis ab expeditione rediit magnam partem prædæ ſecum ferens.

d) Pro אִישׁ legendum אִישָׁהּ. Sic quoque omnes verſſ. antiquæ.

rens. 23. Narratur ei, Abnerum, Neri filium venisse ad regem, qui eum in pace dimisisset. 24. Joabus adit regem, et hunc in modum cum eo expostulat: quid fecisti? Abnerus apud te fuit, cur tu eum discedere sivisti? 25. Nosti Abnerum Neri filium; ad te decipiendum venit, ad explorandas res tuas et negotia tua. — 26. Postquam a Davide discesserat, misit, inscio tamen Davide, nuncios ad Abnerum, per quos a cisterna Sira *e*) revocatus est. 27. Cum Hebronem revertisset, Joabus sub prætextu amici colloquii in ipsa porta eum paullulum abduxit, et per abdomen confodit, idque propter mortem Asahelis, fratris sui. 28. Quod cum David audiret, dixit: Nunquam mihi aut regno meo Jova imputabit cædem in Abnero Neri filio commissam. 29. Irruant autem pœnæ in Joabum et domum ejus paternam. Nunquam desit in familia ejus immundo fluxu laborans, lepra affectus, qui fusum verset, qui gladio pereat, et victu necessario destituatur. (30. Joabus autem et Abischæus interfecerant Abnerum, quoniam Asahelem, eorum fratrem, in prœlio illo prope Gibeonem occiderat.) 31. Deinde jussit David Joabum et milites, scissis vestibus et habitu lugubri funus Abneri præcedere, rex ipse feretrum est secu-

e) *Josephus* auctor est (Antiquitt. Lib. VII. Cap. 1. Sect. 5.) locum fuisse viginti stadiis ab Hebrone distantem.

secutus. 32. Sepeliebatur Hebrone, plorabant eum rex et omnis populus. 33. Ille præterea næniam in eum composuit in hunc modum: Num instar scelerati mortuus est Abnerus? 34. Manus tuæ non vinctæ, pedes tui catenis non sunt constricti. Periisti ut qui fraude malorum pereunt. — Tum iterum plorare omnes cœperunt. 35. Deinde omnes convenerunt apud Davidem ad cibum cum eo capiendum, dum adhuc dies esset. Sed ille jurejurando negavit, se ante solis occasum cibi quidquam esse gustaturum. 36. Quod omnibus placuit, uti omnia quæ rex faciebat probabant. 37. Omnes enim tunc plane intellexerunt, regem minime esse auctorem mortis Abneri, filii Neri. 38. Dixit quoque rex aulicis suis: scitote primarium ducem Israelitarum hodie periisse. 39. Ego vero adhuc infirmus sum et rex *modo* unctus, isti vero Serujæ filii me sunt potentiores. Rependat Jova malefico digna ejus maleficiis.

CAPUT IV.

Mors Abneri cum Ischboschetum tum Israelitas valde perturbat, 1—3. Ille domi suæ insidiose a duobus exercitus ducibus interficitur, qui caput ejus abscissum ad Davidem deferunt, præmium expectantes, a quo vero supplicio afficiuntur. 4—11.

1. Filius Sauli, audita morte Abneri Hebrone, ani-

mum despondit, omnesque Israelitæ sunt perterriti.
2. Ille vero duos exercitus duces habebat, quorum alter Baana, alter Rechabus vocabatur. Erant filii Rimmonis Beerothensis Benjaminitæ. (Nam Beeroth quoque huic tribui annumeratur. 3. Incolæ Gittaimam fugerant, ubi etiamnum ut peregrini vivunt.) 4. Jonathan Sauli filius reliquerat filium utroque pede claudum. Nam cum rumor de *morte* Sauli et Jonathanis apud Jesreelem audiretur, fugit cum eo quinque annos nato ejus nutrix, et præ nimia festinatione cecidit, hinc claudus factus est. Nomen ejus erat Mephibosethus. — 5. Isti igitur Rimmonis Beerotensis filii, Rechabus et Baana, fervente die domum Ischboscheti ingressi sunt; cum in lecto cubaret tempore meridiano, 6. sub prætextu tritici capiendi, confoderunt eum in abdomine, et evaserunt. 7. Domum ingressi sunt illo in conclavi in lecto cubante, ei percusso et occiso caput absciderunt: quod tota nocte per planitiem itinere continuato 8. ad Davidem Hebronem attulerunt, his verbis eum alloquentes: en! caput Ischboscheti, filii Sauli, inimici tui, qui vitæ tuæ insidiabatur. Ultus est Jova dominum regem hodie in Saulo ejusque filio.
9. Respondit David Rechabo et Baanæ fratribus, Rimmonis Beerothæi filiis: Per Deum immortalem, qui vitam meam in tot periculis servavit, 10. ego eum,

qui

qui mortem Sauli mihi annunciabat, lætumque nuncium attulisse putabat, prehendi et interfici Ziklagæ jussi, cui præmium dare debuissem; 11. quando vero homines pessimi virum bonum domi suæ in lecto occidunt, ab his ego non cædis commissæ pœnam repeterem atque ex terrarum orbe auferrem? 12. Tum jussit milites eos interficere, manus et pedes amputare, et prope piscinam Hebrone suspendere. Caput vero Ischboschethi ibidem sepultum est in sepulcro Abneri.

CAPUT V

David a reliquis quoque tribubus Israeliticis rex eligitur 1—5. Arcem Sionem Hierosolymæ expugnat, et magis adhuc munit, 6—10. et regiam eo transfert. Augmenta familiæ 11—16. Duplex bellum cum Philistæis feliciter gestum 17—25.

1. Tandem omnes tribus Israeliticæ ad Davidem Hebronem venerunt, eique demonstrarunt, se cognatos ejus esse et consanguineos. 2. Jam pridem, Saulo adhuc regnante, eum ducem suum fuisse in bellis gerendis. Ipsum Jovam eum jussisse regem esse populi Israelitici, susciperet igitur regnum. 3. In illo seniorum Israeliticarum tribuum conventu apud Davidem Hebrone, hic conditiones, sub quibus regnum ei oblatum fuerat, accepit, fidemque suam jurejurando interposito promisit. Quo facto rex Israeli-

raelitarum unctus est. 4. Triginta annos natus erat David, cum regnum capesseret. Quadraginta omnino annos regnavit. 5. Hebrone tantum in tribum Judam septem annos et sex menses. Hierosolymæ tres et triginta annos in omnes tribus Israeliticas. 6. Deinde oppugnavit cum exercitu suo Hierosolymam, quam Jebusæi tunc tenebant. Sed hi responderunt: eum urbem non esse expugnaturum, nisi cœcos et claudos repulerit. Quibus verbis indicabant, nunquam urbem ab eo capi posse. 7. Sed cepit David arcem Sionem, quæ postea ab eo nomen habuit. 8. Nam tunc David *in exercitu suo* edixerat: qui Jebusæos percusserit atque usque ad canales penetraverit, ad claudos istos et cœcos sibi tam exosos, *hunc ducem exercitus futurum esse.* Hinc in proverbio dici solet: cœcus et claudus domum ne intrent. a) 9. Hanc arcem David habitavit (unde urbs Davi-

a) Fateor, me hunc locum non intelligere, quidquid interpretes ad eum illustrandum dixerint. Cœcis illis et claudis nondum est remedium allatum, ut eos sanos conspicere possimus: et quid sibi velit illud proverbium: *cœcus et claudus domum ne intrent*, adhucdum ænigma est. 1 Chron. 11, 4. ubi eadem historia narratur, nihil de cœcis istis et claudis legitur. Ex eo loco supplevi, quæ h. l. desunt, ut sensus esset perfectus, יִהְיֶה לְרֹאשׁ וּלְשָׂר *dux erit exercitus.*

Davidis vocatur) eamque circumquaque a Millone et introrſum munivit. 10. Potentia ejus in dies magis magisque crevit, Jova Deo omnipotenti eum juvante. 11. Hiramus, rex Tyri, miſit ad eum legatos. *A quo etiam accepit* materiam cedrinam et fabros lignarios et lapidarios, qui ei palatium exſtruerent. 12. *Omnino* David intellexit, Jovam regnum ejus in Iſraelitas confirmaſſe, magnamque ei propter populum ſibi ſacrum dignitatem tribuiſſe. 13. Poſtquam ex Hebrone *ſedem regni Sionem* transtulerat, plures adhuc duxit concubinas et mulieres Hieroſolymitanas, hinc plures ei liberi nati ſunt. 14. Nomina quidem filiorum ei Hieroſolymæ natorum fuerunt: Schammua, Schobab, Nathan, Salomo, 15. Jibchar, Eliſchua, Nepheg, Japhia, 16. Eliſchama, Eljada et Eliphelet. — 17. Philiſtæi autem cum audiviſſent Davidem Iſraelitarum regem unctum eſſe, omnes expeditionem adverſus eum ſuſceperunt. Quo audito deſcendit David ad oppugnantes. *b*) 18. Illi

 occu-

b) In textu eſt הַמְּצוּדָה *arx*, ſub qua arx Sion, in qua David habitabat, verſ. 9. intelligitur. Ad hanc igitur non dici poteſt Davidem deſcendiſſe. Syrus pro Daleth legit Reſch הַמְּצוּרָה *oppugnatio*. Sic quoque ex eo habet Arabs. Quod abſtractum ſi per concretum explicatur *oppugnantes*, ſenſum verba habent ſatis aptum. Sic *Michaelis*. Forma loquendi tamen dura mihi videtur.

occuparant vallem Rephaim. 19. David Deum consuluit, num si Philistæos aggrederetur, eos sibi sit traditurus? Jussit ille eos aggredi, velle se eos tradere. 20. Igitur David eos prope Baalprazim invadit et cædit. Jova hostes meos perrupit, inquiebat David, uti aqua perrumpit; hinc nomen ille locus accepit Baalprazim. 21. Reliquerant ibi idola sua, quibus David et milites ejus potiti sunt. 22. Iterum Philistæi facta expeditione consederant in valle Rephaim. 23. Jova Davidi, qui eum consuluerat, respondit: ne eos recta aggrederetur, sed circumeundo a tergo invaderet e regione mororum. 24. Si strepitum in arborum cacuminibus audiret, tunc sine mora *hostem* invaderet, signum hoc esse præsentiæ divinæ ad profliganda castra Philistæorum. 25. David fecit, quod a Jova jussus erat, atque percussit Philistæos a Geba usque ad Geserum.

CAPUT VI

David arcam Dei ex Kiriatjearim Sionem transfert, 1 — 5. sed clade Ussæ perterritus in ædibus Obededomi deponitur, 6 — 11. ex quibus tamen tribus mensibus post magna cum pompa et solennitate in Sione collocatur, 12 — 19. Michalæ fastus a Davide reprimitur. 20 — 23.

1. Iterum deinde David congregavit a) triginta millia

a) Pro וַיֹּסֶף *addidit*, οἱ ὁ, Vulgatus, Syrus et Arabs legerunt וַיֶּאֱסֹף *congregavit*. Recte. Alias verbum deest.

lia lectiſſimorum Iſraelitarum, 2. et profectus eſt cum eis Baalem Judæ *b*) ad transferendam inde arcam Dei, ad quam *c*) invocabatur Jova omnipotens inſidens Cherubis. 3. Vecti autem ſunt arcam, ſublatam ex ædibus Abinadabi in colle ſitis, plauſtro novo, quod Uſſa et Achjo Abinadabi filii duxerunt, 4. ita ut Uſſa *d*) arcam comitaretur, Achjo vero, frater ejus eam præcederet. 5. David autem omnesque Iſraelitæ luſerunt omnibus viribus canentes *e*) citha-

b) Mem ante מִבַּעֲלֵי יְהוּדָה h. l. ſignificat motum ad locum. cf. obſervat. ad Jud. 7, 3.

c) In textu quidem eſt שֵׁם שֵׁם יְהוָה. Sed nullus interpretum antiquiorum bis legit שֵׁם. Syrus pro eo legit שָׁם *ubi invocabatur nomen Dei* etc. Hunc ego in verſione ſum ſecutus.

d) Omitto priora verba: *et ſuſtulerunt eam e domo Abinadabi in colle ſita*, quæ prorſus redundant et ex verſu antecedenti ſunt repetita. Sed ante עִם cum *Hubigantio* puto exciſſe וְעֻזָּא *Uſſa erat cum arca*, quæ verba innuunt, cur hic arcam tetigerit, non frater ejus Achjo, qui arcam præcedebat. cf. *Hubigantius*.

e) Verba textus בְּכֹל עֲצֵי בְרוֹשִׁים *in omnibus lignis abietinis*, quæ nonniſi duram admittunt explicationem, corrigenda eſſe puto ex loco parallelo 1 Chron. 13, 8. ubi legitur: בְּכָל עֹז וּבְשִׁירִים, *omnibus viribus et in canticis.*

citharis, nablиs, tympanis, tintinnabulis et cymbalis. 6. Cum autem venissent ad aream Nachonis, Ussa porrecta manu prehendit arcam Dei, quod boves ferociebant. 7. Qua Ussæ temeritate Jova iratus eum ad arcam divinam percussit et occidit. 8. David autem hanc cladem, qua Jova Ussam affecerat, ægerrime tulit, et locum Perez Ussa (h. e. *cladem Ussæ*) vocavit, quod nomen etiamnum habet. 9. Atque timore Jovæ commotus negavit, se ejus arcam admittere posse. 10. Cum igitur non auderet eam in arcem suam regiam inferre, illata est in ædes Obededomi Gittæi, 11. ubi per tres menses fuit. Fortunavit autem Jova Obededomum, omnemque ejus rem familiarem. 12. Quod cum Davidi esset indicatum, transtulit arcam Dei ex illis Obededomi ædibus in arcem suam magna cum solennitate. 13. Nam cum progressi erant, qui arcam bajulabant, senos passus, immolavit singulos boves et arietes opimos. 14. Ipse autem saltavit omnibus viribus ante eam Ephodo lineo amictus, 15. et sic una cum Israelitis inter lætos clamores et tubarum sonos eam duxerunt. 16. Ubi ventum est ad arcem regiam, Michal, Sauli filia, prospectans per fenestram vidit Davidem regem saltantem et tripudiantem ante arcam, eumque *propterea* contemsit. 17. Postquam deinde arcam Jovæ in tento-

torio a Davide hunc in finem exstructo depofuerant, immolavit ibi David holocausta et facrificia eucharistica. 18. Quibus peractis bene precatus est populo per Jovam omnipotentem, 19. et distribuit in universum populum, in totum Israelitarum cœtum, in viros et fœminas, in singulos singulas placentas, viaticum et uvam passam. Sic omnes domum discesserunt, 20. et David quoque ad bene precandum familiæ fuæ abiit. Hic obviam ei venit Michala, filia Sauli, eumque his verbis excepit: o quanta fuit hodie regis Israelitarum gravitas, qui se spectantibus ancillis servorum suorum nudavit, ut solent sese nudare homines vilissimæ conditionis. 21. Respondit ei David: in honorem Jovæ, qui me præ patre tuo tuaque familia principem populi fui, Israelis, constituit, in honorem, inquam, Jovæ lusi. 22. Immo magis adhuc me demittam et humilis ero ex opinione tua *f*); sic enim apud ancillas, quas tu dixisti, honorem consequar. 23. Michala, Sauli filia, fine prole mortua est.

CAPUT

f) Pro בְּעֵינָי οἱ ὁ legerunt בְּעֵינֶיךָ *ἐν ὀφθαλμοῖς σου.* Quam lectionem receptæ præferendam esse facile intelligitur. Nam ipse David sibi non humilis videbatur; sed Michalæ, conjugi fuæ superbæ. Sed hic quoque scribarum error fatis antiquus est, ut plures alii in his libris obvii. Vulgatus, Syrus, Chaldæus habent lectionem receptam.

CAPUT VII

David de templo Deo exstruendo cogitat, sed Nathan propheta jussu Dei hoc ei interdicit, addita tamen promissione de filio successore, qui hoc ejus consilium sit executurus, et de perpetuitate regni ejus 1 — 17. David propterea gratias agit Deo 18 — 29.

1. A*liquando* cum rex in palatio suo habitabat, et Jovæ beneficio quietem ab omnibus hostibus suis consecutus erat *a*), 2. demonstravit Nathani prophetæ, non satis decorum sibi videri, quod ipse domum cedrinam inhabitaret, arcam vero Dei esse sub tentorio. 3. Respondit ei Nathan: faceret quidquid in animo haberet, Jovam enim ei adesse. 4. Sed hac ipsa nocte Jova Nathanem jussit 5. Davidem sibi deditum convenire, atque suo nomine hæc ei dicere: Tune mihi domum exstrues in qua habitem? 6. mihi, qui, ex quo Israelitas ex Aegypto eduxi, usque in hunc diem domum non habitavi, sed sub tabernaculo et tapetibus. 7. Quamdiu inter Israelitas sum versatus, num unquam ulli ducum *b*) Israeliticorum, cui curam populi

a) Incidunt igitur hæc in ultimos annos regni Davidis.

b) Pro שִׁבְטֵי *tribus* in loco parallelo 1 Chron. 17, 6. legitur שֹׁפְטֵי *iudices.* Quæ lectio haud dubie vera est, quoniam Deus nunquam uni tribui imperium in reliquas concesserat, sed

puli mei commiſeram, verbum tantum dixi de domo cedrina mihi exſtruenda? 8. Tum perges ſic loqui ad Davidem meum: hæc dicit Jova omnipotens, ego te a caula paſtoritia avocatum populi mei Iſraelitici principem conſtitui, 9. tibi adfui in rebus tuis omnibus, perdidi hoſtes tuos, tantumque tibi nomen feci, quantum ſolet ſummorum in terrarum orbe regum. 10. Sedes certas aſſignavi populo meo Iſraelitico, in quibus ſine ullo timore conſtanti felicitate frui poſſit, neque amplius ab improbo hoſte affligetur, uti olim 11. aut eo tempore, quo judices ei præfeceram. Et tibi quoque quietem conceſſi ab hoſtibus tuis omnibus. Præterea tibi promitto, te poſteros habiturum eſſe, in quibus regia dignitas ſervetur. 12. Completis diebus tuis, ſi cum majoribus tuis obdormieris, filio tuo a te nato *c*) regnum confirmabo. 13. Is mihi templum ædificabit, huic thronum regni ſui ſtabiliam in perpetuum. 14. Ego patris inſtar ei ero, ipſe mihi inſtar filii. Si deliquerit, caſtigabo eum, ſed diſciplina paterna,

ſed ducibus illis, qui vulgo judices dicuntur. Et tamen antiquæ verſiones omnes cum recepta textus lectione conſentiunt.

c) Quoniam ex verſ. 1. dubio caret, Davidem hanc promiſſionem accepiſſe ſub finem vitæ ſuæ, ſequitur Salomonem eo tempore jam natum fuiſſe. Igitur non יצא ſed יצא eſt legendum. Quod recte monuit *Michaelis*.

na, plagis humanis. 15. Gratiam vero meam ei non ſubtraham, quemadmodum eam ſubtraxi Saulo, quem prorſus *d*) repudiavi. 16. Familia tua regnum per me *e*) obtinebit ſempiternum, thronus tuus ſtabilietur in perpetuum. 17. Hæc omnia, quæ Nathani ex revelatione dicta erant, retulit ad Davidem. — 18. Tum hic locum ſacrum rurſum adiit *f*) et ſic coram Jova eſt precatus: Quis ego, Domine Jova, et quæ domus mea, qui me hucuſque perduxiſti? 19. Atque hoc tibi parum viſum eſt, niſi quoque poſteris meis longe remotis promitteres, quæ legis inſtar *a te latæ* hominibus erunt obſervanda. *g*) 20. Et quid am-

d) Pro מִלְּפָנֶיךָ *οἱ ό*, Vulgatus, Syrus legerunt מִלְּפָנַי Chaldæus receptam lectionem expreſſit, quæ etiam defendi poteſt, ſed priori favet contextus.

e) In textu legitur לְפָנֶיךָ pro quo *οἱ ό* et Syrus legerunt לְפָנַי Quoniam Caph ſequitur, errore ſcribæ ſæpe obvio una litera bis ſcripta eſt.

f) Pro וַיֵּשֶׁב *et conſedit*, aliis punctis ſubjectis lego וַיָּשָׁב Fruſtra laborant interpretes in afferenda ratione, cur Davidi licuerit in loco ſacro ſedere. Sic quoque *Michaelis.* Nec tamen diffiteor, ex uſu loquendi in hac conſtructione illud וַיָּשָׁב legendum eſſe ante וַיָּבֹא.

g) Ex tot interpretationibus ad verba hæc difficilia זֹאת תּוֹרַת הָאָדָם allatis eam eligo, quam obiter dedit Ce- lebr.

amplius tibi David dicere potest? nosti cultorem tuum, domine Jova. 21. Pro arbitrio tuo dedisti mihi has tantas rerum futurarum promissiones. 22. Propterea magnus es, Jova Deus, non est tui similis, non est Deus præter te, quemadmodum audiendo accepimus. 23. Et quis est populus, tuo Israeli similis? cui nullus in toto terrarum orbe comparandus. Ad quem tibi vindicandum tu ipse processisti, ad nomen tibi faciendum, atque ut propter eum *h*) magna et terribilia patrares; expellendo *i*) nempe propter populum tuum, quem tibi ex Aegypto redemisti, gentes *Cananæas* earumque deos. 24. Hunc igitur tuum populum stabilies, ut populum tibi sacrum in perpetuum, erisque ejus Deus. 25. Quæ vero mihi meæ-

lebr. *Schnurrerus* in Fascic. II. Animadv. ad Jobum p. 9. Nomen rectum sæpe denotat eum ad quem lex pertinet, ut Levit. 12, 7. זאת תורת הילדת *hæc est lex quæ spectat puerperam.* Levit. 14, 2. זאת תהיה תורת המצרע Num. 6, 13. תורת הנזיר Sic in nostro loco תורת האדם *lex hominibus observanda*, et sensus verborum est: promissio hæc tua vim legis habebit apud homines, quam abs te latam nemo mortalium poterit reddere irritam.

h) Pro לָכֶם legendum puto לָהֶם Sic Vulgatus et Syrus. Apostrophe ad populum directa nimis dura videtur.

i) Pro לְאַרְצֶךָ in loco parallelo 1 Chron. 17, 21. legitur לְגָרֵשׁ Sic quoque οἱ ό: τοῦ ἐκβαλεῖν σε.

meæque familiæ promiſiſti, o Jova Deus, hæc quoque præſtabis in æternum, faciesque quæ dixiſti. 26. Nomen tuum perpetuo celebrabitur, Jova omnipotens, dicent omnes, Deus eſt Iſraelitarum. Familia autem Davidis, cultoris tui, tuo beneficio durabit. 27. Tu Jova omnipotens Iſraelitarum Deus hoc mihi revelaſti, velle te familiam meam conſervare, propterea auſus ſum hæc ad te precari. 28. Jam igitur, mi domine Jova, tu Deus es, cujus promiſſiones veræ ſunt, tu mihi bona illa promiſiſti. 29. Placeat ergo tibi fortunare domum meam, ut tuo beneficio in perpetuum duret. Tu, o domine Jova, hoc promiſiſti, tuoque favore felix erit domus mea in æternum.

CAPUT VIII

Bella Davidis cum Philiſtæis, Moabitis, Edomitis et Syris feliciter geſta. Prædam ex eis potitam Deo conſecrat 1 — 14. Miniſtri Davidis 15 — 18.

1. Poſthæc *a*) David victos a ſe Philiſtæos ſibi ſubjecit, eisque Gatham cum vicis ejus *b*) eripuit. 2. Deinde quo-

a) Hoc caput non cohæret cum præcedenti, ſed cum Cap. 5. 17. ſqq.

b) Sic verto ex loco parallelo 1 Chron. 18, 1. in quo pro אֶת־מֶתֶג הָאַמָּה legitur אֶת־גַּת וּבְנֹתֶיהָ De variis h. l. explicationibus vide ſis *Glaſſium* p. 783.

quoque Moabitas vicit. Quorum captivos ad terram proſtratos fune menſuravit. Duas partes morti addixit, tertiam vivam conſervavit. 3. Porro profligavit Hadadeſerum *c*) Rechobi filium regem Neſibenſem, qui ultra Euphratem *d*) imperii ſui limites propagare tentavit. 4. Captivos fecit David de exercitu ejus mille et ſeptingentos *e*) equites et viginti millia peditum. *Equis* curruum nervos ſuccidit, centum tantum currus reliquos fecit. 5. Syri Damaſceni adjuverant Hadadeſerum Neſibenſem regem; igitur ex his quoque David duo et viginti millia concidit. 6. Quo facto præſidia eis impoſuit et tributarios ſibi fecit. Jova Davidi victoriam dedit quocunque ſe vertebat. 7. Cepit quoque clypeos aureos militum Hadadeſeri, quos Hieroſolymam detulit. 8. Ex Betacho autem et Berotha oppidis Hadadeſeri abſtulit David

c) In hujus nominis ſcriptione Codd. hebræi variant. *Kennicottus* 25. Codd. citavit, in quibus ſcriptum legatur *Hadareſer*. Sic quoque οἱ ό, Vulg. Syrus, Arabs.

d) Vocem פְּרָת quam Codd. maſorethici tantum in margine ponunt, legerunt omnes interpretes veteres in ſuis Codd. et *Kennicottus* in 32 Codd. in textu invenit. Senſus idem eſt ſi quoque omittatur, cum conſtet נָּהָר κατ᾽ ἐξοχὴν in Cod. Hebræo de flumine Euphrate dici.

e) 1 Chron. 18, 4. leguntur ſeptem millia equitum.

vid ingentem æris copiam. 9. Toæus rex Chamathensis postquam audierat Davidem exercitum Hadadeseri profligasse, 10. misit Joramum filium suum, qui regi gratularetur hanc de Hadadesero (cum quo bellum gesserat) victoriam, una cum munere vasorum argenteorum, aureorum et æneorum; 11. quæ David non minus Jovæ consecravit, quam aurum et argentum, quo ex gentibus a se subactis est potitus, 12. nempe ex Syris, Moabitis, Ammonitis, Philistæis, Amalekitis et Hadadesero Rechobi filio, rege Nesibensi. 13. Postquam ex prœlio cum Edomitis *f*) in valle salis commisso, in quo duodeviginti millia ceciderant, redierat, tropæum sibi erexit. 14. Toti Idumææ præsidia imposuit, eamque fecit tributariam. Jova Davidem servavit in omnibus bellis, quæ gessit.

15. Re-

f) Pro אֲרָם *Syrus*, legendum esse אֱדֹם *Edom*, non solum testimoniis τῶν ό, Syri, Arabis et Codd. *Kennicotti* 286. et 201. probatur, sed etiam ex loco parallelo 1 Chron. 18, 12. et Ps. 60, 2. atque præterea ex versu sequenti, in quo occupatio terræ Edomiticæ, quæ illam victoriam excepit, describitur. Cæterum ne sic quidem veram lectionem sibi constare, sed ex 1 Chron. 18, 12. et Ps. 60, 2. aliam componendam esse, conjectat *Michaelis* (in Bibl. Orient. P. XIII. p. 226.) in hunc fere modum: *erexit David tropæum, cum rediret ex prœlio cum Syris, et Joabus redierat et profligaverat Edomitas in valle salis.*

15. Regnavit in omnes Israelitas, suoque populo jus ex æquo dixit. 16. Joabus Serujæ filius dux fuit exercitus. Josaphatus Achiludi filius cancellarius. 17. Zadokus Achitubi filius et Ebjatar *g*) Achimelechi filius fuerunt sacerdotes, Seraja scriba. 18. Benaja Jojadæ filius præfectus fuit satellitum. *h*) Filii autem Davidis erant *provinciarum* præfecti.

CAPUT IX.

David amicitiæ cum Jonathane memor ejus filium Mephiboschum in aulam vocat, eique fundos Sauli donat.

1. Tum David percontatus est, num superesset aliquis e familia Sauli, cui liberalem se præbere posset propter Jonathanem. 2. Habuerat autem familia Sauli servum nomine Sibam. Hunc ad Davidem arcessitum rex interrogavit, num esset Siba? Quod cum affirmasset, 3. An nemo superest, inquit rex, de genere Sauli, in quem beneficentiam jurejurando promis-

g) Cum ex 1 Sam. 21, 1. et 22, 9. constet Ebjatarum filium Achimelechi fuisse, et sic quoque 1 Chron. 18, 16. legatur, vix dubitari potest nomina hæc h. l. esse transposita, errore tamen perantiquo in Codd. Nam unus Syrus illam lectionem exhibet, οἱ ὁ, Vulg. Chaldæus receptam.

h) *Crethi* et *Plethi*, de quibus legatur *Ikenius* in Disp. philol. Disp. IX. p. 111. et *Michaelis* in Jure Mos. P. IV. p. 12.

ſam poſſem exercere? Reſpondit Siba: eſt Jonathanis filius, utroque pede claudus. 4. Ubi ille eſt? inquit rex. In ædibus, reſpondit Siba, Machiri filii Ammielis Lodebare. 5. Tum David miſit, eumque inde arceſſendum curavit. 6. Venit igitur Mephiboſeth filius Jonathanis nepos Sauli ad Davidem, eumque ſuppliciter eſt veneratus. David eum nomine ſuo compellans 7. juſſit omnem metum deponere, velle ſe ipſi benefacere propter Jonathanem patrem, reddere ſe ei omnes fundos Sauli avi ejus, ipſum vero ex menſa ſua cibum ſemper eſſe capturum. 8. Tum iterum Mephiboſeth ſubmiſſe honorem regi exhibuit, et dixit: quis ego ſum, quod mei, canis mortui ſimilis, rationem habes? 9. Tum rex Sibam Sauli ſervum advocavit eique dixit: omnia quæ Saulus, aut familia ejus habuit, dono filio domini tui. 10. Tu cum filiis tuis et ſervis agros ei debes colere, eorum proventus ad eum deferre, ut habeat unde vivat; Ipſe vero ſemper ad menſam meam comedet. (Siba quindecim habebat filios et viginti ſervos.) 11. Reſpondit Siba regi, ſe omnia quæ juſſiſſet eſſe facturum. Igitur Mephiboſeth cibum cepit ad menſam regis *a*) ſicut unus filio-

a) Minus apta eſt h. l. lectio vulgaris עַל שֻׁלְחָנִי *in menſa mea*. Nam non rex loquitur, ſed ſcriptor pergit in hiſtoria. οἱ ό habent: *ad menſam Davidis*. Syrus: *in menſa regis*.

Tan-

filiorum ejus. 12. Habuit filium parvum nomine Micham. Omnes domestici Sibæ erant servi Mephibosethi. 13. Vixit Hierosolymæ, quoniam convictor regis erat perpetuus. Fuit vero in utroque pede claudus.

CAPUT X

Davidis legati ad Ammonitarum regem missi contumeliose tractantur 1 — 5. Ille propterea injuriam illatam bello ulciscitur, atque Ammonitas et eorum socios Syros magna clade afficit. 6 — 19.

1. Deinde mortuo Ammonitarum rege, cui successerat Channun, ejus filius, 2. David voluit amicitiam cum eo colere, quæ sibi cum ejus patre intercesserat. Misit propterea ad illum legatos, qui de morte patris eum consolarentur. Postquam legati ad Ammonitas pervenerunt, 3. horum principes Channuno domino suo persuaserunt, non in honorem patris ipsius aut sui consolandi gratia Davidem misisse, sed ad oppidum investigandum et explorandum, quod deinceps evertat, venisse ejus legatos. 4. Tum Channun jussit eis barbæ dimidium radi et medias vestes ad nates usque abscindi et sic eos dimitti. 5. David hac de re certior factus obviam eis misit, homines enim magna erant

 con-

Tantum Chaldæus et Vulgatus lectionem receptam exhibent, pro qua *Kennicotti* Codex 182. שלחנו habet.

contumelia affecti, jussitque ut Hierichunte manerent, donec barba iterum crevisset, tunc redirent. — 6. Ammonitæ probe sibi conscii, quantopere Davidem offendissent, a Syris Rechobensibus et a Syris Nesibensibus viginti millia peditum mercede conduxerunt, a rege autem Maachæ mille et a Tobensibus duodecim millia. 7. Quibus auditis David misit Joabum cum omni exercitu fortissimorum hominum. 8. Ammonitæ ante portam oppidi aciem instruxerunt, Syri vero Nesibenses, Rechobenses, Tobenses et Maachenses separatim in campis. 9. Joabus cum videret aciem a fronte et a tergo contra se instructam, selegit lectissimos Israelitarum, quos Syris opponeret. 10. Reliquum autem exercitum tradidit Abischæo fratri, contra Ammonitas, 11. eique dixit: Si Syri me prement, tu mihi feres auxilium; si autem Ammonitæ tibi superiores fuerint, ego te adjuvabo. 12. Fortem te gere, et pro populo nostro et pro oppidis Dei nostri fortiter pugnemus. Jova autem faciet quod ei placuerit. 13. Tunc Joabas cum exercitu suo aggressus est Syros et in fugam convertit. 14. Ammonitæ ubi viderunt Syros fugere, fugerunt et ipsi ab Abischæo, seque in oppidum receperunt. Quibus confectis Joabus ab Ammonitis Hierosolymam revertit. 15. Sed Syri ab Israelitis cæsi copias suas omnes coegerunt. 16. Hadarefer adduxit Syros, qui trans Euphratem essent.

Pro-

Progreſſi ſunt usque ad Chelamum; præfuit eis Schobachus, dux exercitus Hadareſeri. 17. Quod cum Davidi eſſet nunciatum, ipſe cum omni Iſraelitarum exercitu Jordanum trajecit et Chelamum venit. Syri acie contra Davidem inſtructa prœlium ei commiſerunt, 18. in quo Iſraelitis terga dederunt. Deſtruxit David ſeptingentos currus. Equitum ſeptem millia occidit, peditum vero quadraginta millia, a) Schobachum quoque ducem exercitus ibidem interfecit. 19. Poſt hanc cladem, quam regis Hadareſeri ſubditi ab Iſraelitis acceperant, pacem cum eis fecerunt et tributarii facti ſunt, neque auſi ſunt Syri poſtea adjuvare Ammonitas.

CAPUT XI

Durante obſidione Rabbæ Ammonitarum metropolis, David Bathſebæ amore incenſus adulterium cum ea committit 1 — 5. Uriam ejus maritum ab exercitu ad ſe vocatum remittit et morti objici jubet, 6 — 15. Quo facto Bathſebam uxorem ducit, quæ ei filium parit 16 — 27.

1. Anno vertente, tempore quo ſolent reges bellum capeſſere, miſit David Joabum cum ſuis militibus et omnibus Iſraelitis, ut Ammonitas perderent et Rabbam obſiderent, ipſe vero manſit Hieroſolymæ.

 2. Ali-

a) Sic locum reſtituendum puto ex 1 Chron. 19, 18. cf. *Hubigantius* ad h. l.

2. Aliquando circa vesperam, postquam meridiatus erat, obambulavit in tecto palatii sui, et vidit de tecto mulierem lavantem eximiæ pulchritudinis. 3. Missis qui de ea percontarentur, indicatur, eam esse Bathsebam Eliami filiam, uxorem Uriæ Chittæi. 4. Tum David eam per nuncios arcessendam curavit et cum ea rem habuit. Postquam sese ab immunditie sua purificarat *a*), domum rediit. 5. Cum vero gravida facta esset, et Davidem hac de re certiorem fecisset, 6. hic ad Joabum misit jussitque ut Uriam Chittæum ad se mitteret. 7. Qui cum ad Davidem venisset, David eum interrogavit, num Joabus, num exercitus valerent? num bellum recte procederet? 8. Deinde jussit eum domum suam abire et corpus suum curare. *b*) Simulac e palatio regis discessit, subsecutum est ferculum regium. 9. Verum Urias pernoctavit in porta palatii regii inter reliquos regis stipatores, neque domum suam ivit. 10. Quod cum Davidi esset indicatum, Uriam interrogavit, cur non domum suam abiisset ex itinere modo reversus? 11. Respondit Urias Davidi: Arca Dei, Israelitæ et Judæi sub tuguriis degunt, dominus meus Joabus ejusque milites per campos castrametantur, et ego domum irem ad edendum et bibendum et ad cubandum cum conju-

ge

a) sc. per concubitum contracta, ex lege Levit. 15, 18.

b) hebr. *lava pedes tuos.*

ge mea? per vitam tuum! hoc non faciam. 12. Mane igitur, inquit David, adhuc hodie, cras te dimittam. Mansit ergo Urias Hierosolymæ hoc et sequenti die. 13. David autem invitarat eum ad epulas, in quibus eum inebriavit. Sed circa vesperam discessit et cubavit in loco suo inter alios domini sui stipatores, neque ad domum suam descendit. 14. Mane scripsit David epistolam ad Joabum, quam per Uriam misit. 15. Scripserat autem in hanc sententiam: ut Uriam in eo loco prœlii collocarent ubi acerrime pugnaretur, deinde eum destituerent, ut occideretur et periret. — 16. Postquam igitur Joabus oppidum observarat, statuit Uriam in loco, quem a viris fortissimis defendi sciebat. 17. Oppidani facta eruptione prœlium commiserunt Joabo, in quo *aliquot* de militibus Davidis perierunt, in his quoque Urias Chittæus. 18. Tum misit Joabus nuncium ad Davidem, qui ei omnem hujus prœlii eventum exponeret, 19. eique præcepit, ut si regi omnia quæ accidissent, narrasset, 20. atque hic fortasse ira commotus responderet: cur vero propius accessistis ad oppidum? an nescitis tela ex muro mitti? 21. Quis occidit Abimelechum filium Jerubbescheti? nonne mulier, quæ fragmen molæ de muro in eum abjecit, ut Tebezi moreretur? cur igitur appropinquastis ad murum? tunc regi responderet:

 etiam

etiam Urias Chittæus periit. 22. Nuncius, postquam ad Davidem venit, ei exposuit omnia Joabi mandata. 23. Oppidani, inquiebat, nobis superiores nos in campis aggressi sunt, sed nos repulimus eos usque ad portas. 24. Hic sagittarii in nos de muri jaculati sunt, et perierunt aliquot de tuis, in his quoque Urias Chittæus. 25. Respondit David nuncio: hæc referre debes Joabo: Noli hac de re perturbari. Eventus belli varius est, c) urge modo obsidionem atque oppidum everte. Sic animum ejus confirma. 26. Postquam uxor Uriæ audierat, maritum suum mortuum esse, luxit eum, 27. et luctu peracto David eam in palatium suum recepit et in matrimonium duxit filiumque ex ea sustulit.

CAPUT XII

Nathan jussu Dei Davidem propter peccata commissa graviter reprehendit et pœnam divinam prædicit. 1 — 12. David quidem culpam agnoscit, sed puer ex adulterio natus moritur, et frustra David apud Deum ejus mortem deprecatur. Pro qua Salomo nascitur 13 — 25. Rabba tandem a Davide expugnatur, qui severa de Ammonitis supplicia sumit 26 — 31.

1. Sed Jovæ hoc Davidis facinus displicuit. Misit propterea ad eum Nathanem, qui hunc in modum coram eo verba fecit: Duo homines erant in oppido quo-

c) hebr. *modo hunc, modo illum comedit gladius.*

quodam, alter dives, alter pauper. 2. Dives quidem pecoris et armenti magnam habebat copiam. 3. Pauper vero nonnisi unam habebat oviculam parvam, quam emerat et aluerat. Apud ipsum et liberos ejus adoleverat. De buccella ejus comedebat, ex calice ejus bibebat, in sinu ejus cubabat, paucis, erat ei instar filiæ. 4. Accidit ut veniret viator ad virum illum divitem. Tum hic noluit sumere de suis ovibus aut bubus, ut cœnam pararet hospiti, sed ei mactavit oviculam viri istius pauperis. 5. Hic David gravi ira commotus respondit Nathani: Per Jovam immortalem, morte dignus est qui hoc fecerit. 6. Ovem quadruplo restituet, eo quod sine ulla misericordia hoc scelus admisit. — 7. Tum Nathan Davidi dixit: Tu es vir ille. Ego, hæc ait Jova Deus Israelitarum, te regem unxi in Israelitas, Sauli manibus ereptum. 8. Tradidi tibi familiam domini tui ejusque mulieres, præterea tibi tradidi Israelitas et Judæos, plura additurus si hæc parva viderentur. 9. Cur tu legem meam contemsisti scelere commisso, quod me valde offendit? Uriam Chittæum gladio occidisti, uxorem ejus tibi sumsisti, postquam eum Ammonitarum gladiis objeceras. 10. Propterea non cessabunt cædes in familia tua quamdiu vives, a) quoniam me contemto uxorem

a) In textu est עַד עוֹלָם. Comminatio pœnarum divinarum

uxorem Uriæ Chittæi in matrimonium duxisti. 11. Hæc Jova dicit: Scito, me in ipsa familia tua mala tibi esse excitaturum. Tuas mulieres te spectante tradam alii, qui cum eis concumbet ipso solis lumine. 12. Tu quidem *illud* occulte fecisti, ego vero hoc faciam coram omnibus Israelitis, clara solis luce. 13. Respondit David Nathani: peccavi in Jovam — Tum Nathan: remittit ergo, inquit, tibi Jova peccatum tuum, non morieris. 14. Enimvero quoniam tu isto facto Jovæ inimicis calumniandi occasionem dedisti, filius tibi natus morietur. 15. Quibus dictis Nathan discessit. Jova autem puerum, quem uxor Uriæ Davidi pepererat, lethali morbo affecit. 16. David quidem pro eo Deum oravit, jejunavit et *cubiculum* ingressus noctu humi jacuit. 17. Domestici ejus primores conati sunt eum a terra attollere, sed noluit, neque cum eis cibum sumsit. 18. Tandem die septimo puer mortuus est. Hic amici ejus verebantur ei hanc mortem indicare. Arbitrabantur enim, quoniam vivo adhuc puero nullum solatium admisisset, si ei jam dicerent puerum mortuum esse, multo magis sese esse afflicturum. 19. At David videns ministros suos inter se

rum in sequenti versu satis docet, עֹלָם h. l. tantum de duratione ævi Davidici h. e. de vita ejus explicandum esse. Sic alias quoque de vitæ humanæ duratione dicitur, v. c. Exod. 21, 16.

ſe muſſitare, intellexit puerum mortuum eſſe. Tunc eos interrogavit, num hoc ita eſſet? quod cum affirmaſſent, 20. ſurrexit e terra, lavit ſe et unxit et mutatis veſtibus ædem Jovæ adiit et adoravit. Quo facto domum venit juſſitque cibos apponi et edit. 21. Mirabantur amici ejus, quod faceret. Vivente puero, inquiebant, jejunaſti et fleviſti, eo mortuo ſurgis et comedis. 22. Reſpondit David: Jejunavi et flevi puero adhuc vivente, quoniam ſperabam fieri poſſe ut Jova mei miſertus ei vitam concederet. 23. Poſtquam autem mortuus eſt, quid jejunem? num potero eum revocare? Ego quidem ad eum abibo, ille vero ad me non revertetur. — 24. Deinde Bathſebam uxorem ſuam conſolatus rem cum ea habuit et filium ex ea genuit, quem Salomonem vocavit. Hunc Jova dilexit 25. et per Nathanem prophetam Jedidjam nominavit, quod Jova eum dilexit *b*). — 26. Interea Joabus oppugnarat Rabbam Ammonitarum, atque jam urbem regiam ceperat. 27. Tunc Davidi per nuncios indicavit, ſe in oppugnatione Rabbæ jam

eo

b) In textu eſt: בַּעֲבוּר יְהוָה *propter Jovam.* Senſu obſcuro et imperfecto. Sed Vulgatus, Syrus et Arabs habent: *eo quod diligeret eum dominus.* Hi igitur interpretes ante יהוה legerunt יְדִדוֹ quod verbum rationem nominis impoſiti *Jedidja* explicavit et propter ſimilem vocem præcedentem errore ſcribarum excidit.

eo perveniffe, ut partem oppidi eam, in qua aqua effet, cepiffet. 28. Cogeret igitur reliquum exercitum, atque oppidum obfideret et caperet; ne fi ipfe id expugnaret, fibi victoriæ laus tribueretur. 29. Igitur David coactis copiis omnibus Rabbam profectus eft, eamque aggreffus expugnavit. 30. Coronam regis Ammonitarum pendentem talentum auri et lapidibus pretiofis ornatam fibi impofuit, atque ingentem prædæ copiam ex urbe abftulit. 31. Oppidanos autem eductos et tribulis et fecuribus ferreis trucidavit, alios in fornace lateraria combuffit. Sic fecit omnibus Ammonitarum oppidis, c) tandemque cum toto exercitu Hierofolymam eft reverfus.

CAPUT XIII

Amnon amore in Tamaram fororem incenfus eam vi comprimit 1 — 22. et propterea ab Abfalomo dolofe occiditur 23 — 39.

1. Abfalomus Davidis filius fororem habebat pulchram nomine Tamaram. Hujus amore capiebatur Amnon, ipfe quoque Davidis filius, 2. atque adeo eam deperibat, ut ægrotaret. Nam cum Tamara foror

c) De hac Davidis in victos hoftes crudelitate ex jure belli iftarum gentium et temporum dijudicanda vid. *Michaelis* in Jure Mofaico P. I. §. 64. p. 332. et *Glaffius* p. 807.

soror ejus esset, eademque virgo, difficillimum ei videbatur ea potiri. 3. Habebat autem amicum Jonadabum filium Schimæi fratris Davidis, hominem perquam callidum. 4. Is eum interrogabat: cur tu, princeps, in dies macrescis? visne mihi caussam indicare? Respondebat Amnon: amo Tamarem sororem fratris mei Absalomi. 5. Decumbe in lecto, inquiebat ille, et morbum simula. Quodsi pater tuus ad te visendum venerit, roga eum ut veniat Tamara soror tua, quæ tibi cibum paret faciatque te spectante, quem ex manu ejus comedas. 6. Igitur Amnon recubuit, morbum simulans. Venit rex ejus videndi caussa. Tum Amnon ab eo petiit, ut veniret Tamara soror sua, quæ sibi spectanti duas placentulas faceret, quas ex manu ejus ederet. 7. David misit ad Tamaram, jussitque ut domum Amnonis fratris sui iret et cibum ei pararet. 8. Quo cum venisset, ille in lecto decubuit. Sumsit farinam, eaque subacta coxit placentulas eo spectante. 9. Quo facto eas ex sartagine coram eo effudit, sed recusavit comedere jussitque ut omnes exirent. Egressis omnibus 10. rogavit Tamaram ut cibum in conclave inferret, ut ex ipsius manu comederet. Ille igitur intulit placentulas, quas paraverat, ad Amnonem fratrem suum in conclave. 11. Sed cum eas ad comedendum præberet, ille eam prehendit dixitque: concumbe mecum, mea soror. 12. Tum il-

la:

la: noli mi frater, noli mihi vim facere. Turpiſſi-
mum hoc habetur inter Iſraelitas, noli hoc flagitium
committere. 13. Ego enim quid adeo dehoneſtata
facerem? tu vero ſceleratiſſimus omnium Iſraelitarum
habeberis. Loquere cum rege, is me tibi non dene-
gabit. 14. Ille vero noluit ei morem gerere, ſed per
vim ſtuprum intulit. 15. *Peracto flagitio* odium in
eam concepit, quod majus eſſet amore, quo antea eam
erat proſecutus, juſſitque ut diſcederet. 16. Tum ei
demonſtravit, ſic rem peſſimam pejorem adhuc fieri,
ſi ab eo dimitteretur. Sed ille noluit ei obtemperare.
17. Juſſitque famulum ſuum eam foras emittere, ja-
nuamque poſt eam obſerare. 18. (Induta autem erat
tunica variegata; ſic enim ſolebant regis filiæ virgines
inde a pubertatis annis veſtiri.) *a*) Poſtquam igitur
famulus eam eduxerat januamque poſt eam clauſerat,
19. illa

a) In textu legitur: מְעִילִים *pallia*. Sed quid *pallia* hoc loco ſibi volunt, cum de tunica ſermo ſit? Pro illis igitur כֻּתֳּנוֹת ſcribendum fuiſſet, ſi poſt verba כֵּן תִּלְבַּשְׁנָה veſtimenti genus iterum nominari debebat. Atque in ſequenti verſu narratur quoque Tamaram *tunicam* non *pallium* ſcidiſſe, quæ veſtes fuerunt apud Hebræos perquam diverſæ. Suboluit jam *Hubigantius* vitium, quod emendavit מֵעֲלֻמִים *a teneris ſ. a prima juventute*. *Michaelis* propius ad verum videtur acceſſiſſe, dum legi vult מֵעֲלִים *a pubertate* ab غلم *coeundi cupidus fuit*.

19. illa pulvere caput conſperſit, tunicam variegatam laceravit, manibusque capiti impoſitis inter eundum eſt vociferata. 20. Tum Abſalomus ejus frater dixit: num Amnon frater tuus tecum fuit? At enimvero, mea ſoror, ſile, frater tuus eſt, noli hac de re nimis moveri. Vixit deinde Tamara in ædibus fratris ſui Abſalomi ſolitaria. 21. David re cognita vehementer iraſcebatur. 22. At Abſalomus cum Amnone *hac de re* neque amice neque inimice eſt locutus. Grave autem odium in eum conceperat, quod Tamaram ſororem ſuam vitiaverat. — 23. Biennio poſt, cum Abſalomus tonſuram faceret Baalchazore prope Ephraimum, invitavit omnes regis filios. 24. Regem quoque adiit atque ab eo petiit, ut una cum aulicis ſuis convivio intereſſet. 25. At rex reſpondit: non omnes, mi fili, veniemus, ne tibi moleſti ſimus. Ille quidem inſiſtebat precibus ſuis, ſed rex negavit eique gratias egit. 26. Tum Abſalomus petiit, ut ſaltem Amnon frater ſuus veniret. Cur vero is? inquit rex. 27. Sed cum ille inſiſteret, tandem tamen impetravit ut Amnon et omnes regis filii venirent. 28. Præceperat autem Abſalomus famulis ſuis, ut, ſi viderent Amnonem vino exhilaratum, ſigno a ſe dato eum interficerent. Ne timerent, juſſu ſuo hoc ab eis fieri, fortes eſſent et alacres. 29. Hi igitur ex voluntate Abſalomi interfecerunt Amnonem. Tunc omnes regis filii mulis

ſuis conſcenſis aufugerunt. 30. Cum adhuc eſſent in itinere, fama venit ad Davidem, Abſalomum omnes regis filios occidiſſe, ne uno quidem relicto. 31. Rex ſciſſis veſtibus ad terram ſe abjecit, omnesque ejus aulici adſtabant laceris veſtibus. 32. Hic Jonadabus Schimæi fratris Davidis filius infit: ne putes, domine, omnes tuos filios occiſos eſſe, unus Amnon haud dubie mortuus eſt. Id enim decreverat Abſalomus ab eo die, quo Amnon Tamaram ejus ſororem vitiaverat. 33. Noli igitur vereri, mi domine rex, omnes tuos filios eſſe occiſos, Amnon tantum mortuus eſt, 34. et Abſalomus fuga evaſit. — Tum ſpeculator vidit magnam hominum turbam ſeſe excipientium a latere montis. 35. En! inquiebat Jonadab, veniunt regis filii, uti dixi. 36. Vix loqui deſierat, adſunt et ſublata voce plorant. Rex quoque cum aulicis ſuis omnibus magnum ejulatum edunt. 37. Abſalomus autem fugit ad Talmæum Ammihudi filium regem Geſchurenſem, et David *b*) luxit filium ſuum quotidie. 38. Poſtquam Abſalomus Geſchure, quo fugerat, tres annos commoratus fuerat, 39. David ſuper morte Amnonis conſolatus, ejus videndi deſiderio tenebatur.

CAPUT

b) Deeſt nomen *Davidis* in omnibus Codd. hebr. uno excepto qui a *Kennicotto* ſub num. 99. citatur. Is lectionem exhibet plane ſingularem וישמע דוד ויתאבל E verſionibus antiquis omnes nomen *Davidis* exprimunt præter Chaldæum.

CAPUT XIV

Joabus ad Absalomum patri suo reconciliandum subornat mulierem, quæ fraude a Davide impetrat ut revocetur, 1 — 23. Sed post biennium demum in conspectum regis admittitur. 24 — 33.

1. Joabus Serujæ filius, qui intelligebat Davidem animo esse placato in Absalomum, 2. misit Tekoam atque inde arcessivit mulierem quandam callidam, cui persuasit ut luctum simularet, vestes lugubres indueret, nec oleo se ungeret, instar mulieris, quæ jam diu mortuum lugeret. 3. Sic regem adiret et cum eo loqueretur. Simul eam dicendis instruxit. 4. Mulier igitur illa Tekoensis coram rege ad terram suppliciter in faciem prolapsa, serva me, rex, inquit. 5. Quid habes? respondit rex. Mulier sum, inquit illa, vidua. Mortuo marito meo 6. filii mei, quos duo habebam, ruri inter se contendebant, et cum nemo adesset, qui eos dirimeret, unus alterum interfecit. 7. Jam omnes de familia contra me insurgunt, et volunt ut tradam fratricidam ad supplicium propter cædem in fratre admissam. Sic perdere volunt hæredem. Sic extinguunt scintillam mihi relictam, ita ut mariti mei nec nomen nec posteritas in terra supersit. 8. Respondit rex mulieri: abi domum tuam, ego de te præcipiam. 9. At mulier Tekoensis, ego, inquit,

mi domine rex, et patris mei familia culpam omnem præstabimus, rex vero et thronus ejus sint immunes. 10. At rex: si quis tibi *porro* adversabitur, hunc ad me adducito, nec tibi amplius erit molestus. 11. Tunc illa: recordetur rex Jovæ Dei sui, ne tot sanguinis vindices nocere parati filium meum perdant. Et rex: per Jovam immortalem! ne pilum quidem amittet filius tuus. 12. Tunc mulier: Liceat mihi pauca apud te, rex, loqui. Loquere sane, inquit rex. 13. Et mulier: Cur vero sic statuis in causa ad populum Dei pertinente? Hac enim sententia te ipsum damnas, dum propter te profugum non revocas. 14. Mortales sumus, similes aquæ in terram effusæ, quæ non colligitur. Nec tamen Deus e medio tollit hujusmodi homicidam, sed legem sanxit, quæ exulem a se non repellit. 15. Jam igitur ingenue fateor, me hoc consilio venisse, ut tecum, mi domine rex, hac de re *tecte* loquerer, nam deterruerunt me *a*) homines: propterea tutius existimavi, si tecum simulate loquerer, fortasse precibus meis locum dares. 16, Si rex promiserit, me defendere ab eo qui me et filium meum ejicere vult e terra patria: *b*) 17. equidem existimabam regem quoque mitiorem sententiam pronunciaturum esse.

a) sc. fore ut irascaris propter audaciam meam.

b) hebr. *ex possessione Dei*, sic sæpe terra Israelitica vocatur.

esse. *c*) Rex enim est instar angeli Dei, *sapientissimus* ut statim possit bonum a malo discernere. Jova Deus tuus tibi adsit. — 18. Ad hæc rex mulieri respondit: Noli me celare, quod ex te quæram. Loquere sane mi domine rex, inquit illa. 19. Nonne horum omnium auctor suasorque tibi fuit Joabus? ait rex. Respondit mulier: Per vitam tuam, mi domine rex, minime erras in eo quod dixisti. Utique Joabus tuus mihi auctor fuit hujus rei. 20. Is me instruxit his omnibus quæ dicerem. Ast dominus meus angelica sapientia præditus novit omnia. 21. Tum rex Joabo dixit: concedo *tibi* hoc, i revocatum juvenem Absalomum. 22. Joabus in faciem humi prolapsus submisse regi gratias egit; hodie quidem intelligo, inquit, me apud te gratia valere, quod precibus meis locum dedisti. 23. Deinde Geschurum profectus Absalomum Hierosolymam reduxit. 24. Sed rex jussit, ut domi suæ maneret, nec vero in conspectum ejus veniret. Igitur abiit domum suam, nec regem vidit. — 25. Absalomus autem ob eximiam pulchritudinem, qua omnes Israelitas antecellebat, valde laudabatur. A vestigio pedis ad verticem usque omnis vitii expers erat. 26. Quando caput tondebat, quod quotannis facere solebat, capilli gravitate sic cogente, pendebat ejus

 cæsa-

c) scilicet in causa Absalomi.

cæſaries ducentos ſiclos pondere regio. 27. Nati ſunt ei tres filii et una filia nomine Tamara, quæ mulier fuit perquam pulchra. — 28. Poſtquam Abſalomus biennium Hieroſolymæ fuerat, neque in conſpectum regis venerat, 29. miſit ad Joabum, ut eum ad regem ablegaret. Sed ille venire noluit. Cum iterum miſiſſet et ille venire recuſaret, 30. juſſit famulos ſuos, ut agrum Joabi, qui eſſet juxta fundum ſuum, hordeo conſitum incenderent. Quod cum illi feciſſent, 31. convenit Joabus Abſalomum, eumque interrogavit, cur hoc ab eis factum eſſet. 32. Reſpondit Abſalomus Joabo: Propterea te arceſſendum curavi, ut te ad regem mitterem, cui *nomine meo* diceres: Quem in finem Geſchure veni? ſatius mihi eſſet adhuc illic degere. Liceat mihi in conſpectum tuum venire; ſi criminis reus ſum, me interfice. 33. Adiit igitur Joabus regem, eique *mandata Abſalomi* expoſuit. Tunc rex Abſalomum ad ſe vocavit. Qui cum humi ſe in faciem coram rege abjeciſſet, hic eum eſt oſculatus.

CAPUT

CAPUT XV

Absalomus postquam variis artibus favorem populi captarat, 1 — 6. contra patrem suum rebellat, 7 — 12. David urbe relicta fugit cum suis 13 — 26. Quosdam tamen ex amicis suis in urbem remittit, ut Absalomi consilia explorent. 27 — 37.

1. Postea comparabat sibi Absalomus currus, equos et quinquaginta satellites. 2. Mane adstabat viæ ad portam *regiæ*, et si quis litem suam ad regem deferre et jus petere volebat, tunc eum alloquebatur, et interrogabat, ex qua urbe esset. Quodsi tunc ille tribuum aliquam vocasset, 3. dicebat ei Absalomus: Causa tua bona quidem est et æqua, sed nemo est a rege constitutus, qui te audiat. 4. Utinam ego, sic pergebat, judex constituerer, ut ad me venirent omnes, qui litem aut causam haberent, et jus eis redderem. 5. Si quis accedebat ad honorem ei suppliciter exhibendum, ille porrecta manu eum prehendebat et osculabatur. 6. Sic faciebat omnibus Israelitis, qui ad regem veniebant juris petendi causa, et sic omnium Israelitarum animos furtim sibi conciliabat. — 7. Post quatuor *a*) annos rogabat Absalo-

 salo-

a) In textu recepto legitur quidem *post quadraginta annos*, sed dudum probarunt viri docti, legendum esse אַרְבַּע *quatuor*, non אַרְבָּעִים *quadraginta*. Sic quoque legerunt

falomus regem, ut fibi liceret Hebronem proficifci, ibique votum Jovæ nuncupatum perfolvere. 8. Nam cum Gefchure in Syria degiffet, votum fe feciffe, velle fe Jovæ facra facere, fi ab eo Hierofolymam effet reductus. 9. A rege amice dimiffus, Hebronem proficifcebatur. 10. Interea ad omnes tribus Ifraeliticas miferat exploratores, qui populo perfuaderent, fi tubæ fonum audirent, Abfalomum Hebrone regem factum effe proclamarent. 11. Comitabantur eum ducenti cives Hierofolymitani ab eo invitati, homines cætera integri et totius rei ignari. 12. Præterea arceffierat Ahitophelem Gillonitam, confiliarium Davidis, ut facrificio intereffet. Hic conjuratio valida erat, et de populo in dies plures ad Abfalomum confluebant. — 13. David certior factus de eo, quod Ifraelitæ Abfalomo faverent, 14. hortatur fuos omnes, qui apud ipfum Hierofolymæ effent, ut fugiant, alioquin fe Abfalomo non poffe

runt Jofephus, Syrus, Arabs, Theodoretus. Atque res ipfa quoque docet, initium horum annorum ducendum effe a reditu Abfalomi e Gefchure, annos vero ætatis Abfalomi non poffe intelligi, quoniam ejus quadragefimus in ultimum annum vitæ Davidis incideret. Sic jam *Cappellus* et poft eum *Grotius*, cf. *Kennicottus* in Differt. II. fuper ratione textus hebræi, p. 347. verf. lat. *Hubigantius*, *Michaelis*.

poſſe evadere; properandum eſſe, ne ab eo oppreſſi perderentur, oppidani autem gladio interficerentur. 15. Illi reſpondent: ſe ad omnia, quæ vellet aut juberet, paratos eſſe. 16. Igitur migravit rex cum tota familia ſua, relictis tantum decem pellicibus ad domum cuſtodiendam. 17. Ipſe præcedebat, milites ſequebantur, et ad Betmerchak ſubſiſtebant. 18. Hic recenſuit milites ſuos, qui prope ipſum tranſibant, ſatellites ſuos, *b)* Gathenſes, numero ſexcentos, qui cum eo Gatha venerant. 19. Sed rex Ittæo Gathenſi dixit: cur tu mecum ires? revertere ad regem, nam peregrinus es; ſive etiam in patriam tuam redi. 20. Heri modo veniſti, cur te hodie ad oberrandum nobiſcum abducerem? ipſe enim ego incertus ſum, quo me convertam. Revertere igitur cum popularibus tuis. Te virum bonum eſſe jam ſatis probaſti. *c)* 21. Reſpondit Ittæus: per Jovam immortalem, et per vitam tuam, mi domine rex, ubicunque tu fueris, ſive moriendum ſit ſive vivendum, *d)* ibi ego quo-

b) hebr. *Crethi* et *Plethi*, de quibus cf. Obſ. ad Cap. 8, 18.

c) Verba textus ſunt: עִמָּךְ חֶסֶד וֶאֱמֶת quæ alii optative explicant: *tecum ſit gratia et veritas*, ſc. Dei. Sic οἱ ὁ, καὶ κύριος ποιήσει μετὰ σοῦ ἔλεος καὶ ἀλήθειαν. Sed Vulgatus: *quia oſtendiſti gratiam et fidem.*

d) hebr. *ſive ad mortem ſive ad vitam*, h. e. ſive adverſa ſive ſecunda fortuna utaris.

que ſum futurus. 22. Tunc David juſſit eum præterire. Præteriit ergo Ittæus Gatenſis cum hominibus ſuis et parvulis, quos ſecum habebant. 23. Omnes autem qui præſentes erant, acerbe plorabant. Poſtquam omnes prætericrant, rex cum militibus torrentem Kidronem tranſierunt e regione viæ verſus deſertum. 24. Aderat etiam Sadokus cum Levitis omnibus arcam legis divinæ bajulantibus, quam interea depoſuerant. Poſtquam omnes urbe erant egreſſi, venit quoque Ebjatar. *e*) 25. Sed rex Sadoko dixit: refer arcam Dei in urbem. Si Jova mihi favet, me reducet, efficietque ut eam ejusque domicilium rurſus videre poſſim. 26. Sin me ſibi placere negaverit, faciat ſane mihi, quod ei viſum fuerit. 27. Tum porro rex Sadoko ſacerdoti dixit: attende, redi in urbem quiete. Duo filii veſtri, Achimaaſus tuus et Jonathan, Ebjataris filius, apud vos

e) Verba textus difficilia ſunt וַיַּעַל אֶבְיָתָר *aſcendit Ebjatar. Michaelis* vertit: *Ebjatar ſacrificabat usque dum populus urbe eſſet egreſſus.* Sed dubito, an in tanta rerum omnium perturbatione de ſacrificiis offerendis, idque in loco alieno, quisquam cogitarit. Neque de fide in Davidem ſuſpectus mihi videtur Ebjatar, uti Clerico, quoniam in ultimis fuit, qui regem ſequebantur. Nam potuit alia de cauſa non reprehendenda forſan ab ipſo Davide juſſus in urbe remorari.

vos sunt. 28. Attendite, *inquam*, ego morabor in planitie solitudinis, donec a vobis nuncium accepero. 29. Redierunt igitur Sadokus et Ebjatar cum arcâ Dei Hierosolymam, ibique manserunt. 30. David autem ascendit montem olivarum plorans, capite operto et nudis pedibus incedens. Omnes quoque, qui eum comitabantur, capita sua obvolverant et collacrimabant ascendendo. 31. Cum deinde Davidi esset indicatum, *f)* Ahitophelem quoque esse inter eos

f) Lectio textus recepta est וְדָוִד הִגִּיד *et David declaravit* etc. Sed omnes interpretes antiqui passive vertunt: *Davidi indicatum est.* Praeterea duo *Kennicotti* Codd. 155. et 246. habent ולדוד הגיד quae est illa ipsa antiquorum verss. lectio, et alius sub num. 254. habet הוגד passive: *David certior factus est.* Qui testium consensus ex regulis criticis, quas in aliis locis viri docti sequendas praecipiunt, in h. l. non contemnendus videtur. Igitur non possum assentiri Ill. *Michaeli*, qui lectionem vulgarem defendit, ex ratione, quae nulli interpretum, quod ipse ait, neque antiquorum neque recentiorum in mentem venit, quam vero ipse pro ἀγχινοίᾳ sua indagavit. Nempe Davidem jam antea novisse Ahitophelem conjurationis esse participem, sed noluisse id declarare, ne omnium animos terrore impleret, quoniam ab hujus viri calliditate sibi quisque timuisset. Jam vero, *cum alea jacta esset*, Davidem, quid factum esset, declarare. — Quoniam judicium de eo, quod probabile sit,

eos, qui cum Abſalomo conjuraſſent, Jovam precatus est, ut irritum redderet Ahitophelis conſilium.
32. Poſtquam in verticem montis pervenerat; ubi Deum ſuppliciter adoravit, occurrit ei Chuſchæus Archita tunica lacerata et capite conſperſo pulvere.
33. Cui David dixit: Si mecum ibis, eris mihi oneri.
34. Quodſi in urbem reverſus Abſalomo dixeris: tuus ero, o rex; patri tuo quidem hactenus deditus fui, jam vero tuus ero; irritum reddere potes Ahitophelis conſilium. 35. Tecum ibi ſunt Sadokus et Ebjatar ſacerdotes. Quæ tibi ex ædibus regis innotuerint, tu illis poteris indicare, 36. et per horum filios, Ahimaazum Sadoki et Jonathanem Ebjataris, poteſtis me certiorem facere de iis quæ audiiſtis. 37. Sic Chuſchæus amicus Davidis perrexit ad urbem Hieroſolymam, quo etiam Abſalomus venit.

CAPUT

ſit, quod minus, varium eſſe ſolet, fateor nec mihi valde probabile videri, Davidem prius certiorem factum eſſe de Ahitophelis perfidia, quam alios; neque eum tam parum virtuti et conſtantiæ ſuorum fidere potuiſſe, ut ſibi verendum fuiſſet, ne ſe desererent, aut animos prorſus deſponderent, ſi audirent, Ahitophelem participem eſſe conjurationis.

CAPUT XVI

Siba calumniatur Mephibosetum apud Davidem, qui nimis credulus hujus fundos illi donat 1 — 4. Simei conviciis proscindit Davidem, sed hic patienter perfert ejus convicia, et vindictam prohibet, 5 — 13. Chusibaeus persuadet Absalomo fidem suam, 14 — 19. Absalomus ex consilio Achitophebi concumbit cum patris sui pellicibus. 20 — 23.

1. Postquam David paullulum progressus erat de vertice montis, obviam ei venit Siba, domesticus Mephiboseti, qui duos agebat asinos clitellatos onustos ducentis panibus, centum uvis passis, totidemque palathis et utre vini. 2. Quorsum ista? inquit rex. Respondit Siba: asini inserviant familiæ regis ad vehendum, panes et palathæ militibus, et vinum ad bibendum delassatis in deserto. 3. Tum rex: ubi vero est filius domini tui? Mansit Hierosolymæ, inquiebat Siba, sperat enim fore, ut Israelitæ regnum paternum ei jam conferant. 4. Dono tibi, ajebat rex, omnia quæ Mephibosetus habet. Respondit Siba: gratias ago humillimas, meque tuo, mi domine rex, favori commendo. — 5. Cum deinde David prope Bachurim venisset, prodibat illinc homo quidam ex gentilitate familiæ Sauli ortus, nomine Simei, filius Geræ. Is conviciabatur, 6. lapidibusque petebat Davidem ejusque milites, qui, ut et heroes, eum a dextra et sinistra comitabantur. 7. Sic vero dice-

dicebat convicians: Egredere, egredere, vir ſanguinarie, homo peſſime! 8. Jova jam pœnas a te repetit propter cædes commiſſas in familia Sauli, cujus tu regnum occupaſti. Dedit Jova regnum Abſalomo filio tuo. Jam tua te ſcelera premunt, nam homo es ſanguinolentus. 9. Tunc Abiſæus, Serujæ filius, regi dixit: Cur vero iſte, cane mortuo vilior, domino meo regi convicietur? permitte ut abeam, et caput ei amputem. 10. At rex reſpondit: quid res meæ ad vos? filii Serujæ. Maledicat, Jova eum juſſit mihi maledicere, quis eum propterea in jus vocet? 11. Ipſe meus filius ex me natus (ſic pergebat David ad Abiſæum et ad ſtipatores ſuos omnes) vitæ meæ inſidiatur, quanto magis Benjaminita. Sinite eum maledicere, Jova hoc eum juſſit. 12. Fortaſſe Jova meæ calamitatis rationem habebit, mihique rependet bonum pro maledictis hujus diei. 13. Sic pergebat David in via cum ſuis. Simei autem in latere montis juxta eum incedebat maledicens, lapides in eum projiciens, et pulverem ſpargens. 14. Tandem rex et omnes qui cum eo erant pervenerunt Ajephimum *a*) ibique conquieverunt. — 15. Abſalo-

a) עֲיֵפִים Interpretes antiqui omnes *feſſi*, ex ſignificatione, quam עָיֵף alias habet. Sed quoniam שָׁם ſequitur, videtur eſſe nomen proprium loci.

salomus autem, comitante eum universo populo Israelitico et Ahitophele, Hierosolymam introivit. 16. Cum eum Chuschæus amicus Davidis adiret et regem salutaret, 17. dixit ei Absalomus, num talem gratiam rependeret amico suo? cur hunc non esset comitatus? 18. Respondit Chuschæus: Minime vero, sed quem Jova, hic populus omnesque Israelitæ eligunt, hujus ero, et cum hoc manebo. 19. Deinde cui serviam? nonne ejus filio? quemadmodum patri tuo, ita tibi quoque deditus ero. — 20. Tum Absalomus ab Ahitophele postulavit, ut consilium daret, quid faciendum esset. 21. Ahitophel ei suasit, ut pellices patris sui, quas ad domum custodiendam reliquisset, iniret. Si omnes Israelitæ audissent, spem non esse, ut cum patre in gratiam redeat, qui jam essent ei addicti, eo magis iri confirmatum. 22. Igitur fixo in tecto tabernaculo Absalomus cum pellicibus patris sui congressus est in conspectu omnium Israelitarum. 23. Consilium Ahitophelis illis temporibus instar oraculi divini æstimabatur. Tanti, quidquid ille suaserat, faciebant cum David tum Absalomus.

CAPUT

CAPUT XVII

Callidum Abitophelis confilium ab Abfalomo improbatur, et Chufchæi confilium præfertur, 1—14. Chufchæus Davidem certiorem facit de periculo, qui propterea Jordanum trajicit. 15—22. Abitophel vitam fufpendio finit. David cum fuis liberalitate fidelium quorundam fubditorum fuftentatur.

23—29.

1. Tum Ahitophel Abfalomo dixit: ego delectis duodecim hominum millibus hac ipfa nocte Davidem perfequar. 2. Aggrediar eum adhuc fatigatum *ex itinere* et imprudentem, atque terrore ei injecto fugient omnes, quos fecum habet, et fic unus rex occidetur. 3. Tunc reducam ad te univerfum populum. Idem erit ac fi omnes reverterentur illo quem tu quæris *interfecto*. Populus autem omnis erit falvus. *a*) 4. Pla-

a) Verti textum receptum eumque obfcurum, ut potui. *οἱ ό* aliam ejus lectionem exhibent, quam profecto non ex ingenio fuo dederint, fed in fuo Codice legerint: *καὶ ἐπιστρέψω πάντα τὸν λαὸν πρὸς σὲ ὃν τρόπον ἐπιστρέψει ἡ νύμφη πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς, πλὴν ψυχὴν ἀνδρὸς ἑνὸς σὺ ζητεῖς, καὶ παντὶ τῷ λαῷ ἔσται εἰρήνη.* Quis non videt eos illa verba, in quibus maxime laboratur כְּשׁוּב הַכֹּל הָאִישׁ legiffe: כְּשׁוּב כַּלָּה הָאִישׁ אִישׁ אֶחָד אֲשֶׁר אַתָּה מְבַקֵּשׁ וְנַפְשׁוֹ Vulgatus etiam אחד legiffe videtur, quod bis repetit: *quomodo unus homo reverti folet: unum enim virum tu quæris et omnis popu-*

4. Placuit hæc ſententia Abſalomo et omnibus Iſraelitarum primoribus. 5. Attamen ille juſſit Chuſchæum Architam vocari, ut hujus quoque ſententia audiretur. 6. Venit Chuſchæus, et Abſalomus ei dixit: Hæc eſt ſententia Ahitophelis. Num putas eam ſequendam eſſe, an non? quid tibi videtur? 7. Tum ille huic reſpondit: Hac quidem vice non bonum videtur Ahitophelis conſilium, quod dedit. 8. Noſti patrem tuum ejusque milites eſſe fortiſſimos et feroces ad inſtar urſæ pullis ſuis orbatæ. Præterea pater tuus, homo belli peritus, non pernoctabit inter reliquos milites. 9. Haud dubie ille jam in fovea, aut alio quodam loco latet. Quodſi tunc nonnulli de populo *b*) principio ceciderint, et innotuerit tuos cladem accepiſſe, 10. tunc vel fortiſſimus, inſtar leonis animoſus, metu exanimabitur. Norunt enim omnes Iſraelitæ, patrem tuum et qui cum eo ſunt viros eſſe fortiſſimos. 11. Ego quidem ſic cenſeo: Con-

populus erit in pace. Sed Syrus habet textum vulgarem, quem obſcure ſic vertit: *populum univerſum ad te reducam*, אַיךְ דְהפֵךְ כְלְנָשׁ דְצָבֵית *acſi rediret quisquis quem velles, et totus populus erit ſalvus.* Neque tamen audeo lectionem vulgarem ex uno τῶν ὁ teſtimonio emendare.

b) Pro בָּהֶם malim legere בָּעָם quod etiam ſequitur. Sed nullum eſt hujus lectionis indicium in verſionibus.

Congregentur ad te omnes Iſraelitæ a Dane usque ad Berſebam, c) tanta multitudine, quæ arenæ maris æquet, et tu ipſe dux belli ſis. 12. Tunc eum aggrediemur ubicunque locorum inveniatur, et invademus eum ſicuti ros in terram cadit, neque de ipſo, aut de ejus militibus ullum ſuperſtitem eſſe ſinemus. 13. Quodſi in oppidum aliquod ſeſe receperit, omnes Iſraelitæ funes injicient *muro* iſtius oppidi, et trahemus eum in foſſam, ita ut ne lapillus quidem ſuperſit. — 14. Abſalomus et Iſraelitarum principes judicarunt, Chuſchæi Architæ conſilium præferendum eſſe ei quod Ahitophel dediſſet, Jova ſic rem dirigente, ut irritum redderet bonum Ahitophelis conſilium et in Abſalomum malum *promeritum* adduceret. 15. Quo facto Chuſchæus Sadokum et Ebjatarem ſacerdotes certiores fecit de eo, quod Ahitophel Abſalomo et primoribus Iſraelitis, et quod ipſe conſuluiſſet. 16. Mitterent igitur ſtatim ad Davidem, eumque monerent, ne noctem in campis deſerti tranſigeret, ſed ſine mora *Jordanum* trajiceret; ne rex cum militibus ſuis opprimeretur. 17. Jonathan vero et Achimaaz ſtabant ad fontem Rogel, quoniam non audebant in urbem palam ingredi. Ad hos ancilla nunciatum ivit, atque hi diſceſſerunt, ut Davidi *mandata* indicarent. 18. Sed viderat eos miles, qui hoc

c) cf. Cap. 3, 10.

hoc Absalomo indicavit. Illi vero properarunt et venerunt domum viri cujusdam Bachurimensis, cujus in atrio puteus erat, in quem descenderunt. 19. Mulier autem stragulum super eo expandit, in quo grana contusa effudit. Sic res celata est. 20. Tum milites Absalomi venerunt domum illius mulieris, et interrogarunt, ubinam esset Achimaaz et Jonathan? Illa vero respondit, eos rivulum illum transiisse. Sic *milites* eos quæsiverunt, et cum non invenissent, Hierosolymam reverterunt. 21. Postquam discesserant, illi e puteo ascenderunt, atque Davidi regi nunciarunt, statim flumen esse transeundum propter Ahitophelis consilium, quod contra eos dedisset. 22. David cum toto suo exercitu Jordanum trajecit, ita ut sub diluculum nemo restaret. 23. Ahitophel cum videret suo consilio non esse obtemperatum, strato asino domum suam in urbe patria petiit, et rebus suis dispositis se ipsum strangulavit. Sic e vita discessit. Sepultus est in sepulcro patris sui. 24. David Mahanaimum venit. Absalomus cum omnibus Israelitis Jordanum trajecit, 25. Amasam in locum Joabi exercitui præfecit. Is Amasa fuit filius Jitræ Israelitæ, qui cum Abigala, Nachaschi filia, sorore Serujæ, quæ mater fuit Joabi, rem habuerat. 26. Israelitæ et Absalomus castra posuerunt in regione Gileaditica. 27. Postquam David Mahanaimum per-

 vene-

venerat, Schobi, Nachaschi filius, ex Rabba Ammonitarum, Machir Ammielis filius, ex Lodebare, et Barsillæus Gileadita, ex Rogelimo, 28. attulerunt ad Davidem et milites ejus stragula, pelves, vasa fictilia. Præterea triticum, hordeum, farinam, frumentum tostum, fabas, lentes recentes et tostas, 29. mel, lac, oves et caseos *d*) in commeatum; verebantur enim, ne homines esurirent, sitirent, aut nimis fatigarentur in deserto.

CAPUT

d) שְׁפוֹת בָּקָר ἅπαξ λεγ. quidem, sed satis probabiliter a *Bocharto* (Hieroz. P. I. Lib. II. Cap. 32. p. 316.) per *caseos bubulos* explicatur a שָׁפָה *percolare*, coll. Job. 10, 10. At *Michaelis* longe aliter. Is putat significari *boum stimulos*, Ochsenstacheln; qui dati fuissent militibus Davidis, ut eis pro armis uterentur. Provocat ad Jud. 3, 31. Sed ibi sunt מַלְמַד הַבָּקָר, non שְׁפוֹת. Deinde nominantur inter alia quæ allata dicuntur Davidi ejusque militibus לֶאֱכוֹל *ad comedendum.* Quis in hoc contextu de boum stimulis cogitet? et tandem quam parum probabile est, Davidis milites armis fuisse destitutos?

CAPUT XVIII

Prœlium committitur inter Davidis et Absalomi exercitum, in quo hic cæditur 1 — 8. Absalomus in fuga terebintho implicatus capite suspensus a Joabo transfoditur 9 — 15. De quo eventu nuncius mittitur ad Davidem, qui de morte filii sui vehementer dolet. 19 — 33.

1. Tum David exercitum recensuit, atque chiliarchis et centurionibus constitutis, 2. eum emisit. Tertiæ parti Joabum præfecit, tertiæ Abisæum, Serujæ filium, Joabi fratrem, tertiæ Ittæum Gatensem, atque declaravit, se ipsum cum eis esse egressurum. 3. At milites noluerunt hoc ei concedere. Si quoque, inquiebant, fugeremus, aut si dimidia pars nostrûm periret, *hostes* hoc non magni æstimarent. Tu a) enim decem millibus nostrûm æquas. Igitur melius est, ut ex oppido nobis feras auxilium. 4. Tum rex se facturum esse quod vellent dixit, atque in porta substitit, cum exercitus egrederetur in centurias et chiliadas distributus. 5. Præcepit autem Joabo, Abisæo et Ittæo, ut parcerent Absalomo juveni, id quod omnes audierunt, cum rex ducibus hæc de Absalomo mandata daret. 6. Egressus igitur est exercitus adversus Israelitas, et prælium

 est

a) Pro עַתָּה sine dubio legendum est אַתָּה. Sic quoque legerunt οἱ ό, Vulg. Symmachus et *Kennicotti* Cod. 187.

eſt commiſſum in ſilva Ephraimitica. 7. In quo illi cæſi ſunt a Davidis militibus, magnamque cladem tunc acceperunt viginti millibus occiſis. 8. Pugna fuit diſperſa per omnes illorum locorum partes, et plures in ſilva *b*) perierunt quam a gladio. 9. Abſalomus occurrit militibus Davidis. Mulus, quo vehebatur, ſubiit ramos intricatos et perplexos magnæ terebinthi, quibus capite ita eſt implicatus, ut inter cœlum et terram ſuſpenſus teneretur. Nam mulus, quo vehebatur, ſe proripuerat. 10. Quod cum vidiſſet quidam, hoc Joabo nunciavit, 11. qui ei reſpondit: Si hoc ita eſt, cur tu eum non trucidaſti? tunc meum fuiſſet, te decem ſiclis argenteis et balteo donare. 12. Ille vero Joabo dixit: Etiamſi ego jam appenſos numerare poſſem in manu mea mille ſiclos, nollem manum inferre filio regis. Ipſi enim audivimus, quam ſerio tibi, Abiſæo et Ittæo rex præcepit, ut Abſalomo juveni parceretis. *c*) 13. Aut ſi ego

b) *Harmarus* in Obſervatt. Orient. P. II. p. 243. putat ſilvam hanc multa habuiſſe loca paludoſa, in quæ fugitivi inciderint, et ſic miſere perierint. Quæ conjectura ex eo probabilis ſit, quoniam ſilva Ephraimitica non ita longe a Jordano erat remota. cf. Jud. 12, 5.

c) Pro שִׁמְרוּ מִי verſiones antiquæ omnes et quatuor *Kennicotti* Codd. habent לִי.

ego in eum *d*) facinus commisissem, quidquid factum esset non potuisset regem celari, imo tu ipse me accusasses. 14. Non possum hic, inquit Joabus, apud te morari. Prehendit tria spicula, atque ea pectori Absalomi, adhuc in terebintho viventis, infixit. 15. Simul aderant decem milites, Joabi armigeri, qui eum conciderunt. 16. Tunc Joabus tuba signum dedit, atque milites a persecutione Israelitarum revocavit, nam parcebat populo. 17. Absalomum autem abjecerunt in foveam quandam magnam istius silvæ, ingenti lapidum acervo super eo congesto. Israelitæ vero omnes domum confugerunt. — 18. Absalomus dum adhuc viveret, statuam sibi erexerat in valle regia, ut nominis sui monumentum extaret, quod filium non habebat. *e*) Quæ statua, Absalomi monumentum ab eo vocata, ad hunc usque diem superest. — 19. Tunc Achimaaz, Sadoki filius, *a Joabo* petiit, ut sibi liceret currere ad annunciandum

 regi,

d) In Codd. hebr. est varia lectio a Masorethis observata. Lectio marginalis est בְנַפְשִׁי quam Vulgatus expressit: *si fecissem contra animam meam audacter.* Sic quoque Chaldæus et Syrus et 18 Codd. *Kennicotti.* Sed lectio textualis est בְנַפְשׁוֹ quam legerunt *οἱ ό: ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ.* Quæ et mihi præferenda videtur.

e) Tres igitur filii, quos habuerat, Cap. 14, 27. mature erant mortui.

regi, Jovam eum ab hostibus ejus liberasse. 20. Respondit ei Joabus: Non lætus nuncius hodie eris, alio tempore poteris nunciare. Jam quidem nihil aliud quam mortem filii regis annunciabis. 21. Cuschæum autem jussit Joabus, ire nunciatum regi, quod viderit. Ille gratias egit Joabo, et cucurrit. 22. Sed iterum Achimaaz, Sadoki filius, Joabo dixit: quidquid sit, sine modo me quoque post Cuschæum currere. Cur vero, respondit hic, currere cupis, mi fili? nullum præmium allati nuncii accipies. 23. Ast illè: hoc non obstante curram. Curre igitur, inquit Joabus. Igitur Achimaaz cucurrit per planitiem, et Cuschæum prævertit. 24. David autem sedebat inter duas portas. Tum ascendit speculator tectum portæ ad murum, et conspicatus est hominem solum currentem. 25. Quod cum regi indicasset, hic judicavit bonum nuncium afferre, quod solus esset. Illo vero magis magisque appropinquante, 26. animadvertit speculator alterum hominem accurrentem. Clamavit igitur versus portam: ego video *alium* virum solum accurrentem. Hic quoque lætus nuncius est, inquit rex. 27. Tunc speculator: videor mihi ex cursu prioris agnoscere Achimaasum, Sadoki filium. Vir bonus hic est, ait rex, lætum nuncium afferet. 28. *Jam venit* Achimaaz, regique acclamavit: victoria! Simul regem pronò ad terram vultu

vultu veneratur. Laudetur Jova Deus tuus, inquit, quod tibi tradidit eos, qui contra te rebellare ausi sunt. 29. Salvusne est, inquit rex, juvenis Absalomus? Respondit Achimaaz: vidi ego magnum tumultum, cum mitteret Joabus servum regis et me, *f*) sed nescio quid esset. 30. Tunc rex ait: recede paullulum, et illic subsiste. Quod cum fecisset, 31. venit Cuschæus, et, lætum nuncium tibi affero, inquit, mi domine rex. Vindicavit te hodie Jova ab inimicis tuis. 32. Num salvus est, quærit rex, juvenis Absalomus? Idem eveniat, respondit Cuschæus, quod isti juveni, hostibus domini mei regis omnibus, qui malum tuum intendunt. 33. Hic rex commotus ascendit conclave superius portæ plorans. Sic vero dice-

f) Litera Vau prorsus redundat, si verba, quæ præcedunt, recte vertuntur: *cum mitteret servus regis Joabus* ואת עבדך *servum tuum*, sub quo Achimaaz se ipsum intelligit. Sic Vulgatus vertit, et *Kennicottus* quinque Codd. citavit, in quibus Vau abest. — Possunt quoque priora verba sic verti, non obstante את ante עבד quod non raro etiam nominativo præponitur. Attamen illud Vau exprimunt *οἱ ό*, Chaldæus, Syrus, (qui tamen in reliquis multum discedit a textu) et qui eum sequitur, Arabs. Atque ego quoque malim defendere lectionem receptam, quoniam durior mihi videtur illa explicatio in hoc verborum ordine. Servum regis vocat Achimaaz Cuschæum, quem Joabus miserat, et quem jam videbat venire.

dicebat, cum abiret: mi fili Abſalome! mi fili, mi fili Abſalome! utinam ego pro te mori poſſem, Abſalome, mi fili! mi fili!

CAPUT XIX

Joabus reprehendit Davidem propter nimium luctum de Abſalomo, eique perſuadet ut ſe populo oſtendat 1 — 8. Tribus Juda anteverit reliquas tribus in rege revocando 9 — 14. Qua occaſione Simei a Davide veniam impetrat 15 — 23. Mephiboſet ſe regi excuſat propter calumnias Sibæ 24 — 30. Barſillæus a Davide in aulam invitatus commendat ei filium 31 — 40. Reliquæ tribus altercantur cum tribu Juda, quod hæc ſola regem revocarit 41 — 43.

1. Poſtquam Joabo indicatum eſt regem plorare et lugere Abſalomum, (2. quo facto converſa eſt hujus diei lætitia populo in luctum, cum audirent regem de filio ſuo dolere. 3. milites furtim urbem ingreſſi ſunt, uti ſolent, cum eos pudet fugæ e prœlio. 4. rex vero vultu obvelato magna voce clamabat: mi fili Abſalome! Abſalome mi fili! mi fili!) 5. adiit regem atque hunc in modum cum eo eſt locutus: Pudorem injicis hodie omnibus tibi deditiſſimis, qui vitam tuam, liberorum tuorum, mulierum et pellicum tuarum ſervarunt. 6. Amas inimicos tuos et odiſti qui te amant. Satis enim hodie oſtendis, te nullius facere duces tuos et milites. Bene novi, ſi modo Abſalomus ſalvus eſſet et nos omnes periiſſemus, hoc tibi gra-

gratum fore. 7. Sed age prodi, et loquere humane cum militibus. Nisi hoc feceris, juro tibi per Jovam, neminem hac nocte apud te esse mansurum. Quod malum gravius tibi erit, quam ullum aliud, quod inde a juventute tua tibi evenerit. 8. Tum rex venit et in porta consedit. Quod cum populo esset indicatum, omnes apud eum convenerunt. Postquam Israelitæ domum confugerant, 9. in omnibus tribubus sibi mutuo exprobrabant, regem, qui se ab hostibus suis defenderit, per quem a Philistæis essent liberati, fugere debuisse e terra propter Absalomum. 10. hunc, quem regem sibi unxissent, periisse in prœlio; quid jam regem revocare cunctarentur? 11. Ipse quoque David misit ad Sadokum et Ebjatarem sacerdotes, eisque mandavit, ut senioribus tribus Judæ demonstrarent, non decere eos esse postremos in rege et familia ejus revocando. Israelitarum *hac de re* consilia eis jam innotuisse; 12. eos esse regis consanguineos et necessarios, cur igitur mallent esse postremi in rege reducendo? 13. Amasæ autem suo nomine dicerent: Tu necessitudinis vinculo mihi junctus es, jurejurando tibi promitto, me velle quamdiu vixero te in locum Joabi ducem exercitus constituere. 14. *Sic effectum est*, ut omnes Judæi regi conciliati unanimi consensu *legatos* ad eum mitterent, et rogarent, velit ipse cum suis omnibus redire. 15. Rediit igitur rex, et cum ad Jordanum

danum veniſſet, Judæi usque ad Gilgalam ei obviam venerunt, ut eum Jordanum traducerent. 16. Cum his Simei Geræ filius Benjaminita e Bachurimo in occurſum regis properavit, 17. una cum mille Benjaminitis. Nec non Siba domeſticus ille familiæ Sauli cum quindecim ſuis filiis et viginti ſervis, qui pararunt neceſſaria in adventum regis. 18. Alii transierunt ut regis familiam traducerent, et quæ huic opus eſſent, curarent. Cum rex Jordanum transiret, Simei filius Geræ coram rege procidit, 19. et ſic allocutus eſt: Noli mihi, domine, culpam imputare, neque recordari ejus quod in te deliqui tunc cum Hieroſolyma migrabas, aut de eo adhuc animo commoveri. 20. Agnoſco culpam meam. Sed jam omnium Joſephitarum primus ego adſum, ut tibi, domine rex, occurram. 21. Hic Abiſæus Serujæ filius dixit: Et Simei non pœnam lueret, qui uncto Jovæ maledixerit? 22. At David reſpondit: Quid mea ad vos, Serujæ filii! cur vos mihi adverſamini? num hodierno die quisquam Iſraelitarum moriatur? quaſi vero neſciam me hodie Iſraelitarum regem fieri. 23. Simul Simeo jurejurando promiſit, eum non moriturum eſſe. 24. Tum quoque Mephiboſetus Sauli nepos regi obviam venit. *a*) (Is poſt regis diſceſſum usque

a) יֵרֵד *deſcendit in occurſum regis.* Quod de itinere ad Jo-

usque ad felicem ejus reditum neque pedes, neque barbam curaverat, neque vestes abluerat.) 25. Cui Hierosolyma obviam venienti rex dixit: cur me non comitatus es, Mephibosete? 26. Servus meus me decepit, inquit ille, mi domine rex, volebam enim asinum

Jordanum omnes interpretes ex usu hujus verbi explicant. Quæ vero cum ita sint, in sequenti versu non legi potest: *cum veniret* ירושלם *Hierosolymam regi obviam*, sed, *cum veniret* מירושלם *ex Hierosolyma*. Nam Hierosolymæ antea perpetuo Mephibosethus vixerat, Cap. 9, 13. coll. 16, 3. ergo non opus erat, ut se eo conferret ad regem salutandum. Neque in toto hoc capite sermo est de introitu Davidis Hierosolymæ, de quo in sequenti capite exponitur; sed de eo quod factum sit ad Jordanum, qui fuerint illi, qui eo venerint ad regi felicem reditum gratulandum, atque in his etiam erat Mephibosetus. Fateor nullum interpretum antiquiorum legisse מירושלם Sed sic necessitate coactus refero hunc errorem ad eos qui in his libris sunt perantiqui, et cujus generis jam alios nonnullos habuimus. — *Michaelis* quidem alia ratione hanc difficultatem removere tentavit, dum ירד verbum activum per *velle* explicat: *voluisse Mephibosethum obviam ire regi*, sed eum tam diu esse cunctatum, ut regem tandem Hierosolymæ conveniret. — Cui explicationi contextus non favet, qui, uti supra jam observavimus, ea tantum narrat, quæ ad Jordanum evenerint antequam David Hierosolymam rediret.

num mihi ſternere, atque eo vectus te comitari, quoniam claudus ſum. 27. Sed ſervus meus me apud te calumniatus eſt. At dominus meus rex *ſapiens eſt*, ſicuti angelus Dei, fac quod tibi rectum videatur. 28. Nam tota mea familia paterna nihil niſi mortem commeruerat, et tu tamen me inter convictores tuos eſſe juſſiſti. Quod jus igitur mihi eſt? aut quid amplius a te poſſum flagitare? *b*) 29. Reſpondit ei rex: Cur te defendis? Volo ut tu et Siba prædia inter vos dividatis. 30. Immo omnia auferat, inquit Mephiboſethus, poſtquam dominus meus rex ſalvus domum rediit. — 31. Barſillæus quoque Gileadita Rogelimo venerat et Jordanum cum rege tranſiit, ut eum ulterius deduceret. (32. Erat vero ille Barſillæus ætate jam valde provectus, annum agebat octogeſimum. Aluerat regem, cum Mahanaimi commoraretur, *c*) homo enim erat admodum dives.) 33. Huic Barſillæo rex dixit: Veni mecum, alam te apud me Hieroſolymæ. 34. At ille regi reſpondit: Quot dies vitæ mihi adhuc reſtant, ut cum rege Hieroſolymam proficiſcar? 35. An-

b) ſc. reſtitutionem bonorum.

c) Lectio recepta eſt בְּשִׁיבָתוֹ forma nominis prorſus anomalica. Sed 26. Codd. a *Kennicotto* collati, litteram Jod omittunt, et tunc legendum ex Infinitivo Conjug. Kal. בְּשִׁבְתּוֹ Sic quoque verſiones antiquæ omnes.

35. Annum jam ago octogesimum. Num bonum a malo potero discernere? num cibi aut potus gustum habere? num cantorum et cantricum vocibus delectari? Cur ego, mi domine rex, tibi oneri sim? 36. Permitte, ut, cum te paullulum trans Jordanum ero profectus, (cur enim me rex tanto beneficio afficeret?) 37. redeam et in urbe patria ad sepulcrum parentum meorum moriar. Sed hic adest Cimhamus tibi deditissimus, permitte ut hic tecum eat. Hunc tuæ gratiæ commendo. 38. Ibit mecum, respondit rex, Cimhamus, atque sic me erga eum geram, uti vota tua volunt, et si qua alia in re tibi commodare possim, lubenter id faciam. 39. Tandem omnes Jordanum trajecerunt. Rex vero postquam transierat, Barsillæum osculatus est, qui ei bene precatus est et domum rediit. 40. Quo facto rex Gilgalem profectus est comitante eum Cimhamo. Omnes de tribu Juda, nec non dimidia pars Israelitarum regem deduxerunt. 41. Hic vero Israelitæ apud regem conquesti sunt, quod populares sui, illi nempe de tribu Juda, eum cum ejus familia et domesticis omnibus furtim Jordanum traduxissent. *d*) 42. Quibus Judæi responderunt: regem

d) Aliud hoc est exemplum æmulationis et de principatu concertationis inter tribus Israeliticas, de qua cf. quæ dicta sunt ad Jud. 8, 1. et 12, 1. — Hebr. *te furati sunt et traduxerunt*, h. e. reliquis tribubus non consultis.

gem fibi effe cognatum. Cur hac de re irafcerentur? Se quidem non comediffe cum rege, neque dona ab eo accepiffe. *e*) 43. Ad hæc Ifraelitæ regefferunt: Decem partibus fe illis præftare *f*) in rege *conftituendo* atque in Davide quoque. Cur igitur ipfos adeo contemfiffent, ut fua fententia de rege revocando non ante effet expetita? — Aft Judæi durius locuti funt quam Ifraelitæ.

CAPUT XX

Scheba auctor eft feceffionis decem tribuum a tribu Juda 1 — 2. David Amafæ mandata dat de exercitu cogendo et Seba perfequendo. Is dum diutius moratur, Abifchæus a rege mittitur. Joabus Amafæ occurrit eumque dolofe occidit 4 — 12. Perfequitur Schebam, qui Abelæ conclufus interficitur 13 — 22. Miniftri Davidis 23 — 26.

1. Erat ibi forte homo quidam perditus, nomine Scheba filius Bichri Benjaminita. Is tuba fignum dedit et proclamavit: nihil ad fe Davidem pertinere, *a*) nullas effe fuas partes in filio Ifæi, redirent ergo Ifraelitæ ad tentoria fua. 2. Atque fic omnes Ifraelitæ a Davide difcefferunt, et Schebam filium Bichri funt fecuti.

e) Quod in tribum Benjamin dictum videtur, cui Saulus ut contribulibus fuis præ reliquis faverat. cf. 1 Sam. 22, 7.

f) quod nempe decem immo undecim tribus erant.

a) fc. quoniam Judæi eos neglexiffent.

ſecuti. Tantum Judæi manſerunt apud regem ſuum, eumque a Jordano usque ad Hieroſolymam *deduxerunt*. 3. Ibi cum palatium ſuum eſſet ingreſſus, decem iſtas pellices, quas in eo reliquerat, ſeparatim ſervandas tradidit alimento eis conſtituto. Rem vero cum eis non amplius habuit, ſed vixerunt concluſæ usque ad mortem ſuam ut viduæ. — 4. Deinde juſſit Amaſam convocare omnes Judæos intra triduum et una adeſſe. 5. Diſceſſit Amaſa ad Judæos congregandos, ſed cum ultra tempus definitum moraretur, 6. David Abiſchæo dixit: verendum eſſe, ne Scheba filius Bichri ſibi magis noceret, quam Abſalomus. Igitur aſſumtis militibus domini ſui, *b*) eum perſequeretur, ne forte oppida munita occuparet et ſic evaderet. 7. Secuti ſunt Abiſchæum milites Joabi, ſatellites et omnes heroes ad perſequendum Schebam filium Bichri. 8. Poſtquam ad ſaxum illud magnum, quod Gibeone eſt, venerant, occurrit eis Amaſus. Joabus ſuper ſago conſtricto balteum habebat, e quo gladius lateri applicatus in vagina pendebat; quem fecit ut *e vagina* excideret, *c*) 9. et cum ad Amaſum accederet, ei

b) h. e. *Joabi*, quod ex ſequenti verſu apparet.

c) Pro יֵצֵא aliis punctis ſubjectis lego יַצִּא ſ. יְצָא in Conjugatione Hiphil. Sic *Michaelis* in P. XIII. Biblioth. Orient. p. 236.

ei dixit: quomodo vales, mi frater, manu dextra barbam ejus prehendens, quasi eum osculari vellet. 10. Sic Amasam, qui non observabat gladium quem Joabus altera manu tenebat, transfodit in abdomine, ut ilia in terram effunderet et ictu non iterato moreretur. Quo facto ille cum Abischæo Schebam filium Bichri ulterius est persecutus. 11. Adstabat autem apud Amasam, qui in via jacebat in sanguine volutatus, unus ex militibus Joabi. Is hortabatur *prætereuntes*, ut, qui Joabo faverent et a partibus Davidis essent, illum sequerentur. 12. Sed cum animadverteret omnes restare apud Amasam, removit eum e via in agrum et pallio obtexit. 13. Eo remoto omnes Joabum secuti sunt ad persequendum Schebam filium Bichri. 14. Is jam transierat omnes Israelitarum tribus, Abelam, Betmaacham et omnem *tractum* Berim, sed subinde plures eum insequebantur. 15. Tandem eum Abelæ Betmaachæ conclusum obsederunt. Jam aggerem contra oppidum construxerant et ad murum promoverant, militesque Joabi omnia destruebant, ut murum dejicerent, 16. cum mulier quædam prudens ex oppido clamaret: audite, audite, dicite Joabo ut huc accedat. Habeo quod ei dicam. 17. Tum ille accessit et mulier eum interrogavit, num esset Joabus. Quod cum affirmasset, illa petiit, velit audire quæ dictura sit. Quod ille promisit. 18. Primo debuisset, inquiebat,

bat, inquiri in Abelam, et deinde quid faciendum ſit decerni. *d*) 19. Ego ſum una ex oppidis Iſraeliticis pacificis et fidelibus, tu vero perdere cupis urbem metropolin Iſraelitarum. Cur deſtruis terram Jovæ ſacram? 20. Reſpondit Joabus: Abſit, abſit hoc a me, ut perdam aut deſtruam. 21. Non hoc eſt conſilium. Sed homo quidam de montibus Ephraimiticis Scheba filius Bichri rebellavit contra regem Davidem. Hunc tantum tradite, et ab urbe diſcedam. Tum mulier, caput ejus, inquit, ad te de muro projicietur. 22. Deinde prudentia ſua civibus perſuaſit, ut iſti Schebæ Bichri filio caput præcideretur et ad Joabum abjiceretur. Quo facto hic tuba ſignum dedit et omnes ab urbe diſceſſerunt domumque petierunt. Joabus autem Hieroſolymam ad regem revertit. 23. Hic Joabus exercitui Iſraelitarum præerat. Benaja vero

d) Plerique interpretes verba textus ut dictionem proverbialem explicant de Abela, neſcio qua occaſione divulgatam. Sed valde quæſitam eſſe hanc explicationem facile intelligitur. Ego vero utrumque membrum imperſonaliter accipio, et ſenſum in verſione, non ſingula verba indicavi. Reprehendit mulier Joabum, quòd oppidum aggreſſus ſit, antequam cives interrogarit, num velint Schebam defendere? Sed per humanitatem, uti videtur, eum non in ſecunda ſed in tertia alloquitur: Man hætte erſt die Stadt fragen, und dann ſeine Maasregeln nehmen ſollen.

Jojadæ filius, ſatellitibus. 24. Adoram curabat ſervitia præſtanda. Joſchaphat Achiludi filius erat cancellarius, 25. Seraja *e*) ſcriba, Sadokus et Ebjatar ſacerdotes. Ira quoque Jairita erat præfectus *f*) Davidis.

CAPUT

e) In textu legitur שְׁיָא ſ. שְׁוָא ſed in loco parallelo Cap. 8, 17. vocatur שְׂרָיָה et ſic quoque Syrus et Arabs h. l.

f) כֹּהֵן videtur h. l. verti debere per *ſacerdotem*, quoniam וְגַם reſpicit כֹּהֲנִים Sadokum et Ebjatarem modo nominatos, qui haud dubie ſacerdotes proprie ſic dicti fuerunt, nec tamen hic Ira, quoniam non erat e tribu Levitica, potuit eſſe ſacerdos. Difficultatem hanc nobis non explicant verſiones antiquæ, quæ cum lectione textus hebræi conſentiunt, præterquam quod Syrus et Arabs nomen ſcribant עִזָּא ex permutatione literarum ר et ז — Venit mihi in mentem, an non in noſtro loco lecta quoque fuerint ea quæ in loco parallelo Cap. 8, 18. וּבְנֵי דָוִד כֹּהֲנִים הָיוּ *filii Davidis erant præfecti*, quibus addita fuerat hæc de Ira Jairita notitia, quæ propterea aliter connecti non poterat, quam his verbis: *Ira quoque* Jairita (non ſolum filii Davidis) fuit præfectus.

CAPUT XXI

Fames divinitus terræ immissa cessat post supplicium sumtum a posteris Sauli, quorum ossa una cum ossibus Sauli et Jonathanis a Davide in sepulcro paterno sepelienda curantur. 1 — 14. Varia Davidis et heroum suorum certamina cum Philistæis. 15 — 22.

1. Fames fuit tempore Davidis per tres annos continuos. Cum David Jovam consuleret, responsum tulit: propter Saulum et propter domum sanguinariam, eo quod Gibeonitas interfecit. *a*) 2. Rex Gibeonitas ad se evocavit. (Erant autem hi Gibeonitæ non ex Israelitis. Sed ex reliquiis Amoritarum, quibus Israelitæ se jurejurando obstrinxerant. Saulus vero volebat eos, studio in Israelitas et Judæos impulsus, delere.) 3. Hos igitur Gibeonitas David interrogavit: quid eis facere deberet? quomodo placari possent, ut terræ Jovæ sacræ iterum bene precarentur? 4. Responderunt ei Gibeonitæ: se neque argentum neque aurum a Saulo aut familia ejus poscere, neque ullius Israelitæ mortem se velle. Instabat rex: dicerent ergo, quid a se postularent. 5. Tum illi: virum volumus, qui perdere nos et delere voluit, ita enim vexati sumus, ut consistere in terra Israelitarum non possemus. 6. Tradantur nobis septem ex posteris ejus. Hos suspendemus ad placandum Jovam Gibeæ Sauli

 electi

a) Hæc sunt verba oraculi divini.

electi Jovæ. *b*) Promisit rex se daturum esse. 7. Sed pepercit Mephibosetho Jonathanis filio, nepoti Sauli, propter jusjurandum, quod nomine Jovæ adhibito juraverant cum David tum Jonathan Sauli filius. 8. Atque duos filios Rizpæ *c*) filiæ Ajjæ, quos Saulo peperit, Armonum et Mephibosethum, et quinque filios Merabæ *d*) filiæ Sauli ex Adriele Barsillæi filio Mecholatensi

b) Hæc verba בְּחִיר יְהֹוָה merito suspecta sunt, quod parum probabile est Gibeonitas Saulum, cui adeo infesti erant, hoc honoris titulo condecorasse. Omittunt ea Syrus et Arabs. Vulgatus addit: *quondam*, quoniam intelligebat, quam inepta essent. Non displicet conjectura *Hubigantii*, legi posse: בִּדְבַר יְהֹוָה Poterant enim Gibeonitæ certiores esse facti de responso divino quod David acceperat.

c) cf. Cap. 3, 7.

d) In textu quidem legitur *Michal.* Sed permutatio nominum Michal et Merab tam manifesta est, ut non nisi fidiculis adhibitis cum aliis locis possit conciliari. Primo Cap. 6, 23. narratur *Michalam* per omnem vitam suam prolem non habuisse. Deinde non *Michala* sed *Meraba* matrimonio juncta fuit Adrieli, 1 Sam. 18, 19. Michala vero durante exilio Davidis nupta fuerat Palthieli, 1 Sam. 25, 44. 2 Sam. 3, 15. — Duo Codd. *Kennicotti* 250. et 198. habent מירב sed sine dubio tantum ex correctione scribæ, qui errorem observabat. Nam hoc quoque mendum est antiquissimum et in verss. antiquis deprehenditur: habent illud *οἱ ὁ* et Vulgatus.

latenſi natos, 9. Gibeonitis tradidit, qui eos in monte ad Jovam ulciſcendum ſuſpenderunt. Hi ſeptem una perierunt et ſupplicio affecti ſunt primis diebus meſſis, nempe initio meſſis hordeaceæ. 10. Tum ſumſit Rizpa Ajjæ filia pannum hirſutum, quem ſuper petra extendit ab initio meſſis, donec pluvia in cadavera ſuſpenſa decideret; nec paſſa eſt aves rapaces interdiu, aut fera animalia noctu in ea irruere. 11. Davidi nunciatum eſt, quid feciſſet Rizpa filia Ajjæ, concubina Sauli: 12. tunc ille profectus eſt Jabeſchum Gileaditidis atque inde tranſtulit oſſa Sauli et Jonathanis filii ſui, quæ cives Jabeſchenſes e foro *e*) abſtulerant, ubi ea Philiſtæi ſuſpenderant, poſtquam eum in *montibus* Gilboæ interfecerant. 13. Hæc igitur oſſa Sauli et Jonathanis illinc translata addita ſunt oſſibus illorum ſuſpenſorum, 14. et ſepulta cum illis Selæ in ſepulcro Kiſchi, patris Sauli. Quibus omnibus ex voluntate regis curatis, Deus terræ iterum eſt placatus.

tus. Syrus vero habet aliud nomen ܢܕܘܒ *Nodoba*, quod fortaſſe ex ܡܪܒ literis non valde diſſimilibus ortum eſt; nam Saulum filiam nomine Nodobam habuiſſe nullibi legitur. Chaldæus contradictionem ſic conciliare ſtuduit: *quinque filios Merabæ, quos educaverat Michal filia Sauli, quos peperat Adrieli* etc.

e) Bethſanis 1 Sam. 31, 12.

tus. — 15. In bello quodam Philistæorum cum Israelitis David militesque ejus cum hostibus decertarunt, atque ille *e certamine* fuit fatigatus. 16. Tunc Jischbi Nobensis, qui fuit ex posteris Raphæ, (cujus hastæ ferrum trecentos siclos æneos pendebat et novo gladio cinctus erat) sperabat se Davidem esse confecturum. 17. Sed adjuvit eum Abischæus Serujæ filius et Philistæum interfecit. Tunc vero Davidis milites jurarunt, se in posterum non concessuros esse, ut ille ad certamina prodiret, ne lux Israelis extingueretur. 18. Postea in alio bello cum Philistæis pugnatum est ad Gobam. Tunc percussit Sibchæus Chuschensis Saphum e posteris Raphæ. 19. Cum iterum prope Gobam cum Philistæis certaretur, occidit Elchanan Jairi filius Lachmæum fratrem Goliathi *f*), cujus hasta erat instar jugi textorii. 20. In alio bello quod prope Gatham gerebatur, vir extitit immanis staturæ, senos in manibus et pedibus digitos numero quatuor et viginti habens, etiam ex Rapha natus. 21. Hunc Israelitis convitiantem interfecit Jonathan Schimæi Davidis fratris filius. 22. Qui quatuor ex Rapha Gathensi orti a manu Davidis militumque eius perierunt.

CAPUT

f) Sic locus restituendus videtur ex 1 Chron. 20, 5. cf. *Hubigantius.*

CAPUT XXII

Carmen Davidis in memoriam auxilii et defensionis sibi subinde a Deo in hostibus debellandis præstiti. a)

1. David hoc carmen Jovæ cecinit, postquam eum cum ab hostibus omnibus, tum inprimis a Saulo liberaverat, in hunc modum: 2. Jova mea rupes, arx mea et liberator meus. 3. Deus meus petra *b*) est,

 ad

a) Hoc carmen, quod etiam collectioni Psalmorum insertum est, legitur in Psalmo duodevicesimo in locis multis mutatum et a recensione nostri libri diversum. Sed jam dudum a viris doctis, inprimis Psalmorum interpretibus, observatum est, hanc diversitatem, si non omnem, maxima tamen ex parte non scribarum erroribus esse tribuendam, sed haud dubie ab ipso Davide venire, qui diversis temporibus hoc carmen ediderit et in nova recensione hinc inde nonnulla mutarit. Probant hoc abunde ipsæ illæ variationes, aut diversæ lectiones, ex quibus sæpe utraque bonum sensum offert, et judicium, si quod ferri debet, interpreti difficile facit, quænam sit præferenda. Quod non esset, si hæ variationes scribarum erroribus essent tribuendæ, in quibus verum a falso plerumque non adeo difficile est ad dignoscendum. Igitur ab omni crisi temeraria me abstinui, atque duobus locis exceptis verss. 3. et 41. lectionem hujus carminis elegantissimi, quæ in hoc libro exhibetur, expressi.

b) In textu legitur: *Deus petræ meæ*, sed in Ps. 18, 3. levissima punctorum vocalium mutatione, *mi Deus*, *petra mea*, hanc lectionem in versione expressi.

ad quam confugio. Clypeus meus, cornu ſalutiferum, locus editus, meum refugium. Servator meus ab injuria me defendens. 4. Terrore percitus Jovam invocavi et ab hoſtibus ſum defenſus. 5. Jam circumdederant me fluctus mortis, torrentes inferni me jam obruerant. 6. Inferni funes me jam cinxerant, aderant jam laquei mortis. 7. His in anguſtiis Jovam invocavi, ad Deum meum clamavi. Atque ille audivit ex palatio ſuo meam vocem, clamor meus ad ejus aures *pervenit*. 8. Commota eſt terra, et contremuit. Cœli fundamenta titubarunt et disruperunt, nam ira ejus exarſit. 9. Aſcendit fumus in ejus naribus, ignis ex ore ejus abſumit et carbones ardebant ab eo. 10. Inclinavit cœlum et deſcendit, caligo fuit ſub ejus pedibus. 11. Cherubo vectus volavit, apparuit ſuper alis venti. 12. Poſuit tenebras circum ſe *ut* tugurium. Aqua congeſta, nubes condenſatæ. 13. Præ ſplendore, qui circa ipſum erat, exarſerunt carbones. 14. Intonuit Jova e cœlo, ſummus edidit vocem ſuam. 15. Projecit ſagittas easque diſſipavit, fulgura quæ cum vehementia propulit. 16. Apertæ ſunt ſcaturigines maris, retecta terrarum orbis fundamenta ad Jovæ increpationem, ad ſpirantem ventum narium ejus. 17. Extendit manum ex alto et me prehendit, traxit me ex aquis multis. 18. Liberavit me ab hoſte potenti, ab mei oſoribus, qui mihi prævalebant.

19. Im-

19. Impetum in me faciebant tempore calamitoſo, ſed Jova me ſuſtentavit. 20. Eduxit me in locum apertum, libertatem mihi dedit, quod bene mihi volebat. 21. Retribuit mihi Jova pro innocentia mea, pro vitæ meæ integritate mihi rependit. 22. Nam Jovæ legem obſervavi, neque reus ſum apud Deum meum. 23. Præcepta ejus mihi ob oculos verſantur, ejus leges non negligo. 24. Erga eum integer ſum, caveo mihi ab improbitate. 25. Propterea rependit mihi Jova pro innocentia mea, pro puritate mea ipſi perſpecta. 26. Tu te bonis bonum præbes. Cum heroe virtutis agis integre. 27. Erga innocentem uteris innocentia, in durum dure te geris. 28. Homines miſeros defendis, oculi tui ſuperbos deſpiciunt. c) 29. Tu Jova lux mea es, Jova tenebras meas convertit in lucem. 30. Te duce exercitum aggredior, cum Deo meo muro inſilio. 31. Deus cum hominibus juſte agit, ſervat ſuas promiſſiones, clypeus eſt omnibus, qui ei confidunt. 32. Quis eſt Deus præter Jovam? quis eſt petra præter Deum noſtrum? 33. Deus eſt qui me

viri-

c) Tirones moneo, ne offendant in conſtructione nominis numeri dualis עֵינֶיךָ cum verbo ſingularis numeri תַּשְׁפִּיל. Nempe conſtruunt Hebræi verbum ſingularis fœm. gen. cum nomine pluralis numeri utriusque generis, modo illud *rem*, non *perſonam* ſignificet. e. c. Pſ. 37, 31. 119, 98. Jer. 2, 15. Plura exempla notata ſunt ad *Glaſſium* pag. 328.

viribus accingit, qui expeditam reddit viam meam,
34. qui pedes meos similes facit pedibus cervorum,
atque efficit ut loca edita ascendere possim. 35. Do-
cet manus meas bellum, ut brachio meo possim arcum
tendere æneum. 36. Præbes mihi defensionis tuæ cly-
peum, meque affligendo auges. 37. Amplos reddis
gressus meos, nec tali mei titubant. 38. Persequar
hostes meos, eosque assequar, nec nisi eis confectis re-
vertar. 39. Conficiam eos et ita perdam, ut surgere
nequeant, succumbent meis pedibus. 40. Accingis
me virtute ad bellum, meosque mihi adversarios subji-
cis. 41. Hostes meos mihi necandos tradis, inimicos
meos penitus exscindam. 42. Circumspiciunt, sed
non est qui servet, ad Jovam, sed non respondet eis.
43. Comminuo eos ut pulverem terræ, ut lutum pla-
tearum eos contundo et conculco. 44. Defendis me
in bellis civilibus, gentium principem me esse jubes,
ignoti mihi populi serviunt. 45. Peregrini homines
fictam mihi obedientiam præstant. Ad nutum mihi
obtemperant. 46. Gentes alienæ ut folia marcida de-
cidunt, et pavidæ fugiunt e claustris suis. 47. Jova
vivit! laus ei, meæ rupi! extollatur Deus, qui invi-
ctam mihi salutem præstat. 48. Hic est ille Deus, qui
vindictam mihi concedit, gentesque mihi subigit,
49. qui me ab hostibus meis eripit, ab adversariis vin-
dicat, ab homine crudeli liberat. 50. Propterea te
lau-

laudabo, Jova, inter gentes, nominique tuo carmina dicam. 51. qui præclare servat *d*) regem suum, et benignum se præbet uncto suo, Davidi ejusque posteris in æternum.

CAPUT XXIII

Carmen Davidis, in quo spem suam testatur de adimplenda promissione sibi data futuræ perpetuitatis regni sui a) 1 — 7. Heroes Davidis 8 — 39.

1. Hæc

d) Sequor lectionem textualem מַגְדִּיל, non marginalem מִגְדּוֹל *turris* s. *præsidium salutis*. Illam quoque verss. omnes antiquæ exprimunt, et est in Ps. 18.

a) Mirentur fortasse nonnulli, me in vertenda hac pericopa lectionem textus presse secutum esse, et recentissimorum interpretum conjecturas, quibus difficultates removere annisi sunt, ei non substituisse. Sed quanquam non nego structuram verborum per has emendationes tentatas fieri faciliorem, tamen fateor me in hujus generis locis, quæ quidem difficilia sunt, sed tamen explicationem grammaticam admittunt, malle in hac acquiescere, quam ingenio indulgere. In scriptoribus quidem profanis viri artis criticæ peritissimi reprehendunt male sedulam curam corrigendi omnia, quæ duri quid aut insoliti habere videantur. Multo magis ab ea abstinendum putavi in hac pericopa, quæ, si quam habet in verborum constructione duritiem, eam ab ipso auctore fortasse traxerit, qui haud dubie jam ætate provecta hæc scripsit, qua solent homines concisius et abruptius nonnunquam cogitata eloqui.

1. Hæc quoque a Davide, ſed poſterius *b*) dicta ſunt: Dicit David filius Iſæi, dicit vir in loco ſublimi conſtitutus. Unctus *ex voluntate* Dei Jacobitarum. Suavis *propter* cantica Iſraelitis *uſurpata.* 2. Spiritus Jovæ per me eſt locutus, ejus verbum ſuper lingua mea. 3. Promiſit Deus Iſraelitarum, mihi promiſit immutabilis Iſraelitarum Deus: *Erit* dominator in homines *c*), juſtus erit dominator religionem Dei propagans. 4. Ut lux matutina oriente ſole, *ut* tempore matutino non nubilo a ſplendore *ſolis* poſt pluviam herba ex terra *progerminat:* 5. ſic domus mea futura eſt *d*) juvante Deo. Nam promiſſionem æternam

b) Aſſentior interpretibus, qui putant non probabile videri, Davidem hæc in extrema ſenectute, quæ 1 Reg. 1. deſcribitur, ſcripſiſſe. Sed אחרון de re ſequenti cum reſpectu ad antecedentem quoque dicitur, Exod. 4, 8. Igitur reſpicitur ad carmen præcedens, quo hoc fuit poſterius.

c) Hæc verba ſummam continent illius promiſſionis. Quam non de Salomone intelligo, ſed de Meſſia Davidi promiſſo, quamcunque hic de eo cognitionem habuerit. Nam Salomo non מֹשֵׁל באדם dici potuiſſet, quoniam אדם abſolute poſitum totum genus humanum notat, non populum aliquem in ſpecie, qui tamen h. l. eſſet intelligendus, nempe Iſraeliticus, cujus מֹשֵׁל Salomo fuit, non aliorum et multo minus omnium.

d) כִּי pro הֲכִי He interrogandi deficiente, uti ſæpe, v. c. Geneſ.

nam mihi dedit, definitam in omnibus, fervandam. Num igitur falutem meam et omne defiderium non promoveret? 6. Impii vero omnes *e*) erunt ficuti fpinæ amovendæ, quæ manu prehendi non poffunt. 7. Quas, qui exfcindere vult ferro aut hafta inftructus accedit, tandemque *f*) igne comburuntur. — 8. Sequitur catalogus *g*) heroum Davidis: Jafchobam filius Chacmoni *h*) princeps trium agitavit haftam fuam et con-

nef. 42, 33. 1 Sam. 24, 20. 2 Reg. 18, 34. vid. *Noldius* fub כִּי num. 2. Interrogatio vero hæc eo fortius affirmat. Expreffi in verfione fenfum affirmativum, quoniam genio linguæ convenientius videbatur. — Ultimum membrum hujus verfus eodem modo explico הֲכִי כָל־יִשְׁעִי in quo interrogationem retinui.

e) כֻּלָּהֵם pro כֻּלָּם inferto ה parag. ex origine ejus הֵם vid. *Schultens* Inftitt. L. Hebr. p. 448.

f) בַּשֶּׁבֶת vel, *in fede fua*, h. e. in eo loco ubi crefcunt, vel a שָׁבַת *ceffavit*, בַּשֶּׁבֶת *in fine*, h. e. tandem.

g) In hunc catalogum heroum Davidis multos fcribarum errores irrepfiffe ex 1 Chron. 11, 11. 12. 13. emendandos, recte, uti arbitror, ftatuunt viri docti. Quos in iis, quæ manifefte corruptionem produnt, fecutus fum, in aliis levioribus lectionem hujus loci fervavi. cf. *Kennicottus* in Differt. I. p. 64. et 457. verf. lat. et *Repertorium* pro literatura Orient. P. II. p. 257.

h) Sic nomen reftituendum eft ex 1 Chron. 11, 11. ubi pro יֹשֵׁב

confodit octingentos *i*) hostes in una pugna. 9. Post hunc Eleasar filius Dodonis nepos Achochi *k*). Fuit inter tres illos heroas apud Davidem, cum provocarent Philistæos, qui prœlium Israelitis jam contra eos prodeuntibus committere volebant. 10. Tum ille cædebat Philistæos, donec manus ejus delassata ad gladium diriguisset. Magnam eo die Jova victoriam dedit. Populus tantum ad spoliandum sequebatur. 11. Post hunc fuit Schamma filius Agæ Hararita. *Aliquando* Philistæi ad Lechin convenerant. Erat ibi ager lentibus consitus. *l*) Populus fugiebat a Philistæis. 12. Sed ille constitit in medio fundi, eumque contra Philistæos defendit, magnamque Deo juvante victoriam est consecutus. 13. Hi tres principes ex triginta venerunt tempore messis ad Davidem in speluncam Adullamiticam, caterva quædam Philistæorum castra habebat in valle Rephaim. 14. David, qui tunc erat in arce, Philistæorum autem stationes Bethlehemi, 15. opta-

ישב בשבת תחכמני legitur ישבעם בן־חכמני et pro sequentibus הוא עדינו העצנו in quibus explicandis frustra laborarunt interpretes, הוא עורר את־חניתו

i) in loco parallelo leguntur *trecenti.*

k) in loco parallelo vocatur Achochita.

l) In libro Chron. pro עדשים *lentes* legitur שעורים *hordeum.*

15. optavit ut ſibi aliquis aquam afferret ex puteo, qui eſt in porta Bethlehemi. 16. Hic tres illi heroes proruperunt per caſtra Philiſtæorum, hauſerunt aquam ex illo puteo, eamque ad Davidem attulerunt. Verum hic noluit eam bibere, ſed Jovæ libavit, 17. et dixit: abſit a me, Jova, ut hoc faciam! num ſanguinem horum virorum bibam, qui cum vitæ ſuæ periculo *hanc aquam* petierunt? Sic noluit eam bibere. Hoc fecerunt tres illi heroes. 18. Abiſchæus frater Joabi, Serujæ filius, princeps fuit horum trium. Hic haſta ſua trecentos confodit, magnamque inter tres illos famam eſt conſecutus. 19. Non quidem æque ac illi celebris, tamen dux eorum fuit, nec tamen eis omnino par. 20. Benaja filius Jojadæ viri fortis, ob præclare facta nobilis, Cabzeelenſis. Hinc duos viros Moabiticos fortiſſimos interfecit. Idem in puteum deſcendit et leonem occidit tempore nivali. 21. Idem peremit hominem Aegyptium inſignis ſtaturæ. Hic haſtam manu tenuit, ille vero baculo tantum inſtructus cum eo eſt congreſſus, haſtam manibus ejus eripuit eumque ſua ipſius haſta interfecit. 22. Hæc ſunt Benajæ filii Jojadæ facinora. Qui quidem inter tres illos celebris fuit, 23. præſtabat quoque illis triginta, tribus tamen prioribus impar. David eum ſibi adjutorem elegit. 24. Inter illos triginta fuerunt Aſahel frater Joabi, Elchanan Dodonis filius Bethlehemita,

 25. Scham-

25. Schamma et Elika Charotæi, 26. Chelez Phaltita, Ira filius Ikkeſchi Thekoenſis, 27. Abieſer Annototæus, Mebunnius Chuſita, 28. Salmon Achochæus, Maharius Netophatita, 29. Chelebus Baanæ filius Netophatita, Ittæus Ribbæi filius ex Gibea Benjamitarum, 30. Benaja Piratonæus, Hittæus ex vallibus Gaaſchi, 31. Abialbon Arbatita; Asmaveth Barchumæus, 32. Eljachba Schaalbonita, Benejaſchan, Jonathan, 33. Schamma Hararæus, Achjamus Scharari filius Ararita, 34. Eliphelet filius Achſebæi, nepos Hammaachatæi, Eliamus filius Achitopheli Gilonita, 35. Chezræus Carmelita, Paaræus Arbita, 36. Jigal Nathanis filius Sobenſis, Banæus Gadenſis, 37. Selek Ammonita, Nachari Beerothenſis, armiger Joabi filii Serujæ, 38. Ira Jitrita, Gareb Jitrita, 39. Uria Hethita. Quorum omnium ſumma eſt ſeptem et triginta.

CAPUT XXIV

David jubet Joabum populum numerare, quod mandatum hic invitus exſequitur 1—9. David licet culpam agnoſceret, tamen punitur a Deo peſte trium dierum immiſſa 10—17. Sed ſacrificio in monte Moria a Davide oblato Deus placatur 18—25.

1. Rurſus Jova ira in Iſraelitas commotus concitavit Davidem, ut juberet Iſraelitas et Judæos numerari. *a*)

2. Ni-

a) Hæc verba intelligenda ſunt ex more loquendi Hebræorum de

2. Nimirum rex Joabo duci exercitus sui imperavit, ut peragraret omnes tribus Israeliticas a Dane usque ad Bersebam, et populum recenseret, quo numerum ejus cognosceret. *b*) 3. Respondit Joabus regi: optare se

de providentia divina. De quo jam ad Jud. 2, 17. observavimus, Hebræos solere omnia hujus mundi eventa, omnes hominum actiones, tam bonas quam malas, immediatæ Dei voluntati tribuere, Deumque ipsum omnium rerum auctorem s. causam efficientem primariam vocare.

b) Prorsus assentior Ill. *Michaeli*, qui consilium Davidis in numerando populo acute indagasse videtur. Nempe non superbia impulsus jussit David populum numerari. Neque in eo peccavit, quod dimidium siclum ex lege Exod. 30, 12. colligere neglexerit; quæ duæ rationes vulgo ab interpretibus allatæ fuerunt ad factum Davidis reprehendendum. Sed consilium Davidis fuit omnes Israelitas ad perpetua belli servitia cogendi, (das ganze Volk als Soldaten zu enrolliren) sine dubio majora bella, quam hactenus gesserat, majoresque aggressiones molitus. Quam sententiam maxime probabilem et tantum non certam esse probant sequentia argumenta: 1) Joabo hæc res maxime displicebat. Quod profecto non fuisset, si rex tantum in causa aliqua ad religionem pertinente peccasset. Hujus enim non adeo strenuus erat defensor Joabus. Voluntati Davidis in Uria occidendo sine hæsitatione obtemperaverat, quidni ergo in numeratione populi, re per se innoxia, neminem lædente? Sed videbat Joabus hanc rem adversari libertati populi. Hanc igitur laudabili

ut Jova populum centuplo augeret ipso rege spectante; sed se non intelligere, cur hoc rex cuperet. 4. Sed regis voluntas Joabi et ducum exercitus sententias praevaluit. Igitur hi profecti sunt ad recensendum populum Israeliticum. 5. Jordanum trajecerunt castraque posuerunt prope Aroerem ad dextram oppidi, quod est in insula Gad et ad Jaeserem. 6. Hinc progressi in Gileaditidem et in terram Tachtimchodschim, venerunt Danam Jaanam et usque ad Sidonem. 7. Hinc perrexerunt ad urbem munitam Tyrum et ad omnes Hevitarum et Cananitarum urbes; porro ad tractum meridionalem Judaeae usque ad Berschebam, 8. et sic omni terra peragrata post novem menses diesque decem Hierosolymam reverterunt. 9. Hic Joabus tradidit regi numerum populi recensiti. Israelitarum fuerant octingenta millia hominum, qui arma ferre possent. Judaeorum autem quingenta millia

dabili studio defendebat, et improbabat illud consilium, quod omnes libertate privabat. 2) Ad hanc populi numerationem non magistratus, sive sacerdotes, uti alias, adhibebantur, sed exercitus sec. vers. 5. Ex quo apparet Davidem motus in populo metuisse, ad quos opprimendos milites mittebantur. Vid. haec pluribus edisserentem *Michaelem* cum in notis ad vers. bibl. germ. tum in Jure Mos. P. III. §. 174. et S. R. *Niemeyer* in Charakterist. Bibl. P. IV. p. 329.

ſta. c) — 10. At David ſtatim poſt hanc populi numerationem conſcientia ſua ſtimulatus, Deum precatus eſt, ſe quidem graviter in eum peccaſſe; aſt remitteret Jova ſibi culpam ſuam, admodum imprudenter ſe feciſſe. 11. Mane ubi ſurrexit juſſit Jova Gadum prophetam (quo ipſo David quoque utebatur) 12. adire Davidem eique ſuo nomine dicere: Tria tibi propono, ex quibus unum elige, quod tibi immittam. 13. Venit igitur Gadus ad Davidem eumque interrogavit, num vellet ſeptem d) annorum fame terram ſuam affligi? an tres menſes fugere ab hoſtibus eum perſequentibus? an peſtem per tres dies in terra ſua graſſari? Videret ergo et conſideraret, quid ei a quo miſſus eſſet deberet renunciare. 14. Ad hæc David Gado reſpondit: vehementer angor, ſed Jovæ me ſubmitto, nam magna eſt ejus miſericordia. Hominum arbitrio nolo me committere. 15. Igitur Jova peſtem immiſit Iſraelitis, qua a prima hujus diei luce usque ad tempus conſtitutum mortui ſunt a Dane usque ad Berſebam

c) 1 Chron. 21, 5. numerus longe diverſus legitur. Iſraelitarum nempe 1100000 et Judæorum 470000. Qui verus ſit, nemo divinarit.

d) 1 Chron. 21, 12. leguntur modo *tres anni*. Sic quoque οἱ in noſtro loco. Sed Syrus, Arabs, Chaldæus et Vulgatus habent *ſeptem*.

bam septuaginta millia hominum. 16. Cum vero angelus manum suam quoque in Hierosolymam extenderet ad eam perdendam, pœnituit Jovam mali, dixitque angelo populum perdenti: jam satis est, remitte manum tuam. Erat autem ille Jovæ angelus apud aream Aravnæ Jebusitæ. 17. Tunc David, qui videbat angelum illum populum cædentem, dixit Jovæ: ego peccavi, ego deliqui, hæ autem oves quid commiserunt? converte manum tuam in me et in domum meam paternam. 18. Tunc Gadus venit ad Davidem, eumque jussit in illa area Aravnæ Jebusitæ aram Jovæ exstruere. 19. Abiit igitur eo ex mandato Jovæ per Gadum. 20. Cum Aravna conspicaretur regem cum aulicis suis ad se transire, *e*) obviam ei egressus submisse regem salutavit, 21. et quæ causa esset quæsivit, ut ad se veniret. Respondit David: ad emendam a te hanc aream, in qua Jovæ altare exstruam, ut clades a populo cohibeatur. 22. Sumat dominus meus rex, inquit ille, et immolet prouti placet, en! boves ad holocaustum et tribulæ et instrumenta boum pro lignis. 23. Quæ omnia Aravna regi obtulit et Jovam Deum propitium est precatus. 24. At rex Aravnæ dixit: non ita, sed pretio soluto emam, non immolabo Jovæ Deo meo victimam gratuitam.

Igitur

e) sc. de monte Sione per vallem ad montem Moriæ.

Igitur emit David aream et boves ſiclis quinquaginta. *f*) 25. Quo facto exſtruxit ibi aram Jovæ, et ſacrificia expiatoria et euchariſtica immolavit. Unde placatus eſt Jova terræ et clades cohibita eſt ab Iſraelitis.

f) At 1 Chron. 21, 25. leguntur *ſexcenti ſicli aurei*, qui numerus major utique verior videtur, pro toto illo Moriæ monte et ædificiis in eo conſtructis, quam hic minor quinquaginta ſiclorum argenteorum; et tamen verſſ. antiquæ omnes in hanc lectionem conſentiunt.

REGUM LIBER I.

CAPUT I

David ſenex ab Abiſaga fovetur 1 — 4. Adonia, filius Davidis natu major, conſilia agitat de regno paterno occupando, 5 — 10. quæ a Nathane propheta impediuntur. 11 — 31. Salomo regni ſucceſſor a Davide declaratur et ungitur, 32 — 40. Adonia ſibi timens fugit ad altare, ſed a Salomone veniam conſequitur. 41 — 53.

1. Cum rex David conſenuiſſet et ætate eſſet provecta, ita ut veſtibus quoque tectus non incaleſceret, 2. ſuaſerunt ei aulici ejus, ut puella virgo quæreretur, quæ ei miniſtraret eumque foveret, quæ in ejus amplexu cubaret et ſic eum calefaceret. 3. Igitur quæſiverunt puellam formoſam per omnes Iſraelitarum fines, et invenerunt Abiſagam Schunamitam, quam ad regem introduxerunt. 4. Puella erat eximiæ pulchritudinis. Fovebat regem eique miniſtrabat, ſed ille cum ea rem non habuit. — 5. Tunc Adonia, Chagitæ filius, *a)* regnum affectare cœpit, ſibique currus, equites et quin-

a) חַגִּית eſt nomen matris. cf. 2 Sam. 3, 4. Fuit hic Adonia filius Davidis quartus. Sed Amnone, Abſalomo atque, ut videtur, Chilabo mortuis hic erat natu maximus.

quinquaginta fatellites comparavit. 6. Pater vero noluit eum propterea reprehendere. Erat hic quoque perquam formofus, poft Abfalomum natus. 7. Cum eo faciebant Joabus Serujæ filius et Ebjatar facerdos, hi erant a partibus ejus. 8. Contra Sadokus facerdos, Benaja Jojadæ filius, Nathan propheta, Schimei, Rei, et heroes Davidis, partibus ejus non favebant. 9. Tum Adonia convivium inftruxit ex ovibus, juvencis et bubalis ad lapidem Sochelet; *b*) qui eft prope fontem Rogel, ad quos fratres fuos omnes, filios regis, nec non Judæos aulicos regis invitavit, 10. præter Nathanem prophetam, Benajam, heroes et Salomonem, fratrem fuum. 11. Propterea Nathan cum Bathfeba, matre Salomonis, egit in hunc modum: num audiiffet, Adoniam, Chagitæ filium, regnum affectare infcio domino fuo Davide, 12. auctorem igitur fe effe et fuaforem, fi fuam vitam et vitam Salomonis, filii fui, fervare velit, 13. ut regem adiret, eique demonftraret, fibi ab eo jurejurando promiffum effe, Salomonem filium fuum poft eum regnaturum *c*) et in throno ejus fefſurum effe, qui fie-

 ret

b) *Jofephus* Antiquitt. Lib. VII. Cap. 14. Sect. 4. fontem vocat extra urbem in hortis regiis.

c) Hæc quidem alibi non leguntur. Sed ex 1 Chron. 22, 9. 10. 11. con-

ret igitur, ut regnaret Adonia? 14. ipsa cum rege adhuc colloquente, se superventurum esse, et dictis ejus plura additurum. 15. Igitur Bathseba regem adiit in conclavi (erat autem rex admodum senex, et Abisag Sunamita ei ministrabat), 16. et submisse eum salutavit. Cum rex eam interrogaret, quid haberet? 17. illa in hunc modum verba apud eum fecit: Tu, mi domine, jurejurando per Jovam Deum tuum mihi promisisti, Salomonem filium tuum tibi in regno successorem futurum esse. 18. Jam vero Adonia regnum occupavit, idque inscio domino meo rege. 19. Lautum convivium paravit ex juvencis, bubalis et ovibus, ad quod omnes tuos filios, Ebjatarem quoque sacerdotem et Joabum Serujæ filium invitavit, modo non Salomonem tuum. 20. In te vero, mi domine rex, omnium Israelitarum oculi conversi sunt, ut ipse eis declares, quem tibi successorem habere velis. 21. Et si tu cum majoribus tuis obdormieris, ego et filius meus Salomo rei putabimur. 22. Ea adhuc cum rege loquente Nathan propheta venit. 23. Quod cum regi esset indicatum, ille ad regem admissus eum suppliciter est veneratus, 24. et dixit: Tune mi domine rex jussisti, Adoniam post te regnaturum esse, et in throno tuo

constat Salomonem a Deo ipso destinatum Davidis successorem fuisse.

tuo successurum? 25. Jam convivium opiparum instruxit juvencis, bubalis et ovibus, ad quod omnes tuos filios, exercitus principes et Ebjatarem sacerdotem invitavit. Jam convivantur atque Adoniam regem salutant. 26. Me tantum, Sadokum sacerdotem, Benajam Jojadæ filium et Salomonem non invitavit. 27. Si ex tua voluntate hoc factum est, cur mihi tibi deditissimo non indicasti, qui tibi in regno tuo sit successurus? 28. Tum jussit David, ut Bathseba vocaretur. Quæ cum venisset, 29. rex ei in hæc verba juravit: Per Jovam immortalem, qui vitam meam in tot malis servavit, 30. quod tibi jurejurando per Jovam Deum Israelitarum promisi, Salomonem filium meum in regno successorem futurum esse, id hoc ipso die præstabo. 31. Ad hæc Bathseba capite ad terram inclinato submisse gratias egit regi, et vitam longævam est apprecata. 32. Deinde rex arcessi jussit Sadokum sacerdotem, Nathanem prophetam, et Benajam Jojadæ filium. Quos, cum venissent, 33. ita est allocutus: Jam vos assumtis satellitibus meis *d*) Salomonem, filium meum, mula mea vectum deducite ad Gichonem, *e*) 34. ibi eum Sado-

d) hebr. *servi domini vestri.* In versu 38. vocantur Crethi et Plethi, de quibus dictum est ad 2 Sam. 8, 18.

e) Nomen fontis, qui quoque Siloa vocatur, in parte occiden-

Sadokus ſacerdos et Nathan propheta ungant regem Iſraelitarum, quo facto tuba canite et Salomonem regem ſalutate. 35. Deinde eum reducite, ut in throno meo ſedeat. Hunc enim volo pro me regnare, hunc principem conſtituo Iſraelitarum et Judæorum. 36. Ad hæc Benaja Jojadæ filius regi reſpondit: Sic fiat, approbante quoque Jova Deo tuo, domine rex. 37. Quemadmodum ille tecum fuit, ſic quoque ſit cum Salomone, adeo ut thronus ejus magis adhuc quam thronus tuus extollatur. 38. Tum Sadokus ſacerdos, Nathan propheta, Benaja filius Jojadæ et ſatellites regii Salomonem mula regis Davidis vectum deducunt ad Gichonem, 39. et Sadokus ſumta olei ampulla ex tabernaculo *ſacro* unxit Salomonem, et tuba ſigno dato omnes exclamant: vivat rex Salomo! 40. Quo facto, eum *redeuntem* omnes comitati ſunt cum tibiarum cantu et tantæ lætitiæ ſignis, ut terra fere eorum clamoribus concuteretur. 41. Audivit hæc Adonia et convivæ ejus, qui modo epulas finierant. Joabus, cum tubæ ſonum audiret, miratus eſt illum in urbe ſtrepitum. 42. Eo adhuc loquente venit Jonathan, Ebjataris ſacerdotis filius. Cui Adonia, huc ades, inquit, nam vir bonus es et læta annunciabis. 43. Reſpondit Jonathan:

dentali Sionis; vid. *Bachiene* deſcriptio Palæſtinæ P. II. Vol. I. p. 51.

than: Immo vero dominus noster rex Salomonem regem declaravit. 44. Jussit, ut Sadokus sacerdos, Nathan propheta et Benaja Jojadæ filius cum satellitibus eum sua mula vectum ad Gichonem ducerent, 45. ibique a Sadoko et Nathane rex ungeretur. Unde eum jam reduxerunt lætante et acclamante civitate. Hic fuit ille clamor, quem audivistis, 46. et jam sedet Salomo in throno regio, 47. atque omnes ministri regis venerunt ad gratulandum domino nostro, regi Davidi, ut Deus nomen Salomonis adhuc augustius et thronum ejus magnificentiorem efficiat. Atque rex quoque in lecto recumbens Deum precatus est, 48. et dixit: Gratias tibi ago, o Deus Israelitarum, qui hoc mihi dederis, ut successorem in throno meo videre possim. 49. *Quibus auditis* omnes, qui ab Adonia erant invitati, territi sunt, et alius alio discesserunt. 50. Ipse Adonia Salomonem veritus confugit ad aram, ejusque eminentias prehendit. 51. Salomoni hoc indicatur, et quod Adonia roget, ut sibi rex jurejurando confirmet, se non esse eum gladio occisurum. 52. Respondit Salomo: si vir bonus fuerit, nihil omnino ei erit timendum; *f*) sin criminis convincitur, morietur. 53. Deinde misit, qui eum ab ara deducerent. Cum ad regem veniret, sub-

f) hebr. *non cadet ex capillis ejus in terram.*

submisse eum salutavit. Quo facto Salomo jussit eum domum discedere.

CAPUT II

Davidis ultima ad Salomonem mandata et obitus 1 — 12. Adonia sibi Abisagam a Salomone expetit in matrimonium, et propterea ab eo morte punitur 13 — 24. Ebjatar a sacerdotio removetur, et Joabus supplicio afficitur 25 — 35. Simeo sub conditione venia promittitur, qua non servata interficitur 36 — 46.

1. Cum finis vitæ Davidis appropinquaret, præcepit Salomoni filio suo in hunc modum: 2. Ego quidem discedo, quo solent mortales omnes, tu vero animo forti esto, et virum te præsta. 3. Diligenter observa, quæ Jova Deus tuus observari jussit, ut vitam ad ejus voluntatem instituas, ut serves statuta, præcepta, jura et leges ejus, prouti in lege Mosaica scripta extant: tunc enim omnia negotia tua et quidquid aggressus fueris, feliciter tibi succedent. 4. Tunc quoque Jova servabit promissionem suam mihi datam, si nempe filii mei omni cura adhibita eum vere, toto corde et animo colant, non defuturum esse, qui ex posteris meis regnum Israeliticum teneat. 5. Jam vero nosti, quid in me commiserit Joabus, Serujæ filius; quid nempe fecerit duobus ducibus exercitus Israelitarum, Abnero Neri filio, et

et Amasæ Jeteri filio, a) quorum morte pacem belli sanguine infecit, et bellico cruore balteum, quo cinctus erat, et calceos, quibus indutus erat, cruentavit. 6. Facies pro sapientia tua, nec patieris canos ejus quiete ad inferos descendere. 7. Erga filios Barsillæi Gileaditæ b) benignum te præbebis, ut sint convictores tui, nam mihi subvenerunt, cum ab Absalomo fratre tuo fugerem. 8. Porro tecum habes Simeum, Geræ filium, Benjaminitam ex Bachürimo. Is mordaciter mihi conviciatus est, cum Machanaimum irem. Deinde vero mihi obviam venit ad Jordanum, ubi ei jurejurando per Jovam promisi, nolle me supplicium ab eo sumere. c) 9. Jam vero tu, qui vir sapiens sis, eum non impunitum esse sines, et facile intelliges, quid tibi faciendum sit, quo canos ejus cruentos ad inferos demittas. 10. Tandem David cum majoribus suis obdormivit, et sepultus est in urbe ab eo denominata. 11. Regnavit in Israelitas omnino quadraginta annos. Hebrone quidem septem, tres vero et triginta Hierosolymæ. 12. Salomo autem successit Davidi patri suo, et regnum ejus valde est confirmatum. — 13. Postea venit Adonia, Chagitæ filius, ad Bathsebam, matrem Salomo-

a) 2 Sam. 3, 17. et Cap. 20, 10.

b) 2 Sam. 17, 27. et Cap. 19, 33. seqq.

c) 2 Sam. 16, 5. et Cap. 19, 17. 24.

lomonis, quæ cum interrogat, num animo pacato veniret? quod ille affirmat, 14. et, habere se quæ ei dicat, addit. Tum illa, dic sane. 15. Nosti, inquit, meum fuisse regnum, omniumque Israelitarum oculos in me ut futurum regem fuisse conversos. Sed translatum est ad fratrem meum, quoniam a Jova ei erat destinatum. 16. Jam vero unum est, quod a te peto, idque noli mihi denegare. Loquere, inquit illa. 17. Ut cum Salomone rege agas, inquit ille, (neque hoc tibi denegabit) ut mihi Abisagam Sunamitam det in matrimonium. 18. Bene est, inquit Bathseba, loquar de te cum rege. 19. Atque convenit quoque regem eo consilio. Qui ei obviam venit et submisse salutat, deinde in throno suo residet, et sella ponitur matri regis, quæ ad regis dextram considens sic infit: 20. Unum est, idque parvum, quod abs te peto, noli mihi hoc denegare. Respondet ei rex: roga sane, mea mater, nihil tibi denegabo. 21. Tum illa, detur, inquit, Abisaga Sunamita Adoniæ fratri tuo in matrimonium. 22. Hic rex matri suæ respondet: quare vero postulas Abisagam Sunamitam Adoniæ? postula ei quoque regnum, nam frater meus est natu major, et habet Ebjatarem sacerdotem et Joabum Serujæ filium sibi faventes. 23. Nolo, inquit, (sic per Jovam jurabat) Deum mihi esse propitium, nisi in perniciem suam Adonia hoc consi-

lium

lium *d*) ceperit. 24. Jam igitur per Jovam immortalem, qui me stabilivit et patri meo Davidi in regno succedere voluit, qui prolem mihi dedit, uti promisit, hoc ipso die morietur Adonia. 25. Simul mittit Benajam, filium Jojadæ, qui eum supplicio affecit. — 26. Deinde Ebjatarem sacerdotem jubet, Anathotam se conferre ad fundum suum. Morte quidem eum dignum esse, sed nolle se eum jam quidem punire, quod arcam Dei Jovæ patri suo Davidi prætulisset, et omnino omnium afflictionum, quas ille expertus esset, particeps fuisset. 27. Sic removit Salomo Ebjatarem a sacerdotio. Quo facto impletum est id, quod Jova minatus fuerat familiæ Elæi Silunte. *e*) 28. Quarum rerum fama cum pervenisset ad Joabum, qui Adoniæ quidem, sed non Absalomo faverat, fugit ad tabernaculum Jovæ, atque aræ eminentias prehendit. 29. Postquam regi Salomoni indicatum est, Joabum adstare aræ in tabernaculo Jovæ, ad quam confugisset, misit Benajam, Jojadæ

d) Solius successoris erat, decessoris uxores et pellices habere. Salomo igitur suspicabatur, Adoniam regnum affectare. Alia hujus juris inter Israelitas recepti exempla sunt 2 Sam. 3, 7. 12, 8. 16, 21. cf. *Michaelis* in Jure Mos. P. I. §. 54. num. 7. p. 278.

e) 1 Sam. 2, 30. seqq.

jadæ filium, qui eum interficeret. 30. Benaja, ubi ad tabernaculum Jovæ pervenit, juffit Joabum nomine regis exire: fed hic recufavit, atque in illo ipfo loco fe moriturum effe dixit. Benaja ad regem retulit, quid Joabus refpondiffet. 31. Tum ille juffit facere uti vellet, interficeret eum et fepeliret, atque hac ratione expiaret culpam cædis temere a Joabo commiffæ in fe et in domo paterna. 32. Sic enim puniret Jova in illo ipfo cædem, quam commififfet in duobus viris innocentibus et ipfo melioribus, quos gladio occidiffet Davide patre fuo infcio, nempe in Abnero, Neri filio, duce exercitus Ifraelitici, et in Amafa, Jeteri filio, duce exercitus Judaici; 33. fic pœnas darent harum cædium Joabus et pofteri ejus in perpetuum, David autem ejusque progenies et familia et thronus perpetua fruerentur felicitate, Jovæ beneficio. 34. Igitur Benaja, filius Jojadæ, Joabum fupplicio affecit, qui deinde in ædibus fuis in deferto eft fepultus. 35. In ejus locum exercitui præfecit rex Benajam, filium Jojadæ, Sadokum autem facerdotem conftituit in locum Ebjataris. — 36. Tum arceffivit Simeum. Quem juffit domum fibi Hierofolymæ exftruere, neque inde usquam digredi. 37. Nam fi *urbe* egreffus torrentem Kidronem tranfierit, moriendum ei effe, idque tunc fua culpa fieri. 38. Refpondit Simeus regi, fibi placere

cere quod rex dixerit, se in omnibus esse obtemperaturum. Atque sic vixit Hierosolymæ satis diu. 39. Post tres annos aufugerant ei duo servi ad Achischum, Maachæ filium, regem Gathensem. Quod cum ei esset indicatum, 40. strato asino profectus est Gatham ad Achischum ad repetendos servos suos, quos etiam reduxit. 41. Salomo hac de re certior factus, 42. jussit Simeum arcessi, eumque ita est allocutus: Nonne te jurejurando per Jovam obstrinxi et contestatus sum tibi, quando *urbe* usquam egredererе, moriendum esse, et tu quoque conditionem approbasti et obedientiam promisisti. 43. Cur igitur neque jusjurandum, neque id quod ego tibi præceperam servasti? 44. Scis, (sic pergebat rex ad Simeum) quantum scelus commiseris, cujus te conscientia tua redarguet, in Davidem, patrem meum. Jam pœnas hujus malitiæ tuæ Jova a te repetit. 45. Ego vero et regnum meum felix erit et stabile divino favore. 46. Tunc jussit rex Benajam, filium Jojadæ, eum educere et supplicio afficere. Sic regnum confirmatum est studio Salomonis. *f*)

f) hebr. בְּיַד שְׁלֹמֹה. Videntur hæc verba indicare securitatem, quam Salomo sibi effecit sumtis his suppliciis, de quibus in hoc capite narratur.

CAPUT III

Salomonis matrimonium cum filia regis Aegypti, et in cultu Jovæ constantia 1—4. In somnio a Deo sapientiam sibi expetit, quæ etiam ei promittitur 5—15. cujus insigne specimen est sententia dicta duabus mulieribus litigantibus 16—28.

1. Postea affinitatem Salomo contraxit cum Pharaone, rege Aegypti, cujus filiam matrimonio sibi junxit, eamque in urbem Davidis introduxit, donec absolvisset structuram palatii sui et ædis Jovæ, ut et muri Hierosolymitani. 2. Tunc quidem populus sacrificabat in locis editis, quoniam nondum erat templum Jovæ exstructum. 3. Idem igitur faciebat Salomo, qui tamen Jovam diligebat, atque ex institutis Davidis, patris sui, vivebat. 4. Profectus ergo est Gibeonem, ut ibi sacrificaret, quoniam locus ille excelsus inprimis celebris erat, in cujus ara immolavit mille holocausta. 5. Hic ei Jova apparuit per somnium noctu, eique dixit: pete a me, quod tibi dem. 6. Respondit Salomo: tu quidem magna usus es erga patrem meum Davidem benignitate, eo quod vitam suam summa in te fide, probitate et animi integritate agebat. Inprimis servasti ei insignem illam promissionem, ut ei dares filium in throno suo successorem, quod constat inter omnes. 7. Jam vero, o Jova mi Deus, tu me tibi deditum in locum Davi-

Davidis patris mei regem constituisti: ego vero juvenis admodum sum, rerum gerendarum experientia destitutus, 8. et versor in populo tuo a te electo, qui præ multitudine nec numerari nec recenseri potest: 9. des igitur mihi, cultori tuo, mentem prudentem ad regendum hunc tuum populum, et ad recte discernendum inter bonum et malum. Quis enim *alias* posset tantum illum populum gubernare? 10. Placuit Deo, quod Salomo hoc rogasset, 11. atque respondit ei: quoniam hoc petiisti, nec vitam longævam, divitias, aut hostium tuorum perniciem postulasti, sed intelligentiam ad jus recte dicendum: 12. en! concedo tibi quod postulasti, instruo te tanta sapientia et prudentia, quantam ante te nemo habuit, nec post te est habiturus. 13. Præterea quoque tibi ea, quæ non petiisti, largior, divitias et gloriam tantam, ut nullus regum tibi, quamdiu vives, possit comparari. 14. Quodsi vitam ad normam a me præscriptam instituas, ut leges et præcepta mea serves, quemadmodum hoc fecit David pater tuus, grandem quoque ætatem tibi concedam. 15. Tunc Salomo expergefactus intellexit somnium fuisse, rediit Hierosolymam et comparuit coram arca legis Jovæ, et postquam holocausta et sacrificia eucharistica obtulerat, aulicos suos omnes excepit convivio. — 16. Postea duæ mulieres meretrices vene-

 runt

runt ad regem, 17. quarum altera coram eo sic infit: mi domine, ego et hæc mulier iisdem in ædibus habitabamus. Ego apud eam domi peperi, 18. et tertio die post peperit et hæc. Una eramus, nec alius quisquam præter nos duas hanc domum habitabat. 19. Tum illa filio suo mortuo, quod ei incubuerat, 20. media nocte surgit, et filium meum a latere meo me dormiente subducit, et sibi substituit, mihi vero illum suum mortuum supponit. 21. Mane cum me erigerem ad lactandum filium meum, animadverto eum esse mortuum. Sed ad lucem matutinam eum accuratius considerans, video, non esse filium, quem pepereram. 22. Tum altera, non ita, inquit, sed filius meus vivit, et tuus mortuus est. At illa, nequaquam, ait, tuus mortuus est, et meus vivit. Ad hunc modum cum coram rege altercarentur, 23. rex dixit: una filium suum vivum et alterius mortuum affirmat, altera illius mortuum et suum vivum. 24. Afferte mihi gladium. Quem cum attulissent, 25. dissecate, inquit rex, puerum vivum in duas partes, et date utrique dimidium. 26. Tum mulier, cujus filius vivebat, mota commiseratione in filium suum, mi domine, detur ei puer vivus, non interficiatur. Altera vero dicebat: sit neque meus, neque tuus, dissecetur. 27. Ad hæc rex respondit: Date huic pue-

puerum vivum, nec eum interficite. Hæc eſt mater ejus. 28. Quam ſententiam a rege in hac cauſa pronunciatam ubi Iſraelitæ audiverunt, omnes eum reverebantur, nam videbant, eum ſapientia plane divina ad jus dicendum eſſe præditum.

CAPUT IV

Salomonis miniſtri et præfecti, victus procuratores 1 — 19. Felix ejus imperium et ſapientia longe lateque celebrata 20 — 34.

1. Regnum vero tenuit Salomo in omnes Iſraelitas, 2. atque hi fuerunt ejus miniſtri. Aſarja, Sadoki filius, princeps. 3. Elichoreph et Achija, filii Schiſchæ, ſcribæ. Joſchaphatus, Achiludi filius, hiſtoriographus. 4. Benaja, filius Jojadæ, dux exercitus. Sadokus et Ebjatar, ſacerdotes. 5. Aſarja, Nathanis filius, præfectis *a*) præpoſitus. Sebud, Nathanis filius, amicus regis intimus. 6. Achiſchar præfectus palatio, et Adoniram, filius Abdæ, præfectus ærario. 7. *Præter hos* Salomo quoque duodecim præfectos per totam terram conſtituerat, qui cibaria regi et aulæ ejus miniſtrarent, ſinguli ſingulis menſibus. 8. Quorum nomina hæc erant: *b*) — — filius Churi in

a) qui verſ. 8. nominantur.

b) In hoc verſu et 9. 10. 11. 13. deſunt nomina propria quatuor

in regione montana Ephraimitica. 9. — — filius Dekeri, Makazæ, Schaalbimi et Bathſchemeſchi, Elone et Bethchanane. 10. — — filius Cheſedi, Aruchotæ, cui Socho et totus tractus Chepheri erat attributus. 11. — — filius Abinadabi, præerat toti tractui Dorenſi. Hic in matrimonio habebat Taphatam, filiam Salomonis. 12. Baana, Achiludi filius, *præerat* Taanachæ, Megiddoni et toti Bethſcheani, quod eſt prope Sartanam ſub Jeſreele; atque a Bethſcheano usque ad Abelmecholam ultra Jakmeamam. 13. — — filius Geberi, *tenebat* Ramotham Gileaditidis; huic quoque tributæ erant villæ Jairi filii Manaſſis, quæ ſunt in Gileaditide; præterea quoque tractus Argob in Baſane, ſexaginta oppidorum

tuor horum principum, quod ex eo apparet, primo quoniam Hebræi non ſolent nomina parentum ponere omiſſo nomine proprio, niſi per contemtum, v. c. 1 Sam. 20, 27. 30. — Deinde, quoniam octo reliqui horum præfectorum ſuis nominibus propriis nominantur. Vulgatus parum accurate בן habet pro parte nominis, *Benhur*, *Bendecar*. Melius *οἱ ὁ*, Syrus et Chaldæus, niſi quod in illis in primo nomine vox hebraica *βαὶν* addita eſt, ſine dubio ex nota marginali interpretis cujusdam, qui putabat בן eſſe nomen proprium. — Potuerunt nomina per ſcribarum incuriam excidiſſe, potuerunt vero ab ipſo ſcriptore hujus libri eſſe omiſſa, quoniam in illis commentariis, quos excerpebat, non legebantur. cf. *Clericus* et *Hubigantius*.

rum magnorum muris et ferreis repagulis munitorum. 14. Achinadab, filius Iddonis, *tenebat* Machanaimum. 15. Achimaaz Naphtalitarum regionem. Hic quoque in matrimonium duxerat Basmatam, Salomonis filiam. 16. Baana, Chuschæi filius, præerat Ascheritis et Bealotensibus. 17. Joschaphatus, filius Baruchi, Isascharitis. 18. Schimei, filius Elæ, Benjaminitis. 19. Geber, filius Uri, regioni Gileaditicæ, quæ *fuerat olim* Sichonis, Amoritarum regis, et Ogi, regis Basanis. Hic unus præfectus fuit huic regioni. 20. Judæi autem et Israelitæ, arena ad littus maris numerosiores, rebus prosperrimis utebantur. *c*) 21. Salomo imperabat omnibus regnis, quæ sunt a flumine Euphrate usque ad terram Philistæorum *d*) atque usque ad fines Aegypti. Hæc tributa pendebant et subjecta ei erant, quamdiu vixit. 22. Victus Salomonis in

 dies

c) hebr. *edentes et bibentes et lactantes erant.*

d) Verba textus habent: מִן הַנָּהָר אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים וְעַד גְּבוּל מִצְרָיִם in quibus post הנהר excidit עַד *usque*, quod etiam legitur 2 Chron. 9, 26. et *flumen κατ' ἐξοχὴν* dictum est, uti sæpissime, pro flumine Euphrate. Ex situ regionum vero plane apparet, verba hæc sic esse intelligenda. Nam in terra Philistæorum non fluvius insignis erat, qui fuerit inter Philistæos et Aegyptum. — Sic tenuit Salomo extremos terminos Palæstinæ jam a Deo constitutos et promissos. Genes. 15, 18—21. et Num. 34.

dies fingulos erant triginta cori fimilæ, et fexaginta cori farinæ, 23. decem boves faginati, viginti boves pafcuales et centum oves, præter cervos, capreas, bubalos et lectiffima quæque altilia. 24. Imperabat omnibus regionibus cis Euphratem a Tiphfacho usque ad Gazam; omnibus *nempe* regibus qui funt cis iftud flumen, et cum omnibus vicinis fuis pacem colebat. 25. *Hinc* Judæi et Ifraelitæ fub vitibus et ficubus fuis fecure fedebant a Dane usque ad Berfebam toto tempore Salomonis. 26. Habebat Salomo quatuor millia ftabulorum *e*) pro equis et curribus fuis, et duodecim millia equitum. 27. Præfecti vero illi, *de quibus fupra dictum eft*, alebant regem, et omnes menfam regiam frequentantes, quisque fuo menfe, nec quidquam deeffe patiebantur. 28. Hordeum et ftramen pro equis et veredis advehebant ad ea loca, ubi erant, prouti cuique erat con-

e) In textu quidem leguntur *quadraginta millia*. Sed in loco parallelo 2 Chron. 9, 25. leguntur tantum *quatuor millia*, et hic quoque numerus nimis magnus videtur *Michaeli* (in appendice ad Tom. III. Juris Mof. von der Pferdezucht in Palæftina pag. 77.) Fruftra laborant interpretes quidam in numero hoc conciliando, e. c. *Bochartus* in Hieroz. P. I. Lib. II. Cap. 9. p. 155. qui *ftabula* per *loculos in ftabulis diftinctos* explicat. Sed ארוה funt haud dubie *ftabula*. Syrus et Arabs hoc ipfum vocabulum h. l. retinuerunt.

constitutum. 29. Deus autem concesserat Salomoni sapientiam et intelligentiam plane eximiam, et infinitam rerum cognitionem. 30. Superabat sapientia omnes Orientales et Aegyptios. 31. Sapientior erat omnibus *illorum temporum* sapientibus, Ethane Efrahita, Hemane, Calcole et Darda Macholis filiis. Inter omnes gentes nomen ejus celebrabatur. 32. Dixit tria millia sententiarum, carminum composuit quinque millia. 33. Disseruit de arboribus a cedro Libani usque ad hyssopum, quæ ex muro nascitur, ut et de animalibus, de avibus, reptilibus et piscibus. 34. Ex omnibus gentibus veniebant ad audiendam Salomonis sapientiam, ab omnibus totius terrarum orbis regibus *missi sunt*, qui de sapientia ejus audierant.

CAPUT V

Hiramus Salomoni regnum gratulatur, qui auxilium ejus sibi expetit in templo exstruendo, quod ille promittit et præstat 1 — 12. Ingens apparatus ad templi structuram 13 — 18.

1. Hiramus, rex Tyri, misit legatos ad Salomonem, cum audisset, eum loco patris sui Davidis, cum quo semper amicitiam coluerat, regem unctum esse. 2. Igitur Salomo quoque ad Hiramum misit, qui suo nomine ei dicerent: 3. Nosti, Davidem patrem meum non potuisse templum ædificare Jovæ Deo suo

propter

propter bella, quæ ei cum finitimis populis gerenda erant, donec eos Deo juvante ſibi ſubjecit. 4. Mihi vero quietem conceſſit Jova Deus meus ab omnibus partibus. Non adverſarius, non aliud malum mihi metuendum eſt. 5. Igitur ego jam cogito de exſtruendo templo Jovæ, quemadmodum id ipſum Deus patri meo prædixit, fore ut filius ejus, quem ei in regno ſucceſſorem daturus ſit, templum ſibi exſtruat. 6. Jube igitur, ut cedri mihi cædantur in Libano a ſervis tuis conjunctim cum meis. Dabo tuis mercedem, quam tu ipſe definies. Noſti enim, non eſſe inter nos materiæ cædendæ peritos, quales ſunt tui. 7. De his Salomonis mandatis Hiramus vehementer lætatus dixit: ſe gratias agere Jovæ, qui Davidi filium dediſſet ſapientem ad tantum populum regendum. 8. Atque Salomoni in hunc modum reſcripſit: Ego quidem in eo, cujus cauſa ad me miſiſti, tuæ voluntati obſequar. 9. Devehent ſervi mei materiam cedrinam et abietinam de Libano ad mare. Quam ego deinde ratibus connexam in mari ad eum locum deducendam curabo, quem tu mihi indicaveris, ibique iterum diſſolutæ a te poterunt auferri. Verum et tu mihi gratificaberis in victu meis ſubminiſtrando. 10. Igitur dedit Hiramus Salomoni materiam cedrinam et abietinam, quantum volebat. 11. Viciſſim Salomo Hiramo dedit quotannis viginti millia

millia cororum tritici in victum familiæ ejus et viginti coros olei optimi. 12. Largitus erat Jova Salomoni sapientiam, quemadmodum ei promiserat. Inter eum et Hiramum pax fuit ex fœdere inter eos intercedente. 13. Deinde imperavit operas omnibus Israelitis, nempe triginta millia hominum, 14. e quibus dena millia singulis mensibus in Libanum misit per vicem, ita ut, cum singulos menses in Libano fuissent, binos essent domi. His Adoniram erat præfectus. 15. Præterea Salomo habebat septuaginta millia, qui onera bajularent, et octoginta millia, qui lapides in montibus cæderent, 16. præter præfectos, qui operis præessent, tria millia et trecentos. 17. Jussit quoque rex, ut adveherentur saxa ingentia magni pretii ad fundamentum ædis jaciendum lapidibus quadratis. 18. Quos ut et ligna fabri Salomonis, Hirami et Giblæi pararunt et instruxerunt templo ædificando.

CAPUT VI

Descriptio templi et singularum ejus partium.

1. Anno octogesimo et quadringentesimo post exitum Israelitarum ex Aegypto, sive anno quarto regni Salomonis in Israelitas, mense Sivo, qui est secundus anni mensis, ædes Jovæ ædificari cœpta est. 2. Fuit autem hæc ædes, quam Salomo in honorem

Jovæ

Jovæ ædificavit, ſexaginta cubitos longa, viginti lata, et triginta alta. 3. Veſtibulum fuit ad partem anteriorem ædis viginti cubitos longum pro latitudine ædis, et decem cubitos latum ſecundum frontem ædis. 4. Feneſtras fecit ædi, quæ aperiri poſſent et claudi. 5. Adſtruxit autem parieti ædis appendices circumquaque cum templi tum adyti, itemque tabulata per circuitum. 6. Iſtarum appendicum infimæ quinos cubitos patebant in latitudinem, mediæ ſenos et tertiæ ſeptenos: nam retractiores fecerat parietes ædis circumquaque, quo minus eos illæ appendices tangerent. 7. In ipſa ædis ſtructura lapides integri, quales advecti erant, adhibiti ſunt, ita ut nulli mallei, aut ſecures; aut alia ulla inſtrumenta ferrea in ea conſtruenda audirentur. 8. Oſtium habebat medium tabulatum ad dextrum latus domus, et per cochleas aſcendebatur ad medium, atque ex medio ad tertium. 9. Poſtquam ædem exſtruxerat et perfecerat, texit eam fornicibus et arcubus cedrinis. 10. Appendicem illam, totam ædem ambientem, quinque cubitos altam, junxit huic trabibus cedrinis. — 11. Tum Jova Salomonem hunc in modum eſt allocutus: 12. Si tu ex legibus meis vixeris, inſtituta mea ſervaveris, et præceptis meis omnibus obtemperaveris, præſtabo tibi promiſſa, quæ Davidi patri tuo dedi. Hanc ædem, quam tu mihi exſtruis,

13.

13. inhabitabo, et verſabor inter Iſraelitas, neque hunc meum populum deſeram. 14. Sic perrexit Salomo in exædificatione ædis. 15. Ejus parietes intus texit tabulis cedrinis a ſolo usque ad ſummum. Solum vero ejus tabulis abietinis conſtravit. 16. Deinde ſpatium viginti cubitorum ab interiore ædis parte tabulis cedrinis a ſolo usque ad ſummos parietes ſtruxit, quod adyto ſive Sancto Sanctorum adaptavit. 17. *Reliquos* quadraginta cubitos patebat ædes, ſive templum anterius. 18. Cedris vero ædis interioris inſculptæ erant cucurbitæ ſilveſtres et flores germinantes. Omnia cedris erant conveſtita, nec usquam lapis apparebat. 19. Adytum illud in interiore ædis parte, deſtinatum erat recipiendæ arcæ legis divinæ, 20. idque viginti cubitos longum totidemque latum et altum erat. Quod totum auro optimo texit, itemque altare *thymiamatis* cedrinum. 21. Aedem intus auro puriſſimo obduxit atque transmiſit catenas aureas *a*) ante adytum. 22. Totam omnino ædem, ut et aram ante adytum, auro operuit. 23. In ipſo adyto fecit duos Cherubos ex ligno oleoſo *b*) denos cubi-

a) Hæ catenæ ex pariete in ea tantum parte pependiſſe videntur, in qua ex illis velum, quod adytum a ſancto ſeparabat, ſuſpendebatur.

b) עֲצֵי־שָׁמֶן quæ ſint, interpretes diſſentiunt. Vulgo *oleam* intel-

cubitos in altitudinem. 24. Utriusque Cherubi alæ quinos cubitos patebant, ita ut decem cubiti essent ab extremo alarum unius ad extremum alarum alterius. 25. Alter Cherubus etiam fuit denorum cubitorum, una eademque mensura et forma fuit utriusque Cherubi. 26. Item conveniebant quoad altitudinem. 27. Hos Cherubos posuit in media aede interiore, ita ut alas expanderent et alter hinc, alter illinc altera ala parietem attingeret, alteris autem alis in media æde sese mutuo contingerent. 28. Hos quoque auro texit. 29. Parietibus autem circumquaque insculpsit Cherubos, palmas et flores germinantes intus et foris. 30. Solum quoque ædis cum interioris tum exterioris auro obduxit. 31. In introitu ad adytum fecit januas ex lignis oleosis, ad quas proportio partium erat quintupla. *c*) 32. His duabus januis insculpsit Cherubos, palmas et flores germinantes, et auro texit; in Cherubos non minus ac in pal-

intelligunt, quæ alias constanter זַיִת vocatur. Alii *pinum*, alii cum τοῖς ὁ *cupressum*, alii *citrum* vocant. *Celsius* in Hierobot. P. I. p. 309. non speciem aliquam, sed in genere *arbores pingues* intelligit.

c) Sic verba textus הָאַיִל מְזוּזוֹת חֲמִשִׁית *Vatablus* explicat. *Castellio* fatetur, se ea non intelligere. Prorsus incertum, quid sit אַיִל Idem valet de versu 35.

palmas aurum diduxit. 33. Item fecit ad introitum templi *januam* ex lignis oleoſis, quibus poſtes ex quarta parte æquabant, 34. et duas januas ex lignis abietinis, quarum utraque fores *d*) habebat vertiles, 35. quibus inſculpſit Cherubos et palmas et flores germinantes, quæ auro diducto texit. 36. Aedificavit quoque atrium interius, cujus tres ordines erant ex lapidibus quadratis, unus ex trabibus cedrinis. 37. Anno quarto *regni Salomonei* hæc ædes Jovæ fundata eſt menſe Siv, 38. et anno undecimo menſe Bul, qui eſt octavus, abſoluta eſt in omnibus ejus partibus, atque ſic ſeptem annis eſt exædificata.

CAPUT VII

Palatium Salomonis 1 — 12. Hiramus ad varia templi ornamenta et utenſilia fabricanda vocatus. 13 — 51.

1. Suam autem domum Salomo ædificavit tredecim annis. Qua abſoluta 2. conſtruxit domum ſilvæ Libani *e*) centum cubitos longam, quinquaginta latam

d) Pro קְלָעִים *ſculpturæ* legendum eſt צְלָעִים *tabulæ*; uti eſt in priori membro. Sic quoque habent *οἱ ὁ*, *καὶ δύο πτυχαὶ ἡ θύρα ἡ δευτέρα στρεφόμενα*, et Codex *Kennicotti* 150.

e) Nomen hoc fuit villæ Salomonis, quam *ſilvam Libani* vocavit, neſcio qua de cauſa. *Clericus*.

tam et triginta altam. Impofita erat quatuor ordinibus columnarum cedrinarum, fub quibus trabes erant ejusdem materiæ. 3. Tabulata impofita quadraginta quinque columnis, quarum quindecim erant in fingulis ordinibus, fuperne cedris texit. 4. Feneftrarum tres erant ordines, qui fibi triplici ferie refpondebant. 5. Foramina autem et poftes earum erant formæ quadratæ, triplici ordine fibi congruente. 6. Deinde porticum fecit columnatam, quinquaginta cubitos longam, triginta latam, et porticus ante eam et columnæ et trabes ante eam fibi oppofitæ erant. *b*) 7. Fecit et porticum tribunalem, in qua jus diceret, quam cedris texit in omnibus ejus partibus. *c*) 8. Domus vero, quam habitaturus erat, aliud habebat atrium intra porticum *d*) fimilis ftructuræ. Talis quoque erat domus, quam filiæ Pharaonis, quam duxerat, exftruxit. 9. Quibus omnibus adhibiti funt lapides pretiofi ad menfuram quadrati et ferra intus et extra fecti, a fundamento usque ad mutulos *e*) et foris usque ad atrium magnum. 10. Fundamenta jacta funt pretiofis iisque magnis faxis denorum et octonorum cubi-

b) Hæc non intelligo. An de alia porticu fermo? *Vatablus* vult hanc porticum objectam fuiffe domui illi faltus Libani.

c) hebr. *a folo ad folum.*

d) h. e. ad domum illam per porticum erat aditus.

e) h. e. lapides, quibus trabes imponuntur.

cubitorum, 11. et super illo *fundamento* lapides erant magni pretii ad mensuram cæsi, et cedri. 12. Atrium majus habebat per omnia latera tres ordines lapidum quadratorum et unum trabium cedrinarum, item atrium templi Jovæ interius, et porticus ejus. 13. Curaverat vero arcessendum rex Salomo Chiramum Tyrium, 14. filium viduæ e tribu *f)* Naphtali, cujus pater Tyri habitabat, fabrum ærarium summæ peritiæ, intelligentiæ et scientiæ ad omnis generis vasa ænea fabricanda. Is cum ad regem Salomonem venisset, fecit omnia quæ fieri voluit. 15. Conflavit duas columnas æneas, quarum utraque fuit duodeviginti cubitorum in altitudinem; peripheria autem utriusque erat duodecim cubitorum. 16. Tum duo capitella fecit his columnis imponenda ex ære fusa, alta quinos cubitos. 17. *Deinde* opus reticulatum et fila catenata his capitellis imponenda septena utrique. 18. Pro his columnis fecit quoque duos *malogranatorum* ordines super opere reticulato ad tegenda capitella, quæ columnarum fastigiis imposita erant. 19. Quæ capitella constabant ex opere liliorum tali, quale videri potest in porticu *templi* aut *palatii* quatuor cubitorum alto, 20. atque habebant in partibus suis eminentibus, quæ nempe opus reticulatum excedebant, ducentorum ma-

 logra-

f) sc. respectu patris. Nam mater erat ex tribu Dan, 2 Chron. 2, 13.

logranatorum ordines. Sic erat in utroque capitello. 21. Erigebat has columnas in porticu templi, alteram quidem ad dextram collocatam vocabat Jachin, alteram ad finiftram vocabat Boas. 22. In vertice harum columnarum erat opus illud liliorum *g*). — Quibus columnis perfectis 23. fecit lacum fufum, cujus labra decem cubitos inter fe diftabant, rotundum a fummo ad imum, quinque cubitos altum, filum triginta cubitorum eum circumdabat. 24. *Globi* inftar cucurbitarum fuberant labro, deni inter fingulos cubitos, in duobus ordinibus una *cum lacu* fufi, *h*) qui eum totum ambiebant. 25. Stabat fuper duodecim bubus, quorum tres feptentrionem fpectabant, tres occidentem, tres meridiem, et tres orientem. His lacus ille erat impofitus, pofteriora vero eorum intus erant converfa. 26. Craffities ejus erat palmaris, labrum ejus referebat labrum calicis aut florum *i*) lilii. Bis mille bathos capiebat. — 27. Fecit quoque bafes æneas decem, quæ fingulæ erant quatuor cubitos longæ, totidem latæ et tres altæ. 28. Earum ftructura erat hæc: *k*) areolas habebant inter columellas,

g) verff. 19. et 20. defcriptum.

h) h. e. non adjecti. Erant igitur trecenti.

i) cujus flores nempe funt curvati. 2 Chron. 4, 5.

k) Harum bafium ftructura quæ fuerit, ex ejus defcriptione, quan-

ſas. 29. In his areolis erant imagines leonum, boum, cheruborum, ſimiliter in columellis; et ſub illis leonibus et bubus erant appendices deorſum applicatæ. 30. Singulæ baſes habebant quaternas rotas et tabulas æneas, et in quatuor angulis ſuis fulcra ſ. columellas in fundo ac parte ima ipſius conchæ. 31. Orificium habebant intra capitellum et ſuperne unius et dimidii cubiti, quod rotundum erat, atque etiam juxta orificium cælaturæ erant cum areolis ſuis, quadratæ, non rotundæ. 32. Quatuor illæ rotæ erant ſub areolis, earumque axes cohærebant cum ipſis baſibus. Altitudo cujusque rotæ erat unius et dimidii cubiti. 33. Cæterum ſimiles erant curruum rotis. Habebant axes, radios, canthos et modiolos: omnia tamen erant fuſa.

 34. Qua-

quanquam ſatis prolixa eſt, tamen vix clare poteſt percipi. Inſunt enim ei multa vocabula ex arte architectonica Hebræorum petita, quæ dubiæ admodum ſunt interpretationis, quoniam in hac pericopa tantum occurrunt. Hinc mirum non eſt, interpretes, qui in his enodandis maxime laborarunt, magnopere diſſentire et icones harum baſium exhibere a ſe invicem perquam diverſas; e. c. *Vatablus* in Bibliis Steph. et Tom. 1. Polyglott. Angl. et *Lundius* in Antiquitt. Jud. Fateor igitur me mihimet ipſi in hujus pericopæ verſione minime ſatisfacere. Multo minus ſperare poſſum, fore ut lectores ex ea claram et diſtinctam imaginem percipiant.

34. Quatuor illæ columellæ erant fuper quatuor angulis cujusque bafis, ejusdemque materiæ, h. e. æneæ. 35. In fumma bafis parte erat columella quædam rotunda, dimidii cubiti, quæ et ipfa habebat fuas prominentias et cincturas ex eadem materia. 36. In tabulis illis prominentiarum et cincturarum fculpfit leones, Cherubos et palmas, in partibus apertis et appendicibus circumquaque. 37. In hunc modum fecit decem bafes eadem omnium fufione, menfura et fculptura. 38. Fecit et decem conchas æneas, quarum quæque quadraginta bathos capiebat, quaternorum cubitorum, quæ fingulæ fingulis illis denis bafibus imponerentur. 39. Quinque ex his in latere templi dextro et quinque in finiftro collocavit. Lacum autem in latere templi dextro ad orientem contra meridiem. — 40. Præterea fecit quoque Hiramus labra, palas et pelves; et abfolvit omnia, quæ regi Salomoni in ufum templi fabricare juffus fuerat. 41. Nempe duas columnas et rotunda capitella illis columnis imponenda, et duplex opus reticulatum ad tegenda illa rotunda capitella, quæ erant in faftigio columnarum. 42. Quadringenta malogranata duplici illi operi reticulato, quorum bini ordines erant pro fingulis, ut duo illa rotunda capitella tegerentur; quæ erant in columnis. 43. Decem bafes cum decem fuis conchis eis impofitis. 44. Lacum cum duodecim bubus ei

fub-

ſubjectis. 45. Ollas, palas, pelves, et reliqua vaſa, quæ omnia Hiramus regi Salomoni fecit ex ære polito, 46. eaque conflavit in planitie Jordani in ſolo argillaceo inter Succotham et Sarthanem. 47. Repoſuit autem Salomo omnia illa vaſa, nec pondus æris *eis inſumti* propter ingentem eorum multitudinem eſt inveſtigatum. 48. Præterea quoque fabricanda curavit ſupellectilem ædi Jovæ deſtinatam, altare aureum et menſam auream pro panibus appoſititiis. 49. Candelabra quinque ad dextram, totidemque ad ſiniſtram ante adytum ex auro optimo, flores et lucernas et forcipes ex auro. 50. Scyphos, cultros, crateres, cochlearia et acerras ex auro puro. Cardines quoque valvarum ædis interioris, hoc eſt Sanctiſſimi, et ædis *exterioris*, hoc eſt templi, aurei erant. 51. Perfecto omni opere ædis Jovæ a rege Salomone, aurum, argentum et vaſa, quæ David pater ejus conſecraverat, intulit et repoſuit in templi theſauris.

CAPUT VIII

Solemnis templi dedicatio 1 — 21. Preces Salomonis pro gratia divina in hoc templo exhibenda 22 — 54. Ejus admonitio ad populum, ſacrificia et feſtum ab omnibus celebratum 55 — 66.

1. Tunc convocavit Salomo Iſraelitarum ſeniores, tribuum proceres et familiarum principes Hieroſoly-

mam ad transferendam arcam legis Jovæ ex arce Davidis, quæ Sion vocatur, *in templum.* 2. Quod factum est in festo mensis Ethanim, qui est septimus. 3. Postquam igitur omnes Israelitarum proceres convenerant, sustulerunt sacerdotes et Levitæ arcam, 4. eamque una cum tabernaculo conventus et vasis sacris, quæ in eo fuerant, transtulerunt. 5. Interea autem rex Salomo et totus Israelitarum cœtus, qui apud eum convenerat, præsente arca magnam ovium et boum multitudinem, quæ numerari non posset, sacrificarunt. 6. Igitur sacerdotes arcam legis divinæ intulerunt in locum suum, in adytum templi, quod et Sanctissimum vocatur, sub alis Cheruborum. 7. Porrigebant vero Cherubi versus locum arcæ alas suas, eamque ut et vectes superne tegebant. 8. Qui vectes ita longi erant, ut partes eorum extremæ videri possent e sanctuario s. templo in loco qui erat ante adytum, *a*) sed foris non poterant videri. Atque etiamnum ibi prostant. *b*) 9. Nihil fuit in arca præter duas

a) Igitur clausæ non erant fores adyti.

b) Formula עַד הַיּוֹם הַזֶּה alias significat tempus, quo scriptor libri vixit. Sed quoniam ex aliis horum librorum locis clare apparet, eorum historiam ex uberioribus regum Judæ et Israelis annalibus esse contextam, utroque regno

duas tabulas lapideas, quas Mofes ibi ad Horebum repofuerat. Quo tempore Jova cum Ifraelitis poft exitum eorum ex Aegypto fœdus percuffit. 10. Poftquam facerdotes egreffi erant e fanctuario, nubes replevit ædem Jovæ, 11. propter quam facerdotes ne fungi quidem minifterio fuo poterant. Adeo majeftas Jovæ ædem fuam repleverat. 12. Tum Salomo dixit: Jova ftatuit c) habitare in caligine. 13. Exftruxi tibi domum ad habitandum, locum in quo perpetuo fedeas. 14. Deinde converfus univerfum Ifraelitarum cœtum, qui ftabat, falutavit, 15. et dixit: Laudetur Jova Deus Ifraelitarum, qui, quod Davidi patri meo promifit, jam implevit. Dixerat enim: 16. Ex quo populum meum Ifraelem ex Aegypto eduxi, nullam ullius tribus urbem elegi, quæ ædem mihi exftrueret ad facra mihi in ea facienda. Davidem vero elegi ut populo meo Ifraelitico præeffet. 17. Pater quidem meus, David, conftituerat

 tem-

regno jam deftructo, perquam probabile eft, epitomatorem horum annalium retinuiffe hanc formulam ex eis locis, in quibus eam legerit. cf. *Eichhorn* Introduct. in libros Vet. Teft. P. II. p. 619.

c) אָמַר h. l. *ftatuit* f. *decrevit*, q. d. ex hac nube intellige Deum hunc locum fibi elegiffe. — Apoftrophe in fequenti verfu ad Deum minime dura eft, uti *Hubigantio* videtur. Salutat Deum quafi advenientem.

templum ædificare Jovæ Ifraelitarum Deo. 18. Sed hic ei declaravit: fe quidem approbare, quod illud confilium cepiffet, 19. at nolle fe hoc ab ipfo fieri, fed filium ejus ex eo genitum ædem fibi exftructurum. 20. Præftitit Jova hoc promiffum fuum. Conftitutus ego fum patri meo fucceffor in throno Ifraelitico. Exftruxi hanc ædem Jovæ Ifraelitarum Deo. 21. Locum in ea affignavi arcæ, in qua funt *figna* illius fœderis, quod Jova cum majoribus noftris pepigit, poftquam eos ex Aegypto eduxerat. 22. Stetit autem Salomo ad altare Jovæ *d*) coram univerfo Ifraelitarum cœtu, atque expanfis ad cœlum manibus 23. his verbis eft precatus: Jova, Ifraelitarum Deus! non eft tui fimilis Deus neque in cœlo neque in terra, qui fervas promiffa benigne admodum data tuis cultoribus, qui tibi tantum vivunt: 24. meo quoque patri Davidi, tibi deditiffimo, quod promiferas præftitifti. Teftatur hoc dies hodiernus. 25. Jam vero, o Jova Ifraelitarum Deus, præfta in pofterum quoque Davidi tuo patri meo, quod ei promififti, femper eum ex familia fua habiturum effe fucceffores in throno Ifraelitico, dummodo vitam fuam fic in tui timore peragerent, uti ipfe feciffet. 26. Rata fiant, quæfo, o Deus Ifraelitarum, hæc quæ Davidi tuo, meo patri, promififti. 27. Equidem bene fcio, te non in terra habitare. En!

d) cf. 2 Chron. 6, 12. 13.

En! cœlum et cœli cœlorum te non capiunt, multo minus hæc ædes, quam exſtruxi. 28. Verum enimvero reſpice preces meas et ſupplicationes, o Jova Deus! Audi hanc orationem precantem, qua te hodie imploro. 29. Sint oculi tui aperti in hanc ædem noctu diuque, et in locum, quem cultui tuo deſtinaſti, ut preces exaudias, quas in hoc loco ſum facturus. 30. Exaudias, inquam, me et populum tuum Iſraelem, qui ad hunc locum oraverit, et dum in loco ſedis tuæ, in cœlo audieris, eſto propitius. 31. Si quis in alterum deliquerit et hic jusjurandum ei detulerit, coram altari tuo hac in æde præſtandum: 32. tu audi in cœlo et judica inter eos, ita ut reum condemnes et pro merito ei rependas, innocentem vero abſolvas, eique pro juſta ſua cauſa retribuas. 33. Si Iſrael populus tuus ab hoſtibus propter peccata in te commiſſa profligatus fuerit, et ad te converſus tuam majeſtatem veneratur et ſupplex hac in æde te adorat: 34. tu in cœlo audias et ignoſcas ejus peccato, et reducas eum in terram, quam ejus majoribus dediſti. 35. Si clauſum fuerit cœlum, nec pluvia deciderit, quod te Iſrael populus tuus offendit, et hic in hoc loco precetur, teque adoret a peccatis ſuis per afflictiones tuas converſus: 36. tu in cœlo audias et ignoſcas ejus peccato, dum rectam viam ei oſtenderis, qua incedere debeat, et demittas pluviam in terram, quam populo tuo poſſiden-

dam

dam dedisti. 37. Fames si in hac terra invaluerit, si pestis, si uredo, rubigo, locustæ aut bruchi eam invaserint, si hostes ejus incolas in oppidis suis obsideant, aut ullum aliud malum aut afflictio evenerit: 38. omnes preces et supplicationes, quas facit ullus aliquis tuorum Israelitarum, quicunque peccatum suum e) agnoscit manusque suas ad hanc ædem expandit: 39. tu exaudias in cœlo, habitationis tuæ sede, et ignoscas et præstes et reddas cuique pro vita sua, prouti mentem ejus cognitam habes, (nam tu solus omnium hominum mentes perspicis) 40. ut te timeant, quamdiu vivent in terra, quam majoribus nostris dedisti. 41. Peregrinum quoque, qui non fuerit ex populo tuo Israele ortus, si venerit e terra remota, nominis tui celebritate commotus, 42. (nam nomen tuum magnum, potentia et virtus insignis innotuere) atque in hac æde adoraverit: 43. tu in cœlo habitationis tuæ sede audias et præstes ei omnia, propter quæ te invocaverit; ut omnes nationes te cognoscant teque ut Israelitæ tui venerentur, atque intelligant hanc ædem, quam ædificavi, tibi esse sacram. 44. Si populus tuus ad bellum contra hostes suos jussu tuo egressus fuerit, et preces suas ad te direxerit versus hanc urbem, quam tu elegisti, et versus hanc ædem, quam tibi exstruxi: 45. tu audias in cœlo preces ejus et supplicationes, et cau-

e) hebr. *vulnus cordis* s. *animi sui*.

causam ejus agas. 46. *Idem* si in te peccaverit (nemo enim est qui non peccet) et tu in ira tua eum hosti tradideris in terram sive remotam sive propinquam in captivitatem abducendum, 47. atque ibi animo mutato ad te supplex sese converterit, peccati sui gravitatem agnoscens; 48. si sic ad te toto corde totaque mente conversus in terra hostium suorum, a quibus captivus tenetur, ad te precatus fuerit versus terram, quam ejus majoribus tradidisti, versus urbem, quam ipse elegisti, et versus hanc ædem, quam tibi exstruxi: 49. tu audias in cœlo sede tua ejus preces et supplicationes, et causam ejus agas. 50. Ignoscas ejus peccatis et delictis, quibus a te defecerit, et misericordiam eorum, a quibus captivus tenetur, commoveas, ut ejus misereatur. 51. Est enim tuus populus tibi dicatus, quem ex Aegypto ex durissima servitute *f*) eduxisti. 52. Attende ad preces *g*) tum meas, tum populi tui Israelis, ut eum exaudias, ubicunque te invocarit. 53. Tu eum tibi ex omnibus totius terrarum orbis populis separasti, ut esset tuum peculium, quemadmodum id ipsum decla-

f) hebr. *ex fornace ferri*, cf. obs. ad Deut. 4, 20.

g) Verba textus sunt: לִהְיוֹת עֵינֶיךָ פְּתֻחוֹת Sed hic infinitivus respondet verbo finito, quod est in versu 50. (*Glassius* p. 290.) In loco parallelo 2 Chron. 6, 40. legitur quoque יִהְיוּ Nam in his verbis est conclusio totius orationis,

declarasti per Mosen ministrum tuum, cum majores ejus ex Aegypto eduxisses, o Domine Jova! — 54. Finitis his precibus et supplicationibus surrexit Salomo ab altari, ad quod flexis genibus et passis ad cœlum manibus jacuerat, 55. et stans bene precatus est universo Israelitarum cœtui sublata voce, his verbis: 56. Gratias ago Jovæ, qui populo suo Israeli omnem eam prosperitatem concessit, quam ei promisit. Nullum ex bonis istis omnibus, quorum consequendorum per Mosen ministrum suum spem fecerat, desideratur. 57. Sit Jova Deus noster nobiscum, quemadmodum fuit cum majoribus nostris! Ne nos deserat aut relinquat! 58. Flectat ad se animos nostros, ut ad voluntatem ejus viventes diligenter observemus præcepta, leges et instituta, quæ majoribus nostris dedit. 59. Memor sit semper harum precum mearum, quas ad eum feci. Det mihi et populo suo Israeli, quibuscunque quovis tempore egeamus, 60. ut omnes terræ nationes cognoscant, Jovam Deum esse, nec alium ullum. 61. Modo vos eum sincere colatis, ad leges ejus vivatis, et præcepta, uti jam quidem, observetis. — 62. Deinde rex et omnes Israelitæ sacrificia Jovæ offerebant. 63. Salomo quidem sacrificia eucharistica fecit duobus et viginti millibus boum, et centum et viginti millibus ovium. Sic dedicarunt ædem Jovæ rex et omnes Israelitæ. 64. Eo tempore consecravit Salomo

lomo atrium medium, quod fuit ante ædem Jovæ, ut ibi holocaufta et ferta et adeps facrificiorum euchariſticorum incenderentur. Nam altare æneum, quod erat ante templum, anguſtum nimis erat, quam ut iſta omnia caperet. 65. Tunc Salomo omnesque Iſraelitæ (quorum ingens cœtus erat a Chamata usque ad fluvium Aegypti) feſtum Jovæ celebrarunt per bis feptem, hoc eſt, quatuordecim *h*) dies. 66. Die octavo rex populum dimiſit, qui ei gratias egit et domum rediit lætus et hilaris propter magnam illam felicitatem, quam Deus Davidi et Iſraeli populo ſuo conceſſerat.

CAPUT IX

Deus Salomoni iterum in ſomnio apparet, atque ad conſtantiam in religione et cultu ſibi præſtando hortatur 1 — 9. Oppida, quæ Salomo Hiramo ex pacto dat, ei non placent 10 — 14. De aliis oppidis et ædificiis publicis a Salomone exſtructis. Ejus annua ſacra. Navigatio in Ophiram 15 — 28.

1. Poſtquam Salomo templum Jovæ, ſuum palatium, et omnia quæ facere voluerat, abſolverat, 2. iterum ei Jova apparuit, uti antea jam Gibeone, 3. atque hunc in modum ad eum eſt locutus: Audivi preces et ſupplicationes tuas, conſecravi hanc ædem, quam ædificaſti ad cultum religioſum mihi ibi præſtandum; in per-

h) Dedicatio templi celebrata eſt per ſeptem dies, deinde per alios ſeptem dies feſtum tabernaculorum. cf. 2 Chron. 7, 8.

perpetuum ei providebo, et curam ejus geram singularem. 4. Si tu ad exemplum Davidis patris tui ea animi integritate et rectitudine mihi vives, ut facias omnia quæ tibi præcepi, et leges et instituta mea serves: 5. ego quoque stabiliam thronum regni tui in Israelitas in perpetuum, quemadmodum id ipsum Davidi patri tuo promiseram, ei non defuturum esse qui throno Israelitico insideat. 6. Quodsi vos et posteri vestri a me defeceritis, neque præceptis et legibus vobis latis obtemperaveritis, sed ad Deos peregrinos conversi eos adoraveritis: 7. ejiciam vos e terra, quam eis dedi, atque hanc ædem, quam mihi sacraveram, repudiabo. Vos quidem dicterio et ludibrio eritis inter omnes gentes. 8. Hanc ædem autem adeo celebrem *a*) viatores obstupefacti exsibilabunt, quærentes, cur Jova sic fecerit huic terræ et huic ædi? 9. Quibus respondebitur: quoniam relicto Jova Deo suo, qui eorum majores ex Aegypto eduxerat, alios Deos sectati sunt, quos adorarent et colerent, propterea Jova mala ista omnia in eos adduxit. —

10. Post

a) Verba textus יִהְיֶה עֶלְיוֹן (quanquam eadem legerunt *οἱ ό, καὶ ὁ οἶκος οὗτος ἔσται ὁ ὑψηλὸς*, quæ male cohærent cum sequentibus, pro quibus habet Vulgatus: *domus hæc erit in exemplum*) ex loco parallelo 2 Chron. 7, 21. emendanda sunt, ubi legitur אֲשֶׁר הָיָה עֶלְיוֹן Sic quoque habet *Kennicotti* Cod. 176.

10. Poſt viginti annos, quibus Salomo duas domos, nempe ædem Jovæ et arcem regiam, exſtruxerat, 11. dedit Chiramo, a quo materia cedrina, abietina et auro ex voto ſuo adjutus fuerat, viginti oppida in terra Galilæa. 12. Ad quæ oppida viſenda Chiramus Tyro profectus eſt, ſed ei non placuerunt. 13. Hinc dixit *Salomoni:* qualia ſunt hæc oppida, mi frater, quæ mihi dediſti? Unde nomen acceperunt terræ Cabul, quod etiamnum gerunt. 14. Miſerat autem Chiramus regi centum et viginti talenta auri. — 15. Quod ad operarios attinet, quibus rex Salomo uſus eſt in exſtruendo templo Jovæ et ſuo palatio, Millone et muris Hieroſolymitanis, Chaſore, Megiddone et Geſere. (16. Pharao rex Aegypti hoc Geſer bello ceperat et combuſſerat occiſis ejus incolis Cananæis, idque filiæ ſuæ Salomonis uxori dotis loco dederat.) 17. Hoc Geſer Salomo reſtauravit, ut et Bethchoronem inferiorem. 18. Aedificavit quoque Baalatam et Tadmorem in deſerto regionis *Syriæ.* 19. Oppida promtuaria quadrigariorum et equitum, et quæcunque præterea ei Hieroſolymæ et in Libano *b*) et in omnibus ditionis

b) Videtur intelligenda domus illa, quæ ſupra deſcripta eſt Cap. 7, 2. ſub nomine *domus ſilvæ Libani.* Quæ fortaſſe ſic dicta fuit propter conſitas et excultas in hac villa Salomonis cedros.

nis suæ partibus ædificare visum fuerat. 20. *His ædificiis exstruendis operarios adhibuit* superstites ex Amoritis, Chittæis, Pherefitis, Hevæis et Jebusitis, qui non erant ex Israelitis, 21. *hoc est*, eorum posteros post illos superstites, quos Israelitæ exstirpare non potuerant, hos Salomo c) in servitutem redegit. 22. Ex Israelitis vero neminem servum fecit, sed eis militibus, aulicis, ducibus, præfectis et magistris curruum et equitum usus est. 23. Præfectos vero operum suorum habebat Salomo quingentos et quinquaginta, hi præerant operis. 24. Postquam filia Pharaonis ex urbe Davidis in ædem ei exstructam migraverat, ædificavit Salomo Millonem. 25. Ter quotannis sacra solennia fecit holocaustis et sacrificiis eucharisticis super altari, quod Jovæ exstruxerat; in eo vero, quod erat coram Jova, suffitum obtulit, postquam ædis structuram absolverat. — 26. Aedificavit quoque naves Ezeongebere, quod est prope Elotham in littore sinus Arabici in finibus Idumeæ. 27. In his navibus misit Chiramus servos suos homines nauticos maris peritos cum servis Salomonis. 28. Hi Ophiram profecti sunt, atque illinc exportarunt auri talenta viginti et quadringenta, quæ ad Salomonem regem retulerunt.

CAPUT

c) Hunc sensum verborum וַיַּעֲלֵם לְמַס־עֹבֵד esse, probatur ex sequenti versu, in quo illis respondent נָתַן עֶבֶד

CAPUT X

Regina Arabiæ Salomonem cum magno comitatu invisit 1 — 13. Divitiæ ejus ingentes ex mercatura, tributo, muneribus et navigatione, et luxus inde proveniens in ejus aula et in urbe 14 — 29.

1. Regina Sabæorum, cum audiſſet famam Salomonis et nominis *a*) Jovæ, venit ad illum tentandum ænigmatibus. 2. Ingreſſa eſt Hierofolymam cum comitatu perquam magno, cum camelis ferentibus aromata, auri magnam copiam et gemmas. Cum Salomonem conveniret, propoſuit ei omnia quæ excogitaverat. *b*) 3. Ille vero ei ad omnia reſpondit, nec quidquam eum latuit. 4. Poſtquam autem contemplata fuerat ejus ſapientiam, palatium, 5. victum menſæ, conclavia aulicorum, munera miniſtrorum, eorumque veſtitum, et pincernas ejus et ſacrificium, quod in templo Jovæ offerebat, prorſus obſtupefacta 6. dixit regi: Vera ſunt, quæ audivi in terra mea de rebus tuis et de ſapientia tua. 7. Sed fidem habere dictis nolui, niſi ipſa venirem et viderem oculis meis. Sed ne dimidium quidem narratum eſt. Multum tu ſuperas ſapien-

a) Pro לְשֵׁם legendum videtur וְשֵׁם Sic *οἱ ό*, Syrus et Arabs. Codex *Kennicotti* 173. habet a prima manu ב vel בן et in Cod. 490. ל deeſt.

b) hebr. *quæ erant in corde ejus.* Intelligo ænigmata verſ. 1.

pientia et virtute famam, quam audieram. 8. O felices homines tuos! felices hos tuos miniſtros, qui tibi perpetuo adſtant tuamque audiunt ſapientiam. 9. Laudetur Jova Deus tuus, qui te ita dilexit, ut te in ſolio Iſraëlitarum poneret pro perpetuo ſuo in eos amore, atque ut te regem conſtitueret ad juſtitiam recte exercendam. 10. Donavit regi centum et viginti talenta auri, aromatum autem copiam ingentem et lapides pretioſos. Nondum advecta fuerat tanta aromatum copia, quantam regina Sabæorum regi Salomoni dedit. 11. Naves quoque Hirami non ſolum aurum ex Ophire afferebant, ſed etiam ligna ſandalorum *c*) perquam multa et gemmas. 12. ex quibus ſandalis rex fabricandos curavit cancellos in æde Jovæ et in ſuo palatio et citharas et nablia cantoribus. Nunquam antea ſandalorum ligna innotuerant. 13. Donavit Salomo reginæ Sabæorum omnia quæ ſibi expetebat, præter ea quæ ei pro liberalitate regia dabat; et ſic revertit in patriam ſuam cum ſuis. 14. Pondus auri, quod Salomoni ſingulis annis proveniebat, fuit ſexcentorum ſexaginta ſex talentorum. 15. Præter ea, quæ ei ſolvebant portitores ſ. publicani *merces inſpicien-*

c) Ligna אַלְמֻגִּים quæ ſint, prorſus incertum. *Celſius* in Hierobot. P. I. p. 171. ligna ſandalorum vocat, ſed argumentis parum firmis. cf. *Michaëlis* in quæſtionibus Arabicis Quæſt. 91. p. 255.

ſpicientes, mercatores, Arabum reges et provinciarum præfecti. 16. Fecit Salomo ducenta ſcuta ex auro ductili, 17. et trecentos clypeos ex eadem materia. Illorum ſingulis inſumebantur ſexcenti ſicli aurei, horum autem tres minæ. Quæ depoſita ſunt in ædibus ſilvæ Libani. 18. Fecit quoque ſolium eburneum magnum, quod auro optimo obduxit. 19. Sex gradus habebat ſumma ejus pars, a tergo erat rotundum, manus habebat utrinque ad locum ſeſſionis et duo leones ſtabant juxta manus, 20. duodecim vero in ſex gradibus hinc et illinc. Cujusmodi opus in nullo regno unquam factum fuerat. 21. Omnia vaſa potoria regis Salomonis erant aurea, nec non omnis ſupellex domus ſilvæ Libani erat aurea, et quidem ex auro puriſſimo; argentum temporibus Salomonis nihili æſtimabatur. 22. Nam naves Tarteſſi regiæ una cum navibus Hirami tertio quoque anno redibant advehentes aurum et argentum, ebur, ſimias, pavones. 23. Sic ſuperavit Salomo omnes iſtarum regionum reges divitiis et ſapientia. 24. Homines omnium regionum cupiebant eum videre et audire ejus ſapientiam, qua a Deo præditus erat, 25. qui omnes munera offerebant, vaſa argentea et aurea, veſtes, arma, aromata, equos, mulos, eaque ſingulis annis. 26. Comparavit ſibi quoque Salomo currus et equites. Currus quidem habuit mille et quadringentos, equitum vero duodecim mil-

 lia,

lia, quos partim in oppidis curruum, partim apud se Hierosolymæ dispofuit. 27. Effecit ut tanta effet argenti copia Hierofolymæ, quanta lapidum; et cedrorum, quanta fycomororum in planitie. 28. Adducebantur Salomoni equi ex Aegypto. Mercatores ejus privilegium habebant, quod pro pecunia foluta eis concedebatur. *d*) 29. Pretium vero cujusque currus conftabat fexcentis ficlis argenteis, equi vero centum et quinquaginta. Sic omnibus Chittæorum et Syriæ regibus ab eis adducebantur. CA-

d) De h. l. difficili cf. *Bochartus* in Hieroz. P. I. Lib. II. Cap. IX. p. 171. *Beck* ad Paraphrafin Chald. librr. Chron. P. II. p. 7. *Clericus* in Comment. ad h. l. et *Michaelis* in Appendice ad P. III. Juris Mof. de equorum cultura in Palæftina p. 79. Quorum conjecturas non opus eft ut h. l. proferam, cum libri ipfi facile poffint infpici. Liceat mihi tantum meam conjecturam afferre. Vocabulum מִקְוֵה in quo omnis eft difficultas, putem explicari poffe de *privilegio*, ut vulgo dicitur, *exclufivo* coemendi equos, quod negotiatores regis pro certa pecuniæ fumma erant confecuti. Sic enim defcribitur illud מִקְוֵה in textu יִקְחוּ מִקְוֵה בִּמְחִיר. Poteft vero מקוה hanc habuiffe fignificationem ex Conjugat. VIII. verbi قوي *licitatus fuit rem, auctoque ad fummum pretio acquifivit.* Cf. *Golius* p. 1987. Hujusmodi autem privilegium regem Aegypti Salomoni genero fuo conceffiffe, nemo improbabile dixerit. Hic igitur per fuos homines, qui propterea vocantur סחרי המלך, equos coemit, quos deinde pretio pro arbitrio fuo conftituto vendebat.

CAPUT XI

Salomo in senectute sua a peregrinis uxoribus ad idololatriam seducitur 1 — 8. propterea Deus minatur, partem regni ejus filio ereptum iri 9 — 13. variosque in eum adversarios excitat, e quibus Jerobeamus primarius fuit, cui et ab Achija propheta regnum promittitur 14 — 40. Moritur Salomo 41 — 43.

1. At rex Salomo amavit mulieres peregrinas præter filiam Pharaonis, Moabiticas, Ammoniticas, Edomiticas, Sidonias et Chittæas, 2. ex gentibus, de quibus Deus Israelitis interdixerat, ne cum eis consuetudinem haberent, neque eas ad se admitterent; futurum enim esse, ut eorum mentes ad Deos suos inclinarent. His amore junctus fuit Salomo. 3. Habuit enim septingentas mulieres principes et trecentas pellices, 4. quæ eum sub senectutem ad peregrinos Deos inclinabant, ut non esset ea animi integritate in Jovam Deum suum, qua David pater ejus fuerat. 5. Sectatus enim est Astarotham Deum Sidoniorum, et Milcomum idolum Ammonitarum. 6. Qua re Salomo Jovam graviter offendit, neque tam constanter quam David pater ejus eum coluit. 7. Exstruxit sacellum Camoscho, idolo Moabitarum, in monte, qui est e regione Hierosolymæ; itemque Molocho, Ammonitarum idolo. 8. Sic fecit in gratiam omnium mulierum peregrinarum, quæ suffitus faciebant diis suis et sacrifi-

cia. 9. Igitur iratus eſt Jova Salomoni, quod animum averterat a ſe Iſraelitarum Deo, qui bis ei apparuerat, 10. atque illud ipſum interdixerat, ne alios Deos ſectaretur, neque tamen obtemperaverat. 11. Propterea hæc ei minatus eſt: quoniam legem et præcepta mea non ſervas, eripiam tibi regnum, idque dabo ſervo tuo. 12. Neque tamen hoc te vivente faciam propter Davidem patrem tuum. Sed filio tuo illud eripiam, 13. et ne huic quidem integrum, unam tribum obtinebit, propter Davidem cultorem meum, et propter Hieroſolymam, cui hanc prærogativam conceſſi. — 14. Poſtea extitit, Jova ſic permittente, adverſarius Salomoni Hadadus Edomita e ſtirpe regia. 15. Hic, cum eſſet David in Idumæa, poſtquam Joabus dux exercitus, qui omnes mares Idumææ interſici juſſerat, ad mortuos ſepeliendos profectus fuerat, (16. Manſit autem ibi Joabus ſex menſes cum toto Iſraelitarum *exercitu*, dum omnes Idumææ mares exſcinduntur.) 17. tunc hic, *inquam*, Hadadus cum viris quibusdam Edomiticis, patris ſui ſervis, fugit in Aegyptum, ipſe quidem adhuc teneræ ætatis. 18. Ex Midianitide venerunt in *ſolitudinem* Pharan, atque inde, aſſumtis aliis quibusdam hominibus, in Aegyptum ad Pharaonem regem, qui ei domum dedit, victum aſſignavit et agros quoque largitus eſt, 19. atque adeo favit, ut ei ſororem Tachpenaſæ principis ſuæ uxoris

in

in matrimonium daret; 20. ex qua fuſtulit filium Genubatum, qui a Tachpenaſa in aula Pharaonis inter alios ejus liberos educabatur. 21. Cum autem Hadadus in Aegypto audiret Davidem et Joabum exercitus duces mortuos eſſe, petiit a Pharaone, ut ſibi in patriam ſuam redire permitteret. 22. Pharao eum interrogavit, num quid ei deeſſet, ut in patriam reverti vellet? Nihil, reſpondit ille, attamen rogo ut me dimittas. — 23. Alius deinde *Salomonis* adverſarius ex Dei voluntate fuit Cheſjon *a*) Eljadæ filius, qui

Ff 5 ab

a) Cf. de hac pericopa verſſ. 23. 24. 25. Celeb. *Kæhlerus* in Repertorio pro literat. orient. P. II. p. 262. In eo quidem non poſſum aſſentiri Viro Doctiſſimo, quod totum hunc locum habet pro interpolatione, quæ ex nota marginali textui ſit inſerta. Nam cum ſcriptor hoc agat, ut quos Salomo adverſarios expertus ſit enarret, non potuit hunc Reſonem ſ. Chesjonem omittere. Sed quod textus emendationes attinet, in his, una excepta, aſſentior. Primo pro רְזוֹן legendum puto חֶזְיוֹן propter locum Cap. 15, 18. ubi Benhadad filius Tabrimonis nepos vocatur Chesjonis, non Reſonis; et ſic quoque vocatur ab interpretibus antiquis. Deinde verſ. 24. pro יִקְבּוֹץ עָלָיו *οἱ ό*, Syrus et Arabs legerunt יִקָּבְצוּ אֵלָיו *congregati ſunt ad eum* ſc. Chesjonem — Porro pro יִמְלְכוּ Vulgatus, Syrus et Arabs יַמְלִיכוּהוּ *conſtituerunt eum regem Damaſci.* Adde Conjugationem Hiphil

ab Hadadefero rege Sobenfi domino fuo aufugerat. 24. Ad quem confluxerunt milites, quorum dux fuit, cum David Sobenfes concideret. Venerunt Damafcum, ibi confederunt eumque regem conftituerunt. 25. Hunc Ifraelitæ hoftem experti funt quamdiu Salomo vixit, præter Hadadum non minus eis moleftum. Qui Edomitarum rex factus Ifraelitas multum infeftavit. — 26. Tandem Jerobeamus, Nebati filius, Ephratæus ex Sereda, (cujus mater, quæ vidua erat, Serua vocabatur) fervus Salomonis, contra eum rebellavit. 27. Cujus rebellionis hæc erat occafio. Cum Salomo Millonem ædificaret et partem dirutam urbis Davidis patris

Hiphil etiam exhibere quinque Codd. *Kennicotti*, in quibus fcriptum extat ימליכו — Tandem in verf. 25. pro וְאֶת הרעה *oi ó* et Vulg. habent וְזאת הרעה Quam lectionem etiam probat Cel. *Kœblerus*. Sed hæc minime apta videtur contextui. Nam in his verbis fermo eft de inimicitia Hadadi, regis illius Edomitarum, de quo verf. 14. feqq. quæ comparatur cum illa, qua Chesjon alter ille adverfarius Salomonis Ifraelitas infeftavit. Senfus autem exiftit perquam durus, fi legatur: *hoc eft malum, quod Hadad fecit*, de quo in his verfibus fermo non fuit, fed de Chesjone rege Damafci. Igitur ואת explico per *cum*, cujus fenfum in verfione modo magis latine indicavi. — In fine vero verfus pro עַל אֲרָם cum *τοῖς ό*, Syro et Arabe legendum puto עַל אֱדֹם Sic quoque duo Codd. *Kennicotti* 93. et 150. a prima manu.

patris sui obstrueret; 28. vidit Jerobeamum juvenem strenuum et in opere faciundo assiduum, propterea eum præfecit omnibus operis Josephitarum. 29. Eo tempore Jerobeamus Hierosolyma egressus occurrit Achijæ Schilonitæ prophetæ. Ille novo pallio erat indutus. Cum ambo soli essent in via, 30. Achija prehendit pallium Jerobeami novum, idque in partes scindit duodecim, 31. atque sic eum alloquitur: Sume tibi decem partes, hoc enim fatur Jova Deus Israelitarum: En! ego eripiam regnum Salomoni, tibique dabo decem tribus. 32. Una tribus ei manebit propter Davidem meum et propter Hierosolymam, quam ego ex omnibus tribuum Israeliticarum urbibus hoc honore dignabor. 33. Quoniam *ille cum suis* me relicto adoravit Aschtarotam Deum Sidoniorum, Camoschum Moabitarum Deum, et Milchomum Ammonitarum. Neque ad præscripta mea vivens fecit id quod mihi probaretur, obtemperando meis legibus et institutis, sicuti David pater ejus. 34. Nec tamen toto regno eum privabo, immo quamdiu vivet, ipse regnabit, propter Davidem, quem amavi et qui legibus meis et præceptis morem gessit. 35. Sed filio ejus *partem* regni eripiam, tibique dabo decem tribus, 36. filio autem ejus tantum unam, ut superstes sit aliquis ex posteris Davidis perpetuo Hierosolymæ, quam volo ut de nomine meo nominetur. 37. Te vero regem

gem constituam, et pro lubitu tuo imperabis Israelitis. 38. Quodsi mihi in omnibus quæ tibi præcepi obtemperaveris, et ad normam meam vivens feceris quæ mihi probantur, et leges et statuta mea servaveris, quemadmodum hoc fecit David mihi deditus: tibi adero, tuamque familiam servabo, sicuti Davidis. Tuum erit regnum Israeliticum. 39. Posteros autem Davidis affligam, quod hoc neglexerint, nec tamen in perpetuum. — 40. Salomo quidem volebat Jerobeamum interficere, sed hic fugit ad Schischakum regem Aegypti, ibique mansit usque ad mortem Salomonis. 41. Reliquæ res gestæ Salomonis et sapientia ejus descriptæ leguntur in historia vitæ ejus. 42. Regnavit Salomo Hierosolymæ in omnes Israelitas annos quadraginta. 43. Tandemque obdormivit cum majoribus suis et sepultus est in urbe Davidis patris sui. Successit ei in regno ejus filius Rehabeamus.

CAPUT XII

Propter duram Rehabeami responsionem, quam populo remissionem petenti dat, decem tribus ab eo deficiunt, regemque sibi constituunt Jerobeamum 1 — 20. Bellum, quod ille contra hunc parat, omittitur ex admonitione prophetæ 21 — 24. Jerobeamus cultum religiosum vitulorum aureorum Dane et Bethele instituit 25 — 32.

1. Omnes Israelitæ convenerant Sichemi, ut regem crea-

crearent Rehabeamum, qui propterea quoque eo se contulit. 2. Quod cum audiisset Jerobeamus, Nebati filius, qui adhuc in Aegypto, quo propter Salomonem regem fugerat, degebat, inde rediit. *a*) 3. Et vocatus adfuit una cum omnibus Israelitarum legatis, qui sic cum Rehabeamo egerunt: 4. durum sibi ab ejus patre jugum fuisse impositum. Jam si remitteret aliquid ab illa duritie, et jugum, quo ab ejus patre pressi essent, levaret, sese ei submissuros esse. 5. Respondit eis Rehabeamus: discederent in præsentia, et post triduum reverterentur. 6. Postea consuluit seniores, qui Salomoni patri suo a consiliis fuerant, quid censerent populi legatis esse respondendum? 7. Illi ei demonstrant, si jam quidem eis paullulum concederet, et benigne et humane responderet, eos perpetuo sibi deditos futuros esse. 8. At *Rehabeamus* neglecto seniorum consilio, juniores, qui cum eo educati fuerant et jam ministrabant, consuluit. 9. Quid vos censetis, inquiebat, ut respondeam populo? 10. Tunc illi suadent, ut populo ad petita sua sic respondeat: digitus meus minimus crassior erit patris mei lateribus. 11. Pater ille meus gravi jugo vos oneravit, ego jugum illud vestrum ange-

a) Pro וַיֵּשֶׁב בְּמִצְרָיִם legendum esse וַיָּשָׁב מִמִּצְרָיִם partim contextus docet, partim locus parallelus 2 Chron. 10, 2. partim οἱ ό et Vulgatus.

augebo, ille vos ſcuticis caſtigavit, ego ſcorpiones in vobis caſtigandis adhibebo. 12. Tertio die Jerobeamus omnesque populi legati veniunt ad Rehabeamum, ſicuti ab eo juſſi erant. 13. Qui eis dure reſpondit, neglecto ſeniorum conſilio, quod ei dederant, 14. atque juniorum conſilium ſecutus dixit: pater meus aggravavit onus veſtrum, ego illud augebo, ille vos ſcuticis caſtigavit, ego vos ſcorpionibus plectam. 15. Sic rex nihil conceſſit populo, Jova rem ſic dirigente, ut impleretur id, quod per Achijam Schilonitam ad Jerobeamum Nebati filium dixerat. 16. Iſraelitæ igitur, cum viderent regem precibus ſuis locum non dare, ei reſponderunt: nihil jam ad ſe pertinere Davidem, nec quidquam ſe ſperare poſſe a filio Iſæi; proinde quisque domum reverteretur, et familia Davidis ſibi ipſi proſpiceret. Et ſic omnes Iſraelitæ ad ſua redierunt. 17. Tantum eis, qui Judææ oppida incolebant, Rehabeamus imperavit. 18. Miſit quidem *deinde* Adoramum, qui tributis præerat, *b*) ſed Iſraelitæ eum lapidibus obrutum interfecerunt. Rex ipſe Rehabeamus ægre *c*) potuit currum conſcendere, et Hieroſolymam effugere.

b) ſine dubio eo conſilio, ut animos concitatos placaret.

c) Sic vertendum puto הִתְאַמֵּץ propter ſequens לָנוּס non ut *Clericus* vult *animo confirmato*, quaſi Rehabeamus in ſua ſententia perſtitiſſet.

gere. 19. Sic defecerunt Israelitæ a domo Davidis, ne nunc quidem ei juncti. 20. Postquam Israelitæ cognoverant, Jerobeamum rediisse, miserunt ad eum, et ad conventum vocarunt, in quo ab omnibus rex creatus est. Una tantum tribus Judaica faciebat cum domo Davidis. 21. At Rehabeamus, cum Hierosolymam venisset, congregavit Judæos et tribum Benjaminiticam, centum et octoginta millia hominum lectissimorum et belli peritorum, ut bellum inferret Israelitis, et regnum sibi Salomonis filio recuperaret. 22. Sed jussit Deus Schemajam prophetam, 23. Rehabeamo Salomonis filio, regi Judæ, Judæis et Benjaminitis reliquoque populo 24. suo nomine dicere: ne popularibus suis Israelitis bellum inferrent, sed omnes domum redirent, se enim hujus rei esse auctorem. Cui mandato divino quoque obtemperarunt, atque domum discesserunt. — 25. Jerobeamus autem munivit Sichemum in montibus Ephraimiticis, ibique habitavit, deinde quoque Pnuelem instauravit. 26. Sed verebatur, ne regnum ad familiam Davidis iterum transferretur, 27. si populus sacrorum causa ad templum Jovæ Hierosolymam proficisceretur; futurum esse, ut tunc animi reconciliarentur Rehabeamo regi Judæ, et se interfecto eum regem agnoscerent. 28. Igitur consilio inito fecit duos vitulos aureos, et persuasit Israelitis, nimis

mis moleſtum eis futurum eſſe, ſi Hieroſolymam proficiſcerentur; hic jam adeſſe Deum, qui eos ex Aegypto eduxiſſet. 29. Atque alterum horum vitulorum Bethele, alterum Dane poſuit. 30. Quod omnibus peccandi occaſionem dedit, nam populus utriusque videndi cauſa ad Danem usque proficiſcebatur. 31. Exſtruxit quoque ſacella in locis editis, et ſacerdotes conſtituit ex omnibus, *d)* qui vel non eſſent Levitæ. 32. Feſtum præterea celebravit *e)* menſis octavi die quintodecimo, ſimile ei, quod in Judæa celebrabatur, et ſacrificia obtulit in altari Bethele vitulis, quos fecerat, ibique conſtituit ſacerdotes locorum excelſorum a ſe creatos.

CAPUT XIII

Propheta quidam prædicit Jerobeamo, aram ab eo conſtructam aliquando profanatum iri. Manus ejus rigore correpta ad preces prophetæ ei reſtituitur 1—6. Hic propheta, cui a Deo interdictum fuerat Bethele cibum capere, deceptus ab alio propheta cum eo redit, ſed propterea, cum domum repeteret, a leone interficitur 7—32. Jerobeami pertinacia interitus ejus cauſa 33. 34.

33.

d) מִקְצוֹת הָעָם non *ex infima plebe*, ſed ex omnibus ſine diſcrimine. Sic קָצֶה alias quoque dicitur Geneſ. 47, 2. et Cap. ſeq. v. 33.

e) Feſtum tabernaculorum inſtituit, quod ex lege Dei Levit. 23, 24. die decimo quinto menſis ſeptimi celebrandum erat; ille vero ad octavum rejecit.

33. a) Cum Jerobeamus in ara, quam Bethele exstruxerat, immolabat quintodecimo die mensis octavi, quem ipse pro lubitu suo ad hoc festum celebrandum Israelitis indixerat, atque in eo erat, ut suffitum faceret in ara illa: 1. venit propheta ex Judæa Bethelem jussu Dei, 2. atque clamavit ad aram, cui Jerobeamus suffiendi causa adstabat: ara, ara, hoc Jova fatur: nascetur e familia Davidis filius, Josia nomine, qui super te immolabit sacerdotes sacellorum, qui super te suffitum obtulerunt, et ossa humana super te comburentur. 3. Cujus rei prodigium hoc dabit Jova, (sic pergebat ille propheta) quod hæc ara scindetur, et cinis qui in ea est effundetur. 4. Cum Jerobeamus rex audiret, quæ propheta contra aram Bethelensem dixerat, manu ab ara extensa jussit eum comprehendi. Sed obriguit ei manus, quam extenderat, ut non posset eam ad se retrahere: 5. deinde ara scissa est, et cinis in ea effusus secundum prodigium, quod propheta ille nomine Dei prædixerat. 6. Tum rex petiit a propheta, ut precibus apud Jovam intercederet, ut ei manus restitueretur. Quod

a) Male h. l. capita sunt divisa. Cum hoc versu novum caput incipere debet. Nam apodosis manifeste est in initio vers. 1.

Quod etiam ille fecit, et reſtituta eſt regi manus, ut ea ſicuti antea uteretur. 7. Quo facto prophetam invitavit, ut ſecum veniret et cibo ſe recrearet; promiſit ei quoque donum. 8. Sed reſpondit ille regi: ſi mihi vel dimidiam domum tuam dares, non poſſem tecum ire, nec cibum aut potum hoc in loco capere. 9. Nam id ipſum Jova mihi interdixit, et præterea juſſit, ne eadem via, qua veniſſem, redirem. 10. Igitur alia via diſceſſit, neque ea via rediit, qua Bethelem venerat. — 11. Habitabat Bethele propheta quidam ſenex. Ad hunc veniunt ejus filii, eique narrant, quæ propheta ille Bethele feciſſet, et quæ cum rege eſſet locutus. 12. Quærit ex eis pater, quanam via diſceſſerit? quum eam oſtendiſſent, 13. jubet filios ſuos aſinum ſibi ſternere, quo facto eum aſcendit, 14. et prophetam ſubſequitur. Invenit eum ſedentem ſub terebintho, et quærit ex eo, num ſit ille propheta, qui ex Judæa venerit? Quod cum ille affirmaſſet, 15. hic, redi mecum domum, inquit, cibum ſumturus. 16. Non poſſum, ait ille, tecum redire. Nec cibum nec potum apud te hoc in loco capiam. 17. Nam Jova mihi hoc interdixit, juſſitque, ut alia via redirem, quam qua veniſſem. 18. Tunc hic illi: ego quoque propheta ſum, et angelus mihi nomine Jovæ mandavit, ut te domum meam reducerem, tibique

que panem et aquam præberem. Sed mentiebatur. 19. Sic redit cum eo, cibumque et potum domi ejus sumit. 20. His accumbentibus propheta, qui alterum reduxerat, Jovæ impulsu 21. hunc, qui ex Judæa venerat, sic alloquitur: Hæc dicit Jova: quoniam tu mihi morem non gessisti, neque obtemperasti præcepto, quod tibi dederam, 22. sed reversus cibum potumque sumsisti in loco, in quo ne sumeres vetueram, non veniet corpus tuum in sepulcrum tuorum majorum. 23. Convivio finito sternit asinum prophetæ, quem reduxerat, 24. qui in itinere occurrit leoni, a quo interficitur. Corpus in via projectum jacebat adstante asino et leone. 25. Quod cum quidam eo iter facientes viderent, narrant hoc in urbe, in qua senex ille propheta habitabat. 26. Qui, simulac hoc audit, dicit: hic est ille propheta, qui Jovæ dicto audiens non fuit; tradidit eum Jova leoni, a quo trucidatus est et occisus, quod ipsum Jova ei est minatus. 27. Simul jubet filios suos asinum sternere: quod cum fecissent, 28. ille profectus invenit corpus in via abjectum, et asinum et leonem ei adstantes. Leo corpus non devoraverat, neque dilaceraverat asinum. 29. Tunc corpus prophetæ asino impositum reducit in oppidum, in quo habitabat, ut justa ei solveret. 30. Sepeliit nempe eum in sepulcro suo, et ut fratrem luxit.

 31.

31. Poſtquam eum ſepelierat, dicit filiis ſuis: cum mortuus fuero, me quoque ſepelite in ſepulcro, in quo propheta hic conditus eſt; juxta oſſa ejus mea quoque reponite. 32. Certo enim evenient, quæ ex Jovæ mandato pronunciavit contra hanc aram et contra ſacella excelſorum in oppidis Samariæ. — 33. His omnibus tamen Jerobeamus non permotus eſt, ut malos ſuos mores mutaret, ſed iterum ſacerdotes locorum excelſorum promiſcue faciebat, et prouti libuit ad ſacerdotium inauguravit. 34. Hæc vero cauſa fuit noxæ familiæ Jerobeami, ut funditus e terrarum orbe deleretur.

CAPUT XIV

Jerobeamus mittit uxorem ad Achijam prophetam, ut eum de morbo filii conſulat. Achija eum graviter propter idololatriam, cujus auctor ſuaſorque eſſet populo, reprehendit, et ſeveras Dei pœnas annunciat 1—16. Moritur puer et Jerobeamus 17—20. Rehabeamus quoque Deum vita ſua offendit. Siſakus rex Aegypti irruptione facta ſpoliat templi et regiæ theſauros. Moritur Rehabeamus, cui ſuccedit Abiam filius 21—31.

1. Eo tempore Jerobeamus, cum Abija ejus filius ægrotaret, 2. rogat uxorem ſuam, ut mutato habitu, ne quis cognoſceret ſe ejus uxorem eſſe, Siluntem proficiſceretur. Ibi eſſe Achijam prophetam, qui

qui ſibi dixiſſet ſe regem futurum. 3. Afferret muneris loco decem panes, placentas et lagenam mellis. Quem ſi conveniret, indicaturum ei eſſe, quid puero futurum ſit. 4. Exſequitur mandata uxor Jerobeami, proficiſcitur Siluntem, adit domum Achijæ, qui cœcutiebat, oculis ejus præ ſenectute torpentibus. 5. At Jova eum præmonuerat, venturam eſſe Jerobeami uxorem ad conſulendum eum de morbo filii ſui. Simul dicendis eum inſtruxerat. Cum igitur illa veniret et ſe diſſimularet, 6. Achija, ſimulac eam intrare audivit, ingredere, uxor Jerobeami, inquit, quid te diſſimulas? Miſſus ego ad te ſum durus nuncius. 7. I renunciatum Jerobeamo: hæc Jova Deus Iſraelitarum dixit: quoniam te e media plebe principem conſtitui populi mei Iſraelis, 8. et regnum familiæ Davidis ereptum tibi tradidi, tu vero minime te geſſiſti uti cultor ille meus Davides, qui præcepta mea obſervans ex animo mihi deditus fuit, et nihil omiſit, quod mihi placeret: 9. Sed potius omnes, qui ante te fuerunt, impietate ſuperaſti, et alios Deos tibi finxiſti, fuſa ſimulacra, ad me irritandum, me prorſus ſpreto et neglecto: 10. Propterea adducam contra domum tuam mala. Exſcindam tuos omnes, ubicunque inter Iſraelitas lateant. Abſtergam familiam tuam penitus, uti ſolet ſtercus abſtergi. 11. Qui de tuis morietur in urbe,

hunc canes; qui rure, aves rapaces devorabunt. Hoc Jova minatur. 12. Igitur tu, *uxor Jerobeami*, ſurge, pete domum tuam; ſimulac urbem fueris ingreſſa, morietur puer. 13. Hunc lugebunt omnes Iſraelitæ, et ſepelient. Sed hic unus eſt, qui ex familia Jerobeami ſepulcrum adipiſcetur, quoniam in eo boni aliquid inventum eſt erga Jovam Deum Iſraelitarum. 14. Excitabit ſibi regem *a*) Jova, qui exſcindet domum Jerobeami ſuo tempore, fortaſſe non longe remoto. *b*) 15. *Praeterea* quoque affliget Iſraelitas, quemadmodum ſolet arundo in aqua agitari; evulſos ex hac terra bona, quam eorum majoribus dedit, diſperget trans Euphratem, propterea quod ſimulacra ſibi fecerunt et Jovam irritarunt. 16. Hoſtibus eos tradet, propter peccata Jerobeami; qui non ſolum ipſe peccavit, ſed etiam Iſraelitas ad peccandum ſeduxit. 17. Tum uxor Jerobeami diſceſſit, et Tirzam rediit. Vix limen ædium transgreſſa erat, cum puer moriebatur. 18. In ejus funere lugebant eum omnes Iſraelitæ, quemadmodum Jova per miniſtrum ſuum Achijam prophetam prædixe-

a) Hic fuit Baeſa, de quo Cap. 15, 27. ſeqq.

b) Verba textus זֶה הַיּוֹם וּמֶה גַּם־עָתָּה ſunt valde difficilia. Ego עתה refero ad יום Verſiones antiquæ nullum diſſenſum a lectione recepta produnt, ſed, quod nos facimus, divinaſſe ſenſum tantum videntur.

dixerat. 19. Reliquæ res geſtæ Jerobeami, ejus bella et quomodo regnarit, litteris conſignata ſunt in annalibus regum Iſraeliticorum. 20. Regnavit omnino duo et viginti annos. Poſt mortem ejus ei ſucceſſit in regno Nadabus filius. — 21. In Judæa regnavit Rehabeamus, Salomonis filius, unum et quadraginta annos natus, c) cum regnum capeſſeret, quod ſeptendecim annos tenuit Hieroſolymæ, quam urbem Jova ex omnibus tribubus Iſraeliticis elegerat, ut ibi coleretur. Matrem habuit Ammoniticam, nomine Naamam. 22. Judæi autem Jovam graviter offenderunt, ejusque iram peccatis magis quam eorum

c) Hic numerus *Cappello* (in Critica S. Lib. I. Cap. X. §. 11.) ſuſpectus videtur, et pro eo legendum putat 21. Nam Rehabeami mater fuit Naama Ammonitis, 1 Reg. 14, 21. Salomo autem regnavit annos tantum 40. Si ergo Rehabeamus natus fuit annos 41., cum cœpit regnare, ſuſceptus fuerat et natus Salomoni anno uno, antequam cœpiſſet regnare. Atqui tum erat adhuc puer ferme (1 Chron. 22, 5. et 1 Reg. 3, 7.) et vivebat pater ejus David; an ergo tum ea ætate duxiſſet uxorem Ammoniticam, vivente et vidente patre Davide etc. Hæc *Cappellus*. Approbant hæc *Grotius*, *Clericus*, *Hubigantius*. Hic tamen non numerum 21. annorum ſubſtituere vult, ſed quatuordecim, qui numero textus hebræi propius accedat. Sed quis audeat in re prorſus incerta aliquid definire? Verſiones antiquæ omnes in lectione textus recepta conſentiunt.

rum majores provocarunt, 23. exstruentes sibi sacella in locis excelsis, statuas et lucos in collibus eminentioribus et sub arboribus frondosis. 24. Cynædi quoque in terra fuerunt. *Paucis;* eadem prorsus scelera horrenda patrarunt, propter quæ Jova gentes ante Israelitarum adventum ejecerat. 25. Anno quinto Rehabeami Schifchakus rex Aegypti aggressus est Hierosolymam, 26. et abstulit omnes templi et regiæ thesauros, in his quoque aureos illos clypeos, quos Salomo fecerat. 27. Quorum in locum substituit Rehabeamus æneos, eosque deposuit apud satellites ad palatium regium excubantes, 28. qui eos, quando rex ad ædem Jovæ ibat, gestabant, deinde eos ad stationem suam referebant. 29. Reliquæ res gestæ Rehabeami scriptæ extant in Ephemeridibus regum Judæ. 30. Bellum autem perpetuum fuit inter Rehabeamum et Jerobeamum. 31. Tandem mortuus est Rehabeamus, et sepultus apud majores suos in urbe Davidis. Nomen matris fuit Naama Ammonitis. Successit ei Abijamus filius.

CAPUT XV

Abijamus rex Judæ malus 1—8. bonus Asa, ejus filius 9—15. Hic conatus regis Israelitarum ope Syrorum irritos reddit 16—24. Nadab Jerobeami filius a Baesa interficitur, qui regno potitur 25—34.

1. Anno duodevicesimo regis Jerobeami, Nebati filii,

filii, in Judæa Abijamus regnavit 2. tres annos Hierofolymæ. Mater ejus fuit Maacha, Abfalomi filia. 3. Patris fui peccata in omnibus imitatus eft, neque animo integro fuit in Jovam Deum fuum ficuti David atavus ejus. 4. Cujus caufa tantum factum eft, ut Rehabeamo prolem ejusque filium ei fubftitueret, et ut confervaret Hierofolymam. 5. Ille David Jovæ probabatur, quoniam præcepta ejus nunquam per omnem vitam neglexerat, nifi in ifto cum Uria Chittæo facinore. 6. Bellum perpetuum fuit inter Abijamum a) et Jerobeamum. 7. Reliquæ res geftæ Abijami memoriæ proditæ funt in annalibus regum Judæ. 8. Mortuus et fepultus eft in urbe Davidis. Succefforem habuit Afam, filium fuum. — 9. Hic Afa anno vicefimo Jerobeami regis Ifraelis regnum Judæ iniit, 10. atque unum et quadraginta annos Hierofolymæ regnavit. Matrem habuit nomine Maacham, filiam Abfalomi. 11. Fecit quæ Jovæ placebant, plane uti David,

Gg 5 ex

a) In textu vulgari legitur quidem *Rebabeam*, fed lectio haud dubie falfa eft, nam non de *Rebabeamo*, fed de ejus filio *Abijamo* fermo eft. Quam lectionem quoque *Kennicottus* in octo Codicibus invenit. Omittit hunc verfum Cod. Vat. et Arabs. Syrus legit, *inter Abijamum filium Rehabeami* etc. et omittit in fequenti verfu repetitionem eorundem verborum. Quod ego quoque feci.

ex quo ortus erat. 12. Ejecit cynædos e terra, et sustulit omnes idolorum statuas, quas ejus majores fecerant. 13. Matrem adeo Maacham removit a principatu, quoniam in luco horrendum idolum collocaverat, quod dejectum ad torrentem Kidronem combussit. 14. Modo sacella in locis editis non sublata sunt, attamen animo integro Asa Jovam per omnem vitam coluit. 15. Aurum, argentum et vasa, quæ cum pater ejus, tum ipse consecrarat, intulit in ædem Jovæ. 16. Inter eum et Baesam, regem Israelis, per omnem vitam bellum fuit. 17. Hic Baesa expeditione in Judæam facta munivit Ramam, ut impediret commercium cum Asa, Judææ rege. 18. Tunc Asa sumsit omne argentum et aurum, quod in thesauro ædis Jovæ et regiæ supererat, et per suos homines misit ad Benhadadum, Tabrimmonis filium, Chesjonis nepotem, regem Syriæ, Damasci habitantem, cui suo nomine dicerent: 19. Fœdus pangamus, quale jam inter meum et tuum patrem intercessit. Mitto tibi munus auri et argenti, ut dissolvas fœdus, quod tibi est cum Baesa, Israelis rege, ut a me discedat. 20. Benhadad annuit votis regis Asæ, et misso exercitu in Israelitarum oppida, cepit Ijjonem, Danem, Abelem, Betmaacham, totum tractum Cinneret et terram Naphtalitarum. 21. Quod cum Baesa audivisset, omisit munitio-

nitionem Ramæ, et se Tirzæ continuit. 22. Tunc rex Asa convocavit omnes Judæos nullo immuni, ut auferrent lapides et ligna, quibus Baesa ad Ramæ munitionem uti voluerat, atque eis munivit Gibeam Benjaminitarum et Mizpam. 23. Reliquæ res gestæ Asæ, ejus potentia, et quæ oppida exstruxerit, hæc omnia memoriæ prodita sunt in annalibus regum Judæ. Sub senectutem pedibus laboravit. 24. Postquam diem suum obierat, sepultus est apud majores suos in urbe Davidis, patris sui. Regnavit post eum Josaphatus filius. — 25. Anno secundo Asæ, regis Judæ, Nadabus, Jerobeami filius, duos annos in Israelitas regnavit. 26. Deum offendit, dum patris sui mores imitabatur, ejusque peccato inhærebat, quo Israelitas seduxerat. 27. Conjuravit contra eum Baesa, filius Achijæ, e tribu Isaschar, eumque interfecit prope Gibbethonem, b) quod tum Philistæi tenebant, sed ille Nadabus cum omni Israelitarum exercitu oppugnabat. 28. Factum hoc est anno tertio Asæ, regis Judæ. 29. Regno post eum potitus omnem Jerobeami familiam trucidavit nemine relicto, prorsus eam delevit, prouti hoc Jova minatus fuerat per ministrum suum Achijam Schilonitam. 30. Propter peccata,

b) Quæ urbs antea Danitarum et Levitarum fuit, Jos. 19, 44.

cata, quæ cum ille Jerobeamus ipse commiserat, tum quod auctor fuerat Israelitis, ut peccarent, atque hoc facto Jovam Deum Israelitarum graviter offenderat. 31. Reliqua, quæ Nadabus gesserit, scripta extant in annalibus regum Israeliticorum. 32. Bellum inter Asam et inter Baesam fuit perpetuum. 33. Asa vero in Judæa jam tertio anno regnabat, cum Baesa Achijæ filius regnum Israeliticum occuparet, quod Tirzæ per quatuor et viginti annos tenuit. 34. Jovam offendit, dum Jerobeami exemplum imitabatur, et eodem peccato Israelitas seducebat.

CAPUT XVI

Jehu propheta Baesæ pœnas annunciat, 1 — 7. quas exsequitur Simri, qui Elam Baesæ filium cum tota familia interficit 8 — 14. Simri ab Omri interficitur, qui sedem regiam Tirza Samariam transfert, a se exstructam 15 — 28. Ipse homo pessimus filium habuit adhuc pejorem, Achabum. Jericho instauratur, 29 — 34.

1. Jehu, Chanani filius, jussu Dei Baesam sic est allocutus: 2. Quoniam te ex infima sortis conditione populi mei Israelis principem constitui, et tu tamen eum ad exemplum Jerobeami seduxisti, ut me peccatis offendat, 3. te tuamque domum delebo, uti domum Jerobeami, Nebati filii. 4. Qui de tuis in urbe morietur, hunc canes; qui rure, hunc aves rapa-

rapaces devorabunt. 5. Reliquæ rès a Baefa geftæ ejusque potentia memoriæ proditæ funt in annalibus regum Ifraeliticorum. 6. Mortuus eft et fepultus Tirzæ. Succeffit ei Ela filius.. 7. Quæ Jova per prophetam Jehum Chanani filium minatus fuerat Baefæ ejusque familiæ, eadem ei eventura effe, quæ familiæ Jerobeami, eumque occifum iri propter tot fcelera, quibus Jovam offendiffet, iramque ejus malefactis fuis provocaffet, *fic funt impleta:* 8. Poftquam Ela Baefæ filius in Ifraelitas duos annos Tirzæ regnaverat, (qui incidunt in annum fextum et vicefimum Afæ, regis Judæ) 9. conjuravit in eum Simri, homo aulicus, dux dimidiæ partis quadrigarum ipfius, eumque Tirzæ in ædibus Arzæ præfecti palatio potantem et ebrium 10. aggreffus trucidavit, (quod factum eft anno feptimo et vicefimo Afæ, regis Judæ) et regnum pro eo occupavit. 11. Quod cum obtinuiffet, interfecit omnem Baefæ familiam, nemine prorfus relicto, propinquos omnes et amicos. 12. Sic delevit Simri omnem Baefæ familiam, prouti Jova ei per Jehum prophetam minatus fuerat, 13. in pœnam peccatorum Baefæ et Elæ, ejus filii, qui non folum ipfi peccarant, fed etiam Ifraelitis auctores fuerant, ut Jovam Deum fuum idolorum cultu irritarent. 14. Reliquæ res geftæ Elæ fcriptæ extant in Ephemeridibus regum Ifraelis. — 15. Anno fe-

ptimo

ptimo et vicesimo Asæ, regis Judæ, Simri tantum septem dies Tirzæ regnavit. Nam cum milites, qui tum Gibbetonem Philistæorum obsidebant, 16. audirent, eum facta conjuratione regem interfecisse, omnes Omrem ducem exercitus regem in castris proclamarunt, 17. qui cum toto Israelitarum exercitu Gibbetone discessit ad Tirzam oppugnandam. 18. Simri, qui videbat urbem expugnatum iri, palatium regium ingressus se una cum eo concremavit. 19. Qua morte pœnas luit peccatorum suorum, dum Jovam offendit iisdem Jerobeami peccatis, quibus Israelitas seduxit. 20. Reliquæ res gestæ Simri ejusque conjuratio narrantur in annalibus regum Israeliticorum. 21. Tunc divisus fuit populus Israeliticus in duas partes. Altera Tibnem, Ginati filium, altera Omrem regem elegerat. 22. Sed prævaluerunt Omriani Tibnianis, et mortuo Tibne Omri rex factus est. 23. Anno primo et tricesimo Asæ, regis Judæ, regnum Israeliticum obtinuit, atque omnino duodecim annos regnavit. Tirzæ vero tantum sex annos. 24. Nam post hæc emit montem Samariæ a Semero quodam duobus talentis argenti. In quo monte urbem exstruxit, quam a Semero, priori montis possessore, Samariam vocavit. 25. Sed hic Omri magis quam omnes, qui eum præcesserant, Jovam vita sua offendit. 26. Omnibus Jerobeami Nebati filii peccatis

catis se quoque commisit, qui Israelitas ad irritandum Jovam idolorum cultu seduxerat. 27. Reliquæ res Omris et fortiter ab eo gesta litteris consignata sunt in annalibus regum Israeliticorum. 28. Mortuus et sepultus est Samariæ. Achabum filium successorem habuit. 29. Hic Achabus regnum in Israelitas iniit anno duodequadragesimo Asæ regis Iudæ, atque Samariæ duos et viginti annos regnavit. 30. Omnes antecessores suos impietate in Jovam superavit. 31. Leve hoc ei videbatur, imitari scelera Jerobeami Nebati filii. Nam postquam in matrimonium duxerat Isabelam Etbaalis regis Sidoniorum filiam, coluit quoque Baalem, eumque adoravit, 32. eidemque erexit aream in templo, quod Samariæ exstruxerat. 33. Lucum quoque paravit, atque omnino magis quam omnes Israelitarum reges, qui eum præcesserant, Jovam offendit. — 34. Ejus temporibus Chiel Bethelensis instauravit Hierichuntem. Cum *muri* fundamenta jaceret, amisit Abiramum, primogenitum suum filium, et cum portas collocaret, Segubum, natu minimum, quemadmodum Jova per Josuam filium Nunis prædixerat. *a*)

CAPUT

a) Jos. 6, 26.

CAPUT XVII

Elia Achabo famem futuram prædicit, ipse ad Cerithum torrentem ab illius regionis incolis alitur 1—6. Postquam ille torrens exaruit, Sareptam se confert, ubi a vidua paupere alitur 7—15. cujus filium mortuum in vitam revocat 16—24.

1. Elia Tifchbita, ex incolis Gileaditicis, Achabum fic eft allocutus: per Jovam immortalem, Ifraelitarum Deum, cujus ego minifter fum, non ros, non pluvia decidet per hos annos, nifi cum dixero. 2. Deinde juffit Jova Eliam 3. illinc difcedere, et verfus orientem latere ad torrentem Cerithum, qui eft ex adverfo Jordani, 4. ex hac torrente biberet, fe vero curaturum, ut Orebenfes *a*) eum alerent. 5. Ille

a) Num עֹרְבִים juffi a Deo Eliæ cibum afferre *corvi* fint, an *homines?* diffentiunt interpretes. Utraque fententia fuos nacta eft defenfores. Qui pofteriorem fententiam tuentur, iterum in partes abeunt. Alii volunt effe עֹרְבִים *mercatores*, coll. Ezech. 27, 27. Alii *Arabes*, aliis punctis fubjectis legentes עֲרָבִים 2 Chron. 21, 16. Nehem. 4, 7. Alii nomen proprium loci effe dicunt *Horbo* non procul a Scythopoli. — Equidem fateor, mihi pofteriorem fententiam maxime probabilem videri, cum doctiffimi interpretes et Theologi confentiant, præter neceffitatem non effe miracula augenda, neque Deum præternaturalia media

5. Ille igitur fecit, quod Jova jusserat. Abiit, et habitavit ad fontem Cerithum, qui est e regione Jordani. 6. Orebenses ei afferebant mane et vespere panem et carnem, ex torrente autem bibebat. 7. Anno autem exacto torrens propter defectum pluviæ exaruit. 8. Tunc Jova jussit Eliam, 9. se Sareptam conferre, quod est Sidoniorum oppidum, ibique manere, mulierem viduam eum esse alituram. 10. Igitur eo profectus, cum prope oppidi portam venisset, vidit mulierem viduam ligna colligentem. Hanc allocutus rogavit, ut sibi paullulum aquæ in vase afferret ad bibendum. 11. Cum illa petitum iret, clamavit post eam, ut quoque panis frustulum ei præberet. 12. Tum illa, per Jovam immortalem, Deum tuum, inquit, non panem habeo, sed tantum pugillum farinæ in cado et olei paullulum in lagena. Jam

dia adhibere, ubi naturalia suppetant. Quoniam igitur illud sine multis miraculis cogitari non potest, malim utique hanc vocem de nomine proprio incolarum loci cujusdam intelligere. Non obstat, quod hoc nomen alibi non legatur, nam neque Tescheb patria Eliæ, neque torrens Cerith alias occurrit. — Objectionibus *Bocharti*, qui priorem sententiam defendit (Hieroz. Tom. II. Cap. 13. p. 214.) satisfecit *Clericus* ad h. l. cf. *Reland* in Palæstina P. II. p. 913. *Deyling* in Observatt. S. Tom. I. Obs. XXV. Mitto alios.

Jam hic colligebam aliquot ligna, quibus illa mihi meoque filio pararem, atque his sumtis moriemur.
13. Respondit ei Elias: bono animo sis, fac quod dixisti, mihi vero primo coque panem parvum, quem mihi foras afferto, deinde tibi tuoque filio parato.
14. Sic enim Jova Deus Israelitarum jubet: farina cadi non consumetur, nec lagenæ oleum deficiet, *b*) donec pluviam Jova in terram demiserit.
15. Illa igitur abiit, et fecit, uti Elias dixerat. Neque victus defuit cum huic, tum illi et familiæ illius per tempus bene longum.
16. Farina cadi non consumta est, nec lagenæ oleum defecit, quemadmodum Jova per Eliam promiserat. — 17. Postea filius illius mulieris matrisfamilias morbo laborabat, qui adeo ingravescebat, ut tandem eo exstingueretur. 18. Tunc illa Eliæ dixit: Utinam te nunquam vidissem, o propheta! nam quod tu ad me venisti, jam pœnas luo peccati mei, hinc filius meus mortuus est. 19. Tum Elia jussit, ut sibi filium traderet; quem e sinu ejus ex-

b) Hanc Eliæ promissionem S. R. *Niemeyer* in Charactérist. P. V. p. 354. putat posse de singulari providentia divina intelligi, qua effectum fuerit, ut vidua aliorum liberalitate adjuta non careret. Sed neque verba ipsa videntur mihi hunc sensum admittere, neque video, quid obstet, simile miraculum hac occasione statuere, quale bis Jesus patravit, ubi etiam perexiguus panum et piscium numerus sufficiebat, aut quale discipulus Eliæ, Elisa præstitit. 2 Reg 4, 42.

exceptum sustulit in conclave, in quo versari solebat, et in lecto suo reposuit. 20. Quo facto ad Deum precatus est in hunc modum: o Jova, mi Deus, num tu viduam, cujus hospitio ego utor, tantopere affliges, ut filium ejus ei morte eripias? 21. Tunc ter se super filio extendit, et Jovam invocans, o Jova mi Deus, inquit, fac, ut vita redeat huic puero. 22. Exaudivit Jova Eliam, et reddidit vitam puero, 23. quem deinde Elia e conclavi domum deduxit et matri tradidit, en! filium tuum vivum, inquiens. 24. Ad hæc mulier Eliæ dixit: Jam quidem plane intelligo, te esse virum divinum, et Jovam per te loqui.

CAPUT XVIII

Elias a Deo jussus, ut Achabum conveniat, occurrit in itinere Obadjæ, homini aulico, quem de consilio suo certiorem facit 1—15. Is Achabum ad eum ducit, cum quo Elias loquitur, et jubet, ut Israelitas et omnes Baalis sacerdotes convocet. In quorum conventu probat miraculosa sacrificii combustione, Jovam verum Deum esse, non Baalem. Cujus sacerdotes propterea jubet trucidari 16—40. Tandem pluit 41—46.

1. Post dies complures, anno nempe tertio, jussit Deus Eliam adire Achabum, velle se pluviam in terram demittere. 2. Profectus igitur est Elias, ut Achabum conveniret. Fames autem ingravescebat Samariæ. 3. Propterea Achabus vocavit Obadjam,

 domus

domus procuratorem; (Hic Obadja Jovam quam maxime reverebatur. 4. Cum Isabel Jovæ prophetas vellet exscindere, ille centum subduxerat, eosque quinquagenos in speluncis abditos pane et aqua sustentarat.) 5. eique mandavit, ut totius regionis fontes et fluvios inviseret, si forte gramen invenirent, quo equi et muli servarentur, ne prorsus jumentis privarentur. 6. Igitur terram peragrandam sic inter se diviserunt, ut Achabus eam ab una, Obadja vero ab altera parte seorsim obiret. 7. In hoc itinere occurrit Obadja Eliæ. Quem statim agnovit et in faciem prolapsus interrogavit: tune es dominus meus Elias? 8. Sum, inquit ille, i nunciatum domino tuo me adesse. 9. Ille vero respondit: quid peccavi, ut me Achabo tradas interficiendum? 10. Per Jovam immortalem Deum tuum, non gens, non regnum est, quo non miserit dominus meus ad te quærendum. Si negabant te adesse, jusjurandum ab eis exegit, *quo confirmarent* te non esse inventum. 11. Tu quidem jam jubes, ut domino meo annunciem, te adesse. 12. Sed si a te discessero, spiritus Jovæ te transferet in locum mihi ignotum, tunc si Achabus te non inveniret, me interficeret. Ego vero inde a juventute mea Jovam sum reveritus. 13. Fortasse tibi narratum non est, mi domine, quid fecerim, cum Isabel prophetas Jovæ occideret?

tunc

tunc ego eorum centum, nempe quinquagenos in ſingulis cavernis, abdidi et pane et aqua ſuſtentavi. 14. Noli igitur jubere, ut domino meo adventum tuum annunciem, ne me occidat. 15. Ad hæc Elias reſpondit: per Jovam immortalem et omnipotentem, cujus miniſter ego ſum, hodie eum videbo. 16. Tunc Obadja Achabo obviam ivit et *Eliam adeſſe* nunciavit. Ille igitur huic occurrit, 17. et cum eum videret, tune, inquit, is es, qui Iſraelem perturbat? 18. Non ego, reſpondit ille, perturbo Iſraelem, ſed tu et domus tua paterna, dum vos neglectis Jovæ præceptis Baales ſectamini. 19. Jam vero mitte, ut ad me convocentur omnes Iſraelitæ ad montem Carmelum, ut et prophetæ Baalis quadringenti et quinquaginta, et prophetæ lucorum quadringenti, qui ab Iſabele aluntur. 20. Igitur Achabus omnes Iſraelitas et *Baalis* prophetas ad montem Carmelum convocavit. 21. Hic Elias acceſſit, et univerſum populum ſic eſt allocutus: quousque diviſi eritis duabus his opinionibus? ſi Jova Deus eſt, hunc ſequimini; ſin Baal, huic adhærete. Cum populus nihil reſponderet, 22. ſic pergebat Elias: Ego ſolus Jovæ propheta ſuperſum, et prophetarum Baalis ſunt quadringenti et quinquaginta. 23. Sed dentur nobis duo juvenci, quorum unum ſibi eligant et diſſectum lignis imponant, ignem vero non ſubjiciant. Alterum juven-

cum ego instruam, et lignis imponam igne non sub-
moto. 24. Tunc vos invocate Deos vestros, et ego
Jovam invocabo. Qui Deus igne demisso responde-
bit, hic Deus habeatur. Universus populus dixit:
aequas esse conditiones. 25. Tunc Elias Baalis pro-
phetas jussit eligere sibi alterum juvencum, et initium
facere, quod plures eorum essent: invocarent Deum
suum, ignem tamen non adhiberent. 26. Illi igi-
tur oblatum juvencum sumunt, sacrificium instruunt,
et Baalem a mane ad meridiem invocant clamitan-
tes: Baal, exaudi nos. Sed nulla vox audiebatur,
nemo respondit. Saltabant quoque circa aram,
quam fecerant. 27. Circa meridiem deridebat eos
Elias, et dicebat: clamate voce magna, nam Deus
est, fortasse meditatur, aut aliud agit, aut in itinere
est, fortasse dormit, igitur excitetur. 28. Tunc
magna voce clamarunt, et inciderunt se pro more
suo gladiis et lanceis, ut sanguis flueret. 29. Post
meridiem violentis motibus se jactabant a) usque ad
tempus oblationis *vespertinae*. Sed nulla vox audie-
batur, nemo respondit, nemo attendit. 30. Hic
Elias jussit universum populum ad se accedere.
Quod cum fecissent, restauravit aram Jovae dirutam.
31. Deinde sumsit duodecim lapides pro numero tri-
buum filiorum Jacobi, (cui ipse Jova nomen Israelis
dede-

a) יִתְנַבְּאוּ cf. 1 Sam. 18, 10.

dederat.) 32. quos in aram Jovæ facram exſtruxit. Circum eam duxit foſſam, ad ſpatium duorum ſatorum ſeminis, 33. tum ligna ſtruxit, et cum juvencum diſſectum eis impoſuiſſet, 34. juſſit quatuor amphoras aquæ plenas ſuper holocauſtum et ligna effundere, idque iterum et tertia vice fieri juſſit. 35. Hinc aqua aram circumfluxit et ipſam foſſam implevit. 36. Jam cum tempus eſſet, quo ſacrificium veſpertinum offerri debebat, acceſſit Elias propheta, et dixit: o Jova, Deus Abrahami, Iſaaci et Iſraelis! fac ut hodie innoteſcat te eſſe Iſraelitarum Deum, me vero tuum miniſtrum, meque iſta omnia tuo juſſu facere. 37. Reſponde Jova, reſponde, ut hic populus cognoſcat, te Jovam Deum eſſe, et mentem ejus converte! 38. Tum ignis Jovæ decidit, et conſumſit holocauſtum, ligna, lapides et terram, aquam quoque ex foſſa lambit. 39. Quod cum omnes viderent, abjecerunt ſe in facies ſuas, clamantes: Jova Deus eſt, Jova Deus eſt. 40. Tunc Elias juſſit, ut prehenderent Baalis ſacerdotes, nec ullum eorum ſinerent evadere. Quos comprehenſos deduxit ad torrentem Kiſchonem, ibique jugulavit. 41. Deinde Achabum monuit, ut cibum caperet, nam ſe audire jam pluviæ ſtrepitum. 42. Quod cum hic feciſſet, ille aſcendit verticem Carmeli*, et corpore ad terram incurvato faciem inter genua poſuit. 43. Juſſitque famulum

ſuum verſus mare proſpicere. Ille ei renunciavit, ſe nihil videre. Poſtquam hoc ſepties fecerat, uti juſſus fuerat, 44. ſeptima vice retulit: ſe videre nubeculam inſtar volæ humanæ aſcendere e mari. Abi, inquit Elia, dic Achabo, ut equis currum jungat, ne a pluvia opprimatur. 45. Interim dum hæc geruntur, cœlum nigreſcit nubibus et vento, et magna extitit pluvia. Achabus curru conſcenſo Jeſreelem contendit. 46. Elias autem vi divina impulſus lateribus conſtrictis antevertit Achabum currendo usque ad Jeſreelem.

CAPUT XIX

Iſabel audita cæde ſacerdotum Baalis mortem minatur Eliæ, qui in deſertum fugit, ubi cibo ab angelo recreatus jubetur ad montem Horebum ire 1 — 8. Ibi apparet ei Deus, et jubet eum reverti, et ungere Haſaelem regem Syrorum, Jebum Iſraelitarum regem, et Eliſam prophetam in munere ſuo ſucceſſorem. Huic quidem in ipſo reditu occurrit, eumque ad munus vocat 9 — 21.

1. Cum Achabus Iſabelæ narraſſet, quid Elias feciſſet, quomodo nempe *Baalis* ſacerdotes omnes ab eo eſſent jugulati, 2. miſit ei nuncium, qui ei diceret: nolle ſe habere Deos, ſibi propitios, niſi ipſe cras eandem cum illis fortem ſit habiturus. 3. Tunc ille

ille ſibi timens, *a*) ut ſuæ ſaluti proſpiceret, profectus Berſebam Judææ, ibique famulo ſuo relicto 4. ipſe in deſerto unius diei itinere progreſſus tandem ſub geniſta conſedit, ſibique mortem optavit: Jam ſatis eſt, inquiens, Jova, aufer hanc animam, non ego melior ſum meis majoribus. 5. Cum deinde ſub illa geniſta obdormiviſſet, excitavit eum angelus, juſſitque eum ſurgere et cibum capere. 6. Reſpexit et vidit prope caput ſuum panem recens coctum et ampullam aquæ. Edit et bibit, et recubuit. 7. Tum iterum eum Jovæ angelus excitavit, et juſſit, ut cibum caperet, quod longum iter ei eſſet ingrediendum. 8. Surrexit igitur, et cibo ſumto hujus vi iter quadraginta dierum totidemque noctium fecit ad montem Dei Horebum. 9. Quo cum veniſſet, et ſpeluncam eſſet ingreſſus, Jova eum allocutus eſt et dixit: quid hic agis, Elia? 10. Reſpondit: Ego tui ſtudio, Jova Deus omnipotens, flagro, nam Iſraelitæ, relicto tuo fœdere, aras tuas diruerunt, prophetas tuos gladio interfecerunt, ego ſolus relictus ſum, et mihi quoque inſidiantur. 11. Tum ille juſſit eum exire *e ſpelunca*, et in monte coram Jova con-

a) In textu recepto legitur וַיַּרְא *et vidit.* Sed *οἱ ό*, Syrus et Vulgatus legerunt וַיִּרָא *et timuit.* Sic quoque codex *Kennicotti* 614. et 110. a prima manu.

ſiſtere. Et ecce Jova tranſiit, præceſſit eum ventus magnus et validus, disrumpens montes et confringens petras. Sed Jova non fuit in illo vento. Secutus eſt eum terræ motus, neque in hoc fuit Jova. 12. Hunc ignis excepit, nec in igne fuit Jova. Poſt ignem auditus eſt ſonus debilis et demiſſus. 13. Cum Elias hunc audiret, texit faciem ſuam pallio et egreſſus in introitu ſpeluncæ ſubſtitit. Tunc ei vox eſt audita, quæ diceret: quid hic agis Elia? 14. Reſpondit: Ego tui ſtudio, Jova Deus omnipotens, ſum incenſus. Nam Iſraelitæ, neglecto tuo fœdere, aras tuas deſtruxerunt, prophetas tuos gladio interfecerunt, ego ſolus relictus ſum, et mihi quoque inſidiantur. 15. Reſpondit ei Jova: Revertere ad ſolitudinem Damaſcenam, et unge Haſaelem regem Syrorum, 16. Jehum autem Nimſchæi filium regem Iſraelitarum, et Eliſam Schaphati filium Abelmecholanum unge prophetam, qui tibi ſuccedat. 17. Futurum enim eſt, ut, qui evaſerit gladio Haſaelis, hunc Jehu occidat, et qui Jehui gladio evaſerit, hunc Eliſa occidat. 18. Ego vero mihi inter Iſraelitas ſervavi ſeptem hominum millia, qui omnes neque genua ſua flexerunt Baali, neque eum ſunt oſculati. 19. *Elias* igitur illinc digreſſus incidit in Eliſam Schaphati filium, qui arabat. Una aderant duodecim paria boum. Ipſe aratrum agebat duodecimum.

mum. In hunc præteriens jecit pallium ſuum. 20. Tunc ille ſtatim bubus relictis ad eum properavit, et petiit, ut ſibi modo concederet, parentibus ſuis valedicere, poſthæc eum ſecuturo. Abi, inquit ille, ſed redi, memor quid tibi fecerim. *b*) 21. Poſtquam ab eo diſceſſerat, par boum mactavit, et carnem lignis aratri coctam diſtribuit inter populares ſuos. Quo facto Eliam ſecutus eſt, eique miniſtravit.

CAPUT XX

Achabus Benhadadum, Syriæ regem, quem fruſtra muneribus placare ſtudet, ex promiſſione prophetæ magna clade afficit 1 — 22. atque iterata ab illo expeditione denuo vincit, ſed capto regi parcit et pacem concedit, 23 — 34. graviter propterea a propheta reprehenſus 35 — 43.

1. Benhadadus rex Syriæ congregato omni exercitu ſuo, comitantibus eum regibus triginta duobus cum equitatu et curribus, expeditionem fecit in Samariam ad eam obſidendam et oppugnandam. 2. *Antea* tamen miſit legatos in urbem ad Achabum Iſraelitarum regem, 3. qui ei dicerent: Benhadadum jubere, ut

b) Verba textus כִּי מֶה עָשִׂיתִי לָךְ obſcura ſunt, ſi interrogative vertuntur: *nam quid tibi feci?* Sed ſi affirmative accipiuntur, plana ſunt et contextui aptiſſima. Quod jam *Grotius* vidit, qui ſic explicat: cogita, ad quantum munus te vocarim.

ut argentum, aurum, mulieres et liberos formoſos ei traderet. 4. Ad hæc rex Iſraelitarum reſpondit: ſe imperata facturum, ſua omnia in regis domini ſui eſſe poteſtate. 5. Sed redierunt legati cum hujusmodi mandatis a Benhadado ad Achabum: quæ de tradendo argento, auro, mulieribus et liberis ab eo poſtulaſſet, ſic eſſe intelligenda: 6. Cras ſe miſſurum eſſe homines ſuos, qui ejus palatium et miniſtrorum ejus ædes perquirerent, et optima quæque ſecum auferrent. 7. Tunc rex Iſraelitarum convocavit omnes ditionis *ſuæ* primores, eisque conſiderandum et deliberandum propoſuit, annon *rex Syriæ* perniciem ejus intenderet, cum non recuſarit ei mulieres, liberos, argentum et aurum tradere. 8. Illi unanimi conſenſu ſuaſerunt, ne obtemperaret aut morem gereret. 9. Tunc Achabus legatis Benhadadi reſpondit: dicite regi domino meo, omnia, quæ primum mihi imperaverit, me facturum eſſe, in hoc autem me concedere non poſſe. Cum hoc legati retuliſſent, 10. iterum miſit Benhadadus, et dici juſſit: nolle ſe Deos ſibi eſſe propitios, ſi pulvis Samariæ pugillis militum, quos adducere vellet, explendis ſuffecerit. *a*) 11. Reſpondit rex Iſraelitarum: dicerent

a) Eſt hyperbolica deſcriptio ingentis exercitus, quocum Samariam velit expugnare, et ſenſus eſt: ſi milites ſinguli pugillum

rent *domino ſuo*, ne triumphum canerent ante victoriam. *b*) 12. Quibus auditis Benhadadus, qui tum cum regibus in tentoriis compotabat, juſſit, ut milites caſtra propius urbi admoverent. Quod igitur fecerunt. 13. Tum acceſſit propheta quidam ad Achabum regem Iſraelitarum, eumque ſic eſt allocutus: Hoc Jova dixit: vides ingentem iſtam multitudinem. Trado tibi eam, ut intelligas, me Jovam eſſe. 14. Per quem? quærit Achabus. Reſpondet: per famulos præfectorum provinciarum, promittit Jova. Quis prœlium incipiet? pergit ille; et hic: tu ipſe. 15. Recenſitis igitur famulis præfectorum ducentis et triginta duobus, militum autem Iſraeliticorum ſeptem millibus, 16. illi circa meridiem eruptionem fecerunt, Benhadado cum illis duobus et triginta regibus auxiliariis in tentoriis compotante. 17. Cum miſſi ab eo exploratores indicarent, egreſſos eſſe nonnullos ex Samaria, 18. juſſit ut eos vivos comprehenderent, ſive pacis ſive belli cauſa venirent. 19. Illi vero præfectorum famuli, quos exercitus ſequebatur, 20. ſinguli ſingulos ſibi obvios cædunt, et ſu-

gillum plenum pulveris Samariæ auferrent, nihil de terra et oppido ſuperfuturum, et ne quidem ſufffecturum.

b) Verba hebraica ſunt: *ne glorietur accinctus æque ac diſcinctus.* Quam dictionem proverbialem cum alia ſimili permutavi.

fugant Syros. Israelitæ eos persequuntur, et Benhadadus Syrorum rex equo vectus cum equitibus evadit. 21. Rex vero Israelitarum concidit equitatum et currus, et magna clade Syros affecit. 22. Adiit eum deinde vates, et admonuit, ut sese confirmaret, et deliberaret quid agendum esset, quoniam sequenti anno rex Syriæ bellum esset redintegraturus. 23. *Atque ita etiam factum est.* Duces enim exercitus ei persuadent, deos Israelitarum deos esse montanos, hinc eos sibi prævaluisse: sed si in locis campestribus cum eis pugnarent, haud dubie se victores futuros esse. 24. Propterea se suadere, ut omitteret reges illos *auxiliarios*, atque in eorum locum duces substitueret. 25. Deinde exercitum compararet ei quem amisisset parem, neque minus equitatum et currus, tunc velle se cum eis congredi in planitie, neque dubitare, quin superiores sint futuri. Obtemperavit *rex* his consiliis. 26. Sequenti anno coegit exercitum, quem Aphekam in expeditionem adversus Israelitas eduxit. 27. Hi quidem recensitis suis copiis et commeatu instructi obviam eis profecti sunt, sed castra eorum exiguis caprarum gregibus similia videbantur, cum Syri totam terram replerent. 28. Tum accessit vates ille ad regem Israelitarum, eique nomine Jovæ promisit, quoniam Syri dixissent: Jovam esse montium tantum Deum, non vallium, propterea se velle

totam

totam illam multitudinem ejus manibus tradere, ex quo possent intelligere se Jovam esse. 29. Postquam uterque exercitus in castris sibi oppositis septem dies sese continuerat, septimo tandem die prœlium est commissum, in quo Israelitæ Syros profligarunt, et centum millia peditum uno die conciderunt. 30. Reliqui, numero septem et viginti millia, in oppidum Aphekam confugerunt, a mœnibus collapsis obruti. Benhadadus quoque oppidum ingressus, in conclavi interiori sese *abdidit*. 31. Tunc aulici ejus ei demonstrarunt: se audivisse, Israelitarum reges esse benignos, velle se centonibus amicti et laqueis a capite pendentibus ad regem Israelitarum egredi, fortasse vitam ei concederet. 32. Igitur illi eo habitu regem adierunt, et dixerunt: Servus tuus Benhadadus rogat, ut vitam ei dones. Respondit rex: si vivit, frater meus est. 33. Tunc illi, ut explorarent, num ex animi sententia hoc dixisset, responderunt: frater tuus Benhadadus *vivit*. Adducite eum, inquit. Igitur Benhadadus egressus, et *ab Achabo* curru exceptus, 34. ei promisit, velle se oppida a suo patre ejus patri erepta restituere. Oppida quoque munita exstruere ei liceret contra Damascum, quemadmodum pater suus exstruxisset contra Samariam. Ego vero, *inquit Achabus*, his pacis conditionibus te dimittam. Atque hoc fœdere cum

eo

eo inito eum dimisit. — 35. Tunc prophetarum quidam ab alio jussu Dei postulavit, ut se feriret. Quod cum hic facere recusaret, 36. ille ei dixit: quoniam voluntati divinæ adversatus es, te, simulac a me discesseris, leo interficiet. Atque sic quoque evenit, nam ab eo digressus occurrit leoni, qui eum trucidabat. 37. Alium deinde nactus ab eo postulavit, ut se feriret. Hic vero eum percussit et sauciavit. 38. Tum ille constitit in via, qua rex venturus erat, et ligavit fascia *c*) oculos suos. 39. Cum

rex

c) Verba textus וַיִּתְחַפֵּשׂ בָּאֲפֵר עַל־עֵינָיו ex vulgari lectione et interpretatione *mutavit cinere oculos suos*, non commodum sensum præbent. Quomodo enim cinerem oculis adsperserit ille propheta, ut agnosci non posset ab Achabo, et quomodo faciem sic conspurcatam statim purgare potuerit, non satis apparet. Sed *οἱ ό* et Chaldæus haud dubie veram lectionem nobis servarunt. Illi quidem vertunt: *καὶ κατεδήσατο ἐν τελαμῶνι τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ*, *et ligavit fascia oculos suos*. Nempe legebant יִתְחַבֵּשׁ בָּאפֵר uti jam *Cappellus* conjectavit. (in Crit. S. Lib. IV. Cap. IV. §. 11.) Quod quidem *Buxtorfius* negavit, sed argumentis parum firmis. Nam vocabulum אֵפֶר quod in nostro loco legitur et ab interpretibus nonnullis per *cinerem* vertitur, qui tamen hebraice אֵפֶר dicitur, confert cum פְּאֵר quæ investigandæ significationis ratio ex literarum transpositione a philologis recte improbatur. Chaldæus interpres

ean-

rex præteriret, eum his verbis inclamavit: Cum in aciem essem egressus, vir quidam adduxit ad me alium, quem mihi hac lege custodiendum tradidit, ut, si amissus esset, ego vel vitam meam pro ejus vita darem, aut talentum argenti solverem. 40. Cum vero huc et illuc dispicerem, *d*) ille amissus est. Respondit rex: ipse sententiam in te dixisti. 41. Tum ille protinus fasciam ab oculis removit, et rex eum prophetarum aliquem esse agnovit. 42. Qui regem sic est allocutus: Hoc Jova dicit: quoniam tu virum, quem devotioni addixeram, dimisisti, tu illius vitam tua vita redemisti, et tuus populus erit in locum alterius. 43. Tum rex tristis et indignabundus discessit, venitque Samariam.

eandem lectionem exhibet, dum vertit: וּכְרֵיךְ בְּמַעְפְּרָא *involvit fasciæ.* Tandem consilium quoque prophetæ id ipsum videtur fuisse, cum se feriri pateretur, ut sic in facie vulneratus obligare s. tegere posset vulnus. Alias nulla apparet ratio, cur illud fieri jussisset. Pulvere enim aut cinere conspergere faciem potuisset etiam sine vulnere.

d) Pro עֹשֶׂה *faciens*, cui sequentia הֵנָּה וָהֵנָּה *huc et illuc* parum conveniunt, legendum puto שֹׁאֵה. Sic *οἱ ό: περιεβλέψατο.* Item Syrus et Chaldæus מִתְפְּנֵי *dispiciens*, et Vulgatus: *dum autem ego turbatus* (unde hoc addat nescio) *huc illucque me verterem.*

CAPUT XXI

Nabotus, quoniam vineam suam Achabo vendere recusat, jussu Isabelæ falso accusatur et supplicio afficitur 1—16. Elias propterea Achabo et Isabelæ severum Dei judicium minatur, quod tamen ad tempus differre Deus promittit signis quibusdam pœnitentiæ ab Achabo editis permotus

17—27.

1. Postea Achabus a Naboto Jesreelensi, qui vineam prope palatium regis Jesreele possidebat,
2. petiit, ut sibi eam vineam venderet, velle se ex ea viridarium facere, quoniam suo palatio esset propinqua. Simul ei promisit vel aliam vineam illa meliorem, vel si mallet, paratam pecuniam ex pretio.
3. At Nabotus negavit, se per religionem vendere posse regi fundum a majoribus acceptum. 4. Achabus domum venit tristis et indignabundus, quod Nabotus recusasset ei patrimonium suum vendere; in lecto decubuit, et averso vultu cibum non sumsit.
5. Tum Isabela conjux eum invisit, et interrogavit, cur animo esset ægro et a cibis abstineret? 6. Respondit ei: se cum Naboto Jesreelensi locutum esse, ut sibi venderet vineam suam, vel pro pecunia, vel si magis placeret, accepta alia vinea, eum vero nolle vineam suam vendere. 7. Jam tu, inquit Isabela, pro auctoritate tua regia in Israelitas

agere

agere potes. a) Surge, ede et bono animo esto, curabo, ut tua fiat vinea Naboti. 8. Tum scripsit literas nomine Achabi, quas sigillo ejus obsignatas misit ad senatores et proceres oppidi, in quo Nabotus habitabat. 9. Sic vero scripserat: Indicite jejunium, et Nabotum in primo conventus loco collocate. 10. Subornate deinde duos homines perditos, qui contra eum testentur, quod Deo et regi maledixerit. Tunc educite eum, et lapidationis supplicio afficite. 11. Senatores et proceres istius oppidi, in quo Nabotus habitabat, fecerunt sicuti Isabela ad eos scripserat. 12. Indicto jejunio Naboto primum in conventu locum dederunt. 13. Tum prodierunt duo homines perditi, qui eum coram omnibus accusarunt, quod Deo et regi maledixerit. Hinc eum ex oppido eductum lapidibus obruerunt. 14. Deinde miserunt ad Isabelam, eamque de morte Naboti certiorem fecerunt. 15. Qua cognita, Isabela Achabo dixit: Age, jam occupa vineam Naboti Jesreelensis, quam tibi pecunia vendere renuit. Non amplius est in vivis, sed mortuus. 16. Achabus, cum hæc audiret, abiit ad occupandam illam Naboti vineam. 17. Sed tunc Jova Eliam Tesbitam jussit 18. ei occurrere,

 19.

a) Alii ironice hæc dicta volunt: Tu scilicet egregie administras regnum Israeliticum. Alii interrogative explicant: Nonne tu rex es Isr.

19. atque dicere: Hoc Jova fatur: non ſatis tibi eſt
occidiſſe, etiam poſſeſſionem invadis? Eodem in lo-
co, hoc Jova minatur, quo canes ſanguinem Na-
boti lamberunt, tuum quoque ſanguinem lambent.
20. Tum Achabus Eliæ dixit: Jam iterum habes,
quod in me reprehendere poſſis? tu, qui ſemper mihi
inimicus es? Immo vero, inquit, habeo, quod tu
temet ipſum addixiſti ad Jovam offendendum.
21. Adducam in te mala, perdam tuos, eosque
omnes exſcindam, ubicunque inter Iſraelitas lateant.
22. Efficiam, ut tua domus eadem experiatur, quæ
domus Jerobeami filii Nebati, et Baeſæ filii Achi-
jæ, quod tu auctor fuiſti Iſraelitis, ut iram meam
peccatis ſuis provocarent. 23. Iſabelæ autem hæc
Jova minatur: Canes Iſabelam devorabunt in muro
Jeſreelis. 24. Qui de Achabi familia in urbe mo-
rietur, hunc canes; et qui ruri, hunc aves rapaces
conſument. (25. Ac ſane non ſimilis fuit Achabo, qui
ad quævis ſcelera patranda pronus erat, inſtigante
eum Iſabela conjuge. 26. Adeo turpiter ſe dedit,
ut eadem idola coleret, quæ Amoritæ coluerant,
quos Jova ante Iſraelitas ejecerat.) 27. Cum Achabus
iſtas comminationes audiret, veſtes ſuas laceravit,
centonem induit, jejunavit, cubuit quoque in cen-
tone, et lente inceſſit. 28. Tunc Jova Eliæ dixit:
Videsne, quantopere Achabus ſeſe mihi ſubmittat?

pro-

propterea quoque non adducam eo vivente hanc calamitatem in familiam ejus, sed in ejus filium.

CAPUT XXII

Achabus bellum parat in Syros. Josaphatus, belli socius, postulat ut Jova antea consulatur 1 — 8. Micha, verus Dei propheta, infelicem exitum prædicit, quanquam pseudoprophetæ Achabi contrarium affirmant 9 — 28. Achabus in prœlio vulneratus moritur 29 — 40. Josaphati laudes et mors. Achabo Achasja filius patri similis succedit 41 — 54.

1. Per tres annos bellum non fuerat inter Syros et Israelitas. 2. Anno tertio, cum Josaphatus rex Judæ regem Israelis conveniret, 3. hic suis declaravit: dubitari non posse, quin ipsorum sit Ramotha Gileaditidis. Igitur non debere eos diutius morari, ut eam Syris eriperent. 4. Simul Josaphatum interrogavit, num vellet socius suus esse in hoc bello? Respondit ei Josaphatus: se suosque milites et equos eandem fortunam esse experturos. 5. Attamen se suadere, ut antea Jovam consuleret. 6. Igitur congregavit rex Israelis prophetas fere quadringentos, atque ex eis quæsivit: num deberet expeditionem facere contra Ramotham in Gileaditide, an ab ea abstinere? Responderunt: faceret, Deum traditurum esse *oppidum* regi. 7. Tum Josaphatus dixit: an non præterea adest Jovæ propheta, quem con-

consulere possemus? 8. Respondit rex Israelis: est quidem adhuc unus, quem de Jovæ voluntate percontari licet, sed ego eum odi, quoniam nunquam mihi fausta, tantum infausta vaticinatur. Hic est Micha, filius Jimlæ. At Josaphatus, non decet regem ita loqui, inquit. 9. Tunc rex Israelis vocavit aulicum quendam, cui mandavit ut statim Micham filium Jimlæ arcesseret. 10. Sedebant autem rex Israelis et Josaphatus rex Judæ uterque in solio suo vestibus pretiosis induti in area portæ Samariæ, et prophetæ illi coram eis vaticinabantur. 11. E quibus Sedekias filius Cenaanæ sibi fecerat cornua ferrea et dixit: hoc Jova fatur: his feries Syros, donec eos confeceris. 12. Similiter omnes illi prophetæ divinabant: aggredere Ramotham Gileaditidis, felix eris, Jova tibi eam tradet. 13. Nuntius autem, qui Micham arcessitum iverat, hortabatur eum, ut, quoniam prophetæ uno ore fausta regi prædicerent, ipse quoque idem faceret. 14. Respondit Micha: per Jovam immortalem! quod Jova mihi dicet, eloquar. 15. Igitur cum ad regem venisset, rex sic eum est allocutus: Micha, bellumne inferemus Ramothæ Gileaditidis, an non? Respondit: infer feliciter, tradet tibi eam Jova. 16. At rex, iterum iterumque te obtestor, ut non nisi verum mihi dicas nomine Jovæ. 17. Tum Micha, vidi, inquit, Israe-

Ifraelitas difperfos per montes, uti oves qui paftorem non habent, et Jova dixit: non habent illi dominos, domum revertantur incolumes. 18. Tum rex Ifraelis Jofaphato: nonne tibi dicebam, hunc nunquam faufta, femper infaufta mihi prædicere? 19. At Micha, fane audi quod tibi nomine Jovæ dicam: Vidi Jovam fedentem in throno fuo, cœli miniftris a dextra et finiftra ftipatum. 20. Quis pelliciet, inquit, Achabum, ut Ramotham Gileaditicam aggrediatur ibique cadat? Atque alio aliud dicente 21. prodiit fpiritus dixitque Jovæ: ego eum pelliciam. Per quem? inquit ille. 22. Egrediar, ajebat, et mendacia fuggeram omnibus ejus prophetis. Tunc ille: pellicies *eum*, fuccedet tibi, age, perfice. 23. Scito igitur falfa tibi vaticinari prophetas tuos omnes, Jova hoc concedente, qui malum in te decrevit. 24. Tum Sedekias filius Cenaanæ colaphum inflixit Michæ, et dixit: quandonam fpiritus Jovæ a me difceffit, ut per te loqueretur? 25. Refpondit Micha: videbis tunc, cum te in conclavibus interioribus occultabis. 26. Rex vero Ifraelis juffit Micham abduci ad Ammonem oppido præfectum et ad Joafchum Benmelechum, 27. qui eum carceri includerent, et panem et aquam tantum ad neceffitatem præberent, donec falvus redierit. 28. Si falvus redieris, inquit Micha, Jova per me non eft locutus. Audite hoc omnes, ait.

 29. Sic

29. Sic rex Israelis et Josaphatus rex Judæ Ramotham in Gileaditide profecti sunt. 30. Tunc ille huic dixit: ego vestes mutabo *a*) dum in pugnam procedam, tu vero tuas vestes indue. Sic rex Israelis vestitu mutato prœlio interfuit. 31. Rex autem Syriæ præceperat ducibus quadrigarum, quos triginta duos habebat, ne quem alium sive parvum sive magnum impeterent, nisi unum regem Israelis. 32. Igitur cum quadrigarum duces Josaphatum viderent, existimabant hunc esse regem Israelis *b*) atque arma in eum vertebant. Sed clamante Josaphato 33. intellexerunt eum non esse regem Israelis, atque ab eo persequendo destiterunt. 34. Tunc forte quidam arcum tendens regem Israelis vulneravit inter commissuras loricæ. Ille igitur

a) Pro imperativis הִתְחַפֵּשׂ וָבֹא *muta tu vestes et veni* legendum esse in prima persona אֶתְחַפֵּשׂ וְאָבֹא *ego mutabo vestes et veniam*, contextus plane probat atque versionum antiquarum testimoniis confirmatur. *οἱ ό* habent: *συγκαλύψομαι καὶ εἰσελεύσομαι εἰς τὸν πόλεμον.* Syrus: ܐܫܬܚܠܦ et Chaldæus אֶשְׁתַּנֵּי *alium me simulabo et ingrediar bellum.* Vulgatus tantum vertit: *Sume arma et ingredere prœlium.* Fortasse legit הִתְחַבֵּשׁ Sed quidquid legerit, sensus est ineptus. Miror *Kennicottum* in nullo Codice veram lectionem, quæ a vulgari tantum una litera differt, invenisse.

b) quod ex armis insignioribus colligebant.

tur jussit aurigam currum reflectere et se ex prœlio educere, quod vulneratus esset. 35. Cum autem eo die acrius pugnaretur, rex persistere coactus est in curru adversus Syros, et vespere mortuus est sanguine in cavum currus effuso. 36. Sub occasum solis in acie proclamatur, ut quisque in urbem et patriam suam revertatur. 37. Rex mortuus Samariam defertur ibique sepelitur. 38. Cum currum et arma abluerent *c*) ad piscinam Samariæ, linxerunt canes ejus sanguinem, quod Jova futurum esse prædixerat. 39. De reliquis Achabi rebus gestis, de domo eburnea quam ædificavit, et de oppidis quæ exstruxit, scriptum extat in annalibus regum Israeliticorum. 40. Mortuo Achabo successit Ahasja, ejus filius. — 41. Josaphatus Asæ filius rex Judæ factus est anno quarto Achabi regis Israelis.

c) Verba textus וְהַזֹּנוֹת רָחָצוּ tantum οἱ ό ex vulgari lectione et significatione vocis verterunt καὶ αἱ πόρναι ἐλούσαντο. Sed omnino eorum versio h. l. valde corrupta videtur. Vulgatus vertit: *et habenas laverunt.* Chaldæus: *vasa armorum laverunt.* Syrus ordinem verborum transponit: *cum lavissent currum in locis editis Samariæ, et arma ejus lavissent, linxerunt canes ejus sanguinem secundum verbum Domini.* Recte. Nam utique illa verba cum prioribus sunt connectenda. Arabs ea prorsus omisit. Explicandum esse vocabulum זוֹנוֹת non de *scortis*, sed de *armis* ex significatione Chald. et Syr. זֵינִין, jam a pluribus est observatum.

raelis. 42. Quintum et tricefimum ætatis fuæ annum agebat, cum regnum capeſſeret, quod viginti quinque annos Hierofolymæ tenuit. Mater ejus erat Afuba Schilchæi filia. 43. Hic in omnibus Afam patrem fuum imitatus eſt, ut faceret quæ Jovæ probarentur. 44. Tantum loca excelfa non fublata funt, hinc populus in eis adhuc facrificabat et fuffitum faciebat. 45. Pacem coluit cum rege Iſraelis. 46. Reliquæ res geſtæ Joſaphati, ejus potentia qua valuit, et bella literis confignata funt in ephemeridibus regum Judæ. 47. Reliquos cinædos, qui ex temporibus Afæ patris fui reſtabant, e terra ejecit. 48. Rex tum nullus fuit in Idumæa, tantum præfectus regis *Judæ.* 49. Naves ædificarat Jofaphatus, quæ Tarteſſum irent, ut aurum ex Ophire peterent. *d*) — 50. Tunc Achasja Achabi filius a Jofaphato petierat, ut fui cum ejus fervis navigarent, et hic quoque votis ejus annuerat. — (49.) Sed irritum fuit negotium, nam claſſis naufragium paſſa eſt Ezeongebere. 51. Mortuus eſt Jofaphatus, et fepultus

d) Secutus fum *Hubigantium*, qui verfum 50. h. l. interferendum putat propter locum parallelum 2 Par. 20, 36. qui alias cum hoc noſtro nullo modo poteſt conciliari. Ex quo fimul intelligitur in verf. 50. pro לֹא אָבָה *non voluit* legendum eſſe לוֹ אָבָה *annuit ejus votis* Joſaphatus. Tunc omnia in utroque loco optime cohærent.

pultus apud majores ſuos in urbe Davidis, patris ſui. Succeſſit ei Joramus filius. — 52. Regnum capeſſivit Achasja Achabi filius in Iſraelitas Samariæ anno ſeptimo decimo Joſaphati regis Judæ, ſed duos tantum annos regnavit. 53. Jovam offendit vita ſua. Mores enim imitatus eſt parentum ſuorum, et Jerobeami filii Nebati, qui Iſraelitas ſeduxit. 54. Baalem coluit eumque adoravit, et Jovam Deum Iſraelitarum eodem prorſus modo, quo pater ejus, irritavit.

REGUM

REGUM LIBER II.

CAPUT I

Achasja ægrotus de eventu morbi Baalem consulit. Elias nunciis occurrit et mortem regi denunciat 1 — 8. Rex mittit pentecontarchum cum quinquaginta militibus ad capiendum prophetam, qui igne cœlitus delapso consumitur. Itemque alter a rege missus 9 — 12. Tertius precibus a propheta impetrat, ut regem conveniat, cui iterum mortem prædicit 13 — 18.

1. Post mortem Achabi Moabitæ ab Israelitis defecerunt. — 2. Cum Achasja per cancellos cubiculi sui delapsus Samariae ægrotaret, legatos misit qui Baal Sebubum Deum Ekronensem consulerent, num ex hoc morbo suo sit convaliturus? 3. Tum angelus Jovæ jussit Eliam obviam ire legatis regis Samariæ, eisque dicere: an nullus Deus est inter Israelitas, ut vobis consulendus sit Baalsebub Ekronitarum Deus? 4. Propterea hoc Jova dicit: non surges e lecto in quo decumbis, sed haud dubie morieris. Tunc ille discessit. 5. Legati autem redierunt ad Achasjam, qui eos interrogavit, cur redirent? 6. Responderunt: homo quidam nobis occurrebat, nosque jubebat ad te reverti et dicere: Hoc Jova fatur: an Deus non est inter Israelitas, ut tibi consulendus sit Baalsebub Deus Ekro-

Ekronitarum. Propterea ex lecto, in quo decumbis, non surges, haud dubie morieris. 7. Tum *rex*, quinam erat habitus, inquit, hominis illius, qui vobis occurrit atque ista dixit? 8. Veste hirsuta erat indutus, inquiebant, et cingulo pelliceo in lateribus constrictus. Hic fuit Elias Tesbita, inquit. 9. Misitque ad eum pentecontarchum cum quinquaginta militibus. Qui cum ad eum ascendisset, sedebat enim in vertice montis, dixit: Vir divine, rex jubet ut descendas. 10. Respondit Elias pentecontarcho: Si vir divinus sum, ignis cœlo descendat teque cum tuis quinquaginta consumat. Et ignis cœlitus delapsus absumsit eum cum suis quinquaginta. 11. Tum *rex* iterum misit ei pentecontarchum cum quinquaginta militibus, qui eum sic est allocutus: Vir divine, rex jubet ut propere descendas. 12. Si vir divinus sum, inquit Elias, ignis cœlo descendat teque cum tuis consumat. Et ignis cœlitus delapsus absumsit eum et qui cum eo erant. 13. At *rex* tertium misit pentecontarchum cum quinquaginta militibus. Qui cum ad Eliam venisset, flexis genibus ei supplicavit et dixit: parce quæso, vir divine, vitæ meæ et vitæ horum quinquaginta. 14. Ignis quidem cœlitus demissus absumsit duos priores pentecontarchos cum turmis suis, jam vero meæ salutis rationem habeas. 15. Tum vero angelus Jovæ Eliam admonuit, ut cum eo descenderet, nec sibi timeret. Igitur descendit et

venit

venit ad regem, 16. quem sic est allocutus: Hoc Jova dicit: quoniam legatos misisti, qui Baalsebubum Ekronitarum idolum consulerent, quasi inter Israelitas Deus non esset, cujus oraculum percontarere, propterea e lecto, in quo decumbis, non surges, sed haud dubie morieris. 17. Sic mortuus est, quemadmodum Jova per Eliam prædixerat. Successit ei Joramus *frater*, quoniam filium non habebat, anno secundo Jorami filii Josaphati regis Judæ. 18. De reliquis Achasjæ rebus scriptum extat in annalibus regum Israeliticorum.

CAPUT II

Elias in tempestate in cœlum fertur 1 — 12. Elisa ejus spiritu præditus Jordano fisso transit et a prophetarum discipulis reverenter excipitur 13 — 18. Fontem aquæ noxium salubrem reddit. Puerorum Bethelensium derisionem ulciscitur 19 — 25.

1. Cum Jova in tempestate auferre in cœlum Eliam vellet, hic cum Elisa Gilgalem profectus 2. ei dixit: mane quæso hic, nam Jova me Bethelem misit. Respondit Elisa: per Jovam immortalem et per vitam tuam, non te relinquam. Igitur Bethelem iverunt. 3. Ibi prophetarum discipuli Elisam interrogarunt, num sciret

fciret Jovam hodie ejus magiftrum ei effe erepturum? Scio, inquit ille, tacete. 4. Tum Elias ei dixit: mane quæfo hic, nam Jova me mifit Hierichuntem. At hic refpondit: per Jovam immortalem et per vitam tuam, non te relinquam. Cum Hierichuntem veniffent, 5. prophetarum difcipuli, qui tunc ibi commorabantur, dixerunt Elifæ: noftine Jovam hodie magiftrum tuum tibi effe erepturum? Novi, inquit, fed filete. 6. Tum porro Elias eum rogavit ut ibi maneret, quod a Jova ad Jordanem miffus effet, fed ille rurfus per Jovam et vitam ejus jurans negavit, fe eum effe relicturum. Sic ambo profecti funt. 7. Quinquaginta autem e difcipulis prophetarum e longinquo eos fubfecuti funt, cum ad Jordanum veniffent. 8. Hic fumfit Elias pallium fuum, eoque convoluto aquam percuffit; quæ ftatim hinc atque illinc divifa eft, et ambo in ficco transierunt. 9. Quo facto Elias Elifæ dixit: pete quid tibi facere debeam, antequam a te auferar. Refpondit Elifa: detur mihi duplex fpiritus tui portio. 10. Rem fane magnam petiifti, inquit. Si me videris, dum tibi eripiar, fiet; fin minus, non fiet. 11. His ita ambulantibus et inter ambulandum colloquentibus currus igneus et equi ignei utrumque fepararunt et afcendit Elias in turbine in cœlum, 12. vidente Elifa et clamante: mi pater, mi pater! o Ifraelitarum præfidium

et

et tutamen! *a*) et cum eum non amplius videret, prehendit vestes suas, easque in duas partes scidit. 13. Sublato deinde pallio Eliæ, quod ab eo ceciderat, rediit et substitit ad ripam Jordani, 14. atque illo Eliæ pallio percussit aquam *b*). *Quæ cum non divideretur,* dixit: ubi igitur est Jova Deus Eliæ? et cum *iterum* aquam percuteret, divisa est hinc et illinc, et Elisa transiit. 15. Viderunt eum ex adverso discipuli prophetarum Hie-

a) hebr. *currus Israelis et equites ejus.* Sed dictionem hanc esse proverbialem, neque Elisam alludere ad currus et equos igneos, quos videbat, uti multi interpretes existimant, plane apparet ex altero loco, in quo eadem verba leguntur, neque talis allusionis indicium est; qui legitur infra Cap. 13, 14. Propterea sensum tantum hujus proverbii in versione indicavi.

b) Qui hæc verba attente legit, facile ipse suspicari potest, aliquid deesse. Nam quæ sequuntur verba, *ubi est Deus Eliæ?* sunt hominis conquerentis, et repetita aquarum percussio indicat causam, ob quam conquestus erat Elisa, nempe aquam non esse divisam. Atque hæc ipsa verba, quæ contextus requirit, supplet Vulgatus, qui habet: *percussit aquas et non sunt divisæ.* Eadem habent *οἱ ό* in editione Complutensi: *καὶ οὐ διηρέθη.* Illud אַף־הוּא in quo iidem interpretes hæserunt, dum vocem hebr. retinuerunt *ἀφφω*, jungo, nam sane commodam non admittit explicationem, cum אֵלִיָּהוּ et lego אֵפוֹא quod interdum idem est quod *igitur*, ut Cap. 10, 10. cf. *Hubigantius.*

Hierichuntini, et dixerunt: resedit Eliæ spiritus in Elisa; eique obviam progressi submisse honorem exhibuerunt. 16. Deinde ab eo petierunt, ut sibi liceret mittere quinquaginta viros, homines strenuos, quos secum haberent, ad pervestigandum ejus magistrum, si forte eum spiritus Jovæ in montem aliquem aut vallem demiserit. Sed noluit eos mitti. 17. Cum vero pertinacius *c*) instarent, concessit. Missi igitur sunt quinquaginta illi viri. Qui postquam Eliam per triduum investigarant, nec invenerant, 18. redierunt ad Elisam, qui *adhuc* Hierichunte commorabatur. Nonne vobis dissuaseram, inquit, ut mitteretis? — 19. Tunc oppidani ei demonstrarunt, situm oppidi commodum quidem esse, uti ipse videret, sed aquam esse noxiam, et terram sterilem. 20. Tunc jussit sibi afferri patinam novam, et in ea sal poni. Quæ cum essent allata, 21. exiit ad fontem illius aquæ et abjecit in eum sal, et dixit: Hoc Jova fatur: Salubrem reddo hanc aquam, nec sit ea deinceps noxia aut lethifera. 22. Atque ex hoc Elisæ effato ad hunc usque diem aqua illa est salubris. — 23. Hinc Bethelem profectus est. Cum in via ad oppidum ascenderet, pueri parvi ex oppido eum deridebant, ascende calve, ascen-

c) עַד־בֹּשׁ non est a בּוֹשׁ *pudere*, sed a בֹּשֵׁשׁ *morari*. Sic Jud. 3, 25. et infra Cap. 8, 11.

aſcende calve, dictitantes. 24. Ad quos converſus, eis imprecatus eſt per Jovam. Et prodierunt ex ſilva duæ urſae, quæ quadraginta duo horum puerorum lacerarunt. 25. Hinc ad montem Carmelum contendit, unde Samariam eſt reverſus.

CAPUT III

Joramus rex Iſraelis bellum infert Moabitis, qui ab eo defecerant, una cum Joſaphato rege Judæ belli ſocio 1 — 8. In deſerto aqua laborant, qua inopia levantur ſingulari Dei beneficio per Eliſam impetrato 9 — 20. Bellum contra Moabitas feliciter gerunt tota eorum terra vaſtata. Sed regem Moabitarum obſidentes horrendo ejus ſacrificio commoti domum revertuntur 21 — 27.

1. Joramus Achabi filius regnum in Iſraelitas capeſſivit Samariæ anno duodevicefimo Joſaphati regis Judæ, annosque duodecim regnavit. 2. Jovam offendit, minus tamen quam ejus parentes, ſuſtulit enim ſtatuam Baalis a patre ſuo factam. 3. At inſtitutis peſſimis Jerobeami Nebati filii, qui Iſraelitas ſeduxerat, adhæſit, ab illis non receſſit. 4. Meſcha rex Moabitarum, qui rem pecuariam colebat, regi Iſraelitarum *quotannis* pendebat centena millia agnorum, totidemque vervecum *a)* lanatorum. 5. Sed poſt mortem Achabi ab Iſraelitis defecerat. 6. Pro-

a) אֵילִים h. l. ſunt *verveces*, quod tot *arietes* in gregibus ali non ſolent. *Clericus.*

6. Propterea rex Joramus Samaria profectus delectum habuit omnium Israelitarum, 7. misitque *legatos* ad Josaphatum regem, qui ei indicarent: regem Moabitarum a se defecisse, et rogarent, num belli socius esse velit contra eos? Ille respondit, velle se, atque ipsum cum peditatu et equitatu suo eum, uti luberet, esse adjuturum. 8. Simul quæsivit, qua via proficisci vellet, et ille respondit: per desertum Moabiticum. 9. Postquam rex Israelis, Judæ et Idumææ septem dierum iter confecerant, milites et jumenta aqua destituebantur. 10. Tunc rex Israelis dixit: Eheu! Jova decrevit hos tres reges tradere Moabitis. *b*) 11. At Josaphatus interrogavit, annon propheta hic esset, per quem Jovam possent consulere. Respondit unus ex servis regis Israelitici: est hic Elisa Schaphati filius, qui Eliæ *c*) ministravit. 12. Jova per hunc loquitur, inquit Josaphatus. Igitur iverunt ad eum rex Israelis, Josaphatus et rex Idumææ. 13. Tum Elisa regem Israelis sic est allocutus: quid tibi mecum rei est? abi ad prophetas patris tui et ad prophetas matris tuæ. Respondit ei rex Israelis: Non, sed Jova decrevit hos tres reges tradere Moabitis. 14. Ad hæc

 Elisa:

b) His verbis Joramus videtur indicare, Jovam esse auctorem hujus mali, atque eum quoque tantum posse auxilium præstare. cf. v. 13.

c) hebr. *qui fudit aquam in manus Eliæ.*

Elisa: per Jovam immortalem, cujus minister ego sum, nisi ego Josaphati regis Judæ rationem haberem, te ne adspectu quidem dignarer. 15. Jam vero arcessatur fidicen. Atque eo fidibus canente, divino impulsu concitatus 16. dixit: Jova jubet, ut in hac valle fossas complures faciatis. 17. Quanquam enim, hoc Jova promittit, nec ventum nec pluviam videtis, tamen hæc vallis aqua complebitur, ut habeatis quod cum vos, tum pecora et jumenta vestra bibant. 18. Atque hoc quidem leve est Jovæ, tradet vobis præterea Moabitas. 19. Oppida eorum munita expugnabitis, alia elegantiora, ut et arbores frugiferas, dejicietis, fontes obstruetis et agros fertiles lapidibus obruetis. 20. Postridie, cum fertum offerri solet, tanta aquarum copia inde ab Idumæa veniebat, ut terram impleret. 21. Moabitæ autem de regum adventu certiores facti cum juniores tum seniores *d*) ad arma convocarunt et in finibus *terræ suæ* constiterunt. 22. Mane cum sol super aqua splenderet, videbatur eis aqua instar sanguinis rubere. 23. Tum dixerunt: Sanguis hic est. Semet ipsos reges hi destruxerunt, gladio se mutuo occiderunt; jam ad prædam Moabitæ! 24. Sed cum castra Israelitarum invaderent, hi illos conciderunt et in fugam verterunt. Irruperunt

in

d) hebr. *ab omni cingente cingulum et desuper* cf. Num. I, 20.

in eorum terram e) eamque destruxerunt, 25. vastantes oppida, et agros optimos congestis in eos lapidibus obruentes, aquarum fontes obstruentes et arbores frugiferas dejicientes, donec tandem lapides Kirhareschet f) reliqui essent; quod oppidum cinxerunt funditores et oppugnare cœperunt. 26. Rex Moabitarum, qui videbat se oppugnationem sustinere non posse, cum septingentis militibus perrumpere ad regem Edomitarum tentavit. Sed cum non posset, 27. sumsit filium suum primogenitum, regni hæredem, eumque in muro immolavit. Cujus facti atrocitate Israelitæ

e) Lectio textualis est וַיַּכּוּ בָהּ (litera א deficiente ut 1 Reg. 12, 12.) *et venit* sc. Israel *in eam*, nempe *in terram Moabiticam*. Nisi potius legendum est וַיָּבֹאוּ Pluralem enim expresserunt versiones antiquæ. Nimirum *οἱ ό, καὶ εἰσῆλθον εἰσπορευόμενοι*, qui pro בָהּ legisse videntur בֹּא Vulgatus: *venerunt igitur qui vicerant, et percusserunt Moab.* Syrus ܥܠܘ ܒܗܘܢ *ingressi sunt in eos.* Unus Chaldæus habet lectionem marginalem s. Keri וַיַּכּוּ *et percusserunt.* Quæ tamen oppido falsa est, quanquam *Kennicottus* eam in compluribus Codd. invenit. Nam de clade et fuga Moabitarum modo dictum est. Jam sequitur de invasione Israelitarum in terram Moabiticam et ejus vastatione.

f) Est dictio hyperbolica. Nomen oppidi legitur quoque Jes. 16, 7. 11.

commoti oppugnationem solverunt et in terram suam redierunt.

CAPUT IV

Elisa viduae pauperi oleum miraculose auget, quo debita sua solvat 1 — 7. Mulieri Sunamitidi filium promittit, quem mortuum in vitam revocat 8 — 37. Cucurbitas agrestes reddit innocuas 38 — 41. Viginti panibus centum homines cibat 42 — 44.

1. Mulier quaedam de discipulis prophetarum Elisam implorans ei demonstrat, mortuo marito suo, quem sciret hominem pium fuisse, creditorem velle duos suos filios in servitutem abducere. 2. Elisa eam interrogat; quid velit sibi ab ipso fieri, quid domi haberet? Respondet illa: nihil omnino praeter ampullam olei. 3. Tum ille jubet eam petere a vicinis suis vasa vacua, eaque non pauca, 4. deinde, foribus post se filiosque suos conclusis, transfundere in vasa illa, et impleta seponere. 5. Mulier ab eo digressa includit se cum filiis suis, qui ei *vasa* porrigebant, ipsa vero infundebat. 6. Vasis repletis jubet, ut filius plura praebeat; ille vero negat plura adesse, et sic olei *fluxus* substitit. 7. Tum illa venit ad prophetam, et *quid factum sit* renunciat. Ille jubet eam oleum vendere, aes alienum solvere, et ex reliquo cum filiis suis vivere. — 8. Aliquando Elisa profectus est Sunemam. Ibi retinuit eum mulier quaedam dives ad cibum capiendum.

piendum. Quoties deinde per illum locum iter faciebat, eo confilio ibi divertit. 9. Tum illa marito fuo demonftrat, fe plane perfuafam effe, prophetam illum, qui eorum hofpitio femper utatur, virum effe fanctum. 10. Paremus quæfo, inquit, conclave parvum in muro, *a*) quod lecto, menfa, fella et candelabro inftruamus, quo, quando ad nos venerit, diverfetur. — 11. Aliquando cum illuc veniffet et in conclavi illo divertiffet, 12. jubet Gehafum famulum fuum vocare illam Sunamitidem. Cum veniffet, 13. jubet ut ei dicat, cum tam follicitam pro fe curam gereret, optare fe aliqua ratione ei prodeffe, haberetne aliquod negotium apud regem, aut apud ducem exercitus? Illa vero refpondet, fe inter populares fuos habitare *b*). 14. Qua igitur ratione, interrogat Elifa Gehafum, commodare ei poffumus? Filium non habet, inquit Gehafus, et maritus ejus jam fenex eft. 15. Tum jubet eam vocare. Illa evocata ante fores fubftitit, 16. et hic eam fic alloquitur: tu anno vertente hoc ipfo tempore filium amplexaberis. Noli, inquit illa, mi

a) עֲלִיָּה eft pars quædam domus orientalis feparata a reliquis ejus partibus, ad quam fcala afcenditur huic ipfi עליה propria. Propterea h. l. videtur additum effe קיר cum alias fimpliciter עליה vocetur. vid. *Shaw* in Itinerar. p. 188. verf. germ. et *Faber* in Archæol. Hebr. p. 441.

b) procul ab aula aulæque negotiis. *Clericus.*

mi domine, noli mihi imponere. 17. At mulier gravida facta peperit filium anno sequenti, eo ipso tempore quod Elisa prædixerat. 18. Hic puer cum jam adolevisset, aliquando patrem suum convenit apud messores, 19. et de capitis doloribus conqueritur. Pater jubet famulum reducere eum ad matrem. 20. Ad quam cum rediisset et in gremio ejus ad meridiem usque sedisset, moritur. 21. Tunc illa *ad conclave* prophetæ ascendit, puerum in ejus lecto deponit, et janua post eum clausa egreditur, 22. maritum vero suum rogat, ut sibi mittat servum et asinam, velle se propere prophetam invisere et *mox* reverti. 23. Quærenti illi, cur hodie eum vellet convenire, cum neque novilunium neque sabbatum sit, respondet: bene habet. 24. Asina instrata dicit servo: age jam, nec me morare in vehendo, nisi tibi dixero. 25. Sic illa contendit in montem Carmelum ad prophetam. Qui cum eam e longinquo videret, famulo suo Gehaso dicit: en! Sunamitis venit. 26. Occurre ei et interroga eam, num ipsa valeat, num maritus ejus, num puer? valent, inquit illa. 27. Sed cum ad prophetam in montem venisset, prehendit pedes ejus. *c*) Accedit Gehasus ad eam arcendam. Sed propheta, sine eam, inquit, nam animo ægra est, et Jova me rem celavit,

c) sc. postquam se ad pedes prophetæ abjecerat.

lavit, neque mihi indicavit. 28. Tunc illa, num petieram a te, inquit, filium, mi domine; nonne ne me falleres rogabam? 29. Hic Gehafo *Elifa* dicit: accinge te et fume baculum meum tecum, et abi. Si quem offenderis, eum ne falutes, et fi quis te falutat, huic ne refpondeas, baculum autem meum impone faciei pueri. 30. At mater pueri refpondet: per Jovam immortalem et per vitam tuam, te non relinquam. Igitur ille furgit eamque fequitur. 31. Gehafus eos præcefferat et impofuerat baculum faciei pueri. Sed cum nulla vox, nullus fenfus *fe proderet*, redit illi obviam et renunciat puerum non excitari. 32. Tum Elifa domum ingreffus invenit puerum mortuum, jacentem in lecto fuo. 33. Se cum illo includit et Jovam precatur, 34. *quo facto* incumbit puero, ita ut os ori, oculos oculis, manus manibus imponeret, et fic fe pronum fuper puero expanderet, ut ejus corpus incalefceret. 35. Deinde poftquam per ædes ultro citroque obambularat, iterum afcendit et fe fuper puero expandit. Tunc hic feptics fternutavit et oculos aperuit. 36. Quo facto Gehafum vocat jubetque ut Sunamitidem arceffat. Quæ cum veniffet, dixit ei: recipe filium tuum. 37. Hic illa ei ad pedes accidit, fubmiffe gratias agit et cum filio fuo difcedit. — 38. Deinde Elifa Gilgalem revertit, ubi tunc fame laborabant. Aderant prophetarum difcipuli, igitur ju-

bet famulum ſuum *igni* apponere ollam magnam et coquere pultem pro eis. 39. Egreſſus fuerat aliquis in agrum ad colligenda olera, et invenerat vitem agreſtem, *d*) et collegerat ex eo cucurbitas agreſtes, quantum ejus veſtis capiebat, et reverſus *eas* diſſectas *conjicit* in ollam, neſciebant enim quid eſſet. 40. Effundunt deinde viris ad edendum. Sed cum pulmentum illud guſtarent, exclamant: mors in olla, o vates! 41. Tum hic jubet farinam ollæ injicere. Quo facto iterum jubet *pulmentum* pro populo effundere. Tunc comederunt, nec quidquam noxium fuit in olla. — 42. *Aliquando* vir quidam venerat ex Baalſchaliſcha, et obtulerat prophetæ panes primitiarum hordeaceos viginti et ſpicas virides in glumis ſuis. Jubet ille famulum ſuum ea his qui aderant comedenda præbere. 43. Reſpondet famulus: quid iſta porrigam centum hominibus? Sed ille, appone, inquit, ut comedant. Hæc enim Jova promittit: comedent, et reliqua erunt. 44. Sic ille appoſuit et comederunt, et reliqua fuerunt, ut Jova promiſerat.

CAPUT

d) Sic vocatur, quoniam folia ejus ad vitis ſimilitudinem accedunt: fructus vero ſunt ſaporis amariſſimi. *Celſius* in Hierob. P. I. p. 393.

CAPUT V

Naaman Syrus lepra affectus sanatur ab ea, postquam septies se in Jordano ex praescripto Elisae abluerat 1 — 19. Gehesus ab eo, inscio Elisa, munus rogat et impetrat, lepra propterea punitus 20 — 27.

1. Naaman dux exercitus regis Syriae, vir magnae auctoritatis et dignitatis apud dominum suum, (nam Jova per eum victoriam Syris dederat) fortis ille quidem, sed leprosus erat. 2. Aliquando Syri irruptionem fecerant in terram Israeliticam, atque ex ea captivam abduxerant puellam, quae uxori Naamanis serviens 3. dixit *huic* herae suae: utinam dominus meus adire posset prophetam qui Samariae est, is haud dubie eum a lepra sua sanaret. 4. *Naaman regi* domino suo narravit, quae puella illa Israelitica dixisset. 5. Rex Syriae jussit eum proficisci et literas se daturum ad regem Israelis promisit. Ille igitur iter ingressus est secum ferens decem talenta argenti, sex millia *siclorum* aureorum et decem vestes novas. 6. Obtulit regi Israelitarum literas hujus argumenti: Simulac hae literae ad te venerint, Naamanem ministrum meum, quem ad te mitto, a lepra sua sanato. 7. Postquam rex Israelis has literas legerat, laceravit vestes suas et dixit: num Deus ego sum, qui possim occidere et in vitam revocare, ut ille mittat ad me hominem, quem a lepra sanem?

nem? Sed jam cognoſcite ėt videte eum tantum occaſionem in me captare. 8. Cum Eliſa propheta audiret regem Iſraelis ſcidiſſe veſtes ſuas, per nuntium ei indicavit, non eſſe cur veſtes ſcinderet, veniret homo ille ad ſe, eum intellecturum prophetam eſſe in Iſraele. 9. Venit igitur Naaman cum equis, et curru ſuo *vectus* ante fores ædium Eliſæ ſubſtitit. 10. Sed Eliſa miſit ad eum nuntium, qui ei diceret: abiret et ablueret ſe ſepties in Jordano, tunc carnem ejus reſtitutum et mundatum iri. 11. Hic Naaman ira commotus diſceſſit et dixit: equidem arbitrabar eum exiturum et Jovam Deum ſuum invocaturum, et manu loco infecto admota lepram eſſe ablaturum. 12. Nonne Abana et Parpar Damaſci flumina præſtant omnibus Iſraelitarum aquis? Nonne in illis poſſem me abluere et mundari? Poſtquam ſic iratus diſceſſerat, 13. veniebant ad eum ſtipatores ejus et dicebant: nonne, domine, ſi rem magnam tibi propheta juſſiſſet, eam facturus fuiſſes? quanto magis cum jubet ut te laves et munderis? 14. Annuit eorum votis, abiit et immerſit ſe ſepties Jordano, uti propheta juſſerat. Quo facto reſtituta ei carnis munditiеs inſtar pueri parvi. 15. Tunc ille rediit ad prophetam cum omni comitatu ſuo, atque cum eum conveniret dixit: Jam quidem ego plane perſuaſus ſum, non eſſe alium *verum* Deum in toto terrarum orbe, niſi inter Iſraelitas. Rogo igitur

ut

ut a me munus accipias. 16. Sed *Elisa* jurejurando per Jovam, cui ferviret, negavit se aliquid esse accepturum, et quamquam ille instabat, tamen recusavit. 17. Tunc Naaman, rogo igitur, inquit, ut mihi detur terræ onus tantum, quantum duo muli ferre possunt. Etenim non amplius holocausta aut sacrificia faciam aliis Diis, sed tantum Jovæ. 18. Hoc vero mihi Jova condonabit, quod, cum dominus meus templum Rimmonis adorandi gratia ingreditur, meæque manui innititur, me in templo Rimmonis inclinem. Hanc inclinationem mihi Jova ignoscet, quæ ibi a me hac de causa fiet. 19. Respondit ei Elisa: abi in pace. Cum ille circiter milliare progressus esset, 20. cœpit Gehasus sic secum loqui: en! noluit dominus meus a Naamane Syro isto munera oblata accipere. Per Jovam immortalem! ego eum cursu consequar et ab eo aliquid accipiam. 21. Igitur eum currendo subsequitur. Quod cum Naaman videret, desiliit e curru eique obviam properat, et quærit, num salva res sit? 22. Salva, inquit ille, sed mittit me dominus meus, ut tibi indicem, venisse ad eum duos prophetarum discipulos e montibus Ephraimiticis; *teque rogem* velis eis donare talentum argenti duasque vestes novas. 23. Immo vero, inquit Naaman, placet tibi dari duo latenta et coegit eum duo argenti talenta duobus loculis illigata duasque vestes novas accipere, quae duobus

bus servis tradit, ut ea illi ferant. 24. Cum ad clivum venissent, accipit omnia ab eis et domi recondit. Hominibus illis dimissis 25. venit ad dominum suum. Undenam Gehasi, quærit ille. Ego quidem nusquam fui, respondet Gehasus. 26. At ille: quasi ego non animo præsens fuissem, cum vir ille e curru suo tibi obviam veniebat. Num hoc tempus erat accipiendi argentum et vestes, aut de *acquirendis* oleis, vineis, pecore et armento, servis et ancillis *cogitandi?* 27. Lepra Naamanis tibi posterisque tuis inhærebit perpetuo. Tunc discessit ab eo lepra affectus *candicans* instar nivis.

CAPUT VI

Ferrum securis, quod in aquam deciderat, Elisa natare facit 1—8. Consilia Syrorum bellum cum Israelitis gerentium regi indicat. Missos ab illis ad eum capiendum Samariam ducit, unde tamen salvi et incolumes dimittuntur 9—23. Samariæ ex obsidione dira fame laboratur. Cujus mali causam rex Elisæ imputat eique mortem minatur 24—33.

1. Prophetarum discipuli petierunt *aliquando* ab Elisa, ut, quoniam locus, in quo apud eum habitarent, sibi esset angustior, 2. permitteret, ut ad Jordanum irent, et inde trabes afferrent, ex quibus sibi domicilia construerent. Cum hoc eis concederet, 3. rogavit eum quidam, ut ipse cum eis ire vellet.

Non

Non recusavit. 4. Ivit cum illis. Cum ad Jordanum venissent, et arbores cæderent, 5. accidit, ut cujusdam, qui trabem cædebat, ferrum *securis* in aquam decideret. Eheu! mi domine, clamabat ille, *perdidi* quod commodatum fuit. 6. Interrogavit propheta, quo decidisset. Loco monstrato lignum secuit atque eo abjecit, et sic fecit, ut ferrum nataret, 7. ille vero porrecta manu ferrum prehendit. — 8. Rex Syriæ bellum gerens contra Israelitas, consilium ceperat cum ducibus suis de insidiis certo quodam loco collocandis. 9. Tum propheta misit ad regem Israelis, eumque monuit, ut sibi caveret, quo minus in illum locum veniret, *a*) quod Syri insidias ibi struxissent. 10. Itaque rex Israelis ad illum locum, quem sibi propheta indicarat, et de quo eum monuerat, adhibita circumspectione misit, idque iterum iterumque factum est. 11. Qua re animo commotus rex Syriæ convocavit duces suos, eosque interrogavit, an scirent, quis consilia sua omnia proderet Israelitarum regi. 12. Respondit unus ex illis; non ita est, domine rex, sed Elisa propheta, qui est apud Israelitas, indicat regi Israelitarum, quæ tu in conclavi tuo loqueris. 13. Jussit, ut explorarent, ubi esset, se missurum esse, qui eum caperent. Postquam indicatum est, eum esse Dotane,

14. misit

a) sc. secure, nihil mali timens.

14. misit eo equites et currus, multosque pedites, qui noctu oppidum cinxerunt. 15. Mane, ubi famulus prophetæ surrexit et egressus est, vidit copias militares, equos et currus, oppidum circumvenisse. Tunc ille exclamavit: eheu! mi domine, quid faciemus? 16. At hic: noli metuere, inquit, nam plures sunt qui nos, quam qui illos defendunt. 17. Simul precatus est Elisa ad Jovam: aperi, quæso, oculos ejus, ut videat. Et aperuit Jova famulo oculos, ut videret montem equis et curribus igneis plenum circum Elisam. 18. Cum deinde *hostes* ad eum venirent, Deum rogavit, ut eis cæcitatem immitteret. Postquam hoc ad preces Eliæ factum erat, 19. hic eis dixit: non hæc via est *quam quæritis*, neque hoc oppidum, me sequimini, ducam vos ad hominem, quem vultis. Sic duxit eos Samariam. 20. Quo cum venissent, Elisa iterum Jovam precatus est, ut oculos eis aperiret. Et patefactis a Jova eorum oculis, animadverterunt, se Samariæ esse. 21. Tunc rex Israelis cum eos videret, Elisæ dixit: concidamne, mi pater? 22. At hic respondit: non concides; num quos in bello captivos fecisti, concidere soles? *b*) Appone eis cibum et potum, ut saturati redeant

b) Sensus est: cum captivis tuis soleas ignoscere, multo magis his, quos non cepisti, ut ignoscas æquum est. Sic *Clericus* h. l. explicavit.

redeant ad dominum suum. 23. Igitur eis paravit lautum convivium, quo sumto eos dimisit. Neque deinceps ausi sunt Syri irruptiones facere in terram Israeliticam. — 24. Postea Benhadadus rex Syriæ coactis copiis suis omnibus aggressus est Samariam eamque oppugnavit. 25. Qua oppugnatione tanta fames orta est in urbe, ut caput asini octoginta, et quarta pars cabi cicerum *c*) quinque siclis argenteis venderetur. 26. Tunc cum rex Israelis ad murum iret, clamavit ad eum mulier: serva me, domine rex. 27. Ni Jova te servat, inquit ille, unde ego te potero servare, num ex area, an e torculari? *d*) 28. Sed quid habes? pergebat rex. Tum illa infit: mulier hæc rogabat me, ut filium meum comedendum darem, velle se ut sequenti die idem fieret suo filio. 29. Igitur coximus et comedimus filium meum. Postridie cum postularem, ut filium suum comedendum traderet, eum abscondit. 30. Cum rex hæc

c) De hoc loco, in cujus explicatione viri docti valde laborarunt, fuse egit *Bocbartus* in Hieroz. P. II. Lib. I. Cap. 7. p. 38. ubi probavit חֲרֵי יוֹנִים *stercus columbarum* esse *ciceris* quoddam genus, quod apud Arabes Usnen eodem nomine vocetur, et in Judæa magna copia provenerit, et tostum inprimis pro cibo fuerit.

d) h. e. cibo an potu.

hæc audiret, veſtes ſuas laceravit et perrexit ad murum. Omnes autem videbant eum in ipſa carne centone eſſe amictum. 31. *Deinde* vero dixit: Deus me puniat, niſi Eliſæ Schaphati filio hoc ipſo die caput præcidi juſſero. *e)* 32. Eliſa vero ſedebat domi ſuæ et ſenatores apud eum erant, cum rex aliquem mitteret, *qui ſupplicium ab eo ſumeret.* Antequam vero ille nuncius veniret, dixit ille ſenatoribus: Scitote iſtum homicidæ filium *f)* mittere aliquem, qui capite me plectat. Cum venerit, fores claudite, et a janua eum prohibete. Audio jam ejus dominum ſubſequentem. 33. Adhuc cum eis colloquente venit nuncius, et *rex, qui eum ſecutus fuerat, g)* dixit: Cum tanta calamitas nobis a Deo ſit immiſſa, quid amplius ab eo expectem?

CAPUT

e) Eliſa haud dubie diſſuaſerat regi deditionem urbis, et auxilium divinum promiſerat. Quod cum nimis diu differretur, rex impius tantam in prophetam iram concepit.

f) Joramus Achabi filius.

g) Hæc ſupplenda eſſe, et regem, quem fortaſſe juſſi ſui pœnitebat, nuncium illum, quem miſerat, eſſe ſubſecutum, apparet partim ex ſequentibus verbis, quæ non poſſunt eſſe niſi ipſius regis, partim ex ſequentis capitis ſeptimi verſu 17. et 18.

CAPUT VII

Elisa in diem crastinum promittit magnam rerum omnium copiam et abundantiam, de quo tribunus quidam regius dubitat 1. 2. Quatuor leprosi castra Syrorum deserta inveniunt. Perterriti enim Syri vano timore divinitus immisso aufugerant 3—9. Quod cum leprosi in urbem renunciant, omnes ad castra diripienda erumpunt. Inde subito magna annonæ caritas in abundantiam mutatur, spectante tribuno illo, qui a turba hominum in porta conculcatur, uti Elisa prædixerat 10 — 20.

1. Tunc Elisa: audite, inquit, Jovæ effatum. Hoc enim promittit: crastino die fatum similæ ficlo et duo hordei fata ficlo vendentur in porta Samariæ. 2. Respondit tribunus, cujus manui rex inniti solebat, prophetæ: Si Jova fenestras in cœlo faceret, fieri hoc non poterit. Atqui tu ipse oculis tuis videbis, inquit ille, nec tamen de eis comedes. — 3. Quatuor homines leprosi erant ante portam *urbis*, qui sic inter se consultare cœperunt: quid hic sedemus donec moriamur? 4. Si urbem ingredimur, fame peribimus; si hic manemus, itidem moriemur. Agite igitur, fugiamus in castra Syrorum; si nos conservaverint, vivemus; sin occiderint, moriemur. 5. Igitur sub crepusculum ad castra Syrorum ire contendunt. Cum ad extrema castra venissent, neminem ibi offendunt. 6. Deus enim fe-

 cerat,

cerat, ut per caſtra Syrorum audiretur ſonitus cur-
ruum et equorum magnique exercitus. Hinc ve-
riti, regem Iſraelis contra eos Chittæorum et Aegy-
pti reges conduxiſſe, 7. fugæ ſe dederant ſub cre-
puſculum, relictis ſuis tentoriis, equis, aſinis et ca-
ſtris, uti fuerant, ſaluti ſuæ fuga tantum proſpicien-
tes. 8. Cum ergo leproſi illi ad extrema caſtra ve-
niſſent, ingrediuntur unum tabernaculum, edunt,
bibunt, auferunt inde argentum, aurum, veſtes,
occultant ea, et reverſi aliud tabernaculum intrant,
et inde ablata abſcondunt. 9. Deinde inter ſe de-
liberare cœperunt, non ſe recte facere, ſi hoc die,
qui dies ſit læti nuncii, taceant; ſi ad lucem matu-
tinam expectent, criminis reos futuros eſſe, pro-
pterea eundum eſſe nunciatum regiæ. 10. Veniunt
igitur, et clamant ad janitores, *a*) eisque nunciant,
ſe veniſſe ad Syrorum caſtra, in quibus nec hominem
nec vocem humanam audiri, equos et aſinos vinctos
ſtare, et tentoria, prouti eſſe ſoleant. 11. Janito-
res

a) Pro שֹׁעֵר הָעִיר legendum videtur שֹׁעֲרֵי הָעִיר, ſequitur enim, *indicarunt* לָהֶם. *oi ó* legerunt שַׁעַר *ad portam urbis.* Syrus, Arabs et Chaldæus pluralem exprimunt, *janitores.* *Kennicottus* præter matrem lectionis שׁוֹעֵר in aliquot Codd. nihil obſervavit.

res clamore fublato *b*) renunciant hæc regiæ interiori. 12. Rex noctu furgit, atque hunc in modum ad aulicos fuos verba facit: Indicabo vobis, quod mihi confilium Syrorum effe videtur: norunt nos fame laborare, igitur egreffi funt e caftris, ut fe in campis abderent, fperantes ut nos urbe egreffos vivos capiant et fic urbe potiantur. 13. Ad hæc quidam ex aulicis dicit: mittantur quinque illi equi, qui fuperfunt in urbe; idem eis eveniat, quod toti multitudini Ifraelitarum, quæ fuperftes eft *in urbe*, eandem fortem habeant cum Ifraelitis, qui perierunt, mittantur ut explorent. 14. Igitur mittit rex duos currus, qui exercitum Syrorum fequantur et explorent. 15. Hi usque ad Jordanum Syros fecuti, vident viam plenam veftibus et armis, quæ illi præ nimia feftinatione abjecerant. Reverfi rem regi renunciant. 16. Tunc populus urbe egreditur, diripit caftra Syrorum, et venditur fatum fimilæ ficlo et duo fata hordei ficlo, ficuti Jova promiferat. 17. Rex autem tribunum illum, cujus manui inniti folebat, portæ præfecerat. Hunc populus ibi conculcavit,

 ut

b) Pro יִקְרָא decem Codd. *Kennicotti* habent pluralem יקראו quem utique fequens nomen pluralis numeri הַשֹּׂעֲרִים requirit. Et fic quoque οἱ ὁ: καὶ ἐβόησαν οἱ θυρωροὶ, et Chaldæus. Syrus vero et Vulgatus legerunt יִקְרְבוּ, quo ipfo verbo ille utitur, hic vero *ierunt*.

ut moreretur, quemadmodum id ipſum propheta prædixerat, cum rex eum conveniret. 18. Ille enim huic promiſerat, fore ut duo ſata hordei ſiclo et ſimilæ ſatum ſiclo craſtino die venderetur in porta Samariæ. 19. Et tribunus ille prophetæ reſponderat, fieri hoc non poſſe, ſi vel feneſtras Jova in cœlo faceret. Tunc hic ei dixerat: ipſum ſuis oculis hoc viſurum eſſe, neque de eo comeſurum. 20. Id quod ei accidit, nam oppreſſus a populo in porta interiit.

CAPUT VIII

Eliſa Sunamitidi conſilium dat emigrandi propter famem imminentem. Poſt reditum ei fundus favore regis reſtituitur 1—6. Idem Benhadado mortem et Haſaeli regnum Syriæ prædicit 7—15. Joſaphato in regno Judæ ſuccedit Joramus, buic Achasja, uterque impius 16—29.

1. Poſtea Eliſa ſuaſit mulieri, cujus filium in vitam revocaverat, ut cum familia ſua ubicunque vellet peregrinaretur, quoniam Jova ſeptem annorum famem terræ ſit immiſſurus. 2. Illa prophetæ obtemperavit, atque cum ſuis apud Philiſtæos per ſeptem annos peregrinata eſt. 3. Quibus exactis rediit e terra Philiſtæorum, atque volebat regem implorare de fundo ſuo *ſibi reſtituendo.* 4. Rex tunc cum Gehaſo famulo prophetæ colloquebatur, eumque rogabat,

gabat, ut ſibi miracula ab Eliſa patrata narraret. 5. Igitur cum hic regi exponeret, quomodo mortuum in vitam revocaſſet, en! ſupervenit mulier, cujus filium vitæ reſtituerat, ut regem de domo et agro ſuo imploraret. Tunc Gehaſus: hæc eſt, inquit, domine rex, mulier, cujus filium Eliſa in vitam revocavit. 6. Poſtquam rex rem ab ipſa muliere narratam cognoverat, mandavit aulico, ut curaret ei ſua omnia reſtituenda, ut et fundi proventus, ex quo illa patriam reliquiſſet usque ad præſens tempus. — 7. Cum Eliſa Damaſcum veniſſet, idque Benhadado regi Syriæ, qui tum ægrotabat, eſſet nunciatum, 8. juſſit Haſaelem munere ſecum ſumto prophetam convenire atque Jovæ oraculum ex eo percontari, num ſit ex morbo ille convaliturus. 9. Haſael igitur ſe contulit ad prophetam, afferens munus de omnibus Damaſci bonis in quadraginta camelis onuſtis. Cum ad eum veniſſet, ei indicat, ſe a Benhadado Syriæ rege miſſum eſſe, qui ab eo petat, velit ſibi indicare, num ſit ex morbo, quo laboret, convaliturus? 10. Reſpondet ei Eliſa: i renunciatum Benhadado, eum convaliturum eſſe. a)

a) Lectioni textuali ſ. לו Cetib, marginalis ſ. Keri ſine dubio præferenda eſt, quam etiam exhibent verſiones antiquæ et complures Codd. *Kennicotti.* Neque adeo magna mihi videtur

Sed Jova mihi revelavit, eum moriturum esse. 11. Tum propheta *Hasaelem* immoto vultu diu adspexit, tandemque in lacrimas erupit. 12. Hic Hasael, quid lacrimaris, mi domine, inquit. Quoniam novi, ait ille, quæ mala tu illaturus sis Israelitis: oppida eorum munita igne combures, juvenes gladio occides, parvulos allides, gravidas mulieres dissecabis. 13. Respondit Hasael: quis ego sum, homo vilissimæ conditionis, qui tanta sim patraturus? Jova, inquit Elisa, mihi indicavit, te regem Syriæ futurum esse. 14. Postquam ab Elisa discesserat, venit ad dominum suum, qui eum interrogavit: quid ille responderit? Respondit, inquit Hasael, te convaliturum esse. 15. Sed postridie sumsit stragulum, quod in aquam immersum expandit in ejus faciem, ut moreretur. Ipse vero regno ejus est potitus. — 16. Anno quinto Jorami, Achabi filii, regis Israelitici,

detur difficultas, quam nonnulli interpretes in his verbis invenerunt, quasi nempe propheta non verum dicat, si Hasaelem jubeat domino suo renunciare, eum convaliturum esse, et tamen statim addat, eum esse moriturum. Nempe dicit Elisa, quod haud dubie factum fuisset, Benhadadi morbum non futurum esse lethalem, sed eum moriturum esse vi oppressum ab Hasaele. Priora verba igitur hic ad illum referre debebat. Posteriora autem huic prædicebant, quid sit eventurum.

ci, *b*) Joramus Josaphati filius regnum obtinuit Judaicum. 17. Annum agebat secundum et tricesimum, cum regnum capesseret, regnavit autem omnino octo annos Hierosolymæ. 18. Imitatus est mores regum Israeliticorum, uti familia Achabi, cujus filiam in matrimonio habuit. Igitur Jovam offendit. 19. Hic tamen nolebat Judam perdere propter Davidem suum, cui promiserat dare et filiis ejus *c*) successorem in perpetuum. 20. Hujus Jorami temporibus defecerunt Edomitæ ab imperio Judæorum, atque sibi ipsi regem elegerunt. 21. Propterea ille profectus est Sairam cum curribus suis omnibus, atque noctu aggressus est, et profligavit Edomitas, qui eum circumdederant, inprimis curruum principes, hinc omnes ad tentoria sua confugerunt. 22. Attamen

Ll 5

b) Omitto verba quæ sequuntur: *et Josaphatus rex Judæ*, omissa quoque a Syro, Arabe et τοῖς ό in editione Complut. et in multis Codd. latinis, quæ cum reliqua chronologia non possunt conciliari. Nam Cap. 3, 1. dictum est, Joramum regem factum esse duodevicesimo anno Josaphati. Et quæ de Joramo a patre suo Josaphato in regni societatem assumto nonnulli dicunt, vim faciunt verbis textus, et novas pariunt difficultates. cf. *Hubigantius*.

c) Pro לְבָנָיו *οἱ ό*, Vulgatus, Chaldæus et quadraginta fere Codd. *Kennicotti* habent וּלְבָנָיו. Hanc igitur lectionem tot testibus probatam sum secutus.

men *iterum* defecerunt, atque in hunc usque diem *se in libertatem vindicarunt.* 23. Reliquæ res gestæ Jorami memoriæ proditæ sunt in annalibus regum Judæ. 24. Post mortem sepultus est apud majores suos in urbe Davidis. Successorem habuit Achasjam, filium suum, 25. qui regnum Judaicum obtinuit anno duodecimo Jorami, filii Achabi, regis Israelis, 26. annos natus duos et viginti. Unum autem tantum annum regnavit Hierosolymæ. Matrem habuit Ataljam, filiam Omri, regis Israelitici. 27. Imitatus est mores familiæ Achabi. Jovam nempe offendit uti illa, cui quoque affinitate junctus fuit. 28. In bello, quod Joramus Achabi filius cum Hasaele Syriæ rege gessit, vulneratus fuerat. 29. Propterea revertit Jesreelem, ut ex istis vulneribus suis sanaretur. Eo quoque venit Achasja, Jorami filius, rex Judæ, ad eum invisendum.

CAPUT IX

Jehu a propheta rex Israelis ungitur, cum mandato, ut familiam Achabi deleret 1 — 12. Quod etiam exsequitur. Primo Joramum Jesreele degentem occidit; Achasjam regem Judæ in fuga vulnerat, qui Megiddone moritur, 13 — 29. deinde Isabelam e fenestra præcipitari jubet, cujus cadaver a canibus devoratur 30 — 37.

1. Elisa propheta vocavit aliquem ex prophetarum discipulis, eique dixit: accinge te, et tecum ferens hanc

hanc olei lenticulam, proficiscere Ramotham in Gileaditide. 2. Quo cum perveneris, offendes ibi Jehum, Joschaphati filium, nepotem Nimschi. Hunc evocato e cœtu sodalium suorum, et in conclave interius seducito. 3. Deinde hanc olei lenticulam in caput ejus effundito his verbis: Sic fatur Jova: unxi te regem Israelis; et ostio aperto fugito sine mora. 4. Igitur profectus est propheta ille juvenis Ramotham in Gileaditide, 5. ibique invenit exercitus duces congregatos. Habeo ad te, inquit, mandatum, dux. Ad quem nostrûm omnium, respondet Jehu; et ille: ad te, dux. 6. Tum surrexit, et domum ingressus est: propheta autem oleum in caput ejus effudit, eique dixit: Sic fatur Jova Deus Israelitarum, unxi te regem populi mei Israelis. 7. Tu perdere debes familiam Achabi, domini tui. Nam ulciscar cædes in servis meis, prophetis, commissas, nempe eorum, quos Isabela interfecit. 8. Tota Achabi familia perdi debet. Volo, ut nullus omnino e familia Achabi superstes inter Israelitas relinquatur. 9. Volo, ut eandem habeat sortem cum Jerobeamo, Nebati filio, et Baesa, filio Achijæ. 10. Isabelam devorare debent canes in agris Iesreelis, neque sepeliatur. — *Hæc locutus propheta* januam aperuit, et fugit. 11. Jehu autem ad sodales suos egressus est. Qui eum interrogarunt:

runt: num bene habet? cur ad te venit hic insanus? Respondit Jehu: nostis virum et sermones ejus. 12. Minime, inquiunt, sed expone nobis. Tunc ille ejus dicta repetiit, eisque narravit, quod Jovæ jussu rex Israelitarum ab eo esset unctus. 13. Ad hæc illi statim suam quisque vestem in scalæ fastigio supposuerunt Jehuo, et tuba clangentes eum regem proclamarunt. 14. Sic conjuravit Jehu, Joschaphati filius, Nimschi nepos, contra Joramum, qui tum Ramothae in Gileaditide cum omni Israelitarum exercitu Hasaelem Syriæ regem observabat. 15. Sed Jesreelem redierat ad sananda vulnera ei a Syris inflicta in pugna adversus Hasaelem. Jehu autem *suos* admonuit, ut, si eis quoque ita videretur, nemo ex oppido evaderet, qui rem Jesreele nunciaret. 16. Tunc equum conscendit, et Jesreelem profectus est, ubi Joramus decumbebat, quo etiam Achasja rex Judæ ad Joramum invisendum venerat. 17. Speculator in turre Jesreelis videbat agmen Jehui appropinquantis, referebat igitur, se agmen videre. Joramus propterea jubet, ut eques obviam mittatur, qui quærat, num amico animo veniat? 18. Occurrit eques Jehuo, eumque nomine regis interrogat, num amicus veniat. Respondet Jehu: quid hoc ad te? sequere me. Speculator nunciat, venisse ad eos nuncium, sed non reverti. 19. Tunc mittit *Joramus* alterum

terum equitem: qui, poſtquam ad eos pervenit, quærit nomine regis, num amici ſint? Reſpondet Jehu: quid hoc ad te? ſequere me. 20. Hoc quoque ſpeculator refert, veniſſe nempe *equitem* ad eos, ſed non reverti; et inceſſum eſſe ſicuti inceſſus Jehui, Nimſchi nepotis, cum celeriter incedat. 21. Tum Joramus jubet currum equis jungi. Quo facto ipſe cum Achasja, rege Judæ, uterque in curru ſuo obviam procedunt Jehuo, eique occurrunt in fundo Naboti Jeſreelenſis. 22. Cum Joramus Jehum videret, quærit, num amico animo veniat? Reſpondit Jehu, quid amice? dum adhuc durant Iſabelæ matris tuæ idololatria et tot ejus incantationes. 23. Hic Joramus convertit habenas et fugit, Achasjam de fraude admonens. 24. Sed Jehu arcum tendit, et Joramum inter ſcapulas ita vulnerat, ut ei ſagitta per pectus exiret, et in curru ſuo proſterneretur. 25. Tum Jehu jubet Bidbakum tribunum abjicere eum in agrum Naboti Jeſreelenſis. Nam memini, inquit, me teque equitantes binos Achabum patrem ejus comitari, cum Jova hanc in eum ſententiam pronunciaret: 26. Profecto ego cædem in Naboto et filiis ejus nuper commiſſam tibi rependam in hoc ipſo fundo: id quod ego Jova minitor. — Igitur tolle eum et abjice in fundum illum, prouti Jova dixit. 27. Achasja autem, rex Judæ, cum hæc vide-

videret, fugit versus domum hortensem, sed persecutus est eum Jehu, et jussit, ut hunc quoque in curru suo ferirent; *quod etiam factum est* in clivo Guris prope Jibleamum. Sed effugit Megiddonem, ibique mortuus *a*) est. 28. Inde eum servi ejus Hierosolymam deduxerunt, et sepelierunt apud majores in urbe Davidis. 29. Anno undecimo Jorami, Achabi filii, Achasja regnum Judaicum obtinuerat. — 30. Deinde Jehu venit Jesreelem. Quod cum audiret Isabela, fucavit oculos suos, et comsit caput, et per fenestram prospiciens 31. Jehuo per portam intranti dixit: salvusne fuit Simri, qui dominum suum interfecit? *b*) 32. At ille sublata ad fenestram facie dixit: quis mecum facit? quis? et cum duo aut tres aulici ad eum prospicerent: 33. præcipitate eam, inquit. Tum illi eam præcipitarunt, ut ejus sanguine murus et equi conspergerentur, et conculcavit eam. *c*) 34. Ingressus deinde *regiam* ad cibum et potum sumendum, dixit suis: curate, ut scelerata ista sepeliatur, quod regis filia est. 35. Sed qui ad eam sepeliendam iverant, nihil invenerunt præter cranium, pedes et palmas manuum. 36. Quod cum ad

a) Hæc breviter narrata sunt, reliqua supplenda ex 2 Chron. 22, 9.

b) cf. 1 Reg. 16, 10. 16.

c) sc. Jehu equis super eam actis.

ad eum retuliſſent, reſpondit: id ipſum eſt, quod Jova per miniſtrum ſuum Eliam Tisbitam dixit: In agro Jeſreelenſi devorabunt canes carnem Iſabelæ,
37. eritque cadaver Iſabelæ ſicut ſtercus in agro, in fundo Jeſreelenſi, ut dici non poſſit hic Iſabelam *jacere. d*)

CAPUT X

Jehu mittit Samariam, ibique ſeptuaginta Achabi filios jubet interfici 1—10. *ipſe Jeſreele reliquos de Achabi familia et Achasjæ cognatos ei in itinere occurrentes interficit* 11—16. *Samariæ Baalis cultores dolo convocatos omnes trucidat et templum ejus evertit. Ipſe tamen vitulorum Jerobeami cultor* 17—36.

1. Cum Achabi filii, ſeptuaginta numero, Samariæ eſſent, miſit Jehu literas ad principes civitatis, *a*) ſenatores et ad nutritores *filiorum* Achabi, in hæc verba: 2. Simulac hæ literæ ad vos pervenerint, quoniam filii domini veſtri apud vos ſunt, vosque currus,

d) Hæc quidem non leguntur 1 Reg. 21, 23. ſed h. l. plenius narrantur.

a) In textu eſt: אֶל שָׂרֵי יִזְרְעֶאל, ſed *οἱ ὁ* habent *πρὸς τὰς ἄρχοντας Σαμαρείας*, et Vulgatus: *ad optimates civitatis.* Quæ lectio verior videtur. Nam qui h. l. vocantur *principes Jeſreelis*, verſu 5. dicuntur *præpoſiti domus et urbis*, ad quos Jehu literas miſerat, qui et filios Achabi Samariæ in urbe regia educaverant. Codex Kennicotti 174. habet etiam שמרון.

rus, equos, urbem munitam et arma habetis, 3. videte, qui ex filiis domini veſtri optimus ſit et maxime idoneus, quem in ſolio patrio collocetis, et pugnate pro domo domini veſtri. 4. Ad hæc illi ſummo timore ſunt perculſi, facile intelligentes, cum duo reges ei reſiſtere non potuiſſent, multo minus ſe contra eum aliquid eſſe effecturos. 5. Propterea præfectus palatio, prætor urbanus, ſenatores et nutritores miſerunt ad Jehum, ſe in ejus poteſtate futuros, omnia imperata facturos, faceret quod luberet. 6. Tunc iterum ad eos ſcripſit in hunc modum: Si mei eſtis, mihique morem geritis, cum capitibus filiorum domini veſtri cras ad me Jeſreelem venite. (Erant autem filii regii ſeptuaginta, proceres civitatis eos educabant.) 7. Quibus literis ad eos periatis comprehenderunt filios regis, et mactarunt eos, ſeptuaginta homines, eorumque capita in caniſtris poſita miſerunt ad eum Jeſreelem. 8. Cum nuncius indicaret, allata eſſe capita filiorum regis, juſſit ea in duos acervos congeri ante portam usque ad craſtinum. 9. Poſtridie mane egreſſus hos qui aderant ſic eſt allocutus: Vos innocentes eſtis, ego vero conjuravi *b*) contra dominum meum, eumque interfeci. Ecquis vero hos omnes percuſſit?. 10. Agnoſcite igitur,

b) Hæc ironice dicta ſunt, ut probet ſe non ſolum eſſe, qui contra Achabum conſpirarit, ſed etiam Samariæ principes.

igitur, nihil eorum, quæ Jova familiæ Achabi minatus est, irritum fuisse, sed Jovam præstitisse, quæ per Eliam ministrum suum est locutus. 11. Postquam deinde Jehu reliquos quoque domus Achabi Jesreele, ejusque magnates, familiares et sacerdotes interfecerat, nemine prorsus superstite relicto, 12. Samariam ire contendit. In itinere cum ad domum ligationis pastorum *c*) venisset, 13. incidit in consanguineos Achasjæ regis Judæ. Qui ab eo interrogati, quinam essent? respondebant, se Achasjæ consanguineos esse, atque ire jam salutatum regis et reginæ filios. 14. Tunc eo jubente comprehensi et jugulati sunt prope fontem illius domus ligationis, duo et quadraginta homines, neminem eorum superstitem esse sivit. 15. Hinc progressus occurrit Jonathani Rechabi filio. Quem ubi salutavit interrogat, num animo *d*) sit tam benevolo in se, quam ipse in eum?

Sum,

c) hebr. בֵּית עֵקֶד הָרֹעִים locus s. casa pastoritia, in qua pastores forte oves ligabant ad tonsuram. Præter h. l. non legitur.

d) *Clericus* conjectat, approbante *Hubigantio*, post אֵת לְבָבְךָ excidisse אֵת לְבָבִי. Sic sequenti membro melius respondet, et sic *οἱ ό* habent: *εἰ ἔστι καρδία σου μετὰ καρδίας μου εὐθεῖα*. Sed defendi potest lectio vulgaris, cum constet

 את

Sum, inquit ille. Si es, ait hic, da manum. Quo facto eum in currum confcendere juffit, 16. veni mecum, inquiens, et vide ftudium meum pro Jova. Illo in currum evecto 17. venit Samariam. Hic primo omnes e familia Achabi fuperftites ad internecionem usque delevit, fecundum comminationes Jovæ per Eliam prædictas. 18. Deinde populo congregato declaravit, Achabum parum coluiffe Baalem, fe quidem longe diligentiorem ejus futurum effe cultorem: 19. Igitur convocarent ad fe omnes Baalis prophetas, cultores et facerdotes, ne quis deeffet; magnum fe facrificium Baali effe facturum; qui non adfuerit, vita privatum iri. Hoc vero Jehu fecit per dolum, ut omnes Baalis cultores deleret. 20. Deinde juffit diem feftum indici in honorem Baalis: quo indicto, 21. mifit per omnem terram Ifraeliticam et convocavit omnes Baalis cultores. Qui cum omnes conveniffent, ingreffi funt templum Baalis, quod totum, quantum quidem patebat, impleverunt. 22. Tunc juffit eum, qui veftiario præpofitus erat, proferre veftes Baalis cultoribus, atque hoc quoque facto 23. una cum Jonadabo Rechabi filio ingreffus eft templum Baalis, juffitque omnes probe explorare et circumfpicere, ne forte inter eos fit

את quoque Nominativo præponi, et fic Vulgatus: *numquid eft cor tuum rectum?* Item reliqui.

fit qui Jovam colat, fed tantum Baalis cultores. 24. Cum jam in eo effent, ut facrificia et holocaufta facerent, Jehu foris difpofuerat octoginta homines, quibus edixit: fi quis eorum, quos jam ipfis traderet, evaferit, hunc fua vita deberent redimere. 25. Sacrificio peracto juffit Jehu fatellites et tribunos *templum* intrare et occidere, nemine dimiffo. Illi igitur omnes ferro trucidarunt et ejecerunt. Deinde ingreffi quoque funt conclave templi Baalis interius, e) 26. ex quo ftatuas idoli protulerunt et combufferunt. 27. Everfis omnibus fimulacris ipfam Baalis ædem demoliti funt et in latrinas redegerunt, quæ etiamnum extant. 28. Quanquam autem Jehu Baalis cultum inter Ifraelitas fuftulerat, 29. tamen ipfe non abftinuit a peccatis Jerobeami Nebati filii, quibus hic Ifraelitas obftrinxerat, a cultu illo aureorum vitulorum Bethele et Dane. 30. Poftea Jova Jehuo promifit, quoniam voluntati fuæ prorfus

e) hebr. עַד עִיר בֵּית־הַבַּעַל. Significationem vulgarem τοῦ עִיר h. l. parum aptam effe quisque intelligit, et quæ interpretes de oppidulo in vicinia Samariæ dicunt, finguntur ad ftabiliendam illam explicationem. Sed contextus docet omnia uno eodemque loco peracta effe. Ego verti per *conclave interius*, ex fignificatione Arabica vocis עִיר *fpeluncæ*; quo nomine ifta penetralia fanorum utique infigniri poterant. Quam conjecturam alii dijudicent.

fus fatisfeciffet, atque ea omnia, quæ in domum Achabi decreviffet, effet exfecutus, fore ut filii ejus ad quartam usque ftirpem regnum Ifraeliticum teneant. 31. Attamen Jehu legi divinæ animo fincero non obtemperavit, non abftinuit a peccatis Jerobeami, qui Ifraelitas feduxerat. 32. Illis temporibus cœpit Jova Ifraelitas atterere. Nam Hafael vaftavit extremas eorum regiones omnes, 33. a Jordano verfus orientem, omnem Gileaditidem, Gaditas, Rubenitas et Manaffitas, ab Aroere, quod eft ad torrentem Arnonem, Gileaditicam et Bafaniticam regionem. 34. Reliquæ res geftæ Jehui ejusque potentia literis confignatæ funt in ephemeridibus regum Ifraeliticorum. 35. Mortuus et fepultus eft Samariæ, fucceffit ei Joachafus filius. 36. Regnavit omnino duodetriginta annos in Ifraelitas Samariæ.

CAPUT XI

Athalja, mater Achasjæ regis Judæ, quæ omnem prolem regiam interfecerat, regno potitur, quod fex annos tenuit. Sed Joafus regis filius in cæde ifta fervatur et educatur a Jojada fummo facerdote, et feptimo ætatis anno in throno patrio conftituitur.

1. Athalja, mater Achasjæ, poft mortem filii, hujus progeniem omnem peremit. 2. Sed Jofchaba, filia regis Jorami, foror Achasjæ, Joafum hujus filium fubduxit

duxit ex cæde iſta filiorum regiorum, eumque una cum nutrice ejus in conclavi lectorum abdidit, ita ut ab Athalja non interficeretur. 3. Sic latuit in templo Jovæ per ſex annos, Athalja interea regnum obtinente. 4. Anno vero ſeptimo Jojada curavit arceſſendos centuriones, milites levis armaturæ et ſatellites, eosque ad ſe in Jovæ templum introductos pacto cum eis inito jurejurando obſtrinxit. Filium regis eis oſtendit, 5. atque in hunc modum eis præcepit: hoc eſt quod faciatis. Tertia pars veſtrûm miniſterio ſabbati fungetur, et cuſtodias aget ad palatium regium. 6. Tertia pars ſit in porta Suri, et tertia in porta poſt ſatellites. Cavebitis, ne in templo damnum exiſtat. 7. Duæ partes veſtrûm, qui miniſterio ſabbati functi ſunt, cuſtodiam habebunt in templo Jovæ apud regem, 8. quem undique cingetis, arma manibus omnes tenentes, et qui ordines veſtros perruperit, morietur: regem ſemper exeuntem et redeuntem ſtipabitis. 9. Centuriones fecerunt omnia, quæ Jojada ſacerdos eos juſſerat. Aſſumtis ſuis hominibus, cum illis, qui miniſterium ſuum hebdomadale ingreſſi fuerant, tum his, qui eo jam erant perfuncti, venerunt ad Jojadam ſacerdotem. 10. Hic eis dedit haſtas et clypeos, *qui inde a temporibus* regis Davidis in templo erant, 11. et ſic ſtabant ſatellites arma manibus tenentes a latere tem-

pli dextro ad latus ejus finiftrum, circa altare et fanctum fanctorum, regem undique cingentes. 12. Tunc produxit Jojada filium regis, impofuit ei coronam et infignia regia tradidit. Deinde eum unxerunt et complofis manibus regem falutarunt. 13. Athalja audito hoc populi accurrentis ftrepitu venit in templum. 14. Ibi videt regem pro more ftantem ad columnam, et circa eum duces et tubicines, omnem vero populum jubilantem et tubis clangentem. Hic veftes fuas lacerat, iterum iterumque clamans, conjuratio! 15. Sed Jojada facerdos jubet centuriones et exercitus præfectos eam e templo extra ordines educere, et qui eam fequatur, gladio interficere; nolebat enim eam in ipfo Jovæ templo fupplicio affici. 16. Illi igitur manus ei injecerunt, atque cum veniffet, qua aditus eft equis ad regiam, fupplicium ab ea fumtum eft. 17. Jojada autem fœdus percuffit inter Jovam, regem et populum. Hic quidem promifit, Jovam *in pofterum* tantum colere, tum inter regem et populum *pactum eft*. 18. Quo facto omnes templum Baalis ingreffi funt, idque deftruxerunt fractis ejus altaribus et fimulacris. Mattanem Baalis facerdotem ante aras interfecerunt. Præfidio a facerdote in templo Jovæ relicto, 19. centuriones, levis armaturæ milites et fatellites, et tota populi concio, regem deduxerunt e templo per portam fatellitum ad pala-

palatium regium, ut thronum regium occuparet. 20. Tunc omnes gavifi funt et urbs pacata eft. Athaljam prope palatium regium gladio peremerant.

CAPUT XII

Joafus templum Jovæ ex pecunia collecta reftaurat 1—17. Hafaelem munere oblato placat, atque ex conjuratione fuorum perit 18—22.

1. Anno ætatis fuæ feptimo Joafus regnum capeffivit, 2. qui incidit in feptimum Jehui. Regnavit autem omnino quadraginta annos Hierofolymæ. Mater ejus erat Sibja Berfabenfis. 3. Fecit quæ Jovæ placebant, quamdiu confiliis Jojadæ facerdotis utebatur. 4. Loca tantum excelfa nondum fublata erant, in quibus populus adhuc facrificabat et fuffitum offerebat. — 5. Jufferat autem Joafus, ut facerdotes pecuniam confecratam templo Jovæ illatam, *porro* pecuniam collectam *a*) et pecuniam ex æfti-

a) Triplicis generis pecunia indicatur ad ufum templi colligenda. Primi generis eft eorum, qui ætatis annum vicefimum attigerant, hi folvebant femificlum ad cultum facrum, quæ *pecunia tranfeuntis* כֶּסֶף עֹבֵר h. l. vocatur. Secundi generis eft ea, quam quisque folvebat, fi votum fecerat fe daturum quantum æftimatus effet a facerdote, Levit. 27, 2. Tertii generis eft, quæ ex liberalitate Ifraelitarum dabatur. Sic *Vatablus*. Sed cf. omnino locus parallelus 2 Chron. 24, 4. feqq. qui in nonnullis differt.

æſtimatione, *tandemque* eam, quam quisque ſua ſponte ad templum daret, 6. ſumerent ab hominibus ſibi notis, atque *inde* templi ruinas reficerent, ubicunque extarent. 7. At enim vero ſacerdotes facere hoc neglexerunt usque ad annum tertium et vicesimum regni Joaſi. 8. Tunc hic Jojadam ſummum ſacerdotem aliosque ſacerdotes evocavit, eosque reprehendit, quod ruinas templi non refeciſſent. Simul eis interdixit, ne pecuniam ab hominibus ſibi notis acciperent, ut ruinas templi reſtaurarent. 9. Obſecuti ſunt ſacerdotes, neque pecuniam a populo acceperunt, neque templi ruinas refecerunt. 10. Verum Jojada ſacerdos arcam, cujus operculum perforaverat, poſuit prope aram ad dextram templum ingredientium, ut in eam conjicerent ſacerdotes, cuſtodes atrii, omnem pecuniam templo illatam. 11. Quando vero videbant, multum pecuniæ eſſe in area, veniebant ſcriba regis et ſummus ſacerdos, numerabant pecuniam, quæ reperta fuerat, et *in loculis* colligabant. 12. Deinde hanc paratam pecuniam tradebant operis curatoribus, templi præfectis, qui eam erogabant in fabros lignarios et in *alios* ſtructores, qui templum Jovæ reficiebant, 13. in cæmentarios, in lapidicidas, ad comparanda ligna et lapides cæſos, quibus ruinas templi reſtaurarent, denique ad omnia, quæ huic rei eſſent neceſſaria.

14. At-

14. Attamen non insumebatur hæc pecunia templo Jovæ illata, ut pro eo fierent pelves argenteæ, instrumenta musica, crateres, tubæ, aut alia vasa aurea et argentea. 15. Sed tantum operariis dabatur ad ædem Jovæ restaurandam. 16. Neque rationes subducebant cum iis, quorum curæ pecunia committebatur, ut eam inter operarios distribuerent. Sed bona fide agebant. 17. Pecunia vero pro noxis et delictis templo Jovæ non est illata, sed sacerdotum erat. *b*) — 18. Tunc Hasael rex Syriæ Gatham oppugnavit et cepit. Sed cum minaretur quoque Hierosolymam aggredi, 19. sumsit Joasus rex Judæ omnia, quæ a Josaphato, Joramo, Achasja, ejus majoribus, Judææ regibus, nec non quæ ab ipso consecrata erant, ut et aurum in thesauris templi Jovæ repertum, eaque omnia misit ad Hasaelem, ut ab Hierosolyma discederet. 20. Reliquæ res gestæ Joasi memoriæ proditæ sunt in annalibus regum Judæ. 21. Interfectus est a suis in domo Millone, qua Sillam descenditur, facta contra eum conjuratione, 22. a Josachare, filio Schimati, et Josabado, filio Schomeri. Post mortem sepultus est in urbe Davidis, et successorem habuit Amaziam filium.

b) Quia sacerdotum erat ex lege Levit. 5, 16.

CAPUT XIII

Joachasus rex Israelis a rege Syriæ subjugatur, et in magnas angustias redigitur 1—9. Ejus filius Joasus ab Elisa ægrotante, quem invisit, impetrat promissionem victoriæ in Syros consequendæ 10—19. Moritur Elisa. Cujus ossa excitant hominem mortuum in sepulcrum ejus abjectum. Joasi de Syris victoria 20—25.

1. Anno tertio et vicesimo Joasi, filii Achasjæ, regis Judæ, regnum iniit Joachasus Jehui filius in Israelitas Samariæ, quod per annos septendecim obtinuit. 2. Jovam offendit vita sua, deditus peccatis Jerobeami, Nebati filii, quibus Israelitas obstrinxerat, ab his non recessit. 3. Propterea Jova in Israelitas ira commotus, eos tradidit Hasaeli regi Syriæ, hujusque filio Benhadado. 4. Tunc Joachasus Jovam imploravit, qui quoque eum exaudivit, respiciens calamitatem, qua Israelitæ a rege Syriæ affligebantur. *a*) — 7. Nam non reliquerat Joachaso milites, nisi quinquaginta equites, decem currus et decem

a) Placuit h. l. trajectio versuum, septimi nimirum post quartum, quam *Hubigantius* ausus est. Qua admissa non solum particula כִּי quæ versum 7. incipit, apte connectit quæ præcedunt, sed etiam reliquorum versuum nexus est facillimus. In verbis ipsis nihil mutatur. Ordinis autem perturbatio ex similitudine verborum וַיִּתֵּן et וַיּוֹתֵר quæ versum quintum et octavum incipiunt, facile oriri potuit.

decem millia peditum. Reliquos rex Syriæ perdiderat, et inſtar pulveris contriverat. — 5. Sed dedit Jova Iſraelitis defenſorem, ut ab Syrorum imperio vindicati in tentoriis ſuis *tuto* uti antea habitare poſſent. 6. Atque tamen non receſſerunt a peccatis Jerobeami, qui eos ſeduxerat; iis inhæſerunt adeo, ut lucus Samariæ extaret. — 8. De reliquis Joachaſi rebus geſtis et viribus memoriæ proditum eſt in annalibus regum Iſraeliticorum. 9. Poſt mortem ſepultus eſt Samariæ, ſucceſſit ei filius Joaſus, 10. qui anno ſeptimo et triceſimo Joaſi regis Judæ regnum in Iſraelitas iniit Samariæ, cui per ſedecim annos præfuit. 11. Enimvero hic quoque Jovam offendit peccatis Jerobeami filii Nebati, qui Iſraelitas ad peccandum ſeduxerat, quibus *b*) omni modo ſeſe commiſit. 12. Reliquæ res geſtæ Joaſi ejusque bella cum Amazia rege Judæ uberius deſcribuntur in annalibus regum Iſraeliticorum. 13. Mortuus eſt Joaſus (cui Jerobeamus ſucceſſit) et ſepultus Samariæ inter alios reges Iſraeliticos. 14. Hic ipſe Joaſus inviſebat Eliſam, cum morbo laboraret; quo etiam mortuus eſt, atque apud eum flens exclamabat, mi pater, mi pater, Iſraelitarum præſidium et tutamen! *c*) 15. Tum juſſit

b) Pro בָּהֶ legendum videtur בָּם, ſic codex *Kennicotti* 84. ſed correctus, et veteres omnes.

c) hebr. *currus Iſraelis et equites ejus*. cf. obſerv. ad Cap. 2, 12.

juſſit eum Eliſa ſumere arcum et ſagittas. Quæ cum ille ſumſiſſet, 16. juſſit eum arcui manus admovere; quo facto Eliſa ſuas manus impoſuit manibus regis, 17. et denuo feneſtram aperire orientalem juſſit, et jaculari. Quod utrumque cum ille feciſſet, ſagitta victrix, inquit Eliſa, per Jovam, ſagitta victrix contra Syros, hos tu concides prope Aphekam ad internecionem. 18. Tum ille, ſume ſagittas, inquit, et percute terram, et hic ter.terram percuſſit et deſiit. 19. Hic iratus propheta ei, dixit: Si quinquies aut ſexies *terram* percuſſiſſes, Syros prorſus confeciſſes, jam vero tribus tantum vicibus eos cædes. 20. Mortuo et ſepulto Eliſa, anno ſequenti *d*) turmæ Moabitarum irruptionem fecerunt. 21. Tunc accidit, ut quidam hominem ſepelientes hoſtibus viſis eum abjicerent in ſepulcrum Eliſæ. Ille, ſimulac oſſa Eliſæ tetigit, revixit et in pedibus ſuis conſtitit. — 22. Haſael rex Syriæ Iſraelitas vexavit toto Joachaſi tempore. 23. *Tandem* Joya benigne eorum eſt miſertus et rationem habuit propter promiſſiones illas Abrahamo, Iſaaco et Jacobo datas. Noluit eos perdere, aut ex terrarum orbe auferre usque ad illud tem-

d) Pro בָּא שָׁנָה legendum fortaſſe בְּבוֹא vel כְּבֹא. Sic Chaldæus, *in adventu anni*, *οἱ ὁ: ἐλθόντος τοῦ ἐνιαυτοῦ*. Vulg. *in ipſo anno*, et ſic quoque Syrus, qſ. בַּשָּׁנָה. *Kennicottus* obſervat in Cod. 1. א eſſe eraſum.

tempus. 24. Igitur mortuo Hafaele Syriæ rege, cui Benhadadus filius fucceſſerat, 25. Joaſus Joachaſi filius ei eripuit oppida, quæ ejus pater hujus patri bello ceperat. Illoque ter victo Iſraelitarum oppida recuperavit.

CAPUT XIV

Amazia rex Judæ bonus feliciter cum Edomitis bellum gerit 1—7. Qua victoria elatus provocat ad certamen Joaſum regem Iſraelis, et quanquam admonitus, tamen prœlium ei committit, exitu tum ipſi, tum regno ſuo admodum infelici. Tandem conjuratione perit 8—20. Jerobeamus ſuccedit Joaſo, qui res Iſraelitarum fere perditas reſtituit 23—29.

1. Anno ſecundo Joaſi, filii Joachaſi, regis Iſraelis, regnum Judaicum capeſſivit Amazias, Joaſi filius, 2. annos natus quinque et viginti. Regnavit vero undetriginta annos Hieroſolymæ. Mater ejus erat Joaddana Hieroſolymitana. 3. Fecit quæ Jovæ placebant, non quidem ſicuti David ejus progenitor, tamen prorſus uti Joaſus pater ejus fecerat. 4. Loca excelſa nondum ſublata erant, in quibus populus adhuc ſacrificabat et ſuffiebat. 5. Poſtquam in regno ſeſe confirmaverat, ſupplicio affecit ſervos, qui regem patrem ſuum occiderant. 6. Sed eorum filios non interfecit, ex lege Moſaica, quam Jova his verbis dedit: non luent parentes peccata liberorum, nec liberi parentum; ſed ſui quisque peccati pœnas dabit.

dabit. *a*) 7. Hic *Amazia* cædit quoque in valle salis Edomitarum decem millia. In quo bello Selam *b*) cepit, cui nomen dedit Jokteel, quod etiamnum habet. 8. Quo facto legatos misit ad Joasum Joachasi filium, Jehui nepotem, regem Israelis, eumque ad certamen provocavit, 9. qui per suos legatos ei hunc in modum respondit: carduus Libani misit ad cedrum Libani, atque ab eo postulavit, ut suam filiam ipsius filio daret in matrimonium: sed fera Libani forte præteriens conculcavit carduum. *c*) 10. Tu Edomitas percussisti, propterea te effers, fruere tua gloria, sed domi mane. Quid malum lacessis in tuam et Judææ perniciem? 11. At Amazia nolebat audire. Igitur prœlium sibi commiserunt ille et Joasus rex Israelis, Bethschemeschi in Judæa. 12. In quo Judæi ab Israelitis cæsi et in fugam sunt conversi. 13. Amazia autem, rex Judææ, Joasi filius, Achasjæ nepos, captus est a Joaso rege Israelis Bethschemeschi. Qui cum Hierosolymam venisset, ejus murum destruxit a porta Ephraimitica usque ad portam angularem, quadringentos cubitos. 14. Deinde abstulit aurum, argentum et vasa, quæ in templo et in thesauris

a) Deut. 24, 16.

b) Nomen oppidi in Arabia petræa. cf. 2 Chron. 25, 11.

c) Apologo more orientalium (cf. Jud. 9, 8.) reprehendit ejus temeritatem, qua longe inferior viribus et potentia se ei parem putet.

ſauris regiæ eſſent, præterea quoque obſides ſecum abduxit, et ſic revertit Samariam. 15. Reliquæ res geſtæ Joaſi, ejus fortitudo, et bellum, quod cum Amazia rege Judæ geſſit, hæc omnia memoriæ prodita ſunt in annalibus regum Iſraeliticorum. 16. Cum diem ſuum obiiſſet, ſepultus eſt Samariæ inter reges Iſraeliticos, et ſucceſſorem habuit Jerobeamum filium. 17. Poſt mortem ejus Amazia Joaſi filius, rex Judæ, vixit adhuc annos quindecim. 18. Hujus res geſtæ ſcriptæ extant in annalibus regum Judæ. 19. Conjuratione contra eum Hieroſolymæ facta fugit Lachiſcham. Sed eo quoque mittebantur, qui eum interfecerunt. 20. Attamen *alii* eum equis vectum Hieroſolymam deduxerunt, ibique apud majores in urbe Davidis ſepelierunt. 21. Tum omnes Judæi Aſarjam, ſedecim annos natum, regem crearunt in locum patris ejus Amaziæ. 22. Is Elatham reſtauravit, quam Judææ reſtituit *d*) rege *patre ejus* mortuo. 23. Anno quintodecimo Amaziæ filii Joaſi, regis Judæ, Jerobeamus Joaſi filius rex Iſraelis factus eſt, atque unum et quadraginta annos regnavit Samariæ. 24. Jovam offendit, non deferens peccata, quibus Jerobeamus Nebati filius Iſraelitas obſtrinxerat. 25. Hic recuperavit regiones Iſraelitarum amiſſas a Chamate usque

d) Ereptam Edomiis, qui ſub Joramo rebellarant. cf. Cap. 8, 20. ſeqq.

que ad mare campeſtre, *e*) ex promiſſione Jovæ Iſraelitarum Dei, quam dederat per miniſtrum ſuum Jonam, Amittæi filium, prophetam Gatchepherenſem. 26. Nam rationem habebat calamitatis Iſraelitarum perquam acerbæ, *f*) qui omnibus rebus privati defenſorem non habebant. 27. Sed cum nollet eos delere, per Jerobeamum Joaſi filium eos liberavit. 28. Hujus Jerobeami reliquæ res geſtæ, fortitudo et bella ab eo geſta, et quomodo Damaſcum et Chamatam, quæ *olim* Judææ fuerat, *g*) regno Iſraelitico recuperarit, hæc omnia memoriæ prodita ſunt in ephemeridibus regum Iſraeliticorum. 29. Succeſſit ei poſt mortem Sacharja filius.

CAPUT

e) h. e. mare mortuum.

f) Pro מֹרָה legendum videtur מָרָה ut ſit a מרר *amarus fuit.* Sic omnes veteres intellexerunt, niſi malis explicare ex ſignificatione verbi מרה primaria, quam *Schultenſius* ei tribuit *ſtrinxit*, *ſtrigillavit*, quæ transfertur ad plagam ſtringentem, urentem et angentem.

g) Rex Chamatenſis olim Salomoni ſtipendiarius fuit, 1 Reg. 4, 21. Poſtea defecerat, et jam Jerobeamus eum ſibi ſubjecit.

CAPUT XV

Afarja rex Judæ leprofus factus Jothamo filio regni adminiftrationem relinquit 1 — 7. Sacharja rex Ifraelis a Schallumo et hic a Menachemo interficitur 8 — 22. Huic fuccedit Pekachja, qui a Pekacho atque hic ab Hofea interficitur 23 — 31. Jothamus Ufiæ filius rex Judæ bonus 32 — 37.

1. Anno feptimo et vicefimo Jerobeami regis Ifraelis, Afarja Amaziæ filius regnum iniit Judaicum. 2. Annum tum agebat decimum fextum, omnino autem duos et quinquaginta annos Hierofolymae regnavit. Nomen matris ejus erat Jecholja Hierofolymitana. 3. Fecit quae Jovae probabantur, prorfus uti Amazia pater ejus. 4. Modo loca excelfa non funt fublata, igitur populus in eis facrificabat et fuffitum faciebat. 5. Hunc regem Jova plaga leprae affecit usque ad mortem ejus, *a*) propterea habitabat in domo feparata. Jothamus autem ejus filius palatio erat praefectus et regnum adminiftrabat. 6. Reliquæ res geftæ Afarjæ fcriptæ extant in annalibus regum Judæ. 7. Eo mortuo et fepulto in urbe Davidis regnavit Jothamus filius. — 8. Anno duodequadragefimo Afarjæ regis Judæ regnavit Sacharja Jerobeami filius in Ifraelitas Samariæ fex menfes. 9. Offendit Jovam, ficuti majores ejus fecerant, non abftinens a peccatis quibus Jerobea-

a) cf. 2 Chron. 26, 16 fqq.

robeamus Nebati filius Israelitas obstrinxerat. 10. Contra eum conjuravit Schallumus filius Jabeschi, eoque spectante populo interfecto regnum occupavit. 11. Reliquæ res gestæ Sacharjæ memoriæ proditæ sunt in annalibus regum Israeliticorum. 12. Hac ratione impletum est id., quod Jova Jehuo promiserat, fore ut abnepotes ejus thronum regium obtineant. *b*) 13. Schallumus Jabeschi filius regno potitus est anno undequadragesimo Usiæ regis Judæ. Ast unum mensem tantum regnavit Samariæ. 14. Nam Menachemus Gadæi filius Tirzensis eum interfecit et regnum occupavit. 15. Reliquæ res gestæ Schallumi et conjuratio ejus pluribus narrantur in annalibus regum Israeliticorum. 16. Tunc Menachemus expugnavit Tiphsachum, cujus incolas omnes interfecit et terminos vastavit usque ad Tirzam, quoniam ei portas non aperuerant. In qua ejus cæde *c*) gravidas adeo mulieres discidit. 17. Anno undequadragesimo Asarjæ regis Judæ regno potitus est Menachemus Gadæi filius, quod decem annos Samariæ obtinuit. 18. Offendit Jovam, deditus quippe per omnem vitam peccatis Jerobea-

b) cf. Cap. 10, 30.

c) Pro וַיַּךְ אֵת legendum videtur וַיַּכֶּה וְאֵת Sic omnes legerunt et sensus jubet. *Kennicottus* sex Codd. citavit in quibus וְאֵת extat.

robeami filii Nebati, qui Israelitas seduxerat. 19. Cum Phul rex Assyriæ terram aggrederetur, dedit ei Menachemus mille talenta argenti, ut ejus auxilio in regno suo confirmaretur. 20. Quam pecuniam regi Assyriæ solvendam exegit a divitibus, ita ut singuli darent quinquagenos siclos argenteos. *Accepta pecunia* revertit rex Assyriæ, neque diutius in terra constitit. 21. Reliquæ res gestæ Menachemi memoriæ proditæ sunt in annalibus regum Israeliticorum. 22. Post mortem successorem habuit Pekachjam filium, 23. qui anno quinquagesimo Asarjæ regis Judæ regnum iniit Samariæ, sed biennium tantum regnavit. 24. Jovam offendit non recedens a peccatis, quorum auctor Israelitis fuerat Jerobeamus Nebati filius. 25. Contra eum conjuravit Pekachus Remaljæ filius, ejus tribunus, qui eum Samariæ in palatio regio interfecit, adjutus ab Argobo et Arjæo et quinquaginta Gileaditis. Eo occiso ipse regno est potitus. 26. De reliquis Pekachjæ rebus gestis videndi sunt annales regum Israeliticorum. 27. Anno secundo et quinquagesimo Asarjæ regis Judæ, regnare cœpit in Israelitas Pekachus Remaljæ filius Samariæ. Viginti annos regnavit, 28. Jovæ autem minime probatus, quoniam non abstinebat a peccatis, ad quæ Jerobeamus Nebati filius Israelitas obligarat. 29. Regnante hoc Pekacho venit Tiglatpileser rex Assyriæ, atque cepit Ijjonem, Abelam,

lam, Betmaacham, Janochum, Kedeſcham, Chazorem, Gileaditidem et Galilæam, *ſive* omnem terram Naphtalitarum, atque incolas abduxit in Aſſyriam. 30. Hoſea filius Elæ facta contra Pekachum Remaljæ filium conjuratione eum interfecit et regno potitus eſt anno viceſimo Jothami Uſſiæ *d*) filii. 31. Reliquæ res geſtæ Pekachi memoriæ proditæ ſunt in ephemeridibus regum Iſraeliticorum. 32. Anno ſecundo illius Pekachi regnum Judæ capeſſivit Jothamus Uſſiæ filius, 33. annos natus quinque et viginti. Sedecim vero annos regnavit Hieroſolymæ. Matrem habuit Jeruſcham Sadoki filiam. 34. Vixit ex voluntate Jovæ plane ſicuti Uſſia pater ejus fecerat. 35. Tantum loca excelſa non ſublata erant, hinc populus in eis ſacrificabat et ſuffitum faciebat. Hic Jothamus ædificavit portam templi Jovæ ſuperiorem. 36. Reliquæ res geſtæ ejus litteris conſignatæ ſunt in annalibus regum Judaicorum. 37. Illis temporibus permiſit Jova, ut.

d) Sic h. l. et in ſequenti verſu 32. vocatur, qui antea Aſarja dictus eſt. Plerique interpretes exiſtimant utrumque nomen ei fuiſſe. Sed *Grotius* verum nomen putat fuiſſe עֻזִּיָּה quod antequam Dageſch, compendium ſcriptionis, inventum fuerit, ſcriptum ſit עוזיה in qua ſcriptione litera ז ſecunda in mutata ſit ob formæ vicinitatem. In libris Chronicorum עזיה ſcribitur, et *Joſephus*, qui utroſque libros legit, eum ſemper 'Οζίαν vocat.

ut Rezin rex Syriæ et Pekachus Remaljæ filius Judæam invaderent. 38. Mortuo Jothamo ſepultus eſt apud majores ſuos in urbe Davidis progenitoris ſui. Succeſſorem habuit Achaſum filium.

CAPUT XVI

Achaſus rex Juda idololatriæ deditus obſidetur a regibus Syriæ et Iſraelis. Auxilium petit a rege Aſſyriæ, quod etiam impetrat 1 — 9. Aram exſtruit in templo Jovæ Hieroſolymæ ad exemplar aræ Damaſcenæ, in qua ſacrificat, aliasque mutationes facit in vaſis ſacris templi. Succedit ei Hiskias filius 10 — 20.

1. Anno ſeptimo decimo Pekachi filii Remaljæ regnum Judaicum iniit Achaſus Jothami filius 2. quinto et viceſimo ætatis ſuæ anno. *a*) Sedecim annos regnavit

a) In textu quidem legitur tantum viceſimo. Sed errorem h. l. in numero annorum irrepſiſſe, jam a pluribus interpretibus eſt obſervatum. Etenim Cap. 18, 2. narratur, Hiskiam Achaſi filium regnandi initium feciſſe anno ætatis viceſimo quinto. Ejus pater regnavit tantum annos ſedecim, et mortuus eſt annos natus triginta et ſex. Hiskiam igitur filium genuerit neceſſe eſt annos natus undecim. Quod probabile reddere ſtuduerunt interpretes conquirendis exemplis prœmaturæ pubertatis in regionibus inprimis calidioribus non inauditæ. Quidquid ſit, malim admittere h. l. errorem ſcribarum, cujus indicium nobis faciunt antiqui interpretes ad 2 Chron.

gnavit Hierofolymæ. Tantum abfuit, ut vitam fuam Jovæ probaret ad exemplum Davidis progenitoris fui,
3. ut potius mores regum Ifraeliticorum imitaretur. Atque adeo filium fuum immolavit, cujusmodi fcelera gentes commiferant, quas Deus ante Ifraelitas ejecerat.
4. In locis excelfis, in collibus, fub quavis arbore opaca facrificabat et fuffitum offerebat.
5. Tunc Rezin rex Syriæ, et Pekachus Remaljæ filius rex Ifraelitarum, bello aggreffi funt Hierofolymam atque Achafum oppugnarunt, fed non poterant *urbem* capere.
(6. Eodem tempore reftituit Rezin rex Syriæ Elatham Idumæis, *b*) ejectis Judæis. Igitur illi oppidum recupera-

2 Chron. 28, 1. ubi *oi ó*, Syrus et Arabs habent: *annos natus erat viginti quinque Achas, cum regnum capefferet.* Mortuus igitur eft anno ætatis *quadragefimo primo*, et Hiskiam genuit annos natus *quindecim.* Quæ omnium facillima mihi videtur horum locorum conciliatio.

b) Res ipfa facile perfuadet pro לארם *Syris* legendum effe לאדם *Edomitis.* Erat enim Elatha ad mare rubrum fita oppidum ditionis Edomiticæ, quod rex Syriæ antiquis fuis poffefforibus reftituit, qui contra Judæos arma ceperant, uti docemur 2 Chron. 28, 17. Ipfi Maforethæ obfervarunt pro ארומים legendum effe אדומים Quam emendationem priori etiam ארם adfcribere debuiffent. Sed error hic jam fatis antiquus eft. Nam fic quoque verfiones antiquæ, hinc mirum non eft *Kennicotti* codices quoque confentire.

Verum

perarunt, quod ad hunc usque diem inhabitant.) 7. Misit enim Achasus legatos ad Tiglatpileserum regem Assyriæ, qui ab eo peterent, ut veniret et se ei prorsus addictum et deditum defenderet a regibus Syriæ et Israelis, adversariis suis. 8. Simul ei muneris loco misit omne argentum et aurum, quod quidem in templo Jovæ et arce regia potuit inveniri. 9. Annuit votis Achasi rex Assyriæ atque aggressus est Damascum, quam cepit et incolas Kiram abduxit, Rezinem vero interfecit. 10. Quo facto Achasus obviam profectus est Tiglatpilesero regi Assyriæ Damascum. Ibi cum videret aram, misit ejus exemplar et imaginem, quæ ejus structuræ plane respondebat, ad Uriam sacerdotem. 11. Hic exstruxit aram prorsus ad illud simulacrum ei a rege Damasco missum, antequam ille inde rediret. 12. Cum rediisset et aram vidisset *Damascenæ illi prorsus similem* sacra in ea fecit. 13. Adolevit nempe in ea holocaustum suum et fertum, effudit libamen, et sparsit sanguinem sacrificii sui eucharistici super illa ara. 14. Aram vero Jovæ æneam removit *e loco in quo* in templo posita erat, nempe inter illam aram *novam* et inter sanctuarium, eamque col-

Verum circa alteram vocem ארומים multi hanc veriorem lectionem, aliique non pauci accuratiorem quoque scriptionem sine Vau exhibent. Item in מאילות in 26. Codd. rectius Vau est omissum.

locavit ad latus illius *novæ* aræ ſeptentrionale, 15. et præcepit Uriæ ſacerdoti, ut ſuper hac magna ara offerret holocauſtum matutinum et fertum veſpertinum, nec non ſuum holocauſtum cum ferto ſuo, et omnia omnino populi holocauſta cum fertis ſuis et libaminibus. In hac quoque ſpargeret ſanguinem omnium ſolidorum aliorum ſacrificiorum. De ara autem ænea velle ſe deinceps cogitare. 16. Fecit Uria ſacerdos omnia, quæ rex ei mandaverat. 17. Deinde quoque abſcidit baſes cum areolis, et labra ab eis removit. Quod idem fecit cum lacu *æneo*, quem e bubus ei ſubjectis ablatum poſuit in pavimento lapideo *c*). 18. Tectum etiam ſabbati *d*), quod in templo ædificarant, et introitum ad regiam exteriorem *e*) ſuſtulit propter regem

c) De his vaſis ſacris vid. 1 Reg. 7, 28 ſeqq.

d) מוּסַךְ הַשַּׁבָּת quid ſit, prorſus incertum eſt, præter h. l. non legitur. *οἱ ό* vertunt *τὸ θεμέλιον τῆς καθέδρας*, quaſi legiſſent מוּסַד הַשֶּׁבֶת *fundamentum ſellæ*, ſed hoc æque obſcurum. Vulgatus vocabulum hebr. retinuit *Muſach quoque ſabbati*, et Syrus vertit per *domum ſabbati*. Placent præ aliis, quæ *Clericus* habet: ſi licet ex antecedentibus verbis conjicere, crediderim fuiſſe æneas laminas, quibus tecta erat porticus quædam, aut area, in quam die ſabbati convenire ſolebat populus, quas vendidit aut tradidit Achaſus Aſſyriorum regi, ut baſes concharum et labri ænei.

e) Aeque incertum quid fuerit, ac præcedens. Fortaſſe veſtibulum

gem Affyriæ. 19. Reliquæ res geftæ Achafi memoriæ proditæ funt in annalibus regum Judæ. 20. Poft mortem fepultus eft apud majores fuos in urbe Davidis. Succeffit ei Hiskias filius.

CAPUT XVII

Hofeas rex Ifraeliticus a rege Affyriæ, cui tributarius erat, propter rebellionem, quam parabat, in captivitatem una cum populo decem tribuum trans Euphratem abducitur 1 — 6. Quod judicium divinum vindicatur 7 — 23. Novæ coloniæ e gentibus ductæ in terram Ifraëliticam patriam fuam fuperftitionem et idololatriam cum cultu Jovæ conjungunt 24 — 41.

1. Anno duodecimo Achafi regis Judæ, regnare cœpit Hofeas Elæ filius Samariæ in Ifraelitas. Regnavit autem omnino novem annos. 2. Offendit quidem Jovam, fed non tam quam alii Ifraelitarum reges, qui eum antecefferant. 3. Hic Hofeas a Salmanaffare Affyriæ rege fubactus, eique tributarius factus fuerat. 4. Deinde vero ab eo defecit. Mifit enim legatos ad Soum regem Aegypti, neque annuum tributum ei pependit. Propterea eum rex Affyriæ vinxit et in carceres conjecit. 5. Nam cum terram *Ifraeliticam*

 inva-

bulum fuit, quod, cum ære tectum ornatumve effet, dirutum eft, ut æs traderetur Affyriæ regi, aut venderetur. Simile quid feciffe legimus Hiskiam Cap. 18, 16.

invaſiſſet, aggreſſus quoque eſt Samariam, eamque
per tres annos obſedit, 6. tandemque anno nono
Hoſeæ regis cepit. Iſraelitas transtulit in Aſſyriam,
eisque ſedes aſſignavit in Chalachene ad Chabo-
rem fluvium Goſanitidis et in urbibus Mediæ. —
7. Nam Iſraelitæ peccaverant contra Jovam Deum
ſuum, qui tamen eos ex Aegypto eduxerat, ab op-
preſſione Pharaonis regis Aegypti vindicatos, & alios
deos coluerant. 8. Inſtituta gentium, quas Jova ante
eos ejecerat, et regum ſuorum ſectati ſunt. 9. Auſi
ſunt cum Jova Deo ſuo contendere *a*) modis plane in-
dignis. Sacella ſibi exſtruxerunt in omnibus oppidis
cum parvis tum magnis. *b*) 10. Collocarunt ſtatuas
et ſimulacra *c*) paſſim in collibus altis et ſub arboribus
frondoſis, 11. ibique ſuffitum fecerunt, ſicuti gentes,
quas Jova ante eos ejecerat. Turpiſſima ſcelera com-
miſerunt, quibus Jovam irritarunt. 12. Idola colue-
runt,

a) Sic verto יְחַפְּאוּ ex ſignificatione verbi arab. حفي vid. *Golius* p. 633.

b) hebr. *a turre cuſtodum usque ad oppidum munitum*, eſt dictio proverbialis. *Turres* intelliguntur, quæ ædificari ſolebant in agris ad fructus cuſtodiendos. cf. Cap. 18, 8. ubi eadem forma loquendi.

c) אֲשֵׁרִים h. l. non ſunt *luci*, nam dicuntur fuiſſe ſub arboribus frondoſis: ſed *ſimulacra*, ut 1 Reg. 14, 15.

runt, quod tamen eis Jova fevere interdixerat. 13. Et quanquam hic eos, cum Ifraelitas, tum Judæos, per complures prophetas obteftatus fuerat, ut omiffis pravis fuis moribus obfervarent ejus præcepta et ftatuta lege illa comprehenfa, quam majoribus eorum dediffet, et quæ per eos per miniftros fuos prophetas juffiffet: 14. tamen non morem gefferunt, fed obduraruntcervicem fuam, ficuti eorum majores, qui etiam Jovæ Deo fuo non crediderant. 15. Contemferunt ejus ftatuta et foedus, quod cum eorum majoribus pepigerat, et doctrinam quam ab eo acceperant. Vana idola fectantes ipfi vani facti funt, gentibus finitimis dediti, a quarum moribus tamen eos Jova fuerat dehortatus. 16. Verum illi repudiatis omnibus Jovæ Dei fui præceptis, duos vitulos fufos fibi fecerant et lucos, adorarunt aftra cœleftia, coluerunt Baalem. 17. Liberos fuos combufferunt, divinationibus et auguriis ufi funt, atque data opera id modo egerunt quo iram Jovæ provocabant. 18. Propterea quoque hic vehementer commotus eos repudiavit, una tantum tribu Juda relicta. (19. Quanquam neque Judæi præceptis Jovæ Dei fui obtemperarunt, Ifraelitarum inftituta fectantes.) 20. Rejectos a fe Ifraelitas Jova affligi paffus eft a prædonibus, quibus eos tradiderat, donec eos plane repudiaret. 21. Poftquam enim a gente Davidica fecefſionem fecerant, regem fibi crea-

runt

runt Jerobeamum Nebati filium, qui eos a Jova avertit *d*) et gravi ſcelere obſtrinxit, 22. in quo etiam perſeverarunt, nunquam ab eo deſiſtentes, 23. donec eos Jova, quod ſæpe per prophetas miniſtros ſuos minatus fuerat, repudiavit atque e terra ſibi ſacra in Aſſyriam transferri paſſus eſt. Quae eorum captivitas etiamnum durat. — 24. Deduxit autem rex Aſſyriæ e Babylone, Cutha, Avva, Chamata et Sepharvaimis coloniam, cui ſedes Iſraelitarum in oppidis Samariae aſſignavit. Quas cum coloni occupaſſent, 25. accidit ut paullo poſt Jova, cuius nullam cognitionem religioſam habebant, leones inter eos mitteret, qui

d) Duplex eſt h. l. in Codd. hebr. lectio. Altera textualis eſt וַיַּדַּא varie tentata a viris doctis. *Cappellus* quidem in Crit. S. Lib. III. cap. 10. ſect. 6. deducit a דאה volare, et dictum eſſe putat pro יַדְאֶה *fecit avolare* יַדֶּא quod recte ab aliis eſt rejectum. *Simonis* confert arab. نأي *depulit, propulit.* Melius fortaſſe, ſi lectio textualis defendi debet, poſſet conferri ندأ *terruit, deterruit*, a quo literis et punctis ſervatis eſſet וַיַּדַּא in Hiph. At altera lectio marginalis יַדַּח præferenda videtur; quæ derivanda eſt a נדח quod proprie dicitur *de ovibus quæ a grege aberrant*, hinc idem eſt quod תעה cum quo etiam permutatur Devt. 22, 1. coll. Exod. 23, 4. Sic recte *οἱ ό* per *ἐξέωσεν depulit.* Syrus vero et Chaldæus per אטעה *errare fecit* h. e. ſeduxit. *Kennicottus* pro lectione marginali 18 Codd. citavit.

qui *complures* ex eis interficerent. 26. Igitur narratum est regi Assyriæ, colonos in oppida Samariæ deductos, quoniam ignorarent, qua ratione Deus illius regionis colendus sit, a leonibus ab eo immissis trucidari. 27. Tum jussit rex Assyriæ, ut eo mitteretur unus ex sacerdotibus deportatis, qui ibi habitaret *e*) doceretque colonos, qua ratione Deum illius regionis colere deberent. 28. Venit igitur unus sacerdotum, quos Samaria deportaverant, atque Bethele habitavit eosque in cultu Jovæ præstando instituit. 29. Sed singuli ex singulis gentibus in oppidis quæ habitabant, fecerunt sibi singulos Deos, quos in sacellis excelsorum a Samaritanis exstructis collocarunt. 30. Sic Babylonii fecerunt Succothbenotam, Cuthenses Nergalem, Chamatenses Aschimam, 31. Avvæi Nibchasum et Tartakum, Sepharvæi igne combusserunt liberos suos Adramelecho et Anamelecho diis suis, 32. et tamen quoque Jovam coluerunt. Sacerdotes autem locorum

e) Pro plurali וַיֵּלְכוּ וַיֵּשְׁבוּ singularem וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב esse legendum, partim contextus docet, nam sermo est de uno sacerdote mittendo, partim interpretes Syrus et Vulgatus. *οἱ ό* omittunt illa verba: *unum ex sacerdotibus deportatis.* Sed parum accurate, nam in sequenti versu pro more repetuntur. Scribæ error venit haud dubie ex eo, quod litera Vau sequentem vocem incipiebat, hinc eam bis scripsit et sic sequens verbum priori in numero accommodavit.

locorum excelſorum elegerunt ex ſe ipſis, qui ſacra curabant in ſacellis locorum excelſorum. 33. Sic cultum Jovæ cum cultu ſuorum deorum conjunxerunt, pro more gentium e quibus erant translati. 34. Atque hos ritus priſtinos ad hunc usque diem ſervant, non colunt *unum* Jovam, nec *tantum* eius inſtituta et ritus, legem aut præcepta ſervant, quæ poſteris Jacobi (cui nomen Iſraelis dederat) præſcripſit. 35. Jova quidem cum illis foedus pepigerat, cuius hæ erant conditiones: ne timerent deos peregrinos, neque eos adorarent, colerent, aut eis ſacrificarent. 36. Tantum ſe, Jovam, revererentur, qui eos ex Aegypto magna virtute et inſigni potentia eduxiſſet. Hunc *ſolum* timerent adorarent, eique ſacra facerent. 37. Hujus ſtatuta ritus, legem et præcepta ſummo ſtudio ſemper obſervarent, alios Deos non metuerent. 38. Fœderis cum eis percuſſi nunquam obliviſcerentur. Deos alios non vererentur. 39. Nam ſi Jovam tantum timerent, hunc eos ab omnibus hoſtibus eſſe defenſurum. 40. Sed non obtemperarunt, prouti antea ſemper fecerant. 41. *Sic quoque* gentes iſtæ Jovam quidem timuerunt, verum ſimulacra quoque ſua coluerunt, atque ad hoc majorum ſuorum exemplum filii et nepotes eorum etiamnum ſe gerere ſolent.

CAPUT

CAPUT XVIII

Hiskias rex Judæ optimus ab initio felix 1 — 8. mox a Sancheribo Assyriæ rege obsidetur, quem frustra muneribus oblatis placare studet 9 — 16. Contumeliosa Rabsacis legati Assyriæ regis ad legatos Hiskiæ oratio 17 — 37.

1. Anno tertio Hoseæ filii Elæ, regis Israelitici, regnare cœpit in Judæa Hiskias filius Achasi. 2. Quintum et vicesimum *a*) annum agebat cum regnum capesseret, cui undetriginta annos Hierosolymæ præfuit. Nomen matris erat Abi, filia Secharjæ. 3. Hic fecit quæ Jovæ probabantur, prorsus ad exemplum Davidis progenitoris sui. 4. Sustulit loca excelsa, fregit statuas, exscidit lucos, *b*) contudit serpentem æneumque quem Moses fecerat, quoniam ei Israelitæ suffitum offerebant. Appellabant eum Nechuschtan. *c*) 5. Jovæ Deo Israelis confisus est. Nec ullus regum Judæ, qui eum vel præcessit, vel secutus est, potest cum eo comparari. 6. Jovæ adhæsit, nec ab eo recessit, ejusque legem per Mosen latam observavit. 7. Igitur quo-

a) cf. observat. ad Cap. 16, 2.

b) Pro הָאֲשֵׁרָה in singulari omnes interpretes antiqui pluralem legerunt, quem etiam exhibet Codex 21. *Kennicotti.*

c) Placet explicatio nominis, quam *Simonis* dedit, vocem compositam esse ex נְחֹשֶׁת *æs* et תַּן *draco s. serpens*, ut ita κατ' ἐξοχὴν *serpens æneus* dictus sit.

quoque Jova ei adfuit, eiusque conatibus omnibus prosperum largitus eſt ſucceſſum. Excuſſit jugum *d*) regis Aſſyriæ, nec amplius voluit ei eſſe tributarius. 8. Percuſſit Philiſtæos usque ad Gazam ejusque confinia, cepitque omnia oppida *e*) tum parva tum magna. — 9. Anno quarto regis Hiskiæ, qui eſt ſeptimus Hoſeæ filii Elæ regis Iſraelitici, aggreſſus eſt Salmanaſſer rex Aſſyriæ Samariam, eamque oppugnatam 10. cepit poſt tres annos, qui eſt Hiskiæ ſextus, Hoſeæ vero nonus. 11. Deportavit Iſraelitas in Aſſyriam, ſedesque eis aſſignavit in Chalachene ad Chaborem fluvium Goſanitidis et in urbibus Mediæ. 12. *Cujus exilii cauſa fuit*, quod voluntati Jovæ Dei noluerant obtemperare et fœdere ejus violato nihil eorum, quæ eis per Moſen miniſtrum ſuum præceperat, præſtiterant aut fecerant. *f*) — 13. Anno quarto decimo regis Hiskiæ aggreſſus eſt Sancheribus rex Aſſyriæ urbes Judææ munitas, easque cepit. 14. Tum Hiskias miſſis ad eum legâtis culpam a ſe commiſſam eſſe faſſus eſt, petiitque ut modo recederet, ſe facturum

d) hebr. *rebellavit in regem Aſſyriæ.* Sed quoniam hoc in laudibus Hiskiæ h. l. ponitur, mitiorem ſenſum in verſione poſui.

e) cf. obſervat. ad Cap. 17, 9.

f) Repetita hæc, quæ jam Cap. præced. v. 5. et 6. narrata ſunt, videntur propter ſimilem expeditionem Sancheribi in Judæam, de qua in ſequentibus exponitur.

rum esse quicquid imperaret. Atque cum rex Assyriæ trecenta argenti et triginta auri talenta imperasset, 15. dedit Hiskias omne argentum, quod tum in templo Jovæ, tum in thesauris regiæ reperiebatur. 16. Tum avulsit quoque januis templi et postibus *laminas* aureas, quibus eas ipse obtexerat, *g*) deditque aurum illud regi Assyriæ. 17. Attamen hic misit Tartanem et eunuchorum principem et Rabsacen Lachische ad regem Hiskiam cum magno exercitu Hierosolymam. Quo cum venissent et constitissent ad aquæductum piscinæ superioris, quae est in via campi fullonum, 18. clamarunt ad regem. Tunc egressi sunt ad eos Eliakimus Hilkiæ filius præfectus palatio, Sebna scriba, et Joachus Asaphi filius cancellarius. *h*) 19. Hos Rabsaces sic est allocutus: Dicite Hiskiæ nomine regis magni regis Assyriæ: quænam est ista fiducia tua? 20. Jactas quidem verba ista futilia, non deesse tibi neque prudentiam, neque vires ad bellum gerendum. At enim vero cui confidis, ut rebellare adversus me audeas? 21. Novi quidem te confidere baculo isti arundineo conquassato, nempe Aegypto, cui si quis innitatur, ei manum perforat. Talis enim est Pharao rex Aegypti omnibus, qui ei confidunt. 22. Quodsi mihi dicitis: In Jova Deo nostro spem nostram ponimus

g) cf. 2 Chron. 29, 3.

h) cf. versio nostra prophetarum majorum Jes. 36. et seq. Cap.

nimus — Nonne is eſt ille Deus, cujus ſacella et aras Hiskias deſtruxit, aliam Judæis et Hieroſolymæ incolis aram commonſtrans, coram qua adorare debeant? 23. Audesne ſpondere domino meo regi Aſſyriæ, ſi tibi duo millia equorum dedero, te totidem equites ſiſtere poſſe? 24. Ne uni quidem præfecto domini mei vel minimo potes reſiſtere. Sed confidis Aegyptiorum curribus et equitatu. 25. Præterea non ſine Jovæ voluntate hanc expeditionem facio ad hanc terram bello vaſtandam. Jova juſſit, ut eam aggrederer et deſtruerem. 26. Tum Eliakimus Hilkiæ filius, Sebna et Joachus rogarunt Rabſacen, velit aramice loqui, ſe enim hanc linguam intelligere, non judaice, propter milites, qui in muro eſſent. 27. Hic vero reſpondit: num putatis me a domino meo miſſum eſſe, ut cum domino veſtro et vobiscum his de rebus agerem, et non potius ad milites iſtos, qui murum tenent et vobiscum merdam ſuam comedere et urinam bibere cogentur? 28. Quibus dictis magna voce judaice clamavit: audite, quæ rex magnus, rex Aſſyriæ dicit: 29. Ne vos, inquit, decipiat Hiskias; non poteſt vos defendere. 30. Neque vobis perſuadeat, ut Jovæ fidatis, quaſi hic vos ſit defenſurus, neque hanc urbem mihi traditurus. 31. Nolite his Hiskiæ dictis fidem habere. Sed facite mecum pacem, inquit rex Aſſyriæ, et tradite vos, tunc cui-

que

que vitis et ficus suæ fructibus vesci et ex cisterna sua aquam bibere licebit. 32. Donec vos in terram vestræ similem transferam; in terram frumento et musto abundantem, panis et vinearum fertilem, olei et mellis feracem. Sic saluti vestræ prospicietis. Ne audiatis Hiskiam, nam vos spe liberationis a Jova impetrandæ fallit. 33. Num dii gentium suas terras a mea potentia defendere potuerunt? 34. Ubi sunt dii Chamatenses et Arpatenses? ubi dii Sepharvæorum? Henæ et Ivvæ? num Samariam contra me defendere potuerunt? 35. Quinam istarum regionum omnium Deus suam terram contra me defendere valuit? et Jova hoc pro Hierosolyma præstaret? 36. Ad hæc siluerunt et ne verbum quidem regesserunt, sicuti rex eis jusserat. 37. Tunc redierunt Eliakimus filius Hilkiæ præfectus palatio, Sebna scriba et Joachus Asaphi filius, cancellarius ad Hiskiam scissis vestibus, et retulerunt quæ Rabsaces dixerat.

CAPUT XIX

Hiskias missis ad Jesaiam legatis ejus intercessionem apud Deum petit, qui quoque auxilium divinum promittit 1 — 7. Rex Assyriæ nova legatione ad Hiskiam missa traditionem suadet, ob quam hic denuo auxilium Jovæ implorat, quod ei quoque per Jesaiam uberius promittitur 8 — 34. et præstatur clade exercitui Sancheribi immissa, ob quam hic Niniven redit et a suis filiis interficitur. 35 — 37.

 1. Qui-

1. Quibus auditis Hiskias fciffis veftibus et cilicio amictus templum Jovæ adiit. 2. Eliakimum vero, præfectum palatio, Sebnam, qui ei erat ab epiftolis, et feniores facerdotum omnes veftitu lugubri indutos mifit ad Jefaiam Amofi filium prophetam, 3. qui eo fuo nomine dicerent: tempus hoc eft valde afflictum, quo contumelia et ignominia afficimur. In fummo periculo verfamur, nec vires nobis funt ad illud avertendum. 4. Fortaffe ulcifcatur Jova Deus tuus fermones Rabfacis a rege Affyriæ miffi perquam contumeliofos, quibus Deo immortali eft conviciatus, quos ille non ignorat. Intercede igitur precibus pro reliquis, qui adhuc fuperfunt. — — 5. Poftquam aulici regis Hiskiæ hæc apud Jefaiam expofuerant, 6. hic eis hunc in modum refpondit: Dicite domino veftro: Jova jubet, ut omnem metum deponas propter ifta convicia, quibus me profcidiffe regis Affyriæ miniftros audivifti. 7. Ego enim efficiam, ut audito rumore quodam confilium capiat redeundi in terram fuam, ibique gladio interficiatur. — 8. Rabfaces autem reverfus regem Affyriæ in oppugnanda Libna occupatum invenit. Nam eum caftra ex Lachife moviffe audierat. 9. Cum vero audiviffet Tirhakam Aethiopiæ regem ei bellum intuliffe, iterum mifit legatos ad Hiskiam, qui ei dicerent: 10. Ne

tu decipi patiare a Deo tuo, a quo speras impediri posse, quo minus Hierosolyma in meam veniat potestatem. 11. Nosti reges Assyriæ omnes istas regiones evertisse, et tu evades? 12. Num dii gentium, quas majores mei perdiderunt, eas defendere potuerunt? Gosanenses, Charanenses, Resephenses et Edenses, qui sunt in Talassare. 13. Ubinam sunt rex Chamati, rex Arphati, rex Sepharvæorum, Henæ et Ivæ? — 14. Cum vero Hiskias has literas a legatis accepisset et legisset, templum Jovæ est ingressus, atque illis coram Deo explicatis, 15. hunc in modum precatus est: O Jova omnipotens Israelitarum Deus, qui sedes super Cherubis, qui solus omnium regnorum Deus es, qui cœlum et terram condidisti, 16. aurem præbe, o Jova, et audi! aperi oculos, o Jova, et vide! audi quomodo Sancheribus per legatos suos tibi immortali Deo est conviciatus. 17. Verum quidem est, o Jova, perdiderunt Assyriæ reges istas gentes earumque terras. 18. Immo Deos earum in ignem abjecerunt. Sed non fuerunt dii, verum opera manuum humanarum, lignei, lapidei, hinc eos potuerunt destruere. 19. Tu vero, o Jova, serva nos ab eo, ut omnia terrarum orbis regna intelligant, te solum Jovam esse. — — 20. Tum Jesaias Amosi filius misit nunciatum Hiskiæ: hæc dicit Jova Israelitarum Deus: Ad preces, quas de Sancheribo Assyriæ rege ad me

feciſti, 21. hoc habeas a me reſponſum: Spernit te, *Sancheribe*, irridet te Sion, caput poſt te motitat Hieroſolyma. 22. Quem opprobrio afficis? cui conviciaris? contra quem ſuperba voce clamas? Iſraelitarum numen alto ſupercilio deſpicis. 23. Per tuos legatos conviciis proſcidiſti Dominum, quando dixiſti: ego cum currúum meorum multitudine *a*) montium faſtigia occupavi, cacumina Libani, proſtravi cedros ejus proceras, abietes ejus præſtantiſſimas. Penetravi ad ſummam ejus altitudinem, ad ſilvam ejus amœniſſimam. 24. Ego fodi et bibi aquas. Jam exſiccabo progrediendo Aegypti flumina. — 25. Tune audiviſti, me jam pridem hoc decreviſſe, indeque a longo tempore præparaſſe? Jam vero ea adduco. Nimirum ut tu urbes munitas in acervorum ruinas redigas, 26. ut earum incolæ ſint imbelles, conſternati, pavidi, ut ſimiles ſint herbis agreſtibus, ſtirpibus germinantibus, gramini in tectis, ut ſeges tacta uredine, antequam excreverit in culmum. 27. Sed novi ego tua conſilia tuosque conatus omnes, tuamque adverſus me inſolentiam. 28. At

a) Sic verto lectionem marginalem ברב quæ quoque extat Jeſ. 37, 24. et quam h. l. quoque verſiones omnes antiquæ et plus quam quadraginta Codd. *Kennicotti* exhibent. Nec tamen inepta eſt lectio textualis ברכב רכבי *vectus curru meo*.

28. At enim vero, cum tanta ſit tua adverſus me jactantia, iſtaque tua fiducia me non lateat, hamum naribus tuis injiciam, frænumque labiis tuis, teque reducam eadem illa via, qua veniſti. — 29. Hæc vero tibi (*Hiskia*) ſigni loco dicta ſint: Edite hoc anno ſponte natum, itemque ſequenti anno fruges arborum, tertio vero anno ſerite et metite, plantate vineas, earumque fructibus veſcimini. 30. Illi enim, qui ex vobis hanc calamitatem evaſerunt, conſtanti et perpetua felicitate fruentur. 31. Immo ex Hieroſolyma prodibunt, ex Sione eis exitus patebunt. Ego Jova omnipotens hoc pro impenſo meo erga vos amore præſtabo. 32. Etenim promitto, regem Aſſyriæ hanc urbem non eſſe ingreſſurum, ne ſagittam quidem in eam eſſe jaculaturum, aut ſcutis aggreſſurum, aut aggerem obſtructurum. 33. Qua venit via, eadem revertetur, hanc urbem non ingredietur, inquit Jova. 34. Protegam enim et ſervabo eam propter me et propter Davidem cultorem meum. — 35. Atque hac ipſa nocte proſtravit angelus Jovæ in caſtris Aſſyriorum centum et octoginta quinque millia hominum. Poſtridie igitur *reliqui* tot cadavera videbant. 36. Tum Sancheribus rex Aſſyriæ caſtris motis rediit Niniven. 37. Ibi cum in æde Niſrochi Dei ſui adoraret, ab Adramelecho et Scharezero filiis ſuis gladio eſt interfectus. Qui cum fuga in Armeniam evaſiſſent, in regno ei ſucceſſit filius Aſſarhaddon.

CAPUT XX

Hiskiæ ægrotanti Jeſaias mortem prædicit, ſed ad preces ejus vitæ prolongationem nomine Dei promittit, atque hanc promiſſionem ei confirmat miraculo in horologio edito 1—11. Idem, cum occaſione legationis regis babylonici faſtum prodidiſſet, reprehenditur propterea a propheta juſſu Dei. Poſt mortem ſuccedit ei Manaſſe filius. 12—21.

1. Eodem illo anno lethali morbo correptus eſt
Hiskias. Quem convenit Jeſaias Amoſi filius, eique
nomine Jovæ dixit: Conde teſtamentum, morieris,
non convaleſces. 2. Tum Hiskias facie ad
parietem converſa Jovam his verbis precatus eſt:
3. Memor ſis, o Deus, vitæ tibi actæ animo pio
et integro, et quantopere tibi tantum placere ſtuduerim.
Simul ei lacrimæ copioſe manant. 4. Tum
Jeſaiam, qui nondum ad medium atrium a) proceſſerat,
Jova ſic eſt allocutus: 5. revertere, et dic
Hiskiæ, principi populi mei: Sic fatur Jova Deus
Davidis, progenitoris tui: Audivi preces tuas, vidi
lacri-

a) Lectio textualis habet quidem הָעִיר ſed marginalis חָצֵר atque hanc quoque expreſſerunt omnes antiqui interpretes, et præterea quoque viginti Codd. *Kennicotti.* Illa videtur tantum errore ſcribarum litteras non valde diſſimiles mutante orta eſſe, cum ne quidem commodam admittat explicationem, neque ſatis doceri poſſit, quænam illa urbs media fuerit. cf. *Hubigantius.*

lacrimas. En! sanabo te, tertio abhinc die templum meum adibis. 6. *Praeterea* addam vitæ tuæ quindecim annos, atque te et hanc urbem a rege Assyriæ defendam. Protegam enim eam propter me et propter Davidem cultorem meum. 7. Tum jussit Jesaias, ut massam ex ficubus præparatam ulceri imponerent. Quo facto rex convaluit. 8. Postulaverat autem Hiskias signum a Jesaia, *ex quo cognosceret*, quod Jova eum esset sanaturus, et quod ipse tertio die post Jovæ templum esset aditurus. *b*) 9. Respondit Jesaias: Hoc signum habeto a Jova, quod hic facturus sit id, quod tibi promisit: Visne umbram *horologii* decem gradibus progredi, an decem gradibus regredi? 10. Facile est, inquit Hiskias, umbram decem gradibus inclinari, velim igitur, ut totidem gradibus retrocedat. 11. Tunc precatus est Jesaias propheta ad Jovam, et recessit umbra decem gradibus, quos processerat in scala Achasi. — 12. Paullo post misit Berodachus Baladan, filius Baladanis, regis Babylonici, literas et munera ad Hiskiam, de cujus morbo audierat. 13. Qua de re Hiskias valde lætatus est, *c*) atque osten-

b) cf. observat. ad Es. 38, 8.

c) Pro lectione recepta וַיִּשְׁמַע *et audivit* in loco parallelo Jes. 39, 2. legitur וַיִּשְׂמַח et sic quoque omnes antiqui inter-

oſtendit legatis gazophylacium, argentum et aurum, aromata et oleum pretioſum, armamentarium, et omnino omnia quæ in theſauris ſuis habebat. Nihil erat neque in palatio ſuo, neque in univerſo regno ſuo, quod eis non oſtendiſſet. 14. Quo facto Jeſaias propheta regem Hiskiam convenit, atque ex eo quæſivit, quid ſibi voluiſſent iſti homines, et undenam veniſſent? Reſpondit Hiskias: e regione perquam remota venerunt, e Babylone. 15. Tum ille: quid viderunt apud te? et hic, omnia quæ habeo, inquit. Nihil eſt in theſauris meis, quod eis non oſtendiſſem. 16. Tum Jeſaias Hiskiæ dixit: audi, quod Jova ait: 17. Futurum eſt, ut omnia quæ in palatio tuo ſunt, et quæ majores tui huc usque congeſſerunt, Babylonem transferantur, nec quidquam relinquatur. 18. De filiis vero tuis ex te ortis nonnulli in palatio regis Babylonis in aulicorum numero erunt. 19. Reſpondit Hiskias Jeſaiæ: acquieſco in voluntate Jovæ, quam mihi indicaſti, dummodo meis temporibus pax ſit et fides ſervetur. 20. De reliquis Hiskiæ rebus et præclare factis, de piſcina et aquæductu, quo aquam in urbem derivavit, pluribus exponitur in anna-

terpretes præter Chaldæum atque octo Codd. *Kennicotti* habent. Error ſcribæ ex שמע quod tres voces præcedit, facile potuit oriri.

annalibus regum Judæ. 21. Tandem diem fuum obiit Hiskias, et in regno fucceſſorem habuit Manaſſen filium.

CAPUT XXI

Manaſſes, rex peſſimus, omnis generis idololatriæ aliisque ſceleribus ſe committit, cui propterea per prophetas ira Dei denunciatur 1—17. Ejus filius Amon patre non melior ab hominibus ſuis interficitur. Succedit ei Joſias filius 18—26.

1. Annum agebat duodecimum Manaſſes, cum regnum iniret, quod quinquaginta quinque annos Hieroſolymæ tenuit. Nomen matris ejus erat Chephzibæ. 2. Jovam offendit committendo ſcelera gentium, quas Jova ante Iſraelitas ejecerat. 3. Exſtruxit iterum loca excelſa, quæ Hiskias pater ejus everterat. Erexit aram Baali, eique fecit lucum ad exemplum Achabi regis Iſraelitici, adoravit et coluit aſtra cœleſtia. 4. Iisdemque ædificavit aras in templo Jovæ Hieroſolymæ, in quo tamen ille ſolus coli voluerat. 5. Has aras aſtris cœleſtibus erexit in duobus atriis templi. 6. Filium ſuum igne combuſſit, a) auſpiciis et auguriis uſus eſt, necromantas et fatidicos inſtituit, atque quamplurima ſcelera admiſit, quibus iram Jovæ provocavit. 7. Simula-

a) ſc. in honorem Molochi.

mulacrum Aseræ, b) quod fecerat, posuit in æde, de qua Jova Davidi et Salomoni ejus filio promiserat, se in ea, atque Hierosolymæ, quam urbem ex omnibus tribubus Israeliticis elegisset, perpetuo coli velle, 8. non commissurum se esse, ut Israelitæ e terra, quam eorum majoribus dedisset, incertis sedibus oberrarent, si modo ea studiose facerent, quæ eis præcepisset, et legem per Mosen ministrum suum latam observarent. 9. Sed non obtemperarunt, quin Manasses eos seduxit, ut deterius se gererent, quam gentes, quas Jova ante eos perdiderat. 10. Igitur Jova per prophetas ministros suos hæc minabatur: 11. Quoniam Manasses rex Judæ scelera committit turpiora, quam Amoritæ ante eum, atque Judæos quoque suis idolis seduxit, 12. Ego, inquit Jova Israelitarum Deus, adducam malum in Hierosolymam et Judæam, ut, qui de eo audierit, ambabus auribus suis reddatur attonitus. 13. Extendam in Hierosolymam libellam Samariæ et perpendiculum domus Acha-

b) Non possum assentiri interpretibus, qui sub פֶּסֶל הָאֲשֵׁרָה *idolum luci* intelligunt. Nam quale hoc fuerit, vix intelligitur. Non luci colebantur, sed dii in lucis. Ex Cap. 23, 6. satis clare apparere videtur, nomen idoli אֲשֵׁרָה fuisse, sub quo *Seldenus* de diis Syris Syntagm. II. cap. 2. Astarten intelligit.

Achabi. *c*) Detergam Hierofolymam, quemadmodum folet patina detergi et in partem fuam anteriorem inverti. 14. Reliquias quoque terræ mihi facræ deferam tradamque hoftibus fuis, quorum prædæ et direptioni fint expofitæ. 15. Etenim me offenderunt et irritarunt inde ab eo die, quo ex Aegypto exierunt, usque ad hoc tempus. 16. Cædes quoque multas et varias Manaffes paffim Hierofolymæ commifit, præter illa fcelera, quibus effecit, ut Judæi Jovam offenderent. 17. Reliquæ res geftæ Manaffis, ejusque peccata, pluribus narrantur in annalibus regum Judæ. 18. Poft obitum fuum fepultus eft in horto palatii fui, in horto Uffæ. Succeffit ei Amon filius, 19. annos natus duo et viginti. Sed biennium tantum Hierofolymæ regnavit. Mater ejus fuit Mefchullemet, filia Charuzi Jotbenfis. 20. Ad exemplum Manaffis patris fui Jovam offendit, 21. cujus mores per omnia imitatus eft, colens et adorans idola, ficuti ille fecerat, 22. relicto Jova, majorum fuorum Deo, ad cujus normam vitam fuam nequaquam inftituit. 23. Hunc domi fuæ fervi ipfius facta in eum conjuratione interfecerunt. 24. Tunc populus

c) Phrafes tropicas intellectu non difficiles retinui. Nimirum fenfus eft: Simili judicio in eos animadvertam et prorfus perdam et deftruam, quo Samariam et familiam Achabi perdidi.

lus occisis illis, qui contra eum conjuraverant, in ejus locum regem creaverunt Josiam, ejus filium. 25. Reliquæ res gestæ Amonis memoriæ proditæ sunt in annalibus regum Judæ. 26. Sepultus est in sepulcro suo in horto Ussæ, et successorem habuit filium suum Josiam.

CAPUT XXII

Josias mandata dat de templo restaurando, 1 — 7. quæ dum curantur, inveniunt exemplar legis Mosaicæ, cujus minis rex perterritus consulit prophetissam Huldam 8 — 13. Quæ minas istas utique impletum iri dicit, sed non vivo rege 14 — 20.

1. Josias anno ætatis suæ octavo regnum capessivit, atque unum et triginta annos Hierosolymæ regnavit. Mater ejus erat Jedida, Adajæ filia, Bozkatensis. 2. Fecit, quæ Jovæ probabantur, dum Davidem progenitorem suum in omnibus imitabatur, neutram in partem deflectens. 3. Postquam duodeviginti annos regnarat, misit Schaphanem, filium Azaljæ, nepotem Meschullami, ad ædem Jovæ cum hoc mandato: 4. conveniret Hilkiam pontificem maximum, eumque juberet numerare a) pecuniam illatam ædi Jovæ,

a) Lectio textus יַתֵּם Clerico et Hubigantio ejus conjecturam approbanti suspecta videtur. Hæret in significatione vul-

Jovæ, quam atrii custodes a populo collegissent, 5. eamque tradere opus curantibus præfectis templo, qui eam distribuerent opificibus, qui ruinas templi restaurarent, 6. nempe fabris *lignariis*, structoribus et cæmentariis, ad ligna et lapides cæsos hunc in finem emendos. 7. Attamen non rationes ab eis exigebantur super pecunia eis commissa, nam bona fide agebant. 8. Tum Hilkias pontifex maximus Schaphani scribæ narravit: se librum legis invenisse in æde Jovæ, quem simul ei tradidit, ut legeret. 9. Hic postquam ad regem retulerat de negotio mandato, nempe servos ejus numerasse *b*) pecuniam in tem-

vulgari verbi תמם *perficere*, quasi ex hac lectione pontifex maximus jussus esset a rege *summam perficere*, cum tamen tantum juberetur, pecuniæ jam datæ summam *cognoscere*. Atqui id ipsum etiam lectio recepta potest significare, coll. Job. 22, 3. Nec me movet, ut eam suspectam habeam, antiquorum interpretum dissensus. Nam οἱ ό vertunt: *καὶ σφράγισον*, quoniam legerunt יחתם. Vulgatus: *confletur*, idem verbum, quod vers. 9. legitur, נתך substituit. Chaldæus habet יְתַקְּנִים *instruat s. paret*, legens fortasse וְתִכֵּן.

Tandem Syrus ܢܫܠܡ cujus versio receptæ lectioni respondet. *Kennicottus* nullam codd. diversitatem in h. v. annotavit.

b) Quod de exsecutione mandati aliud verbum adhibetur, quam

templo Jovæ inventam, eamque tradidiſſe operis curatoribus templi præfectis, 10. indicavit quoque regi, librum ſibi dediſſe Hilkiam ſacerdotem. In quo ubi apud regem legerat, 11. rex auditis legis verbis veſtes ſuas laceravit, 12. juſſitque Hilkiam ſacerdotem, et Achikamum Schaphanis filium, Achborem Michæ filium, Schaphanem ſcribam, et Aſajam, unum ex ſtipatoribus ſuis, 13. ire conſultum Jovam pro ſe et populo et omni Judæa de verbis hujus libri, qui repertus eſſet; nam iram Jovæ in eos *haud dubie* vehementer exarſiſſe, quoniam ipſorum majores non obtemperaſſent hujus libri verbis, ut feciſſent, quæ in eo ipſis eſſent præſcripta. 14. Igitur Hilkia ſacerdos, Achikamus, Achbor, Schaphan et Aſaja adierunt Huldam prophetiſſam, conjugem Schallumi, filii Tikvæ, nepotem Charchaſi, veſtiario præfecti, quæ tum Hieroſolymæ habitabat, *in parte urbis, quæ* Miſchneh *vocabatur.* Poſtquam cum ea erant collocuti, 15. reſpondit eis nomine Jovæ Dei Iſraelis: Dicite viro, qui vos ad me miſit: 16. Adducam,

quam in mandato ipſo verſ. 4. hoc quidem ſuſpicionem movere poteſt pro הִתִּיכוּ legendum eſſe הֵתַמּוּ ut ſic reſpondeat verbo verſ. 4. de mandato adhibito. *Clericus* in utroque loco תכן vult ſubſtitui. Quod in illo quidem minime neceſſarium videtur, uti modo obſervavi. In hoc vero num rectius prius תמם repetatur, alii judicent.

ducam, sic fatur Jova, calamitatem in hunc locum et ejus incolas. Ea nempe omnia, quæ in hoc libro, quem rex Judæ legit, scripta extant. 17. Propterea, quod me relicto adoleverunt diis peregrinis, atque omnibus suis factis me irritarunt. Igitur ira mea in hunc locum incensa est, nec extinguetur. 18. Regi autem Judæ, qui vos ad Jovam consulendum misit, hæc dicite: Sic ait Jova Deus Israelitarum: 19. Quoniam animo molli te mihi submisisti, cùm audires, quæ ego huic loco ejusque incolis minatus sum, fore ut vastentur omniumque detestationi sint expositi, atque *hac de re* vestibus laceratis coram me flevisti, ego quoque te exaudivi, inquit Jova. 20. Nimirum colligam te ad majores tuos, tuorumque sepulcris adderis in pace, et nihil videbis de omni illa calamitate, quam ego huic loco sum allaturus.

CAPUT XXIII

Josias cultum Jovæ ad præscriptum legis Mosaicæ instaurat, sublato omni cultu idololatrico, eo quoque qui Bethele erat, quod propheta olim prædixerat 1 — 20. Deinde pascha celebrat ex ritu antiquo, nec tamen cum optato successu 21 — 28. Cadit in prœlio regi Aegypti commisso. Populus ei sufficit Joachasum filium. Sed rex Aegypti, eo remoto, regem constituit ejus fratrem Jojakimum 29 — 37.

1. Quæ postquam ad regem erant relata, hic ar-

cessendos ad se curavit omnes Judæ et Hierosolymæ seniores, 2. atque cum his, ut et sacerdotibus et prophetis, et de plebe hominibus, parvis et magnis, templum Jovæ adiit, ibique eis audientibus recitavit librum legis, qui in templo repertus fuerat. 3. Tunc rex, stans ad columnam fœdere obstrinxit universum populum in loco sacro, ut Jovæ dediti præcepta, leges et statuta ejus toto corde et animo servarent, atque omnes hujus fœderis conditiones implerent, quæ in hoc libro descriptæ essent. Tunc omnis populus stare hoc fœdere *promisit*. 4. Quo facto rex jussit Hilkiam pontificem maximum et secundi ordinis sacerdotes atque atrii custodes efferre ex templo Jovæ omnia vasa facta Baali, Ascheræ *a*) et astris cœlestibus, atque ea comburere extra Hierosolymam in campestribus Kidronis, cinerem vero Bethelem deferre. 5. Removit sacrificulos a regibus Judæ constitutos, ut adolerent in locis excelsis oppidorum Judææ et prope Hierosolymam Baali, soli, lunæ, planetis, omnibusque astris cœlestibus. 6. Sustulit quoque *simulacrum* Aseræ e templo Jovæ extra Hierosolymam ad torrentem Kidronem, ibique illud combussit et in pulverem comminuit, quem per sepulcra hominum plebejorum dispersit. 7. Porro destruxit conclavia cinædorum, quæ erant in templo Jovæ,

a) cf. observat. ad Cap. 21,7.

Jovæ, in quibus mulieres tentoria lucorum texebant. 8. Removit omnes ſacerdotes ex oppidis Judææ, et polluit loca excelſa, in quibus adoleverant, a Gibea usque ad Berſebam. *b)* Deſtruxit ſacella portarum *c)* *et inprimis* id, quod erat ad introitum portæ Joſuæ urbis præfecti, ad ſiniſtram ei, qui portam urbis intrabat. 9. Attamen ſacellorum ſacerdotes non ſacra fecerant in altari Jovæ Hieroſolymæ, ſed azyma inter populares ſuos comederant. 10. Contaminavit Tophetum, quod erat in valle filii Hinnomi, ne quis *deinceps* liberos ſuos Molocho immolaret. 11. Suſtulit quoque equos, quos reges Judææ ſoli conſecraverant ad introitum templi Jovæ prope conclave Natanmelechi aulici hominis, in Parvarim. *d)* Currus autem ſolis igne combuſſit.

 12.

b) h. e. per totam Judæam, a ſeptentrione ad meridiem.

c) Quoniam בָּמוֹת in numero plurali legitur, in ſingulis portis *aræ*, uti Vulgatus vertit, exſtructæ videntur, ut intrantes et exeuntes idola, quibus aræ iſtæ dicatæ erant, adorarent. Quod, ſi eſt, ſequens אֲשֶׁר præcipuam aliquam harum ararum indicat, in loco illo deſignato, de quo nihil amplius conſtat, exſtructam. Sed *οἱ ό* legerunt ſingularem, *καὶ καθεῖλε τὸν οἶκον τῶν πυλῶν τὸν παρὰ τὴν θύραν τῆς πύλης* κ. λ. nec non Arabs.

d) hebr. בַּפְּרוּרִים Incertum quid ſignificet. Multi per *ſub-*

12. Aras in tecto domus superioris Achasi a regibus Judææ positas, nec non quas Manasses in duobus atriis templi Jovæ collocarat, destruxit atque inde remotas pulverem earum in torrentem Kidronem abjecit. 13. Similiter sacella e regione Hierosolymæ ad dextram montis oliveti a Salomone rege Israelis exstructa Astarothæ Sidoniorum, Camoscho Moabitarum, Milcomo Ammonitarum idolis turpissimis, contaminavit. 14. Fregit statuas, exscidit lucos, et loca ista humanis ossibus complevit. 15. Aram quoque Bethelis et sacellum, quod fecerat Jerobeamus Nebati filius, qui Israelitis auctor peccandi fuit, hanc quoque aram una cum sacello demolitus est, combussit sacellum, et in pulverem comminuit *vitulum aureum*, lucum vero incendit. 16. Tum conversus Josias vidit sepulcra in monte. Misit eo, qui ossa ex illis sepulcris afferrent et comburerent super illa ara, et sic eam polluerent. Quod ipsum Jova per prophetam *olim* prædixerat. *c*) 17. Deinde interrogavit, quodnam esset monumentum illud, quod videret? Responderunt oppidani: esse hoc sepulcrum illius prophetæ, qui ex Judæa venisset, atque

suburbium explicant. Alii cum interpretibus antiquis habent pro nomine proprio loci, qui templo vicinus fuerit. cf. *Bochartus* in Hieroz. P. I. Lib. II. Cap. 10. p. 175.

c) Historia legitur 1 Reg. 13, 2 seqq.

atque hæc, quæ ipse modo fecisset, de hac ara Bethelensi prædixisset. 18. Sinite eum, inquit *Josias*, nemo ossa ejus moveat. Sic sarta tecta manserunt ejus ossa, cum ossibus illius prophetæ, qui ex Samaria venerat. 19. Præterea quoque sacella locorum excelsorum in *aliis* Samariæ oppidis, quæ reges Israelitici exstruxerant, atque iis *Jovam* irritarant, Josias sustulit, idemque prorsus eis fecit quod Bethele fecerat. 20. Mactavit omnes sacellorum sacerdotes in aris, et combussit in iis eorum ossa. Quibus confectis Hierosolymam revertit, 21. atque edixit universo populo, ut pascha celebrarent Jovæ Deo suo, prouti in libro fœderis esset perscriptum. 22. *Quod etiam factum est.* Nam tale pascha non celebratum est inde a judicum ætate, qui Israelitis præfuerunt, neque sub regibus Israeliticis et Judaicis, 23. quale illud fuit, quod duodevicesimo anno regis Josiæ Hierosolymæ est celebratum. 24. Necromantas, hariolos, simulacra fatidica, statuas idolorum prægrandes, et omnia abominanda, quæ in Judæa et Hierosolymæ reperiebantur, Josias exterminavit, ut præstaret omnia, quæ in libro legis, ab Hilkia sacerdote in templo reperto, scripta extabant. 25. Huic similis rex non fuit, neque ante neque post eum, qui se tam ad Jovam toto corde et animo omnibusque viribus plane ad normam legis Mosaicæ

converterit. 26. Tamen Jova non remifit ab ira fua magna, qua in Judæam exarferat, propter tot fcelera, quibus eum Manaffe irritarat. 27. Sed ftatuit Judam quoque e terra fua auferre, quemadmodum jam Ifraeli fecerat, atque hanc urbem, quam fingulari honore dignatus fuerat, nempe Hierofolymam, repudiare, ut et templum, quod cultui fuo facrum effe voluerat. 28. Reliquæ res geftæ Jofiæ memoriæ proditæ funt in annalibus regum Judæ. 29. Occifus eft Jofias in prœlio, Pharaoni Nechoni regi Aegypti, contra Affyriæ regem ad Euphratem expeditionem facienti, Megiddone commiffo. 30. Unde eum mortuum ejus fervi Hierofolymam deduxerunt et fepeliverunt. Populus autem Joachafum Jofiæ filium unxerunt et in locum patris regem fecerunt. 31. Tres et viginti annos natus erat Joachafus, cum regnum iniret, quod tres tantum menfes Hierofolymæ tenuit. Mater ejus fuit Chamuthela, filia Jeremiæ Libnenfis. 32. Jovam offendit, quemadmodum majores ejus fecerant. 33. Hunc Pharao Necho Riblæ in regione Chamatenfi in vincula conjecit, cum regnare Hierofolymæ cœpiffet. Terram autem centum talentis argenti et uno auri mulctavit. *f*) 34. Deinde Eliakimum Jofiæ filium in locum patris regem conftituit, mutato ejus nomine in Jojakimum. Joachafum vero

fecum

f) Fortaffe quod fe infcio hunc regem feciffent.

ſecum in Aegyptum abduxit, ubi etiam mortuus eſt. 35. Argentum et aurum pependit Jojakimus Pharaohi ſic, ut æſtimaret homines, et ab unoquoque, prouti æſtimatus erat, argentum et aurum Pharaoni Nechoni ſolvendum exigeret. 36. Annum ætatis quintum et viceſimum agebat Jojakimus, cum regnare inciperet. Undecim annos regnavit Hieroſolymæ. Nomen matris ejus fuit Gebudæ filiæ Pedajæ Rumenſis. 37. Ad exemplum majorum ſuorum omnium Jovam offendit.

CAPUT XXIV

Nebucadnezar Judæam occupat, eique rex Jojakimus fit tributarius 1 — 6. Quo mortuo ei ſuccedit Jojachinus filius, qui a rege Babylonis obſidetur, et poſtquam ſe ei tradiderat, Babylonem cum magna populi parte abducitur, ſubſtituto in ejus locum Sedekia 7 — 20.

1. Huic Jojakimo bellum intulit Nebucadnezar rex Babylonis, cui ille quoque per tres annos tributarius fuit, poſtea vero contra eum rebellavit. 2. Tum Jova ſic permittente factum eſt, ut turmæ Chaldæorum, Syrorum, Moabitarum, Ammonitarum Judæam invaderent et perderent, quod ipſum Jova per miniſtros ſuos prophetas jam prædixerat. 3. Igitur ex decreto Jovæ Judæi e terra ſua ablati ſunt propter tot peccata a Manaſſe commiſſa, 4. qui innumeras fere cædes Hieroſolymæ patraverat, ita ut nol-

nollet Jova *diutius* condonare. 5. Reliquæ res Jojakimi scriptæ extant in annalibus regum Judæ. 6. Eo mortuo regnavit Jojachinus filius. — 7. Tunc rex Aegypti non amplius ausus est terra sua egredi. Nam rex Babylonis ceperat omnia, quæ ille tenuerat, a flumine Aegypti usque ad flumen Euphraten. 8. Duodeviginti annos natus erat Jojachinus, cum regnum capesseret, sed tres tantum menses Hierosolymæ regnavit. Matrem habuit Nechuschtam, Elnatanis filiam Hierosolymitanam. 9. Jovam offendit sicuti majores ejus omnes fecerant. 10. Eo tempore exercitus Nebucadnezaris Hierosolymam aggressus est atque urbem oppugnavit, 11. ad quam oppugnationem deinde ipse Nebucadnezar rex Babylonis venit. 12. Jojachinus rex Judæ se una cum matre sua, ministris suis, ducibus et *reliquis* aulicis regi Babylonis in deditionem tradidit. Quod factum est anno octavo, quo hic regnare cœperat. 13. Tunc abstulit omnes thesauros templi Jovæ et regiæ, fregit omnia vasa aurea, quæ Salomo rex Israelis pro templo fecerat, quemadmodum Jova prædixerat. 14. Præterea deportavit omnes Hierosolymæ incolas, duces et milites, decem millia hominum, ut et omnes fabros lignarios et ferrarios, infimæ conditionis plebe tantum relicta. 15. Jojachinum quoque, matrem regis, ejusque mulieres et aulicos et terræ proceres captivos Hie-

Hierosolyma Babylonem abduxit. 16. Militum septem millia, opificum et fabrorum mille, qui omnes homines strenui erant armis ferendis idonei. 17. Tum Mattanjam patruum Jojachini regem pro eo constituit, mutato ejus nomine in Sedekiam. 18. Hic Sedekias annum agebat primum et vicesimum cum regnare inciperet, regnavit autem annos undecim Hierosolymæ. Ejus mater vocabatur Chamutal, Jeremiæ filia Libnensis. 19. Non minus atque Jojakimus Jovam vita sua offendit. 20. Hinc graviter irascebatur Jova Hierosolymæ et Judææ, ita ut tandem eos gratia sua prorsus indignos judicaret.

CAPUT XXV

Sedekias rebellis obsidetur a Nebucadnezare Hierosolymæ. Urbe capta in fuga a Chaldæis prehenditur, excoecatur, et vinctus Babylonem, una cum reliqua parte populi abducitur 1 — 7. Hierosolyma incenditur et vastatur, itemque templum, reliquo ære ex eo ablato 8 — 17. Principes aulici regis supplicio afficiuntur. Plebi infimæ, quæ relinquitur in terra, præficitur Gedalja. Quo ex insidiis occiso fugiunt omnes in Aegyptum, a Chaldæis sibi timentes. Jojachinus ab Evilmerodacho rege Babylonis e carcere ductus benigne tractatur usque ad mortem suam 18 — 30.

1. Cum Sedekias contra regem Babylonis rebellasset a) anno nono regni ejus, decimo die mensis decimi, Nebucad-

a) Hæc verba propter nexum ex capite antecedenti huc transtuli.

bucadnezar rex Babylonis aggressus est Hierosolymam cum exercitu suo, castrisque ad eam positis, arietes mœnibus undique admovere cœpit. 2. Sic urbs oppugnata est usque ad annum undecimum regis Sedekiæ. 3. Tandem die nono *mensis quarti*, *b*) cum jam fames in urbe ingravesceret, nec victus suppeteret necessarius incolis: 4. urbs perrupta est. Tum omnes milites noctu *fugerunt c*) per portam, quæ erat inter duos muros juxta hortum regium, et quanquam Chaldæi urbem undique cinxerant, tamen in viam versus planitiem Hierichuntis venerunt. *d*) 5. Sed Chaldæi regem persequentes eum assecuti sunt in campis Hierichuntis, dispersis qui cum eo erant militibus, 6. eumque deduxerunt ad regem Babylonis Riblatham, ubi sententia in eum est pronuntiata. 7. Nimirum ejus liberi eo spectante interfecti sunt. Ipse vero excoecatus

b) Hæc supplenda sunt ex Jer. 52, 6. Syrus habet *mensem quintum*.

c) Deest verbum יִבְרְחוּ ex Jeremia supplendum, quod etiam omnes antiqui interpretes præter Chaldæum habent. Codd. *Kennicotti* varias h. l. lectiones exhibent. Cod. 93. et 168. habent יצאו הלילה, 180. et 250. habent ויברחו הלילה, tandem 201. in margine additum habet ברחו. Verbum deesse non posse, contextus probat.

d) Pro וילך legendum est וילכו, sic Jer. 52, 7. Syrus interpres et quatuor Codd. Kennicotti 89, 150, 175, 601.

catus eſt et duabus catenis æneis vinctus Babylonem eſt abductus. — 8. Septimo autem menſis quinti die, anno undeviceſimo Nebucadnezaris regis Babylonis, venit Nebuſaradan ſatellitum princeps, regis miniſter, Hieroſolymam, 9. atque templum Jovæ, palatium regium, omnia urbis ædificia domosque maximas quasque igne combuſſit. 10. Murum item urbis milites Chaldæi, qui cum illo ſatellitum principe erant, deſtruxerunt. 11. Reliquos in urbe adhuc ſuperſtites et transfugas et reliquias totius populi ille Nebuſaradan ſatellitum princeps deportavit, 12. relictis tantum de plebe infima quibusdam, qui vineas et agros colerent. 13. Columnas æneas, baſes et lacum æneum, quæ in æde Jovæ erant, fregerunt Chaldæi, et æs eorum Babylonem detulerunt. 14. Ollas, palas, cultros, crateres, et omnia omnino vaſa ænea, quorum uſus erat *in cultu ſacro*, abſtulerunt. 15. Itemque thuribula, pateras, ſive aureas ſive argenteas, cepit ſatellitum princeps, 16. duas columnas, lacum unum, et baſes, quas Salomo ad uſum templi fecerat. Quorum vaſorum omnium immenſum erat æris pondus. 17. Octodecim cubitorum erat cujusque columnæ altitudo. Capitellum eis erat impoſitum æneum, tres cubitos altum. Opus reticulatum et mala punica capitellum iſtud undique cingebant, eaque omnia ex ære *erant confecta*. Altera columna ſimile habebat opus reticulatum.

18. Se-

18. Serajam vero facerdotem primarium, et Sephanjam fecundi ordinis facerdotem, tres atrii cuftodes, 19. aulicum quendam exercitus præfectum, quinque *e*) regios miniftros, tribunum militarem, qui delectui faciundo præerat, et fexaginta de plebe homines, omnes in urbe comprehenfos 20. abduxit Nebufaradan fatellitum princeps ad regem Babylonis Riblatham in regione Chamatenfi, 21. ubi juffu ejus fupplicio funt affecti. Facta hac ratione Judæorum e terra fua deportatione 22. iis, quos Nebucadnezar rex Babylonis in Judæa reliquerat, præfecit Gedaljam Achikami filium, Schaphanis nepotem. 23. Quod ubi duces copiarum *f*) eorumque homines audierant, venerunt ad Gedaljam Mizpam. *In his quoque* Ifmael filius Netanjæ et Jochanan filius Karechi, Seraja filius Tanchumeti Netophatitæ, Jaafanja filius Maachatis, cum hominibus fuis. 24. Quibus omnibus Gedalja jurejurando confirmavit, non effe quod milites Chaldæorum metuerent, fi in terra manerent et regi Babylonis fubditi effent, bene ipfis futurum. 25. Sed menfe feptimo venit Ifmael Netanjæ filius, nepos Elifchamæ de ftirpe regia, cum decem hominibus, atque Gedaljam, nec non Judæos et Chaldæos, qui apud eum Mizpæ erant, interfecit. 26. Tum omnes, parvi et magni, præ metu Chal-

e) Jer. 52, 25. vocantur *feptem.*

f) fc. qui Chaldæis effugerant. cf. Jer. 40, 7. fqq.

Chaldæorum in Aegyptum migrarunt. *g)* — 27. Anno ſeptimo et trigeſimo captivitatis Jojachini regis Judæ, viceſimo ſeptimo die *h)* menſis duodecimi, Evilmerodach rex Babylonis, eodem anno quo regnum iniit, Jojachinum regem Judæ e carcere educi juſſit, 28. et benigne cum eo collocutus ſedem ei aſſignavit inter reliquos reges, qui Babylone erant, ſuperiorem. 29. Veſtes ejus, quibus in carcere indutus fuit, cum aliis mutavit, et convictorem eum habuit, quamdiu vixit. 30. Victus quoque quotidianus ei deſtinatus fuit a rege, quamdiu viveret.

g) Prolixe hiſtoria legitur capp. 41. 42. 43. Jeremiæ.

h) Jer. 52, 31. legitur die *viceſimo quinto*. Cod. *Kennicotti* 172. habet ושמנה

CHRONICORUM LIBER I.

CAPUT I

Genealogia a) patriarcharum usque ad Jacobum, et Idumaeorum ad Hiramum.

1. Adamus, Sethus, Enoſchus. 2. Kenan, Mahalalel, Jaredus. 3. Chanochus, Methuſchelachus, Lamechus. 4. Noachus, Schemus, Chamus

a) Genealogiæ, quæ primam librorum Chronicorum partem conſtituunt et prioribus novem prioris libri capitibus continentur, breviter repetunt potiores duodecim tribuum familias, partim ex antiquiſſimis catalogis, partim ex eorum continuatione. Acutiſſimus ille œconomiæ librorum Vet. Teſt. indagator Cel. *Eichhorn* veriſſime obſervavit (in Introduct. in Vet. Teſt. P. II. p. 631. ſeqq.) duos eſſe fontes, ex quibus auctor librorum Chronicorum has genealogias derivarit. Primum eſſe antiquiſſimos illos familiarum catalogos, qui etiamnum in Geneſi ſuperſunt, quod ex collatione locorum quorundam, in quibus breves quædam annotationes libri Geneſeos in libros Chronicorum repetuntur, plane apparet, e. c. Gen. 10, 8. coll. 1 Chron. 1, 10. Gen. 10, 25. coll. 1 Chr. 1, 19. Cum vero auctor Chronicorum catalogos tribuum quarundam et familiarum pleniores exhibeat, quam in illis

mus et Japhetus. 5. Posteri Japheti fuerunt Gomer, Magog, Medi, Græci, Tubal, Meschег et Tiras. 6. Po-

lis antiquissimis leguntur, necesse est eum habuisse alium præter illum fontem, ex quo hauserit. Sed quis dubitet, in gente Israelitica genealogias singularum tribuum esse continuatas, novis additamentis subinde auctas, et summo studio in archivis publicis servatas? Habebat enim suos scribas publicos, (שטרים) quorum munus præter alia haud dubie quoque fuit, illos familiarum catalogos ordine digerere, continuare et servare, cum cujusque Israelitæ multum interesset, accurate nosse et probare suam prosapiam. Ex his igitur publica fide scriptis et servatis catalogis sumta esse, quæ in his capitibus leguntur, nemo a vero alienum dixerit. — His verissime dictis Celeb. *Eichhorn* alias nonnullas addit super his genealogiis observationes breviter h. l. commemorandas. 1) Incipiunt quidem hæ genealogiæ a progenitore cujusque tribus, sed paucæ tantum ad seriora usque tempora sunt deductæ, e. c. Davidis prosapia ultra Serubabelis ætatem continuatur 1 Chron. 3, 19 — 24. De Simeoniis quædam narrantur, quæ incidunt in tempora Hiskiæ, Cap. 4, 41. 42. Sacerdotum et Levitarum historia definit in expugnatione Hierosolymæ Cap. 5, 41. Longe vero breviores sunt catalogi Rubenitarum, Gaditarum, Manassitarum Cap. 5. Sed ne illi quidem pleniores catalogi accuratam omnium familiarum enumerationem exhibent, quod ex paucis nominibus, quæ longam annorum seriem complectuntur, facile intel-

6. Posteri Gomeri fuerunt Aschcenas, Diphat *b*) et Togarma. 7. Græcorum coloniæ fuerunt Elis, Tartessus,

intelligitur. e. c. in prosapia Davidis Cap. 2, 11 seqq. quatuor tantum generationes Nahassonis, Mosis coævi, nominantur, cum quadringentis annis ab illo usque ad Davidem vix duodecim sufficerent. Igitur sciendum est, orientales etiamnum in genealogiis suis progenitoris celebris nepotes, pronepotes et abnepotes filios vocare, omissis generationibus pluribus intermediis. 2) Cum facillimum fit in compluriurn nominum catalogo quædam omitti, quis neget hujusmodi errores scribarum incuria in hoc quoque esse admissos? quorum nonnullos infra indicabimus. 3) Quarundam familiarum reducum ex captivitate Babylonica genealogiæ videntur etiam post hos libros jam compositos continuatæ; v. c. Serubabelis, cujus prosapia ad tertium sæculum post reditum ex exsilio pertingit. Quæ igitur non possunt esse ab auctore horum librorum, quem Esram esse summa cum probabilitate viri docti statuunt. 4) Difficultates in hoc nominum catalogo subinde obvias Celeb. *Eichhorn* ingeniose conjectat fortasse venire ex eo, quod nomina illa ab initio more genealogorum secundum stirpes scripta fuerint. Qui ordo cum deinde mutaretur, ut nomina una serie se in scriptura exciperent, facile fieri potuit ut passim nomina confunderentur, et filii cujusdam perhiberentur, qui nepotes ejus essent.

b) Genes. 10, 3. legitur *Riphat*, et sic quoque h. l. 24. Codd. *Kennicotti.*

teſſus, Italia et Rodanæi. *c*) 8. Poſteri Chami fuerunt Aethiopes, Aegyptii, Phût et Canaan. 9. Aethiopum coloniæ fuerunt Seba, Chavila, Sabta, Rama et Sabtecha. Coloniæ Ramæ, Scheba et Dedan. 10. Cuſch genuit Nimrodum, qui primus fuit potentia inſignis. 11. Aegyptiorum coloniæ fuerunt Lydii, Anamæi, Lehabæi, Naphtuchæi. 12. Patriſæi, Caslichæi, quorum coloniæ fuerunt Philiſtæi et Caphtoræi. 13. Ex Canaanis filio primogenito originem habent Sidonii et Chittæi. 14. Jebuſitæ, Amoritæ, Gergaſitæ. 15. Chivæi, Arkæi et Sinnæi. 16. Arvadæi, Semaræi, Chamatæi. 17. Poſteri Schemi fuerunt Elamitæ, Aſſyrii, Arphachſad, Lud et Aram. *Poſteri d*) Uzi Chul, Geter et Meſcheg. 18. Arphachſad genuit Schelachum, Schelachus Eberum. 19. Hic duos habuit filios, quorum alter Pelegus vocabatur, quoniam ejus ætate terra diviſa fuit, alter vero Joktanus. 20. Joktanus genuit Almodadum, Schelephum, Chazarmavetum, Jerachum, 21. Hadoramum, Uſalem, Diklam, 22. Ebalem, Abimaelem, Schebam, 23. Ophi-

c) Sic quoque 8 Codd. *Kennicotti*. Sed plures habent ודודנים uti eſt Geneſ. 10, 4.

d) Poſt ארם Geneſ. 10, 23. legitur ובני ארם עוץ et ſic quoque haud dubie h. l. eſt legendum. Cod. 175. *Kennicotti* habet hanc lectionem.

23. Ophiram, Chavilam, Jobabum. Qui omnes filii fuerunt Joktanis. 24. Schemus, Arphachſad, Schelachus. 25. Eberus, Pelegus, Rehuus. 26. Serugus, Nahor, Terachus. 27. Abramus, deinceps Abrahamus *dictus*. 28. Abrahami filii fuerunt Iſaacus et Iſmael. 29. Quorum hæc eſt genealogia: Primogenitus Iſmaelis fuit Nebajot. *Sequentes vocabantur* Kedar, Adbeel, Mibſam, 30. Miſchma, Duma, Maſſa, Chadar, Tema, 31. Jetur, Naphiſch, et Kedema. Hi fuerunt Iſmaelis filii. 32. Ketura autem pellex Abrahami peperit Simranum, Jokſchanum, Medanem, Midianem, Jiſchbakum et Schuachum. Jokſchani filii fuerunt Scheba et Dedan. 33. Midianis, Epha, Epher, Chanoch, Abida et Eldaa. Hi omnes ex Ketura orti ſunt. 34. Abrahamus genuit Iſaacum, atque hujus filii fuerunt Eſavus et Jacobus. 35. Eſavi filii: Eliphaſus, Reuel, Jeuſch, Jalamus, Korachus. 36. Eliphaſi filii Teman, Omar, Zephis, Gathamus, Kenaſus, Timna *e*) et Amalek. 37. Reuelis filii: Nachatus, Serachus, Samma et Miſſa. 38. Filii Seiri: Lotan, Scho-

e) Timna non fuit Eliphaſi filia, ſed ejus pellex, quæ ei peperit Amalekum, uti legitur Geneſ. 36, 12. ex quo loco igitur noſter eſt emendandus. Quæ emendatio quoque legitur in edit. *Wechelii* τῶν ό: Θαμνὰ δὲ ἡ παλλακὴ Ἐλιφὰζ ἔτεκεν αὐτῷ τὸν Ἀμαλήκ. Quæ etiam leguntur in verſione Arabica. cf. *Hubigantius*. Codex *Kennicotti* 495. omittit nomen Timnæ.

Schobal, Sibon, Ana, Difon, Ezer et Difchan. 39. Filii Lotanis: Chori et Homam. Soror Lotanis fuit Timna. 40 Filii Schobali: Aljan, Manachat, Ebal, Schephi et Onamus. Filii Sibonis: Ajja et Ana. 41. Filii Anæ: Difchon. Filii Difchon: Chamram, Efchban, Jitran et Ceran. 42. Filii Ezer: Bilhan, Saavan, Jaakan. Filii Difchan: Uz et Aran. 43. Sequuntur nomina regum Edomiticorum, quos habuerunt antequam Ifraelitæ reges haberent. *f*) Bela filius Beoris, fedes regni ejus erat Dinhaba. 44. Bela mortuo regnavit Jobab Serachi filius Bozrenfis. 45. Poft mortem Jobabi regnavit Chufchamus Themanita. 46. Huic fucceffit Hadadus Bedadi filius, qui Midianitas profligavit in campis Moabiticis; regia ejus fuit Avith. 47. Hadado fucceffit Samla, Masrekanus. 48. Huic Saulus Rechoboti ad Euphratem natus. 49. Huic Baal Chanan, filius Achboris. 50. Huic Hadadus, cujus regia Pajus vocabatur. Uxor ejus fuit Mehetabel filia Matredi, quæ Mefahabi filia fuit. 51. Poft mortem Hadadi Edomitæ principes habuerunt, quorum nomina fuerunt fequentia: Timna, Alja, Jetetus, 52. Oholibama, Ela, Pinon, 53. Kenas, Timon, Mibzar, 54. Magdiel, Iram.

f) cf. Genef. 36, 31 feqq.

CAPUT II

Filii Jacobi, in specie Judæ ex Thamare posteri.

1. Filii Israelis fuerunt hi: Ruben, Simeon, Levi, Juda, Isaschar, Sebulon, 2. Dan, Josephus, Benjamin, Naphtali, Gad, Ascher. 3. Judæ tres filii nati sunt, nempe Er, Onan et Schela ex filia Schuæ Cananitide. Er primogenitus Judæ Jovam offendit, propterea eum e vita sustulit. 4. Tamar, nurus ejus, ei peperit Perezum et Serachum. Igitur quinque omnino filios habuit Juda. 5. Filii Perezi fuerunt Chezron et Chamul. 6. Filii Serachi: Simri, Ethan, Heman, Calcol et Thara; qui sunt numero quinque. 7. Filii Carmi: Achar, a) qui Israelitas perturbavit, dum deliquit in *præda* devota. 8. Filii Ethanis: Asarja. 9. Filii Chezrono nati fuerunt Jerachmeelus, Ram et Celubai. 10. Ram genuit Aminadabum, hic Nachschonem, principem posterorum Judæ. 11. Nachschon genuit Salmam, hic Boasum. 12. Hic Obedum, hic Isæum. 13. Isæi primogenitus fuit Eliabus, Abinadabus secundus, Schimscha tertius, 14. Netanel quartus, Raddæus quintus, 15. Ozemus sextus, Davides septimus. 16. Quorum sorores fuerunt Seruja

a) Unus Achar vocatur, quanquam præcedit numerus pluralis, ut Cap. 1, 41. et versu sequenti et alibi. Est formula genealogica, cf. observat. ad Gen. 36, 25. Hic Achar Jos. 7, 1. vocatur *Achan*.

ruja et Abigaila. Serujæ filii fuerunt tres; Abiſæus, Joabus, et Aſahel. 17. Abigaila peperit Amaſam, cujus pater fuit Jeterus Iſmaelita. 18. Calebus filius Chezronis ſuſtulit ex Aſuba *b*) uxore ſua hos filios: Jeriothum, Jeſcherum, Schobabum, Ardonem. 19. Aſuba mortua duxit Calebus Ephratam, quæ ei peperit Churem. 20. Hic genuit Uræum et hic Salelem. 21. Poſtea Chezronus iniit filiam Machiris patrem Gileadi, eamque in matrimonium duxit, cum ſexagenarius eſſet. Atque hæc ei peperit Segubum. 22. Segubus genuit Jairem, qui tres et viginti vicos habebat in regione Gileaditica. 23. Qui tamen eis a Geſchuritis et Aramæis eripiebantur, *nempe* Kenatham et ſexaginta alii vici ad eam pertinentes. Qui *horum vicorum poſſeſſores* omnes fuerunt filii Machiris, patris Gileadi. 24. Poſtquam Chezronus Calebephratæ mortuus erat, ejus uxor Abia peperit Aſchchurem, patrem Tekoæ. 25. Filii Jerachmeelis primogeniti Chezronis fuerunt:

b) Verba textus: הוֹלִיד אֶת־עֲזוּבָה אִשָּׁה וְאֶת־יְרִיעוֹת haud dubie ſunt corrupta. Neque enim forma loquendi hebraica eſt, *parere fecit mulierem*; neque Jerioth eſt nomen alterius mulieris Calebi; ſequitur enim numerus ſingularis et in ſequenti verſu narratur eum Aſuba mortua aliam duxiſſe uxorem. Igitur ſic videntur verba eſſe legenda: הוֹלִיד מֵאֵת עֲזוּבָה אִשְׁתּוֹ אֶת־יְרִיעוֹת cf. *Hubigantius.*

Ramus primogenitus, Buna, Oren, Ozem, Achija. 26. Habuit vero Jerachmeel et aliam uxorem nomine Ataram, quæ mater fuit Onami. 27. Filii Rami, primogeniti Jerachmeelis, fuerunt Maaz, Jamin, et Eker. 28. Filii Onami fuerunt Schammæus et Jada; illius: Nodabus et Abifchur. 29. Hujus uxor Abihaila ei peperit Achbanem et Molidum. 30. Filii Nadabi fuerunt: Seled et Appaimus. Seled mortuus eft fine liberis. 31. Filii Appaimi fuerunt Jifchæus; c) Jifchæi Schefchanus et Schefchani Achlæa. d) 32. Filii Jadæ, fratris Schammæi, fuerunt Jether et Jonathan. Ille fine liberis mortuus eft, 33. hic vero filios habuit Pelegum et Safam. Hi fuerunt pofteri Jerachmeelis. 34. Schefchanus, qui filios non habuit, fed filiam, e) 35. dedit eam fervo fuo Jarchæ Aegyptio in matrimonium, quæ ei peperit Attæum. 36. Hic genuit Nathanem, Nathan Sabadum, 37. Sabadus Ephlalem, Ephlal Obedum, 38. Obedus Jehum, Jehuus Afarjam, 39. Afarja Chalezum, Chalezus Elafam, 40. Elafa Sifmæum, Sifmæus Schallumum, 41. Schallumus Jekamjam, Jekamja Elifchamam. 42. Filii Calebi, fratris Jerachmeelis, fuerunt Mefcha primogenitus, qui

c) cf. obfervat. ad verf. 7.

d) non filius, fed filia, cf. v. 34.

e) In textu eft pluralis, fed in verfu 31. una tantum nominata eft.

qui conditor *f*) est *oppidi* Siph et filii Mareschæ, qui pater fuit Hebronis. 43. Hebronis filii fuerunt Korachus, Tappuchus, Rekemus et Schama, 44. Schama genuit Rachamum, patrem Jorkeami. Rekemus genuit Schammæum. 45. Cujus filius fuit Maon, qui Betzurum condidit. 46. Epha Calebi pellex peperit Charanem, Mozam, Gasesum. Charan genuit Gasesum. 47. Filii Jahdæi fuerunt Regemus, Jothamus, Geschanus, Peletus, Epha et Schaaphus. 48. Pellex Calebi Maacha peperit Scheberum et Tirchanam, 49. peperit quoque Schaaphum, qui Madmanam condidit, et Schebam, qui Machbenam et Gibeam condidit. Filia Calebi fuit Achsa. 50. Hi fuerunt filii Calebi, qui filius Churi fuit, primogenitus Ephratæ, Schobal qui Kiriatjearim condidit. 51. Salma, qui Bethlehemum, et Chareph, qui Bethgederum condidit. 52. Schobalis, qui Kiriathjearimum condidit, filii fuerunt Haroes, Chazæus, Hammenuchot. *g*) 53. Familiæ Kiriatjearimi fuerunt Jitræi, Puthæi, Schemataei, Mischraæi. A quibus orti sunt Saratæi, Eschtanlæi. 54. Posteri Salmæ fuerunt Bethlehemitæ, Neto-

Qq 4 pha-

f) In textu est אָב, *pater*, quod h. l. et in sequentibus sæpe pro conditore oppidi dicitur. Nam Siph, et alia quæ sequuntur, sunt nomina propria locorum.

g) Incertum, num hæc sint nomina propria hominum, an locorum.

phatitæ, Atroth, Bethjoab, et dimidia pars Manachti Hazzori, 55. et familiæ ſcribarum Jabezum incolentes, Tiratæi, Schimatæi, Suchatæi. Hi fuerunt Kenæi, orti a Chammato patre familiæ Rechabi.

CAPUT III

Filii Davidis usque ad Salomonem, 1 — 9. usque ad Sedekiam et captivitatem Babylonicam, 10 — 16. et poſt eam 17 — 24.

1. Davidis filii, qui quidem ei Hebrone nati ſunt, fuerunt ſequentes: primogenitus Amnon ex Achinoama Jeſreelitide; ſecundus Daniel ex Abigaila Carmelitide; 2. Tertius Abſalomus *a)* filius Maachæ, quæ filia fuit Talmæi, regis Geſchurenſis; quartus Adonia, filius Channitæ. 3. Quintus Schephatja ex Abitale. Sextus Jitramus ex Egla, ejus uxore. 4. Hi ſex ei nati ſunt Hebrone, ubi ſeptem annos et ſex menſes regnavit, tres autem et triginta annos Hieroſolymæ. 5. Hic ei nati ſunt ſequentes: Schima, Schobabus, Nathan et Salomo, qui quatuor filii fuerunt Bathſchuæ filiæ Ammielis. *b)* 6. Porro Jibchar, Eliſchama, Eliphelet, 7. Noga, Nepheg et Japhia, 8. Eli-

a) Lamed ante *Abſalom* debet abeſſe, et abeſt in 20. Codd. *Kennicotti*, coll. 2 Sam. 3, 3.

b) Sed 2 Sam. 11, 3. vocatur Bathſcheba filia Eliami. Literarum trajectione ex *Eliam* videtur factum eſſe *Ammiel*.

8. Elifchama, Eljada, Eliphelet. Qui novem 9. omnes fuerunt filii Davidis, præter filios concubinarum. Tamara eorum foror fuit. 10. Salomonis filius fuit Rehabeamus, Rehabeami Abia, Abiæ Afa, Afæ Jofaphatus, 11. Jofaphati Joramus, Jorami Achasja, Achasjæ Joafchus, 12. Joafchi Amazia, Amaziæ Afarja, Afarjæ Jothamus, 13. Jothami Achafus, Achafi Hiskias, Hiskiæ Manaffes, 14. Manaffis Amon, Amonis Jofias. 15. Jofiæ filii fuerunt primogenitus Jochanan, alter Jojakimus, tertius Sedekias, quartus Schallumus. 16. Filii Jojakimi, Jechonja et Sedekias. 17. Filii Jechonjæ: Affir, cujus filius fuit Schealtiel; 18. Malchiramus, Pedaja, Schenazarus, Jekamja, Hofchama et Nedabja. 19. Filii Pedajæ erant Serubabel et Schimæus. Filius Serubabelis Mefchullamus et Chananja. Schelomitha fuit eorum foror. 20. *Porro* Chafchuba, Ohel, Berechja, Chafadja, Jufchabus, Chefedus, numero quinque. 21. Filii *c*) Chananjæ Pelatja et Jefchaja. — Filii Rephajæ, Arnanis, Obadjæ, Schechanjæ. 22. Filii Schechanjæ Schemaja, filii Schemajæ Chattufch, Jigal, Bariach, Nearja, Schaphatus, numero fex. 23. Filii Nearjæ Eljoenæus,

c) Pro וּבֶן legendum eft וּבְנֵי fequuntur enim duo nomina. Sic *οἱ ό* et Syrus et 6 Codd. *Kennicotti.* Sic quoque in verfu 23.

næus, Hiskias, Asrikamus, tres. 24. Filii Eljoenæi, Hoduja, Eljaſchibus, Pelaja, Akkubus, Jochanan, Telaja, Ananæus, numero ſeptem.

CAPUT IV

Familiæ Judæ 1—23. et Simeonis, earumque ſedes 24 — 43.

1. Filii Judæ fuerunt Perez, Chezron, Carmi, Chur et Schobal. 2. Reaja filius Schobalis genuit Jachatum, Jachat Achumæum et Lahadum. Hæ ſunt familiæ Sorathæorum. 3. Hæ autem ſunt *familiæ* conditoris Ethami, Ifreel, Jiſchma, Jidbaſch. Nomen ſororis eorum fuit Selelphoni. 4. Pnuel condidit Gedorem et Eſer Chuſcham. Hi ſunt poſteri Churis primogeniti *Calebi a)* ex Ephrata, conditoris Bethlehemi. 5. Aſchchur, qui Thekoam condidit, habuit duas uxores, Chelam et Naaram. 6. Naara ei peperit Achuſſamum, Chepherum, Temneum et Achaſchtareum. 7. Chela vero Seretum, Socharum, Ethnanem et Kozum. *b)* 8. Kozus genuit Anubum, Sobebam et familiam Acharcheli, filii Harumi. — 9. Jabezus autem fratribus ſuis erat potentior.

a) cf. Cap. 2, 19.

b) Jam *Junius* et *Piſcator*, obſervante *Clerico*, viderunt nomen *Kosi* excidiſſe, cum poſteri ejus in ſequenti verſu nominentur.

tentior. Mater eum vocarat Jabezum, quod dicebat, ſe cum dolore peperiſſe. 10. Hic Jabezus ad Deum Iſraelitarum his verbis precatus eſt: ſi me fortunaveris, ſi fines meos ampliaveris, ſi me adjuveris, efficiesque ut ne malis affligar, *tum te perpetuo et ſincere colam.* Atque Deus quoque voti compotem eum fecit. 11. Celabus frater Schuchæ genuit Mechirem, qui pater eſt Eſchtonis. 12. Eſchton genitor eſt familiæ Rephæ et Paſechi et Techinnæ, qui condidit urbem Nachaſch. Hi fuerunt homines Rechæ. 13. Filii Kenaſi fuerunt Othniel et Seraja, et filius Othnielis Chalatus. 14. Meonothæus genuit Ophram, et Seraja genuit Joabum, qui vallem incolis inſtruxit, qui, quoniam fabri fuerunt, huic valli nomen vallis fabrorum dederunt. 15. Poſteri Calebi filii Jephunnæ fuerunt Jira, Ela et Naamus, et filius Elæ Kenaſus. 16. Filii Jehallelis Siph, Sipha, Tirja, et Aſcharet. 17. Filii *c*) Eſræ: Jeter, Mered, Epher, et Jalon. *Uxor Meredi d*) gravida *peperit* Mirjamum, Schammæum et Jiſchbachum, conditorem Eſchtemoæ. 18. Uxor ejus Judija peperit Jeredum Gedoris, et Cheberum Sochonis, Jekutielem Sano-

c) Pro בֶּן legendum eſſe בְּנֵי apparet ex quatuor nominibus quæ ſequuntur. Sic quoque legitur in 6. Codd. *Kennicotti.*

d) Hoc nomen ſupplendum eſſe, ex ſequenti verſu obſervat *Clericus.* Deeſt enim nomen uxoris, quæ peperit.

Sanochæ conditores. Hi fuerunt filii Bitjæ, filiæ Paronis, quam Meredus in matrimonium duxerat. 19. Filii uxoris Hodijæ, ſororis Nachami, qui Kegilam condidit, Garmidarum et Eſchtemoitarum genitores fuerunt, ex Maacha oriundi. 20. Filii Schimonis: Amnon, Rinna, Benchanan, et Tilon. Filii Jiſchæi: Sochet et Benſochet. 21. Poſteri Schelæ, filii Judæ: Erus, qui Lecham, et Lada, qui Mareſam condidit, item familiæ opificum byſſi, quæ eſt familia Aſchbeæ. 22. Item Jokimus et incolæ oppidi Coſebæ, et Joaſchus et Saraphus, qui Moabitis imperarunt, et Jaſchubi lechem. Sed res iſtæ antiquæ ſunt. 23. Iſti enim *Selæ poſteri* figuli fuerunt, qui habitarunt Netaimum et Gederum tanquam regis operarii. — 24. Filii Simeonis fuerunt Nemuel, Jamin, Jarib, Serach, Saulus. 25. Sauli filius fuit Sallum, Schallumi Mibſamus, Mibſami Miſchma. 26. Poſteri Miſchmæ Chammuel filius, hujus filius Saccur, hujus Simei. 27. Hic Simei habebat ſedecim filios et ſex filias. Fratres ejus non multos liberos habebant, et omnino eorum familiæ non tam numeroſæ erant, quam poſterorum Judæ. 28. Habitabant Berſebæ, Moladæ, Chazarſchuale, 29. Bilhæ, Azemi, Toladæ, 30. Bethuele, Chormæ, Siklagæ, 31. Betmarcabote, Chazarſuſimi, Betbiri, Schaaraimi. Hæc fuerunt eorum oppida usque ad Davidem regem.

32.

32. Pagi eorum fuerunt Etam, Ajin, Rimmon, Tochen et Afchan, numero quinque. 33. Quos pagos habebant circum oppida, atque usque ad Baalem pertingebant. Hæ fuerunt fedes eorum, et recenfio familiarum. 34. Mefchobabus autem, Jamlech, Jofcha filius Amaziæ, 35. Joel, Jehu filius Jofchibjæ, filii Serajæ, filii Afielis, 36. Elijoenæus, Jaacoba, Jefchochaja, Afaja, Adiel, Jefchimiel et Benaja. 37. Sifa filius Schiphæi, filii Allonis, filii Jedajæ, filii Schimri, filii Schemajæ: 38. hi nominatim recenfentur inter principes familiarum fuarum et domus majorum eorum vehementer auctæ erant. 39. Propterea procedebant ad introitum Gedoris usque ad orientem vallis, ut pafcua quærerent gregibus fuis. 40. Quæ etiam invenerunt pinguia et bona, terram fpatiofam, quietam, tranquillam, cujus incolæ e *pofteris* Chami olim eam inhabitarant. 41. Venerunt igitur illi antea nominati fub Hiskia rege Judæ, et percufferunt illos in tentoriis fuis et Meunnæos, quos ibi inveniebant, eisque deletis fedes eorum occuparunt, quas etiamnum tenent, quod pafqua gregibus fuis præbent. 42. Ex his Simeonitis quingenti ad regionem montanam Seir profecti funt ducibus Pelatja, Nearja, Rephaja et Uffiele, Jifchæi filiis, 43. et concifis reliquis Amalekitis, qui effugerant, ibi habitare cœperunt, atque etiamnum ibi habitant.

CAPUT

CAPUT V

Genealogiæ et ſedes Rubenitarum, 1 — 10. Gaditarum, eorumque bella cum Hagarenis, 11 — 22. Manaſſitarum, 23 — 26. et pontificum maximorum ad captivitatem usque Babylonicam 27 — 41.

1. Filii Rubenis, primogeniti Iſraelis (qui quidem fuit primogenitus, ſed quod cubile patris ſui contaminaverat, translatum eſt jus primogenituræ in poſteros Joſephi filii Iſraelis, neque ille ex hac primogenituræ prærogativa recenſetur. 2. Juda quidem fratribus ſuis prævaluit, ut dux quoque ex eo eligeretur, ſed illa primogenituræ prærogativa manſit Joſepho.) 3. Filii igitur Rubenis, Iſraelis primogeniti, fuerunt Chanoch, Pallu, Chezron, Carmi. 4. Filii Joelis Schemaja, hujus filius Gogus, hujus Schimei, 5. hujus Micha, hujus Reija, hujus Baal, 6. hujus Beera, quem Rubenitarum principem captivum abduxit Tiglatpilneſer, rex Aſſyriæ. 7. Fratrum autem ejus, prouti ſecundum familias recenſentur in genealogiis, principes fuerunt Jeiel et Secharja, 8. et Bela filius Aſaſi, nepos Schemæ, pronepos Joelis. Hic Aroere habitabat usque ad Nebonem et Baalmeonem. 9. Verſus orientem quoque conſederunt usque ad ingreſſum deſerti a flumine Euphrate. Nimis enim excreverant eorum greges in Gileaditide. 10. Temporibus Sauli bellum geſſerunt

cum

cum Hagarenis. Quibus victis habitarunt in eorum tentoriis per totam Gileaditidis plagam orientalem. — 11. Gaditæ e regione eorum consederant in Basane usque ad Salcham. 12. Joel princeps fuit, Schaphamus secundus, porro Janai et Schaphad in Basane. 13. Contribules eorum pro majorum suorum familiis fuerunt Michael, Meschullam, Schebai, Jorai, Jacan, Sia et Eber, numero septem. 14. Hi filii fuerunt Abichailis, filii Churis, filii Jarochi, filii Gileadis, filii Michaelis, filii Jeschischæi, filii Jachdonis, filii Busi. 15. *Item* Achi filius Abdielis, nepos Guni, qui princeps fuit illius gentilitatis. 16. Habitarunt in Gileaditide, in Basane et hujus coloniis, et in suburbiis Saronis usque ad fines eorum. 17. Omnes recensiti sunt sub Jothamo rege Judæ, et sub Jerobeamo rege Israelis. — 18. Rubenitarum, Gaditarum, et dimidiæ tribus Manassitarum homines fortes, clypeis et gladiis instructi, sagittarii et artis militaris periti, quadraginta quatuor millia septingenti et sexaginta, in expeditionem egressi sunt, 19. et bellum intulerunt Hagiræis, quibus auxilio fuerunt *a*) Ituræi, Naphischæi et Nodabitæ. 20. Sed illi victoriam

a) Male hæc verba וַיֵּעָזְרוּ עֲלֵיהֶם quæ versum 20. incipiunt, ab hoc separata sunt. Vau ante יעזרו delendum est, et verba cum antecedentibus sunt jungenda. Qui nexus ex sequentibus apparet. Sic quoque Vulgatus.

riam ab Hagiræis et omnibus eorum copiis auxiliaribus reportarunt. Nam in prœlio Deum invocarunt, qui quoque ab eis eſt exoratus, quoniam in eo fiduciam poſuerant. 21. Abegerunt eorum pecudes, camelorum quinquaginta millia, ovium ducenta et quinquaginta millia, aſinorum duo millia et mancipiorum centum millia. 22. Plurimi enim in prœlio ceciderunt (Deus hoc bellum juſſerat) atque hæc loca inhabitarunt usque ad captivitatem *Aſſyriacam.* 23. Homines dimidiæ tribus Manaſſitarum ſedes ſuas habuerunt a Baſane usque ad Baalhermonem, Senirem et montem Hermonem, et valde increverant. 24. Principes familiarum fuerunt: Epher, Jiſchi, Eliel, Aſriel, Jirmeja, Hodavja, Jachdiel, viri fortes et celebres, familiarum ſuarum principes. 25. Sed peccarunt in Deum majorum ſuorum, cultu divino proſequentes deos gentium, quas Deus propter eos perdiderat. 26. Hic igitur excitavit Phulem et Tiglatpileſerem, Aſſyriæ reges, qui Rubenitas, Gaditas et dimidiam Manaſſitarum tribum captivos abducerent in Chalachenem ad Chaborem, Haram et Goſanitidis fluvium, ubi etiamnum degunt. — 27. Filii Levi fuerunt Gerſchon, Kehath et Merari. 28. Filii Kehath, Amram, Jizhar, Chebron et Uſſiel. 29. Filii Amram, Aaron, Moſes et Maria. Filii Aaronis Nadab, Abihu, Elaſar et Ithamar.

30.

30. Elasar genuit Pinchasum, Pinchasus Abischuam, 31. Abischua Bukkem, Bukkis Ussem, 32. Ussis Serachjam, Serachja Merajothum, 33. Merajothus Amarjam, Amarja Achitubum, 34. Achitubus Sadokum, Sadokus Achimaazum, 35. Achimaazus Asarjam, Asarja Jochananem, 36. Jochanan Asarjam. Hic ministerio sacerdotali functus est in templo, quod Salomo Hierosolymæ ædificarat. 37. Asarja genuit Amarjam, Amarja Achituphum, 38. Achituphus, Sadokum, Sadokus Schallumum, 39. Schallumus Chilkiam, Chilkia Asarjam, 40. Asarja Serajam, Seraja Josadakum, 41. Josadakus in captivitatem abiit, cum migrare faceret Jova Judæos et Hierosolymitanos per Nebucadnezarem.

CAPUT VI

Familiæ Levitarum ex Gersomo, Kehathe et Merare 1—15.
Officia Levitarum in tabernaculo et templo 16—38.
Oppida eis assignata 39—66.

1. Filii Levi fuerunt Gerschom, Kehath et Merari. 2. Hæc sunt nomina filiorum Gerschomi: Libni et Schimi. 3. Filii Kehath, Amram, Jizhar, Chebron et Ussiel. 4. Filii Merari, Machli et Muschj. Hæ fuerunt familiæ Levitarum secundum gentilitates suas. 5. Gerschomi filius fuit Libni, hujus Jachat, hujus Simma, 6. hujus Joachus, hujus Iddo, hujus Serach, hujus Jeatrai. 7. Filii Kehathi fuerunt Ammi-

nadabus, hujus Korachus, hujus Affir, 8. hujus Elkana, hujus Ebjafaphus, hujus Affir, 9. hujus Tachath, hujus Uriel, hujus Uffija, hujus Saulus. 10. Filii Elkanæ fuerunt Amafaì et Achimoth, 11. Elkanæ *a*) Sophæus, Sophæi Nachatus, 12. Nachati Eliabus, Eliabi Jerochamus, Jerochami Elkana. 13. Filii Samuelis, primogenitus Joel, *b*) alter Abija. 14. Filii Merari, Machli. Machlis filius fuit Libni, Libnis Schimei, Schimeis Uffa. 15. Uffæ Schimea, Schimeæ Chagiga, Chagigæ Afaja. 16. Hi funt, quos David canticis præfecit in æde Jovæ, ex quo arcæ

a) In textu eft אֶלְקָנָה בְּנוֹ אֶלְקָנָה. Sed pofterius *Elcana* redundare, ex eo jam apparet, quod non habet בְּנוֹ additum, ut in cæteris nominibus. Neque legitur in verfione græca Cod. Rom. et Syriaca.

b) Poft וּבְנֵי שְׁמוּאֵל omiffum eft nomen יוֹאֵל primogeniti filii Samuelis, qui fic vocatur 1 Sam. 8, 2. Igitur וּשְׁנִי non eft nomen proprium, fed fignificat *fecundum*, nempe אביה *Abiam*, qui fuit filius alter Samuelis. Quod nomen igitur fine ו eft legendum. Ex l. c. 1 Sam. 8, 2. dubio caret, fic hæc emendanda effe. Sed fatis antiquum effe hunc ridiculum fcribarum errorem, apparet ex verfione græca τῶν ό in Cod. Rom. et Alex. quæ habet ὁ πρωτότοκος Σανὶ καὶ Ἀβιά, et Vulg. *primogenitus Vaffeni et Abia*. Sed in editione Complut. et in verfione Syriaca et Arabica legitur primogenitus Joel, fecundus Abja. *Kennicottus* h. l. nihil annotavit ex fuis Codd.

arcæ locum certum aſſignarat. 17. Miniſterio fungebantur ante tentorium conventus canticis, donec Salomo templum Jovæ Hierofolymæ exſtrueret, atque officia ſua ex ordine peragebant. 18. Faciebant hoc una cum filiis ſuis ex Kehathitis Heman cantor, filius Joelis, nepos Samuelis, 19. filius Elkanæ, filius Jerochami, filius Elielis, filius Tochi, 20. filius Suphi, filius Elkanæ, filius Machati, filius Amaſchæi, 21. filius Elkanæ, filius Joelis, filius Aſarjæ, filius Sephanjæ, 22. filius Tachati, filius Aſſiri, filius Ebjaſaphi, filius Korachi, 23. filius Jizharis, filius Kehati, filius Levi, filius Iſraelis; 24. ejusque frater Aſaphus, qui ei ſtabat ad dextram. Hic Aſaphus fuit filius Berechjæ, filius Schimæ, 25. filius Michaelis, filius Baaſejæ, filius Malchijæ, 26. filius Ethnis, filius Serachi, filius Adajæ, 27. filius Ethanis, filius Simmæ, filius Schimei, 28. filius Jachati, filius Gerſchomi, filius Levi. 29. Poſteri Merari, eorum conſanguinei, ſtabant ad ſiniſtram. Ethan, filius Kiſchi, filius Abdi, filius Malluchi, 30. filius Chaſchabjæ, filius Amazjæ, filius Hilkiæ, 31. filius Amzi, filius Beni, filius Schameri, 32. filius Machli, filius Maſchi, filius Merari, filius Levi. 33. Horum conſanguineis Levitis mandatum erat omne miniſterium ædis divinæ. 34. Aaron autem cum filiis ſuis adolebant ſuper ara victimarum et ſuper ara ſuf-

ſitus, omnem rem ſacram adminiſtrantes et Iſraelitas expiantes, prouti Moſes, Dei miniſter præceperat. 35. Hi fuerunt filii Aaronis: Eleaſar, hujus filius Pinchaſus, Pinchaſi Abiſchua, 36. Abiſchuæ Bukkus, Bukki Uſſus, Uſſi Serachja, 37. Serachjæ Merajotus, Merajoti Amarja, Amarjæ Achitubus, 38. Achitubi Sadokus, Sadoki Achimaaz. — 39. Sedes autem eorum in ædificiis per terminos hæ erant. Aaronis poſteris e familia Kahathitarum prima c) fors contigit. 40. His dabatur Hebron in Judæa cum ſuburbiis ſuis. 41. Ager autem oppidanus ejusque pagi dati ſunt Calebo filio Jephunnæ. 42. Igitur Aaronis poſteris dederunt oppidum aſyli d) Hebronem, et Libnam, Jattirem, Eſchtemoam, 43. Chilonem, Debirum, 44. Aſchanem et Bethſchemeſchum, quodque cum ſuis ſuburbiis. 45. A tribu Benjamine data eis ſunt: Geba, Allemet, Anathoth cum ſuis ſuburbiis. Quæ oppida numero tredecim e) fue-

c) Excidit vox רִאשֹׁנָה quod recte ſupplet Syrus. cf. Joſ. 21, 10.

d) In textu legitur pluralis *oppida aſyli*. Sed Hebron tantum oppidum aſyli fuit, non reliqua, quæ hic nominantur. Igitur legendum eſſe עִיר quis dubitet?

e) At *undecim tantum* numerata ſunt. Nempe omiſſa ſunt duo ex Joſ. 21, 16. et 17. ſupplenda. A tribu Juda יֻטָּה *Jutta;* et a tribu Benjamin גִּבְעוֹן *Gibeon.*

fuerunt pro eorum familiis *distributa.* 46. Reliqui de familia Kahathitarum a *tribubus Ephraimitarum*, *f*) *Danitarum et* dimidia Manassitarum forte *acceperunt* decem oppida. 47. Familiis posterorum Gerschomi data sunt a tribubus Isaschar, Ascher, Naphtali et Manasse in Basane, tredecim oppida. 48. Meraritarum familiis a tribubus Ruben, Gad, Sebulon, forte duodecim oppida contigerunt. 49. Dederunt vero Israelitæ Levitis hæc oppida cum suis suburbiis 50. ex forte; nempe tribus Juda, Simeon, Benjamin, atque ea illis nominatim assignarunt. 51. Tribus Ephraim dedit familiis Kehathitarum oppida in finibus suis *sequentia :* 52. Oppidum *g*) nimirum asyli Sichemum in regione montana Ephraimitica, et Geserum, 53. Jokmeamum, Bethchoronem, 54. Ajjalonem et Gathrimmonem, quodque cum suis suburbiis. 55. A dimidia Manassitarum tribu data sunt Aner et Billam cum suburbiis suis reliquis de familia

 Keha-

f) In hoc quoque versu desunt nonnulla ex Jos. 21, 5. supplenda. Post הַמַּטֶּה omissæ sunt tres voces אֶפְרַיִם וּמִמַּטֵּה־דָן *a tribu Ephraim et a tribu Dan.* Quibus suppletis contextus planus est.

g) h. l. idem error admissus est, qui supra vers. 42. est notatus. Sichemum tantum oppidum asyli fuit, non reliqua nominata. Igitur עִיר legendum est. Sed hic quoque error antiquus est, et apud veteres extat.

Kehathitarum. 56. Gerſchomi poſteri *acceperunt* a dimidia tribu Manaſſitarum Golanem in Baſane et Aſchtarotam, 57. a tribu Iſaſchar Kedeſchum, Tobratham, 58. Ramotham, Anemum, 59. a tribu Aſcher Maſchalem, Abdonem, 60. Chukokum, Rechobum, 61. a tribu Naphtali Kadiſchum in Galilæa, Chammonem et Kiriathaimum, ſingula cum ſingulorum ſuburbiis. 62. Reliqui e poſteris Merari acceperunt a tribu Sebulonitica Rimmonem et Taborem cum ſuis ſuburbiis. 63. Trans Jordanum *e regione* Hierichuntis ad ortum ejus *dederunt* Rubenitæ Bezerum in ſolitudine, Jahzam, 64. Kedemoth et Mephaatam, quodque cum ſuis ſuburbiis. 65. Gaditarum tribus dedit Ramotham in Gileaditide, Machanaimum, 66. Hesbonem et Jaaferem, ſingula cum ſingulorum ſuburbiis.

CAPUT VII

Genealogiæ, ſedes et cenſus Iſaſcharitarum, 1 — 5. Benjaminitarum, 6 — 12. Naphtalitarum, 13. Manaſſitarum, 14 — 19. Ephraimitarum, 20 — 29. Aſcheritarum 30 — 40.

1. Iſaſcharis filii fuerunt Tola, Pua, Jaſchub *a*) et Schimron, quatuor. 2. Filii Tolæ erant: Uſſi, Rephaja, Jeriel, Jachmai, Jibſam, et Samuel; Princi-

pes

a) Geneſ. 46, 13. hæc duo nomina פֻּוָּה וְיוֹב ſcribuntur.

pes paternarum familiarum. Ex Tola orti funt viri fortes per *varias* ætates, quorum numerus fuit tempore Davidis viginti duo millia et fexcenti. 3. Uffi filius fuit Jifraja. Cujus filii fuerunt Michael, Obadja, Joel, Jiffija, *b*) quinque. Omnes familiarum principes. 4. Apud eos fuerunt per varias ætates in ftirpibus familiarum fuarum copiæ militares, triginta fex millia, nam multas habebant uxores et liberos. 5. Omnes autem omnium familiarum Ifascharitarum erant homines fortes octoginta feptem millia, fi omnes cenfebantur. — 6. Benjaminis filii fuerunt Bela, Becher, Jediael. Tres. 7. Filii Belæ: Ezbon, Uffi, Uffiel, Jerimoth, Iri; quinque capita familiarum, homines fortes, cenfiti duo et viginti millia triginta quatuor. 8. Filii Becher: Semira, Irafch, Eliefer, Eljoenai, Omri, Jerimoth, Abija, Anatot et Alamet. Qui omnes fuerunt filii Becheris, 9. atque per ftirpes cenfiti virorum militarium fuerunt viginti millia et ducenti. 10. Jediaelis filius fuit Bilhan: atque hujus filii, Jeufch, Benjamin, Ehud, Cenaana, Getan, Tarfchifch et Achifchachar. 11. Qui omnes Jediaelis filii fecundum familias patrias *cenfiti* fiftebant militum millia feptendecim et ducentos ad militiam idoneos. 12. Schuppim et Chuppim fuerunt

 filii

b) Deeft nomen, nam quatuor tantum funt nominati.

filii Iris, et Chuschim filius Acheris. — 13. Filii Naphtali fuerunt Jachziel, Guni, Jezer, Schallum. Filii Bilhæ. 14. Filii Manassis Asriel, quem peperit ** c). Pellex ejus Syra peperit Machirem, patrem Gileadis. 15. Machir uxorem duxit ** d) Chuppimi et Schuppimi. Nomen sororis ejus e) fuit Maacha; et nomen secundi f) Selophchad, qui filias habebat. g) 16. Peperit Maacha uxor Machiris filium,

c) Excidit nomen matris. Sed *οἱ ό* jungunt hæc cum sequentibus ὃν ἔτεκε ἡ παλλακὴ αὐτοῦ ἡ Σύρα, atque addunt ἔτεκε δὲ αὐτῷ, quasi legissent וילדה לו. Vulgatus אשר ילדה omittit. *Porro filius Manasse Esriel: concubinaque ejus Syra peperit Machir, patrem Galaad.* Syrus habet: *filii Manassis, quos ei peperit ejus concubina Isarjel, et Adunija peperit quoque Machirem, patrem Galaad.* Is videtur nomen gentilitium אֲרַמִּיָּה *Syra* confudisse, sive legisse אדניה. Eodem modo Arabs.

d) Qui contendunt, inquit *Clericus*, nihil hic esse corruptum, ii lectores suos stipites esse putant. Deest nomen viri, cui Machir uxorem duxit. Nam cum duobus viris non collocetur una uxor, vox אִשָּׁה non potest jungi cum vocibus sequentibus. Præterea Chuppim et Schuppim erant Benjaminitæ sec. v. 12.

e) Non Machiris, cujus uxor fuit sec. vers. 18., sed ejus, cujus nomen excidit.

f) sc. ex ea muliere, cujus nomen fuit omissum, ut et nomen primogeniti eorum filiorum.

g) cf. Num. 27, 1.

filium, quem Perefchum vocavit, hujusque fratrem Scharefchum, cujus filii fuerunt Ulam et Rekem. 17. Filius Ulam, Bedan; Hi funt filii Gileadis, filii Machiris, nepotis Manaffis. 18. Soror ejus Molechet peperit Ifchbotum, Abieferem et Machlam. 19. Filii Semidæ fuerunt Achjan, Schechem, Likchi et Aniam. 20. Filius Ephraimi fuit Schutalach; hujus filius Beredus, Beredi Tachatus, Tachati Elada, Eladæ Tachatus. 21. Tachati Sabadus, Sabadi Schutelach, Efer et Elad. Quos occiderunt Gathenfes indigenæ, cum eorum pecora vellent abigere. 22. Poftquam Ephraimus pater eos diu luxerat, et fratres ejus ad eum confolandum inviferant, 23. congreffus eft cum uxore fua, quæ gravida facta peperit filium, quem Beriam vocavit, propter calamitatem, quam expertus fuerat. 24. Filia ejus Scheera inftauravit Betchoronem inferiorem et fuperiorem, et Uffenum Scheeræ. 25. Ejus filius fuit Rephachus, Refchephi Telachus, Telachi Tachan. 26. Tachanis Ladan, Ladanis Ammihudus, Ammihudi Elifchama, 27. Elifchamæ Nun, Nunis Jofua. 28. Quorum poffeffiones et fedes erant Bethel cum fuis vicis, verfus orientem Naaran, verfus occidentem Gefer et Sichem cum fuis vicis usque ad Gazam. 29. Juxta Manaffitas fuerunt Bethfchean, Taanach, Megiddo et Dor cum fuis vicis. In his locis habitarunt po-

steri Josephi filii Israelis. — 30. Filii Ascheris fuerunt Jimna, Jischva, Jischi, Beria, atque eorum Seracha. 31. Filii Beriæ, Cheber et Malciel, qui pater est Birsauthi. 32. Cheber genuit Japhletum, Schomerum, Chotamum et Schuam, horum sororem. 33. Filii Japhleti, Pasach, Bimchal, Aschvat. 34. Filii Schomeri, Achi, Rahga, Jechubba et Aram. 35. Filii Chelemi fratris, Sophachus, Jimna, Schelesch et Amal. 36. Filii Sophachi, Suach, Charnepher, Schual, Beri, Jimra, 37. Beser, Hod, Schamma, Schilscha, Jitron et Beera. 38. Filii Jeteri: Jephunna, Phispa et Ara. 39. Filii Ullæ Arach, Channiel et Rizja. 40. Hi omnes posteri fuerunt Ascheris et principes familiarum patriarum præcipui, viri militares, principum primarii. Censiti ad arma ferenda idonei erant viginti sex millia hominum.

CAPUT VIII

Alia genealogia Benjaminitarum, quæ Sauli primi regis Israelitarum familiam accuratius recenset.

1. Benjamin genuit Belam a) primum, Aschbelem secundum, Achrachum tertium. 2. Nochahum quartum, et Rapham quintum. 3. Belæ filii fuerunt Adar, Gera, Abihud, 4. Abischua, Naaman, Achoach, 5. Gera, Schephuphan et Churam. 6. Hi fuerunt

a) cf. Genes. 46, 21. Num. 26, 38.

fuerunt filii Ehudi, *b*) principes familiarum, quæ Gibeæ habitabant, Manachatam abducti. 7. Naaman et Achija et Gera, qui eos transtulit, et genuit Ussam et Achidum. 8. Schacharaimus in Moabitide degens, genuit, postquam Chuschimam et Baaram uxores suas dimiserat, 9. genuit, inquam, ex uxore sua Chodescha Jobabum, Siphjam, Mescham, Malcamum, 10. Jeusam, Sochjam, Mirmam, qui ejus filii omnes principes familiarum fuerunt. 11. Ex Chuschima autem genuerat Abitubum et Elpaalem. 12. Filii Elpaalis: Eber, Mischam et Schemer, qui condidit Ononem et Lodum cum vicis suis. 13. Beria et Schema capita familiarum fuerunt, quæ Ajjalonem incolebant Gathensibus *illinc* ejectis. 14. Achjo, Schaschak, Jerimoth, 15. Sebadja, Arad, Ader, 16. Michael, Jischpa et Jocha filii fuerunt Beriæ. 17. Sebadja, Meschullam, Chiski, Cheber, 18. Jischmerai, Jislia et Jobab, filii Elpaalis. 19. Jakim, Sichri, Sabdi, 20. Elienai, Siltai, Eliel, 21. Adaja, Beraja, Schimrat, filii Schimi. 22. Jischpan, Eber et Eliel, 23. Abdon, Sichri, Chanan, 24. Chananja, Elam, Antotijja, 25. Jiphdeja, Pnuel, filii Schaschaki. 26. Schamscherai, Schecharja, Atalja, 27. Jaarscheja, Elijja et Sichri, filii Jerochami. 28. Hi fuerunt principes familiarum, et gentilitatum suarum capi-

b) cf. Cap. 7, 10.

capita, quæ Hierofolymæ habitarunt. 29. Gibcone autem habitavit ejus conditor, c) cujus uxor vocabatur Maacha. 30. Primogenitus ejus filius fuit Abdon, et fequentes, Sur, Kifch, Baal, Nadab, 31. Gedor, Achjor, Sacher. 32. Mikloth genuit Schimam, qui quoque cum confanguineis fuis Hierofolymæ Sabitavit. 33. Ner genuit Kifchum, Kifch Saulum, Saulus Jonathanem, Malchifchuam, Abinadabum et Efchbaalem. 34. Filius Jonathanis fuit Meribbaal, qui genuit Micham. 35. Filii Michæ fuerunt Pithon, Melech, Tarea et Achas. 36. Achas genuit Joaddam. Joadda Alemetum, Asmavethum et Simrem. Simri genuit Mozam, 37. Moza Bineam, Binea Rapham, Rapha Elafam, Elafa Azelem. 38. Hic Azel habebat fex filios, quorum nomina hæc erant: Afrikam, Bochru, Jifchmael, Schearja, Obadja, Chanan. Qui omnes fuerunt filii Azelis. 39. Filii Efcheki, fratris ejus, fuerunt Ulam primogenitus, Jeufch fecundus, Eliphelet tertius. 40. Filii Ulami fuerunt homines bellicofi et fagittarii, qui complures habuerunt filios et nepotes, numero centum et quinquaginta. Omnes hi erant Benjaminitæ.

CAPUT

c) Jehiel dictus, cf. Cap. 9, 35.

CAPUT IX

Catalogus eorum, qui ante captivitatem Babylonicam ex tribubus Juda, Benjamin, Ephraim et Manaſſe, itemque e Levitis Hieroſolymae habitarunt 1—34. Iterum de genealogia Sauli 35—44.

1. Catalogus Iſraelitarum cenſitorum conſignatus fuit in annalibus regum Iſraeliticorum. — Judaei quoque propter peccata ſua Babylonem deportati ſunt. 2. Verum et priores habitatores, qui in urbibus ſuas poſſeſſiones habebant, *cenſiti fuerunt;* Iſraelitae, ſacerdotes, Levitae, et famuli ſanctuarii. a) 3. Hieroſolymae quidem habitabant, tum Judaei, tum Benjaminitae, tum Ephraimitae, tum Manaſſitae. 4. In his fuerunt Uthai filius Ammihudi, nepos Omri, pronepos Imri, abnepos Bani, ex poſteris Perezi, filii Judae. 5. Ex Silonitis Aſaja primogenitus, cum filiis ſuis. 6. Ex poſteris Serachi Jeuel ejusque conſanguinei, ſexcenti et nonaginta homines. 7. Ex Benjaminitis Sallu filius Meſchullami, nepos Hodavjae, pronepos Haſſenuae. 8. Jibneja filius Jerochami, Ela filius Uſſi, nepos Michri, Meſchullam filius Schephatjae, nepos Reuelis, pronepos Jibnijae, 9. horumque conſanguinei per varias aetates, nongenti quinquaginta ſex; Qui omnes capita fuerunt patriarum familiarum. — 10. Ex ſacerdotibus Jedaja, Jeho-

a) de his cf. obſervat. ad Eſr. 2, 43.

Jehojarib, Jachin. 11. Afarja filius Hilkiæ, nepos Meſchullami, pronepos Sadoki, abnepos Merajothi, atnepos Achituphi, princeps ædis divinæ. 12. Adaja filius Jerochami, nepos Paſchuris, pronepos Malchijæ: et Maſai filius Adielis, nepos Jachferæ, pronepos Meſchullami, abnepos Meſchillemiti, atnepos Immeri, 13. eorumque cognati, capita familiarum patriarum mille ſeptingenti et ſexaginta, homines indefeſſi in cura miniſterii ædis divinæ. — 14. Ex Levitis Schemaja, filius Chaſchubi, nepos Afrikami, pronepos Chaſchabjæ ex Meraritis, 15. et Bakbakar, Chereſch, Chalal. Mattanja filius Michæ, nepos Sichri, pronepos Aſaphi. 16. Obadja filius Schemajæ, nepos Galalis, pronepos Jedutunis. Berechja filius Aſæ, nepos Elkanæ, qui habitaverat in villis Netophatitarum. — 17. Porro janitores Schallum, Akkub, Talmon, Achiman et cognati eorum. Schallum princeps erat. 18. Hi hactenus in porta regia verſus orientem janitores fuerant ex caſtris Levitarum. 19. Schallum vero filius Kore, nepos Ebjaſaphi, pronepos Korachi, ejusque cognati e familia patria Korachitarum, hoc habebant miniſterii munus, ut tentorii eſſent janitores, patres autem eorum, ut caſtris Jovæ præeſſent, aditum *ad ea* cuſtodientes. 20. Pinehas Eleaſaris filius, cui Deus faverat, dux eorum olim fuerat. 21. Secharja filius Meſche-

ſchelemjæ, janitor ad introitum tentorii conventus. 22. Omnes hi erant præcipui janitores, ducenti et duodecim in villis ſuis recenſiti, quos David et Samuel propheta propter eorum dexteritatem conſtituerant, 23. ut nempe hi eorumque filii portas ædis Jovæ, hoc eſt, tentorii, cuſtodirent, 24. idque a quatuor cœli plagis, ab oriente, occidente, ſeptentrione et meridie. 25. Eorum autem cognati in villis ſuis degentes eis ſeptenis diebus per vices ſuccederent. 26. Nam propter dexteritatem ſuam hi quatuor janitores ex Levitis præcipui erant conſtituti, ut ſimul conclavium et theſaurorum ædis divinæ curam gererent, 27. et circa eam excubarent. Nam quoniam eorum erat cuſtodiam agere, incumbebat eis ſimul ſingulis matutinis ædem aperire. 28. Quidam vaſis miniſterii præfecti erant, quæ certo numero depromebant et recondebant. 29. Aliis cura omnium utenſilium ſacrorum mandata erat, ut et ſimilæ, vini, olei, thuris et aromatum. 30. Ex ſacerdotibus nonnulli unguenta ex aromatibus conficiebant. 31. Mattithja Levita, primogenitus Schallumi Korachitæ fideliter curabat ea, quæ in ſartagine parabantur. 32. Ex Kahathitis autem, eorum conſanguineis, quidam adminiſtrabant panes appoſititios ſingulis ſabbatis inſtruendos. 33. Ex iisdem *illis Kahathitis* principes patriarum familiarum, Levitæ cantores erant conſtituti,

ſtituti, qui ab aliis officiis immunes in conclavibus manebant, quoniam diu noctuque habebant, quæ agerent. 34. Hi principes fuerunt familiarum Leviticarum per varias ætates ſibi ſuccedentes, quique Hieroſolymæ habitabant. — 35. Gibeone autem habitavit ille hujus oppidi conditor, Jeiel, cujus uxor erat Maacha. 36. Filius primogenitus Abdon, reliqui Sur, Kiſch, Baal, Ner, Nadab, 37. Gedor, Achjo, Secharja et Mikloth. 38. Mikloth genuit Schimamum; qui quoque cognatorum ſuorum principes una cum iis Hieroſolymæ habitarunt. 39. Ner genuit Kiſchum, Kiſch Saulum, Saulus Jonathanem, Malchiſchuam, Abinadabum, Eſchbaalem. 40. Jonathanis filius fuit Meribbaal, qui Micham genuit. 41. Hujus filii fuerunt Pithon, Melech et Tachrea. 42. Achas genuit Jahram, Jahra Alemetum, Aſmavetum et Simrem. Simris genuit Moſam. 43. Moſa genuit Binam, hujus filius fuit Rephaja, Rephajæ Elaſa, Elaſæ Azel. 44. Azel habuit ſex filios, quorum nomina hæc erant: Aſrikam, Bochro, Jiſmael, Schearja, Obadja et Chanan.

CAPUT

CAPUT X

Ultima fata regis Sauli.

1. Iſraelitæ in prœlio, quod Philiſtæis in montibus Gilboæ committebant, fugerunt, *multique ibi* confoſſi ceciderunt. 2. Philiſtæi inſiſtebant Saulo ejusque filiis, atque hos, nempe Jonathanem, Abinadabum et Malchiſchuam, occidebant. 3. Tunc Saulus, prœlio preſſus, a ſagittariis petitus et vulneratus, 4. juſſit armigerum ſuum ſtringere gladium ſeque confodere, ne forte *hoſtes* iſti praeputiati venirent ſibique illuderent. Sed recuſavit armiger gravi terrore confuſus, tunc ipſe Saulus gladio ſuo incubuit. 5. Armiger cum videret Saulum periiſſe, ipſe quoque gladio ſuo ſe occidit. 6. Sic Saulus, tres ejus filii omnesque ejus homines a) perierunt. 7. Iſraelitæ vallem incolentes, ubi viderunt populares ſuos fugere, et de morte Sauli filiorumque ejus certiores facti, relictis oppidis ſuis et ipſi fugerunt, in quibus deinde Philiſtæi habitarunt. 8. Poſtridie venerunt Philiſtæi ad ſpoliandos occiſos, atque in his quoque Saulum ejusque filios invenerunt, qui in montibus Gilboæ ceciderant.

a) hebr. *et omnis domus ejus.* Quod non de familia Sauli poteſt intelligi, nam Mephiboſethus aliique ſuperſtites manſerunt, uti ex hiſtoria conſtat; ſed de ejus ſtipatoribus. 1 Sam. 31, 6. כׇּל אֲנָשָׁיו vocantur.

rant. 9. Igitur illum ſpoliarunt, ejusque caput et arma abſtulerunt, ſimul nuncios miſerunt, qui per omnem Palæſtinam rem adeo lætam in delubris atque in populo divulgarent. 10. Arma vero ejus in fano Dei ſui depoſuerunt et cranium templo Dagonis affixerunt. — 11. At Jabenſes Gileaditici poſtquam audierunt, quae Philiſtæi Saulo feciſſent, 12. eorum fortiſſimi abſtulerunt cadavera Sauli et filiorum ejus, eaque Jabeſum deduxerunt. *Ibi ea combuſſerunt b)* et oſſibus ſub terebintho ſepultis per ſeptem dies jejunarunt. 13. Mortuus autem eſt Saulus ſua culpa, quam in Jovam commiſerat, tum quod mandatum ejus non erat exſecutus, tum quod pythonem, 14. non Jovam conſuluerat. Qui propterea eo interfecto regnum in Davidem Iſæi filium transtulit.

CAPUT XI

David ab omnibus Iſraelitis rex creatur 1 — 3. expellit Jebuſitas ex arce Hieroſolymitana, eoque transfert regiam ſuam 4 — 9. Recenſio militum ejus fortiſſimorum 10 — 47.

1. Convenerunt enim omnes Iſraelitæ Davidem Hebrone, *a)* eique demonſtrarunt ſe cognatos ejus eſſe

b) Sic eſt in loco parallelo 1 Sam. 31, 12.

a) cf. 2 Sam. 5, 1 — 10.

esse et consanguineos; 2. jam pridem Saulo adhuc regnante eum ducem suum fuisse in bellis gerendis; ipsum Jovam eum jussisse regem esse populi Israelitici. Igitur regnum susciperet. 3. In illo seniorum Israeliticorum conventu apud regem Hebrone, David conditiones, sub quibus eis regnum oblatum fuerat, accepit, fidemque suam iureiurando interposito promisit. Quo facto rex Israelitarum unctus est, quemadmodum Jova ei per Samuelem promiserat. — 4. Deinde David cum toto Israelitarum exercitu aggressus est Hierosolymam, quae et Jebus vocabatur, nam Jebusitae antiqui terrae incolae eam *adhuc* tenebant. 5. Oppidani responderunt Davidi, *cum deditionem postulasset*, urbem ab eo expugnari non posse. Sed cepit ille arcem Sionem, quæ *deinde* urbs Davidis dicta est. 6. Nam David edixerat, quisquis primus Jabesum occupasset, hunc summum ducem futurum esse. Tunc eam primus escendit Joabus Serujæ filius, factus propterea *exercitus* princeps. 7. Hanc arcem David inhabitavit, (unde ea urbis Davidis nomen accepit) 8. eamque circumquaque inde a Millone ædificavit. Reliquam urbis partem instauravit Joabus. 9. Ille vero magis magisque crevit et potentior factus, Jova enim omnipotens ei aderat. — 10. Sequitur *historia* virorum fortissimorum Davidis, quorum opera inprimis, ut

et totius Ifraelis rex eft conftitutus ex voluntate Jovae Ifraelitis *declarata*. 11. Hic vero eft catalogus horum heroum. *b*) Jafchobam filius Chachmoni, princeps trium. Hic hafta fua fublata concidit trecentos *hoftes* in una pugna. 12. Poft eum Eleafar filius Dodonis Achochita. Hic, qui inter tres illos heroas locum habebat, 13. fuit apud Davidem Pasdammimis, quo Philiftæi prœliandi caufa convenerant. Erat ibi ager lentibus confitus, populus fugerat a Philiftæis. 14. Sed illi in medio fundi confiftentes eum defenderunt et Philiftæos conciderunt. Tunc Jova eximiam victoriam conceffit. 15. Hi tres inter triginta principes venerunt ad petram, *ubi tunc* David erat, prope fpeluncam Adullamiticam. Philiftæi caftra fua habebant in valle Rephaim. 16. David, qui tunc in arce erat, Philiftæorum autem ftationes Bethlehemi, 17. optavit ut fibi aliquis aquam afferret ex puteo, qui eft in porta Bethlehemi. 18. Tunc tres illi perruperunt caftra Philiftæorum, atque haufe-runt aquam ex puteo illo eamque ad Davidem attulerunt. Verum hic noluit eam bibere, fed Jovæ libavit 19. et dixit: abfit hoc a me, per Deum meum, ut hoc faciam; num fanguinem horum virorum bibam, qui cum vitæ fuæ periculo hanc aquam petierunt? Sic noluit eam bibere. Hoc fecerunt tres illi heroes. 20. Abi-

b) cf. 2 Sam. 23, 8 feqq.

20. Abifchæus, frater Joabi, princeps fuit horum trium, hic hafta fua trecentos confodit. Tribus illis *primi ordinis* non fuit adfcriptus. 21. Inter tres autem fecundi ordinis celebris, quorum etiam dux fuit, triadi tamen priori impar. 22. Benaja filius Jojadæ viri fortis, ob res bene geftas clarus, Cabzeelenfis. Hic duos viros Moabiticos fortiffimos interfecit. Idem in puteum defcendit et leonem occidit tempore nivali. 23. Idem peremit hominem Aegyptium, eximiæ ftaturæ, quinque *nempe* cubitorum. Hic haftam manu tenuit inftar jugi textorii, ille vero baculo tantum inftructus cum eo eft congreffus, haftam manibus ejus extorfit, eumque fua ipfius hafta interfecit. 24. Hoc fecit Benaja filius Jojadæ, celebris inter triginta illos heroas. 25. Inter quos magnam famam erat confecutus, nec tamen tribus illis prioribus comparandus. David eum fibi adjutorem elegerat. 26. Militum autem fortiffimi fuerunt Afael frater Joabi, Elchanan filius Dodonis Bethlehemita, 27. Schammot Haronita, Chelez Phelonita, 28. Ira filius Ikkefchi Tekoita, Abiefer Anathotica, 29. Sibchai Chufchatita, Itai Achochita, 30. Maharai Netophatita, Cheled filius Baanæ Netophatita, 31. Itai filius Ribai Gibeatenfis Benjaminita, Benaja Piratonenfis, 32. Churai ex vallibus Gaafchenfis, Abiel Arbatenfis, 33. Afmaveth Bachurimenfis, Echachba Schaalbonita. 34. Filii

Haschemi Gisonitæ, Jonathan filius Schagæ Hararita. 35. Achiamus filius Sacharis Hararita, Eliphal filius Uri. 36. Chepher Macheratensis, Achija Pelonita. 37. Chezro Carmelita, Naarai filius Esbæi. 38. Joel Nathanis filius, Mibchar Geris filius. 39. Selekus Ammonita, Nachræus Berothensis, armiger Joabi Serujæ filii. 40. Ira Jithrensis, Gareb Jithrensis. 41. Uria Chittæus, Sabad filius Achtæi. 42. Adina filius Schisæ Rubenita, princeps Rubenitarum, et præter eum adhuc triginta *alii*. 43. Chanan filius Maachæ, Josaphat Mithnensis, 44. Ussija Aschteratensis, Schama et Jeiel Chotami filii Aroerensis. 45. Jediael filius Schimri, et Jocha ejus frater Tisita. 46. Eliel Machavimensis, Jeribæus et Joschavja filii Elnaami, Jitma Moabita. 47. Eliel, Obed et Jaasiel Mezobajensis.

CAPUT XII

Catalogus eorum, qui ex singulis tribubus ad partes Davidis transierunt, tum Saulo adhuc vivo 1 — 22. tum eo mortuo, ut regem illum sibi constituerent 23 — 40.

1. Sequitur catalogus eorum, qui venerunt ad Davidem Siklagam, cum adhuc propter Saulum Kischi filium *ibi* retineretur. 2. E Benjaminitis quidem contribulibus Sauli, arcu armati dextra et sinistra *a*) funditores et

a) hebr. *dextra et sinistra lapides* sc. projicientes. Est periphrasis

et sagittarii. 3. Quorum princeps fuit Achieser, tum Joasch filii Schemaæ Gibeatensis, Jesiel et Pelet filii Asmavet, Beraja et Jehu Anathotenses. 4. Jischmaja, Gibeonita, inter triginta fortissimus eorumque præfectus, Jeremias, Jachasiel, Jochanan, Josabad Gederatensis. 5. Elasæus, Jerimoth, Bealja, Schemarja et Schephatja Charuphita. 6. Elkana, Jischija, Asarel, Jaeser, Jaschobam Korchitæ. 7. Joela et Sebadja filii Jerochami Gedore. 8. Ex Gaditis ad Davidem in locis solitudinis munitis degentem secesserunt homines fortissimi, rei militaris periti, clypeis et hastis instructi, instar leonum atroces, et caprearum instar in montibus veloces. 9. Quorum princeps fuit Eser, Obadja secundus, Eliab tertius, 10. Mischmanna quartus, Jeremias quintus, 11. Attai sextus, Eliel septimus, 12. Jochanan octavus, Elsabad nonus, 13. Jirmejahu decimus, Machbannai undecimus. 14. Hi ex Gaditis duces exercitus fuerunt, quorum minimus centurio, maximus tribunus erat millenarius. 15. Iidem illi Jordanum trajecerunt mense primo, cum in omnibus ripis suis exundabat, et vallium incolas ad orientem et occidentem fugarunt. 16. *Aliquando* cum de Benjaminitis et Judæis quidam ad Davidem in loca illa *deserti b)* munita venirent, 17. hic obviam egressus eos

 sic

sis fundæ, in qua Benjaminitæ inprimis erant exercitati. Jud. 20, 16.

b) cf. vers. 8.

ſic eſt allocutus: Si animo pacato venitis ad me adjuvandum, meus quoque animus vobis erit conjunctus. Sin ut me criminis expertem hoſtibus meis prodatis, Deus majorum noſtrorum hoc videat et arguat. 18. Tunc Amaſæus *illorum* princeps *c*) animo commotus, *d*) Salve David, inquit, cum tuis, ſalve fili Iſæi cum tuis adjutoribus, nam Deus tuus tibi auxiliatur. Tunc recepit eos David et copiarum ſuarum duces conſtituit. 19. Ex Manaſſitis quoque nonnulli ad Davidem defecerunt. Quod factum eſt tum, cum Philiſtæos comitaretur in bello contra Saulum. Quanquam eos non adjuvit. Nam Philiſtæorum principes eum conſulto dimiſerunt, veriti ne cum ipſorum periculo ad Saulum dominum ſuum transfugeret. *e*) 20. Igitur cum Siclagam rediret, defecerunt ad eum e Manaſſitis Adnach, Joſabad, Jediael, Michael, Joſabad, Elihu et Siltai, qui apud Manaſſitas chiliarchi fuerant. 21. Hi adjuverunt Davidem contra

c) Ex lectione textuali ראש השלושים *caput triginta ſ. princeps inter triginta*, uti Vulgatus habet et reliqui interpretes antiqui. Sed lectio marginalis, quæ etiam in 18. Codd. *Kennicotti* extat, שלישים haud dubie melior. Nam de triginta illis Davidis heroibus, de quibus in antecedenti capite, h. l. ſermo non eſt.

d) hebr. רוח לבשה אתו *ſpiritus eum induit.*

e) Hiſtoria legitur 1 Sam. 29, 6.

contra turmam illam *Amalekitarum f*), erant enim omnes viri fortes, atque duces exercitus funt conftituti a Davide. 22. Nam in ejus auxilium in dies plures convenerunt, ita ut ingentem exercitum haberet. — 23. Sequitur numerus militum armatorum, qui ad Davidem Hebronem venerunt, ut ad eum Sauli regnum ex voluntate Jovæ transferrent. 24. Ex Judæis quidem clypeis et haftis inftructi fex millia octingenti milites expediti. 25. Ex Simeonitis homines bellicofi feptem millia et centum. 26. Ex Levitis quatuor millia et fexcenti. 27. Jojada princeps fuit familiæ Aaronis, et cum eo tria millia et feptingenti. 28. Sadokus juvenis erat ftrenuus. Familiæ patriæ duces erant duo et viginti. 29. Ex Benjaminitis Sauli contribulibus tria millia. Maxima enim eorum pars favebat adhuc familiæ Sauli. 30. Ex Ephraimitis viginti millia et octingenti homines fortes et famofi in familiis fuis patriis. 31. Ex dimidia Manaffitarum tribu duodeviginti millia nominatim defignati ad Davidem regem conftituendum. 32. Ex Ifafcharitis temporum periti, qui quid faciendum effet Ifraelitis fciebant, principes eorum ducenti, a quorum ore pendebant omnes eorum populares. *g*) 33. Ex Sebulonitis, homines

f) 1 Sam. 30, 1 fqq.

g) Locus hic eft difficillimus, non tam in verbis quam propter rem quæ indicatur. Quæ nempe temporum fcientia intel-

mines bellicosi in omni armorum genere exercitati quinquaginta millia, animo minime doloso militantes. 34. Ex Naph-

intelligatur Israelitis scitu necessaria, et cujus Isascharitæ præ aliis periti fuerint, ut reliqui omnes eorum dictis morem gererent. Judæorum interpretes, quos plerique Christianorum sequuntur, Astronomiam intelligunt, quoad ea temporibus designandis inservit. Adscribam paraphrasin Chaldaicam a *Beckio* editam, quoniam liber paullo rarior est, ex qua de reliquis potest judicari: *Ex Isascharitis fuere periti scientiæ temporum, i. e. Chronologi et docti in figendis initiis annorum atque mensium. In intercalandis quoque mense et annis. Sophistæ in novilunio indagando ad definienda hinc festa temporibus suis celebranda, exercitati quoque in cognoscenda revolutione solis fuere, Astrologique in signorum atque stellarum scientia præstantes, colligentes ex eorum situ, quid conveniat operari domui Israel*, rel. Quanquam non nego verba hebraica hanc explicationem admittere, tamen dubia mihi videtur ob rationes, ubi arbitror, non contemnendas. Primo non apparet, cur hæc tribus præ aliis astronomiæ operam dederit, cum sacerdotum esset dies festos definire et Israelitis denunciare. Deinde miror tantum horum virorum doctorum fuisse numerum, cum longe pauciores suffecissent. Tandem non video, cui usui ducenti illi Astronomi fuerint Davidi, qui tum quidem non de diebus festis ordinandis cogitabat, sed de bello gerendo et regno obtinendo. — Verum enimvero versio Syriaca (quam non inspexisse *Hubigantium* miror) et quæ cum ea consentit Arabica, nam *oi ó* et

Naphthalitis duces mille, et cum eis ſeptem et triginta millia clypeis et haſtis inſtructi. 35. Ex Danitis belli periti octo et viginti millia et ſexcenti. 36. Ex Aſcheritis ad militiam exercendam idonei quadraginta millia. 37. Ex transjordanicis Rubenitis, Gaditis et dimidia Manaſſitarum tribu omni armorum genere inſtructi millia centum et viginti. 38. Qui omnes homines

et Vulg. cum lectione hebræa conſentiunt, aliam lectionem exhibet, leviſſima mutatione facta, qua admiſſa omnes illæ difficultates removentur. Sic vero habet illa verſio: *et ex Iſaſcharitis* יָדְעַי חֶכְמְתָא בְּזִבְנְהוֹן h. e. *ſuo tempore ſapientiſſimi et facientes opera bona et recta coram domino*, h. e. qui viri probi erant et pii, etc. — Facile apparet hunc interpretem pro לְעִתִּים *temporum* legiſſe לְעִתָּם ſive בְּעִתָּם *ſuo tempore.* Quam ſcriptionem ex parte confirmat codex 227. *Kennicotti*, qui habet לעיתם quanquam incertum eſt, an non ſcribæ errore litera Jod ſit transpoſita. Sed hanc Syri interpretis lectionem aptiſſimam eſſe, nemo negabit. Sic enim laudantur viri illi propter prudentiam ſuam et propter probitatem vitæ ſ. integritatem; quibus virtutibus conſpicui etiam inter populares ſuos tantam erant auctoritatem conſecuti, ut eorum conſilium omnes lubenter audirent et admitterent. Tales autem viros Davidi eo tempore utiles fuiſſe, facile intelligitur. — Quanquam hæc lectio mihi perquam probabilis videtur, tamen nolui eam in verſione exprimere, quoniam eſt unius tantum interpretis; digna tamen eſt quæ annotetur.

nes bellicosi ad militandum parati animo integro veniebant Hebronem ad regem constituendum Davidem in omnes Israelitas, nam et reliqui in eo ipso omnes consenserant. 39. Ibique apud Davidem per triduum epulabantur, nam contribules eorum victum suppeditabant. 40. Atque etiam eorum vicini Isascharitæ, Sebulonitæ et Naphtalitæ alimenta afferebant in asinis, camelis, mulis et bubus, farinam, palathas, uvas passas, vinum, oleum, armenta et pecora perquam multa, magna enim erat omnium Israelitarum lætitia.

CAPUT XIII

David communicato cum populo consilio arcam Dei Sionem deportare instituit 1 — 8. Sed cum Uffæ temeritatem Deus morte puniret 9 — 11. in ædibus Obed-Edomi deponitur, ubi per tres menses manet 12 — 14.

1. Postea consilium iniit David a) cum chiliarchis et centurionibus omnium ordinum, 2. atque universum Israelitarum cœtum sic est allocutus: Si vobis placet, et Jova Deo nostro approbante, sine mora mittamus ad populares nostros reliquos per omnes Israelitarum regiones, eosque una cum sacerdotibus et Levitis ex oppidis suis ad nos convocemus, 3. ut arcam Dei nostri inde a temporibus Sauli neglectam transferamus. 4. Consenserunt omnes atque ab universo popu-

a) cf. 2 Sam. 6, 1 — 11.

populo res est approbata. 5. Igitur David congregavit omnes Israelitas a Schichore Aegypti flumine usque ad Chamata ad transferendam arcam Dei ex Kiriathjearimo; 6. atque cum eis profectus est Baalam prope Kiriathjearimum Judææ, ut deportaret inde arcam Dei Jovæ Cherubis insidentis *ibi*que invocandi. 7. Vecti autem sunt arcam sublatam ex ædibus Abinadabi plaustro novo, quod Ussa et Achjo duxerunt, 8. Davide omnibusque Israelitis ante Deum *b*) quantum poterant ludentibus et canentibus *adhibitis* citharis, nabliis, tympanis, tintinnabulis et tubis. 9. Cum venissent ad aream Chidonis, Ussa manum suam porrexit, ut prehenderet arcam, quoniam boves ferociebant. 10. Qua de re Jova Ussæ iratus eum interfecit, ut ibi ante arcam *c*) moreretur. 11. David vero hac clade Ussæ a Jova illata vehementer est commotus, atque locum illum Perez Ussa (cladem Ussæ) vocavit, quod nomen etiamnum gerit. 12. Immo præ timore Dei verebatur ejus arcam ad se inferri. 13. Cumque nollet eam in urbe Davidis deponi, illata est in ædes Obededomi Gittæi, 14. ubi per tres menses fuit. Fortunavit autem Jova Obededomum, et omnia quæ haberet.

CAPUT

b) h. e. arcam, quam præcedebant.

c) in textu est אלהים ut supra vers. 8.

CAPUT XIV

Chiramus rex Tyri mittit Davidi ligna et fabros ad palatium ei exſtruendum. Plures uxores Hieroſolymæ ducit, pluresque liberos gignit 1 — 7. Bis cum Philiſtæis feliciter pugnat 8 — 17.

1. Miſit autem Chiramus rex Tyri legatos ad Davidem. — *Ab eo quoque accepit a)* materiam cedrinam et fabros lapidarios et lignarios, qui ipſi domum exſtruerent. 2. *Omnino* David intellexit Jovam regnum ejus in Iſraelitas confirmaſſe, magnamque ei propter populum ſibi ſacrum auctoritatem conciliare. 3. Deinde plures uxores duxit Hieroſolymæ, *præter eas quas Hebrone duxerat, b)* ex quibus plures filios filiasque ſuſtulit. 4. Nomina autem filiorum, qui ei Hieroſolymæ nati ſunt, fuerunt hæc: Schammua, Schobab, Nathan, Salomo, 5. Jibchar, Eliſchua, Elpelet, 6. Noga, Negeph, Japhia, 7. Eliſchama, Beeljada, *c)* Eli-

a) cf. 2 Sam. 5, 11 ſeqq.

b) hoc in loco parallelo additur.

c) בְּעֶלְיָדָה Sed 2 Sam. 5, 15. ſcribitur אֶלְיָדָה Rectius haud dubie, quoniam non probabile eſt Davidem nomen אל et בעל promiſcue adhibuiſſe. Legerunt quoque *οἱ ό* et Syrus אלידה in noſtro loco. Vulgatus tantum habet *Baaljada*. Codex 245. *Kennicotti* habet באלידע ſed ut videtur vel ex emendatione, vel ex errore ſcribæ, quoniam litera Bet ſervata eſt.

Eliphelet, — 8. Philiſtæi autem, cum audirent Davidem regem Iſraelitarum unctum eſſe, bellum ei intulerunt. Quod cum ille cognoviſſet, ipſe quoque contra eos eſt egreſſus. 9. Occupaverant vallem Rephaim. 10. Tunc David Deum conſuluit: num, ſi Philiſtæos aggrederetur, vellet eos ſibi tradere? Juſſit Jova eos aggredi et victoriam promiſit. 11. Illos igitur ad Baalprazim progreſſos concidit. Deo juvante, inquiebat, hoſtes meos perrupi, uti aqua ſolet perrumpere, hinc locus ille nomen Baalprazim accepit. 12. Reliquerant ibi Deos ſuos, quos David juſſit igne comburi. — 13. Cum deinde iterum in valle *Rephaim* conſediſſent, 14. David Deum denuo conſuluit, qui ei reſpondit: ne eos a fronte aggrediare, ſed ab eis digreſſus accede e regione mororum. 15. Quumque audieris ſtrepitum in mororum cacuminibus, prodito ad prœlium committendum, ſignum hoc eſt præſentiæ divinæ ad profligandum exercitum hoſtilem. 16. Fecit David quod juſſus erat a Deo, et profligati ſunt Philiſtæi a Gibeone usque ad Geſerum. 17. Quo facto nomen Davidis per omnes illas regiones innotuit, ejusque terrorem Jova omnibus iſtis gentibus injecit.

CAPUT

CAPUT XV

David arcam magna cum pompa per Levitas in locum ei in arce Sionis paratum ex ædibus Obedodomi deducit.

1. Cum deinde David ſibi in arce ſua domos exſtruxiſſet, locum quoque arcæ Dei paravit, eique tentorium fixit. 2. Tunc edixit, non licere, alios arcam Dei bajulare niſi Levitas, hos enim Jovam ad id ipſum elegiſſe et ad miniſtrandum ei in perpetuum. 3. Convocatis igitur omnibus Iſraelitis Hieroſolymam ad transferendam arcam Jovæ in locum, quem ei paraverat: 4. *ſimul* congregavit omnes Aaronis poſteros et Levitas. 5. Ex Kehathitis *adfuit* Uriel princeps et conſanguinei ejus centum et viginti. 6. Ex Merarítis Aſaja princeps cum ducentis et viginti conſanguineis. 7. Ex Gerſchomitis Joel princeps cum centum et triginta conſanguineis. 8. Ex poſteris Eliſaphanis Schemaja princeps cum ducentis conſanguineis. 9. Ex poſteris Chebronis Eliel princeps cum octoginta conſanguineis. 10. Ex poſteris Uſſielis, princeps Amminadab cum centum et duodecim conſanguineis. 11. Tunc Sadokum et Ebjatharem ſacerdotes et Levitas, *nempe* Urielem, Aſajam, Joelem, Schemajam, Elielem et Amminadabum 12. ſic eſt allocutus: vos principes eſtis familiarum Leviticarum, luſtrate igitur vos et contribules veſtros, ut transferre poſſitis arcam Jovæ Dei

Dei Israelitarum in locum, quem e paravi. 13. Antea enim culpa vestra factum est, ut Jova Deus noster inter nos stragem ederet, quod eum non rite colueramus. 14. Igitur lustrarunt se sacerdotes et Levitæ ad transferendam arcam Jovæ Dei Israelitarum, 15. quam humeris suis in vectibus bajularunt Levitæ, quemadmodum Moses ex voluntate Jovæ præceperat. 16. Tunc quoque mandaverat David Levitarum principibus, ut constituerent consanguineos suos musicæ peritos cum instrumentis musicis, nabliis, citharis et cymbalis sonoris, ut symphoniam canerent lætitiæ testandæ causa. 17. Igitur constituerunt Levitæ Hemanem filium Joelis, et ex consanguineis suis Asaphum filium Berechjæ, et ex Merari posteris, suis consanguineis, Ethanem filium Kuschajæ, 18. et cum eis cognatos suos secundi ordinis, Secharjam *a*), Jaasielem, Schemiramotum, Jechielem, Unnem, Eliabum, Benajam, Maasejam, Mattitjam, Eliphlæum, Mik-

a) Omitto בֵּן quod non est nomen proprium, uti Vulgatus vertit *et Ben*, nam non habet Vau præfixum. Versu 20., ubi eadem nomina repetuntur, hoc בן non legitur. Neque οἱ ὁ illud legerunt, sed Syrus, qui vero jungit cum sequenti nomine *filius Jaasielis*, quod tamen ab illo litera Vau sejungitur. In duobus Codd. *Kennicotti* 147. et 192 non legitur.

Miknejahum, Obededomum, Jeielem janitores. 19. Cantores Heman, Asaph, Ethan cum cymbalis æneis ad sonandum. 20. Sacharja, Asiel, Schemiramoth, Jechiel, Unnis, Eliab, Maaseja et Benaja nabliis acute sonantibus. *b*) 21. Mattitja, Eliphlehu, Miknejahu, Obededom, Jeiel et Asasjahu citharis octochordis, ita ut præessent. 22. Chenanja Levitis voce præibat, melodiam præcinendo, *musicæ* quippe peritus. 23. Berechja et Elkana arcæ erant janitores. 24. Schebanja, Josaphat, Netaneel, Amasæus, Secharja, Benaja, Eliefer sacerdotes tubis canebant ante arcam Dei. Obededom autem et Jechija *quoque c*) erant ejus janitores. 25. Igitur David,

b) hebr. עַל עֲלָמוֹת de qua voce, ut omnino de omnibus musicæ apud Hebræos artis terminis admodum variæ et diversæ sunt virorum doctorum sententiæ, sive potius conjecturæ. De his novissime docte atque accurate scripsit Excell. *Pfeiffer* in libro germanice edito *super Musica veterum Hebr.* Erlangæ 1779. Neque nostrum locum silentio præteriit, et præter alias conjecturas (p. 26.) hanc quoque attulit, quod נבלים על עלמות fortasse sint nablia quæ sonum acutum (Discant, ab עלמה *virgo*) ederent. De *voce acuta* (Discant) quæ illis instrumentis adjuncta fuerit, equidem nolim intelligere, quoniam non probabile videtur, mulieres s. virgines sacræ musicæ a Davide esse adhibitas.

c) præter eos versu præced. nominatos.

vid, seniores Israelitarum et chiliarchi transtulerunt arcam legis divinæ ex ædibus Obededomi lætabundi. 26. Atque cum Levitis eam bajulantibus Deus faveret, *d*) immolati sunt septem tauri totidemque arietes. 27. David autem amictus erat pallio byssino, ut et omnes Levitæ arcam portantes et cantores et Chenanja princeps, qui eis voce præibat. 28. Sic Israelitæ transferebant arcam legis divinæ cum clangore et sonitu tubarum et buccinarum, et cymbalis sonoris, nabliis et citharis. 29. Quæ cum in urbem Davidis veniret, Michal Sauli filia prospectans per fenestram vidit Davidem regem saltantem et ludentem, eumque *hac de re* contemsit.

CAPUT XVI

Arca in loco suo collocata populoque dimisso, David ministros arcæ perpetuos constituit, 1—7. quibus carmen eucharisticum, quod hac occasione composuerat, tradit canendum 8—36. Sacerdotes aliosque Levitas Gibeone relinquit ad cultum sacrum ibi curandum 37—43.

1. Postquam arca Dei introducta et collocata erat in tabernaculo, quod ei David tetenderat, obtulerunt holocausta et sacrificia eucharistica. 2. Quibus peractis David bene precatus est populo per Jovam,

d) sc. cum viderent Levitas sine noxa arcam portare, intellectum est Deo hoc non displicere.

3. atque diſtribuit in omnes Iſraelitas, in viros et fœminas, in ſingulos ſingulas placentas, viaticum et uvam paſſam. 4. Deinde conſtituit arcæ miniſtros ex Levitis ad prædicandum, laudandum et celebrandum, *a*) 5. quorum princeps fuit Aſaphus, ſecundus ab eo Sacharja. Jeiel autem, Schemiramoth, Jechiel, Mattitja, Eliab, Benaja, Obededom, Jejiel cum nabliis et citharis *adeſſe debebant*, Aſaphus vero cum cymbalis ſonaret. 6. Tandem Benaja et Jechaſiel ſacerdotes cum tubis ſemper canerent ad arcam legis divinæ. 7. Eo die tradidit David primum *b*) carmen in honorem Jovæ canendum per Aſaphum ejusque conſanguineos, *quod ſequitur: c*) 8. Laudate Jovam, celebrate nomen ejus, prædicate inter gentes ejus facta. 9. Canite eum, pſallite ei, narrate tot ejus facta mirabilia. 10. Gloriamini de nomine ejus ſancto, læte-

a) Num et quale diſcrimen ſit inter hæc tria verba: לְהַזְכִּיר וּלְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל recte dubitatur. Judæi quidem primum de cantu pſalmi 38. et 70. in quorum titulis hoc verbum legitur, alterum de cantu pſalmi 105., et tertium de cantu omnium pſalmorum, qui ab Halleluja incipiunt. Sed hæc more ſuo argutantur.

b) בָּרִאשׁ *primum* vocatur, quoniam David deinceps plura compoſuit æque ac illud uſui ſacro deſtinata.

c) Carmen hoc legitur quoque in Pſalmo 105, 1 — 14. et 96. tot.

lætetur animus eorum, qui Jovæ ſtudent. 11. Hunc imploratc ejusque potentiam, ad eum vos *precibus veſtris* convertite. 12. Recordamini rerum mirabilium, quas fecit, prodigiorum et judiciorum ejus. 13. O poſteri Iſraelis, cultoris ejus, o filii Jacobi, quem ſuum eſſe voluit. 14. Hic Jova eſt Deus noſter, qui toti terrarum orbi imperat. 15. Recordamini in perpetuum fœderis, promiſſionis in mille ætates datæ, 16. *fœderis*, quod cum Abrahamo pepigit, et jurisjurandi Iſaaco repetiti. 17. Quod confirmavit Jacobo, ut decreti inſtar eſſet Iſraeli fœdus perpetuum. 18. Tibi dabo, inquiebat, terram Cananæam poſſidendam. 19. Cum eſſent *d*) numero pauci, exigui, peregrini in ea, 20. ab alia gente ad aliam migrantes, ex alio regno ad nationem aliam: 21. nec tamen permiſit ulli eos opprimere. In reges adeo propter eos animadvertit. 22. Ne offendatis, *ajebat*, unctos meos, *e*) ne noceatis meis prophetis.

d) Pro בְּהְיוֹתְכֶם legendum videtur בִּהְיוֹתָם. Non præcedit ſubjectum, ad quod ſecunda perſona pluralis numeri referri poſſet. Sic quoque legerunt *οἱ ό* et Vulgatus et extat in Pſ. 105, 12.

e) *Unctos* vocat David patriarchas, ex more ætatis ſuæ, non temporis ipſorum, qui nunquam uncti fuerunt. Sed quoniam tempore Davidis ungebantur ſacerdotes et forte etiam

23. Canite Jovam *f*) totius terræ *incolæ*, nunciate quotidie ejus salutem. 24. Narrate inter gentes ejus majestatem; inter omnes populos facta ejus miranda. 25. Nam magnus est Jova et valde laudandus, magis quam ullus alius Deus verendus. 26. Aliarum gentium dii nihili sunt, Jova vero cœlum creavit. 27. Decore et splendide colendus, laudibus lætis celebrandus. 28. Tribuite Jovæ, nationes! tribuite Jovæ honorem et laudes. 29. Tribuite Jovæ dignum ejus nomine honorem, afferte fertum, comparete coram eo, adorate Jovam in ornatu sancto. 30. Contremiscat propter eum totus terrarum orbis, bene fundata est terra, non dimovebitur. 31. Lætetur cœlum, exsultet terra, dicatur inter gentes: Jova regnat. 32. Resonet mare et quidquid in eo continetur, gestiat ager et quæ in eo sunt. 33. Jam jubilent arbores silvestres propter Jovam, nam venit ad judicandam terram. 34. Laudate Jovam, nam bonus est, benignitas ejus est æterna. 35. Dicite: serva nos Deus salutis nostræ, collige nos, defende nos a gen-

etiam prophetæ, cum vellet dicere patriarchas sacerdotes fuisse veri Dei, ac proinde sacrosanctos fuisse habendos, vocat eos *unctos* et *prophetas* etiam, quod Deus eis sese non semel revelasset. Respicitur ad historiam, quæ legitur Genes. 20, 7. *Clericus*.

f) Incipit Ps. 96.

a gentibus, ut nomen tuum sanctum celebremus, et de laude tua gloriemur. 36. Laudetur Jova Deus Israelitarum ab æterno et in æternum — et responderunt omnes: Amen, laudetur Jova — 37. Destinavit autem *David* arcæ legis divinæ Asaphum ejusque cognatos, ut quotidiana ministeria diligenter observarent, 38. et Obededomum cum cognatis suis octo et sexaginta. 39. Sadoko vero sacerdoti ejusque cognatis curam commisit tabernaculi Jovæ, quod erat in loco excelso Gibeæ, 40. ut sacrificia solida facerent Jovæ super altari, sacrificium juge mane et vespere, prorsus ex præscripto legis divinæ, quam Israelitis dederat, 41. et cum eis Hemanem et Jeduthunem et alios certos suis nominibus designatos ad Jovam celebrandum propter æternam ejus benignitatem, 42. g) tubis et cymbalis sonoris aliisque instrumentis musicis in honorem Dei. Filii vero Jeduthu-

g) Omitto verba priora hujus versus: *et cum illis Heman et Jeduthun*, quæ prorsus redundant et vel scribæ errore ex versu 41. iisdem verbis incipiente, vel ab ipso scriptore nexus causa repetita sunt, qui fortasse ei videbatur interruptus per ea, quæ de hujus Hemanis et Jeduthunis collegis dixerat. Hos igitur omnes, inquit in hoc versu, tubas et cymbala adhibuisse. Sed quis non videt, sic quoque hæc verba redundare, et in versione esse omittenda? *οἱ ό* quoque ea omittunt.

duthunis erant janitores. — 43. Tum omnes domum redierunt, et David quoque discessit ad bene precandum suis.

CAPUT XVII

David cum Nathane consilium de templo Jovæ exstruendo communicat, qui quidem jussu Dei hoc ei interdicit, 1 — 6. sed ei prædicit, filium ejus in regno successorem hoc consilium esse exsecuturum. 7 — 15. Qua de re David Deo gratias agit humillimas 16 — 27.

1. *Aliquando* cum David in palatio suo sederet, dixit Nathani prophetæ: en! ego habito in ædibus cedrinis, arca vero legis Jovæ est sub tentorio. — 2. Respondit ei Nathan: faceret quod luberet, Deum enim ei adesse. 3. Sed hac ipsa nocte Deus Nathanem jussit 4. Davidem convenire, atque suo nomine ei dicere: Tu quidem non mihi domum exstrues, in qua habitem. 5. Nam ex quo Israelitas *ex Aegypto* eduxi, usque ad hoc tempus domum non habitavi, semper mutans loca tentorii et tabernaculi. *a*) 6. Toto illo tempore, quo inter Israelitas versatus sum, num

a) Sic Vulgatus ex parte vertit verba textus breviter dicta וָאֶהְיֶה מֵאֹהֶל אֶל־אֹהֶל וּמִמִּשְׁכָּן Ad ultimum וממשכן supplendum est אֶל־מִשְׁכָּן ut prioribus respondeat. Diversæ mutationes tabernaculi indicantur, quæ in peregrinatione et deinde cum ea factæ sunt.

num ulli præſidum Iſraeliticorum, cui curam populi mei commiſeram, verbum tantum dixi de domo cedrina mihi exſtruenda? 7. Tum porro dices Davidi meo: Sic fatur Jova omnipotens: ego te a caula ab agendo pecore ſumtum principem conſtitui populi mei Iſraelitici. 8. Adfui rebus tuis omnibus, perdidi hoſtes tuos omnes, famamque tibi conciliavi, quæ æquet famam ſummorum in terrarum orbe regum. 9. Sedes certas aſſignavi populo meo Iſraelitico, in quibus ſine ullo timore felicitate conſtanti frui poſſit, nec amplius ab improbo hoſte affligetur, uti olim, 10. aut eo tempore, quo judices ei præfeceram. Tuos quoque hoſtes omnes ſubegi. Præterea tibi promitto, te poſteros habiturum eſſe, in quibus regia dignitas ſervetur. 11. Completis diebus tuis, ſi cum majoribus tuis obdormieris, filio tuo a te nato regnum confirmabo. 12. Is mihi templum ædificabit, huic thronum regni ſui ſtabiliam in perpetuum. 13. Ego patris inſtar ei ero, ipſe mihi inſtar filii. Gratia mea eum non privabo, quemadmodum anteceſſorem tuum ea privavi. 14. Confirmabo eum in domo mea et in regno meo in perpetuum, et thronum ejus ſtabiliam in æternum. 15. Hæc omnia, quæ Nathani in revelatione divina dicta erant, retulit ad Davidem. — 16. Tum hic locum Jovæ ſacrum adiit, atque coram eo his verbis eſt precatus: quis ego,

Jova Deus, et quæ domus mea, qui me huc usque perduxiſti? 17. Atque hoc tibi parum viſum eſt, Deus, locutus es de familia mea longe remota, meque ſingulari præ aliis hominibus prærogativa dignatus es. *b*) 18. Quid plura dicam de honore illo *eximio*, quo me affeciſti? noſti tibi deditum. 19. Tu pro arbitrio tuo mea cauſa feciſti iſta tam eximia, o Jova, ut res tantas patefaceres. 20. Non eſt tui ſimilis, Jova, non eſt Deus præter te, prouti ipſi auribus noſtris percepimus, 21. et quænam gens totius terrarum orbis cum tuis Iſraelitis poteſt comparari? ad quos tibi vindicandos tu ipſe egreſſus es, ad nomen tibi faciendum magna et horrenda præſtando, dum propter illum tuum populum, quem ex Aegypto redemeras, gentes expellebas. 22. Hic igitur tuus populus, Iſraelitæ, tibi ſacer ſit in perpetuum, et tu o Jova ſis eorum Deus. 23. Quæ vero mihi et familiæ meæ promiſiſti, hæc quoque præſtabis in æternum, facieſque quæ dixiſti. 24. Fides tua

b) Hunc ſenſum loci difficillimi dedit Vulgatus, qui vertit: *et feciſti me ſpectabilem ſuper omnes homines, Domine Deus.* Verba textus admittunt hanc explicationem, ſed non ignoro alias longe et diverſas eſſe allatas, tum a reliquis interpretibus antiquis, tum a recentioribus. Non parum differunt ab h. l. verba, quæ ſubſtituit ſcriptor librorum Samuelis, de quibus vid. obſervat. ad illum locum 2 Sam. 7, 19.

tua ſemper celebretur, dicant *omnes:* Jova omnipotens, Deus Iſraelitarum, horum Deus *ſit maneatque*, domus autem Davidis tui tuo beneficio ſtabiliatur. 25. Tu enim, mi Deus, hoc mihi revelaſti, velle te familiam meam conſervare, propterea audeo hæc a te precari. 26. Jam igitur, o Jova, tu Deus es, atque has mihi dediſti promiſſiones. 27. Placeat ergo tibi, fortunare domum meam, ut tuo beneficio in perpetuum duret; te vero, o Jova, fortunante ſemper erit fortunata.

CAPUT XVIII

Bella Davidis contra Philiſtæos, Moabitas, Hadareſerum, Syros Damaſcenos et Edomitas feliciter geſta: 1—13. Quorum ſpolia in uſum templi exſtruendi a Davide conſecrantur: ejus miniſtri 14—17.

1. Poſtea percuſſit David Philiſtæos, eisque ſubactis eripuit Gatham cum ejus municipiis. 2. Moabitas quoque concidit, ſibique tributarios fecit. 3. Porro profligavit Hadareſerum regem Neſibenſem Chamatæ, qui ultra Euphratem regni ſui fines ſtabilire tentaverat. 4. Cui David eripuit mille currus, ſeptem equitum millia, et viginti millia peditum. Equis curruum nervos ſuccidit, centum currus tantum reliquos fecit. 5. Syri Damaſceni in auxilium venerant Hadareſero regi Neſibenſi, propterea quoque ex eis David concidit

dit duo et viginti millia. 6. Quo facto *præsidia a)* imposuit Syris Damascenis, eosque sibi vectigales fecit; Jovam enim ubique habuit defensorem. 7. Cepit quoque clypeos aureos militum Hadareseri, quos Hierosolymam detulit. 8. Ex Tibchata autem et Chune oppidis Hadareseri abstulit David ingentem æris copiam, quam Salomo insumsit in lacum æneum, in columnas et alia instrumenta ænea. 9. Cum Thou rex Chamatensis audisset, Davidem omnem Hadareseri regis Nesibensis exercitum concidisse, 10. misit ad eum Hadoramum filium suum, qui ei gratularetur hanc de Hadaresero victoriam (bellum enim illi cum hoc intercesserat) munusque offerret vasorum aureorum, argenteorum, æneorum varii generis. 11. Quæ rex David non minus Jovæ consecravit, quam aurum et argentum, quod ex omnibus istis gentibus abstulerat, nempe ex Edomitis, Moabitis, Ammonitis, Philistæis et Amalekitis. — 12. Abischæus Serujæ filius concidit in valle salis Edomitarum duodeviginti millia. 13. Quo facto præsidia eis imposuit et tributarios eos fecit Davidi. Jova enim Davidem ubique adjuvit. 14. Hic igitur totius Israelis rex factus jus dixit ex æquo universo populo. 15. Joabus filius

a) Deest נְצִיבִים quod 2 Sam. 8, 6. legitur, omnesque versiones antiquæ legerunt, atque margini adscriptum est Cod. 224. *Kennicotti.*

filius Serujæ dux fuit exercitus. Josaphatus Achiludi filius cancellarius. 16. Sadokus Achituphi filius et Abimelechus Ebjatharis filius erant sacerdotes, Schavscha *b*) scriba. 17. Benaja Jojadæ filius præerat satellitibus, filii vero Davidis primi erant post regem.

CAPUT XIX

Rex Ammonitarum Davidis legatos perquam contumeliose tractat 1—5. Quam injuriam David bello ulciscitur, in quo Ammonitæ ut et eorum socii Syri magna clade afficiuntur 6—19.

1. Nachascho Ammonitarum rege mortuo, cui filius successerat, 2. voluit David cum Chanune Nachaschi filio amicitiam, quæ sibi cum patre intercesserat, porro colere, atque propterea misit legatos, qui cum de morte patris consolarentur. Postquam legati Davidis ad Ammonitas venerant, 3. horum principes persuaserunt Chanuni, non in honorem patris ipsius misisse Davidem illos consolatores, sed ad explorandam, investigandam et evertendam regionem eos venisse. 4. Tum Chanun legatos Davidis totondit, vestes eorum dimidias ad nates usque abscidit, et sic eos dimisit. 5. Qui cum discessissent, et Davidi res esset indicata, obviam eis misit (homines enim magna erant contumelia affecti) jussitque ut Hierichunte manerent, donec

b) 2 Sam. 8, 17. *Seraja* vocatur.

nec barba iterum crevisset, tunc redirent. 6. Ammonitæ, qui facile intelligebant, quam invisi facti essent Davidi, miserunt mille talentorum argenti, quibus *copias auxiliares* sibi conducerent ex Mesopotamia, ex Syria Maachensi et ex Nesibensi currus et equites. 7. Conductis igitur duobus et triginta millibus curruum, *a*) nec non rege Maachensi cum suis copiis, castra posuerunt prope Medebam. Tum ipsi quoque Ammonitæ ex omnibus oppidis convenerunt et bellum pararunt. 8. Quæ cum David audisset, misit Joabum cum toto exercitu hominum fortissimorum. 9. Ammonitæ aciem instruxerant ante portam urbis. Reges autem, qui ad auxiliandum venerant, seorsim in campo. 10. Joabus cum videret aciem a fronte et a tergo contra se instructam, sele-

a) Nemo, nisi pertinacissimus lectionis receptæ defensor, negabit numerum hunc omnem fidem superantem esse corruptum. Quod etiam haud obscure ex loco parallelo 2 Sam. 10, 19. potest colligi, ubi narratur, Davidem septingentos currus perdidisse. Quo facto certe nondum victoriam esset consecutus, cum longe major superesset numerus, qui resisterent. Sed quis audeat verum numerum restituere? cum versiones antiquæ in numero ipso consentiant, quanquam in rebus indicatis paullulum variant. Syrus enim *equites*, non *currus*, Arabs *currus et equites* vertit. *Kennicottus* vero in suis Codd. nullum dissensum observavit. Conjecturæ *Clerici* et *Hubigantii* legantur apud ipsos.

felegit lectiffimos Ifraelitarum, quos Syris opponeret. 11. Reliquum autem exercitum tradidit Abifchæo fratri fuo, contra Ammonitas, 12. eique dixit: Si Syri me prement, tu mihi feres auxilium, et fi Ammonitæ tibi fuerint fuperiores, ego te adjuvabo. 13. Fortis efto, et pugnemus alacriter pro populo noftro et pro oppidis Dei noftri. Jova autem faciet, quod ei placuerit. 14. Tunc Joabus cum exercitu fuo aggreffus eft Syros, qui terga dederunt. 15. Ammonitæ cum viderent Syros fugiffe, fugerunt et ipfi ab Abifchæo Joabi fratre, feque in oppidum receperunt. Quibus confectis Joabus Hierofolymam eft profectus. 16. Sed Syri ab Ifraelitis cæfi miffis legatis exciverunt Syros trans Euphratem, quibus præerat Schophachus, dux exercitus Hadareferi. 17. Quod cum Davidi effet nunciatum, coactis omnibus Ifraelitis Jordanum trajecit, et cum ad hoftes veniffet; aciem contra eos inftruxit prœliumque commifit Syris, 18. qui terga dederunt Ifraelitis. Occidit David ex Syris quadrigariorum feptem millia, peditum vero quadraginta millia; etiam Schophachum ducem exercitus interfecit. 19. Cum vero Syri Hadareferi viderent, fe Ifraelitis pares non effe, pacem fecerunt cum Davide, eique fuerunt fubjecti, neque aufi funt amplius auxilium ferre Ammonitis.

CAPUT

CAPUT XX

Bellum contra Ammonitas a Joabo redintegratum et a Davide confectum 1—3. contra Philistaeos variae expeditiones 4—8.

1. Sequenti anno, tempore, quo solent reges *ad bellum* prodire, Joabus quoque exercitum duxit in regionem Ammonitarum, eaque vastata Rabbam *metropolin* oppugnavit. David autem manserat Hierosolymæ, igitur Joabus Rabbam expugnavit et destruxit. 2. Tum David cepit coronam regis *Ammonitarum* pendentem talentum auri et lapidibus pretiosis ornatam, eamque sibi imposuit, ex urbe autem ingentem prædæ copiam abstulit. 3. Oppidanos eduxit, eosque serris et tribulis ferreis et securibus dissecuit, a) atque ita fecit omnibus Ammonitarum oppidis, tandemque cum toto exercitu Hierosolymam rediit. — 4. Postea prœlio decertatum est apud Geseram cum Philistæis. Tunc percussit Sibchæus Chuschatensis Sappæum ex posteris Raphæ, et subjugati sunt *Philistæi.* 5. In alio prœlio cum eis commisso Elchanan Jairi filius interfecit Lachmæum fratrem Goliathi, cujus hastile erat instar jugi textorii. 6. Porro cum ad Gatham pugnaretur, homo quidam immanis staturæ, qui senos digitos *in manibus et pedibus* habebat numero quatuor et viginti, qui etiam

fuit

a) cf. 2 Sam. 12, 26—31.

fuit ex Raphæ posteris, 7. conviciis proscidit Israelitas. Hunc Jonathan, Schimæi filius, fratris Davidis, interfecit. 8. Hi ex Rapha prognati Gathæ a Davide hujusque militibus sunt confecti. *b*)

CAPUT XXI

David contra sententiam Joabi populum numerari jubet, 1—3. quod ille invitus facit, nec integrum catalogum regi exhibet 4—6. Punitur David a Deo peste trium dierum immissa, 7—15. placatur Deus ejus precibus et sacrificio in area Ornanis oblato 16—30.

1. Adversatus est diabolus Israelitis, qui Davidem incitavit, ut eos numerari juberet. *a*) 2. Quod man-

b) cf. 2 Sam. 21, 18—22.

a) Sic verto verba textus וַיַּעֲמֹד שָׂטָן עַל־יִשְׂרָאֵל neque puto alium eis subesse sensum. *Clericus* quidem sub שָׂטָן *inimicum Israelitarum* intelligit, qui Davidi persuaserit, ut populum juberet numerari. Sed quanquam non nego sic שטן dici interdum, v. c. 2 Sam. 19, 22. tamen nimis quæsita mihi videtur hæc explicatio, atque a *Clerico* tantum inventa ad emolliendam alterius formulæ duritiem, quæ de eadem re 2 Sam. 24, 1. adhibetur. Verum enim vero ad illum locum jam observavimus, nullum errorem subesse illi formulæ et similibus multis ex more loquendi Hebræorum, quo omnia hujusmodi eventa immediatæ Dei providentiæ tribuunt. Hunc usum loquendi auctor librorum Chronicorum, Esra, uti plerique existimant, permutavit cum eo, qui

Uu suis

mandatum dedit Joabo et exercitus ducibus his verbis: Ite, numerate Iſraelitas a Berſeba usque ad Danem, et referte ad me numerum, ut ſciam, quot ſint. 3. Reſpondit Joabus: *ego quidem opto* ut Jova populum ſibi ſacrum centuplo augeat. At enim vero, mi domine rex, omnes ſervi tui ſunt. Cur igitur iſta cupis Iſraelitis haud dubie pernicioſa? 4. Sed regis voluntas obtinuit contra ſententiam Joabi. *b*) Igitur hic egreſſus eſt, et peragravit omnem Iſraelitarum *terram*, rediitque Hieroſolymam. 5. Hic exhibuit Davidi numerum populi recenſiti. Fuerunt autem omnium Iſraelitarum, qui arma ferre poterant, undecies centena millia; Judæorum autem quadringenti et ſeptuaginta millia in armis exercitatorum. 6. Levitæ et Benjaminitæ ne quidem fuerunt

ſuis temporibus obtinebat. Nam cum Judæi ante exilium Babylonicum Deum omnium rerum bonarum et malarum auctorem dixiſſent, poſt reditum ex illa captivitate angelorum interventu mundum gubernari et malos inprimis genios vires ſuas in hominum perniciem exſerere ſtatuebant. Igitur mirum non eſt, ſi auctor horum librorum eventum hunc populo Iſraelitico tam noxium inſtigationi diaboli aut mali genii tribuit. Sic quoque ſentiunt S. R. *Niemeyer* in Characteriſt. Bibl. P. IV. p. 319. et Celeb. *Eichhorn* in Introduct. ad Vet. Teſt. P. II. p. 640.

b) De conſilio Davidis in hac populi numeratione, cf. obſervat. ad 2 Sam. 24, 2.

runt in illo censu, quoniam Joabo regis consilium valde displicebat. 7. Atque etiam Deus graviter eo offendebatur, et clade afficiebat Israelitas. — 8. David quidem mox culpam a se commissam Deo est confessus, petiitque, ut sibi peccatum suum ignosceret, quanquam admodum imprudenter fecisset. 9. Sed Jova jussit Gadum prophetam Davidis, 10. hunc adire, atque suo nomine ei dicere: tria tibi propono, ex quibus unum elige, ut tibi immittam. 11. Venit igitur Gadus ad Davidem, atque nomine Jovæ ei dixit: optionem habes, 12. num malis trium annorum famem; an trium mensium fugam ab hostibus tuis, quorum gladius te insequatur; an per tres dies ensem Jovæ, hoc est pestem in terra, Jovæ angelo omnes Israelitarum terminos perdente. Vide igitur, quid respondeam ei, qui me misit. 13. Ad hæc David Gado dixit: vehementer angor, malim tamen me Jovæ committere, nam magna est ejus misericordia, quam hominibus. 14. Igitur Jova pestem immisit Israelitis, qua septuaginta millia hominum perierunt. 15. Et jam miserat Deus angelum Hierosolymam ad hanc quoque perdendam. Sed cum ille jam in eo erat ut hoc ageret, pœnituit Jovam calamitatis, dixitque angelo vastatori: Satis est, cohibe manum tuam. Stabat vero ille angelus Jovæ juxta aream Ornanis Jebusitæ. 16. Quem cum

David videret stantem inter cœlum et terram, strictumque gladium manu tenentem et in Hierosolymam porrectum, cum se ipse, tum seniores populi centonibus amicti in faciem se abjecerunt, 17. et David Deum in hunc modum est allocutus: nonne ego jussi numerari populum? nonne ego is sum, qui peccavit et male fecit? istæ vero oves quid commiserunt, o Jova, mi Deus? converte manum tuam in me et in domum patris mei, populum vero tuum ne clade confice! 18. Tum Jovæ angelus jussit Gadum Davidi dicere, ut aram exstrueret Jovæ in area Ornanis Jebusitæ. 19. Abiit igitur David a Gado admonitus nomine Jovæ. (20. Ipse quoque Ornan, qui triticum triturabat, vidit angelum, et quatuor ejus filii, qui apud ipsum erant et sese abdebant.) 21. Cum igitur David Ornanem convenire vellet, hic eum conspicatus, atque ex area egressus submisse salutavit. 22. Tum David Ornani dixit: cede mihi hujus areæ locum, exstruam in eo aram Jovæ, sed justo pretio soluto eum mihi cedes, ut clades in populo cohibeatur. 23. Respondit Ornan Davidi: cape tibi, mi domine rex, et utere pro arbitrio tuo. En! tibi do boves ad holocausta, tribulas ad ligna, et triticum ad fertum, omnia offero. 24. Non ita, inquit David, sed justo pretio solvam, neque enim Jovæ offeram, quæ tua sunt, neque victimas faciam gra-

gratuitas. 25. Ita solvit David Ornani pro eo loco siclos aureos pondere sexcentos, 26. atque constructa ibi ara Jovæ obtulit holocausta et sacrificia eucharistica; cùm ad Jovam precaretur, hic ei respondit igne cœlitus in aram demisso, 27. jussitque angelo ut referret gladium in vaginam. 28. Atque deinceps quoque David in illa Ornanis Jebusitæ area sacrificavit, quod Jovam sibi faventem ibi expertus fuerat. (29. Tabernaculum, quod Moses in deserto fecerat, et ara sacrificiorum erant eo tempore in edito illo loco, qui est Gibeone.) 30. Nec tamen ausus fuisset David sacra ibi facere, vehementer enim gladio angeli Jovæ erat perterritus, *nisi Gadus propheta id ipsum eum jussisset c)*.

CAPUT XXII

David Ornanis aream templo exstruendo destinat, magnamque materiae copiam pro hoc opere congerit 1—5. Salomoni filio suo indicat, eum a Deo ipso huic rei exsequendæ esse destinatum 6-17. et proceres quoque hortatur ut filium suum in eo negotio adjuvent 18. 19.

1. Postquam David hunc ipsum locum ædi Jovæ et aræ pro sacrificiis Israelitarum destinaverat, 2. jussit congregari omnes terræ Israeliticæ peregrinos, *ex quibus* constituit qui lapides quadratos cæderent pro ædi-

 ficio

c) Sic ex contextu coll. vers. 18. locum explico perquam obscurum et difficilem, quod ex interpretum dissensu apparet.

ficio templi divini. 3. Porro ferri magnam copiam ad clavos portarum ostiis et ad commissuras paravit, æris vero pondus immensum 4. et materiam cedrinam innumerabilem. Nam Sidonii et Tyrii ligna cedrina magna copia advehebant ad Davidem. 5. Existimabat enim David, cum Salomo filius suus puer adhuc esset tenellus, ædes vero Jovæ exstruenda deberet propter magnitudinem, excellentiam et nominis famam in omnibus terris celebrari, apparatum sibi esse pro ea faciendum; propterea instruxit ante mortem suam quam plurima. 6. Tum advocavit filium suum Salomonem, eique præcepit ut ædem Jovæ Israelitarum Deo exstrueret, 7. his verbis ad eum usus: Equidem constitueram, mi fili, ædem Jovæ Deo meo exstruere. 8. Sed hic mihi dici jussit, nolle se ut hoc a me fieret, qui multum sanguinis effudissem et magna bella gessissem. 9. Sed filium mihi nascendum, qui vir quietus sit futurus, et cui quoque quietem ab omnibus hostibus suis sit conciliaturus, Salomonem propterea vocandum, quod pace et tranquillitate Israelitæ ejus ætate fruituri sint, 10. hunc sibi ædem esse exstructurum, hunc sibi instar filii, se instar patris ei futurum esse, hujus in Israelitas regnum se in perpetuum esse stabiliturum. 11. Jam igitur, mi fili, Jova Deo tuo favente, tu feliciter ei ædificabis ædem, quemadmodum tibi jam promisit. 12. Sane dabit tibi Jova Deus tuus prudentiam

et intelligentiam, præficiet te Iſraelitis, ſed ſub hac conditione, ut legem ejus obſerves. 13. Tunc enim omnia tibi feliciter ſuccedent, ſi diligenter impleveris omnes leges et inſtituta, quæ Jova per Moſen Iſraelitis præſcripſit. Fortis igitur eſto et conſtans, noli timere aut conſternari. 14. Equidem pro tenuitate mea paravi ad ædem Jovæ centum millia talentorum auri, argenti vero mille millia. *a*) Aeris autem et ferri pondus propter nimiam ejus copiam initum non eſt. Ligna quoque et lapides præparavi, quibus tu plura addes. 15. Tecum habes opifices magno numero, latomos et fabros lapidarios et lignarios et omnium artium peritos, 16. auri porro, argenti, æris, ferri immenſam copiam. Age igitur, aggredere opus, Jova juvante! — 17. Tum quoque Iſraelitarum proceribus David præcepit, ut adjuvarent Salomonem filium ſuum. 18. Jova Deus veſter, inquit, vobis adeſt et quietem vobis dedit ab omnibus partibus. Mihi enim tradidit has regiones et ſubactæ ſunt Jovæ ejusque populo. 19. Igitur mentes veſtras eo tantum intendite, ut Jovam Deum veſtrum colatis. Exſtruite ei ſanctuarium, cui arca legis et vaſa ſacra inferantur.

a) vid. Obſervat. ad Cap. 19, 7.

CAPUT XXIII

Levitarum recensio et ad sacra munera secundum familias constitutio.

1. David senex et ætate iam satis provectus regem in Israelitas constituit Salomonem filium suum, 2. et congregavit omnes Israelitarum principes, sacerdotes et Levitas, 3. ut numerarentur ex Levitis, qui trigesimum ætatis annum excessissent. Fuit autem horum numerus, qui viritim recensiti sunt, duodequadraginta millia. 4. Ex his sint, *inquiebat David, a)* qui curam gerant ædis Jovæ, quatuor et viginti millia, scribarum et judicum sex millia, 5. quatuor millia janitorum, totidemque qui symphonias canant in honorem Jovæ instrumentis hunc in finem a me factis. 6. Divisit eos David in classes *pro numero* filiorum Levi, Gerschonis, Kehati et Meraris. 7. Gerschonitarum fuerunt Ladan et Simei. 8. Filii Ladan fuerunt tres, Jechiel primus, secundus et tertius Setam et Joel. 9. Filii Simei, Schelomith, Chasiel et Haran, tres. Hi principes familiarum Ladanis fuerunt. 10. Simei quatuor habebat filios, Jahatum, Sisam, *b)* Jeuschum et Beriam.

a) Hoc supplendum esse apparet ex versu sequenti, in quo David loquens inducitur עָשִׂיתִי.

b) In textu legitur זִינָא sed in sequenti versu, ubi eadem nomina

riam. 11. Jahatus princeps fuit, Sifa fecundus. Jeufchus et Beria, quod non multos habebant filios, pro una familia cenfi funt. 12. Filii Kehati, Amram, Jizhar, Chebron et Uffiel, quatuor. 13. Filii Amrami fuerunt Aaron et Mofes. Ille et pofteri ejus deftinati funt in perpetuum minifterio rerum facrarum, adolendo coram Jova, miniftrando ei et bene precando *populo c)* ejus nomine. 14. Mofis autem, viri divini, filii cenfiti funt in tribu Levi. 15. Fuerunt ejus filii Gerfchom et Eliefer. 16. Filiorum Gerfchomi princeps fuit Schebuel; 17. Eliefer̄is, Rechabja, nec habuit Eliefer præter hunc alios filios. Sed hujus Rechabjæ filii fuerunt complures. 18. Filiorum Jizharis princeps fuit Schelomit 19. Filii Chebronis, Jerijahu primus, Amarja fecundus, Jachafiel tertius, Jekamam quartus. 20. Filii Uffielis, Micha primus, Jifchija fecundus. 21. Filii Meraris: Machli et Mufchi. Filii Machli: Elafar et Kifch. 22. Elafar poft mortem fuam non filios, fed filias reliquit, quas in matri-

mina repetuntur, fcribitur יְיִזָּה et fic quoque *οἱ ὁ* et Vulgatus in utroque verfu legerunt. Quæ fcriptio igitur horum interpretum auctoritate confirmatur. Syrus et Arabs legerunt זְבִרֹא Miratus fum veram lectionem a *Kennicotto* in nullo codice effe obfervatam.

c) Ex lege Num. 6, 24.

monium duxerunt filii Kifchi, earum confobrini. 23. Mufchi tres fuerunt filii, Machli, Eder et Jeremot. 24. Hi fuerunt Levitæ fecundum familias patrias, harumque principes, recenfiti pro numero capitum, qui ad ædem Jovæ miniftrabant, qui omnes annum ætatis vicefimum excefferant. *d*) 25. Nam quoniam David fperabat, Jovam Ifraelitarum Deum, qui populum fuum pacatum reddidiffet, Hierofolymæ in perpetuum effe habitaturum: 26. ftatuit Levitas deinceps non amplius portaturos effe tabernaculum et vafa ad illius minifterium neceffaria. 27. Igitur ex ultimis ejus mandatis numerus Levitarum initus eft, qui annum ætatis vicefimum excefferant, 28. quorum munus effet, ut curantibus Aaronis pofteris miniftrarent in æde Jovæ in atriis, in conclavibus, ut purgarent totum fanctuarium et quæ præterea ad ejus minifterium pertinerent. 29. Nempe ut *pararent* panes appofititios, fimilam, munus farreum, placentas non fermentatas, aut quæ in fartagine coquenda effent: nec non ad menfuras et dimenfiones, 30. tum ut adeffent fingulis matutinis ad laudandum et celebrandum Jovam, itemque vefper-

d) Supra verf. 3. cenfiti leguntur, qui annum ætatis trigefimum excefferant, ex lege Mofaica Num. 4, 3. Sed in hoc verfu de alio cenfu fermo eft. Nimirum ftatuit David Levitas ab anno ætatis vicefimo minifterio facro adhibere ex ratione v. 25. indicata.

vespertinis, 31. ut omnis generis sacrificia Jovae sabbatis, noviluniis et diebus festis offerenda curarent, atque sic certo numero legeque constituta semper in loco sacro versarentur, 32. obeuntes munera in tentorio conventus, aut in sanctuario, aut apud consanguineos suos, Aaronis posteros, in ministerio templi Jovae.

CAPUT XXIV

Sacerdotum classes viginti quatuor 1 — 19. iisdemque Levitarum classes attributae 20 — 31.

1. Aaronis quoque posteri in classes certas sunt distributi. Filii Aaronis erant Nadab, Abihu, Eleasar et Ithamar. 2. Nadabus quidem et Abihu mortui sunt ante patrem suum, neque filios reliquerunt, igitur sacerdotio functi sunt Eleasar et Ithamar, 3. quos David distribuit, Sadokum nempe ex posteris Eleasaris et Achimelechum ex posteris Ithamaris pro eorum recensione ad ipsorum ministeria. 4. Et quoniam eis viritim recensitis plures erant posterorum Eleasaris quam Ithamaris, ita divisi sunt, ut ex illis essent principes familiarum sedecim, ex his vero octo. 5. Quae eorum divisio facta est per sortes pares. *a*) Utrique enim, cum

a) hebr. אֵלֶּה עִם־אֵלֶּה *hos cum illis.* Nimirum omnibus posterorum Eleasaris et Ithamaris nominibus in urnam conjectis, prouti nomina educebantur, ordinem classis sacerdotalis con-

cum Eleafaris tum Ithamaris pofteri, erant principes fanctuarii et principes magiftratus. 6. Nomina eorum Schemaja Netaneelis filius, fcriba ex Levitis, præfente rege, principibus, Sadoko facerdote, Achimelecho filio Ebjatharis et familiarum capitibus tum facerdotum tum Levitarum confignavit, fingulos cum familiæ Eleafaris, tum quoque fingulos familiæ Ithamaris. *b*) 7. Prima fors obtigit Jójaribo, fecunda Jedajæ,

conftituebant. Sic nemo de perfonarum refpectu habito conqueri poterat.

b) Emendationem verborum difficillimorum אֶחָד אָחֻז לְאֶלְעָזָר וְאָחֻז אָחֻז לְאִיתָמָר jam *Cappellus* tentavit, (in Crit. S. Lib. IV. Cap. IV. Sect. 8.) nam quid verba ואחז אחז fibi velint, nemo dixerit. Ille igitur hæc mutat in אֶחָד אָחֻז ut prioribus refpondeant, et fenfum putat effe: unam fortem pro Eleafare, alteram pro Ithamare effe ductam. Sed hanc Cappellianam crifin, quam maxima ex parte fuam fecit *Clericus*, cum mutatione tamen parum felici, *Hubigantius* recte, ubi arbitror, improbat ex eo quod numerus familiarum non fuerit æqualis, nam verf. 4. legitur, claffes fedecim fuiffe Eleafaris, Ithamaris vero tantum octo, quod tamen effe debuiffet, fi alternatim unum nomen pro hoc, alterum pro illo forte effet eductum. Sed in hoc verfu, quod recte obfervat *Hubigantius*, nondum de ipfa fortitione fermo eft, de qua fequentes verfus exponunt, fed de eo tantum quod Schemaja fcriba confignarit fingula nomina eorum

dajæ, 8. tertia Charimo, quarta Seorimo, 9. quinta Malcijæ, ſexta Mijamino, 10. ſeptima Kozo, octava Abijæ, 11. nona Jeſchuæ, decima Schechanjaho, 12. undecima Eljaſchibo, duodecima Jakimo, 13. decima tertia Chuppæ, decima quarta Jeſchibabo, 14. decima quinta Bilgæ, decima ſexta Immero, 15. decima ſeptima Cheſiro, duodeviceſima Piſſeſo, 16. undeviceſima Petachjæ, viceſima Jecheskelo, 17. viceſima prima Jachino, viceſima ſecunda Gamulo, 18. tertia et viceſima Delajaho, quarta et viceſima Maasjaho. 19. Hæ fuerunt claſſes miniſterii ab eis peragendi in templo Jovæ ſecundum ritus, quos acceperant ab Aarone progenitore ſuo, ei præſcriptos a Jova Deo Iſraelitarum. 20. Quod attinet ad reliquos Levitas, ex poſteris Amrami fuit Schubael, ex hujus poſteris Jechdaja. 21. Rechabjæ filiorum primus fuit Jiſchija. 22. Jishari Schelomotus, Schelomoti Jachatus.

rum qui erant de familia Eleaſaris, et ſingula nomina eorum qui erant de familia Ithamaris. Ex quo ſequitur legendum eſſe אֶחָד אֶחָד et in poſteriori membro וְאֶחָד אֶחָד Sic quoque legerunt *οἱ ό* qui habent: *εἷς εἷς τῷ Ἐλεάζαρ, καὶ εἷς εἷς τῷ Ἰθάμαρ.* Num Syrus quoque ita legerit, cum *Hubigantio* non certo dixerim, vertit enim: *(Scripſit eos Schemaja ſcriba) nempe domum patriarchæ unam Eleazaris* [illegible] *et alteram Ithamaris.* Nam videri poſſet in poſteriori membro legiſſe אחר ſ. אהרון lectione tamen minus bona.

chatus. 23. Filiorum Jerijæ * * c) Amarja secundus, Jachasiel tertius, Jekamam quartus. 24. Ex posteris Ussielis fuit Micha, ex posteris Michæ Schamir. 25. Frater Michæ fuit Jischija, ex hujus filiis Secharja. 26. Filii Meraris fuerunt Machli et Muschi, filii Jaasijæ Beno. 27. Meraris posteri ex Jaasaja, Beno, Schoham, Saccur et Ibri. 28. Ex Machli posteris fuit Elasar, qui nullos habuit filios. 29. Kischi filius fuit Jerachmeel. 30. Filii Muschi fuerunt Machli, Eder et Jerimoth. Hi fuerunt Levitæ secundum familias patrias, 31. qui et ipsi sortes jecerunt cum consanguineis suis Aaronis posteris præsente Davide rege, Sadoko et Abimelecho capitibus familiarum, sacerdotibus et Levitis, familia princeps æque ac familia minima.

CAPUT

c) Deest nomen natu majoris filiorum Jerijæ, quod jam in codice τῶν ό fuit omissum, qui sic habent: *υἱοὶ Εχδιᾶ* (pro Ἰερία) *Αμαδίας ὁ δεύτερος.* Vulgatus vertit: *filius ejus Jerian primus, Amarias secundus,* quasi legisset וּבְנוֹ יְרִיָּהוּ הָרִאשׁוֹן Sed quis audeat hujusmodi lacunas explere sine Codd. Hebr.?

CAPUT XXV

Cantorum et musicorum sacrorum classes viginti quatuor.

1. Selegerunt quoque David et principes cœtus *a*) ad ministerium sacrum posteros Asaphi, Hemanis et Jedithunis, qui carmina sacra canebant adhibitis citharis, nabliis et cymbalis, ut ex eorum numero suo quisque munere fungeretur. 2. Filii Asaphi fuerunt Saccur, Josephus, Netanja, Ascharela, qui patri præsto erant canenti moderante rege. 3. Jedithunis filii erant Gedalja, Seri, Jesaias, Chaschabja et Mattitja, sex *b*) qui patri suo Jeduthuni suberant cithara canentes ad laudandum et celebrandum Jovam. 4. Hemanis filii erant Bukkia, Mattanja, Ussiel, Schebuel, Jerimot, Chananja,

a) hebr. שָׂרֵי הַצָּבָא non sunt *principes exercitus*, uti vulgo vertitur, hos enim David in constituendis musicis sacris non adhibuisset, sed principes sacerdotum et Levitarum, sive ii qui cultum sacrum curabant, nam de hoc צבא sæpe dicitur, cf. Num. 4, 3.

b) At quinque tantum nominati sunt. Nimirum omissum est nomen sexti, quod οἱ ό in Cod. Alex. addunt et ponunt inter Jesaiam et Chaschabjam, nempe *Schimei.* Ex versu 17. etiam plane apparet, hoc nomen scribarum errore h. l. excidisse. Ibi enim huic Schimæo decimam classem sorte obtigisse narratur. Habet quoque hoc nomen Arabs et Cod. 172. *Kennicotti.*

nanja, Chanani, Eliata, Giddalti, Romamti-Eſer, Joſchbekaſcha, Malloti, Hothir, Machaſiot. 5. Hi omnes fuerunt filii Hemanis, vatis regii, qui tuba canebant. Dederat Deus Hemani quatuordecim filios et tres filias. 6. Hi omnes patri ſuo aderant, cum caneret in templo Jovæ cymbalis, nabliis et citharis cultus ſacri cauſa. Ipſi regi autem aderant Aſaphus, Jeduthun et Heman. 7. Quorum numerus una cum eorum cognatis edoctis cantica Jovæ et peritis fuit ducenti octo et octoginta. 8. Qui per claſſes ſingulas ſortiti ſunt, tum natu major tum minor, peritus æque ac diſcipulus. 9. Prima ſors obtigit ex Aſaphi familia Joſepho, ſecunda Gedaljæ, 10. tertia Saccuro, 11. quarta Jizreo, 12. quinta Netanjæ, 13. ſexta Bukkijæ, 14. ſeptima Jeſarelæ, 15. octava Jeſaiæ, 16. nona Mattanjæ, 17. decima Schimeo, 18. undecima Aſarelo, 19. duodecima Chaſchabjæ, 20. tertia decima Schubaeli, 21. quarta decima Mattitjæ, 22. quinta decima Jeremotho, 23. ſexta decima Chananjæ, 24. ſeptima decima Joſchbekaſchæ, 25. duodeviceſima Chanani, 26. undeviceſima Mallotô, 27. viceſima Elijatae, 28. viceſima prima Hothiro, 29. viceſima ſecunda Giddalto, 30. viceſima tertia Machaſiotho, 31. viceſima quarta Romamtieſero, qui omnes cum ſuis quisque filiis et cognatis *c*) erant duodeni. CA-

c) hebr. בָּנָיו וְאֶחָיו quæ verba ad ſingula nomina repetita ſunt in textu hebræo. Sed in verſione ſemel poſita ſufficiebant.

CAPUT XXVI

Janitores et custodes templi.

1. Quod attinet ad janitorum classes, ex Korchanis fuit Meschelemja filius Koræ ex Asaphi posteris. 2. Meschelemjæ filii erant Sacharja primogenitus, Jediael secundus, Sebadja tertius, Jatniel quartus. 3. Elam quintus, Jochanan sextus, Eljoenæus septimus. 4. Obededomi filii erant Schemaja primogenitus, Josabad secundus, Joach tertius, Sachar quartus, Netanel quintus, 5. Ammiel sextus, Issaschar septimus, Peulleteus octavus, nam Deus ei benedixerat. 6. Schemajæ quoque, ejus filio, nati sunt filii, qui principatum obtinebant in familia patria, erant enim viri præclari. 7. Filii Schemajæ erant Otni, Rephael, Obed, Elsabadus; fratres ejus viri egregii Elihu et Semachja. 8. Hi omnes fuerunt ex posteris Obededomi, eorum filii et cognati, homines strenui et in ministerii partibus alacres, sexaginta duo numero. 9. Etiam Meschelemja filios et cognatos habebat, homines egregios, duodeviginti. 10. Chosa ex Merari posteris filios habuit, Schimrim primum, (quanquam hic non erat primogenitus, sed pater eum principem constituerat) 11. Chilkija secundum, Tebalja tertium, Secharja quartum. Omnes Chosae filii et cognati fuerunt numero tredecim. 12. Ex his classes janitorum constitutæ sunt secundum capita singulorum, ut conjunctim cum cognatis

ſuis miniſtrarent in templo Jovæ. 13. Sortes æqualiter jecerunt in familias patrias ad ſingulas portas. 14. Schelemjæ ſors obtigit orientalis, ejus filio Sebadjæ viro prudenti ſeptentrionalis. 15. Obededomo meridionalis, ejusque filiis domus penuaria. *a*) 16. Schuppimo et Choſæ ad occidentem, cum porta Schallechet in via quæ *ad regiam* ducit, *b*) ut utriusque loci cuſtodiam haberent. 17. Ad orientem Levitæ erant ſex, ad ſeptentrionem per diem quatuor, ad meridiem per diem quatuor, ad domum penuariam bini. 18. Ad Parbarem *c*) verſus occidentem quatuor, duo prope viam aggeſtam. 19. Hæ fuerunt claſſes janitorum ex Korchanis et Meraritis. — 20. Ex Levitis Achija præfectus fuit theſauris templi Dei et theſauris rerum conſecratarum. 21. Filii Ladan: ex filiis Ladan Gerſonitæ, principes familiarum ejus fuit Jehiel.

a) בֵּית הָאֲסֻפִּים quid ſit, incertum. *οἱ ὁ* voces hebræas retinuerunt, *οἶκον Εσεφίμ*. Vulgatus: *in qua parte domus erat ſeniorum concilium*. Chaldæus vertit: בֵּית שַׁקְפַיָּא *ædes ſuperliminares*. Sic a סַף *limen* videtur deduxiſſe. Obſcure. Melius *Junius* et *Tremellius* explicant de ærario ſ. ædificio, in qua varia templi ſupellex ſit ſervata. coll. 2 Chron. 25, 24. Nehem. 12, 25.

b) Aeque incertum ac præcedens. *Lightfootus* in Deſcript. Templi Cap. V. Sect. I. p. 559. Opp. dicit שלכת ſignificare aggeſtionem, et h. l. indicari portam, quæ e templo ad regiam ducebat via aggeſta, de qua *Joſephus* Lib. XV. Cap. 14.

c) Janua fuit in latere occidentali templi. cf. *Lightfootus* l. c.

Jehiel. *d*) 22. Filii Jehiel Setam et Joel ejus frater thesauris templi Jovæ præfecti. 23. Amramitæ, Jizharitæ, Chebronitæ, Offielitæ — — *e*).* 24. Schebuel e Gerschomo filio Mosis natus princeps fuit praefectus thesauri. 25. Ejus fratris Eliesferis filius fuit Rechabja, nepos Jesaias, pronepos Joramus, abnepos Sichri, atnepos Schelomit; 26. qui Schelomit et fratres ejus præerant thesauris rerum consecratarum a Davide rege, et familiarum principibus, a chiliarchis et centurionibus exercitus, 27. quas ex bellis et manubiis consecrarant ad templum Jovæ instaurandum; 28. omnia a Samuele vate, a Saulo filio Kischi, ab Abnero Neris filio, a Joabo Serujæ filio et ab alio quocunque consecrata tradebantur Schelomito ejusque cognatis. 29. Ex Jizharitis Cenanja ejusque filii res curabant Israelitarum civiles atque erant scribæ et judices. 30. Ex Chebronitis Chaschebja ejusque cognati homines egregii mille et septingenti præerant Israelitis cis Jorda-

 num

d) Hic versus haud dubie est corruptus. Lectio recepta, si ad verbum vertitur, sensum non habet. Sed quis nomina vitiose scripta sine Codd. emendare potest? Secutus sum ex parte *Hubigantium*.

e) Omnes fatentur in hoc quoque versu deesse nonnulla. Neque enim cum antecedentibus, neque cum consequentibus hæc cohærent. Imperfecta est oratio, inquit *Castellio*. Versiones antiquæ eundem textum, quem nos legimus, exhibent.

num versus occidentem, curantes res ad *cultum* Jovæ et ad regis ministerium pertinentes. 31. Quorum Chebronitarum princeps fuit Jerija, et gentium et familiarum. Anno quadragesimo regni Davidis censiti sunt Jasere in Gileaditide, in quibus inventi sunt homines fortissimi, 32. quorum cognatos viros praestantissimos, duo millia et septingentos familiarum primarios præfecit rex David Rubenitis, Gaditis et dimidiæ Manassitarum tribui, curandis negotiis tum ad *cultum* Dei tum ad regem pertinentibus.

CAPUT XXVII

Duces exercitus perpetui secundum duodecim anni menses distributi 1 — 15. Singularum tribuum principes 16 — 24. aliique aulæ Davidicæ ministri 25 — 34.

1. Porro Israelitæ certo numero tum familiarum principes, tum chiliarchi et centuriones, eorumque tribuni qui regi ministrabant, in classes fuerunt distributi, quæ per vices singulis anni mensibus *hoc suum munus* ingrediebantur et ab eo discedebant. Quarum classium unaquæque fuit viginti et quatuor millium hominum. 2. Primæ classi primi mensis præerat Jaschobam filius Sabdiel, *a*) 3. ex Perezi posteris omnium exer-

a) Hæc verba de singulis classibus repetita et propterea in versione a me in sequentibus omissa, *Hubigantius* putat legenda esse

exercitus ducum fummus. 4. Claffi fecundi menfis præerat Dodæus Achochita. Claffis hujus dux erat Miklothus. *b*) 5. Tertii exercitus tertio menfe princeps erat Benaja filius Jojadæ facerdos. 6. Hic eft ille Benaja, qui triginta illorum heroum erat fortiffimus eorumque præfectus. Claffi vero ejus præerat Ammifabadus filius. 7. Quarta quarti menfis claffis fuit Afahelis fratris Joabi *c*) et poft eum Sebadjæ filii. 8. Quintus quinti menfis princeps erat Schamhut Jisrachita. 9. Sextus fexti menfis Ira filius Ikkefchi Tekoenfis. 10. Septimus feptimi menfis Chelez Pelonenfis ex Ephraimitis. 11. Octavus octavi menfis Sibchæus Chufchatita ex Sarchitis. 12. Nonus noni men-

 fis

effe poft verfum tertium, quippe qui de ipfo illo Jafchobamo agat, non de militibus quibus præerat, atque ita quoque eft in fequentibus. Vera quidem eft obfervatio, fed *οἱ ὁ* et Vulgatus eundem verfuum ordinem exhibent.

b) Litera Vau ante מִקְלוֹת prorfus redundat. Vulgatus quoque præcedens וּמַחְלַקְתּוֹ aut aliter legit aut explicat; vertit enim: *et poft fe alter nomine Macèlloth.* *οἱ ὁ* bis legerunt עַל, vertunt enim: *καὶ ἐπὶ τῆς διαιρέσεως αὐτοῦ καὶ Μακελλὼθ ὁ ἡγούμενος.* *Kennicottus* nihil h. l. obfervavit ex fuis Codd.

c) Non vivi, dudum jam occifi in prœlio ab Abnero 2 Sam. 2, 18. antequam hæ exercitus claffes a Davide conftituerentur. Sed in memoriam viri fortiffimi claffis de ejus nomine videtur nominata, cui filius præerat.

fis Abiefer Anathotenfis Benjaminita. 13. Decimus decimi menfis Maharai Netophatenfis ex Sarchitis. 14. Undecimus undecimi menfis Benaja Piratonita ex Ephraimitis. 15. Duodecimus duodecimi menfis Cheldai Netophatenfis ex Othnielis pofteris. Quorum omnium claffes fingulæ vicena quaterna millia hominum continebant. — 16. Tribuum vero Ifraeliticarum præfecti fuerunt fequentes: Rubenitarum Eliefer, filius Sichri. Simeonitarum Schephatja, filius Maachæ. 17. Levitarum Chafchabja, filius Kemuelis. Aaronis pofterorum Sadokus. 18. Judæorum Elihu ex cognatis Davidis. Ifafcharitarum Omri filius Michaelis. 19. Sebulonitarum Jifchmaja, filius Obadjæ. Naphtalitarum Jerimot, filius Afrielis. 20. Ephraimitarum Hofeas, filius Afasjæ. Dimidiæ tribus Manaffitarum Joel, filius Pedajæ. 21. Alterius dimidiæ Gileaditicæ Jiddo, filius Sacharjæ. Benjaminitarum Jaafiel, filius Abneri. 22. Danitarum Afarel, filius Jerochami. Hi fuerunt tribuum Ifraeliticarum præfecti. 23. Nec vero numerati funt a Davide, qui erant viginti annis minores, nam Jova promiferat augere Ifraelitas inftar aftrorum cœleftium. 24. Joabus Serujæ filius inceperat quidem numerare, fed non abfolvit, quod *Jova ea de caufa* Ifraelitis irafcebatur, neque hic numerus relatus eft in annales regis Davidis. —

25. Fi-

25. Fisco regis præerat Asmaveth, filius Adielis. Agrorum vero, oppidorum, pagorum et turrium fisco Jonathan, filius Ussijæ. 26. Rusticis agriculturæ operis præerat Esri, filius Chelubi. 27. Vinearum inspectionem habebat Simei Ramathensis. Vinum, quod erat in cellis vinariis, curabat Sabdæus Schibmensis. 28. Oliveta et sycomoros campestres Baalchanan Gederita; olei vero cellas Joaschus. 29. Boves in Sarone pascentes Schitrai Saronita, boves vero in vallibus Schaphat filius Adlæi. 30. Camelos Obil Jischmeelensis, asinas Jechdeja Meronotensis. 31. Tandem oves et capras Jasis Hagrenus. Hi omnes præfecti fuerunt opibus regis Davidis. 32. Jonathan Davidis patruus erat consiliarius, vir prudens et literarum peritus. Jechiel filius Chachmoni erat cum filiis regis. 33. Achitophel fuit consiliarius regis, Chuschæus vero Archita ejus amicus. 34. Post Achitophelem Jojada filius Benajæ, et Ebjathar. Dux exercitus regis fuit Joabus.

CAPUT XXVIII

David in solemni conventu omnium procerum populi et aulæ Salomonem regni successorem ab ipso Deo designatum declarat 1—8. Quem ut et universum cœtum ad constantiam in colendo Deo hortatur; inprimis vero ædificationem templi commendat, cujus

et totius apparatus formam Salomoni tradit, iterumque ad alacritatem in perficiendo opere excitat 9—21.

1. Tum convocavit David Hierosolymam omnes principes Israelitarum, tribuum, classium, qui ipsi ministrabant, chiliarchos, centuriones, omnes suarum et filiorum suorum opum et facultatum præfectos, aulicos omnesque exercitus duces, 2. quos stans sic est allocutus: audite me, fratres mei et populares! Ego quidem consilium ceperam ædificare ædem quietis arcæ legis divinæ et scabello pedum Dei nostri, atque hujus ædificii jam apparatum feceram. 3. Sed Deus noluit me ipsi ædem exstruere, quod bella gessissem sanguinemque effudissem. 4. Attamen Jova Israelitarum Deus me ex omni patris mei familia elegit, ut rex essem Israelitarum in perpetuum (nam et tribum Judæ voluit esse principem et in ea domum patris mei, atque in ejus filiis me hoc beneficio affecit, ut imperarem omnibus Israelitis. 5. Ex filiis autem meis, quos complures mihi Jova largitus est, Salomonem filium meum elegit, qui throno regni in Israelitas insideret). 6. Nimirum dixit mihi: Salomo filius tuus templum et atria mihi ædificabit, hic filii instar mihi sit, ego ei patris loco ero; 7. ejus regnum in perpetuum confirmabo, dummodo operam det, ut præcepta et instituta mea,

uti

uti hactenus fecit, exsequatur. 8. Jam igitur spectantibus omnibus Israelitis, qui cœtus est Jovæ sacer, et audiente Deo nostro *vos obtestor*, ut summo studio præcepta Jovæ Dei vestri servetis, sic enim terram hanc bonam tum ipsi possidebitis, tum eam posteris vestris relinquetis in perpetuum possidendam. 9. Tu vero Salomo, mi fili, ama Deum patris tui, eumque corde integro et animo lubenti colito, nam omnium mentes Jova perscrutatur, et omnes cogitationes cognitas habet. Si eum quæsiveris, a te invenietur, si deserueris eum, abjiciet te in perpetuum. 10. En! te Jova dignatus est, qui ei ædem sanctuarii construeres, jam igitur alacriter hoc agito. — 11. Tum tradidit David Salomoni filio suo exemplar porticus, ædicularum, cellariorum, conclavium, penetralium et sanctuarii interioris. 12. Porro exemplar omnium, quæ in animo habebat, nimirum atriorum templi, omnium conclavium, quæ illud ambire debebant, apothecarum ejus rerum consecratarum. 13. Tum porro *ei dedit descriptionem* classium sacerdotum et Levitarum, et totius cultus in templo exhibendi, omnisque supellectilis ei inservientis. 14. Auri, quo pondere *insumi deberet* ad varia instrumenta illius cultus, et argenti ad varia vasa argentea diversi usus. 15. Item, auri ad candelabra aurea et lucernas eorum aureas pro diverso

eorum pondere, et argenti ad candelabra argentea eorumque lucernas pro usu eorum diverso. 16. Item auri ad mensas in usus varios, et argenti ad mensas argenteas, 17. ad fuscinas, crateres et pateras aurum purum; et ad scyphos tum aureos tum argenteos pro diverso singulorum pondere. 18. Porro *exemplar* aræ suffitus, assignato auri perpurgati certo pondere, tandem delineationem currus Cheruborum aureorum, qui alis suis expansis tegebant arcam legis Jovæ. 19. Atque horum operum omnium exemplar, *inquiebat David*, mihi ipse Jova ostendit. 20. Tum Salomonem filium suum sic est allocutus: Macte virtute esto! noli timere, aut deterreri, nam Jova Deus, Deus meus tibi aderit, non te deseret aut relinquet, quin totum opus templi ejus cultui destinati perfeceris. 21. Adsunt tibi classes sacerdotum et Levitarum ad omne templi munus *parati*, nec non periti harum rerum artifices sponte tibi in omnibus operam suam præstabunt, principes quoque et omnis omnino populus imperata facient.

CAPUT XXIX

David principes populi hortatur, ut ipsi quoque ad structuram templi munera sua conferant; quod etiam liberaliter faciunt 1—9. Tum Deo gratias agit et pro Salomone precatur 10—19. Omnes

diem

diem festum celebrant, et Salomonem regem ungunt, qui patri suo in regno succedit

20 — 30.

1. Tum David universum cœtum his verbis est allocutus: Salomo filius meus, quem *a*) Deus elegit, puer adhuc est tenellus: sed opus magnum est. Nam non hominis, sed Jovæ Dei erit palatium. 2. Ego quidem pro viribus præparavi ad ædem Dei mei aurum pro aureis, argentum pro argenteis, æs pro æneis, ferrum pro ferreis, lignum pro ligneis *operibus*, gemmas, smaragdos, et insitivos lapides ornatui et phrygionico operi aptos, omnisque generis lapidum pretiosorum et marmoris magnam copiam. 3. Præterea, pro amore meo in ædem Dei mei, dono insuper ad ejusdem usum peculium quoddam auri et argenti, præter ista omnia, quæ ædi sacræ paravi. 4. Nempe tria millia talentorum auri ophirini et septem millia talentorum argenti purissimi, ad obducendos ædium parietes, 5. ita ut neque aurum neque argentum ulla in re, ubi opus est, artificibus

a) Pro אֶחָד *unus* videtur legendum אֲשֶׁר forma loquendi magis hebraica. Sic quoque legerunt *οἱ ό*: *εἰς ὃν ᾑρέτικεν ἐν αὐτῷ κύριος.* Sed Syrus videtur lectionem receptam habuisse, quam membris transpositis sic vertit: *Salomo hic filius meus puer est parvus, hunc elegit Deus ex omnibus filiis meis, quoniam puer est sapiens et prudens.*

cibus desit. Jam quis est, qui ultro munus Jovæ offerat? 6. Tum sponte obtulerunt principes familiarum, tribuum Israeliticarum, chiliarchi, centuriones et regiorum negotiorum præfecti, 7. ad usum ædis Dei quinque millia talentorum auri, decem millia Daricorum, totidem talenta argenti, *b*) æris octo-

b) De immensa pecuniæ summa a Davide ad templi structuram congesta variæ sunt virorum doctorum sententiæ. Si summæ, quam David 1 Chron. 23, 14. templo ædificando consecravit, quæ fuit centum millia talentorum auri, et mille millium talentorum argenti, adduntur ea, quæ h. l. eundem in usum donavit, tria millia talentorum auri et septem millia talentorum argenti, et præterea dona gratuita principum, quinque millia talentorum auri, decem millia talentorum argenti, totidemque Daricorum; summa pecuniæ in usum templi collatæ efficitur, quæ compluribus viris doctis omnem fidem superare videbatur, quoniam talenti valorem æstimabant ex valore græcorum et romanorum numorum. Sic *Breverwoodus* in tractatu de ponderibus et pretio veterum numorum (qui præfixus est Tom. Polyglott. Londinens. infertus quoque Crit. Angl. Tom. VI. in fine) putat pecuniam a Davide tantum collatam æquare 841125000 librarum Sterlingicarum, et *Cumberlandus* (cujus rationes *Clericus* in Comment. ad ll. cc. affert) auxit summam ad 87782847 librarum ejusdem pecuniæ anglicæ. Quas immensas divitias, quibus similes nullius vel ditissimi regis fuerint, cum non appareat, quomodo David, rex terræ

octodecim millia talentorum, et ferri centum millia.

8. Præ-

ræ non adeo magnæ, congerere potuerit, *Clericus* Judæos accusavit, quod textum corruperint et numeris minoribus 1 Chron. 22, 14. majorem, nempe *millia*, addiderint, pro vano eorum studio aliunde satis cognito, res popularium suorum præter modum augendi. Sed hujusmodi corruptionis tentatæ jure meritoque videntur absolvendi. *Hubigantius* et *Kennicottus* (in Differt. II. super ratione textus hebr. p. 343. vers. lat.) etiam errorem in numeris admissum statuentes, eum ex more antiquo numeros per literas scribendi deduxerunt, in quo quam facile peccari possit, nemo non intelligit. Mitto alias conjecturas minus probabiles, atque eorum sententiam mihi maxime probari fateor, qui siclum hebræum ante captivitatem babylonicam longe minoris fuisse pretii statuunt, quam post reditum ex illo exsilio. Omissis aliis argumentis, ex quibus hoc probari potest, unum tantum commemorabo ex hoc ipso loco sumtum, idque ex mea quidem sententia perquam clarum. Principes Davidis dabant præter 5000 talentorum auri decem millia Daricorum. Jam vero illa 5000 talentorum auri ex communi æstimatione summam dedissent centies quinquagies et octies millenorum millium Joachimicorum. (158 Millionen Thaler) Decem millia Daricorum autem tantum 82500 Joachimicorum, æstimato unius Darici valore ad duo et dimidium numi aurei. (Ducaten) Quæ summa admodum exigua, ad illam relata, digna profecto non erat, quæ priori adderetur aut speciatim commemoraretur. Igitur dubitari non potest, quin talenti tempore Davidis valor longe minor fuerit, quam post reditum ex

capti-

8. Præterea, quibus gemmæ ſuppetebant, eas dederunt ad theſaurum templi Jovæ Jechieli Gerſchonitæ

captivitate babylonica. Sed quodnam pretium antiquiſſimum fuerit, quæſtio eſt ad indagandum difficillima. *Michaelis* quidem data opera in eam inquiſivit in Comment. de Siclo ante exſilium Babyl. (Tom. II. Commentt. Societ. Scientt. Gœtting. p. 110.) atque calculum ſummæ pecuniæ a Davide collatæ ſic ſubduxit

631548790	Joachimicorum ſumma 1 Chron. 23, 14.
12982738	— — ſumma priori a Davide addita h. l.
21205722	— — donum gratuitum principum
665737250	Joachimicorum.

Quem calculum juſto minorem eſſe putat *Lilienthal* (in der guten Sache der gœttlichen Offenb. P. XIII. p. 823.) ſi ex pecunia ſignata ſumma ſubducitur. Sed cum longe probabilius ſit auri et argenti hujus congeſti maximam partem fuiſſe infectam, eo ipſo etiam pretium totius ſummæ minuitur: et tamen ille ſtatuit eam 600. millenorum millia Joachimicorum æquare. Sed fortaſſe hæc quoque ſumma nimis magna videatur, quam ut David eam congerere, aut ea templo exſtruendo inſumi potuerit. At fieri hoc potuiſſe quis neget? atque alia exempla divitiarum ab orientis regibus congeſtarum ſatis perſuadent, a Davide quoque hoc factum eſſe; cui bella, quæ cum ditiſſimis gentibus geſſit, et ipſa quoque regni ſui œconomia occaſionem dabant, opes et divitias ſuas præter modum augendi. Sed non eſt hujus loci, ut hoc pluribus perſequar. cf. *Lilienthal* l. c., qui prolixe hac de re egit pag. 805. ſeqq.

tæ c). 9. De qua eorum liberalitate, (nam sua sponte optimo animo dona illa Jovæ obtulerant) tum cæteri tum inprimis rex David magnam perceperunt lætitiam, 10. qui propterea Jovæ gratias egit præsente adhuc universa concione. His autem verbis precabatur: Ago tibi gratias immortales Jova Deus Israelis patris nostri. 11. Tua est, o Jova! magnitudo et virtus et gloria et victoria et honor, omnia, quæ in cœlo et terra sunt, tua sunt, tuum est, Jova, regnum, et supra omnia excellens principatus. 12. Divitiæ et gloria a te veniunt, tu dominaris omnibus, a te est robur et virtus, tu potes augere et confirmare omnes. 13. Jam vero, o Deus noster, te laudamus, nomenque tuum gloriosum celebramus. 14. Nam quis ego sum, aut qui est meus populus, ut facultatem habeamus ad hæc tibi ultro offerenda? a te sunt omnia, et a te accepta tibi donavimus. 15. Peregrini enim et hospites sumus, sicuti majores nostri omnes; sicuti umbra sunt dies nostri in hac terra, nec spes est *vitæ nostræ multum perducendæ*. 16. O Jova Deus noster, omnis hæc copia, quam paravimus ad ædem nomini tuo sancto construendam, a te venit, tua sunt omnia. 17. Jam vero, mi Deus, certo scio te animum respicere, atque integritate delectari: ego igitur animo integro ultro

c) Aerario sacro præfecto. Cap. 26, 21. 22.

ultro iſta omnia tibi obtuli, et ſumma cum voluptate vidi populum tuum jam idem feciſſe. 18. Jova, Deus Abrahami, Iſaaci et Iſraelis, majorum noſtrorum, ſerva in perpetuum hanc populi tui mentem, animumque eorum ad te dirige. 19. Salomoni quoque filio meo da animum integrum ad ſervanda præcepta tua, leges et inſtituta, ut omnia perficiat atque palatium iſtud quod inſtruxi ædificet. — 20. Tum David univerſo cœtui dixit: gratias agite Jovæ Deo veſtro, — et omnes gratias egerunt Jovæ Deo majorum ſuorum, eumque ut et regem ſubmiſſe ſunt venerati. 21. Poſtridie ſacra fecerunt et holocauſta immolarunt in honorem Jovæ, taurorum mille totidemque arietes et agnos cum eorum libaminibus, præter ſacrificiorum omnium Iſraelitarum ingentem multitudinem. 22. Sic inter ſacra eo die epulati ſunt vehementer lætantes, iterumque Salomonem Davidis filium regem crearunt et unxerunt ex voluntate Jovæ, Sadokum vero ſacerdotem. 23. Sic confedit Salomo in throno Jovæ, ut rex eſſet loco Davidis patris ſui, idque feliciter, nam paruerunt ei omnes Iſraelitæ, 24. ut et omnes principes et duces militares, omnes quoque Davidis filii ſeſe Salomoni regi ſubmiſerunt. 25. Jova vero eum vehementer auxit ſpectantibus omnibus Iſraelitis, tantamque ejus regno conceſſit auctoritatem, quantam

ante

ante eum nullus regum Israeliticorum habuerat. 26. David vero Isæi filius, 27. postquam in Israelitas quadraginta annos regnaverat, Hebrone quidem septem annos, tres autem et triginta Hierosolymæ, 28. mortuus est in canitie felici, vita, divitiis et gloria satiatus. Successit ei Salomo filius. 29. Res gestæ Davidis ex ordine omnes memoriæ proditæ sunt in annalibus a prophetis Samuele, Nathane et Gado conscriptis, 30. una cum omnibus, quæ ad historiam illius regni ejusque potentiam, et omnino tempora illa Israelitarum pertinent, et conjuncta cum illis fata regnorum vicinorum.

CHRONICORUM LIBER II.

CAPUT I

Salomo Gibeone sacra facit 1 — 6. Noctu in somnio a Deo promissionem magnæ sapientiæ accipit 7 — 13. Divitiæ ejus ex negotiatione 14 — 17.

1. Salomo Davidis filius in regno confirmatus atque Jovæ Dei sui favore dignitate auctus, 2. jussit, ut omnes Israelitæ, chiliarchi, centuriones, judices, omnes Israelitarum principes et familiarum capita convenirent. 3. Quo facto ipse cum toto illo cœtu Gibeonem profectus est, ibi enim erat illud Dei tentorium conventus, quod Moses Jovæ minister in deserto fecerat. 4. Arcam vero transtulerat David Kiriathjearimo Hierosolymam, ubi ei tentorium paraverat. 5. Sed altare æneum, quod Bezaleel, filius Uri, nepos Churis fecerat, adhuc ibi erat apud tentorium Jovæ. Huc se contulit Salomo cum toto illo cœtu sacrorum causa, 6. atque super illo altari æneo Jovæ obtulit mille holocaustorum. 7. Hac ipsa nocte apparuit Deus Salomoni, jussitque, ut peteret, quod sibi ab ipso dari vellet. 8. Tum Salomo Deo dixit: Tu Davidem patrem meum tanto illo beneficio

nescio affecisti, ut me pro eo regem constitueres.
9. Jam igitur, Jova Deus, rata fiant promissa Davidi patri meo a te data. Et quoniam me regem fecisti populi, qui multitudine pulverem terræ æquat,
10. da mihi sapientiam et peritiam, ut res hujus populi recte possim administrare. Alioquin quis tantum illum tuum populum gubernet? 11. Ad hæc Deus Salomoni respondit: Quoniam sic sentis, neque petiisti divitias, opes, aut gloriam, neque hostium tuorum perniciem, aut vitam longævam exoptasti, sed sapientiam et intelligentiam, ut regere possis meum populum, cujus te regem constitui, 12. non solum largior tibi sapientiam et prudentiam, sed etiam tantas divitias, opes et gloriam, ut regum, qui ante te fuerunt, nullus tibi possit comparari, nec post te similis sit futurus. —
13. Tunc revertit Salomo ab tentorio illo conventus, quod fuit in excelso Gibeonis loco, Hierosolymam, atque regnavit in Israelitas. 14. Curruum et equitum numerum adeo auxit, ut mille et quadringentos currus haberet, equitum vero duodecim millia, quos partim in oppidis quadrigariis disposuit, partim in urbe regia Hierosolymæ habuit. *a*) 15. Effecit rex, ut tanta esset auri et argenti copia Hierosolymæ, quanta lapidum et cedrorum, quanta sycomororum

a) cf. 1 Reg. 5, 6.

rum in planitie. 16. Adducebantur Salomoni equi ex Aegypto. Nam mercatores ejus privilegium habebant, quod pro pecunia ſoluta eis concedebatur. 17. Pretium cujusque currus conſtabat ſexcenties ſiclis argenteis, equi vero centum et quinquaginta. Sic omnibus Chittæorum et Syriæ regibus ab eis adducebantur. *b*)

CAPUT II

Salomo a Churamo Tyri rege ligna et artifices petit mercede promiſſa 1—9. Churamus accepta conditione mittit utrumque 10—15. Salomo peregrinos terræ ſuæ adhibet operi faciundo 16—18.

1. Poſtquam Salomo conſilium ceperat ædis Jovæ, ſibi vero regiæ exſtruendæ, 2. deſtinavit ſeptuaginta millia hominum, *a*) qui bajularent, et octoginta millia, qui lapides cæderent in montibus, eorumque præfectos tria millia et ſexcentos. 3. Tum *literas* miſit ad Churamum *b*) Tyri regem, hujus argumenti: Quemadmodum tu Davidi patri meo pro amicitia, quæ tibi cum eo fuit, miſiſti cedros ad domum ſibi ex-

b) cf. obſervat. ad 1 Reg. 10, 28. 29.

a) nempe peregrinos, cf. v. 16. ſeqq.

b) In libro regum ſcribitur hoc nomen חִירָם cf. 1 Reg. 5, 15. In textu quidem eſt tantum *miſit Salomo*, ſed addidi *literas*, quoniam verſ. 10. Hiramus dicitur reſpondiſſe epiſtola.

exſtruendam: *ita eundem favorem et mihi exhibeas peto. c)* 4. Scito enim, me ædificaturum eſſe templum Jovæ Deo meo, in quo religioſe colatur ſuffitu aromatico, panibus continuo appoſitis, ſacrificiis matutinis et veſpertinis, ſabbatis, neomeniis, aliisque diebus feſtis ex perpetuis Iſraelitarum inſtitutis. 5. Templum vero iſtud, quod ædificaturus ſum, magnum erit, quoniam Deus noſter omnium Deorum maximus eſt. 6. Cui quidem nemo templum ejus majeſtate dignum poteſt exſtruere, quippe quem nec altiſſimum cœlum capiat, quomodo igitur ego ei ædem conſtruam? Tantum ad ſacra ei facienda hoc fiet. 7. Mitte igitur mihi virum peritum elaborandi auri, argenti, æris, ferri, purpuræ, cocci et hyacinthi, cælaturæ quoque gnarum, qui cum artificibus, quos mecum habeo, in Judæa et Hieroſolymæ ea perficiat, quæ David pater meus inſtruxit. 8. Præterea mihi mitte ligna cedrina, abietina et ſandalorum ex Libano. Novi enim tuos homines materiæ cædendæ peritos eſſe, mei vero tuis aderunt. 9. Sed materiæ mihi parandæ magna debet eſſe copia, quoniam ædes a me exſtruenda magna erit et plane ſingularis. 10. Ego vero lapicidis et lignatoribus tuis dabo tritici excuſſi cororum viginti millia et tantumdem hordei, vini vero viginti millia

 batho-

c) Hæc ſupplenda eſſe contextus docet.

bathorum et tantumdem olei. — 11. Ad hæc Churamus Tyri rex refcripfit Salomoni his verbis: Jova amore in populum fuum permotus te ei regem dedit. 12. Veneror ego Jovam illum Ifraelitarum Deum, cœli et terræ creatorem, qui regi Davidi filium dedit fapientem, prudentia et intelligentia inftructum, ut ædem Jovæ, fibi vero regiam conftruat. 13. Jam vero mitto ad te peritum artificem, Churamum Abi, *d*) 14. filium mulieris ex Danitis, patris vero Tyrii. Is gnarus eft elaborandi auri, argenti, æris, ferri, lapidum et lignorum, purpuræ, hyacinthi, byffi et cocci. Cælandi artis quoque peritus eft, et omnino omnis generis artificii, quod ei cum tuis et Davidis patris tui artificibus tradatur. 15. Quod promittis triticum, hordeum, oleum et vinum, mitte nobis, domine. 16. Nos vero ligna cædemus in Libano, quantum tibi opus erit; quæ deinde tibi ratibus vehemus ad mare Joppam, unde tu ea Hierofolymam deportanda curabis. — 17. Tum numeravit Salomo omnes peregrinos terræ Ifraeliticæ, poft illum cenfum, quem jam David pater ejus inierat. *e*) Inventi funt centum quinquaginta millia,

d) אָבִי mihi videtur effe nomen proprium propter Cap. 4, 16. ubi cf. obfervat.

e) 1 Chron. 22, 2.

millia, tria millia fexcenti, 18. ex quibus feptnaginta millia bajulos fecit, octoginta millia lapicidas in montibus, et tria millia et fexcentos præfectos conftituit, qui reliquis præeffent.

CAPUT III

Templi fitus, magnitudo, partes, ornatus, inprimis ex Cherubis in adyto et columnis duabus æneis ante templum.

1. Cœpit vero Salomo conftruere templum Jovæ Hierofolymæ in monte Moria, qui Davidi, ejus patri, monftratus fuerat, in eo loco, quem ille hunc in finem paraverat in area Ornanis Jebufitæ. 2. Structuram ipfam incepit fecundo die menfis fecundi, regni autem fui anno quarto. 3. Fundamenta, quibus templum Dei fuperftruxit, *hanc habebant menfuram:* Longitudo in dimenfione prima *a*) patebat cubitos fexaginta, latitudo templi patebat cubitos viginti. 4. Veftibulum, quod fuit cum in longitudine tum in latitudine templi, patebat cubitos viginti, altitudo vero centum et viginti. Idque obduxit intrinfecus auro puro. 5. Aedem magnam *b*) tectam li-

 gnis

a) Cur prima? *Clericus* putat dici hoc cum refpectu ad menfuram templi fecundi, fcriptoris horum librorum, Efræ nimirum, ævo ædificati. Efr. 6, 3. 4.

b) h. e. totum templum cum adyto.

gnis abiegnis incruſtavit auro puro, cui palmæ et catenulæ inſculptæ erant. 6. Stravit *aream* templi lapide pretioſo ornatus cauſa. 7. Ejus trabes, limina, parietes et januas auro obduxit, quod aurum fuit ex Taprobane. c) Parietibus inſculpſit Cherubos. 8. Deinde fecit ædem ſacroſanctam, cujus longitudo latitudini templi reſpondens patebat viginti cubitos. Quam auro optimo obduxit, inſumtis ad id ſexcentis talentis. 9. Clavi aurei pendebant quinquagenos ſiclos. Conclavia quoque ſuperiora auro obduxit. — 10. In illa æde ſacroſancta fecit duos Cherubos opere ſculptili, auro obductos. 11, 12. Alas habebant viginti cubitos longas. Videlicet ſingularum alarum longitudo quinum cubitorum tantum erat. Sed harum alarum utriusque Cherubi una hinc, altera hinc templi parietem attingebat, alteræ inter ſe cohærebant. 13. Sic alæ horum Cheruborum in viginti cubitos expanſæ erant. Ipſi vero ſtabant in pedibus ſuis, faciebus ad ædem converſis. —

14. Fe-

c) Hæc ſunt verba verſus 6. extrema. Quæ quoniam illi parum apta ſunt, huc videntur transferenda. Res enim in hoc verſu nominatæ auro ſunt obductæ, non lapides pretioſi pavimenti, de quo verſ. 6. ſermo eſt. — פַּרְוַיִם *Bocharto* (in Phaleg Lib. II. Cap. 27. p. 141. Opp.) eſt inſula *Taprobana*, quæ nunc Zeilan vocatur, aliis aliter ſentientibus. cf. *Cellarius* in Notitia O. A. Tom. II. p. 748. 750.

14. Fecit quoque ſiparium ex hyacinthina, purpurea et coccinea lana et byſſo, cui quoque Cherubos intexuit. 15. Item duas columnas ante templum ſtatuendas, triginta quinque cubitos longas, una cum capitello vertici impoſito quinque cubitorum. 16. Cui capitello catenulas et malogranata centum applicavit. 17. Has columnas erexit ante templum, unam ad dextram, alteram ad ſiniſtram, illam Jachin, hanc Boas vocavit.

CAPUT IV

Altaris, lacus ænei, labrorum, aliorumque vaſorum deſcriptio.

1. Deinde fecit aram æneam viginti cubitos longam et totidem latam, decem vero altam. 2. Porro lacum fuſum, cujus labra decem cubitos inter ſe diſtabant, undique rotundum, quinque cubitos altum, filum triginta cubitorum eum circumdabat. 3. Simulacra boum ſubtus in decem cubitos hunc lacum cingebant, duplici ordine, ſimul cum eo conflata. 4. Stabat ſuper duodecim bubus, quorum tres ſeptentrionem ſpectabant, tres occidentem, tres meridiem, et tres orientem. His lacus ille erat impoſitus, poſteriora vero eorum intus erant converſa. 5. Craſſities ejus erat palmaris. Labrum referebat labrum calicis, aut florum lilii. Tria millia batho-

rum capiebat. — 6. Porro fecit conchas decem, quarum quinque ad dextram, quinque ad ſiniſtram poſuit, ut in iis abluerentur, quæ ad ſacrificia pertinerent, lacus vero abluendis ſacerdotibus erat deſtinatus. 7. Porro candelabra aurea decem ex forma conſueta, quæ quina in templo poſuit ad dextram et ad ſiniſtram. 8. Item menſas decem, quas eodem ordine ibidem diſpoſuit; et crateres aureos centum. — 9. Fecit et atrium ſacerdotum et atrium magnum, a) quod januas habuit ære obductas. 10. Lacum vero illum poſuit ad latus dextrum orientale verſus meridiem. 11. Idem ille Churamus fecit et ollas, palas et pateras, tandemque abſolvit omnem illam ſupellectilem pro rege Salomone in uſum templi Dei deſtinatam. 12. *Nempe* duas columnas cum capitellis et coronis vertici illarum columnarum imponendis. Retia duo ad tegenda illa capitella et coronas. 13. Mala punica quadringenta duobus retibus, quorum utrumque duobus malorum punicorum ordinibus erat ornatum ad tegenda duo coronarum capitella columnis illis impoſita. 14. Porro baſes decem et conchas eis impoſitas. 15. Lacum et boves duodecim ei ſupponendos. 16. Ollas, palas, fuſcinas et alia complura utenſilia, quæ Churamus

a) ſc. omnibus Iſraelitis commune.

ramus Abiv *b*) regi Salomoni in usum templi fecit ex ære puro. 17. In planitie Jordani ea conflavit in solo argillaceo inter Succotham et Seretham. 18. Quorum utensilium tanta fuit copia, ut pondus æris non posset investigari. 19. Sed supellectilem ædis divinæ fecit Salomo ex auro puro, nempe aram, mensas, quibus panes imponi debebant, 20. candelabra, lucernas pro more incendendas ante adytum, 21. flores,

b) Ex h. l. clarum esse videtur, Cap. 2, 13. ubi idem nomen hujus artificis occurrit חורם אבי, posterius vocabulum partem nominis constituere, non vero nomen esse appellativum, *patris mei*, sc. qui fuit, sive, quo pater meus usus est, uti vulgo explicatur. Nam in h. l. scribitur חורם אבין. Igitur ad prioris loci explicationem tuendam existimat *Clericus* excidisse post חורם hæc verba: *quem miserat rex Tyri servum* patris sui. *Hubigantius* prorsus omittit vocem אבין ut superfluam, et false expressam, uti loquitur, ad formam alterius loci Cap. 2, 13. — Utramque crisin nimis audacem esse facile intelligitur. Vulgatus receptam lectionem exhibet, quæ obscura est, si אבין vertatur *pater ejus*. Num *οἱ ὁ* hanc vocem correxerint, an in codice suo literis inversis legerint ויבא quoniam vertunt *καὶ ἀνήνεγκε* nolo decidere. Sed planum est, hanc lectionem minus esse aptam. Versio Syriaca et Arabica h. l. mutila est. Igitur nihil fere superesse videtur, nisi valde illud אבין s. אבי torquere velimus, quam ut statuatur, partem hanc vocem esse nominis hujus Churami. cf. *Beckius* in notis ad paraphrasin chaldaicam horum librorum.

res, lucernas, forcipes, 22. cultros, pateras, cochlearia, thuribula. Quæ omnia ex auro optimo facta ſunt. 23. Atque adeo templi januæ interiores ad adytum et januæ templi erant aureæ.

CAPUT V

Salomo templo abſoluto infert patris donaria, 1. atque cum ſolemni pompa principem populi arcam legis in templi adyto collocat, 2—10. quo facto nubes Dei templum implet 11—14.

1. Abſolutis omnibus, quæ Salomo ad templum Jovæ facienda curaverat, intulit ei conſecrata a Davide patre ſuo, argentum nempe et aurum, et vaſa omnia; quæ in theſauris templi depoſuit. 2. Tunc convocavit ſeniores Iſraelitarum, et omnes tribuum duces et familiarum principes Hieroſolymam ad transferendam arcam legis Jovæ ex urbe Davidis, quæ Sion vocabatur. 3. Qui cum omnes apud regem conveniſſent *menſe Ethanim, a)* qui eſt ſeptimus, ad feſtum celebrandum, 4. Levitæ arcam 5. una cum tentorio conventus et vaſis ejus ſacris transtulerunt. 6. Ad quam rex Salomo et univerſus Iſraelitarum cœtus innumerabilem ovium et boum multitudinem immolarunt, 7. dum interea ſacerdotes eam ad locum ei deſtinatum in adytum templi ſanctiſſimum ſacrarium detu-

a) Hoc ſupplendum eſſe apparet ex 1 Reg. 8, 2.

detulerunt ſub alis Cheruborum, 8. qui alas ſuas verſus eam extendebant, eamque ut et vectes ſuperne tegebant. 9. Vectes tam longi erant, ut partes eorum extremæ videri poſſent ante adytum, *b*) ſed foris non poterant videri, atque etiamnum ibi proſtant. 10. Nihil fuit in arca præter duas tabulas, quas Moſes *ibi c*) ad Horebum repoſuerat. Quo tempore Jova cum Iſraelitis poſt exitum eorum ex Aegypto fœdus percuſſit. 11. Poſtquam ſacerdotes e ſanctuario egreſſi erant, (nam omnes luſtrati erant, nulla claſſium ratione habita) 12. Levitæ, cantores Aſaphus, Heman, Jeduthun cum filiis ſuis et cognatis byſſo induti, cum cymbalis, nabliis et citharis ſtabant aræ ad orientem, et juxta eos ſacerdotes centum et viginti, qui tubis canebant. 13. Et fuit quaſi una tuba clangeret et cantaret, dum una modo vox audiebatur laudando et celebrando Jovam. Cum vero ederetur ſonitus ille tubarum, cymbalorum, aliorumque inſtrumentorum muſicorum, quibus Jova laudabatur, quod bonus eſſet et benignitas ejus æterna; nubes

b) Pro מִן הָאָרוֹן legendum eſt מִן הַקֹּדֶשׁ et pro יִהְיוּ leg. יִהְיוּ. Sic omnes veteres, et ſic quoque extat in loco parallelo 1 Reg. 8, 8.

c) Addo שָׁם ex loco parallelo.

bes majeſtatis divinæ *d) ſymbolum* templum implevit, 14. ita, ut ſacerdotes propter eam non poſſent miniſterio fungi.

CAPUT VI

Preces Salomonis et oratio in ſolenni templi dedicatione ab eo habita.

1. Tum Salomo dixit: Jova ſtatuit habitare in caligine. 2. Exſtruxi tibi domum ad habitandum, locum in quo perpetuo ſedeas. 3. Deinde converſus univerſum Iſraelitarum cœtum, qui ſtabat, ſalutavit, 4. et dixit: Laudetur Jova, Iſraelitarum Deus; quod Davidi patri meo promiſit, jam implevit: Dixerat enim: 5. Ex quo populum meum Iſraelem ex Aegypto eduxi, nullam ullius tribus urbem elegi, quæ ædem mihi exſtrueret ad ſacra mihi in ea facienda, nec hominum quenquam, qui dux eſſet populi mei Iſraelis. 6. Hieroſolymam vero elegi, ubi ſacra mihi fierent, et Davidem, ut populo meo Iſraeli præeſſet. 7. Pater quidem ille meus, David conſtituerat templum ædificare Jovæ Iſraelitarum Deo. 8. Sed hic ei declaravit: ſe quidem approbare, quod illud conſilium cepiſſet, 9. at enimvero nolle ſe hoc ab ipſo fieri, ſed filium ejus ex eo genitum ædem

d) Pro בֵּית יְהוָֹה legendum eſt haud dubie כְּבוֹד יְהוָֹה. Sic veteres. Alias prorſus illa verba redundant.

ædem ſibi eſſe exſtructurum. 10. Præſtitit Jova hoc promiſſum ſuum. Conſtitutus ego ſum patri meo ſucceſſor in throno Iſraelitico. Exſtruxi hanc ædem Jovæ Iſraelitarum Deo. 11. Locum in ea aſſignavi arcæ, in qua ſunt *ſigna* illius fœderis, quod Jova cum Iſraelitis pepigit. 12. Stetit autem Salomo ante aram Jovæ in conſpectu totius cœtus Iſraelitarum. 13. Nam *ſuggeſtum* fecerat æneum *inſtar* conchæ, quinque cubitos longum, totidem latum, et tres cubitos altum, quem in medio atrio poſuerat. In hoc ſtetit, et flexis genibus manibusque ad cœlum expanſis coram univerſo Iſraelitarum cœtu in hunc modum eſt precatus: 14. Jova Iſraelitarum Deus! non eſt tui ſimilis Deus, neque in cœlo neque in terra, qui ſervas promiſſa benigne admodum data tuis cultoribus, qui tibi tantum vivunt. 15. Meo quoque patri Davidi tibi deditiſſimo, quod promiſeras, præſtitiſti. Teſtatur hoc dies hodiernus. 16. Jam vero, Jova Iſraelitarum Deus, præſta in poſterum quoque Davidi tuo, patri meo, quod promiſiſti: ſemper eum ex familia ſua habiturum eſſe ſucceſſores in throno Iſraelitico, dummodo vitam ſuam ſic in tui timore peragerent, uti ipſe feciſſet. 17. Rata fiant, quæſo, Jova Deus Iſraelitarum, hæc, quæ Davidi tuo promiſiſti. 18. Equidem bene ſcio, te non in terra habitare cum hominibus. En! cœlum et cœli cœlorum

te

te non capiunt, multo minus hæc ædes, quam exſtruxi. 19. Verum reſpice preces meas et ſupplicationes, Jova mi Deus, audi hanc orationem precantem, qua te hodie imploro. 20. Sint oculi tui aperti in hanc ædem noctu diuque, et in locum, quem cultui tuo deſtinaſti, ut preces exaudias, quas in hoc loco ſum facturus. 21. Exaudias, inquam, me et populum tuum Iſraelem, qui ad hunc locum oraverit, et dum in loco ſedis tuæ, in cœlo audieris, eſto propitius. 22. Si quis in alterum deliquerit, et hic jusjurandum ei detulerit coram altari tuo hac in æde præſtandum: 23. tu audi in cœlo, et judica inter eos, ita ut reum condemnes, eique pro merito rependas, innocentem vero abſolvas, eique pro juſta ſua cauſa retribuas. 24. Si Iſrael populus tuus ab hoſtibus ſuis propter peccata in te commiſſa profligatus fuerit, et ad te converſus tuam majeſtatem veneratur, et ſupplex hac in æde te adorat: 25. tu in cœlo audias, et ignoſcas ejus peccato, et reducas eum in terram, quam ejus majoribus dediſti. 26. Si clauſum fuerit cœlum, nec pluvia deciderit, quod te Iſrael populus tuus offendit, et hic hoc in loco precetur, teque adoret a peccatis ſuis per afflictiones tuas converſus: 27. tu in cœlo audias, et ignoſcas ejus peccato, dum rectam viam ei oſtenderis, qua incedere debeat, et demittas pluviam in terram,

terram, quam populo tuo possidendam dedisti. 28. Fames si in hac terra invaluerit, si pestis, si uredo, rubigo, locustæ aut bruchi eam invaserint, si hostes ejus incolas in oppidis suis obsideant, aut ullum aliud malum aut afflictio evenerit: 29. omnes preces et supplicationes, quas facit ullus aliquis tuorum Israelitarum, quicunque vulneris sui dolorem sentit, manusque suas in hanc ædem expandit, 30. tu exaudias in cœlo, habitationis tuæ sede, et ignoscas, et reddas cuique pro vita sua, prouti mentem ejus cognitam habes, (nam tu solus omnium hominum mentes perspicis) 31. ut te timeant et ad normam tuam agant, quamdiu vivent in terra, quam majoribus nostris dedisti. 32. Peregrinum quoque, qui non fuerit ex populo tuo Israele ortus, si venerit e terra remota propter nomen tuum magnum, potentiam insignem et facinora edita, et in hac æde precatus fuerit, 33. tu in cœlo, habitationis tuæ sede, audias, et præstes ei omnia, propter quæ te invocaverit; ut omnes nationes te cognoscant, teque ut Israelitæ tui venerentur, atque intelligant, hanc ædem, quam ædificavi, tibi esse sacram. 34. Si populus tuus ad bellum contra hostes suos jussu tuo egressus fuerit, et preces suas ad te direxerit versus hanc urbem, quam tu elegisti, et versus hanc ædem, quam tibi exstruxi: 35. tu audias in cœlo ejus pre-

ces supplices, et causam ejus agas. 36. *Idem* si in te peccaverit, (nemo enim est, qui non peccet) et tu in ira tua eum hosti tradideris, in terram sive remotam sive propinquam in captivitatem abducendum, 37. atque ibi animo mutato ad te supplex sese converterit, peccati sui gravitatem agnoscens: 38. si sic ad te toto corde totaque mente conversus in terra hostium suorum, a quibus captivus tenetur, ad te precatus fuerit versus terram, quam ejus majoribus dedisti, versus urbem, quam ipse elegisti, et versus hanc ædem, quam tibi exstruxi: 39. tu audias in cœlo, sede tua, preces ejus supplices, ejusque causam agas, ignoscas populo tuo peccatum in te commissum. 40. Sic ergo, mi Deus, sint oculi tui aperti et aures attentæ ad preces hoc in loco factas. 41. Et sic vade jam, o Jova Deus, ad quietem tuam, tu et arca tua gloriosa! sacerdotibus tuis adsis auxilio, et pii tui lætentur de felicitate *sua*. 42. O Jova Deus! ne repudies preces uncti tui. Memento beneficiorum Davidi tuo promissorum.

CAPUT VII

Ignis cœlitus delapsus absumit sacrificia Salomonis, et nubes, symbolum præsentiæ divinæ, implet templum. Tunc festum celebratur a Salomone et populo per quatuordecim dies 1—11. Deus Salomoni in somnio apparet, et promittit ei magnam felicitatem,

si

si constans fuerit in religione; mala vero minatur gravissima, si ab ea defeceris
12 — 22.

1. Peractis his a Salomone precibus ignis cœlitus delapsus absumit holocaustum et victimas, et *symbolum* majestatis divinæ a) adeo replevit templum, 2. ut sacerdotes illud ingredi non possent. 3. Israelitæ cum viderent ignem et majestatem Jovæ in templo apparentem vultu ad terram converso in pavimentum prolapsi adorarunt et celebrarunt Jovam, quod bonus sit et æternæ benignitatis. 4. Tum rex et omnis populus sacrificia Jovæ obtulerunt, 5. et ille quidem immolavit duo et viginti millia boum, et centum et viginti millia ovium, atque hac ratione templum Dei rex et populus dedicaverunt. 6. Sacerdotes ministerio suo fungebantur. Levitæ autem instrumentis musicis, a Davide rege inventis, laudabant Jovam, quod benignitas ejus sit æterna, prouti a Davide edocti erant. Sacerdotes vero e regione eorum tubis clangebant, adstante universo Israele. 7. Tunc Salomo consecravit atrium medium, quod fuit ante ædem Jovæ, ut ibi holocausta et adeps sacrificiorum eucharisticorum incenderetur, nam altare æneum ab eo factum ista omnia non capiebat.

 8. Sic

a) h. e. nubes, cf. Cap. 5, 14.

8. Sic celebravit Salomo festum per septem dies, et cum eo ingens Israelitarum cœtus a Chamata usque ad flumen Aegypti. 9. Diem octavum tunc *porro* ut diem festum peregerunt, nam dedicationem aræ per septem dies celebrarunt, deinde totidem dies festum *tabernaculorum*. 10. Tandem die tertio et vicesimo mensis septimi Salomo populum dimisit lætum et hilarem propter felicitatem, quam Jova Davidi et Salomoni suisque Israelitis largitus fuerat. — 11. Postquam Salomo templum Jovæ, suum palatium et omnia, quæ in utroque facere voluerat, feliciter absolverat, 12. noctu ei Jova apparuit, et sic eum est allocutus: Audivi preces tuas, atque hunc locum sacris mihi peragendis destinavi. 13. Si cœlo clauso imbrem cohibuero, si locustas terram vastare jussero, si pestem populo meo immisero; 14. si illi, qui a nomine meo vocantur, sese submiserint, et a prava sua vita conversi ad me precati gratiam meam imploraverint: ego audiam in cœlo, ignoscam eorum peccatis, et terræ medebor. 15. Oculos apertos et aures attentas præbebo ad preces hoc in loco factas. 16. Etenim elegi et consecravi hanc ædem, ut in ea mihi cultus religiosus in perpetuum præstetur, ei providebo et nullo non tempore ejus curam geram. 17. Tibi vero, si exemplum Davidis patris

tui

tui imitatus fueris, obtemperando præceptis meis omnibus; et confervando leges et inftituta mea, 18. confirmabo thronum regni tui ex promiffione Davidi patri tuo data: non defuturum effe in familia ejus, qui Ifraelitis dominetur. 19. Quodfi vos legibus et præceptis meis neglectis alios Deos colueritis et adoraveritis: 20. exftirpabo vos *b*) e terra, quam vobis dederam, hanc ædem, quam mihi confecraveram, repudiabo atque efficiam, ut proverbium et dicterium fit inter omnes nationes, 21. ita ut ad eam adeo celebrem viatores obftupefcant, et quærant: cur Jova fic fecerit huic terræ et huic ædi? 22. quibus refpondebitur, quia relicto Jova, majorum fuorum Deo, qui eos ex Aegypto eduxerat, aliis diis adhæferunt, quos adorarunt et coluerunt, propterea tanta mala in eos induxit.

b) Pro וְנִתַּשְׁתִּים *exftirpabo eos* utique legendum videtur וְנִתַּשְׁתִּיכֶם *exftirpabo vos*, et fic *οἱ ό*, Vulg. Syrus et Arabs et pro fequenti לָהֶם *eis* לָכֶם *vobis*, uti iterum veteres præter *τὰς ό* legiffe videntur. Præcedit enim perfona fecunda in protafi verf. 19. igitur eadem fequi debet in apodofi, quæ eft in hoc verfu. Attamen non ignoro, fcriptores hebræos non fatis femper *ἀκριβεῖς* effe in fervandis perfonis.

CAPUT VIII

Salomo urbes instaurat et munit: reliquias Cananitarum tributarias facit 1 — 8. Israelitas vero variis muneribus admovet. Filiae Pharaonis assignat palatium extra Sionem 9 — 12. Cultus sacer ab eo ordinatus et navigatio cum Tyriis in Ophiram 13 — 18.

1. Exactis viginti annis, quibus Salomo templum Jovae suumque palatium exstruxerat, 2. oppida quae ei Churamus dederat a) aedificavit atque Israelitis habitanda assignavit. 3. Deinde Chamatam Sobam munivit. 4. Porro condidit Tadmorem in deserto & complura oppida promtuaria in *tractu* Chamatensi. 5. Item Betchoronem superiorem et inferiorem munivit muris, portis et repagulis. 6. Praeterea Baalatham condidit, multa oppida promtuaria, pro curribus et equis et omnino quae Hierosolymae, in Libano et in tota ditionis suae regione aedificare libuerat. 7. Reliquias istas Chittaeorum, Amoritarum, Pheresitarum, Chivvaeorum et Jebusitarum, qui non erant ex Israelitis, 8. sed posteri eorum, quos Israelitae superstites esse siverant; hos Salomo tributarios fecit. In qua conditione etiamnum sunt. 9. Israelitis vero non ut servis usus est ad opera sua, sed milites

a). fortasse *restituerat*, si sermo est de iisdem, de quibus 1 Reg. 9, 12. narratur ea Hiramo displicuisse.

tes erant, duces, et tribuni, *b*) quadrigarum atque equitum præfecti. 10. In his principes primarii numero ducenti et quinquaginta, *c*) quos populi gubernatores Salomo constituerat. 11. Filiam Pharaonis deduxit ex urbe Davidis in palatium, quod ei exstruxerat, quoniam judicabat non debere uxorem suam habitare in domo Davidis regis Israelitarum, quæ sacra esset, quoniam arca Jovæ ei fuisset illata. — 12. Solida sacrificia Jovæ facere solebat Salomo super ara, quam ante vestibulum exstruxerat, 13. idque omnibus illis diebus, quos Moses præscripserat, nempe sabbatis, neomeniis et festis ter quotannis peragendis, festo azymorum, hebdomadum et tabernaculorum. 14. Statuit

b) Primo אֲשֶׁר omittendum est, quod prorsus redundat, neque ab interpretibus antiquis lectum, sed ex errore scribarum propter similem vocem præcedentem ישראל ortum. Deinde pro וְשָׂרֵי שָׁלִישָׁיו legendum est וְשָׂרָיו וְשָׁלִישָׁיו uti est in loco parallelo 1 Reg. 9, 22. et apud veteres. Alterum Vau propter sequens scribarum errore uti sæpe est omissum.

c) Sed 1 Reg. 9, 23. legitur 550. Cujus erroris origo probabiliter repetenda est ex more antiquo numeros scribendi per literas. Quarum similium confusione frequens dissensus in numeris deprehenditur. Sic h. l. pro ך Caph finali, quod 500 notat, scriptum est ר 200. Vid. aliud exemplum infra vers. 18.

quoque ex institutis Davidis patris sui classes sacerdotum ad munera sua obeunda, nec non Levitarum ad officia sua, ad carmina sacra canenda, et ad sacerdotes in ministerio adjuvandos certis diebus; janitorum quoque classes in singulas portas, uti David vir divinus instituerat. 15. Quæ regis præcepta *d*) nulla in re violata sunt, sive sacerdotes, sive Levitas, sive thesauros spectarent. 16. Paratæ vero erant *omnes impensæ* operis Salomonis, ædis nempe Jovæ, a primis ejus fundamentis usque ad plenariam ejus perfectionem. — 17. Profectus est Salomo Ezeongeberem et Elotham in littore maris Edomitici sitam, 18. *quo* Huram per homines suos naves miserat et nautas peritos, qui cum hominibus Salomonis Ophiram profecti sunt, atque inde quadringenta et quinquaginta *e*) talenta auri ad eum attulerunt.

CAPUT

d) Pro מצות legendum videtur ממצות Sic alias semper סור construitur. Sed omissum est scribæ errore alterum מ cf. not. *b*) ad vers. 9. Duo *Kennicotti* Codd. 9. et 172. habent ממצות.

e) 1 Reg. 9, 28. legitur 420. Dissensus venit ex literis numerorum similibus permutatis. כ est 20. et נ 50. cf. dicta ad vers. 10.

CAPUT IX

Regina Arabiæ Salomonem invisit, cui multa munera offert et alia ab eo accipit 1 — 12. Reditus annui Salomonis, divitiæ, luxus, mors. Rehabeamus filius successor, 13 — 31.

1. Regina Sabæorum audita fama Salomonis venit ad eum tentandum ænigmatibus Hierosolymam cum magno comitatu, cum camelis ferentibus aromata, auri magnam copiam et gemmas. 2. Ille vero ei ad omnia respondit, nec quidquam eum latuit. 3. Postquam autem contemplata fuerat omnem Salomonis sapientiam, ejus palatium, 4. victum mensæ, conclavia aulicorum, munera ministrorum, eorumque vestitum, ut et pincernarum, et sacrificium quod in templo Jovæ offerebat, prorsus obstupefacta 5. dixit regi: vera sunt, quæ audivi in terra mea de rebus tuis et de sapientia tua. 6. Sed credere nolui hominum sermonibus, donec ipsa venirem et viderem oculis meis. Sed ne dimidium quidem tantæ tuæ sapientiæ mihi narratum est. Multum tu superas famam quam audivi. 7. O felices homines tuos! felices hos tuos ministros, qui tibi perpetuo adstant tuamque audiunt sapientiam. 8. Laudetur Jova Deus tuus, qui te ita dilexit, ut te in throno suo regem constitueret pro amore suo in Israelitas ad eos perpetuo stabiliendos. Te eis regem dedit,

ut justitiam *apud eos* recte exerceres. — 9. Donavit regi centum et viginti talenta auri, aromatum autem copiam ingentem et lapides pretiosos. Non poterant his aromatibus, quae regina Sabæorum regi Salomoni dedit, alia comparari. 10. Etiam servi Hurami et servi Salomonis non solum aurum ex Ophire advehebant, sed etiam ligna sandalorum et gemmas, 11. ex quibus sandalis rex fabricandos curavit cancellos in templo Jovæ et in suo palatio, et citharas et nablia cantoribus. Nunquam antea hujusmodi ligna in Judæa visa fuerant. 12. Donavit autem Salomo reginæ Sabæorum omnia quæ sibi expetebat, præter ea quæ ipse ei *sua sponte* dedit. Et sic revertit in patriam suam cum suis. 13. Pondus auri, quod Salomoni singulis annis proveniebat, fuit sexcentorum sexaginta sex talentorum. 14. Præter ea, quæ ei solvebant portitores *merces inspicientes* et mercatores. Omnes quoque Arabum reges et provinciarum præfecti aurum et argentum ei pendebant. 15. Fecit ducenta scuta ex auro ductili, 16. et trecentos clypeos ex eadem materia. Quibus singulis insumebantur sexcenti sicli aurei: quæ deposuit in ædibus silvæ Libani. 17. Fecit quoque solium eburneum magnum, quod auro optimo texit. 18. Sex gradus habebat illud solium et scabellum aureum. Summa ejus pars a tergo erat ro-

tunda

tunda. a) Manus habebat utrinque ad locum sessionis, quibus duo leones adstabant. 19. Duodecim autem leones stabant in sex gradibus ab utraque parte. Cujusmodi opus in nullo regno *antea* factum est. 20. Omnia vasa potoria regis Salomonis erant aurea, nec non omnis supellex domus silvae Libani erat aurea et quidem ex auro purissimo. Argentum temporibus Salomonis nullo in pretio erat. 21. Nam naves regis cum servis Hurami Tartessum navigantes tertio quoque anno redibant atque aurum, argentum, ebur, simias et pavones advehebant. 22. Sic superavit rex Salomo omnes istarum regionum reges divitiis et sapientia. 23. Qui quoque eum cupiebant videre et audire sapientiam, qua a Deo præditus erat, 24. munera simul afferentes, vasa argentea, aurea, vestes, arma, aromata, equos, mulos, eaque singulis annis. 25. Habebat quatuor millia stabulorum pro equis et curribus, et duodecim millia equitum, quos partim in oppidis quadrigariis, partim Hierosolymæ apud se disposuit. 26. Imperavit omnibus regibus ab Euphrate usque

a) Locus haud dubie corruptus ex 1 Reg. 10, 19. est emendandus. Pro מֵאֲחֻזִים quod cum præcedenti וְכֶבֶשׁ nullo modo potest construi, ex loco parallelo legendum est מֵאַחֲרָיו ex quo simul restituendum h. l. וְרֹאשׁ עָגֹל Vocum similitudo facile omissioni dare potuit occasionem. Sic fere quoque Syrus et Vulgatus.

usque ad regionem Philiſtæorum et Aegypti terminos. 27. Effecit ut tanta eſſet argenti et cedrorum copia Hieroſolymæ, quanta lapidum et ſycomororum in planitie. 28. Equos ei adducebant partim ex Aegypto, partim ex aliis regionibus. 29. Reliquæ res geſtæ Salomonis priores et poſteriores ſcriptæ extant in annalibus Nathanis prophetæ; in prophetia Achijæ Silonitæ, et in viſionibus Jeddonis vatis de Jerobeamo Nebati filio. 30. Poſtquam Hieroſolymæ quadraginta annos in omnes Iſraelitas regnaverat, 31. tandem diem ſuum obiit et ſepultus eſt in urbe Davidis patris ſui. Succeſſit ei in regno Rehabeamus filius.

CAPUT. X

Rehabeamus Iſraelitas remiſſionem petentes duro reſponſo offendit 1 — 11. propterea decem tribus ab eo deficiunt 12 — 19.

1. Quoniam omnes Iſraelitæ Sichemum convenerant, ut Rehabeamum regem crearent, is quoque eo ſe contulit. 2. Quod cum audiſſet Jerobeamus Nebati filius, qui adhuc in Aegypto, quo propter Salomonem fugerat, degebat, inde rediit. 3. Is ab Iſraelitis vocatus venit atque una cum legatis populi ſic cum Rehabeamo egit: 4. durum ſibi ab ejus patre jugum fuiſſe impoſitum. Jam ſi remitteret aliquid ab illa duritie, et jugum, quo ab ejus patre preſſi eſſent, levaret,

ret, sese ei submissuros esse. 5. Jussit eos Rehabeamus post triduum ad se reverti. Cum discessissent, 6. consuluit seniores, qui Salomoni patri suo a consiliis fuerant, quid censerent populi legatis esse respondendum? 7. Illi ei demonstrarunt, si benignum et humanum se præberet populo, eum perpetuo sibi deditum esse futurum. 8. At *Rehabeamus* neglecto seniorum consilio, juniores, qui cum eo educati fuerant et jam ministrabant, consuluit. 9. Quid vos censetis, inquiebat, ut respondeam populo, qui a me postulat, ut jugum, quod ei pater meus imposuit, allevem? 10. Tunc illi suadent, ut populo ad petita sua sic respondeat: digitus meus minimus crassior erit patris mei lateribus: 11. pater ille meus gravi jugo vos oneravit, ego illud jugum vestrum augebo; ille vos scuticis castigavit, ego scorpiones adhibebo. 12. Tertio die Jerobeamus omnesque populi *legati* veniunt ad Rehabeamum, sicuti ab eo jussi fuerant; 13. qui eis duro respondit, neglecto seniorum consilio, 14. atque juniorum consilium secutus dixit: pater meus aggravavit onus vestrum, ego illud augebo, ille vos scuticis castigavit, ego vero scorpionibus. 15. Sic rex nihil concessit populo, Jova rem sic dirigente, ut impleretur id quod per Achijam Schilonitam ad Jerobeamum Nebati filium dixerat. 16. Israelitæ igitur cum viderent regem precibus suis locum non dare, ei responderunt: nihil jam ad se pertinere

tinere Davidem, nec quidquam se sperare posse a filio Isæi: proinde quisque domum reverteretur, et familia Davidis sibi ipsi prospiceret. Et sic omnes Israelitæ ad sua redierunt, 17. tantum eis qui Judææ oppida incolebant, Rehabeamus imperavit. 18. Misit quidem *deinde* Adoramum, qui tributis præerat, sed Israelitæ eum lapidibus obrutum interfecerunt. Rex ipse Rehabeamus aegre potuit currum conscendere et Hierosolymam effugere. 19. Sic defecerunt Israelitæ a domo Davidis, ne nunc quidem ei juncti.

CAPUT XI

Rehabeamus omittit bellum adversus Israelitas a Deo prohibitum 1 — 4. varia oppida munit 5 — 12. Levitas et sacerdotes ex Israelitis profugos excipit 13 — 17. Filios multos ex multis uxoribus genitos præficit oppidis cum reditibus certis 18 — 23.

1. At Rehabeamus, cum Hierosolymam venisset, congregavit omnes Judæos et Benjaminitas centum et octoginta millia hominum lectissimorum et belli peritorum, ut bellum inferret Israelitis et regnum sibi recuperaret. 2. Sed jussit Deus Schemajam prophetam, 3. Rehabeamo Salomonis filio regi Judæ, Israelitis in Judæa degentibus, et Benjaminitis 4. suo nomine dicere: ne popularibus suis bellum inferrent, sed omnes domum redirent, se enim huius rei esse auctorem. Cui

man-

mandato divino quoque obtemperarunt atque abſtinuerunt a bello Jerobeamo inferendo. — 5. Rehabeamus ſedem regni ſui fecit Hieroſolymam, et complura Judææ oppida munivit. 6. Nempe Bethlehemum, Ethamum, Tekoam, 7. Betſurum, Sochonem, Adullamum, 8. Gatham, Mareſcham, Siphum, 9. Adorajimam, Lachiſchem, Aſekam, 10. Sorjam, Ajjalonem et Hebronem, quæ omnia fuerunt oppida munita in Judæa et Benjamine. 11. Tradidit ea ducibus, et inſtruxit ea cellis frumentariis, oleariis, vinariis. 12. Singula quoque oppida inſtruxit ſcutis et haſtis, et valde munivit. Judæam et Benjaminitidem imperio tenuit. — 13. Ad eum convenerunt ſacerdotes et Levitæ ex omnibus Iſraelitarum terminis, 14. nam reliquerant ſuburbia ſua et poſſeſſiones, atque in Judæam et Hieroſolymam ſe receperant, poſtquam eos eorumque filios Jerobeamus a ſacerdotio Jovæ removerat, 15. ſibique ſacerdotes conſtituerat excelſorum locorum, ſatyrorum et vitulorum, quos fecerat. 16. Illos Levitas ſecuti ſunt quoque complures ex omnibus tribubus Iſraelitarum, qui conſtantes erant in religione Jovæ Dei Iſraelitarum. Hi venerunt Hieroſolymam ad ſacrificandum Jovæ, majorum ſuorum Deo, 17. atque ita confirmarunt regnum Judaicum, et Rehabeamum Salomonis filium potentem fecerunt per tres fere annos, quos ex inſtitutis Davidis et Salomonis

vixe-

vixerunt. — 18. In matrimonium duxit Rehabeamus Machalatham Jerimothi filiam, neptem Davidis, et Abigailam Eliabi filiam, neptem Iſaji, 19. quæ ei peperit Jehſchum, Schemarjam et Sahamum. 20. Poſt eam duxit Maacham filiam Abſalomi, ex qua ſuſtulit Abijam, Attæum, Siſam et Schelomithum. 21. Amavit autem Rehabeamus Maacham Abſalomi filiam magis quam reliquas ſuas uxores et pellices, (habuit autem uxores duodeviginti et pellices ſexaginta, ex quibus duodetriginta filios et ſexaginta filias ſuſtulit). 22. Ejus filium Abijam principem et ducem conſtituit fratrum ſuorum, quod eum regno deſtinaverat. 23. Reliquos autem filios ſuos conſulto diſtribuit per omnem Judæam et Benjaminitidem et per oppida munita, reditus eis largos deſtinavit, et cepit eis uxores. a)

CAPUT

a) Sic textum emendandum puto, ex conjectura quidem, non aſſentientibus antiquis, ſed quam contextus confirmat et tantum non flagitat. Nam in verbis lectionis receptæ וַיִּשְׁאַל הֲמוֹן נָשִׁים *et petiit multitudinem mulierum* primo ambiguum eſt, cui Rehabeamus multas uxores duxerit, num ſibi, an filiis? Utrovis modo explices, ſenſus eſt incommodus. Si de Rehabeamo, non cohæret cum antecedentibus. Si de ejus filiis, ſenſus eſt ineptus. Deinde forma loquendi prorſus aliena eſt, neque aliud habet exemplum. Semper dicunt Hebræi de matrimonio ineundo

לקח

CAPUT XII

Rehabeamo in pœnam defectionis a Deo Sisakus rex Aegypti bellum infert, qui terra petitur atque thesauros templi et regiæ aufert, 1 — 11. Pœnitentiam quidem agit Rehabeamus, propterea quoque regnum recuperat, nec tamen multum emendatus moritur. Abia filius ei succedit 12 — 16.

1. Regno Rehabeami ſtabilito et confirmato cum ipſo tum Iſraelitæ legem Jovæ neglexerunt. 2. Propter hanc eorum a Jova defectionem factum eſt, ut anno quinto Rehabeami Siſakus rex Aegypti expeditionem faceret adverſus Hieroſolymam, 3. cum mille et ducentis curribus, ſexaginta millibus equitum et innumerabili peditum multitudine Lybiorum, Troglodytarum et Cuſchæorum, qui cum eo ex Aegypto veniebant. 4. Poſtquam omnia Judææ oppida munita ceperat, progreſſus eſt usque ad Hieroſolymam. 5. Tum Schemaja propheta adiit Rehabeamum et Judææ proceres, qui Hieroſolymam metu Siſaki convenerant, eisque nomine Jovæ declaravit, ſe eos deſeruiſſe et Siſako tradidiſſe, quod ipſum deſeruiſſent. 6. Tum omnes Iſraelitarum

לקח vel נשא ut Cap. 13, 21. Neque הָמוֹן נָשִׁים eſt ex uſu loquendi Hebræorum, ſecundum quem eſſe deberet נשים רבות — Quæ omnia mihi perſuadent legendum eſſe וַיִּשָּׂא לָהֶם נָשִׁים *ſumſit illis*, ſc. filiis ſuis, de quibus ſermo eſt, *uxores.*

litarum proceres et rex sese submiserunt et Jovam juste agere fassi sunt. 7. Quod cum Jova videret, iterum Schemajæ indicavit: quoniam se submisissent, nolle se eos perdere, sed brevi liberare, nec omnem iram suam in Hierosolymam per Sisakum effundere. 8. Attamen servos ejus futuros esse, ut intelligerent, quantum differat suum imperium ab imperio aliorum regnorum. 9. Venit igitur Sisakus rex Aegypti Hierosolymam, atque abstulit omnes thesauros templi et palatii regii, in his quoque clypeos illos aureos, quos Salomo fecerat, 10. quorum loco Rehabeamus clypeos æneos faciendos curavit, quos tradidit satellitibus ad palatium regium custodiam agentibus, 11. qui eos, quando rex templum Jovæ adibat, gestabant; deinde eos ad stationem suam referebant. 12. Cum igitur Rehabeamus se submisisset, aversa est ira Jovæ, ut non prorsus eum perderet, atque etiam Judæorum res in melius sunt mutatæ. 13. Sic in regno confirmatus, quod iniit annos natus unum et quadraginta, a) septemdecim annos Hierosolymæ, in urbe quam Jova ex omnibus tribubus Israeliticis elegerat, ut ibi religiose coleretur, regnavit; matrem habuit Ammoniticam, nomine Naamam. 14. In eo maxime peccavit, quod non satis constans esset in cultu religioso Jovæ præstando. 15. Cæterum res gestæ Rehabeami primæ et

a) cf. observat. ad 1 Reg. 14, 21.

et ultimæ ex ordine omnes memoriæ proditæ sunt in annalibus prophetarum Schemajæ et Iddonis. Bellum fuit perpetuum Rehabeamum inter et Jerobeamum. 16. Illo mortuo et sepulto in urbe Davidis, regnavit Abia, ejus filius.

CAPUT XIII

Abia bellum infert Jerobeamo regi Israelitarum. Antequam prœlium iniret, oratione ad exercitum Israeliticum habita, hos sibi reconciliare studet 1—12. Sed non consequitur, quod optat. Attamen Jerobeamum magna clade afficit. Post mortem ei filius Asa succedit 13—23.

1. Anno duodevicesimo regis Jerobeami regnare cœpit in Judæa Abia. 2. Tres omnino annos regnavit Hierosolymæ. Mater ejus fuit Michaja, Urielis filia, Gibeensis. Bellum inter Abiam et Jerobeamum conflatum est. 3. Ad quod ille exercitum eduxit hominum fortissimorum quadringentorum millium; cui Jerobeamus opposuit octingenta millia, itidem lectissimorum et fortissimorum militum. 4. Tum Abia in monte Semaraim regionis Ephraimiticæ constitit, atque hunc in modum verba fecit: Audite me, Jerobeame et omnes Israelitæ! 5. An ignoratis, Jovam Israelitarum Deum regnum in eos tradidisse Davidi in perpetuum: neque solum ipsi, sed etiam poste-

posteris ejus ex fœdere immutabili? a) 6. Sed insurrexit Jerobeamus Nebati filius, Salomonis Davidis filii servus, atque contra dominum suum rebellavit. 7. Cui se adjunxerunt homines nequam et perditi, qui conspirarunt contra Rehabeamum Salomonis filium. Fuit autem hic juvenis admodum, animique meticulosi, nec ausus est eis resistere. 8. Et vos nunc paratis impugnare regnum Jovæ Davidis posteris commissum. Ingens est vestrûm multitudo, et vitulos aureos vobiscum habetis, quos Jerobeamus vobis dedit ut Deos *colendos*. 9. Vos expulistis sacerdotes Jovæ, Aaronis posteros, et Levitas, et sacerdotes fecistis more gentilium: quisquis consecratum venerit cum tauro bovillo, aut septem arietibus, hunc sacerdotem facitis idoli. 10. Nos vero Jovam Deum nostrum non deseruimus. Sacerdotes habemus Jovæ ministrantes, Aaronis filios et

a) In textu est: *fœdus salis.* οἱ ό, Vulg. et Chaldæus consentiunt cum lectione hebræa, tantum Syrus, et qui eum sequitur, Arabs habent ܒܩܝܡܐ ܕܡܠܟܘܬܐ *fœdere regio.* Sic pro מֶלַח legit מֶלֶךְ. Sed quoniam non satis intelligo, quid hæc sibi velint: Deum Davidi et posteris ejus *regnum* Israelitarum tradidisse *fœdere regio*, malim acquiescere in lectione recepta, forma loquendi tropica quidem, quæ tamen explicationem in versione positam, quam Chaldæus habet, admittit.

et Levitas officiis suis fungentes. 11. Hi Jovæ solida sacrificia faciunt singulis matutinis et vespertinis, et suffitum offerunt aromaticum; hi panes *curant* apponendos in mensa pura, et candelabrum aureum cum suis lucernis singulis vesperis accendendis. Sic nos observamus instituta Jovæ Dei nostri, quem vos deseruistis. 12. Ducem habemus Deum, cujus sacerdotes *mox* tubis clangorem contra vos edent. O Israelitæ! nolite pugnare cum Jova Deo majorum vestrorum, successu haud dubie infelici! — 13. Jerobeamus autem circumduxerat insidias, ut eos a tergo aggrederentur. Sic Judæi hostem habebant a fronte, et a tergo insidiatores. 14. Cum vero viderent, sibi utrimque esse pugnandum, clamarunt ad Jovam, et sacerdotes tubis sonuerunt. 15. Judæi quique vociferati sunt, atque ad hunc eorum clamorem Deus Jerobeamum et Israelitas cecidit. 16. Terga dederunt Abiæ et Judæis, quibus Deus eos tradidit. 17. Magna clade tunc Abia cum suis eos affecit. Ceciderunt enim ex Israelitis quinquaginta millia hominum lectissimorum. 18. Sic subacti sunt Israelitæ eo tempore, et superiores facti Judæi, quippe Jova majorum suorum Deo freti. 19. Persecutus quoque est Abia Jerobeamum, et aliquot oppida ei eripuit, nempe Bethelem, Jeschanam et Ephronem cum eorum villis, 20. nec vires recuperare potuit Jero-

beamus Abiæ temporibus. Morbo divinitus inflicto periit. 21. Abia vero *in regno suo* est confirmatus. Uxores duxit quatuordecim, ex quibus genuit viginti duo filios et sedecim filias. 22. Reliqua ejus facta et dicta memoriæ prodita sunt in historia prophetæ Iddonis. 23. Post mortem sepultus est in urbe Davidis. Successit ei Asa filius, cujus temporibus pax fuit decem annorum.

CAPUT XIV

Asa rex pius sacra publica emendat, Judææ oppida munit, 1—7. et gloriosam a Seracho Aethiopum rege victoriam reportat 8—14.

1. Asa Jovam Deum pie coluit. 2. Sustulit aras peregrinas et loca excelsa. Confregit statuas, succidit lucos. 3. Edixit, ut Judæi colerent Jovam Deum patrium, hujus legem et præcepta observarent. 4. Item ex omnibus Judææ oppidis sustulit loca excelsa et statuas solares. Eo enim regnante pax erat. 5. Hac ipsa de causa, quod nulli bello per eos annos erat implicatus, Jova enim quietem ei concesserat, oppida munivit, 6. et Judæos hortatus est, ut hoc jam agerent, ut oppida mœnibus cingerent, et turribus, portis et repagulis munirent. Utamur jam, inquiebat, facultate, quam habemus ex beneficio Jovæ, Dei nostri, qui nostram in eum pieta-

pietatem pace remuneratur. Atque ita cum optimo successu ædificarunt. 7. Habuit autem Asa exercitum clypeis et hastis instructum, Judæorum quidem trecentorum millium, Benjaminitarum autem scutis et arcubus armatorum ducentorum et octoginta millium, qui omnes erant fortes bellatores. — 8. Contra hos expeditionem suscepit Serachus *rex* Aethiopum cum exercitu millies mille hominum et trecentorum curruum. Postquam usque ad Maresam pervenerat, 9. obviam ei egressus est Asa, atque acie in valle Sephata ad Maresam instructa, 10. ad Jovam Deum his verbis est precatus: Tu quidem, o Jova, potentem æque ac imbecillem potes adjuvare, nobis igitur tuo auxilio adsis, qui tibi confidimus, atque in nomine tuo contra multitudinem istam venimus. Tu, Jova, es Deus noster, noli committere, ut homines tibi prævaleant. 11. Tunc Jova effecit, ut Aethiopes ab Asa et Judæis cæderentur et fugerent, 12. qui eos usque ad Gerarem sunt persecuti, et tanta clade affecerunt, ut consistere amplius non possent a Jova et exercitu ejus confecti. Judæi vero magna præda sunt potiti. 13. Ceperunt quoque omnia oppida Gerari finitima, terrore divino perculsa, eaque diripuerunt. Ingens vero in eis fuit præda. 14. Porro pecuariorum tentoriis sunt potiti,

magnamque pecoris et camelorum multitudinem abigentes Hierofolymam reverterunt.

CAPUT XV

Afa ob Afarja propheta admonitus, 1—7. pergit in cultu divino reftituendo et purgando ob omni idololatria 8—19.

1. Tum Afarja, filius Obedi, fpiritu divino incitatus 2. obviam egreffus eft Afæ, eique dixit: Audite me, Afa omnesque Judæi et Benjaminitæ! Jova vobiscum eft, fi vos eftis cum eo. Si eum quæretis, invenietur vobis, fi eum deferetis, vos deferet. 3. Ifraelitæ quidem per complures dies fine Deo vero, fine facerdote, doctore et lege fuerunt. 4. Sed calamitate preffi redierunt ad Jovam Deum fuum, et cum eum implorarent, exoratus eft eis. *a*) 5. Illis temporibus nemo tuto negotiis fuis vacare poterat, nam turbatiffimus erat ftatus omnium incolarum iftarum regionum. 6. Gens cum gente, civitas cum civitate confligtabatur, quod Deus eos omnis generis malis affligebat. 7. Vos vero alacres eftote, nec remiffe agite, laborum veftrorum mercedem habebitis. — 8. Cum Afa hæc *Afarjæ filii b*) Obedi effata pro-

a) Hæc ambigue dicta intelligo de temporibus præteritis judicum, qui vulgo dicuntur.

b) Hæc verba fupplenda effe, plane apparet ex verf. 1., neque dubi-

prophetica audiſſet, alacri ſtudio ſuſtulit idolorum ſimulacra ex tota terra Judaica et Benjaminitica, et ex oppidis in montanis Ephraimiticis captis, aram Jovæ, quæ erat ante veſtibulum *templi* Jovæ inſtauravit, 9. et congregavit Judæos, Benjaminitas et peregrinos ex Ephraimitis, Manaſſitis et Simeonitis (nam multi ex Iſraelitis ad eum defecerant, cum viderent, Jovam Deum ei adeſſe) 10. Hieroſolymam, menſe tertio anni quinti et decimi regni ſui, 11. atque immolarunt Jovæ de præda, quam adduxerant, boves ſeptingentos et ovium ſeptem millia. 12. Tum fœdere ſe obſtrinxerunt, ut colerent Jovam, Deum majorum ſuorum, toto corde et animo, 13. et qui hoc non fecerit, ſupplicio afficeretur, ſive parvus eſſet ſive magnus, ſive mas ſive fœmina. 14. Quæ Jovæ jurejurando interpoſito promiſerunt magno clamore ſublato et cum tubarum et buccinarum ſono. 15. Omnes vero Judæi gaviſi ſunt de hoc ſacramento, quod ex animo juraverant. 16. Tum matrem adeo ſuam, Maacham, rex Aſa a principatu removit, quoniam in luco horrendum idolum collocaverat; quod dejectum et comminutum combuſſit ad torrentem Kidronem. 17. Tantum loca excelſa ab Iſraeli-

Aaa 5 tis

dubito, quin ea ex hebræis codd. exciderint, quanquam *Kennicottus* ea in nullo codice repererit. Sed legerunt ea *oi o'*, Vulgatus et Syrus.

tis non sublata sunt, attamen ipse Asa animo integro Deum coluit, quamdiu vixit. 18. Intulit quoque vasa argentea et aurea in ædem Dei, quæ cum pater ejus tum ipse consecraverat. 19. Bellum non fuit usque ad annum quintum et tricesimum regni Asæ.

CAPUT XVI

Asa Benhadadum Syriæ regem mercede conducit in sui auxilium contra Baesam, regem Israelis, 1—6. reprehensus propterea a propheta, hunc in carcerem conjicit 7—10. Tandem podagra moritur 11—14.

1. Anno sexto et tricesimo hujus regis, Baesa rex Israelis expeditione in Judæam facta munivit Ramam, ut impediret commercium cum Asa Judææ rege. 2. Tunc Asa sumsit argentum et aurum ex thesauris ædis Jovæ et regiæ, idque misit ad Benhadadum Syriæ regem Damasci, cui dici jussit: 3. Fœdus pangamus, quale jam inter meum et tuum patrem intercessit. Mitto tibi munus auri et argenti, ut dissolvas fœdus, quod tibi est cum Baesa Israelis rege, ut a me discedat. 4. Fecit Benhadadus quod rex Asa optabat, et misit exercitus sui duces adversus oppida Israelitarum, qui vastarunt Ijjonem, Danem, Abelmajimum, et omnia oppida promtuaria Naphtalitarum. 5. Quod cum Baesa audiret, destitit Ramam munire, et suscepta omisit. 6. Tum rex Asa convoca-

vocavit omnes Judæos, ut auferrent lapides et ligna, quibus Baefa Ramam munire voluerat, iisque ufus eft ad muniendam Gibeam et Mizpam. — 7. Tunc Chanani propheta venit ad Afam regem Judæ, eique dixit: quoniam regi Syriæ, non Jovæ Deo tuo confifus es, propterea evadet illius exercitus tuis manibus. 8. Nonne Aethiopum et Lybiorum fuit exercitus perquam magnus, curruumque et equitum admodum multi, fed quod Jovæ confidebas, is eos tradidit? 9. Oculi enim Jovæ perluftrant totum terrarum orbem, ut confirmet eos, qui animo integro funt erga ipfum. Sane in eo imprudenter egifti, propterea abhinc bella tibi erunt. 10. Afa prophetæ iratus conjecit eum in carcerem, gravem enim propterea iram conceperat. Oppreffit quoque nonnullos de populo eo tempore. 11. Cæterum res geftæ Afæ ab initio usque ad finem literis confignatæ funt in annalibus regum Judæ et Ifraelis. 12. Anno undequadragefimo regni fui pedibus ægrotabat, ita, ut tandem vis morbi ad partes fuperiores tranfiret, neque tamen in hoc morbo Jovam confuluit, fed medicos. 13. Tandem diem fuum obiit anno primo et quadragefimo regni fui. 14. Sepeliverunt eum in fepulcro, quod ipfe fibi excidendum curaverat in urbe Davidis. Pofuerant eum in feretro aromatibus et unguentis arte unguentaria confectis referto; quæ in funere ejus magna copia combufferunt.

CAPUT XVII

Josaphatus Asae filius patri in regno succedit. Rex optimus, qui reliquias idololatriae exstirpare studet. Sacerdotes et Levitas oppida obire jubet, et populum docere legem divinam 1 — 10. Potentia ejus et divitiae 11 — 19.

1. Post eum regnavit Josaphatus filius. Hic Israelitis praevaluit. 2. Praesidia disposuit per omnia oppida Judaeae munita, et praefectos constituit in terra Judae, et oppidis Ephraimiticis, quae pater ejus Asa ceperat. 3. Expertus est Josaphatus Jovam faventem, nam imitatus est mores antiquos progenitoris sui Davidis. Non Baalibus, 4. sed Deo patrio studuit, et secundum praecepta ejus vixit, secus ac Israelitae facere solebant. 5. Hinc quoque Jova ejus regnum confirmavit. Omnes Judaei munera obtulerunt Josaphato, ita ut magnas divitias magnamque dignitatem consequeretur. 6. Tunc eo magis animum suum convertit ad religionem Jovae, atque loca excelsa et lucos ex Judaea sustulit. 7. Anno tertio regni sui misit principes suos *aulicos* Benchajilem, Obadjam, Secharjam, Nathanaelem et Micham, ut docerent in oppidis Judae, 8. et cum eis Levitas, Schemajam, Nethanjam, Sebadjam, Asaelem, Schemiramotum, Jonathanem, Adoniam, Tobiam et Tobadoniam, Levitas et cum his Elischamam et Joramum sacerdotes, 9. qui secum habe-

habebant librum legis divinæ. Hi omnia Judææ oppida obierunt, populum erudientes. 10. Et Jova timorem injecit omnibus iftarum regionum regnis Judææ finitimis, ne bellum inferrent Jofaphato. 11. Philiftæi munera ei obtulerunt argenti fummam *tributi impofiti.* Arabes quoque obtulerunt pecudes, arietum feptem millia, et feptingentos hircos. 12. Sic Jofaphatus magis magisque gloria et dignitate crevit, et exftruxit *paffim* in Judæa arces et oppida promtuaria. 13. Multum occupatus fuit in oppidis Judææ *ornandis et muniendis.* Milites autem fortiffimos habuit Hierofolymæ. 14. Quorum cenfus fecundum familias patrias hic eft: Princeps chiliarchorum Judæ fuit Adna, cui tributa erant trecenta millia militum. 15. Proximus ab eo fuit Jonathan dux, qui præfuit ducentis et octoginta millibus. 16. Hunc excepit Amasja filius Sichri, Jovæ dicatus, *a*) qui præfuit ducentis millibus militum. 17. Ex Benjaminitis vir militaris fuit Eljada, cui tributa erant fagittariorum et clypeatorum ducenta millia. 18. Cui proximus fuit Jofabadus cum centum et octoginta millibus militum expeditorum, 19. qui omnes regi miniftrabant, præter eos, quos per omnia Judææ oppida munita difpofuerat.

CAPUT

a) hebr. מִתְנַדֵּב, *οἱ ὁ, προθυμόμενος τῷ Κυρίῳ.* Vulgatus, *confecratus Domino.* Sed qua ratione hæc confecratio facta fit, non conftat.

CAPUT XVIII

Josaphato persuadet Achabus rex Israelis, ut socius ejus sit in bello contra Syros. Ille postulat, ut Jovam antea consulat 1—7. Micha, verus Dei propheta, hanc in rem adductus, exitum belli prædicit infelicem, quanquam pseudoprophetæ Achabi contrarium affirmant, et propterea in vincula conjicitur 8—27. Achabus in prœlio vulneratus moritur 28—34.

1. Josaphatus magnas divitias et gloriam consecutus, affinitatem contraxit cum Achabo. 2. Hunc post aliquot annos invisit Samariæ, a) qui eum ejusque comitatum lauto convivio ovium et boum mactatorum excepit. Simul eum in societatem belli contra Ramotham in Gileaditide pertrahere cupiens, 3. interrogavit, velletne se eo comitari? Respondit Josaphatus: velle se et suum populum eandem cum illo fortunam in hoc bello experiri. 4. Attamen se suadere, ut antea Jovam consuleret. 5. Igitur congregavit rex Israelis prophetas fere quadringentos, atque ex eis quæsivit: num deberet expeditionem facere contra Ramotham in Gileaditide, an ab ea abstinere? Responderunt: faceret, Deum traditurum esse *oppidum* regi. 6. Tunc Josaphatus dixit: annon præterea adest Jovæ propheta, quem consulere possemus? 7. Respondit rex Israelis: est quidem adhuc, quem de

a) cf. 1 Reg. 22. ubi eadem historia narratur.

de Jovæ voluntate percontari licet, sed ego eum odi, quoniam nunquam fausta, tantum infausta mihi vaticinatur. Hic est Micha, filius Jimlæ. At Josaphatus, non decet regem ita loqui, inquit. 8. Tunc rex Israelis vocavit aulicum quendam, cui mandavit, ut statim Micham filium Jimlæ arcesseret. 9. Sedebant autem rex Israelis et Josaphatus rex Judæ uterque in solio suo, vestibus pretiosis induti, in area portæ Samariæ, et prophetæ illi coram eis vaticinabantur. 10. *E quibus* Sedekias, filius Cenaanæ, sibi fecerat cornua ferrea, et dixit: hoc Jova fatur: his feries Syros, donec eos confeceris, 11. et sic omnes illi prophetæ divinabant: aggredere Ramotham Gileaditidis, felix eris, Jova tibi eam tradet. 12. Nuncius autem, qui Micham arcessitum iverat, hortabatur eum, ut, quoniam prophetæ uno ore fausta regi prædicerent, ipse quoque idem faceret. 13. Respondit Micha: per Jovam immortalem, quod Jova mihi dicet, eloquar. 14. Igitur cum ad regem venisset, rex sic eum est allocutus: Micha, bellumne inferemus Ramothæ Gileaditidis, an non? Respondit: inferte, felices eritis, tradentur vobis *hostes*. 15. At rex, iterum iterumque te obtestor, ut non nisi verum mihi dicas nomine Jovæ. 16. Tum *Micha*, vidi, inquit, Israelitas dispersos per montes, uti oves, quæ pastorem non habent. Et Jova dixit: non habent

bent illi dominos, domum revertantur incolumes. 17. Hic rex Israelis Josaphato: nonne tibi dicebam, hunc nunquam mihi fausta, semper infausta prædicere? 18. At *Micha:* sane audite, quod vobis nomine Jovæ dicam. Vidi Jovam sedentem in throno suo, cœli ministris a dextra et sinistra stipatum. 19. Quis pelliciet, inquit, Achabum regem Israelis, ut Ramotham Gileaditarum aggrediatur, ibique cadat? atque alio aliud dicente 20. prodiit spiritus, dixitque Jovæ: ego eum pelliciam. Per quem? inquit ille. 21. Egrediar, ajebat, et mendacia suggeram omnibus ejus prophetis. Tunc ille, pellicies *eum*, succedet tibi, age, perfice. 22. Scito igitur, falsa tibi vaticinari prophetas tuos omnes, Jova hoc concedente, qui malum in te decrevit. 23. Tum Sedekias, filius Cenaanæ, colaphum inflixit Michæ, et dixit: quanam via spiritus Jovæ a me discessit, ut per te loqueretur? 24. Respondit Micha: videbis tunc, cum te in conclavibus interioribus occultabis. 25. Rex vero Israelis jussit Micham abduci ad Ammonem, oppido præfectum, et ad Joaschum Benmelechum, 26. qui eum carceri includerent, et panem et aquam tantum ad necessitatem præberent, donec salvus redierit. 27. Si salvus redieris, inquit Micha, Jova per me non est locutus. Audite hoc omnes, ait. 28. Sic rex Israelis et Josaphatus rex Judæ Ramotham

motham in Gileaditide profecti ſunt. 29. Tunc ille huic dixit: ego veſtes mutabo, *b)* dum in pugnam procedam, tu vero tuas veſtes indue. Sic rex Iſraelis veſtitu mutato prœlio interfuit. 30. At rex Syriæ præceperat ducibus quadrigarum ſuarum, ne quem alium, ſive parvum ſive magnum, impeterent, niſi unum regem Iſraelis. 31. Igitur cum illi Joſaphatum viderent, exiſtimabant, hunc eſſe regem Iſraelis, atque arma in eum convertebant. Sed eo clamante Jova eum adjuvit, atque *hoſtes* ab eo avertit. 32. Nam cum duces curruum intelligerent, eum non eſſe regem Iſraelis, ab eo perſequendo deſtiterunt.

33.

b) De mutandis imperativis, *muta veſtes et veni*, in perſonam primam, jam dictum eſt ad 1 Reg. 22, 30. ubi idem error extat. De noſtro loco modo obſervo, verſionem græcam, quæ in altero loco veram lectionem exhibet, in hoc falſam ex parte habere: *κατακάλυψόν με καὶ εἰσελεύσομαι*, Vulgatum contra, qui illic errorem ſecutus fuerat, hoc loco veram exprimere: *mutabo habitum, et ſic ad pugnam vadam.* Sed vix dubitem, lectionem verſionis græcæ eſſe vitioſam, et legendum eſſe *κατακαλύψομαι*. Syrus quoque minus bene quam in altero loco [illegible] *armabo me, et veniens me ſiſtam in acie belli*, attamen perſonam primam in verbis exhibet. Item Chaldæus: אֲנָא אֶשְׁתַּנֵּי וְאֵיעוֹל בִּקְרָבָא *ego mutabor, et ingrediar prælium.*

33. Tunc forte quidam arcum tendens regem Iſraelis vulneravit inter commiſſuras loricæ. Ille igitur juſſit aurigam currum reflectere et ſe ex prœlio educere, quod vulneratus eſſet. 34. Sed prœlio eo die invaleſcente rex Iſraelis cum in curru contra Syros usque ad veſperam ſtetiſſet, mortuus eſt ſub occaſum ſolis.

CAPUT XIX

Joſaphatus propter amicitiam cum Achabo rege impio reprehenditur a propheta 1—3. Pergit in emendandis ſacris, et judices conſtituit, cum in aliis urbibus, tum Hieroſolymæ, quibus ſummum juſtitiæ ſtudium injungit 4—11.

1. Joſaphato regi Judæ, qui domum ſuam incolumis Hieroſolymam redierat, 2. obviam vehit Jehu, Chananis filius, vates, atque hunc in modum eum eſt allocutus: Siccine debebas impium adjuvare, atque oſores Dei amare? Iram quidem Jovæ propterea merebaris, 3. ſed bona quædam in te inventa ſunt. Nimirum quod lucos e terra ſuſtulit et animum tuum ad colendum Jovam applicuiſti. — 4. Poſtquam Joſaphatus *aliquamdiu* Hieroſolymæ commoratus fuerat, iterum terram peragravit a Berſeba usque ad montana Ephraimitica, ut populum ad Jovam majorum ſuorum Deum reduceret. 5. Præterea quoque judices in omnibus Judææ oppidis munitis conſtituit,

6. quos

6. quos sic est adhortatus: videte, quid agatis, nam non hominum sed Jovæ personam ut judices sustinetis, isque vobis in judicio adest. 7. Jam igitur Jovam reveremini, et summam curam in munere vestro adhibete. Nam Jova Deus noster abhorret ab omni iniquitate, a personarum respectu, aut munerum corruptione. 8. Atque etiam Hierosolymæ constituit Josaphatus quosdam ex Levitis, sacerdotibus, et ex familiarum Israeliticarum principibus, qui Jovæ vice judicarent, et jus dicerent civibus Hierosolymitanis. a) 9. Atque hunc in modum eis præcepit: Sic jus dicite Jovam reverentes omni fide et dexteritate. 10. In omnibus causis popularium ve-

a) Non commodam admittit explicationem lectio textus recepta: וַיָּשֻׁבוּ יְרוּשָׁלָםִ *et redierunt Hierosolymam.* Nam sermo est de judicibus a Josaphato Hierosolymæ constitutis; quomodo igitur hi dici possunt eo rediisse? Syrus interpres legit singularem, ita ut de Josaphato dicatur, *et reversus Hierosolymam præcepit eis, et dixit.* Sed de illo Josaphati itinere versu 4. narratum est, neque bene cohæret hæc reditus commemoratio cum eo, quod in hoc versu narratur. Igitur sane præferenda videtur h. l. lectio τῶν ό et Vulgati interpretis. Illi habent: καὶ κρίνειν τοὺς κατοικοῦντας ἐν Ἱερουσαλήμ. Hic: *et causam Domini judicarent habitatoribus ejus.* Legerunt igitur: לְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלָםִ. Sic optime cohærent hæc verba cum antecedentibus et sequentibus.

ſtrorum, quæ ad vos ex aliis oppidis deferentur, tum criminalibus, tum in quæſtionibus de lege, diſciplina, inſtitutis et ritibus, de jure eis reſpondete, ne in Jovam delinquant, et ira ejus in vos aut populares veſtros exardeſcat. Ab omni omnino culpa in jure dicundo vobis cavete. 11. Amarja ſacerdos præſes veſter erit in cauſis religionis, et Sebadja filius Iſmaelis princeps tribus Judæ in quæſtionibus de jure regio. Levitas eruditos habetis vobiscum. Præſtate vos fortes, Jova bonis aderit.

CAPUT XX

Moabitæ, Ammonitæ et Edomitæ bellum inferunt Joſaphato, qui in ſolenni populi conventu auxilium divinum implorat, 1 — 12. quod etiam promittitur, 13 — 17. et clade divinitus hoſtibus illata præſtatur, 18 — 24. poſt quam Judæi magna præda potiuntur 25 — 30. Pius cæterum rex Joſaphatus cum impio rege Iſraelis Achasja ſocietatem iniit exitu infelici 31 — 37.

1. Poſthæc Moabitæ, Ammonitæ et cum eis Edomitæ *a*) bellum intulerunt Joſaphato. 2. Quod cum ei eſſet

a) In textu eſt וְעִמָּהֶם מֵהָעַמּוֹנִים *et cum eis de Ammonitis.* Jam *Caſtellio* judicavit, hanc lectionem mendoſam eſſe. Abſurdum eſſet, inquit, dicere Ammonitas et Ammonitarum partem: et hiſtoria oſtendit adfuiſſe Idumæos, Seiris montis incolas: quorum hic mentionem omiſ-

ſam

affet annunciatum, ingentem nempe multitudinem ex regione transmarina et ex Syria venire, eamque jam

 prope

fam effe, non eft verifimile. Atque ita fane eft, verfus 10. 22. 23. plane evincunt, tres gentes fuiffe, quæ bellum inferebant, Ammonitas, Moabitas et *incolas montis Seir*, qui nulli alii effe poffunt, quam Edomitæ. Sed aliam gentem nominant οἱ ό, qui vertunt: *καὶ μετ' αὐτῶν ἐκ τῶν Μιναίων.* De his Minæis copiofe egit *Bochartus* in Phaleg, Lib. II. Cap. 23., et probavit, gentem eos fuiffe Arabiæ felicis, et ne quis objiceret, eam nimis remotam fuiffe a Palæftina, parti horum Minæorum etiam in Arabia petræa fedes affignavit. Quæ more fuo magno eruditionis apparatu probare ftuduit, ut illam τῶν ό lectionem præferendam effe doceret hebrææ, levi literarum transpofitione, ut pro מהעמונים legeretur מהמעונים. — Non placuit *Clerico* hæc emendatio, quoniam defendi poffe exiftimat lectionem receptam, fi מ vertatur per *ultra*, et fuppleatur אשר in hunc modum: *et cum illis, qui ultra Ammonitas habitant*, et fic fignificari Arabiæ defertæ, aut Syriæ populos, qui a Cananæa remotiores erant quam Ammonitæ. — At miror, neque *Bochartum* neque *Clericum* attendiffe ad verfus 10. 22. 23. qui trium tantum gentium mentionem faciunt, ut non opus fit, quartam addere ignotam et alienam. Unus Chaldæus, a quo omnium minime hoc expectaram, veram lectionem exhibet מִן אֱרוּמָאֵי *ex Idumæis.* Syrus quid legerit, aliis divinandum relinquo. Vertit enim et ex eo Arabs: וְעִמְהוֹן גַּבְרֵא קְרָבְתָנֵא *et cum eis viri bellicofi.*

prope Chazzontamaram (quæ quoque Engeddi vocatur) esse, 3. ille perterritus auxilium Jovæ implorare decrevit et supplicationem solennem per omnem Judæam indixit. 4. Cum igitur Judæi ex omnibus oppidis convenissent, ut Jovam orarent et obsecrarent, 5. ipse Josaphatus in cœtu Judæorum et Hierosolymitanorum ante atrium novum stetit, 6. atque his verbis est precatus: Jova majorum nostrorum Deus, nonne tu es Deus, qui quidem in cœlo sedem suam habet, qui tamen quoque omnium gentium regnis dominatur? qui tanta es potentia et virtute, ut nemo tibi possit resistere. 7. Nonne tu, Deus noster, ejecisti hujus terræ incolas propter populum tibi sacrum, Israelem, eamque dedisti Abrahami amici tui posteris in perpetuum? 8. Quam inhabitantes exstruxerunt sanctuarium nomini tuo dicatum, eo consilio, 9. ut si qua nobis inciderit calamitas, aut hostis timendus, *b*) aut pestis, aut fames, nos ante hanc ædem, in qua te præsentem exhibuisti, *c*) propter illam calamitatem te imploraremus, et tu nos exaudires et defenderes. 10. Jam vero Ammonitæ, Moabitæ et montis Seiris *incolæ*, quos ut invaderemus nobis non permisisti, cum ex Aegypto veniremus, sed ab eis deflexímus, nec terram eorum vastavimus:

11.

b) hebr. *gladius judicii.*

c) hebr. *nam nomen tuum in hac æde.*

11. En! hi nobis jam hanc gratiam referunt, ut nos ejicere velint ex possessione, quam nobis assignasti. 12. Et tu, Deus noster, eos non punires? Nos quidem sat virium non habemus, ut resistere possimus tantæ multitudini, quæ nos aggreditur. Nec scimus, quid facere debeamus. In te tantum oculi nostri sunt conversi. — 13. Sic stantibus omnibus Judæis in loco sacro una cum eorum parvulis, mulieribus et filiis, 14. Jachasiel, filius Secharjæ, Benajæ nepos, Jeielis pronepos, Mattanjæ abnepos, Levita ex Asaphi posteris, in medio cœtu divino instinctu sic fari cœpit: 15. Attendite omnes Judæi et Hierosolymæ incolæ, et tu rex Josaphate! Sic dicit Jova vobis: ne metuatis, aut contremiscatis propter istam tantam multitudinem. Nam non vestra erit pugna, sed Dei. 16. Cras ad eos descendite. Ascendent clivum Sisum, et incidetis in eos in extrema valle e regione deserti Jeruelis. 17. Non opus erit, ut vos pugnetis. Adeste modo, state, et videte salutem, quam vobis præstabit. Judæi et Hierosolymitani! nolite timere aut expavescere. Cras obviam eis procedite, Jova vobis adest. — 18. Tum Josaphatus capite ad terram inclinato omnesque Judæi et cives Hierosolymitani prociderunt coram Jova, eum venerantes. 19. Levitæ autem ex Kahatitis et Korachitis laudarunt Jovam, Israelitarum

Deum voce maxima. 20. Postridie mane cum egrederentur ad solitudinem Tekoam, adstitit Josaphatus, et dixit: audite me, Judæi et Hierosolymæ incolæ, fidem habete Jovæ Deo vestro, et eritis immoti; credite ejus prophetis, et feliciter vobis omnia succedent. 21. Deinde assentiente populo cantores Jovæ constituit, qui ritu in sacris recepto præcederent milites, et canerent: Laudate Jovam, nam æterna est ejus benignitas. 22. Simulac illi *hujusmodi* læta carmina cantare inceperant, fecit Jova, ut insidiæ Seiritarum, quæ Judæos aggredi debebant, Ammonitas et Moabitas invaderent et cæderent. 23. Tum Ammonitæ et Moabitæ aggressi sunt Seiritas, eosque funditus perdiderunt, quibus confectis deinde illi sese mutuo conciderunt. *d*) 24. Cum igitur Judæi

d) Hic versus nobis lucem accendit ad dispellendas tenebras versus præcedentis, in quo verborum ordinem paullulum turbatum esse partim dissensus interpretum in eo explicando, partim hic ipse versus luculenter probat. Ex versione mea facile intelligitur, qua ratione putem, rem actam esse. Nimirum arbitror, in versu 22. literam Vau τῷ וְהַר præponendam esse τῷ מוֹאָב, quoniam in vers. 23. Ammonitæ et Moabitæ dicuntur sese opposuisse Seiritis, atque his confectis illi sese mutuo concidisse. Ex quo sequitur מְאָרְבִים *insidias* non quartam aliquam gentem fuisse, uti plerique inter-

dæi venirent ad speculam solitudinis, seque versus multitudinem illam converterent, vident cadavera humi strata, nec quisquam evaserat. 25. Tum Josaphatus et milites ejus veniunt ad prædam agendam, et invenerunt tantam copiam variarum divitiarum, vestium *e*) et pretiosæ supellectilis, ut auferre omnia non possent. Triduum consumserunt in spoliis colligendis, quoniam ingens eorum erat copia. 26. Tandem die quarto convenerunt in valle gratiarum actionis, quæ ex eo hoc nomen accepit, (quod etiamnum gerit) quoniam in eo gratias egerunt Deo. 27. Tum omnes Judæi et Hierosolymitani duce Josaphato læta-

interpretes statuunt, sed hos ipsos Seiritas, missos haud dubie a sociis suis contra Judæos; illos vero vel errore vel consilio sese in socios suos convertisse. Quo facto inter hos quoque discordia orta est, quæ mutua cæde finiebatur. cf. *Hubigantius.*

e) Pro פְּגָרִים *cadavera*, legendum esse בְּגָדִים *vestes*; probant novem Codd. *Kennicotti.* Vulgatus utramque lectionem jungit: *invenerunt inter cadavera variam supellectilem, vestes quoque et vasa pretiosissima.* Syrus habet: ܦܓܘܡܐ *fræna*, nisi forte legendum est ܦܓܪܐ *cadavera. οἱ ὁ* duo habent vocabula, quæ hebræo respondent: *ἀποσκευὴν καὶ σκῦλα.* Chaldæus: גּוּשְׁמִין קְטִילִין *corpora cæsa.* Sed cadaverum jam in versu præcedenti mentio facta est, et in hoc sermo est de præda acta.

bundi redierunt Hierosolymam, quod Jova eis illam de hostibus suis lætitiam concesserat, 28. urbemque ingressi sunt cum nabliis, citharis et tubis ad ædem Jovæ, 29. omnia autem istarum regionum regna divino terrore correpta sunt, cum audirent, Jovam cum Israelitarum hostibus pugnasse, 30. et quietum habuit *deinceps* Josaphatus regnum, Deo ei undique quietem concedento. 31. Annum agebat quintum et tricesimum cum regnum capesseret, atque omnino viginti quinque annos regnavit Hierosolymæ. Mater ejus vocabatur Asuba, filia Schilchi. 32. Patris sui Asæ mores imitatus est in omnibus, ita ut faceret, quæ Jovæ probarentur. 33. Tantum loca excelsa non sunt sublata, neque populus satis constans fuit in Deo majorum suorum colendo. 34. Reliquæ res gestæ Josaphati ex ordine omnes descriptæ extant in annalibus Jehui filii Chananis, qui inserti sunt annalibus regum Israeliticorum. — 35. Postea societatem iniit Josaphatus rex Judæ cum Achasja, pessimo isto rege Israelis. 36. Cujus societatis hoc fuit consilium, ut naves Ezeongebere ædificatas Tartessum mitterent. 37. Sed Elieser, Dodavæ filius ex Marefa, Josaphato prædixit spiritu prophetico, fore ut Jova propter illam cum Achasja societatem laborem ejus irritum redderet. Quod etiam factum est. Nam naufragium passæ sunt istæ naves, neque Tartessum ire potuerunt.

CAPUT

CAPUT XXI

Mortuo Josaphato succedit Joramus, homo pessimus, qui fratres suos interficit 1 — 7. Idumaeos rebelles frustra sibi rursus subjicere tentat. Indicantur ei ab Elia, epistola ad eum missa, judicia divina et tristis exitus 8 — 15. quae etiam ei evenere 16 — 20.

1. Postquam Josaphatus mortuus et apud majores suos in urbe Davidis sepultus erat, successit ei in regno Joramus filius. 2. Hic fratres habuit Asarjam, Jechielem, Secharjam, Asarjahum, Michaelem et Schephatjahum, qui omnes filii fuerunt Josaphati regis Judæ. *a*) 3. Sed pater eis dederat dona multa, argentum, aurum aliasque res pretiosas, praeter oppida Judææ munita, regnum autem dederat Joramo, quoniam erat natu maximus. 4. Hic postquam regnum paternum occupaverat & *in eo* se confirmarat, omnes fratres suos gladio interfecit, & præterea quoque quosdam de Israelitarum principibus. 5. Annos natus erat duo et triginta cum regnare inciperet, octo vero annos Hierosolymæ regnavit. 6. Imitatus est mores regum Israeliticorum; atque ad exemplum familiæ Achabi, cujus quoque filiam in matrimonio habebat, Jovam offendit. 7. Verum hic nolebat stirpem

a) Pro *Israel*, quod in textu est, legendum esse *Juda*, partim historia docet, partim auctoritas versionum antiquarum, græcæ, Syr. et Vulg. et 25. Codd. *Kennicotti* probat.

pem Davidis delere propter fœdus, quod cum Davide percusserat, et quoniam ei promiserat, ipsum & filios ejus semper posteros esse habituros. — 8. Jorami temporibus Edomitæ *b*) defecerunt a Judæis, quibus subjecti fuerunt, regemque sibi ipsi fecerunt. 9. Profectus quidem est contra eos Joramus cum ducibus suis et curribus omnibus, eosque noctu aggressus percussit, qui ipsum circumdederant et curruum duces. 10. Sed tamen Edomitæ iterum defecerunt a Judæis, neque deinde ab eis rursus subigi potuerunt. Tunc Libna quoque a Joramo defecit, quoniam Jovam majorum suorum Deum deseruerat. 11. Etenim in montibus Judæ exstruxit sacella, atque auctor fuit ut Hierosolymitani et Judæi turpissimæ idololatriæ se committerent. 12. Allata ei est epistola ab Elia propheta hujus tenoris: Sic dicit Jova Deus Davidis progenitoris tui: quoniam non institisti viis Josaphati patris tui, aut Asæ regis Judæ, 13. sed reges Israeliticos imitaris, et Judæos atque incolas Hierosolymæ ad turpissimam idololatriam seducis, quæ in familia Achabi obtinet, atque præterea fratres tuos, familiam patris tui, te meliores, interfecisti; 14. ego Jova magna calamitate afficiam populum tuum, filios, mulieres et omnia quae possides. 15. Tu vero morbo gravissimo conficieris, morbo intestinorum, ex quo viscera tua post

b) cf. 2 Reg. 8, 21.

poſt complures dies ejicientur. — 16. *Quod etiam evenit.* Nam excitavit contra Joramum Philiſtæos et Arabes Aethiopibus vicinos, 17. qui facta in Judæam irruptione captivos abduxerunt omnes in arce regia obvios, omnes regis filios et mulieres, nemine filiorum relicto, niſi Achasja c) natu minimo. 18. Poſt hæc inflixit ei Jova morbum inteſtinorum inſanabilem, 19. ex quo diu *laboravit.* Tandemque poſt biennium inteſtina ex morbo ejecta ſunt, et morbo graviſſimo eſt mortuus. *Propterea quoque* ſubditi eius in funere nulla aromata incenderunt, uti *in honorem* majorum ejus fecerant. 20. Anno aetatis ſecundo et trigeſimo regnum iniit, quod octo annos tenuit Hieroſolymae. Mortuus eſt a nemine deſideratus. Sepelierunt quidem eum in urbe Davidis, ſed non inter ſepulcra regum.

CAPUT

c) In textu recepto vocatur יְהוֹאָחָז ſed in ſequenti capite vocatur אֲחַזְיָהוּ et ſic quoque h. l. in verſione græca et Syriaca. Sic quoque extat in duobus Codd. *Kennicotti* 332. et 356.

CAPUT XXII

Joramo succedit Achasja itidem impius 1 — 4. a Jehu interficitur, cum Joramum regem Israelis Ramothæ inviseret, 5 — 9. quo facto Athalja mater ejus, stirpe regia interfecta, præter Joasum qui cædi surripitur, regnum invadit 10 — 12.

1. Loco eius regem fecerunt Hierosolymitani Achasjam filium natu minimum, nam natu majores interfecerat turma illa, quæ cum Arabibus ad castra *a*) venerat. 2. Regnum iniit ille Achasja Jorami filius anno ætatis secundo et vicesimo, *b*) atque unum annum regnavit

a) Incertum, num ad castra Philistæorum, an Judæorum. Cap. 21, 17.

b) In textu recepto quidem legitur *anno ætatis quadragesimo secundo.* Sed falsum esse hunc numerum, multis modis potest probari. 1 Reg. 8, 26. hic Achasja dicitur vicesimo secundo anno ætatis suæ regnum iniisse. Capite præcedenti vers. 20. narratur ejus patrem Joramum triginta duos annos natum regnare cœpisse et octo annos regnasse. Igitur anno ætatis quadragesimo mortuus est. Error scribarum haud dubie venit ex numerorum literis permutatis: pro כב scripserunt מב. Chaldæus et Vulgatus textus vulgaris lectionem exhibent. *oi ó viginti annos*, Syrus autem et Arabs *viginti duo* habent. Codex 590. *Kennicotti* עשרים ושתים in margine habet, sine dubio ex emendatione possessoris errorem observantis. Quam anxie olim laborarint in eo defendendo viri quidam docti, lege sis in Annotatt. uberioribus Halens.

regnavit Hierofolymæ. Nomen matris ejus fuit Athalja, neptis Omri. 3. Verum hic quoque imitatus eft mores familiæ Achabi, in qua impietate confultricem habuit matrem fuam. 4. Jovam igitur offendit, uti omnes de ifta Achabi familia, quibus quoque poft mortem patris confiliariis ufus eft, fed in fuam perniciem. 5. Ex eorum confilio factum eft, ut cum Joramo Achabi filio rege Ifraelis ad bellum proficifceretur contra Hafaelem regem Syriae Ramotham in Gileadide. Sed cum vulneratus effet a Syris *c*) Joramus, 6. revertit Jesreelem, ut fanaretur ex vulneribus. *d*) Quo etiam venit Achasja *e*) rex Judæ, ut eum inviferet, 7. at in interitum fuum, Deo fic rem dirigente. Nam

c) Pro הָרַמִּים legendum eft אֲרַמִּים *Syri.* Sic eft 2 Reg. 8, 29. Sic quoque Chaldæus et Vulgatus. *οἱ ό* tamen etiam fine א vocem legerunt, nam vertunt *οἱ τοξόται fagittarii.* Tunc legendum effet הָרֹמִים. Pro illa lectione *Kennicottus* duos Codd. citavit, in altero 519. legitur ארמים, in altero 531. הארמים.

d) In textu legitur כִּי הִמְּכִים fed legendum effe מִן הַמַּכִּים partim contextus probat, partim locus parallelus 2 Reg. 8, 29. Sic quoque *οἱ ό*, Syrus, Chaldæus et fex Codd. *Kennicotti.*

e) Non *Afarja*, uti in textu eft, fed *Achasja*, quo nomine femper in fequentibus venit. Sic quoque *οἱ ό*, Vulgatus, Syrus et 12. Codd. *Kennicotti.*

Nam cum ibi esset, obviam egressus est cum Joramo Jehuo filio Nimsi, quem Jova *regem* ungi jusserat ad exstirpandum familiam Achabi. 8. Igitur cum ille Jehu pœnas sumeret de familia Achabi, et forte offenderet Judææ principes, filios nempe fratrum Achasjæ, eos interfecit. *f*) 9. Tum quoque ipsum Achasjam voluit comprehendere, sed latebat Samariæ. Verum producitur ad Jehuum et interficitur. Attamen sepultus est, quod erat filius Josaphati, qui Jovæ ex animo erat addictus. Sed cum in familia Achasjæ nemo esset, qui posset regnum obtinere. 10. Athalja post mortem filii sui conata est omnem stirpem regiam domus Judæ delere. 11. At Joschaba regis Jorami filia soror Achasjæ, eademque uxor Jojadæ sacerdotis summi, surripuit Joasum Achasjæ filium e media cæde filiorum regiorum, eumque una cum ejus nutrice in conclavi lectorum abdidit. 12. *Ibi* quoque in æde Dei per sex annos latuit, dum interea Athalja terræ imperaret.

CAPUT XXIII

Jojada sacerdos summus, adjutus a principibus Judæ et Levitis, Joasum regem proclamat 1 — 11. Athalja accurrens interficitur 12 — 15. Fœdus religionis causa renovatur, et novus rex in throno confirmatur 16 — 21.

1. Anno autem septimo Jojada animo sumto centuriones Asarjam Jerochami, Ismaelem Jochananis, Asarjam

f) cf. 2 Reg. 10, 13. seqq.

jam Obedi, Maasejam Adajæ et Elischapatum Sichris filium foedere sibi junxit. 2. Hi Judæam obierunt et convocarunt Levitas ex omnibus Judææ oppidis et familiarum Israeliticarum principes, Hierosolymam. 3. Postquam universus cœtus in æde Dei fœdus percusserant cum rege; *Jojada a)* omnes sic alloquitur: Videtis filium regis, ad hunc pertinet regnum ex promissione Jovæ Davidis filiis data. 4. Hoc est igitur quod faciatis. Tertia pars vestrum, cum sacerdotum tum Levitarum, qui ministerium vestrum ingredimini, limina custodiat. 5. Tertia sit ad regiam, et tertia ad portam fundamenti, populus autem universus sit in atriis templi Jovæ, 6. quod nemo ingrediatur nisi sacerdotes et Levitæ administri, quia sancti sunt: populus autem omnis custodiam agat *in atriis* Jovæ. *b)* 7. Levitæ regem undique cingant, omnes armis instructi, eumque exeuntem et redeuntem comitentur; qui templum intrare ausus fuerit, moriatur. — 8. Tum Levitæ et Judæi fecerunt omnia quæ Jojada sacerdos summus ei præceperat, et suos quisque homines *mandatis* adhibuerunt, tum ministerium *hebdomadale* ingredientes, tum eo jam perfunctos, nam Jojada classes non dimiserat. 9. Præterea hic dederat centurionibus hastas, clypeos et tela, quæ olim regis Davidis fuerant et jam

a) Supplet hoc Vulgatus ex 2 Reg. 11, 8. Recte.

b) Idem præcipitur, quod jam versu 5. dictum est.

jam in templo ſervabantur. 10. Sic ſtabant omnes armati a latere templi dextro ad latus ejus ſiniſtrum circa altare et ſanctum ſanctorum, regem undique cingentes. 11. Tum produxerunt Jojada ejusque filii filium regis, eique diadema regium impoſuerunt et inſignia regia tradiderunt. Quo facto eum unxerunt et regem ſalutarunt. 12. Athalja audito hoc populi concurrentis et regem collaudantis ſtrepitu, venit in templum. 13. Hic videt regem pro more ſtantem ad columnam et circa eum duces et tubicines; populum vero omnem jubilantem, tubis clangentem, et inſtrumentis muſicis canentem cum horum carminum peritis. Tum veſtes ſuas dilacerat atque exclamat: conjuratio! conjuratio! 14. Sed Jojada pontifex maximus juſſit *c*) centuriones et duces exercitus, ut eam educerent e templo extra ordines, et qui eam ſequeretur gladio interficerent, quia nolebat eam in templo Dei ſupplicio afficere. 15. Igitur manus ei injecerunt, et cum in viam qua aditus eſt equis ad regiam veniſſet, ſupplicium ab ea ſumſerunt. 16. Jojada autem foedus percuſſit inter ſe, *d*) populum et regem, *nimi-*

c) Secutus ſum lectionem, quæ eſt in loco parallelo 2 Reg. 11, 15. וַיְצַו quam etiam Syrus exhibet, quoniam lectio hebr. h. l. וַיּוֹצֵא *et eduxit* non commodam habet explicationem.

d) In loco parallelo 2 Reg. 11, 17. legitur quidem *inter Jovam,* ſed

nimirum ut populus tantum Jovam coleret. 17. Quo facto omnes Baalis templum ingressi sunt, aras ejus et simulacra fregerunt, et Mattanem Baalis sacerdotem ante aras interfecerunt. 18. Tum restituit Jojada curam templi Jovæ per sacerdotes Levitas, quam David secundum certas classes distribuerat, ut sacrificia facerent Jovæ ex lege Mosaica inter læta cantica secundum Davidis instituta. 19. Similiter et janitores portis templi Jovæ præposuit, ne quis immundus intraret. 20. Deinde assumtis centurionibus, nobilibus et primariis populi et ipso populo universo, regem e templo Jovæ deduxerunt, et cum per portam superiorem regiae ingressi essent, regem throno imposuerunt. 21. Lætati sunt omnes et otium nacta est civitas Athalja gladio interfecta.

CAPUT XXIV

Joasus, quamdiu Jojada vivit, pie et feliciter regnat, et templum e collectis a populo pecuniis restaurat 1 — 16. post mortem Jojadæ per adulatores ad idololatriam seducitur et Sachariam prophetam Jojadæ filium lapidari jubet. 17 — 22. Punitur a Deo per Syros, tandemque morbo laborans, a domesticis interficitur 23 — 27.

1. Septem annos natus fuit Joasus, cum regnum ca-

 pes-

sed non est quod lectionem nostri loci בֵּינָן suspectam habeamus. Nam summus sacerdos personam Dei gerebat, igitur ejus quoque nomine omnia peragebantur.

pesseret. Regnavit autem omnino quadraginta annos Hierosolymæ. Mater ejus vocabatur Sibja, Beersebensis. 2. Fecit quæ Jovæ probabantur, quamdiu Jojada summus sacerdos vixit. 3. Hic ei duas uxores collocavit, cum quibus complures utriusque sexus liberos genuit. 4. Posthæc consilium cepit Joasus restaurare templum Jovæ. 5. Igitur congregavit sacerdotes et Levitas, eisque præcepit, ut oppida Judææ obirent atque ab omnibus Israelitis quotannis pecuniam colligerent ad ædem Dei restaurandam; idque propere facerent. Verum illi minime properarunt. 6. Tunc vocavit rex Jojadam sacerdotem principem, eumque reprehendit, quod non operam dedisset ut Levitæ colligerent a Judæis et Hierosolymitanis donarium, quod Mosis Dei ministri jussu cœtus Israelitarum ad tentorium conventus conferre deberet. *a*) 7. Nam pessima ista Athalja *et* filii eius perruperant templum Dei, et omnia Jovæ consecrata ad Baalum cultum abstulerant. 8. Tunc jussit rex ut arcam facerent, quam in porta templi exteriori ponerent, 9. atque omnibus Judæis et Hierosolymitanis edicerent, ut donarium Mosis Dei ministri Israelitis in deserto impositum *ad locum* Jovæ sacrum conferrent. 10. Omnes vero tum prin-

a) Intelligit semisiclum, quem omnes mares ad usum tentorii solvere tenebantur annum ætatis vicesimum ingressi. Exod. 30, 12. seqq. et 38, 26.

principes tum de plebe homines læti contulerunt et conjecerunt in arcam, usque dum satis erat. 11. Subinde enim deferebatur arca ad curatores a rege constitutos per Levitas, quando nempe videbant multum pecuniæ inesse; tunc venerunt scriba regis et is cui summus sacerdos rem commiserat, et evacuarunt arcam: quam deinde ad locum suum retulerunt. Atque sic fecerunt quotidie, ita ut magnam pecuniae summam congererent. 12. Hanc deinde rex et Jojada tradiderunt curatoribus operis, ut lapicidas et fabros *lignarios* nec non artifices ferrarios et ærarios conducerent ad restaurationem templi Jovæ. 13. Quorum curatorum studio etiam effectum est, ut ruinæ illæ operis reficerentur atque templum Dei pristinæ integritati restitueretur. 14. Opere absoluto retulerunt ad regem et Jojadam reliquam pecuniam, quam impendit vasis ad usum et ministerium templi, phialis aliisque vasis aureis et argenteis; quibus etiam usi sunt ad sacrificia in templo Jovæ continuo offerenda, quamdiu Jojada vixit. 15. Verum hic senex et mori non detrectans diem suum obiit annos natus centum et triginta, 16. quem sepelierunt in urbe Davidis inter reges ob praeclara ejus erga Israelitas merita, tum quoad cultus divini, tum quoad templi restaurationem. — 17. Post mortem Jojadæ venerunt Judæorum principes et regem submisse vene-

 rati

rati ſunt, *b*) qui eis quoque obtemperavit. 18. Relicto igitur templo Jovæ Dei majorum ſuorum coluerunt lucos et ſimulacra; quo crimine ira Jovæ vehementer commota eſt in Judæos et Hieroſolymitanos. 19. Miſit quidem ille prophetas, qui eos ad ſe reducerent, ſed admoniti quoque non auſcultarunt. 20. Tunc Sacharja Jojadæ ſacerdotis filius ſpiritus divini impulſu apud populum hunc in modum verba fecit: hæc Deus dicit: quare vos violatis præcepta Jovæ? non bene hoc vobis cedet: quoniam Jovam deſeruiſtis, hic vos quoque deſeret. — 21. Sed facta in eum conjuratione juſſu regis in atrio templi lapidatus eſt. 22. Sic rex Joaſus immemor beneficiorum, quae a Jojada ejus patre acceperat, interfecit filium, qui moriens ultionem divinam minabatur. 23. *Quæ etiam evenit.* Nam anno vertente venerunt Syri *c*) et irruperunt in Judæam *usque* ad Hieroſolymam, interfecerunt principes populi et praedam ab eis actam miſerunt ad regem Damaſcum. 24. Copiæ quidem iſtæ Syrorum erant exiguæ, ſed Jova eis tradidit ingentem *Judæorum* exercitum, quod ſe, Deum patrium, reliquerant. Atque etiam de Joaſo pœnas ſumſerunt. 25. Nam reliquerunt eum multis vul-

b) hebr. יִשְׁתַּחֲווּ הַמֶּלֶךְ Quod intelligo de adulatoribus, qui regi perſuadebant id quod verſu ſequenti factum eſſe narratur.

c) cf. 2 Reg. 12, 18. ſeqq.

vulneribus affectum. Poſtquam diſceſſerant, conjurarunt in eum aulici *quidam* propter cædem in filio *d*) Jojadæ commiſſam, et in lecto eum interfecerunt. Sepultus quidem eſt in urbe Davidis, ſed non inter ſepulcra regia. 26. Qui conjurarunt contra eum, fuerunt hi: Sabadus filius Schimatæ Ammonita, et Joſabadus filius Schimrit Moabita. 27. De filiis ejus, de multis in eum dictis vaticiniis et de templi reſtauratione ſcriptum eſt in hiſtoria regum. Succeſſit ei in regno Amazia filius,

CAPUT XXV

Amazia rex probus ulciſcitur cædem in patre ſuo commiſſam 1. 4. conducit Iſraelitas quibus in bello adverſus Edomitas utatur, ſed conſilio prophetæ obſequens eos remittit atque magna clade Edomitas afficit 5 — 13. Hoſtium victorum Deos colit et prophetæ eum propterea reprehendentis admonitionem contemnit 14 — 16. a rege Iſraelis, quem ad bellum provocaverat, vincitur, male mulctatur et ex conjuratione perit 17 — 28.

1. Regnum iniit Amazia annos quinque et viginti natus, idque undetriginta annos tenuit Hieroſolymæ. No-

d) Pro בְּנֵי legendum videtur בֶּן nam unum tantum Jojadæ filium ſec. verſ. 21. interfecerat. Sic quoque legerunt *οἱ ό* et Vulg. Attamen Syrus et Chaldæus habent pluralem. Cod. 80. et 166. *Kennicotti* omittunt בני. Male.

Nomen matris fuit Jehoaddana, Hierosolymitana. 2. Jovam coluit, sed non animo integro. 3. In regno confirmatus supplicio affecit aulicos istos qui patrem interfecerant. 4. Eorum vero filios non occidit, ex lege Mosaica, quæ præcipit: a) non morientur patres propter filios, neque filii propter patres, sed quisque ob suum peccatum moriatur. 5. Deinde congregavit Amazia Judæos et Benjaminitas, qui annum ætatis vicesimum excesserant, eosque secundum familias patrias in classes milliarias et centuriatas distributos recensuit. Quorum trecenta millia lectissimorum hominum ad bellum idoneorum hastis et scutis instructorum fuerunt. 6. Tum centum argenti talentis conduxit militum Israeliticorum centum millia. 7. Sed propheta quidam eum adiit, et dixit: noli, rex, tecum Israeliticos milites *ad hoc bellum* ducere, Jova enim non est cum Israelitis, neque cum Ephraimitis. 8. Verum tu vade *solus* et bellum fortiter gere, *alioquin* Deus te ante hostes prosternet; hujus enim est juvare et clade afficere. 9. Respondit Amazia prophetæ: sed quid fiet centum talentis, quæ dedi copiis *auxiliaribus* Israelitarum? Jova tibi, inquit ille, plura istis reddere potest. 10. Igitur sejunxit Amazia manum istam Ephraimitarum, quæ ad eum venerat, ut ad suos redirent. Quare illi vehementer offensi admodum irati ad suos rever-

a) Deut. 24, 16.

verterunt. 11. Amazia autem animo forti duxit ſuos in vallem ſalis, et percuſſit ibi Seiritarum decem millia. 12. Captivorum vero, quos Judæi fecerant, decem millia e vertice rupis, quo eos duxerant, præcipitarunt, ut omnes rumperentur. 13. Manus autem iſta *Ephraimitarum*, quam Amazia remiſerat, ne ſe ad bellum ſequeretur, irruptionem fecit in oppida Judæ a Samaria usque ad Betchoronem, et interfectis tribus *incolarum* millibus multam prædam abſtulit. — 14. Poſtquam Amazia ex illa Edomitarum clade redierat, deos Seiritarum erexit, adoravit, eisque adolevit. 15. Qua re graviter iratus Jova miſit prophetam, qui ei dixit: quare vero colis deos populi, qui eum contra te defendere non potuerunt? 16. Cui ille reſpondit: ecquis te regis conſiliarium conſtituit? deſine ne occidaris. Tum deſiit propheta, ſed dixit: intelligo, Deum te perniciei tuæ permiſiſſe, quod hoc feciſti, neque meum admittis conſilium. — 17. Poſtea Amazia conſilio inito miſit ad Joaſum filium Joachaſi, nepotem Jehui, regem Iſraelis, eumque ad certamen provocavit, 18. qui per ſuos legatos ei hunc in modum reſpondit: carduus Libani miſit ad cedrum Libani, atque ab eo poſtulavit, ut ſuam filiam ipſius filio daret in matrimonium; ſed fera Libani forte praeteriens conculcavit carduum. 19. Tu propter victoriam de Edomitis elatus te jactas. Jam domi mane, quid malum laceſſis ut cadas tu et Judæi

 tecum?

tecum? 20. Sed noluit Amazia concedere, quod ex divino judicio factum eſt, ut eum propter illum Edomitarum diis cultum exhibitum *hoſtium* manibus traderet. 21. Igitur egreſſi ſunt cum Joaſus rex Iſraelis, tum Amazia rex Judæ, et prœlio decertarunt ad Betſchemeſchum Judææ, 22. in quo Judæi ab Iſraelitis cæſi ſunt et in fugam converſi, 23. atque Amazia a Joaſo captus, qui, cum illum Hieroſolymam duxiſſet, deſtruxit murum hujus urbis a porta Ephraimitica usque ad portam angularem quadringentos cubitos. 24. Aurum vero et argentum et omnia vaſa templi penes Obededomum inventa et quidquid in theſauris regiis eſſet, obſides quoque abduxit et ſic Samariam rediit. 25. Vixit hic Amazia Joaſi filius rex Judæ poſt mortem Joaſi Joachaſi filii regis Iſraelis quindecim annos. 26. Reliquæ ejus res geſtæ cum primæ tum ultimæ deſcriptæ ſunt in hiſtoria regum Judæ et Iſraelis. 27. Poſtquam Amazia a Jova defecerat, facta eſt in eum conjuratio Hieroſolymæ. Fugit propterea Lachiſcham, ſed miſſi ſunt eo qui eum ibi occiderunt. 28. *Alii* tamen eum equis ſublatum ſepeliverunt apud majores ſuos in urbe Davidis *b*).

CAPUT

b) In textu vulgari legitur quidem בְּעִיר יְהוּדָה Sed haud dubie eſt legendum בעיר דוד *in urbe Davidis.* Nunquam enim

CAPUT XXVI

Uſſia Amaziæ filius patri ſuccedit. Pie et feliciter regnat. Hieroſolymam munit et exercitum ſuum armis inſtruit 1 — 15. Qua felicitate ſuperbia elatus ſuffitum in templo offerre audet. Lepra propterea punitur. Regnum interea usque ad ejus mortem adminiſtrat Jothamus filius, qui ei ſuccedit 16 — 23.

1. Tum omnis populus judaicus Uſſiam, a) qui annum agebat ſextum et decimum, regem crearunt loco patris ejus Amaziae. 2. Is Elatham reſtauravit et Judææ reſtituit rege mortuo. 3. Regnum iniit annos natus ſedecim, atque duo et quinquaginta annos regnavit Hieroſolymæ. Nomen matris ejus fuit Jecholja Hieroſolymitana. 4. Jovam coluit, prorſus uti Amazia pater ejus. 5. Fuit autem Deo deditus quamdiu Sacharja vixit, qui eum in religione b) inſtituebat, quoad

enim alias Sion aut Hieroſolyma ita vocantur. Sic quoque habet locus parallelus 2 Reg. 14, 20. interpretes antiqui omnes præter Chaldæum et 12 Codd. *Kennicotti*.

a) De alio nomine huius regis, *Aſarja*, cf. obſervat. ad 2 Reg. 15, 30.

b) In textu recepto legitur הַמֵּבִין בִּרְאֹת הָאֱלֹהִים quæ *Clericus* explicat *viſionum divinarum peritus*, et dicit periphraſin eſſe prophetæ, collato loco Dan. 1, 7. valde alieno. Interpretes antiqui omnes præter Vulgatum legerunt בְּיִרְאַת *in timore* h. e. religione Dei. Sic quoque habent

50.

quoad hoc fecit expertus quoque eſt Deum faventem. 6. Bellum intulit Philiſtæis, et muros Gathæ, Jabnæ et Aſchdodæ diruit. Oppida ædificavit in Aſchdodenſium et Philiſtæorum tractu, 7. contra quos eum Deus adjuvit, ut et contra Arabes Gurbaalem incolentes, et contra Meonæos. *c*) 8. Ammonitæ tributarii facti ſunt Uſſiæ. Fama ejus usque in Aegyptum pervenit, quoniam inſigni erat potentia. 9. Hieroſolymæ turres exſtruxit ſuper portis anguli, vallis et Mikzoa *d*) easque munivit. 10. Præterea in ſolitudine turres exſtruxit, excidit multas ciſternas, habebat enim multos greges tum in vallibus, tum in locis campeſtribus, item agricolas et vinitores in montibus et in Carmelo; erat enim agriculturæ deditus. 11. Habuit præterea Uſſia exercitum ad expeditiones ſuſcipiendas paratum et in claſſes

50. Codd. *Kennicotti.* Ex mea verſione poſt הַמֵּבִין ſupplendus eſt accuſativus אֹתוֹ *eum.* Sic quoque Syrus.

c) οἱ ό habent: *καὶ ἐπὶ τὰς Μιναίας*, uti Cap. 20, 1. cf. obſervat. ad illum locum. Chaldæus: *in planitie Maon.* Vulgatus: *contra Ammonitas.* Codex 180. *Kennicotti* ובעמונים et 89. 235. 530. et 590. והעמנים quae lectio etiam propter ſequentem verſum præferenda videtur.

d) Vulgo quoque ut פִּנָּה per *angulum* explicatur, quod nolui repetere, propterea vocabulum hebræum retinui.

ſes ſuas diſtributum per Jeielem et Maaſejam ſcribas: cui præerat Chananja *unus* ex principibus regiis. 12. Numerus principum militarium fuit bis mille et ſexcentorum, 13. quibus ſuberat exercitus trecentorum et ſeptem millium et quingentorum militum, qui ad bellum gerendum fortes regem contra hoſtes juvabant. 14. Hunc totum exercitum inſtruxit Uſſia clypeis, haſtis, galeis, loricis, arcubus et fundis. 15. Fecit et Hieroſolymæ machinas *bellicas* artificioſe excogitatas: quibus in turribus et in angulis diſpoſitis tela et ſaxa ingentia jacerentur; hinc fama ejus ad remotas usque regiones ſparſa eſt, quod mira arte adjutus ad tantam potentiam perveniſſet. — 16. Enimvero propter hanc ipſam potentiam animo elatus in perniciem ſuam contra Jovam Deum ſuum peccavit. Nimirum ingreſſus eſt templum Jovæ ad ſuffiendum in altari ſuffitus. 17 Secuti ſunt quidem eum Aſarja pontifex et octoginta ſacerdotes viri boni, 18. qui eum retinere conantes dixerunt: non tuum eſt, Uſſia, ſuffitum offerre Jovæ, ſed ſacerdotum, poſterorum Aaronis hanc in rem conſecratorum. Egredere e ſanctuario, nám crimen committis; neque laudi tibi erit a Jova Deo. 19. Verum Uſſia indignatus manu thuribulum tenens ſuffire contendit. Adhuc vero eo altercante cum ſacerdotibus lepra in fronte ejus erupit in templo Jovæ ad aram ſuffitus.

20. Quod

20. Quod cum Asarja pontifex omnesque sacerdotes viderent, eum propere exire jusserunt, quod et ipse sponte fecit, cum lepra esset a Jova affectus. 21. Atque hoc morbo laboravit usque ad mortem suam, vixitque in ædibus separatis e Jovæ templo exclusus, Jothamo filio ejus regiam et res populi administrante. 22. Historiam Ussiæ completam scripsit Jesaias Amozi filius propheta. Sepultus est post mortem in fundo quodam sepulcris regiis destinato, quoniam leprosus fuerat. Successit ei Jothamus filius.

CAPUT XXVII

Jothamus rex pius, varia oppida munit, Ammonitas vincit et tributarios sibi facit. Post mortem Achasus filius ei succedit.

1. Quintum et vicesimum ætatis annum agebat Jothamus, cum regnum capesseret. Regnavit autem omnino sedecim annos Hierosolymæ. Mater ejus Jeruscha filia fuit Sadoki. 2. Fecit quæ Jovæ probabantur, prorsus ad exemplum Ussiæ patris sui. *a)* Tantum templum Jovæ ingredi ausus non est, et populus adhuc erat moribus depravatis. 3. Restauravit portam templi superiorem, et in muro Opheli multa

a) Ambiguitas horum verborum ex præcedenti historia facile intelligitur.

ta ædificavit. 4. Oppida in montanis Judææ, in *tractibus* vero silvestribus arces et turres exstruxit. 5. Bellum gessit cum Ammonitis. Qui victi solverunt ei illo anno centum talenta argenti, decem millia cororum tritici, totidemque hordei, quod anno quoque secundo et tertio iterarunt. 6. Sic viribus valuit Jothamus, quoniam vitam suam ad voluntatem Jovæ instituit. 7. Reliquæ ejus res gestæ, bella et facta literis consignata sunt in historia regum Israelis et Judæ. 8. Annos natus quinque et viginti regnum iniit, atque omnino sedecim annos regnavit Hierosolymæ. 9. Postquam cum majoribus suis obdormierat, sepultus est in urbe Davidis, ejusque loco regnavit Achasus filius.

CAPUT XXVIII

Achasus patri valde dissimilis idololatriæ se committit 1 — 4. Bello affligitur a Syris et Israelitis, qui eum magna clade afficiunt, et multos captivos abigunt, quos tamen a propheta admoniti liberos dimittunt 5 — 15. Achasus a rege Assyriorum auxilium petit cum magno suo detrimento. Perpetuo usque ad finem vitæ idololatriæ deditus 16 — 27.

1. Anno ætatis vicesimo *quinto a)* regnum capessivit

a) *Hubigantius* satis probasse videtur addendum esse חָמֵשׁ *quin-*

fivit Achafus, quod fedecim annos tenuit Hierofolymæ. Vitam fuam ad exemplum Davidis progenitoris fui minime Jovæ probavit. 2. Sed imitatus eft reges Ifraelis. Fufa fimulacra Baalum fecit: 3. obtulit fuffitum in valle BenHinnom, igne combuffit filios fuos, eadem fcelera committens, quæ gentes a Jova propter Ifraelitas ejectæ commiferant. 4. Sacrificavit et fuffiit in locis excelfis, in collibus et fub arbore quavis frondofa. — 5. Igitur Jova eum tradidit regi Affyriæ, qui ejus exercitum percuffit, magnam ejus partem captivam fecit et Damafcum abduxit. Ifraelitarum quoque regi eum addixit, a quo magna clade eft affectus. 6. Ille enim Pekachus, Remaljæ filius, Judæorum centum et viginti millia uno die occidit, qui omnes erant homines ftrenui: quoniam Jovam majorum fuorum Deum deferuerant. 7. Interfecit quoque Sichri miles Ephraimita Maafejahum, regis filium, Afrikamum, præfectum palatio, et Elkanam, fecundum a rege.

quinque, quod etiam legerunt οἱ ό, Syrus et Arabs. Nam Cap. 29, 1. narratur, Hiskiam anno quinto et vicefimo ætatis fuæ regnare cœpiffe; ex quo fequeretur Hiskiam natum effe anno Achafi undecimo, quod eft parum probabile. At enimvero fi Achafus anno 25. ætatis fuæ regnum iniit, mortuus eft anno 41, nam fedecim annos regnavit, et Hiskias ei natus eft anno decimo fexto.

rege. 8. Captivos fecerunt Iſraelitæ de popularibus ſuis ducenta millia mulierum, puerorum et puellarum, et præterea magnam ab eis prædam diripuerunt, quam Samariam abduxerunt. 9. Sed fuit ibi propheta Jovæ nomine Obed. Is obviam egreſſus exercitui Samariam petenti ſic eum allocutus eſt: Jova majorum veſtrorum Deus Judæis iratus eos vobis tradiderat, et vos inaudita crudelitate in eos ſæviiſtis. 10. Jam quoque eis et civibus Hieroſolymitanis ut ſervis et ancillis uti vultis? Nonne vos *hoc facto* culpam contraheretis in Jovam Deum veſtrum? 11. At enim vero audite me! Dimittite captivos, quos e popularibus veſtris abduxiſtis, alioquin ira Jovæ in vos exardeſcet. 12. Tum quoque quidam de principibus Ephraimitarum, Aſarja filius Jochananis, Berechja filius Meſchillemoti, Jechiskia filius Schallumi, et Amaſa filius Chadlæi invehebantur in eos, qui e prœlio veniebant, 13. eisque dicebant: ne introducatis huc captivos. Nam criminis in Jovam nos reos faceretis, ita ut peccata et delicta noſtra augeremus, quæ jam ſic ſatis multa ſunt et ira gravis nobis *metuenda.* 14. Tunc milites captivos et prædam præſentibus illis principibus et univerſo cœtu dimiſerunt. 15. Homines autem illi antea nominati captivos, qui nudi erant, veſtierunt e ſpoliis, neque ſolum veſtes, ſed et calceos, cibum et potum eis præbuerunt,

eos unxerunt, atque infirmos asinis imposuerunt, et sic Hierichuntem ad urbem palmarum deduxerunt ad consanguineos suos, deinde redierunt Samariam. — 16. Eo tempore misit rex Achasus ad regem *b*) Assyriæ, ut sibi auxiliaretur. 17. Insuper enim Edomitæ Judæos aggressi erant *multosque* conciderant et captivos abduxerant. 18. Philistæi quoque, irruptione facta in oppida Judææ campestria et meridiana, ceperant Betschemeschum, Ajjalonem, Gederotham, Sochonem, Timnam, Gimsonem et pagos eis finitimos, atque in iis habitarunt. 19. Nam deprimere Judæam Jova decreverat, propter Achasum regem Judæ, *c*) qui *ab omnibus legum divinarum vinculis* Judæos solverat et ipse a Jova prorsus defecerat. 20. Venit quidem Tiglatpilefer rex Assyriæ, sed vexavit eum, non adjuvit. 21. Et quanquam Achasus *omnem pecuniam* e templo, e suo palatio atque a principibus collegerat,

b) Pro מלכי *reges*, quod in textu est, legendum esse מֶלֶךְ jam propterea dubio caret, quod semper unius tantum regis Assyriæ mentio fit. Verum sic quoque legitur 2 Reg. 16, 7. et veteres omnes sic legerunt, cf. v. 20. Miror igitur *Kennicottum* hanc lectionem unice veram in duobus tantum Codd. 1. et 188. invenisse.

c) In textu quidem legitur *Israel*. Sed versiones antiquæ omnes habent *Juda*. Item decem Codd. *Kennicotti*. Similis error supra jam notatus est ad Cap. 21, 2.

rat, et regi Affyriæ dederat, tamen ei non fuit auxilio. *d*) 22. Atque adeo illo tempore quo affligebatur, perrexit in Jovam delinquere. 23. Nam facrificavit diis Damafcenis, a quibus cæfus fuerat, fperans, quod dii Syrorum eos adjuviffent, ipfos fe quoque adjuturos effe, fi eis facrificaret, fed detrimento fuerunt tum ei tum omnibus Ifraelitis. 24. Præterea congeffit omnia vafa ædis divinæ, iisque confractis et claufis januis templi Jovæ, exftruxit aras in omnibus Hierofolymæ angulis. 25. In fingulis Judææ oppidis fecit loca excelfa ad fuffitum diis peregrinis, et irritavit Jovam Deum majorum fuorum. 26. Reliqua, quæ ad vitam ejus pertinent, ex ordine omnia defcripta funt in hiftoria regum Judæ et Ifraelis. 27. Eo mortuo fepultus eft in urbe Hierofolymæ, nec tamen illatus inter fepulcra regum Ifraelis. Loco ejus regnavit Hiskias filius.

d) Liberavit eum a rege Damafci 2 Reg. 16, 9. Sed propterea res ejus affectæ parum funt reftitutæ.

CAPUT XXIX

Hiskias rex pius hortatur sacerdotes et Levitas, ut templum ab omnibus sordibus purgent 1 — 11. Quo facto 12 — 19. ipse cum principibus sacrificia offert ad expiandum populum 20 — 24. Cantores quoque et musicos, qui hymnos sacros in templo canerent, ex instituto Davidis revocat, tandemque sacra eucharistica agit 25 — 36.

1. Hiskias anno ætatis quinto et vicesimo regnum iniit, regnavit autem omnino undetriginta annos Hierosolymæ. Matrem habuit Abijam, Secharjæ filiam. 2. Fecit, quæ Jovæ placebant, prorsus ad exemplum Davidis, progenitoris sui. 3. Is statim primo mense primi anni regni sui aperuit templi januas, et restauravit. 4. Deinde congregatos a se sacerdotes et Levitas introduxit in aream orientalem, 5. eosque his verbis est allocutus: Audite me, Levitæ! Primo vos ipsos, deinde quoque templum Jovæ Dei majorum nostrorum sanctificate, atque efferte e loco sacro omnes sordes. 6. Nam majores nostri peccatis Jovam Deum offenderunt. Facies suas a sede Jovæ avertentes, tergum ei obverterunt. 7. Præterea clausis vestibuli foribus, extinctis lucernis, neque suffitum obtulerunt, neque holocausta fecerunt in sanctuario Dei Israelitarum. 8. Hinc quoque ira Jovæ graviter exarsit in Judæos et Hierosolymitanos, tradiditque eos *hostibus* dispellendos, perturbandos, exsi-

exſibilandos, uti vos ipſi oculis veſtris vidiſtis. 9. Nam patres noſtri gladio interierunt, liberi noſtri et mulieres in captivitatem ſunt abductæ. 10. Jam igitur animus mihi eſt ferire fœdus cum Jova Deo Iſraelitarum, ut iræ ſuæ fervorem a nobis avertat. 11. Vos ergo, filii mei, nolite remittere a), nam vos Jova elegit, ut ei miniſtretis et tanquam miniſtri ejus ſuffitum faceretis. — 12. Tum opus aggreſſi ſunt Levitæ, Machat, Amaſæi filius, et Joel, Aſarjæ filius, ex Kahatitis; ex Meraritis Kiſch, filius Abdi, et Aſarja, filius Jehalleelis; ex Gerſchonitis Joachus, filius Simmæ, et Edenus, filius Joachi; 13. ex poſteris Elizaphanis Schimri et Jeiel; ex poſteris Aſaphi Secharja et Mattanja; 14. ex poſteris Hemanis Jechiel et Schimei; ex poſteris Jeduthunis Schemaja et Uſſiel; 15. qui, congregatis ſuis conſanguineis, ipſi luſtrati ingreſſi ſunt, juſſu regis et ex munere eis a Jova demandato, templum, ad illud purgandum. 16. Sacerdotes quidem interiores ædis divinæ partes ingreſſi ſunt, atque inde egeſſerunt omnes ſordes in atrium. Quas exceperunt Levitæ et ad torrentem Kidronem exportarunt. 17. Primo primi menſis die inceperunt templum purgare, et octavo die illius menſis pervenerunt ad ejus veſtibulum, in quo perpurgando

a) ſcilicet in labore demandato templi purgandi.

gando etiam octo dies consumserunt, ita ut omnem laborem decimo sexto die primi mensis absolverent. 18. Quibus confectis Hiskiam regem adierunt, eique indicarunt, se totam Jovæ ædem purgasse, aram holocaustorum cum ejus utensilibus, item mensam, in qua panes struerentur, cum ejus vasis, 19. et omnino omnia vasa, quæ rex Achasus pro impietate sua abstulisset, restituisse et consecrasse, adesse omnia ad aram Jovæ. 20. Tum rex Hiskias congregatis omnibus urbis proceribus adiit templum Jovæ. 21. Adducti sunt juvenci, arietes, agni et hœdi septeni, sacrificia piacularia pro regno, sanctuario et Juda, jussitque *rex* Aaronis posteros sacerdotes ea super Jovæ altari immolare. 22. Mactarunt igitur sacerdotes juvencos et excepto sanguine aram consperserunt; quod idem etiam factum est cum arietibus et agnis. 23. Deinde adduxerunt hœdos piaculares ad regem et *universum* cœtum, qui manus ei imposuerunt, 24. quo facto sacerdotes eos mactarunt, et sanguine eorum ad aram effuso expiarunt totum Israelem. Jusserat enim rex sacrificium piaculare hoc esse debere pro toto Israele. — 25. Tum constituit Levitas in æde Jovæ cum cymbalis, nabliis et citharis ex instituto Davidis, Gadi vatis regii et Nathanis prophetæ. Nam Jova hoc institutum per prophetas suos probaverat. 26. Adstantibus igitur Levitis

vitis cum instrumentis musicis Davidis, et sacerdotibus cum tubis, 27. jussit Hiskias solidum fieri sacrificium super altari. Quod simulac offerri cœpit, cœpit quoque canticum Jovæ cum tubis et instrumentis musicis Davidis regis Israelis. 28. Universus autem cœtus adorabat, dum carmen canebatur et tubæ sonabant, donec absolutum esset sacrificium. 29. Quo peracto rex et omnes qui aderant flexis genubus *Deum* adorarunt. 30. Tum rex Hiskias et proceres jusserunt Levitas laudare Jovam carminibus a Davide et Asapho vate compositis. Quod cum illi læti facerent, *omnes* capite inclinato adorarunt. 31. Postea Hiskias *sacerdotibus* dixit: Vos quidem Jovæ estis consecrati. Jam vero accedite *vos quoque Israelitæ et* sacrificia offerte eucharistica ad ædem Jovæ. Quod etiam factum est ab omnibus, et nonnulli quoque sponte holocausta adducebant. 32. Quorum numerus constabat septuaginta juvencis, centum arietibus, et ducentis agnis. Omnia ad holocausta Jovæ destinata. 33. Consecratorum autem erant juvenci sexcenti et tria millia ovium. 34. Cum vero sacerdotum pauciores essent, quam ut possent omnia holocausta deglubere, adjuverunt eos Levitæ eorum consanguinei, donec cærimonia esset peracta, et *plures* essent sacerdotes consecrati: nam omnino Levitæ promtiores fuerant ad se consecrandum, quam sacerdotes.

 35. Ve-

35. Verum et holocauſtorum magna copia fuit, præter adipem victimarum pro ſalute et libamina ad illa neceſſaria. Hac igitur ratione cultus in æde Jovæ reſtitutus eſt. 36. Et lætati ſunt Hiskias et omnis cœtus, quod Deus effeciſſet, ut populus tam promtus et obſequioſus eſſet; res enim derepente eſt confecta.

CAPUT XXX

Hiskias paſcha celebrandum indicit 1 — 4. ad quod Iſraelitas quoque literis miſſis invitat 5 — 9. E quibus etiam nonnulli veniunt 10 — 12. Judaeorum autem ingens multitudo Hieroſolymam confluit, et paſcha non quidem omnes ſatis purificati, tamen animis ſinceris et magna cum lætitia peragunt 13 — 27.

1. Deinde miſit Hiskias ad omnes Iſraelitas et Judæos; literas quoque ſcripſit ad Ephraimitas et Manaſſitas, ut in æde Jovæ Hieroſolymæ convenirent ad paſcha Jovæ Dei Iſraelitarum celebrandum. 2. Decreverunt autem rex et proceres ejus et univerſa civitas Hieroſolymitana, paſcha agere menſe ſecundo. 3. Nam fieri hoc non poterat menſe conſtituto, a) quoniam ſacerdotes numero ſatis magno nondum erant luſtrati, neque populus Hieroſolymam con-

a) hebr. בָּעֵת הַהִיא ſcilicet menſe primo ejusque die decimo quinto. Sed eo tempore demum ſanctificatio templi abſoluta erat, Cap. 29, 17.

convenerat. 4. Placuit igitur regi et universo cœtui, 5. edicere per omnes Israelitarum fines, a Bersaba usque ad Danem, ut pascha celebraretur Jovæ Israelitarum Deo Hierosolymæ; quod ex præscripto ab omnibus jam dudum factum non fuerat. 6. Igitur profecti sunt satellites cum literis a rege et principibus ad omnes Israelitas et Judæos mandatum regium promulgaturi, quod his verbis erat conceptum: Revertimini, Israelitæ, ad Jovam Deum Abrahami, Isaaci et Israelis, ut ille revertatur ad vos, qui regum Assyriæ manibus evasistis. 7. Ne similes sitis majoribus aut consanguineis vestris, qui in Jovam Deum patrium adeo deliquerunt, ut eos *hostibus* vastandos traderet, quod ipsi nostis. 8. Jam igitur vos nolite uti majores vestri cervicem obfirmare, submittite vos Jovæ, *b*) venite ad sanctuarium ejus, quod in perpetuum sacrum esse voluit, colite Jovam Deum vestrum, tunc ira ejus a vobis remittet. 9. Nam si ad eum redieritis, popularibus et liberis vestris misericordiam conciliabit eorum, a quibus captivi tenentur, ut in hanc terram possint redire, nam benignus et misericors est Jova Deus vester, non vos aversabitur, si pœnitentiam egeritis. — 10. Satellites igitur *regii* peragrarunt singula oppida Manassitarum et Ephraimitarum usque ad Sebulonitas; quorum

b) hebr. *date manus Jovæ.*

rum vero plerique eos deridebant et illudebant. 11. Attamen nonnulli ex Afferitis, Manaffitis et Sebulonitis fe fubmiferunt et venerunt Hierofolymam. 12. Sed Judæorum divino impulfu una mens fuit ad regis et principum voluntatem ex Jovæ præfcripto exfequendam. 13. Nam congregata eft Hierofolymæ ingens hominum copia ad feftum azymorum celebrandum menfe fecundo. 14. Tum omnia ibi altaria, *c*) ea quoque, quæ fuffitui offerendo deftinata erant, funt fublata et in torrentem Kidronem abjecta. 15. Et mactatum eft pafcha quartodecimo die menfis fecundi. Tunc puduit facerdotes et Levitas *d*) atque luftrati adduxerunt holocaufta ad ædem Jovæ, 16. et fuo munere functi ex lege a Mofe viro divino præfcripta. Sacerdotes *nempe* fpargebant *ad altare* fanguinem a Levitis acceptum. 17. Fuerunt autem in eo cœtu multi, qui non erant luftrati, igitur Levitæ adhibiti funt mactandis agnis pafchalibus in gratiam eorum, qui erant immundi, ut eos Jovæ confecrarent. 18. Nam perquam multi ex Ephraimitis, Manaffitis, Ifafcharitis et Sebulonitis immundi erant, atque pafcha non ex præfcripto comedebant. Pro quibus Hiskias precatus eft his verbis: Jova, qui bonus

c) fc. idolorum ab Achafo paffim per urbem exftructa. Cap. 28, 24.

d) fc. inertiæ fuæ in fe confecrando. Cap. 29, 34.

nus est, propitius erit *e*) 19. omnibus, qui mentes suas applicuerint ad colendum Jovam Deum patrium, si vel non satis mundi essent ex legibus sacris. 20. Atque annuit quoque Jova votis Hiskiæ, et populo fuit propitius. 21. Sic Israelitæ, qui Hierosolymæ convenerant, festum azymorum egerunt per septem dies magna cum lætitia, quibus quotidie Jovam laudabant Levitæ et sacerdotes, adhibitis instrumentis musicis in honorem *f*) ejus. 22. Hiskias autem verbis humanis hortatus est Levitas rerum divinarum peritos, ut perseverarent *g*) septem illos dies festi

e) Versus h. l. male sunt distincti. בְּעַד construendum est cum sequenti כָּל, quod novum versum incipit; cujus initium esse debebat cum voce יהוה in versu 18.

f) hebr. בִּכְלֵי עֹז לַיהוָה. Chaldæus interpres bene vocabulum עֹז explicavit: בְּזָנֵי תוּשְׁבַּחְתָּא *instrumentis laudis*. Nam עֹז sæpe quoque *laudis* et gloriæ significationem habet ex arab. عزّ. οἱ ό omittunt עֹז ἐν ὀργάνοις τῷ Κυρίῳ. Vulgatus: *per organa, quæ suo officio congruebant.* Parum accurate. Syrus παραφράζει.

g) Fateor mihi suspectam videri lectionem vulgarem τοῦ וַיֹּאכְלוּ אֶת־הַמּוֹעֵד quæ vulgo explicatur: *ut comederent hostias festi.* Nam quanquam concedo מוֹעֵד sic dici posse uti חַג Ps. 118, 27. tamen res ipsa mihi videtur ita com-

ſeſti ſacrificantes ſacrificia euchariſtica et laudantes Jovam, Deum majorum ſuorum. 23. Deinde ſtatuit univerſus cœtus ſeptem alios dies celebrare, quod etiam magna cum lætitia fecerunt. 24. Nam rex Hiskias donaverat cœtui mille juvencorum et ſeptem millia ovium. Principes vero ei obtulerunt totidem juvencos et decem millia ovium. Multi enim ſacerdotes ſeſe luſtraverant. 25. Sic lætatus eſt univerſus cœtus, cum Judæorum, tum ſacerdotum et Levitarum, tum eorum qui ex Iſraelitis venerunt. Peregrini quoque, qui partim ex terra Iſraelitica aderant, partim in Judæa degebant. 26. Fuitque Hieroſolymæ tanta lætitia, quanta a temporibus Salomonis filii Davidis, regis Iſraelis, ibi non fuerat. 27. Tandem ſacerdotes et Levitæ bene precati ſunt populo. Quæ eorum pia vota quoque exaudita ſunt, preceſque eorum in cœlum ſanctum Dei domicilium pervenerunt.

CAPUT

comparata, ut Hiskias non opus haberet ſacerdotes et Levitas hortari, quo intereſſent epulis ſacrificalibus. Sed ut in labore ſane moleſto per tot dies perſeverarent, ad hoc ut eos excitaret, fortaſſe magis fuerit neceſſarium. Propterea ſecutus ſum lectionem, quam *οἱ ό* produnt verſione ſua: *συνετέλεσαν τὴν ἑορτὴν τῶν ἀζύμων*, legentes haud dubie ויכלו *et perfecerunt.* Sed Syrus et Vulgatus receptam lectionem exhibent. In Paraphraſi Chaldaica hæc non leguntur.

CAPUT XXXI.

Israelitæ reduces in oppida sua ipsi omnem cultum idololatricum abolent. Hiskias classes sacerdotum et Levitarum constituit, quorum sustentationi prospicit.

1. Peractis his omnibus profecti sunt omnes Israelitæ, qui aderant, ad oppida Judææ, et confregerunt statuas, succiderunt lucos, destruxerunt loca excelsa et aras funditus ex tota Judæorum, Benjaminitarum, Ephraimitarum et Manassitarum regione, atque deinde ad sua oppida reverterunt. — 2. Hiskias autem constituit classes sacerdotum et Levitarum pro ratione muneris cujusque ad holocausta et sacrificia eucharistica et ad officium sacræ musicæ in templo. 3. Deinde destinavit certas portiones ex suis facultatibus ad holocausta matutina et vespertina, sabbatorum, noviluniorum et dierum festivorum, prouti in lege Jovæ præscriptum erat. 4. Jussit quoque populum et cives Hierosolymitanos, dare portiones *statutas* sacerdotibus et Levitis, atque hac ratione facere, quod lex divina vellet. 5. Qua re promulgata primitias frumenti, musti, olei, mellis omnisque proventus ex agris omniumque decimas magna copia contulerunt. 6. Israelitæ quoque et Judæi oppida Judaica incolentes decimas boum et ovium, ut et rerum Jovæ consecratarum congesserunt, et per acervos

vos disposuerunt. 7. Mense tertio cœperunt illos acervos construere, et mense septimo absolverunt. 8. Quos cum viderent Hiskias et principes, gratias egerunt Deo ejusque populo Israeli, 9. atque Hiskiæ de his acervis sacerdotes et Levitas interroganti 10. respondit Asarja sacerdos summus: ex quo cœperunt conferre oblationes ad templum Jovæ, abunde habuimus quæ comederemus, multumque superfuit: nam Jova fortunavit suum populum, hinc est illa copia redundans. 11. Tunc jussit Hiskias cellas parari in æde Jovæ, 12. in quas oblationes illas, decimas et consecrata fideliter inferrent. Quibus præpositi sunt Chonanja Levita, et Simei ejus frater et vicarius; 13. porro Jechiel, Asasja, Nachat, Asael, Jerimot, Josabad, Eliel, Jismachja, Machat, Benaja præfecti erant constituti a Chonanja et Simei, ejus fratre, jussu regis Hiskiæ; Asarja autem fuit princeps in æde Dei. 14. Kora filius Jimnæ, Levita, janitor orientalis, donariis sponte Deo oblatis præpositus, *curabat* distributionem oblationum et rerum consecratarum. 15. Ad manum ei erant Eden, Minjamin, Jeschu, Schemaja, Amarja, Schechanja in oppidis sacerdotum, qui bona fide inter consanguineos suos, parvos æque ac magnos *portiones statutas* distribuebant. 16. Nimirum tum maribus, qui recensiti postquam tertium ætatis annum excesserant, tum

omni-

omnibus, qui ad ædem Jovæ veniebant ad munus suum quotidianum pro ratione ministerii et classium, quibus adscripti erant, obeundum. 17. Recensio autem illa sacerdotum et Levitarum fiebat secundum familias patrias ab anno ætatis vicesimo, quando ad classes ministerii sui referebantur. 18. Nam recensebantur etiam eorum parvuli et mulieres, filii et filiæ totius multitudinis, quibus res consecratæ fideliter distribuebantur. 19. Etiam posteris Aaronis, sacerdotibus, qui in agris suburbanis oppidorum suorum commorabantur, viri quidam nominatim designati in singulis oppidis distribuebant portiones statutas omnibus maribus inter sacerdotes, et omnibus qui inter Levitas erant recensiti. 20. Sic fecit Hiskias per universam Judæam, virtutis, probitatis et fidei in Jovam Deum studiosus. 21. Quidquid ad usum templi suscepit, in lege et institutis, hoc studio Dei animo sincero fecit, unde etiam felicem expertus est successum.

CAPUT XXXII

Sancheribus rex Assyriæ bellum infert Hiskiæ et Hierosolymam obsidet, contra quem Hiskias defensionem parat, suosque fide in Deum confirmat, 1—8. neque literis Sancheribi arrogantibus et in Deum blasphemis ad deditionem impellitur, sed auxilium Dei implorat, quod etiam consequitur 9—23. Ex morbo lethali vitæ restitutus prodit superbiam, cui Deus pœnam minatur, quam tamen

men propter ejus pœnitentiam differt. Magnos honores et divitias consecutus tandem moritur, et Manassen filium habet successorem 24—33.

1. His rebus fideliter *ab Hiskia* perfectis Sanheribus rex Assyriæ bellum intulit *a*) Judææ, castrisque contra oppida munita positis ea vi capere speravit. 2. Quod cum Hiskias videret, et facile animadverteret, Sancheribum Hierosolymam quoque esse aggressurum, 3. consilium cepit cum ducibus suis et militibus, obstruere aquarum fontes, qui extra urbem erant. Illis igitur adjuvantibus 4. multisque aliis, obstructi sunt fontes et fluvius, qui *b*) per mediam terram manabat, ne, si reges Assyriæ venissent, tantum aquæ invenirent. 5. Deinde animo confirmatus murum dirutum refecit, eumque usque ad turres perduxit, extrorsum etiam alium murum excitavit; Millonem, *hoc est* urbem Davidis, munivit, magnam telorum et clypeorum copiam paravit, 6. copiis belli duces præfecit, eosque in forum ad se vocatos humane allocutus est his verbis: 7. estote fortes et constantes, nolite timere aut expavescere propter regem Assyriæ, aut propter tantam illam, quæ cum eo est, multitudinem. Major enim nobiscum est, quam

a) Historia hujus belli legitur quoque 2 Reg. 18. 19. 20.

b) torrens Kidron.

quam cum illo. 8. Cum illo ſunt homines imbecilles, *c*) nobiscum eſt Jova Deus noſter, qui nos adjuvat, qui bellum noſtrum gerit. Quibus Hiskiæ dictis populus eſt confiſus. 9. Poſthæc miſit Sancheribus rex Aſſyriæ, qui tum Lachiſchæ cum principibus ſuis erat, Hieroſolymam ad Hiskiam regem Judæ, et ad omnes Judæos Hieroſolymitanos, quosdam de ſuis, qui eis 10. ſuo nomine dicerent: qua tandem re freti vos intra munitiones Hieroſolymæ continetis? 11. At Hiskias eſt, qui vos incitat, ut fame et ſiti pereatis, dum dicit: Jova Deus noſter nos a rege Aſſyriæ defendet. 12. Annon hic eſt ille Hiskias, qui loca ejus excelſa et aras ſuſtulit, juſſitque Judæos et Hieroſolymitanos ad unam tantum aram adorare et ſuffitum offerre? 13. An ignoratis, quid fecerim ego et majores mei tot nationibus? num potuerunt dii iſtarum gentium defendere ſuas regiones a potentia mea? 14. Quisnam gentium iſtarum, quas majores mei perdiderunt, deus potuit populum ſuum e manu mea liberare? num Deus veſter hoc poterit præſtare? 15. Jam igitur, ne vobis imponat Hiskias! ne vos incitet! ne fidem ei habeatis! non potuit ullus ullius gentis aut regni Deus populum ſuum contra meam aut majorum meorum potentiam defendere, multo minus Deus veſter vos e manu mea

c) hebr. *brachium carnis.*

eripiet. — 16. Plura alia proferebant *isti a Sancheribo missi* contra Jovam Deum et contra Hiskiam, ejus cultorem. 17. Literas quoque scripsit, in quibus conviciatus est Jovæ Deo Israelitarum, hunc in modum de eo locutus: quemadmodum dii gentium istarum non potuerunt suos contra me defendere, sic nec Deus Hiskiæ id poterit efficere. 18. Simul magna voce judaice clamarunt ad Hierosolymitanos, qui in muro erant, ut terrorem eis injicerent et urbem caperent. 19. Non aliter loquebantur de Deo Hierosolymæ, ac de diis aliarum gentium manibus humanis factis. — 20. Cum vero hac de re Hiskias rex et Jesaias Amosi filius propheta precarentur, et ad Deum clamarent: 21. misit Jova angelum, qui interfecit militum fortissimos, præfectos et duces in castris regis Assyriæ, ut pudore confusus in terram suam rediret. Ibi in templo Dei sui ab ipsis filiis suis *d*) gladio est interfectus. 22. Sic servavit Jova Hiskiam et Hierosolymæ incolas a Sancheribo rege Assyriæ et ab omnibus hostibus, quos undique arcebat. 23. Hinc multi donaria afferebant Jovæ Hierosolymitano, et dona pretiosa Hiskiæ, regi Judæ, qui magnam posthæc inter omnes gentes auctoritatem est

d) hebr. *ab iis, qui ex visceribus ejus egressi erant.*

eſt conſecutus. — 24. Eodem illo anno *e*) morbo lethali correptus eſt Hiskias, *propter quem* ad Jovam precatus eſt, qui quoque ei promiſſionem et prodigium dedit. 25. Sed non dignam eo gratiam retulit, nam animo ſuperbiit, propterea ira *Dei* in eum nec non in Judam et Hieroſolymam exarſit. 26. Attamen cum ſe propter illum animi faſtum Hiskias et cives Hieroſolymitani ſubmiſiſſent, non venit in eos pœna a Jova irrogata illo vivente. 27. Abundavit autem Hiskias divitiis et gloria, et theſauros ſibi acquiſivit argenti, auri, lapidum pretioſorum, aromatum, clypeorum, omnisque generis pretioſi ſupellectilis. 28. Item promtuaria *ſibi conſtruxit* pro proventu frumenti, muſti, olei; et ſtabula pro omnis generis pecore gregibusque, quos in ſtabulis aluit. 29. Oppida exſtruxit, pecoris et armenti ingentem copiam habuit, dederat enim ei Deus facultates quam maximas. 30. Idem ille Hiskias obſtruxit fontem Gichonis ſuperiorem, eumque derivavit deorſum urbi Davidis ab occidente: in omnibus operibus ſuis optimum ſucceſſum habuit. 31. Attamen occaſione legationis illius, quam principes Babylonis ad eum miſerant, ut ſuper oſtento, quod in *ejus* terra evenerat, interrogarent, eum Deus deſeruit, ut eum

 explo-

e) cf. Jeſ. 38, 1.

exploraret, omnemque ejus animum perspiceret. 32. Reliquæ res gestæ Hiskiæ et pietas ejus, una cum oraculo *f*) Jesaiæ Amosi filii prophetæ *illa occasione edito*, narrantur in annalibus regum Judæ et Israelis. 33. Cum diem suum obiisset, sepelierunt eum in sepulcro insigniori posterorum Davidis magnumque ei in funere Judæi et cives Hierosolymitani honorem exhibuerunt. Successorem habuit in regno Manassen filium suum.

CAPUT

f) Sic verto בְּחָזוֹן atque intelligo oraculum illud, quo Jesaias Hiskiæ futuram captivitatem Babylonicam prædixit 2 Reg. 20, 16 seqq. Jes. 39. Plerique quidem interpretes construunt בחזון cum sequenti עַל cui copulam Vau præmittunt, in hunc sensum, ut collectio vaticiniorum Jesaiæ citetur, in qua ut in annalibus regum Judæ et Israelis historia regis Hiskiæ legatur. Sed primo עַל in textu sine copula legitur. Deinde כתב construitur in hac formula citandi semper sequenti עַל e. c. 2 Chron. 24, 27. 25, 26. 27, 7. 28, 26. etc. Igitur verba עַל סֵפֶר referenda sunt ad הִנָּם כְּתוּבִים. Interpretes quidem antiqui fere omnes, nimirum οἱ ό, Vulgatus, Arabs, Chaldæus, vertunt tanquam si copulam Vau ante עַל legerint, sed, uti videtur, tantum propterea, quoniam illud cum בחזון jungebant. Syrus vero non exprimit Vau, sed receptam lectionem ad literam exhibet. Debeo hanc h. l. explicationem S. R. *Koppio*, qui eam obiter dedit ad *Lowthi* Jesaiam P. II. p. 5.

CAPUT XXXIII

Manasses turpissimæ idololatriæ se committit; punitur a Deo captivitate, in quam ab Assyriis abducitur 1 — 11. Ibi cum resipuisset, in regnum redit et cultum Jovæ restituere conatur 12. 17. Post mortem Amon filius ut olim pater idololatra, nec tamen uti ille pœnitens, occiditur a suis. Cui Josias filius succedit 18 — 25.

1. Annos natus erat duodecim Manasses, cum regnum capesseret, quod quinque et quinquaginta annos Hierosolymæ tenuit. 2. Jovam offendit eadem turpissima scelera committendo, quæ gentes, quas Jova ante Israelitas ejecerat, commiserant. 3. Restauravit loca excelsa ab Hiskia patre suo eversa, erexit aras Baalibus, fecit lucos, adoravit astra cœli, eisque cultum religiosum exhibuit. 4. Aedificavit aras in templo Jovæ, a) qui unus tamen Hierosolymæ coli volebat. 5. Omnibus astris cœlestibus aras exstruxit in duobus templi atriis. 6. Idem filios suos *Molocho* igne combussit in valle BenHinnom, divinationibus, auguriis et praestigiis usus est; necromantas et fatidicos instituit, et plura alia scelera commisit, quibus iram Jovæ provocabat. 7. Sculptum simulacrum, b) quod fecerat, posuit in templo Dei, de quo hic Davidi ejusque filio Salomoni hoc promissum dederat, se

 hanc

a) sc. aliis diis.

b) 2 Reg. 21, 7. vocatur Aschera.

hanc ædem atque Hierofolymam, quam ex omnibus Ifraeliticis tribubus elegiffet, in perpetuum cultui fuo deftinaffe, 8. neque amplius effecturum effe ut Ifraelitæ terram eorum majoribus a fe affignatam relinquere cogerentur, fi modo diligenter obfervarent, quæ eis præcepiffet, omnem nempe legem, inftituta et jura per Mofen tradita. 9. Sic Manaffes feduxit Judæos et incolas Hierofolymæ, ut turpius fe gererent, quam gentes, quas Jova propter Ifraelitas perdiderat. 10. Neque admoniti per Jovæ *prophetas* aufcultarunt. 11. Igitur adduxit contra eos Jova duces exercitus regis Affyriæ, qui Manaffen vivum *c*) ceperunt atque duabus catenis æneis vinctum deduxerunt Babylonem. 12. In his anguftiis precatus eft ad Jovam Deum, atque coram illo majorum fuorum numine fefe valde humiliavit. 13. Cum vero ei fupplicaret, ille exoratus admifit ejus preces, et reduxit eum Hierofolymam in regnum fuum. Tunc intellexit Manaffes Jovam effe Deum.

c) In textu legitur בַּחוֹחִים Sed vulgares vocabuli חוֹחַ fignificationes *bami*, *fpinæ aculeatæ*, parum aptæ funt contextui. Illud igitur interpretes tropice h. l. dictum volunt pro *dolo*, quo quafi *bamo* captus fit Manaffes. Vulgatus interpres omifit. *οἱ ό* verterunt *ἐν δεσμοῖς* ex nexu tantum, uti videtur. Syrus vero vertit ܟܕ ܚܝܐ Is igitur legit חַיִּים *vivus*. Quam facillimam et contextui aptiffimam lectionem effe nemo forte neget.

Deum. 14. Poſtea ædificavit murum exteriorem urbis Davidis, Gichoni ab occidente in valle usque ad portam piſcium; duxit eum circum Ophelam eumque fecit altiſſimum: item per omnia oppida Judææ munita duces militiæ conſtituit. 15. Tum porro ſuſtulit omnes deos peregrinos et ſimulacrum iſtud *d)* *quod fecerat* ex æde Jovæ, atque omnes aras, quas in monte templi et Hieroſolymæ exſtruxit, easque foris extra urbem abjecit. 16. Quo facto reſtauravit *e)* aram Jovæ atque in ea ſacrificia pro ſalute et euchariſtica obtulit, atque juſſit, ut Judæi Jovam Deum Iſraelitarum colerent. 17. Attamen populus in locis excelſis ſacrificavit, tantum tamen Jovæ Deo ſuo. 18. De reliquis Manaſſis rebus, precibus ejus ad Deum, et prophetarum oraculis ad eum nomine Jovæ Dei Iſraelitarum editis, memoriæ proditum eſt in annalibus regum Iſraeliticorum. 19. Preces et quomodo *Deus f)* ei ſit exoratus, peccata ejus omnia et commiſſa ſcelera, loca excelſa quae exſtruxit; lucos item et ſimulacra,

 quæ

d) verſ. 7.

e) Lectionem textualem, quæ eſt plerarumque editionum וַיִּבֶן legiſſe videntur *oi o'* quia vertunt *καὶ κατώρθωσε.* Sed Syrus, Chaldæus et Vulgatus marginalem legerunt. Illi habent *et ædificavit.* Hic: *porro inſtauravit.* Illam *Kennicottus* in 15. Codd. invenit.

f) verſ. 13.

quæ ſtatuit antequam ſeſe ſubmitteret, hæc omnia deſcripta ſunt in hiſtoria Choſæi. 20. Poſt mortem ſepultus eſt in ædibus ſuis. Succeſſit ei in regno Amon filius, 21. annos natus duo et viginti. Sed per biennium tantum Hieroſolymæ regnavit. 22. Jovam offendit, ſicuti Manaſſes pater ejus fecerat, omnibus ſculptis ſimulacris ab illo factis immolavit cultumque religioſum exhibuit. 23. Neque ſe ad exemplum Manaſſis patris ſui Deo ſubmiſit, ſed potius adhuc gravius peccavit. 24. Conjurarunt contra eum ejus domeſtici et domi ſuæ interfecerunt; quos plebs viciſſim occidit regemque conſtituit Joſiam ejus filium.

CAPUT XXXIV

Joſias rex pius idololatriam Hieroſolymæ et per omnem terram Judæ et Iſraelis tollere ſtudet cultumque veri Dei reſtituere 1-7. Aedem Dei inſtaurat. Qua occaſione liber legis invenitur et regi allatus legitur 8 — 19. Rex argumento libri perterritus Huldam propheti ſſam conſulit 20 — 28. Populo congregato eum ſolenni fœdere ad Jovam colendum convincit 29 — 33.

1. Joſias annum ætatis ſuæ agebat octavum, cum regnare inciperet, unum autem et triginta annos regnavit Hieroſolymæ. 2. Probe ſe geſſit erga Jovam, vitamque ſuam ad exemplum Davidis progenitoris ſui compoſuit, nullam in partem ab eo deflectens. 3. Anno octavo regni ſui, cum adhuc puer eſſet, cœpit ſe dare

dare Deo Davidis genitoris sui, atque anno duodecimo initium fecit purgandi Judæam et Hierosolymam ab locis excelsis, lucis, sculptis et fusis simulacris. 4. Eo præsente destructa sunt Baalum altaria et statuae solares, quae supra eis erant. Succidit *a*) lucos sculptasque imagines; fusas autem fregit et comminuit et super eorum sepulcra qui eis sacrificarant sparsit. 5. Ossa sacerdotum combussit super altaribus et *sic* purgavit Judæam et Hierosolymam. 6. In oppidis Manassitarum, Ephraimitarum, Simeonitarum usque ad Naphtalitas evertit ubique eorum sacella, *b*) 7. destruxit altaria, lucos

a) Verbum גִּדַּע jungendum videtur sequenti הָאֲשֵׁרִים de quorum destructione alias quoque dicitur, e. c. 2 Chron. 14, 2. Deut. 7, 5. neque potest commode ad præcedentia referri. LXX. interpretes quidem legisse videntur וְגִדַּע האשרים dum vertunt: *καὶ ἔκοψε τὰ ἄλση*.

b) Voces textuales בְּחַר בָּתֵּיהֶם lectio marginalis tanquam unam vocem legere jubet, quam etiam plerique interpretes sequuntur atque vertunt *in solitudinibus eorum*, in quibus nempe pauci illi Israelitæ vixerint, abductis plerisque in captivitatem. Sed parum apte, uti arbitror. Nam si Israelitæ oppida habitarunt, quomodo in solitudinibus habitasse dici possunt? Ex antiquioribus interpretibus *οἱ ὁ* et Syrus videntur simpliciter legisse בבתיהם illi enim vertunt *ἐν τοῖς τόποις αὐτῶν*, hic בְּשׁוּקֵיהוֹן in plateis s. vicis eorum.

cos et fculptas imagines contundendo comminuit, ftatuasque folares dejecit per totam terram Ifraeliticam, quibus confectis Hierofolymam revertit. — 8. Anno duodevicefimo regni fui terra et templo *ab idololatriæ fordibus* purgato, mifit Schaphanem Azaljahæ filium, Maafejam praefectum urbis, et Joachum Joachafi filium can-

rum. Vulgatus, quia verba non intelligebat, fcripfit: *cuncta fubvertit.* Sed neque hæc lectio mihi placet, quoniam locus, in quo Jofias idololatriam fuftulit, in initio verfus jam indicatus eft, *in oppidis*; quid igitur opus erat addere בבתיהם? — *Cappellus* (in Critica S. Lib. III. Cap. V. Sect. IV.) duplicem conjecturam attulit ad defendendam lectionem textualem duarum vocum, ipfe tamen lectionem marginalem defendit. Altera eft, ut pro בחר per metathefin literarum legatur חרב quæ emendatio fenfum daret planiffimum חָרַב בָּתֵּיהֶם *fubvertit domos eorum*, nempe idololatrarum, vel facerdotum idolorum. Altera eft, ut בחר explicetur per *incendere*, ex fignificatione arab. بخر *adolere, incenfum facere*, quæ aptiffimum quoque fenfum faceret, *incendit eorum domos.* Hanc *Cappelli* conjecturam *Hubigantius* emendat, et putat legendum effe pro בחר, בער, literis gutturalibus permutatis. Quæ conjectura abfurda non videtur, quoniam verbum illud בער *auferre*, *e medio tollere* fæpe in fimili contextu ufurpatur. Nihil definio. Eligant lectores ipfi quod placet. Mihi tamen videtur lectio textualis duarum vocum præferenda, quacunque ratione בחר explicetur.

cancellarium, ad reficiendam ædem Jovæ. 9. Qui cum ad Hilkiam pontificem maximum veniſſent, ei tradiderunt pecuniam templo Dei illatam, quam collegerant Levitæ liminis cuſtodes, a Manaſſitis, Ephraimitis reliquisque Iſraelitis, Judæis, Benjaminitis & incolis Hieroſolymitanis. *c*) 10. *Illi* eam dederunt operis curatoribus templo Jovæ præfectis, qui *porro* eam impenderunt ad reſarciendum et reficiendum templum, 11. ſolventes eam fabris et ſtructoribus, ut compararent lapides cæſos et ligna ad commiſſuras et contignationes domorum a regibus Judæ deſtructarum. 12. Homines autem opus faciebant fideliter. Praefecti eis erant Jachatus et Obadja Levitæ ex Meraritis, Sacharja et Meſchullam ex Kahatitis ad opus urgendum, et Levitæ omnes inſtrumentorum muſicorum periti, 13. qui etiam bajulis praeerant curamque agebant totius operis in diverſis ejus partibus. Ex Levitis quoque ſcribæ, apparitores et janitores. — 14. Cum vero pecuniam illam

c) Sic verto ex lectione textuali וַיֵּשְׁבֵי, quam verſiones antiquæ omnes exhibent. Sed marginalis eſt וַיָּשֻׁבוּ *et redierunt* Hieroſolymam, ſcilicet Levitæ, quos volunt pecuniam collegiſſe itinere inſtituto ad Manaſſitas, Ephraimitas etc. Cui itineri tamen adverſantur verba: *pecunia* הַמּוּבָא בֵית־אֱלֹהִים *illata templo Dei*, et verſus 17. *Kennicottus* hanc lectionem in ſex Codd. invenit.

illam templo Jovæ illatam depromerent, invenit Hilkias sacerdos summus librum legis divinae manu Mosis scriptum. *d*) 15. Narrat hoc Schaphani scribæ, eique tradit librum illum. 16. Schaphan eum defert ad regem, et postquam ei renunciarat, facta esse omnia quae suis hominibus mandasset, 17. pecuniam in templo inventam numeratam esse et traditam præfectis et operis curatoribus: 18. addit quoque librum sibi datum esse ab Hilkia sacerdote, simulque legere ex

d) Equidem assentior illis interpretibus, qui verba: בְּיַד מֹשֶׁה de ipso Mosis autographo intelligunt atque supplent כְּתוּבָה ellipsi minime dura. Etenim parum probabile videtur, legis Mosaicæ exemplaria adeo rara fuisse, si quoque studium ejus per regum complurium impietatem et ipsius populi corruptionem neglectum fuerit. Attamen non arbitror pium Josiam adeo territum fuisse comminationibus illis Mosis, inprimis quae Deut. 28. leguntur, quæ universe tantum poenam inobedientiae prædicunt, et contra felicitatem obedientiæ. Sed specialiores fuisse comminationes videntur, Jesaiæ aut aliorum prophetarum divinorum, quarum implementum proxime instare Josias poterat vereri. Quæ conjunctæ erant huic libro, qui a potiori sua parte *liber legis Mosaicæ* vocatur. Sic non opus est audaciori illa crisi, quam *Vogelius* (in epistola *Relandi* Antiquitt. præmissa) protulit, nempe verba illa ביד משה ex nota marginali textui esse illata; contra auctoritatem omnium Codd. et versionum antiquarum.

ex eo apud regem incipit. 19. Rex cum audiret verba legis, vestem scindit, 20. jubetque ut Hilkias, Achikamus Schaphanis filius, Abdon filius Michæ, Schaphan scriba, Asacha regis minister, 21. irent Jovam consultum pro ipso et pro reliquis Israelitarum et Judæorum propter argumentum hujus libri reperti; gravem enim Jovæ iram sibi imminere, quod maiores sui neglexerint observare, quæ in hoc libro essent scripta. 22. Hilkias igitur reliquique, quos rex miserat, adeunt Huldam prophetissam, Schallumi, filii Tokhati, nepotis Chasræ, custodis vestium, conjugem in altera parte Hierosolymæ habitantem, eique rem exponunt. 23. Quibus illa nomine Jovæ Dei Israelitarum sic respondit: Dicite ei, qui vos ad me misit: 24. Sic fatur Jova: Scito me malum adducere contra hunc locum ejusque incolas, *nempe* omnes istas diras scriptas in libro, quem coram rege Judæ legerunt. 25. Propterea quod me relicto suffitum fecerunt diis peregrinis, meque factis suis irritarunt. Igitur effusa est ira mea in hunc locum, nec retinebitur. 26. Regi autem Judæ, qui vos ad Jovam consulendum misit, sic dicite: sic fatur Jova Deus Israelitarum: 27. quoniam tu animo emollito te mihi submisisti, cum audires minas meas contra hunc locum ejusque incolas; mihique submissus scissa veste coram me flevisti, ego quoque te exaudivi, inquit Jova. 28. Scito igitur me ad majores

tuos

tuos te esse collecturum et in sepulcrum tuum cum pace illaturum. Nihil videbis malorum istorum omnium, quæ ego contra hunc locum ejusque incolas sum adducturus. Illi igitur cum hæc ad regem retulissent, 29. rex curavit congregandos omnes seniores Judææ et Hierosolymæ, 30. atque cum illis ut et sacerdotibus et Levitis, et omnino cum omnibus tam magnis quam parvis, se contulit ad templum, ibique eis audientibus prælegit omnia verba libri fœderis in templo Jovæ reperti, 31. et in loco suo stans fœdus pepigit coram Jova, se hunc tantum secuturum esse atque omnia ejus præcepta, leges et instituta toto corde et animo servaturum, atque hac ratione omnes illius fœderis conditiones in hoc libro scriptas impleturum. 32. Similiter etiam omnes Hierosolymitanos et Benjaminitas huic fœderi cum Deo majorum suorum adstrinxit, ut illud observarent. 33. Sustulit quoque Josias omnes idololatriæ abominationes ex terra Israelitarum, atque operam dedit ut Jovam Deum suum colerent: a quo etiam quamdiu ille vixit non defecerunt.

CAPUT XXXV

Josias Passa solemne celebrat 1 — 19. Cum rege Aegypti temere congreditur et in prælio vulneratus moritur Hierosolymæ, ab omnibus, inprimis etiam ab Jeremia propheta, deploratus 20 — 27.

1. Josias quoque Passa Jovæ celebravit Hierosolymæ, quod

quod factum eſt decimo quarto primi menſis. 2. Sacerdotibus munera ſua aſſignavit, eosque ad miniſterium in templo Jovæ peragendum hortatus eſt. 3. Tum juſſit, ut Levitæ, qui Iſraelitas erudiebant et Jovæ erant conſecrati, arcam ſacram deponerent in conclavi, quod ei Salomo Davidis filius rex Iſraelis conſtruxiſſet, neque eam amplius humeris portarent; miniſtrarent modo Jovæ Deo ſuo ejusque populo Iſraeli. 4. Parati eſſent ſecundum familias patrias et claſſes ſuas deſcriptas a Davide rege Iſraelis ejusque filio Salomone. 5. Sic adeſſent in ſanctuario ſecundum diviſiones familiarum patriarum loco popularium ſuorum *a*) et ſecundum familias ſuas diſtributi. 6. Mactarent Paſſa et purificati illud pararent popularibus ſuis, ut agere illud poſſent ex voluntate Jovæ per Moſen tradita. 7. Ipſe Joſias ex facultatibus ſuis regiis donavit populo pecus, agnos et hœdos ad paſchales victimas, et quidem omnibus qui aderant, quorum fuerunt triginta millia, et præterea tria millia boum. 8. Principes quoque regis ſua ſponte in gratiam populi, ſacerdotum et Levitarum, victimas paſchales dederunt. Hilkias quidem, Secharja et Jechiel præfecti templi duo millia et ſexcentas oves et trecentos boves. 9. Chonanja vero, Schemaja et Netaneel fratres ejus, Chaſchabja, Jeiel,

a) h. e. Iſraelitarum laicorum, quorum vices ſuſtinebant Levitæ Num. 3, 12.

Jeiel, Joſabad Levitarum principes dederunt Levitis hoſtiarum paſchalium quinque millia et ſexcentos boves. 10. Sic uti erant omnia ordinata, ſteterunt ſacerdotes in ſtationibus ſuis et Levitæ in claſſes diſtributi, uti rex præceperat, 11. et mactarunt hoſtias paſchales, ita quidem ut ſacerdotes ſanguinem ſpargerent, Levitæ vero *pecudes* excoriarent. 12. Deinde ſepararunt *partes* victimarum, ut eas darent populo, in patrias familias diſtributo, et Jovæ offerrent, prouti in libro Moſis præſcriptum eſt. Idem etiam fecerunt cum bubus. 13. Aſſarunt autem *agnum* paſchalem, uti ritus poſtulabat, carnes autem conſecratas coxerunt in ollis, lebetibus et ahenis, atque ſine mora in populo diſtribuerunt. 14. Deinde pararunt ſibi et ſacerdotibus, Aaronis poſteris, *agnum paſchalem.* Hi enim in adolendis holocauſtis et adipe usque ad noctem occupati erant. 15. *Interea* cantores Aſaphi poſteri ſuis in locis ſtabant ex praeſcripto Davidis, Aſaphi, Hemanis et Jeduthunis, vatum *b*) regiorum, et janitores aderant in portis: nec opus illis erat a miniſterio ſuo diſcedere, quoniam eorum

b) Loco חֹזֵה הַמֶּלֶךְ legendum eſt in plurali חֹזֵי nam non ſolum Jeduthun, ſed etiam Aſſaph et Heman prophetæ regis Davidis dicuntur. cf. Cap. 29, 30. 1 Chron. 25, 1. 5. Sic quoque interpretes antiqui omnes præter Chald. Sed unus tantum codex 80 *Kennicotti.*

eorum conſanguinei Levitæ pro eis *cœnam paſchalem* paraverant. 16. Sic omnis ille cultus Jovæ in paſchate celebrando et offerendis holocauſtis ſuper ara eo dio inſtructus fuit ex praeſcripto regis Joſiæ. 17 Et celebrarunt Iſraelitæ qui aderant eo tempore Paſſa et feſtum azymorum per ſeptem dies. 18. Cujusmodi Paſſa ab Iſraelitis peractum non eſt inde a temporibus Samuelis prophetæ. Nec ullus regum Iſraeliticorum egit tale Paſſa, quaie Joſias, ſacerdotes, Levitæ omnesque Judæi et Iſraelitæ præſentes et cives Hieroſolymitani egerunt. 19. Quod factum eſt anno duodeviceſimo regni Joſiæ. — 20. Poſtquam Joſias hac ratione templum reſtauraverat, expeditionem fecit Necho rex Aegypti, ut oppugnaret Cercuſium ad Euphratem. Cui cum obviam procederet Joſias, 21. ille miſit ad eum legatos, qui ei dicerent: quid mihi tecum eſt rex Judææ? jam quidem non contra te venio, c) ſed contra gentem mihi perduellem. Et Deus me feſtinare juſſit. Deſine Deo adverſari qui mecum eſt, ne te perdat. 22. Sed non receſſit ab eo Joſias, verum cum illo dimicandi cupidus non attendit ad illa Nechonis dicta divinitus prolata, et in valle Megiddone prœlium

c) Pro אַתָּה legendum eſt אָתֵה . Sic quoque verſiones antiquæ omnes exhibent *venio*. Etiam Chaldaica paraphraſis Synonymum habet סְלֵיקַת *aſcendi*. Nam profecto ille vocativus *o tu*, ex lectione recepta perquam ineptus eſt.

lium commisit. 23. In quo ab hostium telis impetitus jussit suis ut eum seducerent, quod graviter esset vulneratus. 24. Illi igitur eum e curru sublatum et in alium currum translatum Hierosolymam abduxerunt; ibi mortuus est et sepultus apud majores suos. Omnes autem Judæi et Hierosolymitani eum luxerunt. 25. Jeremias quoque lessum dixit in Josiam. Omnesque cantores et cantatrices nænias in eum composuerunt, quarum usus etiamnum ex instituto quodam inter Israelitas obtinet. Leguntur in collectione threnorum. 26. De reliquis Josiæ rebus, ejusque pietate prorsus ad legem divinam exacta, 27. et de aliis ejus factis cum primis tum ultimis memoriæ proditum est in historia regum Israelis et Judæ.

CAPUT XXXVI

Joachus Josiæ filius a populo rex creatus, a Nechone removetur, et substituitur Jojakimus 1 — 5. Quo a Nebucadnezare Babylonem abducto Jojachinus ejus filius substituitur; eandem tamen sortem quam pater habet, et in ejus locum surrogatur Sedekias 6 — 12. qui contra Nebucadnezarem rebellis Hierosolymæ obsidetur, capitur, et urbe eversa populus in captivitatem abducitur, e qua a Cyro dimittitur 13 — 23.

1. Populus Joachasum Josiæ filium regem creavit in locum patris ejus Hierosolymæ. 2. Annum agebat tertium et vicesimum regno admotus, cui vero tantum tres menses præfuit. 3. Nam rex Aegypti eum a regno

gno Hieroſolymitano *a*) removit, mulctamque terræ impoſuit centum talentorum argenti et unius talenti auri. 4. Tum regem conſtituit Judæ et Hieroſolymæ ejus fratrem Eljakimum, mutato ejus nomine in Jojakimum, Joachaſum autem ejus fratrem captivum abduxit in Aegyptum. 5. Ille vero anno ætatis quinto et viceſimo regnum eſt adeptus, quod undecim annos Hieroſolymæ tenuit, et Jovam Deum offendit. 6. Contra eum expeditionem fecit Nebucadnezar rex Babylonis, vinctumque duabus catenis æneis Babylonem abduxit. 7. Simul partem ſupellectilis e templo Jovæ abſtulit et in palatio ſuo Babylone repoſuit. 8. De reliquis Jojakimi rebus, ejusque flagitiis et moribus, quibus præditus fuerit, narratur in hiſtoria regum Iſraelis et Judæ. Succeſſit ei in regno filius Jojachin, 9. anno aetatis duodeviceſimo. *b*) Sed

a) Sic explicanda ſunt verba textus, non ut Vulgatus vertit: *cum veniſſet* ſc. rex Aegypti, *in Jeruſalem*, coll. 2 Reg 23, 33. quam lectionem *Clericus* defendit. Syrus omiſit בירושלים ſed excidit haud dubie מִמְּלֹךְ quod *οἱ ό* et Chaldæus ſupplent. Illi habent: *τοῦ μὴ βασιλεύειν αὐτὸν ἐν Ἱερουσαλήμ*, hic מִלְּמְלֹךְ. *ne regnares Hieroſolymæ*. Sic quoque legitur in loco parall. cit.

b) Non *octavo*, uti eſt in lectione vulgari. Excidit עֶשְׂרֵה quod legitur 2 Reg. 24, 8. Omiſſum quoque eſt in Cod. Vat.

tres menses tantum et decem dies regnavit Hierosolymæ, atque improbe se gessit erga Jovam. 10. Anno vertente misit rex Nebucadnezar, qui eum Babylonem abducerent cum elegantiori templi supellectile, et substituit Sedekiam ejus fratrem, ut regem Judæ et Hierosolymæ. 11. Regnum adeptus est anno ætatis primo et vicesimo et regnavit undecim annos. 12. Jovam offendit, neque morem gessit Jeremiæ prophetæ cum jussu Dei admonenti. 13. Rebellavit quoque contra regem Nebucadnezarem, qui eum jurejurando sibi devinxerat, atque obstinata cervice animoque pertinaci ad Jovam Deum Israelitarum redire noluit. 14. Item etiam sacerdotem et populi principes multis modis peccarunt, omnia gentilium flagitia committentes polluerunt templum Jovæ, quod Hierosolymæ sibi consecraverat, 15. et quando ille eorum majorum Deus Jova subinde eos per legatos suos admonebat, quia parcere populo et domicilio suo cupiebat, 16. deridebant legatos Dei, ejus dicta contemnebant, immo illudebant ejus prophetis, donec tandem ira Jovæ in populum suum adeo ingravesceret, ut nullum superesset remedium. 17. Immisit igitur in eos regem Chaldæorum, qui milites eorum lectissimos in ipso sanctuario ferro tru-

Vat. sed Alex. habet, ut et Syrus et Arabs, nec non cod. 300. et 515. *Kennicotti.* Vulgatus et Chaldæus receptam lectionem exhibent.

trucidavit, neque pepercit juvenibus, virginibus, ſenibus et decrepitis, omnes ei tradidit. 18. Item omnia vaſa templi majora et minora, ejusque theſauros, ut et theſauros regis et principum, paucis, omnia, abduxit *rex Chaldæorum* Babylonem. 19. Templum ipſum combuſſum eſt, muri Hieroſolymæ deſtructi, ejusque palatia incenſa, et quæ pretii alicujus eſſent, corrupta. 20. qui gladio evaſerant, Babylonem abducti ſunt *a rege Chaldæorum*, cui et filiis ejus fuerunt tributarii usque dum oriretur regnum Perſarum. 21. Ut impleretur id quod Jova per Jeremiam minatus fuerat, terram debere frui ſuis ſabbatis, et quamdiu vaſtata eſſet feriari, hoc eſt, usque dum ſeptuaginta eſſent anni completi. 22. Anno autem primo Cyri regis Perſarum, ut impleretur id quod Jova per Jeremiam prædixerat, Cyrus ille, auctore Jova, edictum promulgavit per totum regnum ſuum hujus argumenti: 23. Sic dicit Cyrus rex Perſarum: Omnia orbis terrarum regna mihi dedit Jova Deus, cœli conditor. Is mihi mandavit ei exſtruere ædem Hieroſolymæ in Judæa. Quis eſt inter vos ex populo ejus? favente c) Jova Deo

c) Pro יהוה legendum videtur יהי. Sic eſt Eſræ I, 3. ubi eadem verba repetuntur. *οἱ ό* quidem non legerunt יהוה et vertunt ſimpliciter *ἔσαι ὁ Θεὸς αὐτοῦ μετ᾽ αὐτοῦ.* Sed Vulgatus, Syrus et Chaldæus utrumque videntur legiſſe יהי יהוה Hanc lectionem exhibet cod. 92. illam vero cod. 94 *Kennicotti.*

ſuo proficiſcatur. *d*)

d) Tres verſus extremi hujus libri initium quoque faciunt ejus qui ſequitur Eſræ. Cujus repetitionis Cel. *Eichhorn* (in Introduct. in Vet. Teſt. P. II. p. 652.) hanc eſſe cauſam exiſtimat: Eſram auctorem librorum Chronicorum ſuam hiſtoriam his libris primo addere voluiſſe, deinde mutato conſilio ei peculiarem librum deſtinaſſe; ſed ne membranam, delendo ea quæ ſcripſiſſet, deformaret, in nova eadem repetiiſſe. Fateor mihi paullo longius quæſitam hanc rationem videri. Equidem arbitror hæc h. l. addita eſſe ad probanda ea quæ verſ. 21. dicta ſunt, vaſtationem Hieroſolymæ durare debuiſſe usque ad annum ſeptuageſimum. Cum vero Eſra hiſtoriam reditus ex exilio ſcribere ingrederetur, unde quæſo initium rectius facere poterat et debebat, quam ab illo edicto, quod Judæis libertatem concedebat? Cæterum in eo prorſus aſſentior Viro Cel. Eſram auctorem eſſe horum librorum, quod l. l. perquam probabiliter demonſtravit.

ESRA.

E S R A.

CAPUT. I.

Cyrus Judaeis libertatem redeundi in patriam ad templum Jovae Hierosolymae restaurandum concedit, et vasa sacra restituit.

1. Anno primo Cyri regis Persarum, ut evenirent ea, quae Jova per Jeremiam praedixerat, rex ille divinitus excitatus in toto regno edictum promulgavit his verbis conceptum: 2. Sic dicit Cyrus rex Persarum: omnia terrarum orbis regna dedit mihi Jova Deus, coeli conditor. Is mihi mandavit ei exstruere templum Hierosolymae in Judaea. 3. Quis est inter vos ex populo ejus? Favente Deo suo proficiscatur Hierosolymam in Judaea, et exstruat aedem Jovae Dei Israelitarum, qui Hierosolymae *colebatur*. 4. Atque superstites Judaeos omnium locorum, in quibus peregrinentur, adjuvent homines eorundem locorum argento, auro, facultatibus et jumentis, praeter munera voluntaria ad templum Dei. — 5. Tunc Judaicarum et Benjaminiticarum familiarum principes, sacerdotes item et Levitae, et omnes omnino, quorum mentes Deus excitaverat,

sese ad iter illud suscipiendum pararunt, ut templum Jovæ Hierosolymæ instaurarent. 6. In quo consilio adjuti sunt a vicinis suis supellectile argentea, aurea, aliisque facultatibus et rebus pretiosis et jumentis, præter ea, quæ sponte *ad templum* sunt donata. 7. Rex vero Cyrus depromi jussit vasa templi Jovæ, quæ Nebucadnezar Hierosolymis ablata in templo Dei sui deposuerat, 8. per Mithridatem ærarii præfectum, qui ea Scheschbazari Judæorum principi numeravit. 9. Quorum numerus hic erat: pelves aureæ triginta, argenteorum mille. Cultri undetriginta. 10. Crateres aurei tecti triginta, argentei minoris pretii decem et quadringenti, aliorum vasorum mille. 11. Omnium vasorum aureorum et argenteorum fuerunt quinque millia et quadringenta. a) Quæ

a) At numeri præcedentes, si in summam subducuntur, conficiunt tantum 2499. Igitur ad errorem hunc excusandum finxerunt receptæ lectionis defensores: præcipua tantum et elegantiora vasa in antecedentibus esse enumerata, omissis reliquis minoris pretii, quæ tamen nihilo secius in subductione totius summæ essent indicata. Sed quoniam scriptor sacer de eo lectores suos non admonuit, recte hæc ab aliis negantur. Verum enim vero non est, quod timeamus in hoc quoque libro, uti in aliis, scribarum errores admittere. Dissentiunt tamen critici, num error sit in summa subducta, an in numeris minoribus, ex quibus illa conficitur. *Hubi-*

Quæ omnia Schefchbazar et qui ex captivitate Babylonica migrabant, Hierofolymam deportarunt.

CAPUT II

Recenſio eorum, qui cum Serubabele aliisque populi ducibus e captivitate Babylonica in patriam redierunt.

1. Hi funt provinciales, *a*) qui ex captivitate, in quam a rege Nebucadnezare Babylonem translati fuerant, discefferunt, atque Hierofolymam et in Judæam, quisque in oppida fua redierunt. 2. Qui quidem profecti funt cum Serubabele, Jofua, Nehemia, Seraja, Reelja, Mardochæo, Bilfchane, Mifpare, Bigvæo, Rechamo et Baana. Numerus igitur horum Ifrae-

Hubigantius quidem priorem fententiam defendit, quoniam verfiones antiquæ, *οἱ ό*, Syrus et Arabs in numeris cum textu hebræo confentiunt, atque error in una fumma facilius oriri potuit ex numeris per literas aut figna indicatis, quam in pluribus. Ill. *Michaeli* probabilior videtur catalogus horum vaforum, qui exhibetur in libro apocrypho Efræ Cap. 2, 12. 13. qui longe major eft et refpondet fere fummæ h. l. pofitæ, eft nempe 5469. Sed quis in hujus generis quæftionibus aliquid definire audeat?

a) hebr. *filii provinciæ*. Babylonia videtur maxime intelligenda.

Israelitarum fuit hic: *b*) 3. Posteri Pharoschi, duo millia, centum septuaginta duo. 4. Posteri Schephatjæ, trecenti septuaginta duo. 5. Posteri Arachi, septingenti septuaginta quinque. 6. Posteri Pachatmoabi ex Josua *et* Joabo nati, duo millia octingenti duodecim. 7. Posteri Elami, mille ducenti quinquaginta quatuor. 8. Posteri Sattui, nongenti quadraginta quinque. 9. Posteri Sachæi, septingenti et sexaginta. 10. Posteri Bani, sexcenti quadraginta duo. 11. Posteri Bebæi, sexcenti viginti tres. 12. Posteri Asgati, mille ducenti viginti duo. 13. Posteri Adonikami, sexcenti sexaginta sex. 14. Posteri Bigvæi, duo millia quinquaginta sex. 15. Posteri Adini, quadringenti quinquaginta quatuor. 16. Posteri Ateri ex Hiskia nonaginta octo. 17. Posteri Bezæi, trecenti viginti tres. 18. Posteri Joræ centum et duodecim. 19. Posteri Chaschumi, ducenti viginti tres. 20. Posteri Gibbari nonaginta quinque. 21. Bethlehemitæ centum viginti tres. 22. Netophatenses quinquaginta sex. 23. Anathotenses

b) Hic catalogus reducum legitur etiam Nehem. 7, 6 — 69. et in libro apocrypho Esræ Cap. 5, 8 seqq. In singulis discrepantiæ et variationes quoad numeros et nomina reperiuntur; quod nemo mirabitur, qui quam facilis in his describendis error sit, cogitet. Sed in his emendandis, restituendis, conciliandis plerumque frustra laboratur.

tenſes centum viginti octo. 24. Aſmavetenſes, quadraginta duo. 25. Kirithjearimenſes, Cephirenſes et Beerothenſes, ſeptingenti quadraginta tres. 26. Ramenſes et Gabenſes, ſexcenti viginti unus. 27. Michmaſenſes centum viginti duo. 28. Bethelenſes et Ajenſes ducenti viginti tres. 29. Neboenſes quinquaginta duo. 30. Magbiſchenſes centum quinquaginta ſex. 31. Alius cujusdam Elami *c*) poſteri, mille ducenti quinquaginta quatuor. 32. Charimi poſteri, trecenti et viginti. 33. Lodenſes, Chadidenſes et Onenſes, ſeptingenti viginti quinque. 34. Hierichuntini, trecenti quadraginta quinque. 35. Senaenſes, tria millia ſexcenti triginta. — 36. Sacerdotes: poſteri Jedajæ e familia Joſuæ nongenti ſeptuaginta tres. 37. Poſteri Immeri, mille quinquaginta duo. 38. Poſteri Paſchchuri, mille ducenti quadraginta ſeptem. 39. Poſteri Charimi, mille

c) Sic a plerisque interpretibus explicantur verba hebræa עֵילָם אַחֵר quod nempe hic Elamus diſtinguatur adjecto אחר ab eo, qui verſu 7. eodem nomine venit. Sed *οἱ ό* et Arabs utramque vocem pro nomine hujus viri habuerunt *υἱοὶ* Ηλαμαάρ, quam ſententiam *Hubigantius* defendit. *Michaeli* totus verſus videtur interpolatus, atque per errorem ſeptimus h. l. repetitus. Quod etiam *Calmeto* placuit, obſervante *Hubigantio*. Qui tamen hanc conjecturam improbat, quoniam hic verſus a ſeptimo nimis remotus eſt, quam ut huic errori occaſio fuerit.

mille et septemdecim. — 40. Levitæ: Posteri Jeschuæ et Kadmielis e Hodavja orti, septuaginta quatuor. 41. Cantores: posteri Asaphi centum viginti et octo. 42. Posteri janitorum, nempe Schallumi, Ateri, Talmonis, Akkubi, Chatitæ, Schobæi omnino centum triginta novem. 43. Famuli sanctuarii: d) Posteri Sichæ, Chasubæ, Tabbaoti, 44. Kerosi, Siahæ, Padonis, 45. Lebanæ, Chagabæ, Akkubi, 46. Chagabi, Schamlæi, Chananis, 47. Giddelis, Gacharis, Reajæ, 48. Rezinis, Nekodæ, Gassami, 49. Ussæ, Basechi, Pesæi, 50. Asnæ, Meunimi, Nephusimi, 51. Bakbuki, Chakuphæ, Charchuris, 52. Bazluti, Mechidæ, Charschæ, 53. Barkosi, Sisræ, Tamachi, 54. Nezichæ, Chatiphæ. 55. Posteri servorum Salomonis: Posteri Sotæi, Sophereti, Perudæ, 56. Jaalæ, Darkonis, Giddelis, 57. Schepatjæ, Chattilis, Pochereti, Sebaji-

d) In textu vocantur נְתִינִים quod nomen recte, uti arbitror, *Michaelis* explicavit. Non sunt, uti plerique statuunt, posteri Gibeonitarum istorum, quos Josua Cap. 9, 23. 24. in perpetuum servitio in sanctuario præstando addixerat. Nam Cap. 8, 20. narratur, eos a Davide et principibus traditos esse Levitis. Sed videtur a Davide, Salomone (nam vers. 55. vocantur servi Salomonis) et tribuum principibus subinde pars in bellis captivorum sanctuario donata esse et perpetuo servitio addicta.

bajimi, Ammi. 58. Omnes omnino famuli sanctuarii et posteri servorum Salomonis fuerunt treeenti nonaginta duo. 59. Qui e Telmelacha, Charscha, Cherubo, Addane, Immere migraverant, non potuerunt indicare familiam suam patriam et stirpem, num ex Israelitis essent. 60. Posteri Delajæ, Tobiæ, Nekodæ, sexcenti quinquaginta duo. 61. Ex sacerdotibus, posteri Chabajæ, Kozi et Barsillæi, qui duxerat uxorem ex filiabus Barsillæi Gileaditæ ab ea denominatus, 62. hi quæsiverunt catalogum genealogiæ suæ, sed non repererunt, propterea *e numero* sacerdotum sunt dimissi, 63. atque prætor eis interdixit vesci sacrosanctis, donec sacerdos per divinum oraculum quæstionem decideret. *e*) 64. Totius omnino multitudinis summa erat quadraginta duo millia trecenti sexaginta, *f*) 65. præter eorum servos et ancillas, quorum erant septem millia trecenti triginta septem, et præterea cantores et cantatrices ducenti. 66.

e) hebr. *donec staret sacerdos cum Urim et Thummim.* Nimirum sperabat Serubabel, qui, uti plerique existimant, sub illo prætore est intelligendus, Deum hanc oraculi speciem esse restituturum. Quod vero nunquam factum est.

f) Hæc summa longe major est, quam quæ ex numeris minoribus datis prodit, quippe qui tantum 29818 efficiunt. Igitur similis est hic error ei, qui ad Cap. I, 11. notatus est ex numeris omissis et falso descriptis ortus.

66. Equos habebant feptingentos triginta fex, mulos ducentos quadraginta quinque, 67. camelos quadringentos triginta quinque, afinorum fex millia feptingentos viginti. 68. Ex familiarum principibus *nonnulli* cum veniffent ad templum Jovæ Hierofolymæ, fponte contulerunt ad illud reftaurandum. 69. Pro viribus dederunt ad operis impenfas auri Daricorum unum et fexaginta millia, argenti minarum quinque millia et tunicas facerdotales centum. 70. Confederunt autem facerdotes, Levitæ, de plebe homines, cantores, janitores, famuli fanctuarii et omnino omnes Ifraelitæ in fuis oppidis.

CAPUT III

Menfe feptimo reduces altare exftruunt, in quo facrificia offerunt et feftum tabernaculorum celebrant, apparant quoque templi ftructuram. 1 — 7. Sequenti anno fundamenta templi inter læta cantica jaciunt 8 — 13.

1. Cum appropinquaret menfis feptimus, Ifraelitæ, qui in oppidis habitabant, congregati funt ad unum omnes Hierofolymam. 2. Atque Jofua filius Sadoki cum confanguineis fuis, facerdotibus, et Serubabel filius Sealthielis cum cognatis fuis ædificarunt aram Dei Ifraelis, ut in ea facrificia facerent, prouti in lege Mofis viri divini erat præfcriptum. 3. Exftructa igi-

igitur ara illa in loco suo, *a*) quamquam sibi valde a vicinarum regionum gentibus metuebant, solida sacrificia cum matutina tum vespertina Jovæ fecerunt, 4. et festum tabernaculorum ex præscripto celebrarunt, singulis diebus holocausta pro numero et ritu cujusque diei offerentes. 5. Deinde quoque *restituerunt* holocaustum quotidianum et noviluniorum, omniumque dierum festorum Jovæ consecratorum, atque omnium munerum, quæ Jovæ sponte essent oblata. 6. A primo die mensis septimi cœperunt solida sacrificia facere, cum templum nondum esset fundatum. 7. Tum vero dederunt pecuniam lapicidis et fabris, ut et cibum, potum et oleum Sidoniis et Tyriis, ut adveherent materiam cedrinam de Libano ad mare Joppense pro facultate Cyri regis Persarum eis concessa. — 8. Anno autem secundo, postquam ad ædem Dei Hierosolymam venerant, mense secundo opus aggressi sunt Serubabel filius Schealthielis et Josua filius Jozadaki, reliquique eorum cognati, sacerdotes et Levitæ, omnesque, qui ex captivitate Hierosolymam redierant; atque Levitas, qui annum ætatis vicesimum excesserant, adhibuerunt operi urgendo. 9. Etiam Josua cum filiis suis et cognatis conjunctim cum Cadmiele ejusque filiis Judæis, neque minus Chenadad hujusque filii et cognati

a) h. e. in quo antea steterat.

nati Levitæ, inſtabant eis qui in æde Dei exſtruenda laborabant. 10. Cum vero ejus fundamenta jacerent ædificantes, aderant ſacerdotes tubis inſtructi et Levitæ Aſaphi poſteri tintinnabulis ad laudandum Jovam ex inſtitutis Davidis regis Iſraelitici, 11. et ſic alternis choris laudabant, et prædicabant Jovam, quod bonus ſit æternaque in Iſraelitas benignitate. Populus autem univerſus ingenti clamore ſublato Jovam laudabant propter jacta templi fundamenta. 12. Sed multi ſacerdotum et Levitarum et familiarum principes ſenes, qui prius templum viderant, cum hujus templi fundamenta ſpectarent, acerbe plorarunt, alii vero præ lætitia magna voce clamarunt, 13. ita ut homines lætum illum clamorem non poſſent diſcernere a voce plorantium, nam populus ingentem clamorem edebat, ut ſonitus e longinquo audiretur.

CAPUT IV

Samaritani communem operam Judæis in templo reſtaurando offerunt 1. 2. ab his vero non admiſſi calumniis ſuis apud Perſarum reges opus impediunt usque ad annum ſecundum Darii Hyſtaſpis 3 — 24.

1. Cum Judæorum et Benjaminitarum adverſarii audirent, *eos* reduces templum Jovæ Iſraelitarum Dei reſtaurare, 2. convenerunt Serubabelem et familiarum principes, eisque indicarunt: velle ſe una cum illis

illis ædificare, nam se eundem quem ipsi Deum *a*) colere, eique *b*) sacrificasse inde a temporibus Assarhaddo-

a) Sic verti verba נדרוש לאלוהיכם ex usu phraseos sæpissime obviæ. Neque hoc monuissem, nisi viderem *Michaelem* h. l. huic formulæ aliam significationem tribuere, vertit enim: *nos æque ac vos oraculum Dei vestri percontari volumus.* Equidem non ignoro, hanc formulam interdum etiam de percontatione oraculi divini dici. At enimvero haud scio, an Samaritani his verbis responsum illud divinum per Urim et Tummim intenderint, cujus fortasse ne notitiam quidem habuerint, a sacerdote ad eos misso in primis tantum theologiæ Israeliticæ principiis instituti, 2 Reg. 17, 26.

b) In textu hebræo est varia lectio a Masorethis observata. Cetib habet ולא *et non nos sacrificamus*, sensu haud dubie falso et inepto, quasi Samaritani negarent, se Deo sacrificare. Atque ratio, qua *Michaelis* ei aliquam veri speciem conciliare studet, nimis quæsita mihi videtur. Nimirum putat Samaritanos hæc dixisse ex legibus religionis Israeliticæ, quod templo destructo locum non habuissent in quo rite potuissent sacrificare. — Igitur salva modestia critica lectionem marginalem textuali præferre nullus dubito, quæ præterea testes habet antiquissimos τοὺς ό, Syrum, Arabem, librum quoque apocryphum Esræ Cap. 5, 69. et Codd. 6. *Kennicotti.* Vulgatus neutram lectionem exhibet, vertit enim: *ecce nos immolavimus.* Igitur nescio, quos codices *Michaelis* innuat longe antiquiores, quam quos consulere

Ggg possi-

haddonis, regis Aſſyriæ, qui eos huc transtulerit. 3. Quibus Serubabel, Joſua et reliqui familiarum Iſraeliticarum principes reſponderunt, non poſſe ſe eos ſocios habere in templo Dei exſtruendo, ſe ſolos hoc agere, quemadmodum Cyrus, rex Perſarum, ipſis præcepiſſet. 4. Tum iſtarum regionum incolæ effecerunt, ut Judæi in opere remitterent. Deterruerunt eos ab ædificando, 5. atque ſubornarunt contra eos conſiliarios, qui omne eorum negotium irritum redderent, quamdiu Cyrus vivebat, usque ad regnum Darii, regis Perſarum. 6. Initio regni Ahasveri *c*) accuſarunt incolas Judææ et Hieroſolymæ. 7. Item ſub Artachſchaſchta *d*) ſcripſerunt Biſchlamus, Mithridates, Tabeel reliquique ejus collegæ, ad illum Perſarum regem epiſtolam literis et ſermone Syriaco conceptam. *e*) 8. *Nimirum* Rechumus prætor et

poſſimus, qui modeſtum criticum impedire debeant, quo minus pro alterutra decidat.

c) Cambyſes.

d) Smerdis Magus.

e) Verba textus habent: כְּתוּב אֲרָמִית וּמְתֻרְגָּם אֲרָמִית quæ ſenſum darent parum aptum, ſi verterentur: *epiſtola ſcripta Syriace et translata Syriace.* Quomodo enim verſio a textu differret? Igitur *Michaelis* exiſtimat, additam eſſe epiſtolæ ſyriacæ verſionem perſicam; omittit enim alterum ארמית

et Schimſchæus ſcriba ſcripſerunt epiſtolam contra Hieroſolymitanos ad Artachſchaſchtam regem in hunc modum: 9. Hæc mittunt *f*) Rechumus prætor, Schimſchæus ſcriba, et reliqui eorum collegæ, Dinæi, Apharſatchæi, Tarpelæi, Apharſæi, Archevæi, Babylonii, Suſenſes, Dehavæi, Elamæi, 10. et reliquæ nationes, quas transtulit magnus ille et celebris Osnappar atque urbem Samariam habitandam aſſignavit, et reliqui cis Euphratem degentes. *g*) Cætera. 11. Hoc eſt exemplar epiſtolæ, quod miſerunt ad regem Artachſchaſchtam: Servi tui cis Euphratem habitantes S. P. D. 12. Scito, rex, Judæos, qui a te

ארמירן in verſione ſua, quod etiam *oi o* et Arabs omittunt. At enim vero fateor, mihi neque hanc lectionem et explicationem placere, quoniam non multo minus abſonum videtur, mittere ad aliquem epiſtolam lingua ei ignota ſcriptam cum verſione addita. — Sed commode mihi hoc loco ſuccurrit obſervatio *Tychſenii* (in Tentamine de variis codd. hebr. generibus p. 335.) verbum תרגם non ſemper de verſione dici, ſed etiam de ſcriptura ſimplici. Hinc ego כתוב de literis intelligo in hac epiſtola adhibitis, מתרגם de lingua, qua ſcripta fuit. At ſic alterum redundat. Fateor. Sed quem offendent pleonaſmi in lingua Chaldaica et Syriaca?

f) Sic fere explicant *oi o* et Arabs אֲדַיִן ex ſignificatione ſua vulgari *tunc* parum aptum.

g) Hæc videtur fuiſſe inſcriptio epiſtolæ exterior.

te, ad nos venerunt, Hierosolymam urbem rebellem et pessimam instaurare, et muros jactis fundamentis reficere. 13. Jam vero scito rex, si hæc urbs instaurata fuerit, et muri reparati, tributum, vectigal et portoria eos non esse soluturos, hinc reditus regii damnum patientur. 14. Quam ob rem nos, qui salario regio fruimur, et quod regi noxium est, non amplius videre possumus, tibi, rex, hoc indicandum curavimus, 15. ut quæratur in annalibus majorum tuorum. In quibus invenies et cognosces, hanc urbem semper rebellem et noxiam fuisse regibus et provinciis; et propter continuas ejus seditiones esse destructam. 16. Significamus igitur regi, si hæc urbs instaurata fuerit et muri ejus refecti, cis Euphratem te in posterum nihil juris esse habiturum. — 17. Tunc rescripsit rex Rechumo prætori, Schimschæo scribæ, reliquisque ejus collegis, qui Samariæ habitabant, et omnibus cis Euphratem degentibus, præmissis formulis usitatis: 18. Epistola, quam ad nos misistis, mihi ex interpretatione prælecta est. 19. Jussi igitur, ut evolverent *annales*, et invenerunt, hanc urbem inde ab antiquissimis temporibus regibus restitisse, et rebelliones et seditiones in ea ortas esse. 20. Reges porro potentes fuisse Hierosolymæ, imperantes toti regioni trans Euphratem, quibus tributa, vectigalia et portoria essent soluta. 21. Igitur edictum pro-

promulgate, ut desistant isti homines, et ne urbs ista instauretur, donec a me sit decretum. 22. Cavete, ne quid committatis, ex quo damnum eveniret regibus. — 23. Simulac hæc epistola Artachschaschtæ regis lecta fuit a Rechumo et Schimschæo scriba reliquisque eorum collegis, illi statim profecti sunt Hierosolymam ad Judæos et vi eos prohibuerunt. 24. Igitur cessavit opus ædis divinæ Hierosolymæ *exstruendæ*, atque intermissum fuit usque ad annum secundum Darii regis Persarum.

CAPUT V

Judæi hortantibus prophetis Haggæo et Zacharia denuo templi ædificationem aggrediuntur. Interpellantibus Persarum præfectis respondent, se ex edicto Cyri hoc facere. Illi igitur rem ad Darium regem referunt.

1. Tum vaticinati sunt Haggæus et Zacharias Iddonis filius, prophetæ, ad Judæos in Judæa et Hierosolymæ, nomine Dei Israelitarum. — 2. Quo facto Serubabel, filius Schealtielis, et Josua Sadoki filius, denuo aggressi sunt templum Dei Hierosolymitani ædificare prophetis divinis eos adjuvantibus. 3. Tunc venerunt ad eos Tatnæus præfectus regionis cis Euphratem et Schetarbosnæus eorumque collegæ, atque ex eis quæsivit, quinam eis potestatem fecisset hanc ædem ædificandi et hunc murum restaurandi?

4. porro de nominibus eorum interrogarunt, qui hanc ædificationem suscepissent. 5. Divina autem providentia effecit, ut Judæorum seniores non impedirent, donec decretum Darii veniret, sed scripserunt hac de re epistolam. 6. Hoc autem est exemplar epistolæ, quam miserunt Tatnæus præfectus regionis cis Euphratem et Schetarbosnæus cum collegis suis Apharsecensibus ad Darium regem. 7. Ita nimirum in ea scriptum erat: Dario regi salutem plurimam. 8. Scito rex, nos profectos esse in Judæam provinciam ad templum Dei magni. Quod exstruitur lapidibus magnis, parietes lignis teguntur, opus urgetur et feliciter procedit. 9. Tum interrogavimus senatores: quinam eis concessionem dedisset hujus ædis exstruendæ et muri reficiendi. 10. Quæsivimus etiam ex eis nomina principum eorum, ut tibi ea indicaremus. 11. Ad hæc illi nobis sic responderunt: Nos colimus Deum cœli et terræ *creatorem*, eique hanc ædem restauramus ante complures annos jam exstructam et perfectam a rege Israelitarum magno. 12. Sed cum majores nostri hunc Deum irritarent, tradidit eos Nebucadnezari, regi Chaldæorum Babylone, qui hanc ædem destruxit, et populum Babylonem transtulit. 13. Enimvero Cyrus anno primo regni sui Babylone edictum publicavit, ut hæc ædes divina restauraretur, 14. atque etiam vasa ejus

ejus aurea atque argentea, quæ Nebucadnezar inde abſtulerat et templo Babylonico immiſerat, Cyrus ille rex ex eo ſuſtulit tradiditque Scheſchbazari cuidam, quem præfectum fecerat, 15. eumque juſſit hæc vaſa deferre ad templum Hieroſolymitanum in loco ſuo reſtaurandum. 16. Venit igitur ille Scheſchbazar Hieroſolymam, atque poſuit fundamenta hujus templi, quod inde ab illo tempore ædificatur; necdum eſt perfectum. 17. Quodſi igitur tibi, rex, ita videtur, quæratur in tabulario regio Babylone, num ſit a Cyro rege decretum, ut templum Hieroſolymitanum inſtauretur, nosque de voluntate tua hac in re facias certiores.

CAPUT VI

Darius confirmat decretum Cyri, jubetque templi ſtructuram omni modo juvari 1—12. Igitur ea abſolvitur, templum dedicatur, et Paſſa celebratur 13—22.

1. Tunc Darius rex juſſit, ut quærerent in tabulario, in quo gazæ recondebantur Babylone, 2. tandemque invenerunt Ecbatanæ in arce provinciæ Mediæ volumen, in quo hoc erat memoriæ proditum: 3. Cyrus rex anno primo regni ſui decrevit, ut templum Dei Hieroſolymæ ædificaretur, in quo ſacrificia deberent immolari. Cujus fundamentum ſolide ſtrueretur; altitudo ejus et latitudo eſſet ſexaginta cubi-

torum, 4. tribus lapidum magnorum ordinibus et uno lignorum, sumtus autem ex regia deberent suppeditari. 5. Porro vasa templi aurea et argentea, quæ Nebucadnezar ex illo templo Babylonem deportasset, restituerentur, et illi templo Hierosolymæ iterum illata suis in locis reponerentur. *a)* — 6. Igitur tu Tatnæe præfecte regionis cis Euphratem et Schetarbosnæe horumque collegæ Apharsecenses cis Euphratem discedite istinc. 7. Sinite Judæorum ducem et seniores ædem Dei restaurare. 8. Præterea etiam volo, ut adjuvetis seniores Judæorum in structura hujus ædis divinæ, atque ex facultatibus regiis, nempe ex tributo regionis cis Euphratem, sine mora sumtus præbeatis his hominibus, ne opus intermittatur. 9. Porro quæ necessaria sunt, tauri, arietes, agni ad sacrificia Deo cœlesti *offerenda*, triticum, sal, vinum, oleum, prouti rogabunt sacerdotes Hierosolymitani, dentur eis in dies singulos sine hæsitatione, 10. ut offerre possint sacrificia Deo et preces facere pro vita regis ejusque familiæ. 11. Tandem jubeo, ut si quis hac in re mutare aliquid audeat, tigno ex ipsius ædibus evulso et erecto affigatur, ædes ipsæ autem fisco sacro addicantur. *b)*

12.

a) Hactenus decretum Cyri. Sequitur Darii confirmatio.

b) Sic verto verba: נְוָלוּ יִתְעֲבֵד quæ vulgo vertuntur *sterqui-*

12. Deus autem, qui ibi habitat, perdat omnem regem aut populum, qui manus ſuas extenderit, ut contra hoc edictum ædem illam Dei deſtruat. Ego Darius volo, ut hæc promte executioni dentur. — 13. Tum Tatnæus, præfectus regionis cis Euphratem, et Schetarboſnæus cum collegis ſuis diligenter fecerunt, quæ rex Darius edixerat. 14. Seniores autem Judæorum cum ſucceſſu ædificabant vaticinantibus Haggæo propheta et Zacharia Iddonis filio, atque abſolverunt quoque ædificium ex voluntate Dei et regum Perſarum, Cyri, Darii et Artachſchaſchtæ. 15. Abſoluta *ſtructura* hujus ædis die tertio menſis Adar, c) qui fuit annus ſextus Darii regis, 16. celebrarunt Iſraelitæ, ſacerdotes et Levitæ reliquique ex captivitate reduces dedicationem templi Dei cum lætitia, 17. atque ſacrificarunt hac occaſione centum tauros, ducentos arietes; quadringentos agnos et duodecim hircos, ut ſacrificium expiatorium pro numero tribuum Iſraeliticarum. 18. Deinde conſtitue-

quilinium fiat. Sic quoque intellexerunt οἱ ό; καὶ ὁ οἶκος αὐτοῦ τὸ κατ' ἐμὲ ποιηθήσεται. Vulgatus: *domus ejus publicetur*, et Arabs: *publico addicatur.* Syrus tantum habet vulgarem illam explicationem: *domus ejus ſimo* deſtinetur. Poteſt illa quoque ex lingua Arab. illuſtrari, in qua نَالَ ſignificat *donavit*, *largitus eſt. Golius* p. 2486.

c) Martius.

runt facerdotes et Levitas fecundum claffes fuas et divifiones ad minifterium Dei Hierofolymæ, quemadmodum in libro Mofis eft præfcriptum. 19. Tum reduces illi Pafcha celebrarunt quarto decimo menfis primi. 20. Nam facerdotes et Levitæ ad unum omnes mundi erant. Mactarunt igitur agnos pafchales omnibus qui redierant, cognatis fuis facerdotibus et fibi ipfis, 21. *quos* comederunt Ifraelitæ reduces, omnesque qui ab impuritatibus gentilium fecesfionem fecerant, ut colerent Jovam, Deum Ifraelitarum. 22. Quo facto læti celebrarunt quoque feftum azymorum per feptem dies; Jova enim eos lætitia affecerat, dum regis Affyriæ benevolentiam eis conciliaverat, ut eos adjuvaret in æde Dei Ifraelitarum exftruenda.

CAPUT VII

Efra ex decreto Xerxis Babylone Hierofolymam proficifcitur multis de populo eum comitantibus 1—10. Inferitur decretum illud regis pro Efra et auctoritate ei conceffa 11—26. pro quo ille Deo gratias agit 27. 28.

1. Poftea regnante Artachfchafta a) rege Perfarum, Efra, qui ad Aarônem pontificem genus referebat per Serajam, Afarjam, Hilkiam, 2. Schallumum, Sadokum, Achitubum, 3. Amarjam, Afarjam, Merajothum, 4. Serachjam, Uffum, Bukkum, 5. Abifchuam,

a) Qui eft Xerxes.

ſchuam, Pinechaſum et Eleaſarem. 6. Hic Eſra, legis Moſaicæ, quam Jova Deus Iſraelitarum dederat, egregie peritus, profectus eſt Babylone; nam rex ei omnia, quæ petierat, Jova Deo ſuo ſic providente conceſſerat. 7. Profecti ſunt cum eo nonnulli ex Iſraelitis, ſacerdotibus, Levitis, cantoribus, janitoribus et famulis ſanctuarii. Quod factum eſt anno ſeptimo Artachſchaſtæ regis. 8. Venit Hieroſolymam menſe quinto ejusdem anni. 9. Primo die menſis primi iter fuerat ingreſſus, et primo quinti menſis Dei providentia adjutus venit Hieroſolymam. 10. Applicuerat enim Eſra animum ſuum ad legem divinam tum diſcendam et obſervandam, tum ad docendam eam Iſraelitas *ſecundum omnia* jura et inſtituta. — 11. Hoc eſt exemplar epiſtolæ, quam dedit rex Artachſchaſta Eſræ ſacerdoti et perito legis Jovæ et jurium Iſraelitarum: 12. Artachſchaſta rex regum Eſræ ſacerdoti, legis Dei cœleſtis profeſſori conſummato. Et cætera. 13. A me decretum eſt, ut cuicunque de populo Iſraelitico ſacerdotibus et Levitis in regno meo libuerit tecum Hieroſolymam proficiſci, proficiſcatur. 14. Quandoquidem a rege et ſeptem ejus conſiliariis mitteris, ut inquiras in Judæa et Hieroſolymæ de lege Dei tui, *b*) quam in promtu habes. 15. Atque ut eo deferas argentum et aurum,

b) ſcilicet, an ibi ſervetur.

aurum, quod non solum rex ejusque consiliarii largiuntur Deo Israelitarum, cujus sedes est Hierosolymæ, 16. sed etiam quidquid auri et argenti nactus fueris in tota Babylonis provincia et quæ populus et sacerdotes sponte conferunt ad ædem Dei sui Hierosolymæ. 17. Emes igitur sine mora hac pecunia tauros, arietes, agnos, ferta eorum et libamina offerenda super ara ædis Dei vestri Hierosolymæ. 18. Reliquo autem argento et auro, prouti tibi et fratribus tuis visum fuerit, utamini ex voluntate Dei vestri. 19. Vasa quoque, quæ tibi ad usum templi Dei tui traduntur, depones ibi Hierosolymæ. 20. Reliqua, quæ tibi hanc in rem necessaria videbuntur, accipies ex ærario regio. 21. Ego enim rex Artachschasta edico omnibus quæstoribus cis Euphratem, ut quidquid a vobis petierit Esra sacerdos, legis Dei cœlestis peritus, sine mora detur, 22. usque ad centum talenta argenti, centum coros tritici, totidem batos vini et olei, salis vero mensura non determinata. 23. Omnia, quæ ex voluntate Dei cœlestis in templo suo fieri debent, haud cunctanter fiant, ne iram *ejus* commoveamus in regnum regis aut regiam familiam. 24. Hoc quoque vobis significamus, ne ulli sacerdotum, Levitarum, cantorum, janitorum, famulorum aut ministrorum templi tributum, vectigal aut portorium imponere liceat.

25.

25. Tu vero Esra pro sapientia Dei tui, quæ in te est, constitue præsides et judices, qui jus dicant universo populo cis Euphratem, peritos nempe legis divinæ, imperitos vero docete. 26. Quicunque vero non fecerit ex lege Dei tui, aut ex lege regis in eum statim animadvertatur vel morte, vel exsilio, vel mulcta, vel vinculis. — 27. Laudetur Jova Deus majorum nostrorum, qui animum regis excitavit, ut ornaret templum suum Hierosolymæ, 28. et qui mihi conciliavit voluntatem regis et consiliariorum ejus et ducum primariorum. Ego vero omni studio, auxilio Jovæ Dei mei adjutus, congregavi Israelitarum principes, ut mecum proficiscerentur.

CAPUT VIII

Recensio eorum, qui cum Esra Hierosolymam profecti sunt, 1—14. ipsius itineris descriptio, 15—30. adventus reducum Hierosolymæ 31 — 36.

1. Hæc est recensio principum familiarum, qui mecum regnante Artachschasta Babylone emigrarunt. 2. Ex posteris Pinehasi, Gerschom, ex posteris Ithamaris Daniel, ex posteris Davidis Hattusch, 3. ex Schechanja a) — —, ex Parościo Secharja et cum eo in sua stirpe mares recensiti centum et quinquaginta, 4. ex Pachatmoabo Eljehoenæus filius Serach-

a) Excidit nomen. Neque in versionibus antiquis legitur.

Serachjæ et cum eo mares ducenti. 5. Ex Schechanja *b*) — — filius Jachafielis, et cum eo mares trecenti. 6. Ex Adine Ebed, filius Jonathanis, et cum eo quinquaginta mares. 7. Ex Elamo Jefchaja, filius Ataljæ, et cum eo feptuaginta mares. 8. Ex Schephatja Sebadja, filius Michaelis, et cum eo octoginta mares. 9. Ex Joabo Obadja, filius Jechielis, et cum eo ducenti et duodeviginti mares. 10. Ex *c*) — Schelomita, filius Jofiphjæ, et cum eo centum et fexaginta mares. 11. Ex Bebæo Secharja, filius Bebæi, et cum eo duodetriginta mares. 12. Ex Afgado Jochanan, filius Hakkatanis, et cum eo centum et decem mares. 13. Ex Adonikamo posteriores, *d*) quorum hæc funt nomina: Eliphelet, Jeiel et Schemaja, et cum illis fexaginta mares.

14.

b) Excidit nomen proprium. Neque enim credibile eft, patris nomen effe indicatum omiffo nomine proprio. *οἱ ό* habent: *καὶ ἀπὸ υἱῶν Ζαδόης Σεχενίας υἱὸς Ἀτιήλ.* Sic quoque Arabs. Sed Syrus habet: *ex pofteris Sechanjæ, Gadu filius Nachfoelis.* Vulgatus confentit cum textu hebr. *De filiis Secheniæ, filius Ezechiel.*

c) Iterum nomen excidit, quod *οἱ ό* fic fupplent: *καὶ ἀπὸ τῶν υἱῶν Βαανὶ Σαμμοὺθ.* Item Arabs. Sed Syrus habet: *ex pofteris Salmut, Salmut filius Nefuphjæ.* Vulgatus: *de filiis Selomith filius Jofphiæ.*

d) Priores qui migrarant, fupra nominati funt Cap. 2, 14.

14. Ex Bigvæo Utæus et Sabutus, et cum illis feptuaginta mares. — 15. Hos ego congregavi ad flumen, quod Ahavam delabitur, caftrisque ibi per triduum pofitis, cum populum et facerdotes recognoviffem nullos inter eos Levitas deprehendi. 16. Mifi igitur Eliesferum, Arielem, Schemajam, Elnathanem, Jaribum, Elnathanem, Nathanem, Secharjam, Mefchullamum, familiarum principes, Jojaribum et Elnathanem, homines doctos, 17. eisque mandata dedi ad Iddonem principem in pago Cafpiæ, atque ipfa verba eis fuggeffi, quibus perfuaderent Iddoni et cognatis ejus fanctuarii famulis in pago Cafpiæ *degentibus*, ut nobis adminiftros ædis Dei noftri adducerent. 18. Atque illi, pro fingulari Dei in nos favore, adduxerunt nobis virum prudentem e) ex pofteris Machlis, ex Levi et Ifraele natum: et Scherebjam hujusque filios et cognatos duodeviginti.

19.

e) Nomen videtur deeffe, nifi hoc latet in verfione græca, quæ habet: καὶ ἤλθοσαν ἡμῖν — ἀνὴρ σαχών, quafi hoc effet nomen proprium. Neque tamen hoc valde probabile videtur, nam fequentia quoque perquam corrupte legerunt: καὶ ἀρχὴν ἦλθον οἱ υἱοὶ αὐτοῦ κ. λ. Syrus et Vulgatus confentiunt cum textu hebræo. In libro apocrypho Efræ Cap. 8, 47. omittitur litera Vau fequenti nomini Scherebjæ præfixa, fed vocatur Ασεβηβία. Quam lectionem retento tamen nomine textus hebr. fecutus eft *Michaelis*.

19. Chafchabjam et cum eo Jefaiam ex Meraritis: ejus fratres et eorum filios viginti. 20. Ex famulis fanctuarii, quos David et proceres minifterio Levitarum deftinarant ducentos et viginti, omnes nominibus fuis defignatos. — 21. Tunc ibi ad flumen Ahavam jejunium indixi, ut nos Deo noftro fubmitteremus, et ab eo iter fauftum nobis, parvulis noftris et opibus peteremus. 22. Puduerat enim me petere a rege milites et equites, qui nos ab hoftibus in itinere defenderent, quia regi dixeramus, Deum noftrum providere omnibus, qui ei confiderent, gravem autem iram ejus fentire, qui eum contemnerent. 23. Igitur jejunavimus atque imploravimus hac in re auxilium Dei noftri, qui quoque nobis eft exoratus. — 24. Tum delegi ex principibus facerdotibus duodecim, nempe Scherebjam, Chafchabjam, et cum his decem ex ipforum cognatis, 25. quibus appendi argentum, aurum et vafa, donaria ad ædem Dei noftri oblata a rege, ejus confiliariis, ducibus, et ab omnibus Ifraelitis, qui aderant. 26. Argenti fexcenta et quinquaginta talenta, vafa argentea centum ex talentis æftimata, auri centum talenta, 27. crateres aureos viginti, mille Daricorum, vafa æris fplendentis elegantia inftar auri pretiofa, duo. *f*)

28.

f) [illegible], Arabs et Syrus numerum omittunt. In libro apocrypho Efræ Cap. 8, 57. leguntur *duodecim*.

28. Eisque dixi: Vos facri eftis Jovæ, ut et vafa, argentum et aurum fponte oblata Jovæ, Deo majorum veftrorum. 29. Cuftodite igitur omnia diligenter, donec ea appendatis principibus facerdotum, Levitarum et familiarum Ifraeliticarum Hierofolymæ in conclavibus ædis Jovæ *deponenda*. 30. Acceperunt igitur facerdotes et Levitæ aurum, argentum et vafa eis appenfa, ut ea deferrent Hierofolymam ad ædem Dei noftri. 31. Tum profecti fumus a flumine Ahava die duodecimo primi menfis Hierofolymam; quo etiam providentia Dei noftri ab hoftium infidiis in itinere defenfi 32. pervenimus. Triduum ibi commorati 33. die quarto appendimus argentum, aurum et vafa in templo Dei noftri Meremotho filio Uriæ facerdoti, et, qui cum eo erat, Eleafari Pinehafi filio, et præterea Jofabado filio Jofuæ, et Noadjæ filio Binnuæ, Levitis. 34. Omnia ex numero funt appenfa et pondus eodem tempore confignatum. 35. Exules autem ex captivitate reduces obtulerunt in facrificium Deo Ifraelitarum juvencos duodecim pro omnibus Ifraelitis, arietes nonaginta fex, agnos feptuaginta feptem, capros piaculares duodecim; quæ omnia holocaufta fuerunt Jovæ oblata. 36. Deinde tradiderunt edicta regis fatrapis regiis et præfectis cis Euphratem, qui quoque populum et ædem Dei adjuverunt.

CAPUT IX

Principes populi Esræ indicant populum, sacerdotes et Levitas matrimonia contraxisse cum gentibus. Qua re Esra valde commotus jejunat et delicti veniam a Deo precatur.

1. Quibus rebus perfectis convenerunt me principes, mihique indicarunt Israelitas, sacerdotes et Levitas se non separare ab harum regionum gentibus. Eadem scelera eos committere, quæ Cananitæ, Chittæi, Pheresitæ, Jebusitæ, Ammonitæ, Moabitæ, Aegyptii, Amoritæ commisissent. 2. Nam horum filias sibi filiisque suis ducere, et prolem, quæ sancta esse deberet, ex harum regionum gentibus suscipere, a) *quosdam* adeo principum et antistitum hujus delicti primarios auctores extitisse. 3. Quibus auditis laceravi tunicam meam et pallium, evulsi capillum et barbam, et sedi mœstus. 4. Convenerunt ad me omnes, qui legem Dei Israelitarum propter hoc exulum delictum metuebant. Ego vero mœstus sedi usque ad sacrificium vespertinum. 5. Tunc ex illo luctu meo surrexi, et scissa tunica et pallio in genua provolutus expandi manus ad Jovam Deum meum, 6. et dixi: Pudore suffusus vix audeo, meum ad te, mi Deus, vultum attollere. Nam peccata nostra nos fere opprimunt, et culpæ nostræ magni-

a) hebr. *et miscent semen sanctum cum populis terræ.*

gnitudo ad cœlum usque pertingit. 7. Inde a majorum nostrorum temporibus culpam contraximus maximam usque in hunc diem; et propter peccata nostra traditi sumus nos, reges, sacerdotes nostri regibus istarum regionum, gladio, captivitati, direptioni, opprobriis. Quod constat inter omnes.' 8. Nuper admodum contigit nobis misericordia Jovæ Dei nostri, qua nonnulli nostrûm relicti sunt, nobisque sedes firma data est in loco sancto, qua lucem oculis nostris iterum splendere fecit Deus noster et vitæ paullulum nobis reddidit in servitute nostra. 9. Nam servi sumus, sed in servitute nostra nos non destituit Deus noster. Conciliavit nobis gratiam regum Persarum, ut nos servarent, ut ædem Dei nostri exstruerent, ut rudera reficerent, nobisque circumseptum locum darent in Judæa et Hierosolymis. 10. Jam vero quid dicemus, o Deus noster, post hæc omnia? Præcepta tua deseruimus, 11. quæ per ministros tuos prophetas dedisti, his verbis: terra, quam estis occupaturi, admodum contaminata est ab harum regionum gentibus, quæ eam abominandis suis sceleribus totam impleverunt. 12. Igitur filias vestras earum filiis ne elocetis, nec earum filias filiis vestris ducatis in matrimonium, nec saluti aut felicitati earum unquam studeatis, ut confirmati terræ bonis fruamini, eamque filiis vestris ad perpetuam pos-

fessionem relinquatis. 13. Jam postquam ista omnia nobis evenerunt propter malefacta nostra et delicta maxima, (nam tu, o Deus, cohibuisti iram tuam, ne peccata nostra æquaret, effecisti, ut tamen nonnulli nostrûm evaderent) 14. num rursus præcepta tua vulnerare, et affinitatem contrahere cum gentibus istis abominandis debebamus? nonne merito nobis irasceris, ita ut nos nemine relicto aut superstite perdas? 15. O Jova Israelitarum Deus, tu quidem benignus es, nam nos superstites esse atque evadere sivisti, quod plane apparet, en nos culpam nostram tibi fatemur, nec ulla ratione eam excusare audemus.

CAPUT X

Israelitæ promittunt Esræ mulieres alienigenas repudiare, 1 — 11, cujus rei exequendæ curatores constituuntur 12 — 17. Catalogus eorum, qui hujus criminis rei fuerant. 18 — 44.

1. Cum vero Esra his precibus peccata confiteretur, et plorans ante templum Dei jaceret, confluxerunt ad eum Israelitarum ingens cœtus virorum, fœminarum et liberorum, qui et ipse vehementer plorare cœpit. 2. Tunc Schechanja, Jechielis filius, ex posteris Elami, dixit Esræ: Utique nos deliquimus in Deum nostrum, dum peregrinas mulieres ex harum regionum gentibus duximus. Attamen Israelitis hac in

in re ſpes ſupereſt. 3. Ritu ſolenni nos Deo noſtro obſtringamus, ut mulieres et ex eis natos dimittamus ex ſententia domini mei *a*) et eorum, qui ob legem Dei noſtri *violatam* trepidant; ſic enim legi ſatisfiet. 4. Surge, tuum eſt rem perficere, te adjuvabimus, animo forti ſis. 5. Tunc Eſra ſurrexit et jurejurando obſtrinxit principes ſacerdotum, Levitarum et Iſraelitarum, ut hoc fieret. Poſtquam juraverant, 6. e templo Dei diſceſſit in conclave Jochananis Elchaſchibi filii, ſed ibi a cibo et potu abſtinuit, quoniam lugebat ob delictum exulum. 7. Deinde edictum eſt per Judæam et Hieroſolymæ omnibus exulibus, ut in urbe convenirent, 8. et quisquis intra triduum ex ſententia principum et ſeniorum non adeſſet, hujus opes devotum iri, ipſum vero e cœtu exulum excluſum. 9. Tunc congregati ſunt omnes Judæi et Benjaminitæ Hieroſolymam intra tres illos dies *deſignatos*, viceſimo menſis noni, atque convenerunt in area templi trementes, tum propter rem ipſam, tum propter pluviam. 10. Hos Eſra ſacerdos hunc in modum eſt allocutus: vos crimen commiſiſtis, qui peregrinas mulieres duxeritis,

a) Pro אֲדֹנָי *domini*, h. e. Dei, legendum eſt אֲדֹנִי *domini mei*, nimirum Eſræ, qui hoc conſilium dederat, a quo etiam præceptum Dei in ſequentibus verbis diſtinguitur. cf. v. 8

quo facto culpam Iſraelitarum auxiſtis. 11. Jam igitur exhibete Jovæ majorum veſtrorum Deo hunc honorem, et obtemperate ejus voluntati, dum vos ſeparatis ab harum regionum gentibus atque ab mulieribus peregrinis. 12. Ad hæc univerſus cœtus clara voce reſpondit: Utique ex ſententia tua nobis faciendum eſt. 13. Sed populus multus eſt et tempus pluvium, neque poſſumus ſub dio ſtare; præterea hoc non opus eſt unius alteriusque diei, nam hac in re multum deliquimus. 14. Conſtituantur principes noſtri toti cœtui, quibus ſe ſiſtant certis temporibus omnes, qui in oppidis uxores peregrinas duxerunt, adhibitis ſimul cujusque oppidi ſeniori-bus et judicibus, donec ira Dei in nos hac de re *b*) commota a nobis avertatur. 15. Igitur Jonathan filius Aſaelis et Jachſeja filius Tikvæ huic negotio ſunt præfecti, et adjutores eis dati Meſchullam et Schabtæus Levitæ, 16. ab exſulibus. Eſra autem ſacerdos delegit viros *c*) *viginti*, familiarum principes

b) Pro עַד לְדָבָר legendum eſt עַל הַדָּבָר. Sic veteres omnes et cod. 2 *Kennicotti*.

c) Pro וַיִּבָּדְלוּ *ſeparati ſunt*, legendum eſſe וַיַּבְדֵּל *ſeparavit Eſra* etc. ex contextu facile intelligitur. Nam ſermo eſt de deputatis eligendis, qui in matrimonia illa cum gentilibus inita inquirerent. Populus elegerat quatuor verſ. 15. nominatos.

pes in sua cujusque familia, omnes nominatim designatos, qui confederunt die primo decimi mensis, ut in rem inquirerent. 17. Et finierunt totum negotium, eorum qui peregrinas uxores duxerant, primo die mensis primi. — 18. In his fuerunt sequentes ex sacerdotibus: Ex posteris Jesu filii Jozadaki, et fratrum ejus: Maaseja, Eliefer, Jarib et Gedalja. 19. Qui stipulata manu promiserunt uxores suas dimittere, et arietem ut sacrificium piaculare pro delicto suo obtulerunt. 20. Ab Immere orti: Chanani et Sebadja. 21. A Charimo, Maaseja, Elias, Schemaja, Jechiel et Ussija. 22. A Paschure Eljoenæus, Maaseja, Jismael, Netaneel, Josabadus et Elasa. 23. Ex Levitis: Josaphatus, Schimei, Kelaja, qui et Kelita vocatur, Petachja, Juda et Eliefer. 24. Ex cantoribus: Eljaschib. Ex janitoribus: Schallumus, Telem et Uri. 25. Ex Israelitis a Pharoscho orti: Ramja, Jissija, Malkija, Mijamin, Elasar, Malkija, Benaja. 26. Ab Elamo: Mattanja, Secharja, Jechiel, Abdi, Jerimoth, Elias. 27. A Sattu: Eljoenæus, Eljaschib, Mattanja, Jeremoth, Sabad, Asisa. 28. A Bebæo: Jochanan, Chananja, Sabbai,

 Atlai.

natos. Alios Esra delegebat, de quibus in hoc versu sermo est. Sic quoque Syrus legit, qui præterea numerum tradit virorum ab Esra electorum: *Separavit Esra sacerdos viginti viros primarios patres* et rel.

Atlai. 29. A Bano: Meschullam, Malluch, Adaja, Jaschub, Scheal et Ramoth. 30. A Pachatmoabo: Adna, Celal, Benaja, Maaseja, Mattanja, Bezaleel, Bimmi et Menasse. 31. A Charimo: Eliefer, Jischija, Malcija, Schemaja, Schimun, 32. Benjamin, Malluch, Schemarja. 33. A Chaschumo: Matnai, Mattata, Sabad, Eliphelet, Jeremai, Manasse, Simei. 34. A Bano: Maadai, Amram, Uel, 35. Benaja, Bedja, Celahu, 36. Vanaja, Meremoth, Eljaschib, 37. Mattanja, Matnai, Jaasa, 38. Bani, Binnui, Schimei, 39. Schelemja, Nathan, Adaja, 40. Machnadbi, Schaschai, Scharai, 41. Asarel, Schelemja, Schemarja, 42. Schallum, Amarja, Josephus. 43. A Nebone: Jeiel, Mattitja, Sabad, Sebina, Jaddu, Joel, Benaja. 44. Hi omnes peregrinas uxores duxerant, quarum nonnullæ etiam liberos pepererant.

NEHE-

NEHEMIA.

CAPUT I

Nehemia audita misera sorte Judaeorum Hierosolymae, magno dolore propterea afficitur 1 — 4. Deum orat ut sibi animum regis Persarum, cujus pincerna erat, in eorum commodum conciliet. 5 — 11.

1. Historia Nehemiæ filii Chakatjæ. Anno vicesimo a) mense Kisleu b) cum in arce Susis essem, 2. venit Chanani quidam de cognatis, et nonnulli alii ex Judæa. Hos interrogavi de Judæis reliquis, qui ex captivis essent superstites et de Hierosolyma. 3. Responderunt, eos ibi in magna calamitate versari et opprobrio, muros Hierosolymæ esse destructos et portas igne combustas. 4. Quæ cum audissem, plorare cœpi et aliquot dies luxi, et jejunans Deo cœlesti supplicavi, 5. his verbis: o Jova Deus cœlestis, Deus magne et terribilis! qui servas quod promisisti et benignum te præbes eis, qui te amant et præcepta tua observant: 6. Sint, quæso, aures tuæ attentæ et oculi aperti ad preces cultoris tui, quibus ego jam noctu

a) sc. Artaxerxis Longimani. cf. Cap. 2, 1.

b) Decembri.

noctu diuque apud te intercedo pro Israelitis tuis cultoribus, et confiteor eorum peccata quæ in te commisimus, nam ego quoque et paterna mea domus peccavimus. 7. Perdite nos gessimus, violavimus tua præcepta, jura et statuta, quae Mosi ministro tuo dederas. 8. Recordare quæso eorum quæ eidem illi Mosi tuo dixisti: Vos a me deficientes dispergam per gentes, 9. Sed ad me conversi leges meas observabitis, easque exsequemini. Etiamsi dispersi de vobis in extremis cœli regionibus degerent, eos inde colligam et reducam in locum, quem cultui meo destinavi. 10. Sunt enim tibi dicati, tuus populus, quem magna potentia et valida manu redemisti. 11. O domine, attende quæso ad preces servi tui et ad preces tuorum, qui te lubenter colunt et reverentur. Sis quæso mihi cultori tuo propitius et concilies mihi viri huius misericordiam. — Eram pincerna regis.

CAPUT II

Nehemia ex concessione regis Hierosolymam proficiscitur 1 — 9. Ibi explorato rerum statu principibus populi suum consilium de oppidi muro restaurando aperit, quod approbant frustra renitente Sanballato 10 — 20.

1. Mense Nisane a) anno vicesimo regis Artachschastæ, cum ei appositum vinum ministrarem, animo erat in

a) Aprili.

in me propenso, 2. mihique dixit: cur vultu es adeo tristi, cum non ægrotes? hæc non est nisi animi tristitia. Hic ego vehementer perterritus, 3. Rex diutissime vivat, inquiebam; cur non vultu sim tristi, cum urbs vastata jaceat, in qua majorum meorum sunt sepulcra, et portæ ejus igne sunt consumtæ? 4. Respondit rex: quid ergo petis? Hic ego Deum cœlestem precatus 5. dixi regi: Si tibi rex ita videtur, et si eam mihi exhibere velis gratiam, rogo ut me mittas in Judæam ad urbem in qua majorum meorum sunt sepulcra restaurandam. 6. Tum rex et quæ ei assidebat regina quæsiverunt, quousque iter meum sit futurum et quando sim rediturus? Igitur regi, cui videbatur me dimittere, tempus constitui, 7. atque simul ab eo petii, ut literas mihi daret ad prætores cis Euphratem, ut me transire patiantur, donec in Judæam pervenero, 8. et *alias* literas ad Asaphum regiæ silvæ custodem, qui ligna mihi praebeat ad construendas portas urbis, in qua templum est, et ad murum urbis, et ad domum quem ego essem habitaturus. Quae omnia mihi rex concessit. In quo Dei providentiam agnosco. 9. Cum ad praetores cis Euphratem venissem (rex vero mecum miserat duces quosdam exercitus atque equites) tradidi eis literas regis. 10. Sanballatus Choronita et Tobias servus Ammoniticus audiverunt venisse aliquem, qui commodum Israelitarum esset promoturus, idque ægerrime tule-

tulerunt. 11. Poſtquam Hieroſolymam veneram et triduum ibi eram commoratus, 12. noctu cum paucis quibusdam comitibus, (nemini vero indicaveram quid Deus mihi pro Hieroſolyma facere ſuggeſſerat, nec jumentum mecum habebam, praeter id in quo ipſe equitabam) 13. noctu igitur per portam vallis egreſſus, e regione fontis draconis progreſſus ſum ad portam fimi: hic muros Hieroſolymæ perruptos et portas igne combuſtas contemplatus, 14. perrexi ad portam fontis et ad piſcinam regiam, ubi jumentum, quo vehebar, non poterat progredi. 15. Igitur aſcendi per vallem noctu, murum inſpexi et per portam vallis domum redii. 16. Magiſtratus autem neſciebat quo iviſſem, aut quid feciſſem; neque enim Judæis, ſacerdotibus, nobilibus, magiſtratui aut reliquis operis curatoribus *b*) adhuc quidquam indicaveram. 17. Tum vero eis dixi: vos videtis triſtem rerum noſtrarum ſtatum, Hieroſolymam vaſtatam et portas ejus combuſtas. Agite! exſtruamus murum urbis, nec diutius ſimus *hoſtibus noſtris* opprobrio. 18. Deinde demonſtravi eis, quantopere jam expertus ſim divinam providentiam, et quæ rex mihi promiſiſſet. Tunc illi ſeſe mutuo ad ædificandum excitarunt et in re bona confirmarunt. 19. Quæ cum audirent Sanballatus Choronita, Tobia ſervus Ammoniticus et Geſchem Arabs, nos deriſerunt et

b) Loquitur de iis quibus poſtea rem commiſit.

et contemtim nobis dixerunt: quid hoc eſt, quod audetis? num in regem rebellatis? 20. Sed reſpondi illis: Deus cœleſtis, quem colimus, proſperum nobis dabit ſucceſſum, nos jam *urbem* ædificabimus. Vos vero non partem, aut jus, aut communionem habetis Hieroſolymæ.

CAPUT III

Catalogus eorum qui ſuis ſumtibus murum et portas Hieroſolymæ reſtaurarunt 1 — 32. Deri dent Samaritani Judæorum conatus 33 — 38.

1. Tum opus aggreſſi ſunt Eljaſchib ſacerdos ſummus et cognati ejus ſacerdotes. Qui aedificarunt portam ovium atque erectis ejus oſtiis conſecrarunt a) usque ad

a) Laborant interpretes in explicando verbo קִדֵּשׁ quod h. l. legitur, cujus ſignificatio vulgaris *conſecravit* contextui huic parum apta videtur. *Michaelis* quidem ejus explicandæ periculum fecit, dum dicit, fortaſſe in initio ſtructuræ ſacrificia eſſe adhibita, aut ſacerdotes ſuo exemplo opus ſuſceptum quaſi conſecraſſe. Verum ipſe mox his explicationibus diffidens fatetur ſibi ſuſpectam videri lectionem, atque leviſſima unius literæ mutatione conjectat legendum eſſe חִדְּשׁוּהוּ *reſtituerunt ſ. renovarunt eam.* Alio modo remedium afferre tentavit *Hubigantius*, qui prius קִדְּשׁוּהוּ mutari vult in קֵרוּהוּ *contignarunt eam*, uti eſt in verſſ. 3. 6. 13. 14. in ſimili contextu; poſterius vero in קִשְּׁרוּהוּ *junxerunt eam*, uti

ad turrem Meah, atque inde porro usque ad turrem Chananelis. 2. Juxta hunc ædificarunt Hierichuntini, quos excepit Sachur filius Imri. 3. Portam piscium instaurarunt posteri Senaæ. Contignarunt eam *b*), ejusque ostia, feras et repagula posuerunt. 4. Juxta hos refecerunt Meremoth filius Uriæ, nepos Kozi, Meschullam filius Berechjæ, nepos Meschesabelis, et Zadokus filius Baanæ. 5. Juxta hos Tekoenses, quorum vero nobiliores huic operi domini sui sese subtraxerunt. 6. Portam veterem refecerunt Jojada filius Pasechi et Meschullam filius Besodjæ. Hi contignarunt eam, ejusque ostia, feras et repagula posuerunt. 7. Juxta eos Melatja Gibeonita, Jadon Meronita aliique cives Gibeonis et Mizpæ ditionis prætoris cis Euphratem. 8. Porro Ussiel filius Charhajæ aurifex et Chananja unguentarius, qui cinxerunt *c*) Hierosolymam usque ad

uti phrasis est Cap. 3, 38. Equidem optionem relinquo lectoribus meis inter has conjecturas æque fere probabiles; fateor tamen mihi quoque lectionem receptam de mendo suspectam videri.

b) h. e. tignis limina ejus statuerunt et forte etiam tectum ad eum locum fecerunt, ut in umbra ibi sedere liceret ac pluviam vitare. Sic *Clericus* explicat.

c) Non placet neque lectio vulgaris יעזבו neque ejus explicatio. *Reliquerant* sc. hostes, hanc muri partem intactam et

ad murum latum. 9. Juxta hos Rephaja filius Churis, praefectus dimidiæ regionis Hierosolymæ. 10. Hunc excepit Jedaja filius Charumaphi, atque e regione domus suæ et juxta eum Chattusch filius Chaschabnejæ. 11. Partem alteram restauravit Malkija filius Charimi et Chaschub filius Pachatmoabi, nec non turrem furnorum. 12. Juxta eum ædificavit Schallum filius Lochefchi præfectus dimidiæ regionis Hierosolymæ una cum suis filiabus. 13. Portam vallis refecerunt Chanun et cives Sanochi, positis ejus valvis, feris et repagulis, et præterea mille cubitorum usque ad portam fimi. 14. Hanc vero portam instauravit Malkija filius Rechabi, præfectus tractus Betkeremi. Exstruxit eam impositis valvis, feris et repagulis. 15. Portam fontis instauravit Schallun filius Cholchosæ, præfectus tractui Mizpensi. Contexit eam, infixit valvas, feras et repagula. Is quoque ædificavit murum piscinæ Siloæ versus hortum regium usque ad gradus, quibus ex urbe Davidis descenditur. 16. Post hunc refecit Nehemias filius Asbuki, præfectus tractus dimidii Betzuris, usque contra sepulcra Davidis et usque ad piscinam factam

et illæsam. Dura mihi videtur hæc ellipsis in hoc contextu. Alii *dimiserunt* s. *omiserunt* eam partem muro munire utpote minus necessariam. Aeque coacte. Malim cum *Clerico* legere עזקן uti est Jes. 5, 2.

factam d) et domum heroum. 17. Post hunc refecerunt Levitæ Rechum filius Bani et juxta eum Chaschabja, præfectus tractus dimidii Kegilæ, pro suo tractu. 18. Post hos eorum cognati Bavæus filius Chendadi, præfectus dimidii tractus Kegilæ. 19. Juxta eum Eser filius Jesu, præfectus Mizpæ; alteram partem contra clivum armamentarii angularis. 20. Post hunc æmulatus est Baruch filius Sabbæi, atque aliam partem instauravit, *nempe* ab angulo usque ad portam ædium Eljaschibi pontificis. 21. Post hunc Meremothus filius Uriæ, nepos Kozi, partem alteram a porta domus Eljaschibi usque ad extremum. 22. Post hunc sacerdotes tractum *Jordani* incolentes. 23. Post hos Benjamin et Chaschub contra domos suas; post hos Asarja filius Maasejæ, nepos Ananjæ, juxta domum suam. 24. Post hunc Binnui filius Chenadad, partem alteram a domo Asarjæ usque ad angulos. 25. Phalal filius Usæi contra angulum et turrem, quæ ex parte superiore regiæ prominebat ad atrium custodiæ, et post eum Pedaja filius Paroschi. 26. Famuli sanctuarii Ophelem incolentes ædificabant contra portam aquæ ad orientem et turrem prominentem. 27. Post hos Thekoenses partem alteram contra turrem magnam atque usque ad murum Ophelis. 28. A porta

equo-

d) Piscina Siloæ inferior, quæ excipiebat aquam superioris atque arte humana facta erat.

equorum refecerunt facerdotes quisque contra domum fuam. 29. Poft hos Sadokus Immeri filius contra domum fuam, et Schemaja filius Schechanjæ, portæ orientalis cuftos. 30. Poft hos Chananja filius Schelemjæ et Chanun filius Selephi fextus partem alteram; poft hos Mefchullam filius Berechjæ contra conclave fuum. 31. Poft hos Malkija filius aurificis usque ad ædes famulorum fanctuarii et mercatorum e regione portæ Miphkad usque ad cœnaculum anguli. 32. Inter cœnaculum anguli et portam ovium refecerunt aurifices et mercatores. — 33. Sanballatus vero cum audiret nos murum reftaurare excanduit multumque eft indignatus. Et nos deridens 34. dixit cognatis fuis et militibus Samaritanis: quid imbelles ifti Judæi faciunt? num permittetur eis ut facrificent? ut jam *cœpta* perficiant? ut excitent lapides combuftos ex ruderibus? 35. Cui Tobia Ammonita, qui adftabat, refpondit: Muros lapideos, quos ifti exftruunt, vulpes irruens dejiciet. 36. Audi, o Deus, quam contemti fimus, converte eorum ignominiam in caput ipforum, expone eos direptioni in terra, in qua captivi fint. 37. Ne ignofcas eorum iniquitati, nec peccatum eorum apud te deleatur: nam irritarunt ædificantes. — 38. Nos vero perreximus in muro reftaurando, et jam dimidia ejus pars erat compacta. Nam populus operi erat intentus.

CAPUT IV

Nehemia excubiis dispositis irrita reddit inimicorum consilia.

1. Cum vero Sanballatus, Tobia, Arabes, Ammonitæ et Aschdodenses audirent murum Hierosolymæ fere esse reparatum et ruinas ejus obstructas; vehementer indignati sunt, 2. atque ad unum omnes conspirarunt ad invadendam Hierosolymam et *rem* impediendam. 3. Nos vero Deum nostrum comprecati custodias contra eos disposuimus diu noctuque præ metu eorum. 4. Propterea conquesti sunt Judæorum nonnulli, vires bajulatorum succumbere oneri luderum removendorum, quorum multa essent, sic se non posse in muro exstruendo continuare. *a*) — 5. Decreverant autem inimici nostri nos imprudentes aggredi, interficere, atque hac ratione opus impedire. 6. Sed cum Judæi eorum vicini decies ex omnibus locis nos de eo quod contra nos machinarentur *b*) certiores fecissent,

a) Verba textus obscura sunt, sed hic sensus esse videtur: propter vigiles expositos imminutus erat numerus bajulatorum, qua re ædificantes remorabantur in labore.

b) Pro תָּשׁוּבוּ *revertimini*, quod nullo modo commodam admittit explicationem, lego cum *Hubigantio* חָשְׁבוּ *cogitarunt*. Quam conjecturam *Michaelis* quoque in suam versionem recepit, immemor, uti videtur, pacti cum lectoribus suis initi. cf. ejus notas ad Cap. 9, 16. et 23.

eissent, 7. constitui in locis inferioribus post murum complanatis homines secundum familias dispositos, gladiis, hastis et arcubus instructos; 8. atque omnibus provisis hortatus sum nobiles, proceres et reliquos, ut ne eos timerent, sed memores essent domini magni et tremendi, et pugnarent pro fratribus suis, filiis, filiabus, mulieribus et ædibus. 9. Cum hostes nostri audirent, rem nobis innotuisse, Deus irritum fecit eorum consilium, et nos rediimus quisque ad laborem suum in muro. 10. Inde ab eo die dimidia pars servorum meorum opus faciebant, altera telis, clypeis, arcubus et loricis erant instructi. Principes stabant post Judæos ædificantes in muro; e) 11. et qui onera portabant aut distribuebant, una manu laborabant, altera telum tenebant. 12. Item ædificantes gladio accincti ædificabant; qui tuba signum daret, mihi adstabat. 13. Tum nobilibus, primoribus et reliquo populo edixi, quia opus magnum esset et late patens, nosque omnes in muro alter ab altero longe essemus dispersi,

 14. ut

e) Hæc verba, quæ sequentem versum incipiunt, jungenda puto cum hoc. Nam non apparet, quinam sint illi Judæi, post quos principes stabant, nisi illi ipsi qui ædificabant. Ab his vero distinguuntur in sequenti versu inferioris sortis et conditionis homines, qui onera portabant, h. e. qui materiam, lapides nempe, calcem et similia afferebant et præbebant ædificantibus.

14. ut ad locum, in quo tubæ ſonum audirent, convenirent, Deum noſtrum pro nobis eſſe pugnaturum. 15. Sic nos laboravimus. Dimidia pars ſub armis ſtabat inde ab ortu auroræ usque ad ortum ſtellarum. 16. Eodem tempore edixi in populo: quisque cum ſervo ſuo Hieroſolymæ pernoctaret, noctu cuſtodiam agerent, interdiu eſſent in labore. 17. Neque ego, cognati mei, famuli et cuſtodes me comitantes veſtes depoſuimus per menſem integrum *d*).

CAPUT

d) Verba textus ſunt perquam difficilia אִישׁ שִׁלְחוֹ הַמָּיִם Interpretes Judæi; quos *Vatablus* et *Grotius* ſecuti ſunt, rem ſic explicant ut שלח dictum ſit in ſignificatione Chaldaica, *exuit*, *depoſuit*, et reſpondeat hebr. הַפְשִׁיט ſ. פָּשַׁט unde vertunt: *cujusque exuitio erat ad aquas*, h. e. non exuebamus veſtes noſtras, niſi propter ablutiones aut lege præceptas, aut more introductas; addi poſſet, ad corpus purgandum, quod ab hominibus laborantibus in illis calidioribus regionibus neceſſario quotidie fieri debebat. Acquieſcerem in hac explicatione, niſi ellipſis τοῦ ל ſive על ante מים durior mihi videretur. Sic quoque Vulgatus videtur accepiſſe: *unusquisque tantum nudabatur ad baptiſmum.* Sed variant etiam *οἱ ό* et Syrus in lectione textus. Illi ſic habent: *καὶ οὐκ ἦν ἐξ ἡμῶν ἐκδιδυσκόμενος ἀνὴρ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ.* Ex qua verſione apparet eos duas ultimas voces שלחו מים non legiſſe. Syrus vero ſic: *non depoſuimus veſtes*

CAPUT V

Nehemia pauperes fœnore a divitibus oppressos liberat 1 — 13. Ipse magna est in populum liberalitate 14 — 19.

1. Orta deinde eſt ingens querela hominum plebejorum, eorumque uxorum, contra populares ſuos Judæos. 2. Erant qui dicerent: multos habemus filios filiasque, unde ſumemus frumentum ut edamus et vivamus? 3. Alii ſic: agros noſtros, vineas et domos oppignoravimus, unde frumentum in fame accipiemus? 4. Tandem alii dicebant: mutuam pecuniam ſumſimus pro fundis et vineis noſtris ad tributum regi pendendum. 5. Jam vero ejusdem generis et conditionis a) ſumus, cujus ſunt populares noſtri, et eorum filii ejusdem cujus noſtri: et tamen filios filiasque noſtras in ſervitutem dedimus, et nonnullæ filiarum noſtrarum vim patiuntur, nec poſſumus nos defendere. Agros noſtros et vineas tenent alii. 6. Has eorum querelas cum audirem ego vehementer iraſcebar, 7. et re me-

veſtes noſtras ܠܒܘܫܝܢ ܝܪܚܐ *per menſem integrum.* Perplacet hæc lectio, quamquam paullo longius recedit ab hebræa. Contextui eſt aptiſſima, tempus enim determinat, quamdiu duraverit timor ille ab hoſtibus; quod bene convenit ei quod Cap. 6, 15. traditur toti labori inſumtum eſſe; nam ab initio ſecure ædificabant. Sed ſi quis malit acquieſcere in allata explicatione textus hebræi, non contradicam.

a) hebr. *ut caro fratrum noſtrorum eſt caro noſtra.*

cum deliberata nobiles et optimates in jus vocavi, eosque fœnoris in populares suos facti accusavi, et magna in eos concione advocata 8. dixi: 'nos quidem pro viribus redemimus cognatos nostros Judæos venditos gentilibus, et vos venditis eosdem, et inter nos venduntur? — Siluerunt, nec poterant quidquam regerere. 9. Tunc ego, non bonum est, inquiebam, quod facitis. Nonne debebatis religiose vivere, ne gentiles, hostes nostri, nos reprehendant? 10. Ego quoque, fratres mei et servi mutuo eis dedimus pecuniam et frumentum. Remittamus, quæso, hoc nomen. 11. Reddite eis hoc ipso die agros suos, vineas, oliveta, domos. Etiam usuras pecuniæ, frumenti, musti, olei, quas ab eis exegistis. 12. Tunc illi, reddemus, inquiebant, nec quidquam ab eis exigemus, faciemus quod dixisti. Et ego advocatis sacerdotibus jurejurando eos obstrinxi ad praestandum quod promiserant. 13 Deinde gremium meum excutiens, sic excutiat, inquiebam, Deus omnem qui hoc non præstiterit e domo sua et labore suo, ut sit excussus et vacuus. Respondit universus cœtus: 'Ita fiat! et laudavit Deum. Populus vero stetit promissis. — 14. Cæterum inde ab eo tempore quo prætura Judææ mihi mandata est, quod fuit ab anno vicesimo usque ad annum trigesimum secundum regis Artachschastæ, per annos duodecim, neque ego, neque cognati mei victu prætorio usi sumus, 15. cum de-

deceſſores mei populo admodum moleſti fuiſſent, qui præter quadraginta ſiclos *b*) cibum quoque et potum ab eo acceperant: ut nihil dicam de vexationibus famulorum. A quibus omnibus pro reverentia mea in Deum me abſtinui. 16. In muro reſtaurando fui aſſiduus. Agros non emimus, igitur ſervi mei omnes poterant labori illi adhiberi. *c*) 17. Judæorum et procerum centum et quinquaginta, præter eos qui ab gentibus finitimis ad nos veniebant, de menſa mea comedebant. 18. Parabantur mihi quotidie bos unus, oves ſex opimæ, præter aves, et decimo quoque die omnis generis vini magna copia præbebatur. Nec tamen victum prætorium exegi, cum vel ſic onus populi ſat grave eſſet. 19. Memento, mi Deus, omnium quæ pro hoc populo feci, ut mihi quoque bene facias.

CAPUT VI

Sanballatus hujusque ſocii varia machinantur ad urbis reſtaurationem impediendam, quæ tamen omnia Nehemiæ prudentia irrita redduntur.

1. Cum Sanballatus, Tobia, Geſchem, Arabs reliquique hoſtes noſtri audiſſent murum ita eſſe a me reſtauratum, ut nulla in eo ſupereſſet ruina (quanquam valvæ in portis nondum eſſent collocatæ), 2. miſerunt

b) haud dubie in dies ſingulos.

c) hebr. *congregati erant ſuper hoc opere:* ſc. quia agro colendo non adhibebantur.

runt ad me et conventum Kephirimi in valle Ono suaserunt. Ipsi vero mala mihi machinabantur. 3. Tunc ego missis ad eos nuntiis respondi: me in gravi negotio jam esse occupatum, ut non possem discedere. Si in eo remitterem atque eos convenirem, illud iri interruptum. 4. Ad hunc modum quater ad me miserunt, ego vero semper eadem illis respondi. 5. Tandem Sanballatus quinta vice eadem de causa misit ad me per servum suum epistolam apertam, 6. in qua sic scriptum erat: Rumor est inter gentes et Gaschum dixit, te et Judæos rebellionem machinari, propterea murum a te restaurari, teque harum rerum eis esse auctorem. 7. Atque prophetas jam a te esse subornatos, qui te Hierosolymæ regem Judæorum proclamarent. Quæ quoniam regi innotescent, necessum videtur ut simul consultemus. 8. Ad quæ ei sic respondi: nihil eorum factum esse, quæ diceret, sua tantum ipsius esse commenta. 9. Omnes enim volebant nos terrere eo consilio, ut in labore remitteremus, nec opus perficeremus. Igitur ego eo majorem operam impendi, a) 10. Tum intravi domum Schemajæ filii Dela-

a) חַזֵּק non puto esse imperativum uti vulgo vertitur, quasi hæc verba preces essent ad Deum directæ, sed infinitivum, omisso per ellipsin frequentissimam verbo finito: *confortando confortavi manus meas*, vid. *Glassius* p. 290. edit. recent.

Delajæ, nepotis Mehetabelis, qui se clauserat *b*). Is mihi suasit, ut secum ad interiorem templi partem confugerem et fores templi clauderemus, nam venturos esse qui me interficerent, eosque hac ipsa nocte adfuturos. 11. Respondi: me non eum esse qui fugeret, neq me vitæ tuendæ causa templum esse ingressurum. 12. Intelligebam enim, Deum eum non misisse ut me hac de re admoneret, sed Tobiam et Sanballatum eum mercede conduxisse, 13. eo nempe consilio, ut hoc præ metu facerem et sic peccarem, quo me diffamare possent et calumniari. 14. Repende, mi Deus, Tobiæ et Sanballato, prouti commeruerunt; atque etiam Noadjæ prophetissæ reliquisque prophetis, qui me terrere volebant. — 15. Murus perfectus est quinto et vicesimo die Elulis *c*) post duos et quinquaginta dies. 16. Quod cum hostes nostri, gentes vicinæ, audirent, animo valde conciderunt, intelligebant enim opus hoc divinitus esse perfectum. 17. Eodem illo tempore crebræ nobiliorum Judæorum epistolæ ad Tobiam, et ab hoc ad illos mittebantur. 18. Multi enim Judæorum ei erant jurejurando obstricti, quoniam affinis erat Schechanjæ filii Arachi, atque Jonathan ejus filius duxerat filiam Meschullami, filii Berechjæ. 19. Merita quoque ejus valde apud me prædicabant. Sed quæ

 ego

b) qua de causa, non constat.

c) Septembris.

ego dixeram, ei prodiderant, quod nempe literas ad me misisset, quibus mihi terrorem injiceret,

CAPUT VII

Muro absoluto Nehemia custodes urbis constituit 1 — 3. de augenda incolarum numero sollicitus invenit catalogum sub Esra reducum, quem exhibet 4 — 72.

1. Muro exstructo collocavi *portarum* valvas, et constitutis janitoribus, qui cantores *a*) erant Levitæ,
2. præcepi Chanani fratri meo et Chananjæ arcis Hierosolymitanæ præfecto, viro fideli et præ aliis religioso,
3. ut ne portæ urbis aperirentur ante tempus meridianum, atque ipsis præsentibus iterum clauderentur et obserarentur, cives vero Hierosolymitani custodias disponerent quisque e regione domus suæ: — 4. Urbs
quidem ampla erat et spatiosa, sed populus in ea exiguus, nec domus erant *multæ* restauratæ, 5. Tum
divino impulsu congregavi nobiles, proceres et plebem, ut census *eorum* fieret, atque inveni catalogum eorum, qui primum advenerant; in quo sic erat scriptum: *b*)

6. Hi

a) Quoniam in voce וְהַמְשֹׁרְרִים non solum ו sed etiam ה articuli redundat, placet conjectura *Hubigantii* unam vocem in duas dividere, וְהֵם מְשֹׁרְרִים Sensus enim verborum est satis pronus: ex cantoribus et Levitis præfectos esse portarum custodes.

b) Sequitur idem ille catalogus, qui legitur Esræ capite secundo.

6. Hi funt provinciales, qui ex captivitate, in quam a rege Nebucadnezare Babylonem translati fuerant, redierunt Hierofolymam et in Judæam quisque ad oppidum fuum, 7. atque cum Serubabele, Jofua, Nehemia, Afarja, Raamja, Nachamane, Mordechæo, Bilfchane, Mifpereto, Bigvæo, Nahumo et Baana advenerunt. Numerus ille iftorum Ifraelitarum fuit hic: 8. A Parofcho orti duo millia centum feptuaginta duo, 9. A Schephatja, trecenti feptuaginta duo. 10. Ab Aracho fexcenti quinquaginta duo. 11. A Pachatmoabo ex Jofua et Joabo duo millia octingenti octodecim. 12. Ab Elamo mille ducenti quinquaginta quatuor. 13. A Sattu octingenti quadraginta quinque. 14. A Sakkæo feptingenti fexaginta. 15. A Binnuo fexcenti quadraginta octo. 16. A Bebæo fexcenti viginti octo. 17. Ab Afgato duo millia trecenti viginti duo. 18. Ab Adonikamo fexcenti fexaginta feptem. 19. A Bigvæo duo millia fexaginta feptem. 20. Ab Adino fexcenti quinquaginta quinque. 21. Ab Atero ex Hiskia nonaginta octo. 22. A Chafchumo trecenti viginti octo. 23. A Bezæo trecenti viginti quatuor. 24. A Charipho centum duodecim. 25. A Gibeone nonaginta quinque. 26. Bethlehemitæ et Netophatenfes centum octoginta octo. 27. Anathotenfes centum viginti octo. 28. Beth-

asma-

do. De cujus varietatibus in nominibus et numeris cf. annotata ad l. c.

asmavethenses quadraginta duo. 29. Kiriathjearimenses, Kephirani et Beerothenses septingenti quadraginta tres. 30. Ramenses et Gabenses sexcenti viginti unus. 31. Michmasenses centum viginti duo. 32. Betholenses et Ajenses centum viginti tres. 33. Homines Nebonis alterius quinquaginta duo. 34. Ab Elamo altero orti mille ducenti quinquaginta quatuor. 35. A Charimo trecenti viginti. 36. Hierichuntini trecenti quadraginta quinque. 37. Lodenses, Chadidenses et Onenses septingenti viginti unus. 38. A Senaa orti tria millia nongenti triginta. 39. Sacerdotes a Jodaja orti e stirpe Josuæ nongenti septuaginta tres. 40. Ab Immero mille quinquaginta duo. 41. A Paschchuro mille ducenti quadraginta septem. 42. A Charimo mille septemdecim. 43. Levitæ, posteri Josuæ ex Kadmiele, nati ex Hodavja, septuaginta quatuor. 44. Cantores, ab Asapho orti, centum quadraginta octo. 45. Janitores, posteri Schallumi, Ateri, Talmonis, Akkubi, Chatitæ et Schobæi, centum triginta octo. 46. Famuli sanctuarii, posteri Sichæ, Chascupæ, Tappaoti, 47. Kerosi, Siæ, Padonis, 48. Lebanæ, Chagabæ, Salmæi, 49. Chananis, Giddeli, Gachari, 50. Reajæ, Rezinis, Nekodæ, 51. Gassami, Ussæ, Pasechi, 52. Besæi, Meunimi, Nephischsimi, 53. Bakbuki, Chakuphæ, Charchuris, 54. Bazlidi, Mechidæ, Charschæ, 55. Barkosi, Sisræ,

Tama-

Tamachi, 56. Nezichæ, Chatiphæ. 57. Posteri servorum Salomonis: Posteri Sotæi, Sophereti, Peridæ, 58. Jaalæ, Tarkonis, Giddeli, 59. Schephatjæ, Chattilis, Pochereti Hazzebajimi, Ammonis. 60. Omnium famulorum sanctuarii atque ex servis Salomonis natorum fuerunt trecenti nonaginta duo. 61. Qui è Telmelacha, Telcharscha, Cherubo, Addone et Immere migraverant, non potuerunt indicare familiam patriam et stirpem, num ex Israelitis essent. 62. Posteri Delajæ, Tobiæ, Nekodæ, sexcenti quadraginta duo. 63. Ex sacerdotibus posteri Chobajæ, Kozi, Barsillæi, qui duxerat uxorem ex filiabus Barsillæi Gileaditæ ex familia illa denominatus. 64. Hi quæsiverunt catalogum genealogiæ suæ, sed non repererunt, propterea e numero sacerdotum sunt dimissi. 65. Atque prætor eis interdixit vesci sacrosanctis, donec sacerdos per divinum oraculum quæstionem decideret. 66. Totius omnino multitudinis summa erat quadraginta duo millia, trecenti sexaginta, 67. præter eorum servos et ancillas, quorum erant septem millia treçenti triginta septem, et præterea cantores et cantatrices ducenti quadraginta quinque. 68. Equos habebant septingentos triginta sex, mulos ducentos quadraginta quinque. 69. Camelos quadringentos triginta quinque, asinorum sex millia septingentos viginti. 70. Nonnulli de familiarum principibus contulerunt ad opus. Prætor quidem

ad

ad fiscum Daricorum mille, quinquaginta crateres,
tunicas sacerdotales triginta et quingentos c). — —
71. *Alii* principes familiarum dederunt ad fiscum auri
Daricorum viginti millia, argenti minarum duo millia
ducentas. 72. Reliqui de plebe homines dederunt
auri Daricorum viginti millia, argenti minarum duo
millia et tunicas sacerdotales sexaginta septem.

CAPUT VIII

Esra in solenni populi conventu legem praelegit, 1 — 12; festum tabernaculorum ex praescripto celebrant 13 — 18.

73. Consederant quidem sacerdotes, Levitae, jani-
tores, cantores, plebeji, famuli sanctuarii et omni-
no Israelitae in oppidis suis. Sed appropinquante
mense septimo 1. ad unum omnes convenerunt in
foro, quod erat ante portam aquae; atque jusserunt
Esram legis peritum afferre librum legis mosaicae,
quam Jova Israelitis dederat. 2. Cum Esra sacerdos
legem attulisset ad coetum virorum, mulierum,
omniumque qui audita intelligere possent, die primo
mensis septimi: 3. legit ex ea in foro portae aquae a
diluculo ad meridiem coram viris, mulieribus, iisque
qui

c) *Michaelis* putat nomen rei donatae excidisse. Non potest, ut vulgo fit, ad tunicas referri, quia numerus major debe- ret praecedere.

qui intelligere poterant, atque omnium aures ad librum legis erant attentæ. 4. Stabat autem Esra in suggestu ligneo hunc in finem facto, et juxta eum Mattitja, Schema, Anaja, Uria, Hilkia, Maaseja ad dextram; ad sinistram vero Pedaja, Mischael, Malkija, Chaschum, Chaschbadna, Sacharja, Meschullam. 5. Cum librum aperiret spectante universo populo (supereminebat autem omnibus) stetit populus. 6. Tunc Jovam Deum magnum laudavit, et omnes sublatis manibus responderunt Amen Amen, et capite inclinato Jovam adorarunt. 7. Josua vero, Bani, Scherebja, Jamin, Akkub, Schabtai, Hodija, Maaseja, Kelita, Asarja, Josabad, Chanan, Pelaja et Levitæ explicarunt legem populo, qui continuo stabat. 8. Prælegerunt autem legem populo addita interpretatione et explicatione, ut lecta possent intelligi. 9. Deinde Nehemia prætor, Esra sacerdos, et Levitæ doctores populi, dixerunt universo populo: hic dies sacer est Jovæ Deo vestro, nolite lugere et plorare, (omnes enim plorabant, cum legem audirent) 10. Ite *domum*, epulamini laute, a) et mittite quoque eis, qui nihil sibi parare potuere. Nam hic dies sacer est domino nostro. Nolite dolere, lætitia de Jova vos ad laudes debet excitare. 11. Levitæ quoque tranquillare animos studebant, eos hortantes, ut a luctu

a) hebr. *edite pinguia et bibite dulcia.*

luctu abstinerent, quod hic dies sacer esset. 12. Sic omnes discesserunt ad epulas, de quibus et aliis impertierunt, et vehementer gavisi sunt, nam intellexerant, quae eis dicta erant. — 13. Die altero convenerunt principes familiarum totius populi, sacerdotes et Levitae, apud Esram doctorem, ad legem accuratius cognoscendam. 14. Tum didicerunt, praescriptum esse in lege, quam Jova per Mosen tulisset, ut Israelitae festo mensis septimi in umbraculis degerent, 15. atque ediceretur, cum per reliqua eorum oppida, tum Hierosolymae, ut ex montibus peterent oleas, pinus, myrtos, palmas, aliarumque arborum frondosarum ramos ad umbracula ex praescripto facienda. 16. Igitur egressi sunt, et petierunt *ramos*, ex quibus umbracula sibi fecerunt, alii in tectis, alii in atriis tum suis, tum aedis divinae, alii in foris portae aquae et portae Ephraimiticae. 17. Omnes, qui ex captivitate redierant, umbracula fecerant, in quibus degerent, id quod non factum fuerat ab Israelitis inde a temporibus Josuae filii Nunis, usque ad illud tempus; fuitque maxima omnium laetitia. 18. Legebatur autem in lege Dei quotidie inde a primo die usque ad ultimum. Sic celebrarunt festum per septem dies, octavo autem die feriae pro more sunt finitae.

CAPUT

CAPUT IX

Die supplicationum solenni Israelitæ se separant ab alienigenis 1—5. Sacerdotes nomine totius populi preces faciunt et peccatorum edunt in conventu publico confessionem 6 — 37.

1. Die vicesimo quarto ejusdem mensis convenerunt Israelitæ, jejuni et vestitu lugubri induti, et terra *in capite* conspersi, 2. separarunt stirpem Israeliticam ab alienigenis, atque stantes confessi sunt tum sua tum majorum suorum peccata. 3. Per quartam diei partem stantes *audiverunt* recitare legem Jovæ Dei sui. *Alia* quarta parte confessi sunt peccata sua, et suppliciter Deum adorarunt. 4. Tunc conscenderunt in suggestum Levitarum Josua, Bani, Kadmiel, Schebanja, Buni, Scherebja, Bani, Kenani, et magna voce clamarunt ad Jovam Deum suum. 5. Deinde Levitæ, Josua, Kadmiel, Bani, Chaschabneja, Scherebja, Hodija, Schebanja, Petachja his verbis sunt precati: Agite! laudate Jovam Deum vestrum per omnes generationes! Immo laudetur nomen tuum gloriosum, quod omnem laudem et celebrationem superat. 6. Tu solus es Jova, tu cœlum fecisti, cœlum summum cum astris suis, terram et quæ in ea sunt, maria et quæ in se continent, tu vitam omnibus conservas, cœlestes copiæ te adorant. 7. Tu es ille Jova Deus, qui Abramum

elegisti, cui, Ure Chaldæorum educto, nomen dedisti Abrahami. 8. Hujus animum in te fidelem cum cognovisses, pacto ei promisisti dare ejus posteris terram Cananitarum, Chittæorum, Amoritarum, Pheresitarum, Jebusitarum et Girgeschæorum. Stetisti promissis tuis, quia verax es. 9. Vidisti afflictiones majorum nostrorum in Aegypto, eorumque clamores ad sinum Arabicum audivisti. 10. Tu editis miraculis et portentis in Pharaone, ejus aulicis et terræ ejus subditis (quoniam noveras eos per superbiam majores nostros vexare) nomen tibi comparasti, cujus fama etiamnum celebratur. 11. Mare fidisti ante eos, ut in sicco transire illud possent, persecutores autem eorum dejecisti tanquam saxa in profundos aquarum fluctus. 12. Interdiu eos nube *tectos* duxisti, noctu viam eis igne collustrasti. 13. In montem Sinai descendisti, et cum eis de cœlo es locutus. Promulgasti eis jura recta, leges æquas, instituta et præcepta bona. 14. Sabbatum tibi sacrum eis edixisti. Præcepta, instituta et legem eis per Mosen ministrum declarasti. 15. Panem de cœlo dedisti eis dum esuriebant, aquam e petra elicuisti dum sitiebant. Tandem jussisti eos occupare terram, quam jurejurando eis promiseras. — 16. Verum enim

vero

vero illi *a*) majores nostri superbe et pertinaciter non obtemperarunt tuis præceptis. 17. Renuerunt morem gerere, atque immemores miraculorum, quæ inter eos patraras, obstinate ducem eligere voluerunt, ut redirent ad servitutem in Aegyptum; *b*) nec tamen tu, o Deus exorabilis, benigne, misericors, indulgens, clemens, eos deseruisti. 18. Atque adeo cum fusum vitulum fecissent, quem Deum suum esse, qui eos ex Aegypto eduxisset, prædicabant, teque *hoc facto* quam maxime irritassent, 19. tu tamen pro insigni tua clementia eos non deseruisti in deser-

 to.

a) In textu est: וְהֵם וַאֲבֹתֵינוּ. Miror *Michaelem* hærere ad alterum Vau, quod prorsus redundat, si vertatur per *et*. Quasi vero hæc litera nonnisi per *et* verti possit aut debeat. Quis nescit aut negat, eam sæpe explicandi significationem habere? vid. *Noldius* sub num. 27.

b) Lectio textus recepta habet בְּמִרְיָם *in rebellione sua*. Pro quo *οἱ ό* legerunt בְּמִצְרָיִם vertunt enim *ἐν Αἰγύπτῳ*. Quam lectionem præferendam putavi, non propter multitudinem testium, uti *Michaelis*, (nam non nisi unum testem habet ex antiquis, scilicet versionem græcam; Vulgatus, Syrus et Arabs receptam lectionem exhibent) sed propter substantivum לְעַבְדֻתָם *ad servitutem*, quod præcedit, cui sane aptior est commemoratio *Aegypti*, quam *pertinaciæ*. Verum et *Kennicottus* hanc lectionem extare observat in Codd. 259. 590. primo 207. 476. forte 535.

to. Non discessit ab eis nubes interdiu, quæ eos in itinere duceret, nec ignis noctu, qui eis in via, qua incedere debebant, luceret. 20. Spiritum tuum bonum eis dedisti ad eos erudiendos. Manna tuum eorum ori non subtraxisti, aquam eis dedisti, quando sitiebant. 21. Per quadraginta annos eos in deserto ita sustentasti, ut nulla re egerent. Eorum vestes non obsoleverunt, nec pedes intumuerunt. 22. Dedisti eis gentium regna, quæ tota inter eos distribuisti. Occuparunt terram Sichonis *c*) regis Hesbonis, ut et terram Ogi regis Basanis. 23. Eorum liberos multiplicasti sicuti stellas cœli, perduxisti eos ad terram eorum majoribus promissam. 24. Horum liberi occuparunt terram. Subegisti illis ejus incolas, quos tu eis tradidisti, reges et illius terræ populos pro lubitu ab eis tractandos. 25. Ceperunt oppida munita, terram

c) Iterum *Michaelis* laborat in litera ו. Nam verba textus sunt: *terram Sichonis* ואת ארץ *regis Hesbonis.* Atqui constat, unam eandemque terram fuisse Sichonis et regis Hesbonis. — Potest dubium eadem ratione solvi, qua supra dictum est ad vers. 16. Sed nolo de eo contendere, immo videtur h. l. Vau errore scribæ repetitum; qui ab homine tam facile committi potuit, quam ab ipso Ill. *Michaeli* h. l. alius est commissus, dum negat, *ullum* codicem literam Vau omittere. Nam *οἱ ό* non solum illam literam, sed integra verba ואת ארץ omittunt. Habent enim: *τὴν γῆν Σηὼν βασιλέως Εσεβὼν*

terram pinguem, domos omnis generis bonis refertas, cifternas excifas, vineas, oliveta, arboresque frugiferas magna copia. Sed fatiati, faginati et magna tua bonitate voluptuantes, 26. rebellarunt et contumaces erga te fuerunt, legem tuam fpreverunt, prophetas tuos, qui eos ut ad te redirent hortabantur, interfecerunt, teque vehementer irritarunt. 27. Igitur tradidifti eos ipforum hoftibus, a quibus vexati in illis afflictionibus fuis ad te clamarunt, et tu eos de cœlo exaudivifti, et pro magna tua mifericordia eis dedifti defenfores, à quibus ab hoftium fuorum injuriis funt vindicati. 28. Sed otium nacti te iterum factis fuis offenderunt. Igitur tu eos in hoftium poteftatem tradidifti, qui eis dominabantur. Aft iterum ad te clamantes tu de cœlo exaudiens liberafti pro mifericordia tua per complura tempora. 29. Admonuifti eos, ut ad legem tuam redirent. Sed illi infolentes non obtemperarunt tuis præceptis, et contra leges tuas, in quibus exfequendis hominis falus fita eft, peccarunt. Tergum tibi rebelles obverterunt, atque obftinata cervice non paruerunt. 30. Sic differebas in eos pœnam per complures annos. Hortabaris eos per prophetas tuos, fed cum non aufcultarent, tandem eos gentibus harum regionum tradidifti. 31. Attamen pro magna tua mifericordia eos non prorfus perdidifti aut deferuifti. Deus enim es

benignus et misericors. 32. Jam igitur, o Deus noster, Deus magne, potens, tremende, qui servas promissa benigne data, ne parvi pendas omnem illam calamitatem, quam cum nos experti sumus, tum et reges nostri, principes, sacerdotes, prophetæ, patres nostri et totus omnino populus tibi dicatus, inde a temporibus regum Assyriacorum usque in hunc diem. 33. Tu quidem in omnibus, quæ nobis evenere, justus es, recte fecisti, nos in culpa versamur. 34. Etenim reges nostri, principes, sacerdotes, majores nostri, legi tuæ non obtemperarunt, neque attenderunt ad præcepta tua, neque ad doctrinam, quam eis impertiisti. 35. In regno suo adhuc constituti et in tanta felicitate, quam eis concesseras, in terra illa ampla et fertili, quam eis dederas, te non coluerunt, neque pravos suos mores mutarunt. 36. Jam quidem nos servi sumus, idque in terra, quam tu majoribus nostris dederas, ut ipsi fructibus ejus præstantissimis vescerentur. 37. Proventus ejus largos *reddere cogimur* regibus, quos nobis propter peccata nostra præfecisti, qui in nostra corpora et jumenta pro lubitu dominantur. Nos sane in magnis versamur angustiis.

CAPUT

CAPUT X

Fœdus cum Deo omnes renovant, quod proceres, Levitæ et sacerdotes suis subscriptionibus confirmant, 1 — 29. legesque cultum sacrum spectantes accuratius observare promittunt 30 — 40.

1. Post ista omnia fœdus pepigimus firmum, quod literis conceptum obsignarunt principes nostri, Levitæ, sacerdotes. 2. Qui obsignarunt, fuerunt sequentes: Nehemia prætor, filius Chakaljæ et Sedekiæ, 3. Seraja, Asarja, Jeremias, 4. Paschchur, Amarja, Malkija, 5. Chattusch, Schebanja, Malluch, 6. Charim, Meremot, Obadja, 7. Daniel, Ginneton, Baruch, 8. Meschullam, Abija, Mijamin, 9. Maasja, Bilgai, Schemaja. Hi fuerunt sacerdotes. 10. Levitæ: Josua filius Asanjæ, Binnui ex filiis Chenadadi Kadmielis, 11. eorumque fratres: Schebanja, Hodija, Kelita, Pelaja, Chanan, 12. Micha, Rechob, Chaschabja, 13. Sakkur, Scherebja, Schebanja, 14. Hodija, Bani, Benjun. 15. Principes populi: Parosch, Pachatmoab, Elam, Sattu, Bani, 16. Bunni, Asgad, Bebai, 17. Adonija, Bigvai, Adin, 18. Ater, Hiskia, Assur, 19. Hodija, Chaschum, Bezai, 20. Chariph, Anatot, Nebai, 21. Magpiasch, Meschullam, Chesir, 22. Meschesabel, Sadok, Jaddua, 23. Pelatja, Chanan, Anaja, 24. Hosea, Chananja, Chaschub,

25. Hallochefch, Pilcha, Schobek, 26. Rechum, Chafchabua, Maafeja, 27. Achija, Chanan, Anan, 28. Malluch, Charim, Baana. 29. Reliquus autem populus, facerdotes, Levitæ, janitores, cantores, famuli fanctuarii, omnesque, qui fe a gentibus feparaverant ad legem Dei *obfervandam*, horumque mulieres et liberi, omnes intelligentes, 30. affentiebantur fratribus fuis nobilioribus, *a*) et fe quoque jurejurando obftringebant, velle fe ex lege Dei vivere per Mofen ejus miniftrum lata, atque diligenter obfervare omnia præcepta Jovæ Dei noftri, ejus jura et ftatuta, 31. non nos elocaturos effe filias noftras gentilibus, nec eorum filias filiis noftris ducturos, 32. neque ab iisdem merces aut ullam rem venalem die fabbati importantibus emturos effe eo die aut alio die facro; feptimo *b*) quoque anno agrum non colere, nec debita exigere. 33. Conftituimus quoque, ut daremus quotannis tertiam ficli partem ad ufum templi Dei noftri, 34. ad panes appofititios, ad juge facrificium, ad holocaufta continua fabbatorum, noviluniorum, feftorum, ad victimas pro expiando Ifraele offerendas, et omnino ad cultum in æde Dei præftandum. 35. Sortes quoque jecimus fuper ligno-rum

a) h. e. non fubfcripferunt illi quidem formulæ promiffi dati, fed approbarunt omnia, quæ conclufa effent a proceribus.

b) ex legibus Levit. 25, 4. et Deut. 15, 1. feqq.

rum collatione, ſacerdotes inter et Levitas et populum, ut ligna adveherentur ad templum Dei noſtri a ſingulis familiis quotannis certis temporibus, ad ignem alendum ſuper altari Jovæ Dei noſtri, prouti in lege eſt præſcriptum. *c*) 36. Porro *promiſimus* afferre primitias terræ noſtræ fructuumque arborum quotannis ad ædem Jovæ, *d*) 37. nec non primogenitos filiorum noſtrorum, *e*) et primogenita pecoris noſtri, ſicuti in lege eſt præſcriptum, nempe boum et ovium ſacerdotibus in æde Dei noſtri miniſtrantibus. 38. Item primitias maſſarum et oblationum noſtrarum, *f*) fructuum ex arboribus, muſti et olei, ut eas ſacerdotes inferrent in cellas templi Dei noſtri, et decimas terræ noſtræ Levitis, qui viciſſim ſuas decimas darent; *g*) idque in omnibus oppidis agriculturæ noſtræ. 39. Sacerdotem e familia Aaronis adeſſe debere Levitis, cum decimas acciperent; Levitas autem decimas harum decimarum inferre debere in ædem Dei et in cellas ejus et promtuaria. 40. Nam ad has cellas congerere debere Iſraelitas et Levitas oblationes frumenti, muſti et olei; ubi et eſſent vaſa

c) Levit. 6, 5.

d) Exod. 23, 19. 34, 26.

e) qui Deo debebantur, ſed redimebantur Exod. 13, 12. 13. Levit. 27, 27. Num. 18, 15. 16.

f) Levit. 23, 17. Num. 15, 19 ſeqq.

g) ſc. ſacerdotibus, coll. Cap. 12, 47. et Num. 18, 26. ſeqq.

ſanctuarii et ſacerdotes miniſterio fungentes, janitores et cantores, neque nos deſerturos eſſe ædem Dei noſtri.

CAPUT. XI

Augetur numerus incolarum Hieroſolymæ ex aliis oppidis. Catalogus eorum, qui ex his Hieroſolymam migrarunt 1 — 19. Nominantur et alia oppida, quæ a Judæis et Benjaminitis incolebantur 20 — 36. a)

1. Principes quidem populi habitabant Hieroſolymæ, ſed reliquus populus ſortes jecit, ut decimus quisque Hieroſolymam urbem ſanctam incoleret, novem vero partes in aliis oppidis habitarent. 2. Sed collaudabat populus omnes, qui ſua ſponte Hieroſolymam migrabant. 3. Hi ſunt provinciæ principes, qui Hieroſolymæ habitabant (nam cætera Judææ oppida incole-

a) Aſſentior *Michaeli*, qui putat totam illam pericopam inde a Cap. 7, 6. usque ad hujus initium a Nehemia eſſe ex Eſræ commentariis inſertam, atque hoc caput arcte cohærere cum Cap. 7, 4. ubi Nehemia dixit, ſe obſervaſſe, paucos eſſe Hieroſolymæ incolas. In hoc vero narratur, qua ratione huic defectui proſpexerit, et in ſequentibus, quomodo et alia Eſræ inſtituta imitatus ſit et reſtaurarit. — Cæterum de difficultatibus chronologicis circa prælectionem legis ab Eſra curatam Capp. 8. 9. 10. bene egit Vir Illuſtris, quæ legantur apud ipſum, quoniam notularum mearum anguſtiæ hanc diſputationem non capiunt.

colebant Israelitæ, quisque in civitatis suæ patrimonio, sacerdotes, Levitæ, famuli sanctuarii, et posteri servorum Salomonis) 4. Hierosolymæ igitur consederunt *quidam* ex Judæis et Benjaminitis. Ex Judæis quidem Ataja, ex Pherezo ortus per Ussiam, Sacharjam, Amarjam, Schephatjam, Mahalalelem. 5. Maaseja, filius Baruchi, nepos Kolchosæi, pronepos Chasajæ, abnepos Adajæ, atnepos Jojaribi, trinepos Zachariæ, filii Haschillonis. 6. Omnium ex Pherezo prognatorum, qui Hierosolymæ habitabant, fuerunt quadringenti sexaginta octo, homines militares. 7. Hi fuerunt Benjaminitæ: Sallu, filius Meschullami, Joedi, Pedajæ, Kolajæ, Maasejæ, Itielis, Jesaiæ; 8. post eum Gabbai, Sallai, nongenti viginti octo. 9. Quibus Joel filius Sichri erat præfectus, Juda vero filius Hassenuæ secundum in civitate locum obtinebat. 10. Ex sacerdotibus Jedaja, filius Jojaribi, Jachin, 11. Seraja, filius Hilkiæ, nepos Meschullami, pronepos Sadoki, abnepos Merajoti, atnepos Achituphi, præfectus templo Dei. 12. Horumque cognati templi muneribus fungentes octingenti viginti duo: et Adaja ex Malkija genus ducens per Jerochamum, Pelatjam, Amzem, Secharjam, Paschchurem. 13. Cujus cognati familiarum principes fuerunt ducenti quadraginta duo: et Amaschsai, ex Immero ortus per Asarelem, Achsæum, Meschillemotum. 14. Ejusque cogna-

cognati homines militares centum et undetriginta. Quorum præfectus erat Sabdiel, filius Haggedolimi. 15. Ex Levitis fuerunt Schemaja, Chafchubi filius, Afrikami nepos, Chafchabjæ pronepos, Bunni abnepos. 16. Schabtai et Jofabad res externas templi Dei curabant. Ex Levitarum principibus 17. Mattanja, filius Michæ, nepos Sabdi, pronepos Afaphi, primus præcentor carminum et precum, et Bakbukja fecundus, ex ejus fratribus, porro Abda, filius Schammuæ, nepos Galalis, pronepos Jeduthunis. 18. Omnium Levitarum, qui in urbe fancta habitabant, fuerunt ducenti octoginta quatuor. 19. Janitores, Akkub, Malmon eorumque cognati in portis cuftodias agentes, centum feptuaginta duo. 20. Reliqui Ifraelitæ, facerdotes, Levitæ in omnibus Judææ oppidis quisque in patrimonio fuo degebat. 21. Sanctuarii famuli Ophelam incolebant, quorum præfecti erant Zicha et Gifchpa. 22. Levitarum Hierofolymitanorum præfectus, quoad negotia templi, erat Uffi, filius Bani, nepos Chafchabjæ, pronepos Mattanjæ, abnepos Michæ, ex Afaphi pofteris cantoribus. 23. Ex voluntate enim regis cantoribus certum ftipendium in fingulos dies erat affignatum. 24. Petachja filius Mefchefabelis, ex pofteris Serachi, filii Judæ, auctoritate regia res populi curabat. 25. *Multi* Judæorum habitabant in pagis, in fundis fuis, Kiriat-

arbæ,

arbæ, Dibone, Jekabzeele, et in eorum pagis, 26. Jeſchuæ, Moladæ et Bethpheleti, 27. Chazarſchuale, Berſabæ, 28. Ziklagæ, Machonæ et locis minoribus eis junctis. 29. Enrimmone, Zoræ, et Jarmuthæ, 30. Sanoche, Adullami, et in eorum pagis, Lachiſche et in fundis ejus, Aſekæ et in locis ei junctis. In tabernaculis quoque degebant a Berſeba usque ad vallem Benhinnom. 31. Benjaminitæ inde a Geba, Michmaſche, Ajjæ, Bethele, horumque coloniis, 32. Anathote, Nobe, Ananjæ, 33. Chazore, Ramæ, Gittaimi, 34. Chadide, Zeboim, Neballati, 35. Lodi, Onone, et in valle Charaſchim. 36. Ex Levitis alii inter Judæos, alii inter Benjaminitas habitabant. *b*)

CAPUT

b) Verba textus obſcura ſunt et ambigua: *ex Levitis* מַחְלְקוֹת יְהוּדָה לְבִנְיָמִין *claſſes ſ. diviſiones Judæ Benjamini ſ. cum Benjamine.* Vulgatus et Syrus legerunt וּלְבִנְיָמִין *et de Levitis portiones Judæ et Benjamin.* Sed *oi o* ad literam exprimunt lectionem textus hebr. μερίδες Ἰούδα τῷ Βενιαμίν. Illam in verſione expreſſi, hanc pletique ſic explicant, ut ſenſus ſit: claſſes Levitarum, quæ olim inter Judæos habitaſſent, jam inter Benjaminitas ſedem fixiſſe.

CAPUT XII

Recensentur sacerdotes et Levitæ, qui cum Sorobabele Hierosolymam venerant, horumque posteri usque ad tempora Nehemiæ 1 — 26. Dedicatio muri restaurati, 27 — 43. præficiuntur nonnulli cellis templi 44 — 47.

1. Hi fuerunt sacerdotes et Levitæ, qui cum Sorobabele Schealtielis filio et Josua Hierosolymam sunt profecti: Seraja, Jeremias, Esra, *a*) 2. Amarja, Malluch, Chattusch, 3. Schechanja, Rechum, Meremot, 4. Iddo, Gintoi, Abija, 5. Mijamin, Maadja, Bilga, 6. Schemaja, Jojarib, Jedaja, 7. Sallu, Amok, Hilkia, Jedaja. Hi fuerunt sacerdotum principes cum cognatis suis tempore Josuæ. 8. Levitæ: Josua, Binnui, Kadmiel, Scherebja, Juda, Mattanja. Hic præfectus erat hymnis cum suis consanguineis. 9. Bakbuk et Unno cum suis cognatis custodias agebant. 10. Josua genuit Jojakimum, Jojakimus Eljaschibum, Eljaschibus Jojadam, 11. Jojada Jonathanem, Jonathan Jadduam. 12. Jojakimi temporibus sacerdotes fuerunt familiarum principes: *familiæ quidem* Serajæ Meraja, Jeremiæ Chananja, 13. Esræ Meschullam, Amarjæ Jochanan,

a) Non idem ille סֹפֵר s. legis peritus, qui a Xerxe Hierosolymam missus erat, Esr. 7. quod per rationes chronologicas a *Michaele* accurate deductas, esse non potest, sed alius ejusdem nominis.

chanan, 14. Meluchi Jonathan, Schephanjæ Josephus, 15. Charimi Adna, Merajothi Chelkai, 16. Iddonis Secharja, Ginnethonis Meschullam, 17. Abijæ Sichri, Minjaminis *b*) — — Moadjæ Philtai, 18. Bilgæ Schammua, Schemajæ Jonathan; 19. Jojaribi Mattenai, Jedajæ Uffi, 20. Sallæi Kallæus, Amoki Eberus, 21. Chilkijæ Chaschabja, Jedajæ Nathaneel. 22. Levitæ temporibus Eljaschibi, Jojadæ, Jochananis et Jadduæ descripti familiarum patriarum principes et sacerdotes regnante Dario Persarum rege. *c*) 23. Illorum igitur nomina literis consignata sunt in annalibus usque ad tempora Jochananis filii Eljaschibi. 24. Principes Levitæ erant Chaschabja, Scherebja, Josua, filius Kadmielis, quibus eorum cognati attributi fuerunt ad hymnos sacros canendos ex institutis Davidis, viri divini, vice alternante. 25. Mattanja, Bakbukja, Obadja, Meschullam, Thalmon, Akkub custodias agebant ad cellas januarum. *d*) 26. Hi igitur vixerunt tempore Jojakimi, filii Josuæ, nepotis Josadakæ, et temporibus Nehemiæ prætoris atque Esræ sacerdotis legis periti. *e*) — 27. Ad dedicationem muri Hierosolymi-

b) Excidit nomen.

c) Deesse videntur illa nomina, cf. *Michaelis.*

d) cf. 1 Chron. 26, 15.

e) Sensus non est, Jojakimum, Nehemiam et Esram uno eodem-

lymitani conquisiti sunt Levitæ ex omnibus locis, ut Hierosolymæ illam solemnem dedicationem cum hymnis adhibitis cymbalis, nabliis et citharis peragerent. 28. Congregati igitur sunt omnes artis musicæ periti ex locis Hierosolymæ vicinis atque ex pagis Netophatensibus, 29. ex tractu Gilgalis, ex agris Gibeæ et Asmavet (nam pagos sibi exstruxerant illi musici circa Hierosolymam). 30. Postquam sacerdotes et Levitæ sese purificarant, populum quoque, portas et murum purificarunt. 31. Ego vero jussi Judæorum principes murum conscendere, atque constitui duos choros et ordines longos, quorum alter in muro dextrorsum procedebat versus portam fimi. 32. Hunc sequebatur Hosaja et dimidia pars principum Judæorum, 33. Asarja, Esra et Meschullam, 34. Juda, Benjamin, Schemaja et Jeremias, 35. et pars sacerdotum cum tubis, Sacharja ex Asapho ortus per Jonathanem, Schemajam, Mattanjam, Micham et Sacchurem, 36. ejusque fratres, Schemaja, Asarel, Milalai, Gilalai, Magai, Natanael, Juda, Chanani cum instrumentis musicis Davidis, viri divini, eos præcedente Esra legis perito. 37. E regione horum super porta fontis incedebant *reliqui* per scalam

demque tempore vixisse, sed sacerdotes et Levitas nominatos illorum ætati pares fuisse. Fortasse quoque nomen Esræ ab alia manu additum est. Sic *Michaelis*.

iam urbis Davidis murum ascendentes super palatio Davidis usque ad portam aquæ versus orientem. 38. Hunc alterum chorum alteri ex adverso procedentem ego sequebar, et dimidia pars populi a turre furnorum ad latum usque murum, 39. et a porta Ephraimitica, a porta vetere et a porta piscium, porro a turre Chananel et a turre Mea usque ad portam ovium. Substitit in porta custodiæ. 40. Deinde ambo chori in templo Dei convenere, et ego una cum dimidia parte magistratus 41. et sacerdotes Eljakim, Maaseja, Minjamin, Michaja, Eljoenai, Sacharja et Chananja cum tubis. 42. Porro Maaseja, Schemaja, Elasar, Ussi, Jochanan, Malkija, Elam et Eser. Tum cantores personabant, quorum præfectus erat Jisrachja. 43. Eo die multa sacrificia facta sunt propter lætitiam divinitus concessam perquam magnam, de qua mulieres quoque et pueri gaudebant; ita, ut illa Hierosolymitana lætitia procul audiretur. — 44. Eodem illo die constituti quoque sunt præfecti cellis thesaurorum, in quibus oblationes, primitiæ et decimæ servabantur, ut in eas colligerent ex oppidorum agris portiones lege constitutas pro sacerdotibus et Levitis; lætabantur enim Judæi, quod hi iterum ministerio fungerentur. 45. Atque sane observabant omnia, quæ ad cultum Dei et purificationem pertinebant; similiter cantores

 et

et janitores, ex præcepto Davidis et Salomonis, ejus filii. 46. Nam jam olim temporibus Davidis et Asaphi erant principes cantorum constituti hymnis et carminibus eucharisticis Deo canendis. 47. Omnes igitur Israelitæ temporibus Serubabelis et Nehemiæ dederunt portiones cantorum et janitorum quotidianas et consecratas *decimas* Levitis, qui harum decimas reddebant Aaronis posteris.

CAPUT XIII

Occasione legis prælectæ Ammonitæ et Moabitæ separantur 1—3. Absente Nehemia sacerdos Eljaschib Tobiam in cella templi exceperat. Hunc Nehemia ejicit, et decimas Levitis detractas restituit 4—14. Sabbati observationem urget, 15—22. et conjugia cum alienigenis severe prohibet 23—31.

1. Aliquando, cum e libro Mosis populo prælegeretur, inventum est in eo scriptum extare, ne unquam Ammonita aut Moabita jus civitatis consequeretur, *a*) 2. quoniam cibum et potum non obtulissent Israelitis, atque adeo mercede conduxissent Bileamum ad mala imprecanda, sed Deus noster diras in bona vota convertit. 3. Qua lege audita omnis *peregrinorum* turba ab Israelitis est separata. — 4. Jam vero antea Eljaschib sacerdos, cellis in æde Dei nostri præpositus, idemque affinis Tobiæ, 5. huic cesse-

a) Locus extat Deut. 23, 3. seqq.

cesserat cellam magnam, in qua olim reponebantur ferta, thus, vasa, frumenti, musti et olei decimæ, portiones statutæ Levitarum, cantorum, janitorum, et quæ sacerdotibus debebantur. 6. Sed cum ista facta essent, ego non eram Hierosolymæ, nam anno secundo et trigesimo Artachschastæ regis Babylonis ad eum redieram, atque anno post veniam ab eo impetraveram *revertendi Hierosolymam*. 7. Quo cum venissem, vidi facinus ab Eljaschibo in gratiam Tobiæ admissum, instructa ei cella in atriis templi Dei. 8. Quod ego ægerrime tuli, atque ejecta omni supellectile Tobiæ ex illa cella, 9. jussi, ut cellæ purificarentur, atque ibi reposui vasa templi, fertum et thus. 10. Tum quoque cognovi, Levitis non dari portiones *suas statutas*, hinc eos, ut et cantores, laboribus sacris destinatos, passim confugere ad agros suos. 11. Hic ego objurgabam magistratum, eique monstrabam, non deferendam a nobis esse ædem Dei. Illos autem convocavi et officiis suis restitui. 12. Quo facto omnes Judæi attulerunt decimas frumenti, musti, olei ad promtuaria *templi*. 13. His præfeci Schelemjam sacerdotem, Sadokum scribam, et Pedajam Levitam, eisque adjutorem dedi Chananem filium

 Sak-

Sakkuri, nepotem Mattanjæ. Nam fide erant perſpecta atque diſtributiones inter cognatos ſuos adminiſtrabant. 14. Memento mei, mi Deus, hanc ob rem, nec oblivioni des ſtudium illud meum, quod pro æde tua ejusque ritibus obſervandis exhibui. — 15. Illo tempore vidi quoque in Judæa torcularia calcari ſabbato, manipulos vehi, onerari aſinos, atque vinum, uvas, ficus et omnis generis onera importari Hieroſolymam die ſabbati; ſed eos commoneſeci de tempore, quo eis licitum eſſet cibaria vendere. 16. Tyrii quoque, qui Hieroſolymæ habitabant, afferebant piſces aliasque merces, quas Judæis ſabbato vendebant. 17. Hic ego objurgabam Judæos nobiles, quodnam iſtud eſt, inquiebam, facinus, quod admittitis, dum ſabbati diem profanatis? 18. Nonne idem fecerunt majores veſtri, unde quoque Deus noſter adduxit mala iſta omnia in nos atque in hanc urbem? et vos augetis adhuc pœnam divinam in Iſraelitas profanatione ſabbati? 19. Igitur cum primum portæ Hieroſolymæ ante ſabbatum obumbrarentur, juſſi eas claudi, nec niſi poſt ſabbatum aperiri, et ſervorum meorum quosdam in portis collocavi, ne onus quoddam die ſabbati importaretur. 20. Cum vero mercato-

catores variarumque rerum venditores extra Hierosolymam semel iterumque pernoctassent, 21. ego eos admonui, ne prope murum pernoctarent, quod si iterarent, me in eos vim esse adhibiturum. Ex quo tempore non venerunt sabbato. 22. Levitis autem præcepi, ut purificati custodirent portas, quo sabbatum sancte perageretur. Hujus quoque rei gratia memento mei, mi Deus, mihique pro magna tua benevolentia ignosce. 23. Eodem illo tempore animadverti, Judæos duxisse uxores Aschdodenses, Ammoniticas et Moabiticas, 24. eorumque liberos ex parte Aschdodice loqui, nec linguam Judaicam intelligere, et sic variarum gentium linguam miscere. 25. Hos ego vehementer reprehendi et objurgavi, immo quosdam verberavi et capillos eis evulsi. Deinde jurejurando eos obstrinxi, ne suas filias illorum filiis elocarent, nec illorum filias suis filiis in matrimonium ducerent. 26. Nonne in eo peccavit, inquiebam, Salomo rex Israelis, cui inter multas alias gentes similis non extitit, Deo ita carus, ut eum omnium Israelitarum regem constitueret, et tamen eum peregrinæ mulieres ad peccandum seduxerunt? 27. Nos scilicet vobis in tam turpi facinore assentiemur, ut matrimoniis cum peregri-

nis mulieribus contractis a. Deo nostro deficiamus?
28. Unus quoque filiorum Jojadæ, filii Eljaschibi ponti-
ficis, gener erat Sanballati Choronitæ, quem ego a me
fugavi. 29. Animadverte in eos, mi Deus, quod ita de-
turparunt sacerdotium, et prærogativam sacerdotum
et Levitarum. 30. *Hac ratione* eos purgavi ab omni-
bus peregrinis, restitui sacerdotes et Levitas, quemque
ad suum officium. 31. De lignis quoque temporibus
constitutis advehendis *b*) itemque de primitiis prospe-
xi. Fave mihi, mi Deus!

b) Ex decreto Cap. 10, 34.

ESTERA

ESTERA a)

CAPUT

a) De auctoritate canonica hujus libri dubitatum est a multis interpretibus non contemnendis antiquiorum et recentiorum temporum, non tam propter auctorem ejus incertum, et dubiam ætatem, qua historia in hoc libro tradita evenerit, quam potius propter ipsum ejus argumentum. Etenim hoc ita eis videtur esse comparatum, ut pleraque fere rei narratæ eventa omni carere probabilitate judicent. Sed novæ tunc emergunt difficultates, in quibus removendis valde laborant, qui fidem historiæ narratæ suspectam reddere volunt. Quid enim fingendæ historiæ occasionem dedit? et qui fieri potuit, ut festum institueretur in memoriam facti ex legibus divinis et humanis improbandi? Equidem his aliisque dubitationibus solvendis me parem non sentio, atque ingenue fateor, in quæstionibus adeo intricatis me malle τὸ ἐπέχειν eligere, quam temere aliquid definire. vid. *Freye Untersuchungen über einige Bücher des Alt. Test.* Halæ 1771. In quo libro auctor (qui *Oederus* fuisse perhibetur) inde a p. 12 — 37. hoc inprimis egit, ut probaret, jam antiquissimis temporibus patres complures auctoritatem canonicam hujus libri in dubium vocasse. — *Michaelis* partim in notis ad versionem germanicam hujus libri, partim in Biblioth. Orient. P. II. p. 12 — 38. et P. VI. p. 144 — 151. ex ipsis historiæ circumstantiis ejus fidem suspectam reddidit. — Tandem *Eichhorn* in Introduct. ad libros Vet.

CAPUT I

Ahasverus, Persarum rex, convivium instruit aulicis suis, 1—9. ad quod cum regina Vasti recusat venire, a rege repudiatur, atque edicto sancitur, ut viri uxoribus suis imperent 10 — 22.

1. Ahasverus, qui ab India usque ad Aethiopiam centum et viginti provinciis imperabat, 2. sedemque regni sui habebat Susane, 3. anno tertio regni sui convivium paravit omnibus proceribus et ministris suis, cui duces exercitus Persarum et Medorum, satrapæ et provinciarum præfecti interfuere. 4. Volebat enim ostendere regni sui immensas divitias, splendorem insignem et magnitudinem, idque per dies bene multos, nempe centum octoginta. 5. Quibus exactis aliud convivium septem dierum instruxit omnibus Susanis regiæ incolis maximis et minimis in atrio horti interioris regii. 6. Aulæa lini optimi alba et cærulea pendebant funibus byssinis et purpureis ex annulis argenteis in columnis marmoreis, lecti *accumbentium* aurei erant et argentei super pavimento porphyretico et marmoreo margaritis et gem-

Test. P. II. p. 689. seqq. postquam dubia contra auctoritatem canonicam hujus libri mota enarravit atque ex parte solvere conatus est, censuit, non obstantibus difficultatibus internis hujus libri, eum tamen non posse ex Canone Vet. Test. eliminari.

gemmis distincto. 7. Potum *præbebant* in vasis aureis subinde mutandis; vinum erat regium, et copiose dabatur pro regis opulentia. 8. Cautum tamen erat, ne quis ad potandum cogeretur. Nam rex domus suæ dispensatoribus præceperat, ut cujusque voluntati satisfacerent. 9. Etiam Vasti regina convivium fecit mulieribus in regia Ahasveri. 10. Die septimo, cum rex vino esset exhilaratus, jussit, ut Mehuman, Bista, Charbona, Bigta, Abagta, Setar et Carcas, septem eunuchi ministerio apud eum fungentes, 11. reginam Vastin corona regia ornatam arcesserent, quo ejus pulcritudinem, quæ erat eximia, populo et principibus ostenderet. 12. Sed recusavit Vasti regina ad mandatum regis per eunuchos perlatum, venire. Qua de re rex vehementer iratus est, et graviter succensuit. 13. Atque propterea consuluit sapientes, consuetudinum peritos (quorum consilia in omnibus regis negotiis adhibebantur. 14. Erant vero tum ei proximi Carschena, Schetar, Admata, Tarschisch, Meres, Marsena, Memuchan, septem Persarum et Medorum magnates, ministri ejus intimi, primum in regno locum tenentes.) 15. quid ex lege faciendum esset reginæ Vasti, quæ non morem gessisset voluntati regis, ei per eunuchos indicatæ. 16. Respondit Memuchan regi et principibus: non in regem tantum peccavit regina Vasti, sed etiam in omnes

principes et inferioris conditionis homines per omnes regis Ahasveri provincias. 17. Quando enim innotescet hoc reginae factum mulieribus, contemnent maritos suos, quod regina Vasti a rege Ahasvero vocata venire recusavit. 18. Jam haud dubie objicient fœminæ principes Persarum et Medorum hoc reginæ factum maritis suis, ex quo multum contemtus et indignationis orietur. 19. Igitur si regi placet, promulgetur ab eo edictum, idque legibus Persarum et Medorum inferatur, ut mutari non possit, ne Vasti in conspectum regis Ahasveri amplius admittatur, regiam vero dignitatem rex conferat in aliam illa meliorem. 20. Quod regis decretum si in toto ejus regno amplissimo innotuerit, omnes mulieres maritis suis, cujuscunque sint conditionis, debitum exhibebunt honorem. 21. Placuit hæc sententia regi et principibus, atque rex e consilio Memuchanis 22. edixit per omnes regni sui provincias literis cujusque provinciæ et populi sermone scriptis, ut suæ quisque domi vir principatum teneret et lingua patria uteretur.

CAPUT

CAPUT II

Nova quaeritur uxor Ahasvero 1—4. Estera a Mardochaeo educata adducitur ad regem, cui placet et regina eligitur 5—18. Mardochaeus conjurationem contra regem factam indicat 21—23.

1. Posthæc, ira regis Ahasveri sedata, recordatus est, quid Vasti fecisset, et quid in eam esset decretum. 2. Tum suaserunt ei aulici ministrantes, ut juberet conquiri puellas virgines forma elegantes, 3. atque hoc mandatum daret certis hominibus, qui in omnibus regni sui provinciis conquirerent puellas virgines formosas Susanem arcem regiam in gynæceum, sub curam Hegæi, spadonis regii, mulierum custodis, qui eis mundum muliebrem præberet, 4. et quæ puella regi placeret, regina fieret in locum Vastis. Placuit consilium regi, idque secutus est. — 5. Erat Judæus quidam Susane in arce regia, nomine Mardochæus, filius Jairi, filii Schimei et Kischi, Benjaminita, 6. Hierosolyma captivus abductus cum Jechonia rege Judæ, a Nebucadnezare, rege Babylonis. 7. Is tutor erat Hadassæ, (quæ est Estera) patrui sui filiæ, utroque parente orbatæ, puellæ formæ pulchræ et elegantis; quam post mortem parentum ut filiam educabat. 8. Cum edictum illud regis et decretum esset promulgatum, et multæ puellæ congregarentur Susane in arce regia sub curam Hegæi,

gæi, abducta quoque est Estera in palatium regis ad Hegæum, mulierum custodem. 9. Placuit ei puella, eamque approbavit. Igitur sine mora ei mundum muliebrem et portiones destinatas præbuit, quibus addidit septem pedissequas e palatio regio delectas, eique et pedissequis commodum in gynæceo locum assignavit. 10. Estera vero non indicavit patriam aut populares suos, quoniam Mardochæus hoc ei interdixerat. 11. Hic vero quotidie obambulavit in atrio gynæcei, ut cognosceret, num Estera valeret, et quid ei fieret. 12. Solebant autem puellæ ordine quodam ad regem Ahasverum introduci, exactis nempe duodecim mensibus, ex lege mulieribus præscripta. Tot enim dies requirebat earum apparatus, sex menses oleo myrrhino, et sex menses aromatibus aliisque pigmentis muliebribus. 13. Quando puella ad regem introducebatur, quidquid cupiebat secum ex gynæceo in palatium regium ducere, ei dabatur. 14. Vespere introibat, et mane redibat in alterum gynæceum sub curam Schaaschgasi eunuchi, regii concubinarum custodis; neque amplius ad regem admittebatur, nisi ei ita placuerat, ut nominatim vocaretur. 15. Cum igitur ordo tangeret Esteram, filiam Abichailis, patrui Mardochæi, (qui eam ut filiam adoptaverat) ut ad regem introduceretur, nihil quidquam petiit, nisi quod Hegæus, eunuchus

regis,

regis, mulierum custos, ipse offerebat; hinc etiam Estera favorem omnium, qui eam videbant, consequebatur. 16. Deducta est in palatium regis Ahasveri mense decimo, qui Tebet vocatur, anno septimo regni illius. 17. Amavit eam rex præ omnibus aliis mulieribus, eamque omnium virginum carissimam habuit, ita ut coronam ei imponeret, et in locum Vastis reginam constitueret. 18. Deinde nuptias cum ea convivio splendido celebravit, quo principes et ministros suos excepit, immunitatem provinciis concessit, et munera regia liberalitate distribuit. 19. Cum virgines iterum congregarentur, a) sedebat Mardochæus in porta regia. 20. Estera genus suum aut populares non indicavit, quemadmodum Mardochæus ei præceperat, cujus consiliis non minus obsequebatur, quam cum esset adhuc sub ejus tutela. — 21. Eo tempore, cum Mardochæus in aula regia versaretur, duo spadones et liminum custodes, Bigtan et Teresch, ira in regem commoti, manum

a) Hæc non intelligo. Neque apud interpretes probabilem horum verborum inveni interpretationem. *Clericus* ut explicet illud *iterum*, dicit primum congregatas fuisse virgines in variis provinciis, deinde Susane, antequam in gynæceum regium intromitterentur; scriptorem autem regredi ad ea, quæ ante nuptias Esteræ contigissent. — Non leguntur illa verba in editione græca hujus libri.

manum ei inferre funt conati. 22. Quod cum Mardochæo innotuiffet, indicavit hoc Efteræ reginæ, quæ porro nomine Mardochæi de eo regem fecit certiorem. 23. Re quæfita et comperta ambo in crucem funt fublati. Quod in annalibus apud regem literis eft confignatum.

CAPUT III

Hamani in fummum miniftrorum aulicorum locum a rege evecto Mardochæus debitum exhibere honorem recufat. Qua re ille vehementer offenfus regi perfuadet, ut edictum publicetur, quo omnes Judæi per totum regnum diffipati interficerentur.

1. Pofthæc rex Ahasverus Hamanem, Medatæ filium Agagæum, ad tantum dignitatis faftigium evexit, ut omnium aliorum principum, qui in aula ejus effent, eum faceret fuperiorem. 2. Hinc omnes aulici eum fubmiffe venerabantur, quod ipfum etiam rex jufferat. Tantum Mardochæus hoc intermifit, neque genua coram eo flexit. 3. Admonuerunt quidem eum alii aulici, ne mandatum regis negligeret, 4. fed cum hoc aliquoties feciffent, nec tamen ille eis obtemperaret, indicarunt hoc Hamani, ut viderent, num ille in fententia fua fit perfeveraturus; fe enim Judæum effe, eis dixerat. 5. Haman cum videret, Mardochæum fibi flexis genubus honorem

non

non exhibere, gravem iram concepit. 6. Sed parum ei videbatur in folum Mardochæum animadvertere, (nam ei indicarant, cujas effet) propterea conatus eft omnes Judæos, qui in toto Ahasveri regno effent, Mardochæi populares, perdere. 7. Menfe primo, qui eft menfis Nifan, anno duodecimo regis Ahasveri, Pur, a) hoc eft, fors coram eo jacta eft, idque quotidie per aliquot menfes repetitum, usque ad duodecimum, qui eft menfis Adar. 8. Tunc Haman regem Ahasverum fic eft allocutus: eft natio quædam difperfa et diffipata inter cæteras regni tui totius, cujus leges ab aliarum gentium legibus funt diverfæ, et quæ leges regis non obfervat; non utile tibi videtur hanc nationem diutius tolerare. 9. Si tibi placet, jube, ut deleatur. Ego decem millia talentorum argenti appendam eis, qui rem perfecerint, ut thefauris regiis inferantur. 10. Tunc rex detra-

a) Mos erat Perfarum et vicinarum gentium, fortibus certo modo jactis explorare dies rei propofitæ profperos et adverfos. Id in hac re fæpe fecit Haman, tandemque invenit diem, quem fortes profperum promittebant. At Deus exemplum dedit ingens, quam fint ifta inania. Hæc *Grotius*. Cæterum de originatione vocis *Pur* et fortilegio per fagittas apud orientales ufurpato, quod etiam h. l. probabiliter voce *Pur* innuitur, legatur *Simonis*. in prælectionibus fuper *Relandi* Antiquitt. hebr. germanice editis Halæ 1769.

detraxit annulum suum de manu, eumque dedit Hamani, Medatæ filio Agagæo, Judæorum hosti, 11. eique dixit: dono tibi argentum, et cum populo isto pro arbitrio agere potes. — 12. Igitur vocati sunt scribæ regis tertio decimo die mensis primi, et scriptæ sunt literæ ex voluntate Hamanis ad satrapas, prætores omnium provinciarum et populorum præfectos, singularum provinciarum scriptura et singulorum populorum lingua exaratæ, atque annulo regio obsignatæ, 13. missæ tandem per cursores ad omnes regis provincias, ut perderentur, interficerentur, delerentur omnes Judæi, juvenes, senes, parvuli, mulieres uno die, nempe tertio decimo duodecimi mensis, qui est mensis Adar, et ut bona eorum diriperentur. 14. Hoc est exemplar *b*) edicti in omnibus provinciis et inter omnes populos publicati, ut essent omnes dicto die parati *ad illud exsequendum.* 15. Cursores profecti sunt festinanter ex mandato regis, atque edictum Susane est promulgatum. Rex et Haman consederunt ad epulandum, civitas autem Susanorum erat perturbata.

CAPUT

b) *Michaelis* putat, h. l. insertum fuisse edictum illud, quod vero e textu exciderit.

CAPUT IV

Mardochæus luget ob edictum illud, ut omnes Judæi in aliis provinciis 1 — 3. Estera de causa hujus luctus certior fit per Hatachum a Mardochæo, qui ei suadet, ut apud regem deprecetur, 4 — 8. quod tandem promittit, si Judæis jejunium trium dierum indixisset, 9 — 17.

1. Mardochæus cum cognovisset, quid factum esset, scissis vestibus, centone amictus et cinere conspersus per urbem incessit, et ploratum acerbissimum edidit. 2. Sic usque ad ingressum portæ regiæ pervenit, quam tamen ipsi ingredi non licuit, quod centone esset indutus. 3. Similiter in omnibus provinciis et locis, ad quæ edictum regium perlatum erat, ingens luctus ortus est Judæorum jejunantium, plorantium, plangentium, complures vestitu lugubri induti sedebant in cinere. 4. Pedisequæ Esteræ ejusque eunuchi hoc ei nuntiarunt. Quæ vehementer hac de re perterrita vestes misit Mardochæo, ut eas deposito centone indueret. Sed noluit eas accipere. 5. Tum Estera vocavit Hatachum, spadonem regium, ei ad ministrandum datum. Hunc jussit, ut ex Mardochæo resciret, quidnam accidisset, et quæ luctus hujus causa esset. 6. Cum Hatachus in forum urbis ante portam regiam exiisset ad Mardochæum, 7. hic ei enarravit omnia, quæ contigissent, et quam pecuniæ summam Haman solvere promisisset the-

ſauris regiis pro Judæis perdendis. 8. Exemplar quoque edicti hunc in finem Suſane promulgati ei dedit, quod Esteræ oſtenderet, eique ſuo nomine juberet, ut regem adiret, atque apud eum ſuppliciter pro popularibus ſuis intercederet. 9. Venit Hatachus ad Esteram, eique quæ Mardochæus dixiſſet narravit. 10. Tum illa Hatachum cum hujusmodi mandatis ad Mardochæum iterum miſit: 11. Sciunt omnes aulici, et res eſt in omnibus provinciis nota, legem eſſe latam, ut quisquis vir aut fœmina ad regem in atrium interius non vocatus acceſſerit, occidatur, niſi ei rex ſceptrum aureum in vitæ donatæ ſignum porrexerit. Ego vero jam intra triginta dies ad regem non ſum arceſſita. 12. Quæ cum Mardochæo renuntiaſſent, 13. hic Esteræ dici juſſit: noli tibi perſuadere, te ſolam evaſuram eſſe in palatio regio. 14. Nam ſi tu hoc tempore tacueris, auxilium et liberatio Judæis aliunde exiſtet, tu vero cum familia tua patria interibis, atque haud ſcio, an non propterea hoc ipſo tempore ad dignitatem regiam ſis evecta. 15. Tum Estera Mardochæo juſſit renunciari: 16. I congregatum omnes Judæos, qui Suſane ſunt, et jejunate pro me, a cibo et potu vos abſtinete per triduum, noctes diesque. Ego cum pediſſeqnis meis quoque jejunabo, et ſic, quamvis contra legem, regem conve-

veniam; si pereo, peream! 17. Mardochæus abiit et fecit, quæ Estera eum jusserat.

CAPUT V

Estera regem adit, qui eam benigne excipit, ad convivium ejus cum Hamane venit, et in proximum diem ab ea iterum invitatur 1 — 8. Haman ex convivio discedens videt Mardochæum indignabundus, cui patibulum erigit 9 — 14.

1. Die tertio Estera vestes regias induit, et constitit in atrio regii palatii interiori, rege sedente in throno suo, e regione ingressus ad palatium. 2. Cum Esteram reginam videret stantem in atrio, gratiam ejus impetravit, atque extendit sceptrum aureum versus eam. Estera accedens summam ejus partem tetigit. 3. Tum rex ei dixit; quid vis, Estera regina, aut quid petis? ad dimidium usque regnum tibi dabitur. 4. Respondit Estera: Si tibi, rex, placet, venies una cum Hamane hodie ad convivium quod tibi paravi. 5. Rex jussit Hamanem statim arcessi, ut voluntatem Esteræ impleret; et sic uterque, rex et Haman, venerunt ad convivium ab illa instructum. 6. Ibi inter pocula rex sic Esteram alloquitur: quid petis? tibi dabitur. Quid optas? vel dimidium regnum, fiet. 7. Rogo te atque obsecro, inquit Estera, 8. si mihi faves,

o rex ſi precibus meis concedere et vota implere vis, ut tu cum Hamane cras ad convivium, quod parabo, redeas, tunc faciam, quod jubes. 9. Sic diſceſſit Haman lætus et bono animo. Sed cum videret Mardochæum in porta regiæ ſibi nec aſſurgentem, nec ſe moventem, ira in eum vehementer eſt commotus, 10. quam tamen diſſimulavit, et domum ſuam ingreſſus arceſſivit amicos ſuos, et Sereſcham ſuam conjugem. 11. His exponit gloriam, divitias et liberorum multitudinem; porro ad quantam a rege dignitatem ſit evectus ſupra omnes principes et miniſtros regios. 12. Quin etiam, ſic pergebat, Eſtera regina neminem præter me invitavit ad convivium, quod regi inſtruxit, et in craſtinum quoque ab ea una cum rege ſum invitatus. 13. Sed hæc omnia me non tranquillant, quam diu Mardochæum Judæum video ſedere in porta regiæ. 14 Tunc ſuaſerunt ei Sereſcha conjux omnesque amici, ut crucem erigendam curaret quinquaginta cubitos altam, et poſtridie mane peteret a rege, ut Mardochæus ex ea ſuſpendatur. Sic poſſet cum rege lætus convivio intereſſe. Placuit conſilium Hamani, et crux erecta eſt.

CAPUT

CAPUT VI

Rex insomnis ex annalibus sibi praelectis audit de fide Mardochaei in ipsum, nec ei factam esse remunerationem 1 — 3. Haman hac de re consultus, et ignarus de quo quaeratur, magnos honores decernit ei, de quo rex interrogat, 6 — 9. quos in Mardochaeum conferre jubetur cum summa animi indignatione 10 — 13.

1. Eam noctem cum rex insomnem ageret, jussit afferri annales, atque ex eis sibi prælegi. 2. In his memoriæ proditum erat, Mardochæum indicasse, Bigtanem et Tereschum, duos regis spadones et liminum custodes, insidiari vitæ regis Ahasveri. 3. Tum rex interrogavit, quidnam præmii aut honoris Mardochæus hac de re sit consecutus? Responderunt famuli, eum nullum accepisse præmium. 4. Quis est in atrio? inquit rex. (Venerat autem Haman ad atrium palatii exterius, ut cum rege colloqueretur de Mardochæo ex cruce, quam ei paraverat, suspendendo.) 5. Haman, respondent illi. Rex jubet eum intromitti. 6. Cum adesset, rex ei dicit: quid fieri debet viro, quem rex vult honore afficere? Haman arbitrabatur, hunc virum, quem rex honorare optaret, alium esse non posse, nisi se ipsum. 7. Igitur respondit regi: Si quem rex vult honorare, 8. afferatur vestis, qua rex ipse fuit indutus, et equus, quo rex vectus est,

ejusque capiti corona regia imponatur: a) 9. hæc vestis et hic equus tradatur alicui de principibus regis satrapis. Tum ille, cui rex honorem vult exhibere, hoc equo vehatur in forum urbis, et ante eum proclametur: Sic fit homini, quem rex vult honorare. 10. Ad hæc rex Hamani: Sume statim, inquit, vestitum et equum, uti dixisti, atque ita facito Mardochæo Judæo in porta regia sedenti, nec quidquam omittas eorum omnium, quæ dixisti. 11. Igitur Haman sumsit vestem et equum, induit Mardochæum, eumque equitantem duxit in forum urbis, et ante eum proclamavit: Sic fit homini, quem rex vult honorare. 12. Quo facto Mardochæus rediit ad portam regiam. Haman vero domum festinavit lugens et tecto capite. 13. Hic narravit Serefchæ conjugi suæ et amicis, quid sibi contigisset. Sapientiores ejus *consiliarii* et Serefcha con-

a) Verba textus ambigua sunt. Impositio coronæ potest etiam de equo intelligi. Sic quoque nonnulli interpretes intellexerunt, e. c. *Vatablus:* apud Persas (inquit quidam Hebræorum) solebat equus ferre diadema regni; et certe postea non meminit coronæ; ut conjicere liceat, hujus Hebræi opinionem esse veram. — *Michaelis* vertit: *equus, quo rex vectus est, cum coronaretur;* quem sensum verba hebræa non videntur admittere. In versione græca hæc non leguntur.

conjux ei dixerunt: Si e gente Judaica eſt Mardochæus, qui tibi ſuperior eſſe cœpit, non ei prævalebis, ſed eris ipſi inferior. 14. Adhuc eis colloquentibus venerunt eunuchi regii, qui Hamanem propere ad convivium Eſteræ ducerent.

CAPUT VII

Eſtera in convivio pro ſua et popularium ſuorum vita regem ſupplicat, et Hamanem hoſtem ſuorum nominat 1 — 6. Rex condemnat Hamanem, ut e cruce Mardochæo parata ſuſpendatur. 7 — 10.

1. Cum rex et Haman ad convivium Eſteræ reginæ veniſſent, 2. ille ab hac etiam ſecunda die poſtulavit, ut vota ſua indicaret, ea impletum iri, et ſi vel dimidium regni rogaret, ſe daturum eſſe. 3. Tunc Eſtera regi reſpondit: ſi qua gratia apud te valeo, o rex, et ſi tibi placet, rogo et obſecro, ut mihi et popularibus meis vita concedatur, 4. qui interitioni, neci et exitio ſumus addicti. Si in ſervitutem modo venderemur, tacuiſſem. Sed hoſtis nullo modo compenſare poteſt damnum regi illatum. 5. Tunc Ahasverus Eſteræ, et quis eſt, inquit, aut ubi eſt is, cui hæc in mentem venire potuere? 6. Hoſtis, inquit Eſtera, et adverſarius eſt Haman hic ſceleratus. Ad hæc Haman coram rege et regina obſtupuit. 7. Rex e compotatione ſur-

surrexit iratus, et in hortum palatii secessit. Haman vero remansit, ut pro vita sua apud Esteram reginam oraret, facile prævidens, pœnam a rege sibi jam instare. 8. Interea rex ex horto palatii ad cœnaculum reversus, vidit Hamanem jacentem ad pulvinar Esteræ, adeone, inquit, reginæ domi meæ vim inferet? Quæ cum rex dixisset, texerunt Hamani faciem, 9. et Charbona, unus eunuchorum qui aderant: crucem erexit, inquit, in ædibus suis quinquaginta cubitos altam, pro Mardochæo bene de rege merito. Suspendatur in ea, respondit rex. 10. Igitur suspenderunt Hamanem in cruce, quam Mardochæo paraverat; quo facto ira regis sopita est.

CAPUT VIII

Mardochæus a rege ad summos honores evehitur, atque edictum prius contra Judæos, novo edicto auctoritate regia promulgato, eatenus abrogatur, ut Judæis die exitio eorum destinato vim vi repellere concedatur.

1. Eo die donavit rex Ahasverus Esteræ palatium Hamanis, adversarii Judæorum. Mardochæo autem, ad regem introducto (nam indicaverat Estera, quæ sibi cum eo necessitudo intercederet) 2. tradidit annulum suum, quem Hamani abstulerat. Estera præfecit Mardochæum palatio Hamanis, 3. dein-

3. deinde iterum ad pedes regis provoluta plorans fupplicavit, ut averteret calamitatem ab Hamane Agagita contra Judæos paratam. 4. Rex extendit fceptrum aureum ad Efteram. Tum illa furrexit, et ftans coram rege 5. hunc in modum verba fecit: Si tibi, o rex, ita videtur, fi qua gratia apud te valeo, fi res ipfa tibi probatur atque ego tibi placeo, fcribatur ut revocentur literæ ab Hamane, Medatæ filio, Agagita, fcriptæ in perniciem Judæorum in omnibus regni tui provinciis degentium. 6. Quomodo enim ego videre poffem calamitatem popularibus meis imminentem, aut fuftinere interitum cognatorum meorum? 7. Refpondit rex Ahasverus Efteræ et Mardochæo: noftis, me Hamanis palatium donaffe Efteræ, ipfum vero e cruce effe fufpenfum, quoniam Judæorum perniciem intenderat. 8. Jam vos fcribite pro Judæis nomine meo, quidquid vobis utile videatur, idque annulo meo obfignate. (nam quæ regis nomine fcripta funt, ejusque annulo obfignata, revocari non poffunt.) 9. Igitur vocati funt fcribæ regis, menfe tertio, qui eft Sivan, ejusque die tertio et vicefimo. Qui fcripferunt, ficuti Mardochæus juffit, ad Judæos, fatrapas, præfectos et prætores centum et viginti provinciarum, ab India usque ad Aethiopiam, et quidem fcriptura cujusque provinciæ et

cujusque populi lingua, neque minus ad Judæos eorum ſcriptura et lingua. 10. Quæ literæ nomine regis Ahasveri ſcriptæ ejusque annulo conſignatæ miſſæ ſunt per curſores publicos, adhibitis equis et mulis velociſſimis. 11. Rex in illis literis Judæis conceſſit, ut in omnibus oppidis coirent, et vitam ſuam defenderent, perdendo, occidendo, delendo omnes, qui eos in provinciis infeſtarent, parvulos quoque et mulieres, eorumque bona diriperent. 12. Cui rei dictus fuit in omnibus regis Ahasveri provinciis dies tertiusdecimus menſis duodecimi, Adaris. 13. Exemplar edicti publicandi in omnibus provinciis et apud omnes populos, ut eſſent Judæi dicto die parati, quo ultionem de hoſtibus ſuis ſumerent. a) 13. Curſores adhibitis equis velociſſimis egreſſi ſunt feſtinanter urgente mandato regio. Edictum publicatum eſt Suſane. 15. Mardochæus diſceſſit a rege, indutus veſtitu regio hyacinthino et albo, corona aurea magna *ornatus*, et tiara byſſina et purpurea, tota civitate Suſane lætante et exultante. 16. Judæis enim lux orta erat et lætitia, gaudium et honor. 17. Et in omnibus provinciis et oppidis, ubicunque edictum regium erat promulgatum, geſtiebant Judæi lætitia, et conviviis lætos dies agebant, multique ex gentilibus

a) Omiſſum eſt. cf. Cap. 3, 14.

libus Judaiſmum amplectebantur, quod timor Judæorum eos invaſerat.

CAPUT IX

Judæi ex edicto regio in omnibus totius regni provinciis dicto die magnam ſtragem inter hoſtes ſuos edunt 1—16. Feſtum Purim inſtituitur 17—32.

1. Decimo tertio die menſis duodecimi, qui eſt Adar, quo edictum regium erat exſequendum, et quo hoſtes Judæorum ſperaverant eos ſubigere, res ita eſt converſa, ut Judæi hoſtes ſuos ſubigerent. 2. Coierunt in omnibus oppidis omnium provinciarum regis Ahasveri, ut aggrederentur, qui eos infeſtare vellent, et nemo eis præ timore reſiſtere auſus eſt. 3. Provinciarum quoque præſides, ſatrapæ, duces et procuratores negotiorum regis adjuvabant Judæos, terrore propter Mardochæum perculſi. 4. Nam potens erat in aula, et fama omnes provincias pervaſerat, Mardochæum in dies majorem fieri. 5. Igitur Judæi hoſtes ſuos gladio interfecerunt, cæde et exitio perdiderunt, et pro lubitu cum eis egerunt. 6. Suſane quidem occiderunt et trucidarunt quingentos homines. 7. Præterea Parſchandatam, Dalphonem, Aſpatam, 8. Poratam, Adaljam, Aridatam, 9. Parmaſchtam, Ariſæum, Aridæum et Jeſatam, 10. decem filios Ha-

Nnn 2 manis

manis Medatæ filii, hoſtis Judæorum, interfecerunt, ſed bona eorum non diripuerunt. 11. Eo die cum numerus Suſane occiſorum regi eſſet indicatus, 12. dixit Eſteræ reginæ: Suſane Judæi occiderunt et perdiderunt quingentos homines, præter decem Hamanis filios, quid in reliquis meis provinciis fecerint? et tamen quid amplius rogas? tibi dabitur: quid petis? fiet. 13. Reſpondit Eſtera: Si regi ita videtur, concedatur etiam dies craſtinus Judæis Suſane habitantibus, ut faciant ex edicto, decem autem Hamanis filii e cruce ſuſpendantur. 14. Rex juſſit, ut ita fieret. Igitur edictum Suſane promulgatum eſt, et decem Hamanis filii in crucem acti. 15. Tunc Judæi Suſane degentes decimo quarto die Adaris conjunctim interfecerunt trecentos homines, abſtinuerunt tamen a præda. 16. Etiam reliqui Judæi in provinciis regis convenerunt, ut vitam ſuam defenderent, et quietem ab hoſtibus ſuis conſequerentur, quorum inimicorum ſuorum ſeptuaginta quinque millia occiderunt, prædam vero non fecerunt. — 17. Quoniam igitur decimo tertio die menſis Adaris et decimo quarto quietem nacti fuerant, hunc diem conviviis et lætitiæ deſtinarunt. 18. Nam Judæi Suſanenſes congregati fuerant decimo tertio et decimo quarto illius menſis, a) atque ſecuritatem

a) Scilicet, ad occidendos hoſtes ſuos.

tatem nacti decimo quinto hunc epularum et lætitiæ diem fecerunt. 19. Propterea Judæi pagani et pagos muro cinctos incolentes celebrant decimum quartum mensis Adaris epulis et hilaritate ut diem lætum, et munera sibi mutuo mittunt. 20. Mardochæus hæc omnia memoriæ prodidit, et misit literas ad omnes Judæos in omnibus provinciis regis Ahasveri propinquis et remotis, 21. quibus constituit, ut decimum quartum et decimum quintum mensis Adaris quotannis celebrarent 22. tanquam dies, quibus ab hostibus suis securitatem essent consecuti, et quo mense eis tristitia in lætitiam, luctus in festivitatem esset mutatus, utque propterea hos dies inter læta convivia transigerent, quibus etiam amicis suis, inprimis vero pauperibus, munera mitterent. 23. Judæi approbarunt omnia, quæ Mardochæus eis scripserat, et quæ jam ipsi facere inceperant. 24. Nam Haman Medatæ filius Agagita Judæorum adversarius perniciem eorum intenderat, et *Pur*, hoc est, sortem jecerat ad perdendos eos et delendos. 25. Sed cum *Estera* regina regem convenisset, edixit per literas, ut consilia ejus pessima, quæ contra Judæos machinatus fuerat, in caput ejus converterentur. Ipse cum filiis suis in cruce est suspensus. 26. Propterea hos dies vocant Purim, ex illo vocabulo Pur. Igitur cum ex argumento

 illa-

illarum literarum, tum propter ea, quæ ipſi viderant, aut rumore perceperant: 27. ſtatuerunt et ſanxerunt Judæi, ut ipſi et ipſorum poſteri omnesque eorum ſocietati jungendi ſine intermiſſione hos duos dies ex lege et tempore conſtituto quotannis celebrarent, 28. utque horum dierum memoria ſervaretur per omnes generationes et familias in omnibus provinciis et oppidis; nec dies illi, Purim dicti, inter Judæos negligerentur, aut eorum memoria inter poſteros unquam interiret. 29. Eſtera quoque regina, filia Abichailis, et Mardochæus Judæus, literis ſcriptis dies illos Purim iterum confirmarunt. 30. Quas miſerunt ad omnes Judæos in centum et viginti ſeptem provinciis regni Ahasveri degentes, eosque humane et ſerio admonuerunt, 31. ut hos Purim dies tempore conſtituto peragerent, quemadmodum eis eſſet a Mardochæo Judæo et Eſtera regina ſancitum, et quemadmodum ipſi jam pro ſe et poſteris ſuis ſanxiſſent, idque adhibitis jejuniis et precibus. 32. Edictum Eſteræ confirmavit inſtitutum feſti Purim, quod in hoc libro ſcriptum eſt.

CAPUT

CAPUT X

Laudes Ahasveri et Mardochaei.

1. Rex Ahasverus imposuit terræ continenti atque insulis tributum. 2. Sed de ejus virtute et potentia, et de dignitate, ad quam Mardochæum evexit, memoriæ proditum est in annalibus regum Medorum et Persarum. 3. Mardochæus autem Judæus, secundus a rege Ahasvero, magnæ erat auctoritatis inter populares suos et carus suis consanguineis. Utilitatis eorum erat studiosus, et salutem gentis suæ, quantum poterat, promovebat.

F I N I S.

Corrigenda.

p. 97. lin. 8. l. ſonari.
p. 425. in not. c. l. lætantes.
p. 497. in not. d. l. שְׂעָה.
p. 525. verſ. 23. l. placeat.
ibid. pro latenta l. talenta.
p. 580. lin. 5. l. ei.
p. 592. lin. 4. pro legis l. libri.
p. 741. verſ. 15. l. quoque.
p. 754. verſ. 3. l. ſuſtuliſti.